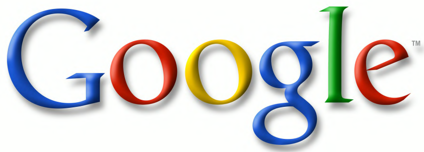
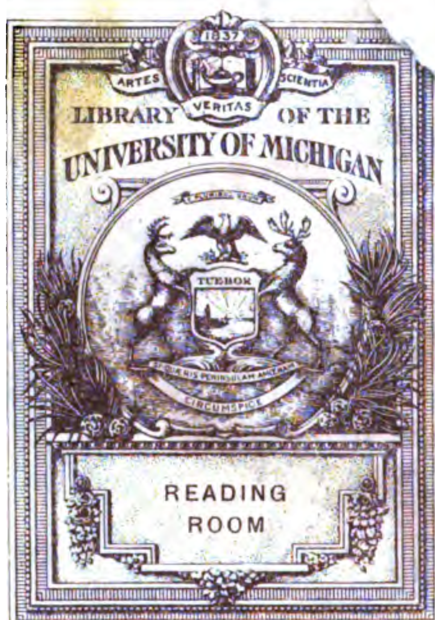

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE
READING
ROOM

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

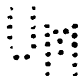
V. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

VYFDE DEEL.

BAA.—BE.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVI.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BAA.

BAACKEL, of *Baakel*; zie BAKEL.

BAAK, (*het Huis te*) staat niet verre van het Dorp *Steenderen*, bij *Zutphen*, aan den *Yssel*, een weinig van den gemeenen weg af. Voor slegts weinige Jaaren was het een oud gebouw, omringd van eene diepe graft; doch zedert het jaar 1738 of 1739, is het prachtig herbouwd, en met een deftige Boerenwooning voorzien.

Zie *Staat van Gelderland*, bl. 388. *Geogr. Beschr. van Gelderland*, bl. 235.

BAAKEN, is de benaaming, die men gewoon is te geeven aan *Vuurtoorens* en *Vuurbaaken*, waar op, het grootste gedeelte van het Jaar, bij nacht, Vuuren worden aangestooken, ten dienste der Zeevaarenden. Ook geeft men den naam van *Baak* aan houten Kaapen, waar van alleenlijk bij dag gebruik gemaakt wordt. Tusschen *Amsteldam* en *Texel* of de *Helder*, zijn drie zulke Baaken opgericht, in 't Jaar 1700, onder het opzicht van den vermaarden *Amsteldamschen* Burgemeester, den Heer NICOLAAS WITSEN, toen ter tijd een der Commisfarisfen van de *Pilotage*. De eerste deezer Baaken, van het *Y* af te rekenen, werd gesteld op '*t Toord* bij *Durgerdam*; de tweede op den oostkant van het Eiland *Marken*, en de derde bij den zogenaamden *Gelderschen* Hoek, omtrent *Enkhuizen*, door de Zeelieden, *de Ven* genaamd. Bij de opriehting van dezelve, werd 'er een looden Penning vervaardigd, om, met de verandering van 't Jaar, aan de Schippers uitgedeeld te worden, ten bewijze dat zij, in dat jaar, het *Vuurbaakengeld* voldaan hadden. Doch naderhand heeft men het gemaklijker gevonden, daar-

7 3

van een schriftlijk bewijs te geeven. De vierde is de vermaarde Vuurtooren in de *Zuider Zee*, op het Eiland *Urk*, die allereerst was opgericht in 1617, onder het opzicht van den Heer GERRIT JACOB WITSEN; deeze stond, in het Jaar 1649, nog honderd en twaalf voeten van Zee af, en werd, in 1661, door het afknaagen, niet meer dan dertig voeten van de Zee bevonden; dus de noodzaakelijkheid vorderde, dat dezelve, in 't volgende Jaar, met steenen beschanst en met een daar toe noodig Koolhuis voorzien werd. Alle deeze Baaken worden door de *Pilotagie* onderhouden, aan welker Comptoir het groote Vuurbaakengeld betaald wordt, gelijk *Enkhuizen* het *Paalgeld* ontvangt, zo voor het stellen der houten Kaapen en Baaken, als voor het leggen der Zeetonnen. Op het Eiland *Ens* of *Schokland* staat een Vuurtoren, die onder het opzicht van de Provintie *Over-Tssel* behoort. De Vuurbaaken, geschikt om de Schepen in de Noordzee, op de Kusten, toetelichten, zijn die op *Kijkduin* te *Huisduinen*; een op het oosteind van *Vlieland*, naar den binnenkant van dat Eiland; twee op *Ter Schelling*, waardoor de Zeegaten worden aangeweezen. De Zeedorpen van *Egmond* en *Scheveningen* hebben mede ieder hunne Vuurbaaken, op het eerste twee, en op het andere één. Dezelve bestaan uit ijzeren Roosters, die op een der hoogste Duinen gesteld zijn, op een hoogte, van hout of steen boven den grond verheeven. Alle deeze Baaken worden, van den eersten Augustus tot den laatsten April, gestookt; doch het Binnenvuur van *Urk*, brand des nachts bijna het gansche Jaar door. Die van *Egmond* vertoonen twee vuuren boven elkander, doordien het eene een weinig hooger is dan het andere. Eenige Zeedorpen, langs de Kust van *Holland*, als *Petten*, *Wijk op Zee*, *Noord-* en *Katwijk aan Zee*, hebben mede hunne Vuurtorens; doch deeze behooren niet onder het bestuur van den Staat, maar worden door de Dorpen onderhouden, en zijn alleenlijk ten dienste van hunne Visschers geschikt; waarom ze ook niet branden, dan wanneer 'er Vischschuiten van hun in Zee zijn. Afzonderlijk van deeze allen, heeft men nog *Ligtlantaarens*, gevuld met Olij, in de Steden *Medenblik*, *Hoorn* en *Enkhuizen*, zo als 'er ook verscheidene in *Friesland* zijn.

Veele Torens van Steden en Dorpen, in *West-Friesland*, *Kennemerland* en elders, dienen den Zeevaarenden voor Baaken in

Zee,

Zee, inzonderheid die van de groote Kerk te *Haarlem*, en de Brandaris op *Ter Schelling*. Voorheen diende hier toe mede die van *Egmond op Zee*; dan in plaats van denzelven, is 'er een groote houten Kaap op de Duinen opgericht, zo als 'er op verscheide andere plaatsen, naar *Texel* en den *Vlieſtroom*, zulke Kaapen geſteld zijn. Deeze Kaapen beſtaan uit zeer hooge houten gevaarten, die over elkander ſtaan, om 'er den koers naar te richten. De Baaken zijn tweërlei: *Tonnebaaken*, die men ook wel Drijfbaaken noemt, en *Steekbaaken*. De eerſten worden 's winters in plaats van de Tonnen gelegt, op het houten blok, aan een ketting vast, waaraan een ſteen is, die op den grond der Zee ligt. De Steekbaaken zijn ſparren, die op droogten in den grond geſtoken worden, met iets kenbaars aan den top. Ten noorden naar *Medenblik* zeilende, aan en op de *Wieringer* gronden, vindt men drie Baaken, waar van twee de ſtreek naar het *Vlaak*, en de derde den Middelton, als mede het vervolg van 't Vaarwater aanwijzen. Aan de *Nes*, omtrent het *Vogelzand*, is mede een groote droogte, en ten Noorden van *Wieringen* ook een Baak. Op het Oosteinde van *Texel*, aan den kant van de Koopvaarders Ree, ten Westen van het nieuwe Schild, ſtaat een groote Kaap, en een ander op het Westeinde naar den Zeekant. Ook vindt men een op den hoek van de *Helder*, en verder langs de Kust naar de Vuurbaak van *Huisduinen*. Menigvuldig vindt men dezelven naar 't *Vlie*, langs de droogte van 't *Breezand*, het *Frieſche Vlaak*, enz.

Zie G. VAN LOON, *Penningkunde*, IV. Deel, bl. 250. *Repertorium der Plak*, fol. 78.

BAAKENBERG; (*het Huis te*) dit werd voorheen, naar deszelfs ſtichter, *Mentenberg* genaamd. Het is gelegen in het Schependom van *Arnhem*, op een zeer vermaaklijke hoogte of berg. Kundige lieden hebben, als een bijzonderheid, hier van aangemerkt, dat, ſchoon het zeer hoog gelegen is, nogthans het water, achter in de *Put*, met de Rivier den *Rhijn*, wast en valt.

Zie *Geogr. Beſchr. van Gelderland*, bl. 235.

BAAKENDORP, ook wel *Bakendorp*, is ééne Heerlijkheid met *Baarland*, ſchoon zij te ſamen één gerecht uitmaaken, behooren-

rende aan het bekende geslacht LAMPSINS, waar van de afstammelingen thans mede in *Amsteldam* vermaard zijn. Van dit *Baakendorp* is niet alleenlijk de Kerk, maar genoegzaam het gansche Dorp weggespoeld; dus men niet meer dan den Toren daar van op den Zeedijk ziet. Daar deeze voorheen als een Baak in Zee verstrekte, heeft zulks waarschijnlijk den naam van *Baaken* of *Baakendorp* veroorzaakt. De grootte deezer Heerlijkheid wordt geschat op 607 Gemeten en 23 Roeden; zie verder BAARLAND.

BAALDER, een *Geldersch* Dorp, onder het Drostampt van *Kessel*, in het kwartier van *Roermonde*. Jonker VAN DER HOUVE heeft hier op aangetekend, dat, toen *Gelderland* en *Zutphen*, in het Jaar 1547, onder een schatting van 73000 Guldens gelegd waren, *Baalder* daar toe 144 Gl. 8 stuiv. 2 en een halven penning moest betaalen.

Zie *Handvest Kronijk*, I. Deel, fol. 81.

BAAMBRUG, of *Bambrug*, een Dorp onder 't Sticht van *Utrecht*; zie BAMBRUG.

BAAN, (*Jan de*) een beroemd Schilder, gebooren te *Haarlem*, op den 20sten Februarij des jaars 1633. JAN, in zijn eerste jeugd zijne Ouders verlooren hebbende, geraakte daar door onder het opzicht van zijnen Oom PIEMANS, ten dien tijd Koopman, en een der veertigen der Stad *Leijden*. Deeze Voedster-Vader, die, in navolging van BREUGEL, de schilderkunst oefende, onderwees hem in de eerste beginselen van dezelve, en werd hem, in het Jaar 1645, mede door den dood ontrukt. Van *Leijden* vertrok hij naar *Amsteldam*, alwaar hij, op den ouderdom van dertien Jaaren, besteld werd, onder het opzicht van den kunstschilder BAKKER. Zijn ijver, in plaats van hem, bij zijne Medeleerlingen, bemind te maaken, veroorzaakte jalouzij; doch waaraan hij zig luttel liet gelegen zijn, verdraagende, uit liefde tot de kunst, allen smaad, dien zij hem aandeeden, zeer geduldig, en troostte zig met de genegenheid zijns Meesters.

DE BAAN zo verre gevorderd, dat hij in staat was eenen voorganger te verkiezen, bepaalde zig tot REMBRAND. In het Jaar 1660, trof hij eenen Mecenas aan, die hem uit *Amsteldam* naar

den

den *Haag* lokte, en aldaar zo veel werk verschafte, als hij af kon, zelfs voor lieden van den eersten rang. Binnen kort woei de roem van zijn kunstvermogen naar *Engeland* over. Koning KAREL deed hem niet alleen bij zig ontbieden, om zijn afbeeldsel te vervaardigen, maar liet hem zelfs, met het Koninglijke Jacht, door Lord KELLEGRIJ, afhaalen. DE BAAN verrichtte aldaar zijn werk tot zo veel genoegen, dat PIETER LELIJ, die aldaar ten dien tijde zeer in aanzien was, blijde was, hem weder van daar naar *'s Hage* te zien wederkeeren. Aldaar te rug komende, werd hij met opene armen ontvangen. Onder de afbeeldsels, die hij aldaar vervaardigde, munten uit de Beeldtenissen van de groote Staatsmannen, JAN en CORNELIS DE WITT. Den laatsten schilderde hij nog afzonderlijk ten voeten uit, in een groot stuk, hebbende ten Zetel een opgestapelden hoop Oorlogsgereedschappen, en rustende, met zijnen eenen arm, op den tromp van een zwaar geschut. In de bovenlucht van het stuk zag men een menigte vliegende Kinderrjes, die het hoofd van den Held met Laurieren bestrooiden. Tegenover de Faam, die zijnen lof bazuinde, benevens een Vrouwenbeeld, die den Hoorn van Overvloed voor zijne voeten uitstortte, zag men de verovering op de Rivier *Chattam*, met het roemruchtig verbranden der Schepen en Zeekasteelen. Dit stuk is zeer fraai in het koper gebragt, waar van men de Copij in 't klein vindt in de *Vaderl. Historie*, zo als het zelve te *Dordrecht* op het Stadhuis geplaatst werd, dewijl het, op voorstel van den Burgemeester HUGO REPELAAR, met goedvinden van den Raad, vervaardigd was. DE WITT, weet men, werd, voor die Heldendaad, op den 21, 22 en 23sten Julij des Jaars 1667, door den Staat, met een gouden Kop beschonken, en van elk toegejuicht. Het deerlijk lot, het Edel Broederpaar, daarna, op den 20sten Augustus 1672, te beurt gevallen, is bij de gantsche Waereld bekend. Het Graauw, niet vernoegd, die beroemde Martelaaren van Staat allerschandelijkst mishandeld te hebben, wilde ook hunne Afbeeldsels vernielen. Verscheidene maalen rotte de vergramde dolle Gemeente voor het huis van DE BAAN bijeen, hem dreigende zijn huis om verre te zullen haalen, indien hij hun de schilderstukken niet ten prooije gave. Dat dezelve onder hem berustende waren, was, door eenen zijner Leerlingen, die zig mede onder de Moordenaars gevoegd had, verspreid.

ſpreid. DE BAAN, na de ſtukken in zekerheid gebragt te hebben, opende zijne deur, en liet zijn huis van onderen tot boven doorzoeken. De woede ſloeg van den *Haag* naar *Dordrecht* over, alwaar het Graauw het bovengemelde kunstſtuk van een ſcheurde, en zodanig vernielde, dat men naderhand werk gehad heeft, uit eenige ſtukken en brokken, die voor geld opgekocht waren, een ſchets van het zelve te maaken; het was toen onbekend, dat het eerſte Model behouden was.

DE BAAN had, uit dit voorval, geleerd, hoe gevaarlijk het zij, in den haat van het Gemeen te zijn; deeze ongelukkige ondervinding deed hem beſluiten, den Hertog VAN LUXEMBURG, voor alle zijne gedaane aanbiedingen, om LODEWIJK DEN VEERTIENDEN, te *Zeist*, te komen ſchilderen, te bedanken. Echter behield de Koning zo veel achting voor zijne kunst, dat hij naderhand aan zijnen Ambasſadeur D'AVAUX order gaf, in het kopen van Konstſtukken, zig van den raad van DE BAAN te bedienen. DE BAAN had niet alleen het bovenſtaande geleerd, maar in hem zelven werd ook bevestigd, hoe ſterk de nijd werkzaam kan worden tegen Mannen van uitmuntende verdienſten. Hij benadeelde niemand. Het eenigſte dat hij deed, was, zijne kunst altoos aan alle zijne ſtukken ten koste te leggen; het geen oorzaak was, dat hij meer dan eens gevaar gelopen heeft, van ontzield te worden, zelfs eens van iemand, dien hij met vermaak, in zijne eigen woning, zijne ſtukken vertoonde, gelijk men omſtandiger zien kan in HOUBRAKEN.

Zie *Schouburg*, II. Deel, bl. 303—324. bij wien ook melding van zijnen Zoon *Jacob de Baan* gemaakt wordt.

BAANST, een Edel Geſlacht in *Vlaanderen*, waaraan het grootſte gedeelte van het Land van *Cadzant* behoorde, en reeds voor het jaar 1300 bekend was, voerende een zilveren Face, op een zwart Veld (het welk BORSELEN is) gebroken met drie zilveren Meerlen in 't Hoofd. SMALLEGANGE, in zijn *Chronijk van Zeeland*, is van gedachten, dat de Heeren VAN BAANST voor een tak van BORSSELEN moeten gehouden worden. RITZARDT VAN BAANST werd, in de dertiende Eeuw, te *Oost-Souburg* geboren; deezen, naderhand gehuwd aan eene Dochter uit het geſlacht van RENGERS, hond men voor het hoofd daarvan. Uit dit huwelijk werd,

1307,

1307, of daaromtrent, verwekt JAN VAN BAANST, welke eene Dogter teelde, die hij zeer jong uithuwde aan GUI DE BEVERE, van *Ninoven*, in *Vlaanderen*. Bij de Huwelijksvoorwaarden verbond JAN zig met eede, niet weder te zullen hertrouwen; dan, kort daarna berouw krijgende, kocht hij zijne Dogter af, en hertrouwde, oud zijnde zeventig jaaren, met ELISABETH, Dogter van Heere JAN VAN BANNIGHEM, binnen *Brugge*. Bij deeze Jonkvrouw, naauwlijks twintig jaaren oud, teelde hij nog tien Kinderen, waarvan alle de overige Heeren VAN BAANST zijn afgedaald. De Heer W. TE WATER maakt melding van den Ridder GUI, Ao. 1468, als Rentmeester van *Zeeland*, bewesten *Schelde*; en ook, op 1484, noemt hij 'er een (waarschijnlijk denzelfden) als een der Heeren Commissarissen en Revideurs der Keuren van *Zeeland*.

Zie *Boomgaard der Wapenen*; *Chronijk van Zeeland*, bl. 336; *Adelijk Zeeland*, bl. 176.

BAAR, een der vier, en wel de laatste der Banner-Heerlijkheden onder *Zutphen*, aan den *Tsfel*, dragende den dubbelen naam van *Baar* en *Lathem*, naar de beide Dorpen, daarin gelegen. Voortijds was hier een bijzonder Slot, waarop de Heeren deezer beide Dorpen, (die voorheen van elkander onderscheiden waren,) hun verblijf hielden. De Wethouderschap van *Doesburg* deed, in vroegere tijden, aan den Heer VAN BAAR, Eed en Manschap van de ledige Leenen; welk gebruik door ADOLF en KAREL, Hertogen van *Gelder*, vernietigd werd. De Heeren VAN BAAR waren van een aloud Geslacht afkomstig, aangezien men, in 't Jaar 1280, reeds melding gemaakt vindt van eenen Heer VAN BAAR, die de overmeesteraar van den Heer van *Doorenweerd* was. Een anderen vindt men genoemd, die, in 1355, in de twisten tusschen de *Heekerschen* en *Bronkhorsten*, sneuvelde, en van meer anderen. Op het Jaar 1540, vindt men gewag gemaakt van eenen tweeden, WILLEM genaamd, schoon het Huis *Baar*, reeds in 1423, aan dat van *Meurs* was overgegaan, van daar aan dat van *Egmond*, en eindelijk door koop aan 't Geslacht van *Batenburg*.

In 't jaar 1557, gaf de Prins van GAVEREN en Graaf van *Egmond*, L'AMORAAL genaamd, klaagenderwijze te kennen, hoe zijne Voorzaaten, sedert het jaar 1471, de Bannerijen van *Baar* en

en *Lathem* in vrede bezeten hadden, tot dien tijd, dat de laatst overledene Hertog KAREL, (om reden dat JAN, Graaf van *Egmond*, zig begeeven had in dienst van den Keizer) het Slot de *Baar* met magt aangevallen, overweldigd en vernield, en de goederen van *Baar*, langer dan die van *Lathem*, onder zig had gehouden. De Hertog van *Savoijen* beval, na raadpleeging met de Rekenkamer van *Braband* en *Gelderland*, uit aanmerking van de biizondere dienften van den Klager, dat de Heerlijkheid van *Lathem* ten eerften moest ontruimd worden, mids dezelve, met *Baar*, voor altoos zou blijven een Leen van 't Land van *Gelder*. De Staaten van *Gelderland* zijn, na verloop van tijd, door Koop, Eigenaars 'er van geworden: dus het nu onder de Domeinen van die Provintie behoort, ftaande onder het beftuur van de Heeren Raaden en Rekenmeefters, die aldaar een' Amptman en Rechter aanftellen. De Predikant van deeze Heerlijkheden heeft zijne woonplaats te *Lathem*.

Zie SLICHTENHORST, *Tooneel van Gelderl.*, bl. 86. *Gefchiedenisfen*, bl. 266, 307, 313 en 492. BACHIENE *Geogr.* A, bl. 347.

BAARD, een der zestien Dorpen van de *Friefche* Grietenij *Baarderadeel*, die den naam daarvan ontleend heeft, fchoon het geen van de grootften is. Men fchrijft zulks toe aan deszelfs ligging, die genoegzaam in het midden is, waarom aldaar voorheen de Rechtdagen (die naderhand naar *Jorwerd* verplaatst zijn) plagten gehouden te worden. De eigenlijke naam van dit Dorp is *Bawerd*. In het Kerklijke is het gecombineerd met *Winfum* en *Huins*. Men vindt hier een talrijke Gemeente van Doopsgezinden, *Oude-Vlamingen* genoemd, die door drie Leeraaren bediend wordt.

BAARDERADEEL, een der *Friefche* Grietenijen, in 't kwartier van *Westergoo*, in het Oosten, wordende door de *Swette* van *Oostergoo* gefcheiden. Zij heeft de vierde ftem in de vergadering der Staaten van *Westergoo*. Ten Zuiden liggen de Grietenijen *Rauwerderhem* en *Wimbritzeradeel*; ten Westen de Grietenij *Hennaarderadeel*; ten Noorden *Menaldumadeel*. Zij heeft zeer bekwaame doorvaarten naar *Leeuwaarden*, *Sneek* en

en *Franeker*, en de *Britswerder*, *Swaanwerder* en *Henſenſer Meiren*, die daaglijks door de Inwooners van gemelde Steden bevaaren worden. Onder deeze Grietenij, die ſedert lang aan het Geſlacht van AYLVA behoord heeft, behooren zestien Dorpen, als: *Jorwert*, *Weidum*, *Mantgum*, *Schillaart*, *Oosterwierum*, *Boſum*, *Wieuwert*, *Britswaard*, *Oosterlittens*, *Winſum*, *Baard*, *Huins*, *Lyons*, *Hylaard*, *Jellum* en *Beers*. Ook vindt men in dezelve voortreffelijke Staaten en Heeren-Huizen, als *Dekama* te *Jellum*, *Dekum* te *Weijdum*, 't Huis te *Heſens*, *Hettinga* te *Jorwert*, *Walta* te *Wiewert*, *Walta* te *Boſum* en *Ekinga* te *Winſum*.

Zie HALMA uit WINSEMIUS.

BAARDWIJK, BAARWIJK, ook wel BARDWIJK, een Dorp in het Land van *Heusden*, dat den tijtel van Heerlijkheid draagt. J. F. LE PETIT was van meening, dat dit Dorp zijnen naam ontleend heeft van de *Galliſche Barden*, of *Longebarden*, die uit *Duitschland* herwaards gekomen waren.

Wijk, zegt men, betekende, in oude tijden, een ſchuil- of veilige plaats, waar heen het Volk, in tijd van nood, om hunnen Vijand te ontwijken, of wederſtand te bieden, zig plagt te begeeven. Dus houd men *Katwijk* voor de *Wijk der Katten*; *Oosterwijk* voor die der *Oosterlingen*; en *Beverwijk* voor de ſchuilplaats der *Beijerſchen*. In gevolge hier van zou dan *Baardwijk* de *Wijk der Barden* geweest zijn. VAN DER HOUVE ſtelt het Huis *Baardwijk* onder '*s Gravenhagen*. Hij moet hier misgetast of een ander bedoeld hebben: want het is zeker dat deeze Heerlijkheid gelegen is in de *Lange-ſtraat*. De Ambachtsheerlijkheid bevat onder zig honderd twee en twintig Huizen, met een Koornmolen. De Kerk is een zeer oud gebouw, met een toren en ſpits voorzien. Ook vindt men aldaar een Oud-Mannen en Vrouwen-Huis, het eenigſte in het platte Land van *Heusden*. De Predikant, die ook *Elshout* bedient, behoort onder de Klasſis van *Gorninchem*.

Zie PETIT, bl. 150 en 151. VAN DER HOUVE, I. Deel, fol. 139.

BAAREN, of ook wel, bij verkorting, *Baarn*, een Dorp in het

Nederflicht van *Utrecht*, onder het kwartier van *Eemland*; het heeft een' Predikant, die ook, bij vervanging, *Eembrugge* bedient, behoorende onder de Klasfis van *Amersfoort*.

BAARLANDT, of *Baerlandt*, eene Heerlijkheid en Dorp in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, bedijkt in het jaar 850. Dit Dorp, dat voorheen veel aanzienlijker plagt te zijn dan tegenwoordig, werd, in 1394, begiftigd met het voorregt, van een weeklijkfchen Marktdag te mogen houden; op welke Markt die van *Baarlandt*, *Audelande* en *Bakendorp* al hun Koorn en andere goederen brengen moesten, eer zij dezelve uit hunne Huizen naar elders vervoeren mogten, op verbeurte van tien pond. In het jaar 1418 verkregen die van *Baarlandt*, van Hertog JAN VAN BEIJEREN, Tolvrijheid door *Holland* en *Zeeland*, te Water en te Land, den *Roeder-Tol* alleen uitgezonderd; welk voorregt, op den 29ften September 1520, door Keizer KAREL DEN V, bevestigd is geworden.

Aan de Parochiekerk van *Baarlandt*, was, in het jaar 1480, door WOLFAART VAN BORSSELEN, vergund en toegeftaan, de Parochie-Excyns te mogen verhoogen of verlaagen, naar goedvinden, en naar de nood zulks vorderde, of de Kerk, tot onderhoud, zo van het Gebouw, Orgel, Klokken als andere noodwendigheden, vereischte; welk voorregt, in 1606, door de Staaten van *Zeeland* is bevestigd geworden. De gantfche Heerlijkheid word gefchat groot te zijn 1047 gemeten en 280 roeden. Voorheen ftond een weinig buiten het Dorp, het zwaar en prachtig Kasteel *Hellenberg*, dat geheel vervallen is. Aan het Oosteinde van de Kerk vindt men tegenwoordig een ander Slot, dat den naam van *het Hof* heeft, behoorende weleer aan den Graave VAN GROESBEEK. De Predikant deezes Dorps behoort onder de Klasfis van *Zuidbeveland*. *Baarlandt* behoort, zo als wij boven, op 't Art. BAAKENDORP, gezegd hebben, aan het Ed. Geflacht van LAMPSINS.

Zie VAN DER HOUVE *Handv. Kronijk*, I. Deel, fol. 143. SMALLEGANGE, fol. 702.

BAARLANDT, een oud en hoog Adelijk Geflacht in *Zeeland*, waarvan zig veele Mannen vermaard gemaakt hebben. Heer HU-

GO

HUGO VAN BAARLANDT leefde ten tijde van Graave FLORIS DEN V, tegen wien hij zig, nevens anderen, verbond, om den aanslag, gesmeed door JAN VAN KUIK, ten uitvoer te helpen brengen; waardoor hij ook een deelgenoot werd van hun, die, om den gepleegden moord aan den Graave, te *Dordrecht*, of daaromtrent, hunne straffe ontvingen. Van deezen zegt MELIS STOKE, V. Boek, vs. 467, 468 en 469.

Dien van Dordrecht wert ghegeven
Hughe van Barlandt, de syn leven
Tordrecht liet op enen rade.

In het Jaar 1500 leefde FREDRIK VAN BAARLANDT, wiens Zoon was MATTHEUS, gehuwd met N. BOLLARDT, uit *Braband*, waarbij hij naliet JAN VAN BAARLANDT, die ter Vrouwe nam N. OOSTDIJK, bij welke hij verwekte MICHIEL, Baljuw van *ter Goes*. MICHIEL VAN BAARLANDT, gehuwd aan JACOBA VAN BANCHEM, teelde JAN, die zijnen Vader in de waardigheid als Baljuw en Superintendent opvolgde. JAN huwde met CORNELIA KIEN, en liet na MICHIEL, Secretaris van de Stad *Goes*, welke zonder kinderen stierf.

Zie SMALLEGANGE, fol. 792; HUIDEKOPER; M. STOKE, in 8vo.

BAARLAND, (*Adriaan van*) dus genaamd naar de plaats zijner geboorte, in het Jaar 1488. Dees vermaarde Man leide de eerste gronden zijner studien te *Gend*, onder PETRUS SCOTUS, en naderhand te *Leuven*. Zig in de Philosophie geoeffend hebbende, werd hij Meester der Vrije Kunsten, en onderwees allereerst de *Latijnsche* Taal in het Collegie van *Busheiden*. Daarna vertrok hij naar *Engeland*. Te rug gekeerd zijnde, werd hij, in plaats van JOHANNES PALUDANUS, Hoogleeraar in de Redenkunde te *Leuven*; in welke wetenschap hij voornaame Leerlingen had. Hij overleed aldaar in het jaar 1542. ERASMUS getuigt van hem, dat hij een Man was, vatbaar voor alle Wetenschappen; een beminnaar der zuivere *Latijnsche* Taale, die hij vaardig en net schreef en sprak, waarvan zijne schriften ten getuigen dienen. Zijne Historische Werken zijn onder de volgende tijtels bekend: *Chronologia brevis ac Historia ab Orbe condito ad annum* 1532. *De Li-*

Literatis Urbis Romæ Principibus. De Ducibus Venetis. De Comitibus Hollandiæ, Lugd. 1584. Frankf. 1585. in fol. *De Episcopis Ultrajectinis*; ibid 1584. *Chronicon Duçum Brabantiæ*, Antw. 1551, 1603. *De rebus gestis Ducum Brabantiæ*, Lov. 1738, Brux. 1665, in 8vo. *De Urbibus inferioris Germaniæ*.

BAARLAND, (*Hubert van*) Geneesmeester te *Naamen*, leefde omtrent het jaar 1530, en was een Vriend van ERASMUS. Bij VALERIUS en anderen vindt men aangeweezen, welke schriften van hem zijn nagebleeven.

Zie ERASMI *Epistolæ Val. And.* LA REU, *Geletterd Zeeland*, enz.

BAARLAND. (*Michiel van*) Dees vermaarde Rechtsgeleerde was mede eene afstammeling van het Geslacht van dien naam, en wel de Zoon van JAN VAN BAARLAND en CORNELIA KIEN, en, gelijk wij gemeld hebben, Secretaris der Stad *Goes*. Dat deeze geen onbevallig Dichter geweest is, blijkt uit de verzameling zijner Mengeldichten, gedrukt te *Dordrecht* 1658, in 8vo.

Zie SMALLEGANGE, *Chronijk*, fol. 702.

BAARLANDUS, (*Cornelis*) geplaatst onder het getal der geleerde Mannen, ons door GOUDHOUVEN medegedeeld; en schoon hij niets anders van hem zegt, vermoeden wij, echter, dat hij een Broeder geweest is van ADRIAAN, hier vóór gemeld.

Zie *Chronijk van Holland*, bl. 219.

BAARLE, een der vijftien Dorpen (behalven de Gehuchten) des Lands van *Breda*. In eene schatting, op gantsch *Braband* gelegd, van 140,000 guldens, droeg het Land van *Breda* 8683 guldens, en *Baarle* 566 guldens 3 stuivers en 6 penningen daar van. Een ander

BAARLE legt in 't Land van *Turenhout*, tusschen *Antwerpen* en *'s Hertogenbosch*, het welk, in de gemelde schatting, niet hooger was aangeslagen dan 141 gl. 10 st.

BAAR-

BAARLE, ('t *Huis te*) in *Kempenland*, een landftreek in het Noordoosten van *Brabant*, en wel in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, is vrij fterk en rondom wel bewaterd. In 1585 maakten de muitende *Spanjaarden* 'er zig meefter van, en verfterkten het nog meer, om 'er veilig te zijn. De Heer VAN STATTENBROEK, Drost van *Breda*, kwam, met een menigte Volks, voor het zelve, befchoot het, en week te rug. Daarop zonden de Staaten van *Brabant* den Colonel DE LA GARDE, met een aanzienlijk aantal Ruiters en Soldaaten, derwaarts, aan welke de veertig *Spanjaarden*, die 'er binnen waren, zig overgaven. Kort daarna werd het door de *Schotten*, die in Staaten dienst ftonden, in brand geftoken.

Zie RAY, *Woordenb. des Aardrijks*, p. 312; VAN METEREN, *Nederl. Hist.*, fol. 198.

BAARLE; dus werd ook genaamd een Buurfchap, een kwartier uur van *Blokziel* gelegen, welke eertijds den naam van *Baarlo* droeg, en door fommigen verward is met *Baarle*, een Dorp nabij *Venlo*, dat ook wel *Bolderen* genoemd wordt.

BAARLE, een Adelijk huis in de Provintie *Gelderland*, nabij het Dorp *Hees*.

BAARLE; (*C. van*) zie BARLEUS. (*Caspatus*)

BAARSCHOT, een Kasteel aan den flinker oever van de rivier de *Nemer*, onder het Rechtsgebied van het Dorp *Esch*, in *Staats-Braband*. Dit Huis, dat van geene heerlijke voorregten voorzien is, heeft lang behoord aan het Geflacht van *Sweerts van Landas*; nu laatst behoorde het aan den Generaal Major S. CAMBIER, die het van zijner Vrouwe Moeder, welke tot het voorgemelde Geflacht behoorde, geërfd had.

BAARSDORP, een Dorp in *Zeeland*, in de nabuurfchap van de Stad *Goes*. Nabij dit Dorp, dat voorheen veel aanzienlijker was dan tegenwoordig, ftond weleer een Huis, welk den naam van het Huis te *Baarsdorp* had; doch thans geheel vernietigd is. De Heeren van *Baarsdorp*, die, volgens SMALLEGANGE, tot het geflacht

flacht van *Borsselen* behoren, hielden doorgaans hun verblijf op het zelve. Het Dorp heeft een klein luchtig Kerkje, waarin, 1572, tot Priester benoemd werd zeker JACOB PIETERSZ. Na de Kerkhervorming, zegt men, in 't zelve geen vasten dienst gedaan te zijn, dan alleen tot 1763, viermaal in 't jaar. *Baarsdorp*, *Sinoutskerke* en *Heer Abtskerke* maaken te zamen ééne Heerlijkheid uit, die gezegd word te beslaan 1193 gemeten, 41 roeden Lands, en buiten de wateringen 58 gemeten en 132 Roeden.

Zie *Oudheden van Zeeland*, II. Deel, bl. 130 enz.

BAARSDORP, ('t *Geslacht van*) zijnde een tak van dat van *Borsselen*, dat zig, met aflaating van BORSSELEN, alleenlijk BAARSDORP geschreeven heeft, naar de Heerlijkheid zo even gemeld. SMALLEGANGE en anderen meenden dat het zelve was uitgestorven; dit zo zijnde, zou een bewijs weezen, dat zij, die den naam van BAARSDORP gedragen hebben, en in 't laatst der zestiende Eeuwe te *Leyden* in Regeering waren, en in *Holland* aanzienlijke Ampten bekleedden, tot dit Geslacht niet behoord hebben. Dat deeze tot *Borsselen* behoord hebben, is blijkbaar uit het Wapen, welk dezelve voerden; zijnde het Schild van *Borsselen* overlegd met een rood *Bourgondisch* Kruis. De Heer W. TE WATER noemt verscheiden Mannen van het zelve op, om aan te toonen dat zij tot dat van *Borsselen* behoorden.

Zie TE WATER, bl. 141.

BAARSDORP, (*Cornelis van*) Genees- en Kamerheer van Keizer KAREL DEN V, geboren in de Heerlijkheid van dien naam, schoon VALERIUS en anderen hem een *Goezenaar* noemen. Deeze heeft nagelaaten een uitvoerig werk, over de Geneeskunde, onder den Tijtel van *Methodus universæ artis Medicæ*, gedrukt te *Brugge*, 1538. De Schrijver overleed te *Brugge*, in 1565, alwaar hij in de *St. Donaas* Kerk begraaven is. Op zijn Grafzerk ziet men twee Wapens, en ter zijde van die, de Kwartieren van *Baarsdorp*, *Maalstee*, *Mosscheren* en *van de Woestijne*: en daar onder het volgend Grafschrift:

Cy gist Messire Corneille de Baarsdorp, Chevalier, en son vivant Conseiller & Archi-Medicin du feu Empereur Charles V, & de Madame Leonore Reyne de France & de Marie Reyne de Hongri, qui Morut le 24 de Novembre en l'an 1565. Et Dame Anne de Moscheroen sa Compagne, la quelle trespassa le.

Zie FOPPENS, *Bibl. Belg. Oudh. en Gestichten van Zeeland*, II. Deel, bl. 135.

BAARSDORP, (*Marinus*) Zoon van bovengemelden, geboren te *Biezelingen*, alwaar hij naderhaad Pastoor werd. In 1625 vermaakte hij alle zijne Goederen aan het Gasthuis aldaar.

Ibid, bl. 135.

BAART, (*Arnold*) geboren te *Brussel*, staat bekend voor een schrander Rechtsgeleerde, en een Man van zo groot een geheugen, dat hij de Pandecten van JUSTINIAAN, en meest alle andere oude Wetten, na elkander kon opzeggen. Van de Pleitzaal werd hij geroepen tot Hoogleeraar in de Rechten, op de Academie te *Douaij*, en van daar naar het Hof te *Mechelen*, om lid van den Koninglijken Raad te zijn. Zijne Werken zijn allen in 't Latijn gedrukt, in folio, van 1579—1582.

Zie VAL. AND.

BAART, (*Pieter*) Doctor in de Geneeskunst, en tevens een aartig Dichter; in welke hoedanigheid hij bijzondere bekwaamheid bezat, om zig in de oude platte *Friesche* Taal naauwkeurig te kunnen uitdrukken, zo als men zien kan in zijn *Friesche Boere Praatje*, waarin hij VIRGILIUS, in de platheid van die Taal, gevolgd heeft, doch tevens zo geestig, dat al het natuurlijke van het origineel 'er in doorstraalt. Daarenboven heeft hij nog in druk uitgegeeven de *Friesche Triton*, op het veroveren van *Olinda* en *Fernabuc*, in fol. 1630. Nog meer is hij bekend door zijn *Deugdenspoor*, in 8vo en 12vo.

BAART, (*Adriaan*) een man van aanzienlijke afkomst te *Alkmaar*, alwaar men een zijner Voorzaaten! .... BAART MICHIELSZ, in het jaar 1574, staande het beleg dier Stad, als Vaandra-

drager gemeld vindt. Adriaan was, in het jaar 1684, een tijdstip, in veele deelen, niet ongelijk aan het tegenwoordige, Pensionaris zijner Geboortestad, en in deeze waardigheid nevens anderen gemagtigd, om de Papieren der Stad *Amsteldam*, benevens die van den Heer Pensionaris HOP, in den *Haag* te verzegelen, waartoe de drie gemagtigden, FRANCO VAN DER GOES, Burgemeester van *Delft*, ADRIAAN BAART, en de Secretaris van Staat, SIMON VAN BEAUMONT, hunne eigen Zegels gebruikten; laatende de verzegelde papieren onder bewaaring van den Heer VAN-MAARSEVEEN. Elders zullen wij gelegenheid hebben, deeze toen veel geruchtmaakende gebeurtenis omstandiger te verhaalen.

Zie *Resol. van Holland*, 16 en 15 Febr. 1687. *Memorien van* D'AVAUX., II. Deel.

Baartwijk, een vrije Heerlijkheid en zeer aanzienlijk Dorp in 't Land van *Heusden*, of in de *Langestraat*. 't Ambacht bevat honderd twee en twintig Huizen en één Koornmolen. De Kerk, waarin de Godsdienstoeffening verricht wordt, is een oud gebouw, met een Toren en Spits op dezelve. Men vindt 'er eenige andere aanzienlijke gebouwen. Deeze vrije Heerlijkheid heeft laatst behoord aan Jonkheer KAREL JOSEPH, Baron *de Overschie*, Burggraaf van *Houlla*. Tusschen dit *Baartwijk* en *Drunen*, (een Dorp op den grond der *Meijerije*) is, in den jaare 1766, een Overlaat gemaakt, ter breedte van 160, en ter lengte van 465 roeden, waardoor 't water, dat genoegzaam alle Winters een groot gedeelte der *Meijerije* overstroomde, naar de *Oude Maas*, en door dezelve naar de *Biesboch* wordt afgeleid. Dit noodzaaklijk middel, om de *Meijerije*, en ook zelfs de Stad *'s Hertogenbosch* van het water te ontlasten, was reeds in 't Jaar 1658 voorgeslagen, door den Landmeeter J. BASTINGIUS, en is, Ao. 1757, aangepreezen en betoogd, door den Heer J. PIERLINCK, Kapitein Ingenieur; die het zelve ook werkstellig maakte, in 1766, met dien gewenschten uitslag, dat men, in 1767 en volgende Jaaren, in *'s Hertogenbosch* en den omtrek van dien, weinig of geen letsel van dit water had. In de winters van 1770 en 1771, hebben alle die Dwarsdijken het water, (dat, ten dien tijde, in alle de Rivieren, tot een meer dan gewoone hoogte opgestegen was) niet kunnen keeren, het welk, door overstrooming en door kwel-

ling,

ling, het Land van *Heusden* merkelijk heeft doen ondervloeijen.

Zie BACHIENE, A. bl. 540.

BAARZANDER-POLDER, (*de Groote*) ligt in 't vrije van *Sluis*, beoosten de Polder van *Groede*, en bevat verscheidene andere Polders, die allen in 't Jaar 1609, droog gemaakt zijn. Deeze beslaat 1072 Gemeten en 79 Roeden lands. Dit land betaalt 30 stuivers, van ieder Gemeet, aan jaarlijksche Verponding.

BAAST, een geweezen Lusthuis der Bisschoppen van *'s Hertogenbosch*, die aldaar, in den zomertijd, hun verblijf plagten te houden, is gelegen in de nabuurschap van het Dorp *Oosten-Baers*, in *Staats-Braband*. Voorheen was het met sierlijke beplantingen omgeeven, die zedert eenige Jaaren omgehouwen zijn.

Zie BACHIENE A, bl. 608.

BABBRIG, is de naam van een oud Heeren Huis, in *Gelderland*, in het Graafschap *'s Heerenberg*, digt aan den *Rhijndijk*, behoorende onder de Heerlijkheid *Didam*. Het draagt ook den naam van *Hals-Af*, welken het gekreegen heeft, door de stoute daad eener dienstmaagd, waarvan verhaald word, dat zij, des nachts alleen op het Huis zijnde, door een Moordenaar, die zig voor een hoog zwangere Vrouw uitgaf, werd aangevallen, doch dien zij wist te misleiden, en den hals afsneed, onder het roepen van *Hals-Af!* Wat van dit vertelseltje zij, laaten wij daar, schoon het niet onmooglijk schijne. Het huis, hoewel oud, pronkt nog met verscheidene torengevels, en is met een zeskantig torentje voorzien.

Zie *Geogr. Beschr. van Gelderland*, bl. 236.

BABILONIENBROEK, bij verkorting *Broek* genaamd, legt, met deszelfs Ambacht, ten Noord-Westen van *Heusden*, grenzende aan het Land van *Altena*. Het getal der Huizen bestaat in het geheel uit negen-en-tagtig. Het Dorp is gelegen in laage Weilanden, bijna twee uuren van de Stad *Heusden*. In het kerkelijke is het eene combinatie met *Hil*, mede een klein Dorp. De Baron Jonker DIDERIK VAN HEMERT is Eigenaar van hetzelve.

Zie BACHIENE, *Geogr.* A, bl. 538.

BACCHIADES, is een benaaming, door sommigen gegeeven aan de oude bewooners van *Haarlem.* Maar dit toestemmende, zou men ook moeten gelooven, dat die Stad weleer *Bacchus-Bosch*, ter eere van den *Afgod* BACCHUS, genaamd geweest is. Doch zij, die slegts een weinig in onze Vaderlandsche Oudheden ervaren zijn, weeten dat dit op de lijst der fabeltjes moet gesteld worden: Zie hier van in 't vervolg op BAKENES.

CORN. AUREL. *in Bat. Lib.* 1 en 2.

BACCHUM, een Dorp in *Kennemerland*; zie BAKKUM.

BACHERIUS, (*Petrus*) een *Dominicaner* Monnik, en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, op de Hooge Schoole te *Leuven*, was, Ao. 1517, te *Gend*, in *Vlaanderen*, geboren. Hij was niet alleen een Godgeleerde, maar ook een sierlijk Dichter, schrander Redenaar en goed Taalkundige. Bijna den tijd van zestig jaaren, heeft hij te *Brussel*, *Antwerpen*, *Gend*, *'s Gravenhage*, *Dordrecht*, *Kalker* en *Kleef*, zijne vermogens ten nutte van het gemeen besteed. Op verscheidene plaatsen is hij Prior van zijne Orde geweest, en, op den 12den Februarij 1601, in zijne geboorteplaats overleeden.

Zie SWEERTII, *Athen. Bel.* FOPPENS, *Bibl. Belgica*, alwaar men zijn Afbeeldsel en een Lijst van zijne Werken vindt.

BACHERUS, (*Andreas Elegius*) geboren te *Popperingen*, in *Vlaanderen*, alwaar hij Advocaat was. Naderhand werd hij Hoogleeraar te *Bourges*, in *Frankrijk*, en overleed aldaar in 't jaar 1562.

BACHERUS, (*Wolfert*) een der Klerken van den Raadpensionaris JOHAN DE WITT, en tevens een van hun, welke dien Heer verzelden, toen hij met mannenmoed naar de Gevangenpoort ging, om, zo als hij dacht, zijnen Broeder van daar te haalen. Na een weinig aldaar vertoefd te hebben, werd BACHERUS door hem gezonden, om een afschrift van de Sententie tegen den Ruwaard te haalen. Het ontsteld gelaat en de wankelende gang van BACHERUS bragt hem in een groot gevaar: want daar door trok hij de oogen van 't Graauw tot zig; en naauwlijks eenige treden ge-

vorderd zijnde, begon het geroep, *zie daar een Klerk van den Verrader, die alle zijne geheimen weet.* Veelen wilden hem te lijf; doch de vreeze deed BACHEUS zijne schreden verdubbelen; hij ontkwam daardoor het nakende gevaar, en vond, toen hij met de Sententie kwam, het Hof en alle de toegangen zo opgepropt, dat het hem niet mogelijk was te rug te keeren, al ware hij nog eens zo stout geweest; ook zal de vreeze hem zekerlijk belet hebben, daar toe veel moeite aantewenden.

Zie *Gedenkstukken van 1672*, in 4to, bl. 45.

BACHEVORT. Het blijkt genoeg, zegt de Heer ALTING, uit de woorden der Bulle van AUFRIDUS, Bisschop van *Utrecht*, van 't jaar 1006, dat hier door verstaan wordt eene ondiepte, of doorgang in den *Eemstroom*: een Barde door de Beek/ die niet verre van 't Klooster *Hohorst* af was; mogelijk ter plaatse, alwaar heden de *Eembrug* is.

Zie *Notit. German. Infer. Part.* II. p. 16.

BACHT en BACHTENSTEEN, voorheen twee Kloosters binnen *Middelburg*, waaromtrent bij de Schrijvers veele verwarringen plaats hebben: sommigen houden die beiden voor een en het zelfde Klooster, zijnde het voor hen onverklaarbaar, hoe *Bachtensteen* den naam van *St. Aagten* droeg, en ook het Klooster van de *Zwarte Zusters* genaamd werd; ook zijn zij met de Jaartellingen deerlijk in de war. Doch zie hier, hoe hunne zwarigheden weggenomen kunnen worden. *Bacht*, *'s Gravenhoven* of *'t Gravenhof*, stond van ouds in de *Graavenstraat*; *Bachten*, dat is *'t Gravenhof*, was het Klooster en de Kerk der Graauwe Zusteren, die naar den derden Regel van de Orde van ST. FRANCISCUS leefden. Het was gesticht in 1473; welk gebouw nu de *Visschmerkts Kerk* genaamd wordt. Doch het andere *Bachtensteen*, of *'s Gravensteen*, was van het eerste onderscheiden: I.) In naam, zo als uit dit gezegde blijkt; II.) In ouderdom, alzo het reeds in 1368 in wezen was; III.) In orde, volgende deeze die van ST. AUGUSTINUS; IV.) In kleeding, zijnde de eerste de Graauwe, en deeze de Zwarte Zusters; en V.) In woon- en standplaats, woonende deezen achter het *Steen*, *'s Gravensteen*,

 (Ge-

(Gevangehuis te *Middelburg*) alwaar men tegenwoordig de *St. Joris Doele* ziet.

Zie *Tegenw. Staat van Zeeland*, I. Deel, bl. 104. *Oud. van Zeeland*, bl. 108. 's GRAVEZANDE, *Eeuwgetij*, bl. 467—469.

BACKENHAGEN, een Havezate in *Overijssel*, ten Noord-Westen van *Delden*, behoorende aan den Heer JOHAN ARNOLD LUDOLF, Baron van *Mulert*.

BADELOCH of *Badeloga*, was de Dogter van ENGELBERT VAN AMSTEL. Zij leefde in 1203. Van haar wordt gezegd, dat zij uitmuntend schoon was. Haar Man was WILLEM, de eerste Heer van *Egmond*, die zig met haar, tegen den zin zijner Moeder, in den echt begeeven had. Uit dit Huwelijk is geboren Heer GERRIT VAN EGMOND.

Zie GOUDHOEVEN, *Chronijk*; BOXHORN en SCHRIVERIUS.

BADUHENNA, was het bij onze Oudheidkundigen bekende Bosch, waarvan TACITUS zegt, dat in het zelve, onder de regeering van den Keizer TIBERIUS, eerst negen honderd, en naderhand vier honderd *Romeinen*, in verscheidene achtereenvolgende gevechten tegen de *Friezen*, gesneuveld zijn. 'Er zijn 'er, die meenen dat die gevegten bij het Dorp *Bennebroek*, in *Kennemerland*, zouden voorgevallen zijn, en dat dit Dorp, van het Bosch *Baduhenna*, den naam van *Baduhennenbroek*, zou gekreegen hebben. WINSEMIUS is een van hun, welke geloven, dat gemelde gevechten, in *Klein Friesland*, nu *West Friesland*, over het *Flie*, geschied zijn. Dat het gemelde Bosch groot, onguur en akelig geweest is, getuigen de oude Schrijvers eenpaarig; en veelen van hun voegen 'er bij, dat het *Hercijnische* van veele andere Bosschen, en ook van dit, de Moeder geweest is. Dan, op verre na zijn zij het in de aanwijzing van deszelfs standplaats niet eens. De eene zegt, bij *Bennebroek*, in *Kennemerland*; de andere bij *Benningbroek*, in *West-Friesland*; anderen, in 't Land van *Drenth*; sommigen gaan verder, en zeggen, dat het lag op den bodem van de *Zevenwolden*, in *Friesland*. Menigerlei

lei zijn ook de gedachten, over den oorsprong van het woord *Baduhenna*. Jonker VAN DER HOUVE verstaat 'er niets anders door, dan een Bosch, dat aan waterachtige weiden legt. TACITUS, die anders veele woorden naar de *Latijnsche* taal verbogen heeft, zegt uitdrukkelijk, dat *Baduhenna* de naam wás, dien de *Friezen* aan dit Bosch gaven, en leid van de *Friesche* bewoordingen den zelven dus af. „ In dit Woud (*zegt hij*) hoorde men „ eenen sterken weêrklank der daar in gesprokene woorden. De „ onkundigen plagten 'er vervaard door te worden, maar de on„ vertsaagde Friezen niet; deezen door het zelve trekkende, en „ veel gerucht van woorden maakende, hoorden den Echo hun„ ner woorden menigmaal nog sterker te rug kaatzen; dan daar„ op geen acht slaande, zeiden zij als met verachting, *Ba du!* „ *hinne*; dat zo veel zeggen wilde, als *Foei u! ga heen*: en „ dus zou het zelve, uit de zamenvoeging van die drie woorden, „ den naam gekregen hebben." Anderen zijn weder van gedachten, dat het niet onwaarschijnelijk is, dat; nevens veele andere Goden, ook eene Afgodesse BADUHENNA alhier gediend, en aan haar dit Bosch toegewijd zou zijn, en dat het Bosch den naam daarvan gekreegen heeft.

BADUHENNA, zegt ALTING (dien men, in alle deeze zaaken, dient te raadpleegen), is, zonder twijfel, bij de *Germanen* de naam van eene Afgodin geweest. CLUVERIUS wil denzelven hebben afgeleid van een *Arabisch* woord, 't welk, in 't *Hoogduitsch*, *begin* of *aanvang* zou betekenen, en meent dat BADUHENNA en TAFANA een en dezelfde Godin geweest is. Wij kunnen hier op niets met zekerheid bepaalen, dan alleen dat TACITUS ons leert, dat 'er Bosschen onder die beide naamen geheiligd zijn geweest. Het eerste omschrijft hij als een *Tempel*, in 't land der *Marsen*, en het ander als dit *Bosch*, *Baduhenna*, in het land der *Friezen*. M. ALTING zegt verder, dat dit woud geweest is in een der Dorpen van de *Zevenwouden*, in de Grietenij van Stellingwerf-Westeinde / genaamd Holtpade / dat tegenwoordig onderscheiden wordt in Olde en Nieuwe Holtpade / niet meer dan drie uuren van den kant van 't *Meir Flevo*; en dat men, niet verre van daar, naar den kant van *Drent*, dien naam aan eene Godin, die doorgaans Paasslo / Paadeslo genaamd wordt, als of men zeide de hoogte van *Pada*, gegeeven vindt; als mede, dat op

de grenzen van *Hessen-Land*, (wel eer de woonplaats der *Katten*) een bron aan dezelfde Godin toegewijd is, waar van *Paderborn*, de Hoofdstad van dat Bisdom, den naam draagt. Wat nu betreft, dat TACITUS het niet *Pada*, maar *Baduhenna* genoemd heeft, oordeelt de Heer ALTING, dat zulks moet worden toegeschreven aan den aart der Oude Nederduitsche tale, in welke het, volgens zijn zeggen, niet ongewoon is, het aanhangsel van UWE aan verscheidene woorden gehecht te zien, als **niewe** voor **nie** of **nieuw**; **Kaluwe** voor **Kaal**; **zenuwe** voor **Zeen**; **Geluwe** voor **Geel**; **Arduwe** voor **Aarde**; waar van daan het *Arden* of *Ardennerbosch*, bij de Romeinen *Silva Arduenna*; dat TACITUS daarom naar deeze uitspraak opgemerkt heeft, dat dit woord niet zo zeer *Padenhout* als *Baduenhout*, van de Inboorlingen genaamd werd. De letter P in een B veranderd zijnde, zo als bij veelen geschied is, zou, echter, het geheele verhaal van den *Romeinschen* Historieschrijver (zegt ALTING) ons tot deeze gedachte brengen. Want na dat de *Friezen*, aan den overkant van 't *Fliemeir* woonende, door de gierigheid van hun, die de schatting invorderden, tot onvredenheid gebragt, en, in het 28ste jaar van onze tijdrekening, afgevallen zijnde, de *Romeinsche* knechten aan galgen opgehangen, de gezachhebbers verjaagd, de verschansingen, waar in dezelven zig bevonden, belegerd hadden, zo heeft LUCIUS APRONIUS, Landvoogd van *Neder Germanie*, om zulks te wreken, de *Romeinsche* Keurbenden, met de Ruiters, die daar bij behoorden, uit het bovenste gedeelte van het Wingewest ontboden, en daarbij gevoegd, de hulpbenden te voet en te paard, waar onder ook was een Ruiterbende van *Caninefaten*, en eenige *Germaansche* Voetknechten. De *Friezen*, deeze Krijgsmagt vernomen hebbende, braken de belegering op, en trokken van daar den Landvoogd, tegen, om hun eigen land te beschermen. APRONIUS, met zijne twee Legers, die uit *Opper-* en *Neder-Germaniers*, zo bondgenoten als eigen volk, bestonden, langs den Rhijn, en de Graft van *Drusus* (niet over de Meeren, zo als GERMANICUS gedaan had; dat wel in acht moet genomen worden) afgevaaren zijnde, viel bij tevens in het Land der *Friezen*, en wel ter plaatse; alwaar het Leger over de laage en verdronkene Landen (*Aestuaria*) moest trekken: doch daarom niets langs den oever van den Oce-

Oceaan, zo als CLUVERIUS hier uit wil opmaaken. Want de gemelde verdronkene of vloeilanden waren voorheen, zo wel als nu, tweeërleij; zijnde sommigen met een glibberig slik bedekt, en met elken vloed bevaarbaar; deeze noemen wij Watten/ en de Romeinen noemden ze Meeren. Anderen hebben een vaster grond, en zijn doorgaans met veel gras bewassen; maar door geene dijken bewaard zijnde, loopen zij bij hooge vloeden onder; zijnde anders bouw-, hooi- en wei landen, van onmisbaare nuttigheid. Deeze en dergelijke noemen wij Hammen/ Hamlanden/ Hamriken en Hemriken/. dat is, landen, wedergekregen uit de overstroomingen van de Zee. TACITUS noemt die *Aestauria*, Kreeken/ verdronken landen. L. APRONIUS moet dus zijne Legers aan het verdronken land gezet hebben, zo dat zij langs de Graft van DRUSUS (den *IJsel*) afvaarende, eerst aan den oostkant van 't Meir *Flevo* gekomen zijn, op de plaats, die heden Blankenham en Ysselham genaamd wordt. Op dat nu het zwaar gewapend volk hier veilig zou konnen overtrekken, moesten zij veele sloten, bruggen en dammen leggen. Aan de *Duitsche* Voetknechten, en de Ruiterij der *Caninefaten*, was bevolen, langs de wegen, die, om de voortreffelijkheid van den grond, doorgaans naauw zijn, en toen mogelijk onder water stonden, en daarom ondiepten (*Vada*) genaamd werden, voort te trekken, om de vijanden van achteren te omsingelen. Doch de *Friezen*, in slagorde staande, deeden hun, die nog naauwlijks de verdronken landen ontgaan waren, eerst de wijk neemen, daarna ook de Ruiterij der keurbenden, die hun tot onderstand gezonden waren; vervolgens twee Regimenten (*Cohortes*); daarna nog drie, en ook de Ruiterij der Bondgenooten: zo dat eindelijk alle de hulptroepen, die nog overig waren, mede gekwetst of afgemaakt werden. Indien nu de keurbenden, en inzonderheid de krijgsknechten van de vijfde keurbende, niet spoedig toegeschooten waren, zo als zij van de vermoelde en in wanorde gebragte menigte te hulp geroepen waren, zou zekerlijk al de manschap der Bondgenooten, de Ruiterij der Inboorlingen, en bij gevolg het grootste gedeelte van het *Roomsche* Heir, zijn omgekomen. Intusschen werden 'er veelen van hun gevangen; anderen vluchtten landwaards in. En wanneer, daags daar aan, het gevecht, voor de agtstemaal, hervat was, werd het grootste deel der over-

 ge-

gebleevenen, twee uuren van de plaats, die door deeze nederlaag beroemd is geworden, bij het Bosch *Baduhenna*, ter nedergehouwen. Anderen, die door den fchrik verder voortgedreeven waren, en geen kans zagen, om bij de vesting aan het *Flie* (*Castellum Flevum*) te komen, waarheen zij, waarfchijnelijk, de wijk genomen hebben, ftieten elkander onder den voet; met het overige deel nam de Landvoogd de vlucht naar het Wingewest, laatende zijne dooden onbegraaven. Uit dit alles blijkt overvloedig, dat de gelegenheid van de plaats, en de reden van deeze benaaming, met den inhoud van het verhaal overeenkomt. Tot dus verre de Heer ALTING, die de plaats van het bosch allernaauwkeurigt fchijnt gevonden te hebben.

Men zie wat op het Art. van APRONIUS (L.) IV. Deel, gezegd is; en verder TACITUS, IV *Jaarboek*; WINSEMIUS, *Chronijk*, *fol.* 22. NEANDER, *Antiq.* pag. 134, 135. *Handv. Chronijk*, II. Deel, fol. 13. *Germ. Inf. Part.* I. CLUVERIUS, *Germ. Antiq. Lib.* III.

BAEX, (*Joachim*) een Roomsch Priefter, in 't Sticht van *Utrecht*, die zig, door zijn fchrijven tegen de Proteftanten, zeer beroemd gemaakt heeft. Hij was geboren, 10 Augustus 1562. Zijn Vader was JOHAN BAEX, Secretaris van de Staaten van *Utrecht*. Hij overleed 1619, 24 September. VALERIUS getuigt van hem, dat de Wijsheid met de Eenvoudigheid, de Geleerdheid met de Ootmoedigheid, de Welfprekendheid met de fpaarzaamheid in 't fpreeken, bij hem om den prijs geftreeden hebben. Zijne Nederduitfche fchriften zijn; *de Tolk of Advocaat van alle oprechte Katholijken*, in 's Hertogenbosch, 1610. *De Ban van alle Ketters*, *Staatkundige en verkeerde Katholijken*, ibid 1614. *De Bezem des gewetens*, in 't Fransch: Brusfel 1650. Zijne overige werken vindt men gemeld bij VAL. ANDREAS.

BAFLO, bij anderen *Baffo*, *Bafelo*, en ook wel *Baffelt* genaamd, is een Dorp in de *Groninger Omlanden*, en één der negen-en-veertig Dorpen van het *Kwartier Hunfingo*, waar in het huis *Meijma* ligt, welk, omtrent het jaar 1640, aan Jonker HAIJO LEEUWEN behoorde, en, in 't Jaar 1730, tot den grond toe afgebroken is. *Baflo* is vermaard geworden, door den beroemden

RUDOLPHUS AGRICOLA, in 't jaar 1442, aldaar geboren. Het ligt omtrent twee mijlen van *Groningen*. In den geduchten watersnood van 1686, waar door, in de Provintie *Groningen*, een groote menigte huizen, schuuren, enz. geheel weg spoelde, en veele menschen en beesten verdronken, had dit *Baflo* het geluk, dat 'er niet meer dan één paard en zes koeijen door het water omkwamen. Veel meer leed het in den Kersvloed van den jaare 1717, die, des nachts om twee uuren, tusschen den 24 en 25 December, in *Hunsingo*, schoon doorgaans, wegens de nieuwe aangewassene landen, met dubbele zwaare dijken en zeeweeren voorzien, met eene onuitspreekelijke woede drong, voortvloog, en menschen en vee zo onvoorziens overrompelde, dat een groote menigte van beiden het leven verloor. *Baflo* heeft, wat het Kerklijke betreft, de vijfde stem in het Klassis van *Marne*; het is een Combinatie met *Rasquert*, alwaar, echter, geen dienst gedaan wordt. *Baflo* behoort aan den Baron F. A. VAN IN en KNIPHUYZEN.

VAN DER HOUVE, I. Deel, fol. 170; SCHOTANUS, *Chronijk*, fol. 379; GABBEMA, *Watervloeden*, pag. 365; BACHIENE, *Geogr.* bl. 198. UBBO EMMIUS noemt het een VILLA, *dat is het hoofd van eenige plaatzen, onder een Rechter staande.*

BAGGAERT, (*Johan*) geboren te *Vlissingen*, omtrent 't jaar 1657. Om zijne bekwaamheid werd hij Stads Doctor te *Middelburg*, alwaar hij overleed in December 1710. RABUS noemt hem een Arts, die in de woorden van oude en nieuwe Meesters niet wilde zweeren, maar, ten dienste zijner patienten, met een goede Filosophie en groote ervarendheid te rade ging. Hij voert tot bewijs van zijn gezegde 's mans schriften aan.

LE REU, *Geletterd Zeeland*, blad. 196; RABUS, *Boekzaal*, II. Deel, bl. 120 en 136.

BAGOUDE, was, voor veele Eeuwen, de naam van *Bodegraven*; zie het Art. BODEGRAVEN.

BAHIA *de todos los Santos*, is een deel der Brasiliaansche Zee, in het Zuidergedeelte van *Amerika*, zig bij de Hoofdstad *St. Sal-*

vador, tot de *Capitania van Bahia* uitstrekkende. Het heeft deezen naam gekreegen door MANUEL PENJEIRO, wanneer dezelve, na een vreezelijken storm te hebben uitgestaan, op den dag van Allerheiligen, in dezelve aankwam, en aldaar de Stad *St. Salvador* bouwde. In het jaar 1624, den 8sten van de maand Mei, naderde de *Hollandsche* Vloot, onder bevel van den Admiraal WILLEKENS, de Baai; hij vond dezelve gedekt door een Kasteel, en eenige *Portugeesche* Schepen, die 'er binnen lagen. De Onder-Admiraal PIETER PIETERSZOON HEIN tastte de Schepen aan, met drie der zijnen, terwijl de Admiraal twaalf honderd Soldaaten en twee honderd veertig Matroozen aan land zette; hebbende alvoorens ALBERT SCHOUTEN afgezonden, om *St. Salvador*, te bemagtigen. Dit koste kleine moeite, vermits de Stad, bij zijne aankomst, reeds van haare Inwoonders verlaaten was: des hij 'er, zonder eenigen tegenstand, een aanzienlijken buit behaalde. Van de *Portugeesche* Schepen maakte de Onder-Admiraal zig ook spoedig meester, en vond dezelven, behalven andere Koopwaaren, beladen met meer dan twaalf honderd kisten Suiker; ook bemagtigde hij, kort daarop, nog meer andere rijk gelaadene Schepen.

De Stad *Salvador* en de Baai werden, op naam der Algemeene Staaten, en der W. I. Maatschappij, terstond in bezit genomen. De Vlootvoogd stelde aldaar, tot nader order, als Bevelhebber aan, JOHAN VAN DORTH, die, kort daarna, door de *Braziliaanen*, in een hinderlaag overvallen en omgebragt werd. ALLBERT en WILLEM SCHOUTEN, twee Broeders, kregen na elkander aldaar het bevel. Wenschelijk, echter, ware het geweest, dat de plaats betrouwd was geworden aan de zodanigen, die dezelve beter bewaard, en met meer ingetogenheid hunnen pligt betracht hadden. De Maatschappij, wel voorziende dat de Koning van *Spanje* niets onbezocht zou laaten, om de Baai te heroveren, rustte twee talrijke Vlooten uit; doch de *Spaansche* Vloot landde 'er reeds in de maand Februarij 1625. ALBERT SCHOUTEN had zijn ampt moeten verlaaten; zijnde ERNST KNIJF in zijne plaats aangesteld. Hier door ontstond tweedragt onder de geringe bezetting, in vergelijking van de meerdere magt der *Spanjaarden*. De tegenstand was gering; en op den 30sten van de maand Maart werd de Stad bij verdrag overgegeeven, op voorwaarde van den

vrij-

vrijen uittogt naar 't Vaderland, met Geschut, Schepen en Goederen.

Zie DE LAAT, *Jaarlijks Verhaal*, bl. 10—54; AITZEMA, I. Deel, bl. 336 en 343; COMMELIJN, *Leven van Fredrik Hendrik*, I. Deel, bl. 20.

BAILLEU, een der verbondene Edelen; wier naamen men op de lijst bij BOR gemeld vind. Andere noemen hem BAILLEU DE HUNNEPPLUK. Het is tot nog toe niet mogelijk geweest, eenig nader bericht van hem te geeven. Bij den Heer TE WATER kan men eenige gissingen omtrent hem vinden; doch hij bepaalt niets met zekerheid.

Zie '*t Verbond en Smeekschrift der Edelen*, II. Deel, bl. 179 en 180.

BAILLIJ, Zoon van PIETER BAILIJ, een der vermaarde Nederlandsche Kunstschilders, geboren te *Leiden*, in het jaar 1641. Zijn leven vindt men bij HOUBRAKEN, I. Deel, bl. 118 en 119.

BAILLIJ, (*Gesluin le*) heeft in de Nederlandsche Geschiedenissen eenen naam gemaakt, door zijne onderhandeling met den Graaf VAN RENNENBERG. Omtrent het jaar 1580, en zelfs vroeger, had men reeds eenig vermoeden, dat de Graaf, uit zucht voor den *Roomschen* Godsdienst, of uit andere inzichten; mogelijk de *Spaansche* zijde zou omhelzen. Het zij nu dat de *Spanjaarden* hiervan door hem zelven, of door anderen, onderricht waren, dit is zeker, dat de Hertog VAN TERRANOVA zig van BAILLY bediende, om RENNENBERG tot den afval overtehaalen, en de voorwaarden, waarop hij zulks verrichten zou, te bepaalen. Het schijnt mij toe, dat RENNENBERG, in den beginne, voor zig en de zijnen, te veel heeft willen bedingen; ten minsten de onderhandelingen moeten voor een wijl afgebroken geweest zijn: want de Graaf tekende, gelijk men weet, de Unie van *Utrecht*, en bragt *Groningen* aan der Staaten zijde: zo dat men alle reden had, RENNENBERG als een waar voorstander der Vrijheid aan te merken. Doch het blijkt dat hij, in de maand Januarij des jaars 1580, de onderhandeling met BAILLIJ weder heeft

heeft aangevangen. RENNENBERG had, onder zijne Raaden, zekeren POPKE UFKENS, een Man, die den Staat getrouw was; deeze werd, door KORNPUT, gewaarſchuwd op zijne hoede te zijn; hier door werden de *Friezen* achterdochtig. Zeer duidelijk ontdekten zij het verraad, toen zij BAILLIJ in handen gekreegen hebbende, bij hem eenige onbeſchreevene papieren vonden, die met de hand van den Graaf ondertekend waren. Van deeze bedienden zij zig; doende BAILLIJ, op een van dezelven, de overlevering van het Slot te *Harlingen* ſchrijven; deeze overgaaf geſchiedde op den 5den Februarij 1580. Hoe hierdoor verder gelegenheid gevonden was, om het verraad van RENNENBERG te ontdekken, zal men op zijn Art. zien.

Zie BOR, *Authentike Stukken*, II. Deel, bl. 3, 5, 10, 11 en 12.

BAJORAUNA, weleer, volgens SCHOTANUS, een zeer groote en Volkrijke Plaats in *Friesland*; doch, in het jaar 880, door de alverwoeſtende *Deenen* en *Noormannen*, verbrand, en daarna zodanig in vergetelheid geraakt, dat het niet mogelijk is, derzelver gelegenheid aan te wijzen.

Zie *Kronijk van Friesland*, fol. 73.

BAJORZUNA, naar men vermoed, de oude naam van *Bergen op den Zoom*, en, even als *Bajorauna*, door de *Deenen* en *Nooren* verwoest.

BAJUM of *Baijum*, een Dorp in *Westergo*, in de Grietenij van *Hennaarderadeel*, een groot uur ten N. O. van *Franeker*, twee en een half uur ten Z. W. van *Leeuwaarden*, tusſchen de trekvaarten, die van *Bolswert* naar *Leeuwaarden*, en van daar naar *Franeker* loopen, aan de grenzen, die de Grietenijen *Menaldumadeel* en *Baarderadeel* van elkander ſcheiden. Voorheen had dit Dorp een Parochiekerk, die onder den Proost van *Utrecht* behoorde, en wier Pastorij door eenen Kanunnik van de *Premonſtrenſer* orde bediend werd. De Pastorij bragt jaarlijks honderd, en de Prebende zestig Goudguldens op. Bij dit Dorp ſtond weleer een Nonnenklooster, dat den naam van *Michielsberg* of

Monnikke-Bajum voerde. *Bajum* en *Welsrijp*, in welk laatste Dorp de Kerk is, worden beiden door één Predikant bediend.

Zie *Geogr. Woordenb. van Friesland*, bl. 35. *Oudh. en Gestichten van Friesland*, II. Deel, bl. 268. BACHIENE, A. bl. 1332.

BAKE, (*Laurens*) een *Amsteldammer* van geboorte, werd, in het begin deezer Eeuw, onder de beroemde Nederlandsche Dichters gesteld; nog heden zijn zijne *Bijbelsche Gezangen*, die allereerst in het jaar 1682 in het licht kwamen, in achting. Het Kunstgenootschap, onder de zinspreuk: *In magnis voluisse sat est*, dat is: *In groote zaaken is het genoeg gewild te hebben*, beroemde zig in dien tijd, den Heer van *Wulverhorst* tot een Medelid te hebben: want BAKE was afkomstig uit het vermaard *Amsteldamsch* geslacht van dien naam, dat aan verscheidene aanzienlijke Familien, door huwelijken, is vermaagschapt geweest, onder anderen aan dat van HOOFT. Onze Dichter had zig, in zijne jeugd, met vrucht in de Rechten geoefend, en was daarin tot Meester bevorderd. Door erfenis van zijnen Vader, werd hij Heer van *Wulverhorst*, eene Heerlijkheid in 't Land van *Montfoort*. Hij overleed in 't jaar 1714, of daaromtrent. Zijn afbeeldzel is door J. C. PHILIPS, in het Koper gebragt.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsteldam*, XI. Stuk, in 8vo, bl. 390.

BAKEL, een Dorp in de Meijerij van '*s Hertogenbosch*. Onder het Kerklijk distrikt van dit Dorp behoort *Melis* (*Milheze*). Onder de Parochie, die voortijds zeer uitgestrekt was, stond toen *Gemert*. In het jaar 1505, werd *Bakel*, nevens eenige andere Dorpen, door verpanding, tot eene Heerlijkheid gemaakt, doch gelost zijnde, wederom aan de Graaflijke Domeinen gehecht. De inval, welken de *Gelderschen*, in 1512, in de Meijerij deeden, was allernadeeligst voor *Bakel*, doordien het, beneffens *Asten*, *Geffen* en *Nieuwland*, in koolen gelegd werd. In de schatting van het jaar 1525, over gantsch *Braband* geslagen, moest *Bakel*, ieder half jaar, zes honderd vijftig guldens, vijftien stuivers, één penning en één mijt betaalen. Het heeft een ruime Kerk met een Toren; waarop een hoog spits staat. De Abt van *Epternach*

is

is verpligt uit de Tienden, de Kerk te onderhouden. Het woonhuis van den Predikant, dat eerst tamelijk verre van het Dorp stond, is, na het pleegen van een geweldigen Huisbraak, in 1768, omtrent in het midden van het zelve geplaatst.

't Getal der Gereformeerden was 'er voorheen zeer klein: waarom hun Ed. Mogende, in het jaar 1680, goedvonden, dit Dorp met *Gemert* te vereenigen. In 't jaar 1699 werd het daar van gescheiden: het Dorp staat nu, zo wel in 't Kerklijke als Burgerlijke, op zig zelf; zijnde, wat het Burgerlijke betreft, *Melheze* alleen daaraan onderhoorig. Laat ons hier nog bijvoegen dat onder *Bakel* en *Melhezen*, behalven de Heiden en een gedeelte der Peelgronden, zeven honderd en negen Morgens Bouw- en Wei-Land behooren, en te zamen twee honderd zes en zeventig Huizen bevatten, die, zedert het jaar 1736, met een-en-dertig vermeerderd zijn. De Inwooners van beide plaatsen hebben hun bestaan van den Landbouw, en van 't steeken van Peelturf, die met den naam van *Bakelsche Klot* bekend is. De Regeering bestaat uit zeven Schepenen, en een Secretaris, die zijn Ampt erflijk bezit.

Zie OUDENHOVEN, *Beschrijv. van den Bosch*, II. Deel, p. 21; VAN HEURN, I. Deel, bl. 409—420; BACHIENE, B. bl. 567.

BAKENDORP, thans een klein gehucht, onder het gerecht van *Baarland*, in *Zuidbeveland*, digt aan de Westerschelde, alwaar men nog de ruïnen van de Kerk vindt, die aantoonen, dat *Bakendorp* voorheen een aanzienlijke Dorp geweest is. Naar alle vermoeden, voert het zijnen naam naar den Toren, die aldaar eertijds als een baak in zee plagt te staan. Een weinig zuidelijker vindt men, aan den Zeedijk, een Haventje met een dubbele Kaai, waar van twee of drie Veerschepen afvaaren. De beide Heerlijkheden van *Baarland* en *Bakendorp* bevatten 2251 Gemeten, 146 en een halve Roede gronds; het getal der Huizen beloopt 84.

SMALLEG. bladz. 702.

BAKENES, ook *Backenes* en *Backenisse*, was, in oude tijden, toen de Zee door het *Spaerne* vloeide, en *Rhijnland* nog onbedijkt

dijkt lag, een rijke Visfchersbuurt. Dertig jaaren na de eerfte bedijking, in het jaar 1255, viel de zee weder door het *Spaerne* in. Dewijl het land toen meest onder lag, konden de Visfchers te *Bakenes*, (den grond aldaar aan eenige rijzing onderworpen zijnde) zo wel hunne woonplaats verkiezen, als anderen: zij deeden het op een gedeelte van den *Amfteldamfchen grond*.

Veelen willen, dat de Stad *Haarlem* haaren oorfprong aan deeze buurt verfchuldigd is. Sommigen voegen 'er bij, dat daaromtrent een bosch geweest is, aan BACHUS gewijd; dat de naam van *Bachiades* verbasterd zou zijn in *Bakenesfers*; en dat, derhalven, het woord *Bakenes* afgeleid moet worden van *Bachus Bosch*. De bekende CORNELIUS AURELIUS VAN TER GOUDE zegt 'er dit van: „ Hierna volgde een Bosch aan BACHUS gewijd, beplant met „ Wijngaarden en Olmboomen; de inwoonders deezer plaatzen „ wierden voortijds *Bachiades*, nu *Haarlemmers* genaamd, een „ hard volk, doch oprecht. In onze tijden werden 'er in het „ graaven tot het leggen van nieuwe grondvesten der gebouwen, „ nog wortels van oude Wijngaarden gevonden, zo dik als de „ dije van een man." Doch naauwkeurige onderzoekers der Oudheid twijfelen, of omtrent *Haarlem* wel een *Bachus-Bosch* geweest is; zij zijn met anderen van gedachten, dat de naam van *Bakenes* beter kan worden afgeleid van een *Baak*, of waarfchuwingsteken voor de Schippers.' Weder anderen oordeelen, dat *Bakenes* het *Oud-Haarlem* geweest is. De kundige OUDENHOVEN was van gedachten, dat *Haarlem* te *Bakenes* zijn eerfte Parochie-kerk gehad heeft; wordende als nog de *Bakenesfer-kerk* voor de oudfte dier ftad gehouden. Minkundigen, niet kunnende nafpooren, van waar *Haarlem* zijn begin ontleend hebbe, zeggen onbefchroomd, dat het te *Bakenes* geweest is, om dat die buurt de oudfte Parochie was. Dat dit *Bakenes* een zeer rijke Visfchersbuurt moet geweest zijn, befluit gemelde OUDENHOVEN uit het voortreffelijk gebouw, de Oude *Bakenesfer-kerk*, waar van nu flegts een gedeelte tot den Predikdienst gebruikt wordt; zijnde het andere gedeelte tot burger wooningen vertimmerd. Toen, in het jaar 1328, een groot gedeelte der ftad *Haarlem*, door den brand verteerd werd, bleef dit gebouw onbefchadigd. De *Bakenesfer-Toren*, zegt BOXHORN, *die niet te waardeeren is, is een overtreffelijk werk.* Ook is de naam van

Ba-

Bakenes, in het eene gedeelte der ſtad, dat meest *Oud-Haarlem* genaamd wordt, tot heden nog overgebleeven, naamlijk in de *Bakenesſer-graft*; waar van de Heer AMPZING zegt:

Ik ga zo niet voorbij, komt weder al te ſamen,
En komt in mijn gedicht met uwer aller namen,
En ſijt ſo mee bekend, en ſijt ſo mee geacht.
Wie zal de eerſte ſijn? komt BAKENESSER GRACHT;
Beſlaat de voorſte plaatz, de oudſte van hun allen,
En die gelopen hebt aan onſe eerſte wallen.

Waar uit men ziet, dat AMPZING deeze a's de oudſte der ſtads Graften aanmerkt. Bij hem vindt men ook, naar onze gedachten, desaangaande het beste bericht. Hij zegt, naamlijk, dat de buurt *Bakenes*, na den brand van 1328, binnen de ſtad getrokken is, ſchoon SCHREVELIUS het mede *Oude-Haarlem* noemt. Dat *Bakenes*, in het gemelde jaar 1328, nog buiten de ſtad ſtond, bewijst de Heer VAN OOSTEN DE BRUIJN, bl. 64. uit een oud Chronijkje, geſchreven op Perkament, waar uit zijn Ed. het volgende bijbrengt. „ In den jaere ons Heeren MCCCXXVIII. die poirte „ van Haerlem verbrande doirgaende met eenen onleslijken brande, welke ſtede in eenre corter ſtont van eenen vier ten lesten is barnende geworden, met eenre gruwelijke distrueering „ ende nederval, mit allen kerken, bedehuiſen, en Capellen, „ en veertien menſchen binnen der ſtede verbrant. Die CAPELLE „ ſecerlike der SALIGER MAGET MARIEN BUTEN ONDER DIE STEDE, „ (verſta hier door de *Bakenesſer Kerk*) als wij hopen, bij haire „ hulpe, bleef onverbrant, enz." Zo is dan ook dit *Bakenes* niet het oudſte gedeelte der ſtad, maar wel het *Zand*, zijnde nu de Markt.

OUDH. *Haarlems Wieg*, bl. 19. enz; VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* fol. 1243; LEEGWATER, *Beſchrijv. van Haarlem*, bl. 6; ZOETEBOOM, *Zaanl. Arc.* bl. 107 enz.

BAKENES, was voor heen een zeer oud huis in *Kennemerland*, nabij *Haarlem*, waar van een oud en edel Geſlacht den naam voerde. Niet lang vóór het jaar 1400, wordt melding gemaakt van Heer JACOB VAN BAKENES, Schildknaap, die, in 1455, te *Haarlem* is be-

begraven geworden. Hij liet een Zoon na, ADRIAAN VAN BAKENES, die in 't Heilige Land Ridder geslagen werd, en wiens Zoon was BERTHOUT VAN BAKENES, Hofmeester van JAN, Graave van *Egmond*. Deeze BERTHOUT overleed, zonder wettige kinderen na te laaten, omtrent het jaar 1513. Een nageblevene bastaard van hem, PIETER VAN BAKENES genaamd, stierf Ao. 1561.

VAN DER HOUVE, I. Deel, fol. 123; GOUDHOEVEN, fol. 158; VAN LEEUWEN, fol. 856.

BAKHUIZEN, een buurt in de *Zevenwolden*, in de Grietenij van *Gaasterland*, een uur van *Staveren*, en een half uur ten Oosten der Zuiderzee. De Pastorij van *Bakhuizeu* behoorde weleer onder het Dekenschap van *Staveren*, en bragt doorgaans jaarlijks 100 Goudguldens op. Volgens een handschrift der *Utrechtsche* Kerk, werd dezelve bekleed door een Monnik van de Orde van ST. BENEDICTUS. Dit *Bakhuizen* als ook *Warns*, geen Kerk hebbende, zijn gecombineerd met *Hemelum*. Bij deeze buurt ligt een klein meirtje, het *Bakhuizer-wad* genaamd; aan de tegenoverzijde van hetzelve stond wel eer de beroemde *State*, GALAMA, waar van, in het jaar 1664, het laatste overblijfsel gezien is. Uit de Grietenij, waar onder *Bakhuizen* behoort, toen met weerbaare manschap wel bezet, oorloogde, in het jaar 1486, IGO GALAMA, hoveling, en medestander van de *Vetkoopers*, tegen den Abt van *Hemelum*, en deszelfs medestanders.

Geogr. Woordenb. bl. 34. *Oudh. van Friesl.* II. Deel, bl. 514; WINSEMIUS en SCHOTANUS.

BAKHUIZEN, (*Ludolf*) vermaard Kunstschilder, is geboren op den 18den van de maand December des jaars 1631, te *Embden*, alwaar zijn Vader het ampt van Geheimschrijver, en onze LUDOLF, tot op den ouderdom van 18 jaaren, dat van deszelfs Klerk, waarnam. In het jaar 1650, kwam de jonge BAKHUIZEN te *Amsteldam*, met. oogmerk om zig tot den Koophandel bekwaam te maaken. In de schrijf- en reken-kunst zeer wel ervaaren zijnde, had zijn Patroon, de Heer BARTELOT, veel dienst van hem; doch genoot niet lang de vruchten van zijne bekwaamheid, vermits BAKHUIZEN zig op het tekenen van den Scheepsbouw naar 't leven toeleide: waarom 'er toen reeds van hem gezegd werd, *dat het*

leven zijn voorwerp, en de lust zijne leermeesteres was. Zijne vrienden rieden hem wel, het Penceel ter hand te neemen; doch hij zig onbekwaam verklaarende het zelve te behandelen, fpoorde zijn eerfte Mecenas, ALDERT VAN EVERDINGEN, hem zo fterk aan, dat hij eindelijk het Palet in de hand nam, en een ftukje vervaardigde, waar voor hij 10 guldens ontving. De vermaarde Zeefchilder, HENDRIK DUBBELS, deed hem, door zijne onderrichtingen, grooten dienst. Dit, gevoegd bij eene onvermoeide oefening, heeft het BAKHUIZEN zo verre doen brengen, dat zijn naam en kunstftukken alom gepreezen werden. Ten bewijze daar van behoeven wij hier flegts te melden, dat de Burgemeesteren van *Amfteldam*, in het jaar 1665, hem bekwaam kenden, tot het vervaardigen van een groot fchilderftuk, vol gewoel, van allerleije Schepen en Jachten, met het gezicht van de ftad in het verfchiet; waar voor hem betaald werd de fomma van 1300 guldens, en nog een gefchenk daar boven. Dit fchilderftuk heeft naderhand gediend tot een gefchenk aan Koning LODEWIJK DEN XIV, die het zelve met groot genoegen ontvangen en op de zaal van de *Louvre* geplaatst heeft; waar uit de grootheid van 's mans kunstvermogen genoeg is optemaaken. Hij overleed den 7den van de maand November des jaars 1709. Zijn Beeldtenis en omftandiger levensbefchrijving, kan men vinden bij HOUBRAKEN, *in het tweede deel van zijnen Schouwburg*, bl. 236—244.

BAKKER, (*Jan de*) bekend bij den naam van PISTORIUS, geboortig van *Woerden*, was Pastoor te *St. Jacobswoude*; hij is de eerfte, van wien men, onder de Kerklijken van Nederland, gemeld vindt, dat hij de leer van LUTHER aannam. Hier van werd hij fpoedig verdacht en aangeklaagd, aangezien hij niet fchroomde, in zijne onderwijzingen openlijk daar voor uittekomen. Allereerst werd hij te *Utrecht* op het Bisfchopshof gevangen gezet, doch na de afkondiging van de *Gendfche bevrediging* ontflagen. Na dat ontflag werd hij, door den Heer van *Warmond*, naar het *Woud* gezonden. Vervolgens ging hij, bij leening, naar *Woerden*; aldaar vertoonde hij de plekken, die hij, door het draagen van ketens en kluijsters, in de gevangenis gekregen had. Naderhand weder gevat zijnde, werd hij in den kerker geworpen, en als de eerfte Martelaar, in *'s Hage*, op den 15den

15den September van het jaar 1525, in den ouderdom van zevenen-twintig jaaren, verbrand. In de Kerk te *Woerden*, wordt nog tegenwoordig zijn afbeeldsel, als ook zijne ter doodbrenging, fraai geschilderd, bewaard, met een *Latijnsch* onderschrift, 't welk in 't Nederduitsch dus luidt: JOHANNES PISTORIUS, *geboren te Woerden*, *als getuige der waarheid*, *in den Haag gemarteliseerd*, 15 Sept. 1525.

Zijne marteling en dood is eerst in 't Latijnsch beschreeven, door zijnen medegevangene G. GNAPHÆUS; daarna in 't Nederduitsch vertaald, door Mr. JACOB VERWEIJ, en gedrukt te *Leiden*, in 8vo, 1652.

F. VAN MIERIS, *Hist. der Nederl. Vorsten*, II. Deel, bl. 214. BRANDT, *Hist. der Reform.* I. Deel, bl. 26 en 95. *Rijnl. Oudh.* bl. 313. *Beschr. van 't Bisdom Utrecht*, II. Deel, bl. 349.

BAKKER, (*Jacob*) schoon te *Harlingen* geboren, heeft, echter, den meesten tijd van zijn leven in *Amsteldam*, alwaar hij door zijn kunst, inzonderheid in het schilderen van Poutraiten, vermaard was, doorgebragt. Volgens het onderschrift van zijn afbeeldsel, naar de schilderij van T. DE KEIJZER, door MATHAM, bladsgrootte in het koper gebragt, is hij geboren in het jaar 1609, en overleeden den 27sten Augustus 1651.

HOUBRAKEN, I. Deel, bl. 336.

BAKKER, (*Adriaan*) Broederszoon van den laatstgemelden, geboren te *Amsteldam*, en zo wel aldaar, als door geheel Europa bekend, voor een uitmuntend Historie- en Pourtrait-schilder. Om van zijne kunst te gewaagen, behoeft men alleenlijk te zeggen, dat het stuk, op 't Stadhuis van *Amsteldam* geplaatst, tegen het verwulf boven den ingang van de Pleitzaal, verbeeldende het laatste oordeel, zijnen roem vereeuwigt. Hij overleedd in zijne geboortestad, Ao. 1686.

Ibid, III. Deel, bl. 186.

BAKKER, (*Adriaan*) bekleedde te *Haarlem* het Ampt van Schout, in het jaar 1690; een tijdstip, waarin de gemoederen, door de omstandigheden, ligtlijk tot buitenspoorigheden overslo-

gen. Te *Rotterdam* was naauwlijks een verbaazend oproer gestild, of men zag het zelve binnen *Haarlem*, om eene bijna niets betekenende zaak, uitbarſten. De Regeering aldaar had, ter voorkoming van brand, het rooken van tabak, op ſtraaten, wagens, in ſchuiten, en op gevaarlijke plaatſen binnens huis, verboden, op een boete van zes guldens voor de overtreeders. Het gemeen ſpotte met dit bevel, en overtrad het zelve, bijna ieder ogenblik. De Schout, die zig verpligt achtte, de gemaakte Keur te doen in acht neemen, tastte, op den 23ſten van de maand October, een jongeling op de ſtraat aan, en vorderde van hem de boete; de knaap, weigerachtig of onmagtig zijnde om dezelve te voldoen, trok BAKKER hem den rok uit. Het gemeene volk dit ziende, hield zulks voor een zwaare belediging, loopt den Schout na, en dwingt hem den rok te rug te geeven. Hier mede niet vergenoegd, begeerde men ook de boeten, die eenigen reeds betaald hadden, te rug. 't Ging in dit als in andere gevallen; wanneer het woeſte graauw eens op hol geraakt is, kan het bezwaarlijk tot ſtaan gebragt worden. Nu moest het huis van den Schout geplunderd worden; werklijk werd, met het inſmijten van eenige glazen, daar mede een begin gemaakt, en onder het pleegen van deeze en andere gewelddaadigheden, een lijst opgeſteld van huizen, door de Regenten bewoond, die een diergelijk lot ondergaan zouden. Thans was 'er goede kans, om de zoutpacht, waar over reeds lang gemord was, afgeſchaft te krijgen; doch de *Haarlemſche* Schutterij, in tijds het gevaar van dergelijke euveldaaden bevroedende, kwam ſpoedig in de wapenen, plaatſte zig voor die huizen, waar voor men beducht was, en ſtilde dus den oproer, tot zo lange dat 'er een Regiment Soldaaten binnen kwam; waar door het graauw beteugeld, en de Schout voor verdere moeijelijkheden beveiligd werd.

Europ. Mercurius van 1690, voor de maanden October en December. *Waarachtig verhaal van het voorgevallene in* 1690, I en II Deel in 4to.

BAKKER, (*Kornelis Adriaansz*) bekleedde, in het jaar 1575, het ampt van Penſionaris der ſtad *Zierikzee*; in welke waardigheid hij een der afgevaardigden was tot de Vredehandeling te *Breda*; zie BREDA.

BAKKER, (*Cornelis*) een van de zes-en-dertig Raaden der Stad *Amsteldam*, in een der gevaarlijkste tijden voor Nederland, naamlijk in het beruchte jaar van 1672. Hij heeft mede gestemd tot de vernietiging van 't befaamde *Eeuwig Edict*, het welk, op den 30sten Junij, te *Amsteldam*, in de Raadkamer, verbrand was.
WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* XIV Deel, bl. 85.

BAKKEREEL, (*Guiliam* en *Cilis*) twee gebroeders, beiden Schilders te *Antwerpen*; doch, schoon gelijken naam voerende, en de zelfde kunst oefenende, echter gantsch verschillende van aart, en geneigdheid in het behandelen der kunst; leggende de eene zig toe op groote Landschappen, en de andere op groote beelden. SANDRARD zegt, *dat de kunst als tot hun geslacht behoorde, en dat het 'er zeven of agt gekend had, die alle deezen naam voerden, en veel geld met het penceel wonnen, maar ook weder los en luchtig verteerden.*

BAKKERZEEL, (*Jan Casembroot*, Heer van) Lid der verbonden Edelen; zie CASEMBROOT.

BAKKEVEEN of *Backeveene*. Van deeze plaats wordt, zegt de Heer ALTING, melding gemaakt, in 't Perkamenten boek van *Utrecht*, en dezelve omschreeven als zeer wel gelegen, om Krijgsvolk uit de *Friesche* Wouden, door de Veenen, naar *Drente*, en van daar weder te rug te brengen. Ook is dezelve aanmerklijk, wegens de nederlaag, welken de *Friezen* aldaar, in het jaar 1231, van de *Drenthenaars* geleden hebben. *Bakkeveen* is eigenlijk een gering Dorp, onder *Opsterland* behoorende. Het draagt den naam van de Kapel, die eerst voor de kluis van DODO gediend heeft, en naderhand *Marienhof* genoemd is, liggende tusschen den oorsprong van de *Borneda*, en de grensscheiding van *Drenthe*, aan den weg, die door de Veenen loopt, zijnde de uiterste hoek van de Wouden, alwaar deeze benaaming zig over een ruime Heide uitstrekt. Zedert weinige jaaren is dit Dorp, of liever, het Huis, welk den naam draagt, merkelijk verbeterd, door eenige Eigenaars, aan welke het thans in gemeenschap behoort, door het graaven van eene diepe, wijde en lange Vaart, van veel dienst, onder andere, tot het vervoeren der Turf, wel-

ke hier menigvuldig wordt gegraaven. Het Turfland, hierom ſtreeks geniet het voordeel, dat het, afgegraaven zijnde, tot Bouwland kan worden aangeleid. Het Huis te *Bakkeveen* is zeer vermaaklijk door hooge plantaadjen, en lustige wandeldreeven.

Zie HALMA.

BAKKUM, een Dorp, volgens ſommigen een Buurt, in *Noordholland*, of meer bepaaldelijk onder *Kennemerland*, en wel onder *Alkmaar* behoorende. Voortijds was het een gedeelte van 't Graafſchap *Egmond*; doch is naderhand, door koop, de eigendom geworden van den Heer VAN DER MIJLEN. Het ligt aan den voet van de Duinen, niet verre van het gemelde *Egmond*. Den Naamsoorſprong willen ſommigen afleiden van den Afgod BACHUS, die aldaar eertijds geëerd zoude zijn. De Heer en Mr. JOH. GEELVINCK, Heer van *Kastrikum*, is Vrijheer van dit *Bakkum*.

Zie GOUDHOUVEN, *Chronijk*, fol. 84; VAN DER HOUVE, I. Deel, fol. 117; BACHIENE, A. bl. 713.

BALDESZ, (*Franciscus*) ook wel BALDES of VALDES genoemd, een Man, die zig in de Nederlanden zeer beſaamd gemaakt heeft, door de ſtrenge belegering van *Leiden* in 1574, en niet minder door zijn Huwelijk met de Nederlandſche Jongvrouw MAGDALENA MOONS of MOENS. De naam en eer deezer Vrouwe verdient, dat van haar en haaren Man BALDESZ alhier gewag gemaakt wordt. Hierom zal men het mij ten goede houden, dat ik hen, die door den dood geſcheiden zijn, in dit geſchrift bijeen voege; zijnde mijn oogmerk, in dit Artikel veele verkeerde denkbeelden weg te neemen, en aan te toonen, dat Mejuffrouw MOONS, de echte Vrouw, en niet de bijzit van BALDESZ geweest is; als mede, dat gemelde BALDESZ, voorheen RAPSACES genaamd, geen perſoon van die geboorte, als veelen zig verbeeld hebben, en nog veel minder een onechte Zoon van den Hertog VAN ALBA was. De verbeelding van de gewaande aanzienlijke geboorte van BALDEUS, zo als wij hem voortaan zullen noemen, om dat hij bij dien naam algemeener bekend is, heeft ongetwijfeld veel voedſel gegeeven aan de gedachte, dat MAGDALENA zijne bijzit was. Uit STRADA en andere kunnen wij zien, dat hij, onder de *Spanjaarden*, nooit hoog-

hooger rang, dan dien van Kolonel bekleed heeft; men leeze het verhaal van den slag op de *Mokerheide*, en daarin zal men zien, dat het opperbevel, niet aan hem, maar aan SANCHIO D'AVILA toebetrouwd was. Daarenboven, bewijzen veele andere gevallen, dat hij allengskens van laager tot hooger Krijgsampten bevorderd is. En of dit nog niet genoeg ware, voeg ik hier bij, dat men nergens zal vinden, dat hij zig op een aanzienlijke geboorte beroemd heeft; 't geen anders, voor een Spaanschen *Don*, niet wel mogelijk is te verzwijgen. Wanneer men daarentegen het geslacht van Jongvrouwe MOONS wil nagaan, zal men ras bevinden, dat zij, van Vaders zijde, van een aloud *Hollandsch* bekend geslacht, en van Moeders zijde uit een Edel geslacht in *Braband* gesprooten is: zijnde haar Vader, PIETER MOONS, ten tijde van Keizer KAREL DEN V, Ontvanger-Generaal van 's Keizers bede over *Holland*; ook was hij vereerd met den titel van Raad van Zijne Majesteit: zo als, met verscheiden Keizerlijke Brieven, aan de Landvoogdes geschreeven, zou kunnen bevestigd worden. Was nu haar Vader een Man van aanzien, ten tijde van gemelden Keizer, haar Broeder PIETER MOONS was zulks niet minder ten tijde van Koning FILIPS; hebbende hij veele Jaaren Raad in den Hove van *Holland* geweest. Dus meen ik beweezen te hebben, dat zij in aanzien en geboorte boven haaren Man verheven was. In het beruchte jaar 1574, hield zij haar verblijf in 's *Hage*, de plaats haarer geboorte, niet afzonderlijk, maar in gezelschap, en onder het opzicht van haaren Broeder en Zuster, ten huize van haare Moeder, die ten dien tijde Weduw was. Als men haare staatelijke afbeelding beschouwt, toont haare kleeding genoeg, van wat rang, gedrag en staat zij was. Hoe benard het nu, geduurende het beleg van *Leiden*, in *'s Gravenhage* ook mogt weezen, liet noch het Ampt haars Broeders, noch hunne bezittingen toe, dat aanzienlijk Vlek te verlaaten. Het verblijf, dat BALDUS meestijds in *den Haag* hield, gevoegd bij zijne verkeering met aanzienlijke Lieden, heeft ongetwijffeld aanleiding gegeeven tot de verkeering tusschen hem en MAGDALENA. Dat hij, echter, zijn oogmerk niet zo spoedig, als hij ongetwijfeld wel gewenscht had, heeft kunnen volbrengen, is genoegzaam te besluiten uit den algemeenen haat der Nederlanders tegen de *Spanjaarden*; ook is het bekend dat Mejuffrouw MOONS, schoon reeds

 den

den ouderdom van dertig jaaren bereikt hebbende, veel moeite had, eer zij de toestemming haarer Vrienden, die van geen Huwelijks voltrekking wilden hooren, voor dat het beleg ten einde geloopen was, kon verkrijgen.

Het onverwacht ontzet der Stad kon niet dan groote veranderingen in zijne oogmerken te wege brengen. Uit de geschiedenissen van dien tijd is kenbaar, hoe het *Spaansche* Krijgsvolk, op BALDEUS verbitterd zijnde, hem geweldaaddig aantastte en eenigen tijd gevangen hield; als mede, hoe hij eindelijk met dat Volk te *Utrecht* gekomen, veel moeite had, om het te bevredigen; en verder dat hij ten zijnen gelukke daarna in *Braband* kwam. Terwijl hij zig aldaar onthield, gaf hij aan zijne MAGDALENA, door brieven, kennis van zijn ongeval; en haar aantoonende, dat hij zig in *Holland* niet durfde vertrouwen, verzocht hij op het ernstigste aan haar en haare Vrienden, dat zij zig, met haare Zuster en verdere bloedverwanten, te *Antwerpen* wilde vervoegen, om het beraamde Huwelijk te voltrekken; zo als dan ook geschied is; hebbende zij met elkander geleefd tot het jaar 1580 of 1581, omtrent welken tijd BALDEUS overleeden is, zonder Kinderen na te laaten; zijnde de twee, welke MAGDELENA had gebaard, reeds vóór hem overleden; waarom dan de boedelscheiding geschied is tusschen haar, MAGDALENA MOONS, Weduw, en een Zusters Zoon van BALDEUS. MAGDALENA MOONS keerde daarna weder naar de Nederlanden, en trad, na verloop van eenigen tijd, in een tweede Huwelijk met Jonkheer WILLEM DE BIE, een aanzienlijk *Brabandsch* Edelman, die eenige Jaaren in dienst van den Prins VAN ORANJE geweest is. Deeze mede overleden zijnde, hertrouwde zij, andermaal, aan Jonkheer JURRIAAN VAN LENNIP, een *Kleefsch* Edelman, die voorheen ter Vrouwe gehad had, een Dochter uit een der oudste *Hollandsche* geslachten; door welk Huwelijk hij eigenaar geworden was van het Huis *te Werve*, gelegen buiten *den Haag*; van waar zij, na op het gemelde Huis eenige Jaaren gewoond te hebben, naar *Utrecht* vertrokken; aldaar overleed MAGDALENA, in eenen hoogen ouderdom, zonder Kind of Kinderen natelaaten.

Wat nu aangaat, het geen haar word toegeschreven, zo in het *Leiden Ontzet*, Treurspel, door R. BONTIUS, het welk men zo veele maalen op het *Amsteldamsch* en andere Toneelen vertoond heeft;

heeft; als mede het geen de vermaarde *Amsteldamsche Dichteres*, *Mejuffrouw* VAN MERKEN, van haar zegt, in haar Toneelspel het *Beleg van Leiden* genaamd; de kundigen weeten, dat dit alles niet hooger moet aangemerkt worden, dan Poëtische verziering, waar door de waarheid der gebeurtenissen niet weinig beneveld wordt. De bovengenoemde Dichter heeft veel voet gegeeven, om haar als een Bijzit van BALDEUS te voorschijn te doen komen. En wat het Gastmaal, door Mejuffr. VAN MERKEN verzonnen, aangaat, daar van is geen de minste zekerheid voor handen. Dit, echter, is en blijft waar, dat men aan MAGDALENA, menschlijker wijze, de uitstelling van den voorgenomenen storm, waardoor *Leiden*, waarschijnelijk, zou hebben moeten vallen, te danken heeft: want zulks is gegrond op het getuigenis haarer Vrienden, door welke men gemeld vindt, dat BALDEUS, afscheid van haar willende neemen, om den beraamden storm te doen aanvangen, haar in de allergrootste droefheid vond, en zij, na dat hij naar de oorzaak daar van gevraagd had, hem openbaarde, welke zorg, angst en smart zij voor en over de *Leidenaaren* gevoelde. Op welke bekentenis BALDEUS haar beloofde, den storm te zullen staaken, als bevroedende, dat de Stad buiten dien, uit hoofde van derzelver deerniswaardige omstandigheden, tog in zijne handen moest vallen; welk vooruitzicht, schoon menschlijker wijze niet ongegrond, door de Godlijke Almagt, ten behoud van *Leiden*, en met *Leiden* van gansch Nederland, verijdeld is geworden.

Wenschelijk ware het, dat onze Toneeldichters, in het behandelen van Vaderlandsche Geschiedenissen, zig toeleiden, om de waarheid der gebeurtenissen altoos in 't oog te houden, en de zaaken zo te vertoonen, als zij wezenlijk geschied zijn; op dat de aanschouwers niet misleid worden, en de nakomelingen daar in, als in eenen spiegel, de blijken van Gods Almagt mogten zien; waar toe het hen, in de geschiedenissen van ons Vaderland, nimmer aan stof zal ontbreeken.

Menigvuldig zijn, in onze Kunstkabinetten, de afbeeldsels van deeze beide Personaadjen; de besten daar van zijn die; welken vervaardigd zijn, blads grootte, door C. VISSCHER.

BALDRICUS, of BALDRIK, de vijftiende der *Utrechtsche* Bisschoppen,

pen, en opvolger van Bisschop RATBOUD, was de Zoon van LUDGERUS, of, volgens J. DE BEKA, en meer anderen, van ROXPIED, Graave van *Kleef*. J. VELDENAAR noemt zijnen Vader LUTHARDUS, den tienden der *Kleefsche* Graaven. Hij bezat den Bisschoplijken stoel, van het jaar 918 tot 977, en dus bijna zestig jaaren. Gemelde VELDENAAR stelt zijne aanstelling in 917, en zegt ook, dat hij den bijnaam van PIUS, of *de Godvruchtige*, verkreeg; waarschijnelijk, om dat hij mede een der vier was, die het Euangelium hier te Lande 't eerst verkondigd hebben. In zijnen tijd werden de *Noormannen*, die meer dan eens *Utrecht* overvallen hadden, zeer verzwakt; waarom hij zig te recht van de gelegenheid bediende, om hun geheel en al het Sticht te doen ruimen. Na dit verricht te hebben, herbouwde hij de muuren en torens der Stad, en deed daaraan zeer sterke Bolwerken maaken. Ook deed hij de verbrande Kerken herbouwen, het Bisschops-Hof vernieuwen, en gaf dus aan *Utrecht* eene geheele andere gedaante. Van hem wordt gezegd, dat hij voor zijne Schaapen niet alleen een getrouw Herder, maar tevens een goed Krijgsman was, om hen met de Wapens te beschermen en te verdedigen. In het jaar 966 trok hij naar *Italie*, om een mondgesprek met Keizer OTTO DEN EERSTEN te houden, wegens eenige zaaken, het Bisdom van *Utrecht* betreffende. Naar *Utrecht* te rug keerende, zou hij, gelijk sommigen voorgeeven, verscheidene heilige Reliquiën mede gebragt hebben, als de lichaamen van ST. BENIGNUS, ST. PONTIAAN en ST. AGNIET, die hem door gemelden Keizer vereerd zijn. De Kerk, door WILLEBRORD, te *Utrecht* gebouwd, deed hij ten gronde toe afbreeken, en op dezelfde plaats een veel schooner en heerlijker stellen. Keizer OTTO vergunde hem, in 't jaar 936, bij anderen 950, doch waarschijnlijker 940, binnen *Utrecht* een Munt te mogen doen stellen. Ook beschonk hij hem en zijne navolgers, in 't jaar 949, met het Opperhoutvesterschap van de Jagt en van het grove Wilt, zo in 't Landschap van *Drenthe*, als in het Woud van *Funatho* of *Vollenhoven*: zo dat niemant, zelf niet de Graaf, daarin ter jagt mochten gaan, of eenig Wilt vangen, zonder bewilliging van den Bisschop. De giften van KAREL DEN GROOTEN, Koning van *Frankrijk* (naderhand Keizer) aan ST. MARTEN, of liever aan de Kerk van *Utrecht*, werden aan Bisschop BALDERIK op nieuw bevestigd, zo als ook die van an-

andere Keizeren. Die van Keizer OTTO DEN GROOTEN, in het jaar 947, vermeerderde hij met veele anderen, als met het recht tot de Visscherijen in *Almeere*, (een water, waar van, zo men wil, *Alkmaar* zijnen naam zou gekregen hebben) en in *Almusen*. Ook heeft BALDRIK den Bisschoppelijken zetel uit *Deventer*, werwaarts dezelve overgebragt was, toen de *Noormannen* in 't Sticht alles verwoestteden, weder binnen *Utrecht* gebragt. Na alle deeze en andere verrichtingen, overleed hij, op den zevenden dag van Januarij, of den 26sten December des Jaars 977 en 976, en ligt begraaven aan de zuidzijde van de door hem herbouwde Kerk van *St. Marten*. De meeste oude Schrijvers geeven hem de letter *S. Sanct* of *Sint*, voor zijnen naam. HEDA zegt, dat dit niet zonder reden geschied is, mogelijk door zijne Navolgers, uit hoofde van zijne milddaadigheid, waarvan men het bewijs kan zien in de volgende

Gifte van Bisschop BALDRICUS,
bij wijze van Testament;

gedaan aan de KERKE VAN UTRECHT.

„ BALDRICUS, door Gods genadige Goedheid en Barmhartig-
„ heid gering Bisschop der Utrechtsche Kerke, wenscht alle ge-
„ lovige in Christus, zo die tegenwoordig in 't leven zijn, als
„ die nog in de waereld komen zullen, de altijd duurende en on-
„ uitspreeklijke vreugde der eeuwige Gelukzaligheid. Het zij
„ hun alle kundig, hoe dat ik *Baldricus* onwaardig Bisschop der
„ *Utrechtsche Kerke*, zo ras als ik na den dood van den Eer-
„ waardigen Vader en Heere *Radbodus*, veertiende Bisschop dee-
„ zer Kerke, in zijne plaats was aangesteld en door den *Metro-*
„ *politaan*, te weten den Aardsbisschop van Keulen, was beves-
„ tigd en gewijd, nodig heb geoordeelt, de plaats der Utrecht-
„ sche Kerke, waar van het Bisdom zijnen naam heeft gekree-
„ gen, te gaan bezoeken. Alwaar ik gekomen zijnde, en be-
„ vindende dat dezelve plaats, Helaas! door de Deenen verniett,
„ en ten eenemaal verwoest was, en dat daarenboven de treffelij-
„ ke Kerk van mijnen loffelijken Patroon, den *H. Martinus*, en
„ die van *St. Salvator*, *verdelgt en afgebrant waren*, ben ik

„ tot

„ tot in het binnenste van mijn hart met een onuitspreekelijke
„ droefheid overstelpt geworden, en heb mijn traanen niet kon-
„ nen binnen houden. Ik heb dan de hulp des Hemels aange-
„ roepen, en gebeden, dat die geenen, die zijne H. Kerk op
„ de *Steenrots*, dat is op *Christus* gebouwd had, mij[4] in het
„ herstellen en verbeteren van de aardsche Kerk, die mij toebe-
„ trouwd was, de behulpzaame hand, volgens zijne gewoone
„ goedheid, geliefde te verleenen: en dus heb ik dan met zijne
„ hulpe, die niet den uitwendigen Persoon maar het hart aanziet,
„ een brugge over de graft doen leggen, de stad met Poorten,
„ doen aanzien, en een muur met schanssen rondsom, doen op-
„ haalen en opmetzelen: Ik heb de plaats, daar de heilige Vre-
„ de, te weten de Kerk, van mijn doorluchtigen Patroon *St.*
„ *Maarten*, midsgaders, die van *St. Salvator*, die door de
„ heillooze Heidenen vernield en afgebrand waren, niet zo als
„ het wel behoorde, maar zo als ik best konde, eenigzints we-
„ der opgebouwd. Ik heb de Kanonniken van die beide Ker-
„ ken, die verdreeven, en allerwegen verstrooit waren, tot dezel-
„ ve doen wederkeeren, en in de plaatse der afgestorvenen,
„ nieuwe Kanonniken aangesteld. Ik heb met de hulpe der ge-
„ lovigen, die door Gods bestiering van alle kanten kwamen
„ aanlopen, de vijanden uit het land verjaagd, en uit alle de
„ Landerijen, Landhoeven, tienden en verdere bezittingen, tot
„ de Utrechtsche Kerk behoorende, verdreeven. Daarenboven,
„ heb ik aan de Kanonniken van die Kerken, op dat zij te rij-
„ kelijker zoude bestaan, en den Goddelijken lof des te ijveri-
„ ger behartigen, met een rustig hart, en met een milde hand,
„ ter eeuwiger bezitting gegeeven en geschonken den aanwasch
„ van alle hunne tiendens, en de tiendens van de Braaklanden,
„ tot bezolding der Broederen, die Gode in dezelve Kerk ge-
„ duurig dienen, hoopende dat God, die alle goede werken ver-
„ geld, en om wiens dienst te bevorderen, zulks van mij gedaan
„ is, dit niet onbeloond zal laaten. Zo, dat de gemelde goede-
„ ren tot laafenis onzer ziele altijd meer en meer aangroeijen.
„ Doch ingevalle, dat iemant, het welk ik echter niet vertrouw,
„ mogt bestaan deeze vereeringe, en den brief deezer Gifte, eeni-
„ ge onbillijke moeilijkheid of kwelling aan te doen, die zal voor
„ eerst de gramschap van den almogende God op zijn hals haa-

„ len;

„ len; daarenboven moet hij als een vreemdeling buiten de Hei-
„ lige Kerk geſtooten worden, en het zij door ons Bisſchoppe-
„ lijk gezag vervloekt, en deezen vloek moet op hem vallen,
„ die eertijds gevallen is, op *Dathan* enz. welke levendig in de
„ aarde zijn verzonken, en dat geen hij te rug eischt moet hem
„ niet weder geworden. De tegenwoordige gifte, die door ons
„ bij wijze van Testament gedaan is, moet ten allen tijde vast
„ en beſtendig blijven, als ſteunende op wederzijdsch verdrag. Ik
„ hebbe deeze met mijn hand ondertekend, en met mijn zegel
„ bekrachtigt. Gedaan en gegeeven op den Burgt van *Utrecht*,
„ in het jaars onzes Heeren 934. (In het Handſchrift ſtaat 940.
„ maar dit is een ſchrijffeil, zo als *Buchelius* zeer wel heeft aan-
„ gemerkt) op den 1ſte Julij, in de zevevende Indictie, onder
„ de Regeering van den onverwinnelijken Keizer *Hendrik de*
„ *Iſte*, †) in den Naam ons Heeren: tot geluk Amen."

Oude Holl. Chronijk, fol. 247; BEKA in *Baldrik*; VELDENAAR, *Faſ. temp.* fol. 255; SCHOTANUS, *Fr. Chr.* fol. 77. *Beſchr. van Frieslaud*, p. 50; *Batavia Sacra*, I Deel, bl. 613—622.

BALDUINES, BALDEWIJN, en ook wel BOUDEWIJN, was, onder de *Utrechtſche* Bisſchoppen, de opvolger van FOLKMARUS, den tweeden na den zo even gemelden BALDERIK, en dus in rang de XVII. De vermaarde en alombekende JAN VELDENAAR zegt, in zijnen *Faſciculus Temporis* van hem: „ hi was een glorioeſs man „ van groter deuchden, ende hoechgeboren, want greve arnout „ die XII greve van cleue die was oem van hem ende was ſijn „ ſuster ſoen, ende bisſchop baldricus was ſijn oudoem." Er zijn 'er, die deeze afkomst van BALDUINES hebben tegengeſproken. Dan, zo lang men geene bewijzen bijbrengt, die van meer gezach zijn dan de *Oude Holl. Chronijk* en HEDA, zie ik niet, waarom men aan hun gezegde geen geloof zoude ſlaan. Ik weet wel, dat men zig alle hunne vertellingen, die door anderen niet worden tegengeſproken, niet als waarheden moet laaten in de hand ſtoppen; de ongerijmdheid, de ongelijkheid, ja zelfs de be-

(†) Dit bewijst ontegenzeggelijk, dat 940 een ſchrijffeil is, aangezien Keizer *Hendrik* in 936 overleed.

belachelijkheid daar van, en andere omſtandigheden van zaaken, geeven ons maar al te dikwerf ſtoffe genoeg, om veele vertelſeltjes, waaraan menigmaal zelfs de ſchijn van waarheid en de kracht der reden ontbreekt, aftekeuren en verdacht te houden. Maar, om dat G. NOVIOMAGUS, of ook BEKA, volgens hun zeggen, geen bericht hier van gevonden hebben, is dit nog geen bewijs, dat HEDA en anderen met hem deeze zijne vermaagſchapping looslijk zouden verzonnen hebben; te meer, daar de twee laatstgenoemden niet geloofwaardiger zijn dan de eerſten.

Naar het Godsdienſtig gebruik van die tijden, was, volgens het eenpaarig getuigenis, BALDUINES een man van bijzondere opmerkzaamheid, zonder valschheid of bedrog. Hij overleed in Maij des jaars 994, toen hij nog geen vier volle jaaren den Bisſchoppelijken ſtoel bezeten had.

Dit verſlag van het leven van BALDUINES, den XVIIden Bisſchop, van weinig beſlag zijnde, zo wegens den korten tijd van zijn beſtuur, als bij gebrek aan aantekeningen der Historieſchrijveren, vinden wij nodig, de Schrijvers van het *Batavia Sacra* te baat te neemen, en hier te doen volgen, het geen die kundige Mannen daarvan te boek geſteld hebben. Zij zeggen dan, bl. 627, van het Eerſte Deel.

„ Na *Folkmarus*, is volgens *Beka* gevolgt *Balduines*, een „ roemruchtig, vroom en doorluchtig man; volgens de *groote* „ *Nederlandſche Chronijk*, en de *Jaarboeken* van ons Land, is „ deeze Balduines geſprooten uit het Geſlacht der Hollandſche „ Graaven. *W. Heda*, getuigt in zijne *Historie van de Utrecht-* „ *ſche Kerk*, dat hij de Zoon is geweest van *Suffridus*, op zijn „ Friesch *Sikko*, Landvoogd van Kennemerland en Broeder van „ Diderik, de IIIde der Hollandſche Graaven, welke *Siffridus*, „ *Sivardus*, of *Sicco*, is geweest de Zoon van Graaf *Arnoud*, „ of *Arnolf*, de Broeder van *Dirk de III.* Meest alle Schrijvers „ getuigen eenpaarig dat hij (om zijn Huwelijk, welk geſchil wij „ hier als nog onbeſlist laaten) de Stamvader der *Brederodens* en „ van *Teijlengens* geweest is, waaraan zelfs de vermaarde *Douza* „ niet twijffelt (*indubitato obtinet fides.*) De gemeene Kronijk- „ ſchrijver zegt het zelve (*Diviſie* 27. *c.* 10.) *Bokkenberg*, *La-* „ *zius*, *M. Vosſius*, *Hamkonius*, en veele anderen ſtemmen „ daarmede overeen. Ook zal de Schrijver van de *Rijm-Chro-*

„ *nijk*,

„ *nijk*, van deeze zelve gedachte geweest zijn, als hij zegt: dat „ 'er een magtig Geslacht van hun is voortgekomen. De Oud„ heidkundige *Alkemade*, brengt dit mede tot de gemelde Stam„ huizen. *Veldenaar*, die geschreven heeft in het Jaar 1480, „ en die het zelve met veele omstandigheden verhaald, en tegen „ de benijders van die twee doorluchtige Huizen bevestigt, doet „ het zelve, en dat in alles het sterkst spreekt, in de *Analecta* „ *van Mattheus* staat een Historie van de Brederodens, door „ *Joh. à Leiden*, uit oude schriften bij een gezameld, waarin „ hetzelve voor een vaste waarheid word opgegeeven. *P. Bak*„ *kenburg*, om tot *Balduinus* te rug te keeren, zegt ook, dat „ *Arnout van Kleef*, hem in maagschap bestaan heeft, *Buche*„ *lius*, maakt gewag van een kleinen Zilvere Penning, die hij „ ook vertoond, niet twijffelende of het is 's mans afbeelding, „ en hij bevestigt dit, om dat het hoofd van *Balduines*, op het „ zelven zonder Mijter gezien word, welke eerst in later tijden „ tot een hoofdsieraad der Bisschoppen zijn ingevoerd, dus dee„ zen Penning tot *Balduines* de I. moet behooren en niet tot „ den *tweeden*, tot wiens Levensverhaal wij nu overgaan."

BALDUINES DE II van dien naam, en de XIX in den rang der *Utrechtsche Bisschoppen*, vermits hij, in het Jaar 1178, met eenpaarigheid van stemmen, als de Opvolger van GODEVAART, tot die waardigheid verheven werd. Zijn roem bestond in de zachtmoedigheid en kuisheid, die hem toegeschreeven worden. Van geboorte was hij een *Hollander*. Zijne Broeders waren FLORIS DE III, Graaf van *Holland*, enz. en DIEDERIK, *Domproost* binnen *Utrecht*, nevens OTTO, Graaf van *Benthem*. Voor zijne verheffing tot dezen staat, was hij aldaar *Proost* van *St. Mariën* geweest. Hij was zeer streng tegen Rovers, Straatschenders en Rebellen, die hij scherp vervolgde, en allerwegen uit zijn Bisdom verdreef. Ook voerde hij oorlog tegen GERARD en OTTO, Graven van *Gelder*, ter oorzaake van de *Veluwe*. De reden daar van was deeze. De Hertog van *Braband* hield de *Veluwe* van *'t Utrechtsche Sticht* ter leen; welke hij wederom, als een achterleen, aan Graave GERARD van *Gelder* overgegeeven had. BALDUINES, in den Bisschoplijken Stoel gezeten, beschreef alle zijne Leenmannen. Doch de *Brabander* verzuimde, of versmaadde, uit hoogmoed, het leen van Bisschop BALDUIN weder te verzoeken,

ken, of liever te verheffen: die derhalven de *Veluwe*, als verbeurd zijnde, van Graave GERARD van *Gelder* (achterleenman) weder eischte; waar toe de Graaf ongenegen was. BALDUINES, niet wel te vreden, viel op de *Veluwe* aan, en verwoestte dezelve: ook bezette hij alle welgelegene plaatsen met menigte van volk. Dit onheil werd door Keizer FREDERIK BARBAROSSA, voor een wijle tijds, gestuit: want zijne Majesteit kwam zelf naar beneden af; en terwijl Graaf GERARD de Bisschoplijke Stad *Deventer* bijna tot het uiterste gebragt had, dwong hij hem het beleg op te breeken, en den Graaf van *Gelder* de *Veluwe* aan den *Bisschop* weder te geeven. Ook maakte hij een bestand voor eenige jaaren; beide partijen zeer ernstig beveelende, hetzelve stipt te onderhouden. Daar na raakte BALDUINES in oorlog tegen de *Groningers* en *Drenthers;* het volgende was 'er de oorzaak van. Tusschen hem en de Burgerij van *Groningen* was, wegens *St. Walburgs Kerk*, verschil ontstaan; de burgers zeiden, dat dezelve, voortijds, door hen tegen de *Noormannen* sterk gemaakt, nu ook, als een eigendom van de stad, aan hun behoorde. De *Bisschop*, daar tegen, beweerde, dat ze van ouds af in de magt zijner Voorzaaten had gestaan. Zo hoog liep deze twist, dat de *Groningers* het dak dezer Kerk, met een gedeelte der muuren, neder wierpen. BALDUINES verweet hen hunne heiligschending en meinëedigheid. Ondertusschen begon ook FLORIS, Kastelein of *Burggraaf* van *Koeverden*, onredelijker wijze, de daar voorbij rijdende wagens en karren van Graave OTTO van *Benthem*, broeder van Bisschop BALDUINES, te schatten. Als hij nu op geene vermaningen diens Prelaats wilde passen, werd hij door hem in den Ban gedaan. De Kastelein FLORIS verachtte dit alles; daarop belegerde BALDUINES de Vesting *Koeverden*, veroverde die, en maakte Graaf OTTO van *Benthem*, Kastelein of *Burggraaf* daar van, en te gelijk *Drossaart* van *Drenth.* Eenigen tijd te vooren had FOLKERT van *Koeverden*, stiefzoon van FLORIS, die op 't Kasteel *Horst* in bewaaring gesloten bleef, eene adelijke Jongvrouwe ten huwelijk genomen. De vrienden der Jongvrouwe bewogen Bisschop BALDUINES, aan FOLKERT een gedeelte van zijns stiefvaders goederen in te ruimen, onder belofte, dat FLORIS, die ontslagen werd, nooit iets tegen den Bisschop zou onderneemen. Haast verbrak hij zijn gegeeven woord; want kort na dat hij uit zijne hech-

hechtenis ontkomen was, verzamelde hij heimelijk zijne vrienden, en werkte zo veel uit, dat *Drenth* in 't geheel van BALDUINES afviel. Die van *Groningen*, hunnen Kastelein haatende, om dat hij zig aan de zijde van den Bisschop en zijnen broeder Graave OTTO hield, sloegen hem dood, bemuurden, tegen hunnen Eed, aan den Bisschop gezworen; de stad *Groningen*, en namen, met de *Drenthers*, de wapenen tegen hem op. Voorts trokken zij alle de Bisschoplijke Tienden in *Twenth* naar zig, verbrandden *Koeverden*, nevens het Kasteel, en verwoestten alles, wat des Bisschops was; zo veel zij konden. BALDUINES bragt een sterk heir bijeen, waar mede hij *Twenth* en *Drenth*, aan de *Koeverdensche* zijde, niet weinig plaagde. Aan, of naar den anderen kant van *Steenwijk*, deed Graaf OTTO van *Benthem*, met eenen anderen hoop, het zelfde. Deeze, na den dood van zijnen broeder GERARD, aan 't gebied over *Gelderland* geraakt, stookte, als Leenman, trouwloos en tegen zijnen pligt, in 't geheim, deeze wederhoorigheid aan; doch kwam, echter, in 't openbaar, als Leenman, doch geveinsd, den Bisschop BALDUINES ter hulpe; ried kwanswijke tot vrede, en sloeg voor, dat die van *Groningen* vier, en die van *Drenth* twaalf gijzelaars naar *Deventer* zouden zenden, om 'er in verzekering te blijven, tot dat de *Groningers* en *Drenthers* aan BALDUINES genoegdoening gegeeven zouden hebben. De voorslag werd wederzijds aangenomen, en 't gemelde getal Pandslieden in handen van Graave OTTO van *Gelder* geleverd, die hen naar *Deventer* deed brengen. Midlerwijl ontstond 'er eenig verschil, tusschen OTTO van *Gelder*, en Bisschop BALDUINES, die, veelligt, genoegzaame reden van mistrouwen zag; en daar op de 16 gedachte persoonen in de Boeijen deed zetten. De Graaf, dus van zijn bedriegelijk voorneemen versteeken, trok, met een zeer toornig gemoed, weg. De Heer PONTANUS verschoont, echter, Graaf OTTO van *Gelder*:
„ *Folkert*, (zegt hij) tradt met Graaf OTTO in nader verbondt,
„ en ontleende van hem eene goede magt. *Otto* hadt hier zijne
„ redenen toe; want vermits men hem te laste leide, dat hij,
„ voor de tweede inneeming van *Koeverden*, uit nijdt, en in
„ spijt van den Bisschop, de *Drenthers* onderduims opstookte,
„ betoonde hij het tegendeel, radende Bisschop *Balduin*, dat
„ hij, overneemende van de Groningers vier, en van de Dren-

„ thenaars twaalf Pantsmannen, de geheele zaak te *Deventer* zou „ laten bemiddelen. Als dienvolgens *Otto* de Gijzelaars daar le„ verde, zijn dezelve van den Bisſchop, tegens alle billijkheid, „ verzekert, in 't gezicht van den Graaf, die daar op met een „ bulderend gemoedt de ſtadt uittrok; zo dat *Otto* naderhand, „ zonder groot onrecht, *Folkert* met krijgsvolk en geldt geſtijft „ heeft; die daar mede geheel *Drenth* en *Twenth* tot afval, en „ den verloren Burgt weder in zijn gewelt bragt." Op dat toornig wegtrekken dan van Graave OTTO volgde, dat FOLKERT, geſtijfd van OTTO, in aller haast voor *Koeverden* rukte, toen van noodige behoeften kwalijk voorzien, en niet wel bewaard; waarom hij het, zonder veel tegenweer, in zijne magt kreeg, en te gelijk de Gravin VAN BENTHEM, met al haar Hofgezin en rijkdom. Bisſchop BALDUINES, daar door zeer ontroerd en bekommerd, loste tegen haar, alle de Pandalleden van *Groningen* en *Drenth*, verzamelde weder een groot en nieuw leger, verbrandde het meeſte gedeelte van *Drenth*, en beſtormde *Koeverden* van dag tot dag. De Aartsbisſchoppen PHILIPS van *Keulen*, en COENRAADT van *Mentz* kwamen te *Deventer*, om dat zij vreesden, dat Graaf OTTO van *Gelder* FOLKERT openlijk zou overvallen. Zij bewerkten ook een verdrag; volgens 't welk RUDOLPH, Zoon van GODSCHALK SUPEROCH (zie GODEVAART VAN RHENEN, Bisſchop van *Utrecht*) als wettige Erfgenaam, en, dieshalven, als de rechte Kastelein van *Koeverden*, het Kasteel van *Drenth*, volgens oude gewoonte, te leen ontvangen zou van Bisſchop BALDUINES, en, voor geledе ſchade, aan hem, in gereeden gelde, duizend Mark betaalen. Anderen noemen dit geen akkoord, maar zeggen dat het een voorſlag der voorgemelde Aartsbisſchoppen was, om tot één verdrag te geraaken; maar dat 'er BALDUINES zijne toeſtemming nog niet toe gegeeven had: immers het kwam weder tot eenen oorlog. Graaf OTTO van *Benthem* was zeer t'onvreden, dat hij *Koeverden* en *Drenth*, hem van den Bisſchop, zijnen Broeder, toegevoegd, zo haast was kwijt geraakt: porde derhalven BALDUINES aan ter herſtellinge, die hem magt gaf, om volk te vergaderen; gelijk hij zelf ook deed. Dus trok de Graaf van *Benthem*, nevens den Bisſchop, tegen den Kastelein van *Koeverden* en de *Drenthers* op: die zig in ſtaat van tegenweer ſtelden. Op den avond, als het gevecht den volgenden dag zou

aan-

aangaan, begonnen eenige jongelingen, uit dartelheid, eenen aanval op de *Drenthers*, en met pijlen te schieten; die hen zodanig met hun geknodst werpgeweer ontfingen, dat ze gansch verbaast de vlucht namen, en, door deze hunne verbaastheid, het geheele Bisschoplijke leger deeden vlugten. BALDUINES zocht zijn volk wel te wederhouden; onderstond zelfs, met eenen kleinen hoop, tegen de *Drenthers* te vechten; maar zijn oogmerk niet konnende bereiken, ontkwam hij het ter nauwer nood levende uit de moerassen. Hij meende, en zeker niet zonder reden, dat Graaf OTTO van *Gelder*, heimelijk, de Bijstander van die van 't *Drenth* was: derhalven trok hij, in hevigen toorn, den *Tssel* over, en stak veele van des Graven dorpen in brand. Deze, daar tegen, belegerde *Deventer*. Maar HENDRIK, Hertog van *Lotharingen* en *Braband* (die, door moedwillig verzuim van 't leen te verheffen, de *Veluwe* verbeurd had, en daar door oorzaak van dezen verderflijken twist, tusschen den Bisschop en Graaf OTTO van *Gelder* was geweest) kwam nu BALDUINES ter hulpe, bragt eene wapenschorsing te wege, tot dat, midlerwijl, Keizer HENDRIK DE V afkwam, en de verschillen deed eindigen: doch zo haast hij weder vertrokken was, braken de *Drenthers* den vrede. Alle de Bisschoplijke inkomsten in 't *Drenth* gaven ze aan den Graave van *Gelder*, tot vergoeding van zijne gedaane onkosten. BALDUINES trok naar *Ments*, deed aan den Keizer zijne klagte over deze nieuwe geweldadigheid, en kreeg belofte van bijstand; doch eer de hulp hem toegezonden werd, stierf hij, in 't jaar 1196, den 21 April, of de 11 Kalende van Maij, aan eene onverwagte ziekte, na dat hij het Bisdom 18 jaren bestierd had. In het tweede jaar, na zijne intreede in 't Bisdom (in 't jaar 1182) trokken zijn broeder, Graaf FLORIS van *Holland*, *Zeeland*, enz. nevens Graaf PHILIPS van *Vlaanderen*, Graaf WILLEM van *Henegouw*, Graaf THIBAULD van *Ardennes*, Graaf MATTHIAS van *Bremen*, Bisschop PETRUS van *Kamerijk*, en veele andere Nederlandsche Heeren, naar *Jerusalem*, daar ze eenen gelukkigen oorlog tegen de *Saracenen* voerden. Evenwel konden zij niet bewerken om dit Gewest (een Kerkhof van veele honderd duizenden Christenen) te behouden. Bisschop BALDUINES legt in de *St. Martens*, of de *Dom-kerk* te *Utrecht* begraven.

Zie HALMA, en de daar bij aangewezene Schrijvers.

BALDUINES. (*Francifcus*) Onder alle de Geleerden, die wij onze Leezers doen kennen, zal men 'er weinigen, ja mogelijk niemand aantreffen, die op den grooten Schouwburg der wereld, op meer plaatfen, en onder meer verfchillende gedaanten, hunnen Rol voleind hebben, dan deeze. Als Rechtsgeleerde zal men hem altoos groot vinden: dan, hoe meer hij in dit vak der Wetenfchappen uitblonk, des te laager daalde hij, in eene noodzaaklijke ftandvastigheid, in 't ftuk van den Godsdienst, en bragt daar door zijn zedelijk Karakter in minachting: te meer, daar niet zijn verftand, maar het tijdlijk belang, in dien opzichte, hem menigvuldige veranderingen deed omhelzen, vaarwel zeggen, terug keeren, en weder andere aanneemen.

Arras, in 't Graaffchap *Artois*, 't welk voorheen mede tot de Nederlanden behoordo, was de plaats zijner geboorte; aldaar aanfchouwde hij het licht, op den eerften dag des jaars 1520. uit een aanzienlijk geflacht; bekleedende zijn Vader, ANTHONIJ BALDUINES, aldaar de plaats van Fiscaal, en had den roem van geen onervaaren man in de Rechten te zijn. Zijne Moeder, HENRIETTE JOHANNA, was afkomftig uit het vermaarde Geflacht der FOREESTEN. De jonge BALDUINES had nauwlijks den ouderdom van 16 jaaren bereikt, of hij werd naar de Univerfiteit van *Leuven* gezonden, alwaar hij zig deed onderwijzen, in de *Latijnfche* en *Griekfche* Taalen, en in de eerfte beginfelen des Rechts, door GABRIEL MUDEUS. In de Kerklijke en Wereldlijke Gefchiedenisfen, als ook in de fchriften der Kerkvaderen, genoot hij het onderwijs van vermaarde Godgeleerden.

Hoe groote vorderingen hij aldaar gemaakt heeft, bleek, toen hij, reeds in het jaar 1542, in 't licht gaf: *Leges Juftiniani de re ruftica*, met aanmerkingen, welke hij twee jaaren te vooren te *Parijs* bearbeid had.

Men vind aangetekend, dat hij zig omtrent deezen tijd in het gevolg van Keizer KAREL DEN VIJFDEN bevond, en, door hevigen dorst overvallen, den flaapdrank des Keizers innam, waar door hij aan den Vorst bekend werd, die over dit onvoorzichtig geval zijne verwondering betoonde. De waarheid deezer zaak wil ik niet in twijffel trekken; doch zo die wezenlijk gefchied zij, moet het geweest zijn omtrent het jaar 1538. Want op den gezegden tijd bevond de Keizer zig in *Vlaanderen*.

BALDUINES trok, in 't jaar 1543, ten tweedemaale naar *Parijs*, doch hoorde ter zijner fmerte, dat W. BUDEUS, geduurende zijn afzijn, overleeden was. Om dit gemis te vergoeden, drong hij zig in de gunst en vriendfchap van L. BAIF, CAREL DU MOULIN en CUJACIUS, en nam zijn intrek bij MOULIN. Aldaar betoonde hij reeds eenigen afkeer voor den Roomfchen Godsdienst, waar in hij geboren en opgevoed was; kort daarna betoonde hij dien meer openbaar: want nog in dat zelfde, of ten langften in 't volgende jaar, ondernam hij eene reize naar *Geneve*, en deed aldaar belijdenis van de leer van CALVIN.

In 't jaar 1545 kwam hij, over *Straatsburg*, na een mondgefprek te hebben gehouden met MARTINUS BUCCERUS, te *Parijs*, te rug, begeevende zig aldaar weder tot de Roomfche Kerk. Ook nodigde hij, door middel van een *Programma*, onder den Tijtel; *Praefata de Jure Civili*, de Studenten ter aanhooring van zijne voorleezingen, en bragt, in 1546, de fchoone verhandelingen, over de *Inftituten van* JUSTINIAAN, ten voorfchijn. Zijne onftandvastigheid dreef hem ten tweedemaale naar *Geneve*, en wel tot CALVIN, fchoon die hem reeds genoeg bekend was; deeze ontving hem met de toegeneegenheid eens Vaders, gunde hem zijn huis en tafel, waarfchijnelijk om geen andere reden, dan om dat hij voorgaf, op nieuw, 's mans leerftellingen te willen omhelzen. Hier door ontging hem het Ampt van Hoogleeraar te *Grenoble*, dat voor hem gefchikt was. Hij keerde weder naar *Parijs*, verborg zijne herhaalde verandering van Godsdienst, en begaf zig, met allen vlijt, tot het leeren en fchrijven. In 't jaar 1548 deed hij zijne *Commentarien* over de voornaamfte *Juftiniaanfche Nouvelle* te *Lion* drukken.

In dat zelfde jaar leide FRANCISCUS DUARES zijn Profesforaat te *Bourges* neder, om het Ampt van Advocaat te *Parijs* te aanvaarden. BALDUINES bevlijtigde zig om 's mans genegenheid te winnen, en bewoog hem tot het veryaardigen van eenen brief van voorfchrijving aan de Magiftraat van *Bourges*; welke van die uitwerking was, dat BALDUINES, in deszelfs plaats, werd aangenomen. Het eenigfte dat hem hinderde, was, dat hij de Doctoraale waardigheid nog niet bekleedde, en dus de oorzaak, dat hij zig zo lang met een bepaald inkomen moest vergenoegen, tot dat hij in ftaat was, aan de wetten der Academie te kunnen vol-

 doen.

doen. Terwijl hij zig, als Lector, met het doen van voorleezingen bezig hield, verzuimde hij niet om zijn belang te behartigen. Op den 12den Maart 1549, deed hij zig, door EVINGARIUS BARA, tot Doctor in de Rechten promoveeren, en nam vervolgens het Ampt van Hoogleeraar aan. BARA ging, in 't volgende jaar, den weg van alle vleesch; en 'er is veel reden om te denken, dat DUARES, om hem te ontwijken, zig naar *Parijs* begeeven had, terwijl de een den anderen in 't geheel niet dragen kon; doch nu van hem niets meer te vreezen hebbende, dacht hij het tijd te zijn, naar *Bourges* te rug te keeren. Het ontbrak hem aldaar aan geene vrienden, ook niet aan de zodanigen, die door hun gezach zijne terugkomst konden bevorderen. Op aandrang van hun, nam hij, zonder eenige bedenking, de eerste Hoogleeraarsplaats aan; zijne wedde was zeer aanzienlijk: en deeze werd nog vermeerderd, door dien hij werd aangesteld als Raad en Requestmeester van de Hertogin van *Berrij*. Deeze voordeelen van BALDUINES waren te groot voor de ijverzugt van DUARES; dezelve vervoerde hem tot buitenspoorigheid; zijn nieuwe Amptgenoot boven hem; deszelfs inkomsten, meer dan 600 fransche livres meer dan de zijnen: dit alles was voor hem ondraaglijk. De voorige vriendschap veranderde spoedig in haat, en deeze laatste kwam dagelijks meer te voorschijn. BALDUINES schoof al de schuld hier van op zijnen Amptgenoot, dien hij voor een argdenkend', nijdig' en twistzoekend' man verklaarde. Om zijn oogmerk te bereiken, beschuldigde hij hem van een al te naauwe vriendschap met CALVIN; schoon dit het minste geloof verdiende: want de een zo wel als de ander toonde zig, voordeelshalven, uiterlijk Catholijk, hoewel zij beiden in hunne harten Protestanten waren; of, laat ik liever zeggen, beiden waren zij in deezen onverschillig. De waare oorzaak der moeijelijkheden, die zij elkander over en weder aandeeden, scheen, op dien tijd, een gewoonte op de Hooge Schoole te zijn.

Dit, echter, kon niet nalaaten, groote verwarringen te veroorzaaken. BALDUINES weigerde openbaare Lessen te geeven, èn wilde alleenlijk den roem der Hooge Schoole, door zijnen naam, vermeerderen. De Overigheid gebood hem, in alle deelen zijn Ampt waarteneemen; doch hij kon zijne hoofdigheid niet verzetten. Hij koos, tot het geeven van zijne Lessen, nu het

een

een en dan het ander uur, en meestal die uuren, die voor anderen bepaald waren; hij volgde in alles zijn eigen zin. De Studenten namen deel in den twist, en veroorzaakten een volkomen oproer, waar in een der Studenten, geboortig van *Ulm*, met naame SLEICHER, en die de partij van DUARES toegedaan was, het leeven liet. De Magiſtraat deed, na onderzoek van zaaken, de zulken die niet ontvlucht waren, gevangen neemen, en veroordeelde hen tot aanzienlijke geldboeten. Anderen, die BALDUINES toegedaan waren, hingen de beeldtenis van DUARES aan de Galg, om reden, dat hij op die ſtraffe van de voorgemelden ſterk had aangedrongen. De Magiſtraat ſcheen, door ſcherpe verwijtingen, BALDUINES hier van als den bewerker te beſchouwen. Dit is ten minſten zeker, dat hem het leven te *Bourges*, (alwaar hij zig, ſtaande deezen twist, in den echt begeeven had, met de weduwe van eenen PIETER LABBE) te lastig ſcheen: want hij vertrok van daar, zonder iemand vaarwel te zeggen, in 't jaar 1555.

Geneve was de plaats waar heen hij zijn toevlucht nam. Daar komende keerde hij zig terſtond tot CALVIN, die reden had om hem niet zeer minzaam te ontvangen. Om, echter, dien ouden vriend weder in zijn belang te krijgen, begaf hij zig, openbaar, ten derden maale, tot de Hervormden. Van *Geneve* dacht hij, zig naar *Tubingen* te begeeven, ter verkrijging van de plaats van Hoogleeraar, welke CAREL MOULIN, zedert eenigen tijd aldaar, bekleed had. De onophoudelijke klagten zijner mededingeren, ja zelfs naderhand van zijne Amptgenooten, hier in beſtaande, dat hij zijne Rechtsgeleerde lesſen met te veel Theologie vermengde, maakten zo veel gerucht, dat hij zig genoodzaakt vond, (dewijl men dit als gevaarlijk beſchouwde,) zijn post nederteleggen. De Hertog van *Wurtenburg* was hem zeer gunſtig; hij kende zijne verdienſten, en wilde hem gaarne behouden: maar BALDUINES ſchijnt onbuigzaam geweest te zijn. Dit verhaal wegens BALDUINES, en zijn vertrek naar *Tubingen* te ſtellen in het jaar 1555, ſchijnt beter met de waarheid overeen te komen, dan het geen HEINECCIUS ons verhaalt, in 't leven van BALDUINES, alwaar hij zegt: „ dat hij te *Tubingen* gekomen was, om een Hoogleeraars„ plaats te verkrijgen, en wel die, welke JOH. SECHARDS, door „ den dood, 1552, ontruimd had; doch als hij bericht gekree„ gen had dat DU MOULIN verkoren was, was hij te rug gekeerd."

Men weet dat DU MOULIN de plaats, in de maand Maart des jaars 1554, aannam, waar van BALDUINES niet bijna een jaar onkundig heeft kunnen zijn. NICERON zegt, op het getuigenis van VAL. ANDREAS, dat hij onderweeg vernomen had, dat MOULIN voorneemens was te rug te keeren; doch hoe kon hij te rug keeren, daar hij nog niet vertrokken was?

BALDUINES ziende zijne oogmerken aldaar niet te zullen bereiken, volgde den raad van CALVIN, en nam te *Straatsburg*, op zeer voordeelige voorwaarden, het Ampt van Hoogleeraar, op de Illustre Schoole, aan. Dit *Gijmnasium*, in 1566, in een Hooge School veranderd zijnde, deed hij aldaar eene openbaare Redenvoering, over *de Burgerlijke Rechten*, en liet dezelve in druk uitgaan. Geene geringe trekken bragt hij daar in voort, tegen DUARES; hij zeide, onder andere, dat hij door schijnheiligheid, de jongelingen trachtte te verleiden, en door kwaade leerstellingen; en raadde daarom de *Duitschers*, hunne kinderen niet naar *Frankrijk* te zenden. Deeze merkte ligtlijk van waar hem dit toe kwam, en betoonde zig daaromtrent niet onverschillig. Twee brieven, de eerste aan CALVIN, en de ander aan F. HOTTMAN, waren met de gevoeligste uitdrukkingen vervuld; uit den laatsten zou men bijna een Woordenboek van scheldnaamen konnen maaken. BALDUINES liet niet na, DUARES met gelijke munt te betaalen. Hij gaf, 1556, te *Straatsburg*, een zo genaamd *Christelijk Antwoord* in 't licht, waar in hij nog sterker schold en raasde, dan DUARES gedaan had. Doch deezer dwaasheid schaamde hij zig daarna, en wilde dit geschrift niet voor het zijne erkend hebben. In dat zelfde jaar werd HOTTMAN zijn amptgenoot, die, tot dien tijd toe, te *Lausane*, de fraaije Letteren onderweezen had. BALDUINES had veel tot die beroeping toegebragt; doch het gevolg beantwoordde in geenen deele aan de verwachting, die hij 'er zig van voorgesteld had. HOTTMAN werd hem een tweede DUARES, dat is een volslagen vijand; en om den eersten wraak te verschaffen, nam de tweede alle middelen ter hand, om kwelling te veroorzaaken. Bij dit verdriet kwam een ongemeene duurte van levensmiddelen te *Straatsburg*. Dit alles bij een genomen deed BALDUINES besluiten, een ander verblijf te zoeken: en daar toe vond hij ligt gelegenheid.

De *Keurpaltzische* Kanzelier MINKWIS en nog twee voornaame Hof-

Hofraaden waren zijne vrienden. Deeze hadden hem, reeds in den aanvang van het jaar 1556, geraden, zijn Ampt te *Straatsburg* neder te leggen, en een dergelijk op de Hooge Schoole te *Heidelberg* te aanvaarden. Zo zeer hij in den beginne zig daar over bedacht had, zo min zwarigheid vond hij 'er nu in. In het jaar 1557 trok hij derwaarts, werd, van *Gereformeerd*, een *Lutheraan*, bragt zijne ledige uuren met fchrijven door, en leefde vergenoegd. Dit genoegen vermeerderde met de komst zijner huisvrouwe, die hij in *Frankrijk* gelaaten had, en ook door de verkrijging van zijne Bibliotheek, waar van hem 't genot tot hier toe geweigerd was. Nog grooter wierd zijn geluk, door de eere, die hij genoot, van in dat zelfde jaar de vergadering te *Frankfort* bij te woonen, welke, door middel van den Keurvorst van de *Paltz*, OTTO HENDRIK, was bewerkt geworden, om, door de bijeenkomfte van eenige *Duitfche* Vorften, een einde te maaken aan den langduurigen twist, tusfchen de Huizen van *Hesfen* en *Nasfau*, over de *Katzenellebogifche* opvolging, waar aan hij veel toebragt, en gelukkig flaagde. Op deeze vergadering raakte BALDUINES bekend met den beroemden, en door zijne fchriften alom bekenden JAC. OMPHALE. Ook werd aldaar de grond geleid van eene vertrouwelijke vriendfchap, tusfchen hem en den *Roomfchen* Geeftelijke CASSANDER, wiens voorftellingen eene ongemeene onverfchilligheid voor de Proteftanten bij hem veroorzaakten; waar van, echter, eigen belang de hoofdoorzaak was. Op dien tijd had reeds Hertog WILLEM een oogmerk, om te *Duisburg* een Hooge School opterichten, alwaar CASSANDER de eerfte Hoogleeraar zijn zoude; en het is niet onwaarfchijnlijk, of men hadde BALDUINES mede eene aanzienlijke plaats toegezegd; doch het gantfche werk bleef in de geboorte fteeken. Hoe vergenoegd hij ook te *Heidelberg* was, zijne begeerte naar verandering deed hem, zonder 'er oorzaak voor te hebben, daar alles tot een last worden. Verblind door fchemerende vooruitzichten, deed hij zig, in 't jaar 1561, onder voorwendfel van dringende noodzaaklijkheid, naar *Frankrijk* nodigen, en de zekere plaats te *Heidelberg* vaarwel te zeggen, om aldaar een hooger, doch onwisfer trap van eere te beklimmen.

Zijne eerfte bedrijf aldaar, was te veranderen van Godsdienst;

de Protestantsche moest nu weder voor den Roomschen wijken; want dit scheen hem zeker, dat anders de weg tot geluk voor hem geslooten zou zijn. Eenige persoonen van aanzien hadden hem, terwijl hij nog te *Heidelberg* was, doen zien, hoe nodig het voor hem ware, zig te dringen in de gunst van den Koning van *Navarre*, en om dien Prins zelfs van de *Roomsche* Kerk af te trekken. Zij deeden hem den voorslag om een Gezant naar *Rome* te zenden, om den Paus te beweegen, hem weder te willen aanneemen. Hij beloofde zig daar van een gewenschten uitslag, en maakte dus geen bedenking, dien stap te doen, terwijl hij geene zwarigheid meende te zullen ontmoeten, om een Prins, die de Grondstellingen der *Roomsche* Kerk afkeurde, daar van af te brengen. Om hier in zijn oogmerk te bereiken, en dit den Prinse smaaklijk te maaken, werd 'er voortgebragt, dat 'er zeer ligt eene overeenkomst kon getroffen worden, waar mede zig de Protestanten in *Duitschland*, zonder twijfel, zouden laaten vergenoegen; doch hier toe moest men zig van een bekwaam man bedienen. CASSANDER was de eerste, daar men 't oog op wierp. Doch alle poogingen, om hem hier toe te beweegen, vruchtloos zijnde, was BALDUINES de bekwaamste, dewijl hij de man was, die, reeds voor lang, dit plan geopperd, en gezegd had, in staat te zijn, om alle de *Roomsche* en *Protestantsche* hoofden onder één hoed te brengen. CASSANDER, die liever een anderen, dan zig zelven deezen last op den hals geschoven zag, prees BALDUINES als den bekwaamsten hier toe aan. De Koning van *Navarre* nam 'er genoegen in, en deed BALDUINES bij zig komen, om, na eenige gemaakte ontwerpen, een reize door het *Duitsche* Rijk te doen, waar toe de Koning hem honderd gouden kroonen schoot; voorziende hem tevens van eene onderrichting, waar naar hij, met goedvinden van CASSANDER, den vrede der Kerke moest zien te bewerken. Intusschen dat BALDUINES zig bereidde, om zijne grootheid te bewerken, werd, op bevel van den Kardinaal van *Lotharingen*, KAREL, Hertog van *Guise*, te *Poissy* eene Kerkvergadering belegd, waar bij zo wel *Protestantsche* als *Roomsche* Godgeleerden tegenwoordig waren. BALDUINES, schoon afwezend, toonde zig, echter, niet onverschillig daaromtrent. 's Mans poogingen hadden bijzonder ten oogmerke, om de Gereformeerden geen voordeel uit die vergadering te doen trekken,

in-

indien het hem al niet mogelijk geweest ware hun onder elkander verdeeld te maaken. Het gelukte hem ook die vergadering vruchtloos te doen eindigen.

Bij zijne terugkomst uit *Duitschland*, bragt hij twee voorslagen van vergelijking met zig; doch om dezelve van geen vrucht te doen zijn, kwam hij niet eerder, dan toen de gezegde vergadering reeds gescheiden was: want niets ging hem minder ter harte, dan die bedoelde vereéniging. Dit vindt men met zekerheid gemeld, dat het hem niet aan den wil ontbrooken heeft, om den Koning van *Navarre* den Godsdienst der Hervormden zo maatelijk aftescbilderen, als dien der Roomschen luisterrijk te vertoonen. Voor deeze en andere gedaane diensten, (zegt men) verwachtte hij van de *Roomsche* Vorsten, ja zelfs van het Opperhoofd der Kerke groote belooningen, en verbeeldde zig, het geluk reeds in zijne magt te hebben. Dan, ook in deeze hoop vond hij zig bedrogen. De Bisschop van *Valence*, JAN VAN MONTLUC, die hem, vóór zijn vertrek uit *Duitschland*, de belofte van een zeer voordeelig Professoraat te *Valence* gedaan had, was de eerste, dien hij gantsch van gedachten veranderd vond. Ten laatste vond hij zig verpligt den hemel te danken, dat KAREL VAN BOURBON, natuurlijke Zoon des Konings, op eene sobere besolding, aan zijn bestuur werd toevertrouwd. Omtrent deezen tijd, geraakte BALDUINES in eene zeer hévigen twist met CALVIN en S. CRISPIN, waar van zijne schriften de duidelijkste bewijzen opleveren. Niet tegenstaande deeze moeilijkheid, begaf hij zig, met zijnen Leerling, in 't Jaar 1562, naar *Italie*, ter bijwooning van de Kerkvergadering te *Trente*, 't geen men ook als het voornaamste oogmerk zijner reize houdt; doch hier bij vond hij wederom een verkeerde rekening, veroorzaakt door den dood van den Koning van *Navarre*, die in de maand November van dat jaar, aan eene gevaarlijke wonde, welke hij, in de belegering van *Rouaan*, bekomen had, overleed. Dus was de naaste weg voor hem, spoedig naar *Parijs* te rug te keeren, alwaar hij, bij zijne komst, zijne meubelen en boeken gansch niet in dien staat vondt, als hij wel gewenscht had. In de beroerte was alles verstrooid gemaakt, en hij behoefde niet zeer scherpzinnig te zijn, om te zien, dat hij aldaar weinige vrienden had; ten minsten niemand,

mand, die, geduurende zijn afwezen, eenige acht op zijne goederen geflagen hadden.

Daar het hem in *Frankrijk* in 't geheel niet gelukken wilde, en de onzekerheid, waarin hij zig bevond, hem dagelijks met nieuwe gevaaren dreigde, dacht hij best, het oog op zijn Vaderland te flaan. Doch daar uit was hij, zo dra de Regeering de partij der Hervormden gekoozen had, gebannen. Overboodig zou het zijn, te verhaalen, hoe gruwzaam de *Spanjaards* handelden met hun, die zig geweetenshalven verpligt gevonden hadden, van Godsdienst te veranderen. Hoe minder de Staaten daarin genoegen konden neemen, of onverfchillig daaromtrent mogten zijn, des te ijveriger zochten zij de verzachting van des Konings Plakaaten te bewerken. Alomme waren zij bedacht en zugtende, om een middelweg, of Christelijke verdraagzaamheid, tusfchen de *Roomfchen* en *Proteftanten* uittedenken. CASSANDER, op wien men het oog geworpen had, behaagde, echter, aan de meeften niet, om zijne ruwe en ingebeelde handelwijze. Graaf LODEWIJK *van Nasfau* erinnerde zig onzen BALDUINES, dien hij te *Straatsburg* gehoord, doch te *Heidelberg* beter had leeren kennen. Zijn broeder, Prins WILLEM DE EERSTE, en andere Grooten, als de Aartsbisfchop van *Cambraij*, MAXIMILIAAN VAN BERGEN, waren niet tegen hem: want BALDUINES bezat, behalven zijne Geleerdheid, alles wat in een volmaakt Hoveling vereischt wordt. Allen dachten hem in ftaat te zijn, die gewigtige zaak den gewenschten keer te doen neemen. Ter bevordering dan van dat oogmerk, werd hij ontbooden, het zij om alleen, of om met CASSANDER de hand aan 't werk te flaan. Niettegenftaande het opgemelde banvonnis, werd hij, in het jaar 1564, door den Prins VAN ORANJE en anderen zeer gunftig ontvangen, en overladen met gefchenken. Alle de Edelen verzekerden hem, dat zij hem het Ampt van Hoogleeraar te *Douay*, of te *Leuven* bezorgen zouden. Maar indien dit gefchied ware, zou het geene geringe moeite gekost hebben, hem te verheffen tot de waardigheid van geheimen Raad.

BALDUINES, dien het nooit aan woorden ontbrak, maakte veel ophef van zijne daaden. Hij ving zijnen arbeid aan met het vervaardigen van het beroemde *Smeekfchrift* der Proteftanten, gezonden

den aan den Koning, te vinden in de *Chronijk* van GOUDHOEVEN, bij BOR en anderen, waarmede hij, bij alle kenners, den lof van een verstandig en sierlijk Schrijver verworven heeft.

BALDUINES bevond zig ook onder de onvernoegde Edelen, toen zij bezig waren met het niet minder beruchte *Smeekschrift*, welk daarna aan de Hertogin VAN PARMA werd overgegeeven, te vervaardigen, en dat op den 3den April 1566 geteekend was. In het volgende jaar kwam de tierannige ALBA te *Brussel*, en deed, kort daarop, de Edele Graaven VAN EGMOND en HOORNE gevangen neemen. BALDUINES, die intusschen wederom te *Parijs* geweest, en, op den aandrang van Graave LODEWIJK VAN NASSOU, ter verkrijging van het Ampt te *Douarij*, in allerijl naar *Brussel* gereisd was, had de eer, op den dag, waarop de gemelde Graaven gevangen genomen werden, den Hertog optewachten. Mogelijk zal men zig verwonderen, dat een man, die toen een aanhangeling van ORANJE was, waar van ALBA niet onbewust kon zijn, door hem gunstig kon ontvangen worden; doch deeze verwondering zal verdwijnen, indien men zig erinnere, 't geen wij boven zeiden, dat hij een volmaakt Hoveling was, en zig zijn gantsche Karakter voorstelle, als dat van iemand, die kunstig de huik naar den wind wist te hangen. Het komt mij niet onwaarschijnelijk voor, dat ALBA voorneemens was BALDUINES tot een der Rechters der gevangene Graaven aantestellen; doch dat hij, dit gewaar wordende, hier van afkeerig was, mogelijk uit vreeze van daardoor den haat van alle de Nederlanders op zig te zullen laaden; of mogelijk toonde zijn geweeten hem het onbestaanbaare daarvan. Dit weet men, dat hij zeer voorzichtig zig uit die netelige omstandigheid redde. Hij smeekte den Hertog om verlof, zijne Vrouw en Boeken van *Parijs* te mogen haalen; doch daar zijnde, vergat hij tot den Tieran te rug te keeren. In de hoofdstad van het *Fransche* Rijk hield hij zig bezig met het houden van voorleezingen over de *Pandecten*, die met algemeene toejuiching aangehoord werden. SCEVOLA DE SAINT MARTH verzeekert, in zijne Lofredenen op vermaarde *Fransche* Doctoren, dat onder zijne hoorders de voornaamste Raadsheeren en Militairen waren.

In het Jaar 1568, onderrichte hij de Magistraat van *Besançon*, dat zij de magt had om eene Hoogeschool te stichten. Zij

waag-

waagden het, en beriepen hem als Hoogleeraar in de Rechten. Naauwlijks had hij zig daar ter neder gezet, of hij werd gewaar dat Keizer MAXIMILIAAN DE II aldaar geen Hoogleeraar in de Rechten dulden wilde; waar door hij werd afgeschrikt, om 'er eenige Lessen te geeven, wat moeite daartoe ook werd aangewend. Het staat, zeide hij, geen verklaarder der Wetten vrij, de bevelen te overtreeden van hem, die de Wetten geeft. Van daar keerde hij, zonder zig lang te bedenken, weder naar *Parijs*. Gebrek aan behoorlijke berichten stellen ons buiten staat, met eenigen grond te kunnen zeggen, wat hem aldaar verder bejegende; doch uit de Papieren, die wij voor ons hebben, kan worden opgemaakt, dat hij eindelijk, na alle die omzwervingen, dien levensstand moede werd, en naar een plaats van ruste wenschte. Daartoe bood zig dan ook eindelijk de gelegenheid aan; wordende hij, op de voorstelling van den Kancelier des Hertogs VAN ANJOU, door denzelven, in 't Jaar 1569, tot Hoogleeraar in de Rechten, op de Hooge Schoole van *Angers*, aangesteld, en boven dien, te gelijk met PIETER AIJRAULT, tot des Hertogs Raad benoemd. Dan ook hier bereikte hij nog zijn doelwit niet.

Vóór den afloop van vier volle Jaaren, werd hij, in 't jaar 1573, te *Parijs* beroepen, alwaar hij tegenwoordig was bij alle de pracht, die, ter eere der *Poolsche* Gezanten, in 't werk gesteld werd. Deeze Gezanten waren afgezonden om den Hertog VAN ANJOU te doen weeten, dat hij, op den 16 Mai, tot Koning van *Poolen* was verkoozen. Men verbeelde zig, echter, niet, dat een man als BALDUINES hier bij een bloot aanschouwer ware. Zijne Redenvoering aan een' der Gezanten, JOH. SARIUS ZAMOSKIJ, waarmede hij grooten lof behaalde, bewijst daar van het tegendeel. In verscheidene gesprekken met de *Poolsche* Edellieden, onderrichtte hij hen, welke verbetering voor de Hooge Schoole te *Cracau* noodzaaklijk was. En tot een der geschikste middelen prees hij daar toe aan, hoe de Studien der Rechtsgeleerdheid moesten behandeld worden; schenkende hen, ten dien einde, eenige zijner Redenvoeringen en Lessen, die hij te *Bourges* vooreen gegeeven had. De *Poolsche* Gezanten wendden daar op allen vlijt aan, om hem te beweegen, met hun naar *Cracau* te vertrekken. BALDUINES was niet vreemd hier van; doch de dood

ver

vernietigde alle de groote ontwerpen, die hij reeds tot die reize gesmeed had.

Hij overleed, in het bijzijn zijner Vrouwe en eenige Dochter, (die hierna zig tweemaal in den Echt begeeven heeft,) en den Jesuit JOHAN MALDONETS, in 't Collegie van *Arras*, te *Parijs*, den 11 November des jaars 1573, volgens uitwijzen van zijnen Grafzerk, waarvan het opschrift vervaardigd is door zijnen Leerling PAPIRIUS, volgens het zeggen van THUANUS.

Zie daar, Lezer, de gewigtigste trekken van het Leeven eens Mans, die bij de Nederlanders te weinig bekend is. Wij durven verzekeren, alle moeite te hebben aangewend, om op het spoor der waarheid te blijven. Laat mij nog hier bijvoegen, eene schets van zijne gedaante, om door dien weg zijn afbeeldsel te volmaaken.

BALDUINES was een Man van eene schoone gedaante, eerder onder de grooten dan onder de middelbaaren te stellen. Zijne tintelende oogen gaven het vuur, dat in zijnen boezem blaakte, te kennen. Zijne stem was aangenaam en lieflijk. Met zijne gesprekken wist hij ieder tot zig te trekken. Zijne zeden waren onbesmet. Zijne bekwaamheid, om te arbeiden, was ongemeen; en daar bij moet men zig verwonderen, hoe spoedig hij alles verrichtte, dat zijn stijl, echter, vloeiende was. Als een volmaakt Hoveling hebben wij hem reeds doen kennen; doch hier moeten wij 'er bijvoegen, dat hij deugdzaam was: zijne grootste vijanden zelfs hebben dit van hem moeten getuigen. Zijn eenige zwak was zijne onmaatige drift als hij twistte, en zijne onstandvastigheid in den Godsdienst. Het eerste was ligt in hem te verschoonen, als men aanmerkt, dat zulks genoegzaam eene gewoonte van dien tijd was, en nog niet geheel uitgestorven is; doch het tweede is min verschoonbaar, schoon HEINNECCIUS zig daar toe bevlijtigt; dan, de zwakheid, waar aan hij dit toeschrijft, kan op BALDUINES niet toegepast worden, wijl hij een van de grootste vernuften van zijnen tijd was.

Ook hebben wij reeds gezien, dat het tijdelijk belang zijn sterkste drijfveer was. Zommigen gaven hem daarom den naam van ECOBILIUS, een ouden Sophist, die, om voordeels halven, onder CONSTANTIJN een ijverig Christen, en onder JULIAAN de roekeloosste Afgodendienaar was, en na diens dood een der

grootſte voorſtanders van het Christendom werd. Doch ſpoedig verandert BALDUINES van gedaante, wanneer men hem in den rang der Geleerden plaatst; want dan vertoont hij zig, als een Man, die, door behulp van de *Griekſche* en *Latijnſche* taalen en Oudheden, een der voortreffelijkſte uitleggers van het *Roomſche* Wetboek was; met dien zelfden glans praalde hij in de Burgerlijke Rechten en in de Kerk-Historie. Alle die voorregten waren hem eigen, en niemant heeft ooit durven onderneemen hem daar van te berooven, volgens aanwijzingen van zijne ſchriften, die als eeuwigduurende Eeretekenen ſtandhouden.

' Zie FOPPENS, *Biblioth. Belg.* Tom. I. p. 283. enz. J. F. JUGLERS, *Bijträge zur Juristiſchem Biographie*, Iſte Theil. bl. 8—78.

BALDUINES, (*Martinus*) van *Rijthoven* of *Ritthoven*; zie RIETHOVEN. (*Martinus*)

BALEN, (*Matthijs*) oudſte Zoon van JAN BALEN MATTHIJSZ en van ELIZABETH BOKSTAL, werd geboren te *Dordrecht*, uit een oud en aanzienlijk Geſlacht, waarvan de beſchrijving te vinden is, in 's Mans vermaarde werk, bekend onder den tijtel van *Beſchrijving der Stad Dordrecht*. BALEN van een ſtillen en onderzoeklievenden aart zijnde, had groote bedreevenheid in de Geſchiedenisſen onzes Vaderlands verkreegen: dien vergaderden ſchat gebruikte hij ten dienſte zijner Stad- en Landgenooten. In navolging van BEVERWIJK en OUDENHOVEN, ving hij aan te arbeiden, aan eene uitgebreide Beſchrijving van de Stad *Dordrecht*. Hoe veel nut hij daar mede gedaan, en te gelijk zijnen naam vereeuwigd hebbe, is den Nederlanderen ten overvloede bekend, uit den inhoud van dit onmisbaar Boek.

BALEN, (*Hendrik van*) een Leerling in de Schilderkunst van ABRAM VAN OORT, wiens leven men vindt bij HOUBRAKEN, Eerſte Deel, bl. 81.

BALEN, (*Pieter Christoffel van*) van wien mij niets anders bekend is, dan dat J. B. GRAMAIJE van hem zegt, dat hij eene Beſchrijving van de Stad *'s Hertogenbosch*, in de *Latijnſche taal*, ge-

gemaakt heeft. De kundige Heer en Mr. JOHAN HENDRIK VAN HEURN getuigt, naar die *Beschrijving* te vergeefsch gezocht te hebben, schoon OUDENHOVEN dezelve, in zijne uitgave van 1670, aanhaalt, bl. 25.

Vid. ZWEERTII, *Ath. Belg.* p. 601; VAN HEURN, in de *Voorreden*.

BALG, (*De*) is eene Ree in de Zuiderzee, of wel een plaats, alwaar de *Oostindische* en andere Schepen, welke men niet behoeft te vertimmeren, veeltijds gekield worden; zij is gelegen tusschen het *Balg-zand* en de *Noordzijl*, eene diepte in den *Westwal*.

BALGOIJEN, een Dorpje in de Heerlijkheid, aan de Noordzijde van de *Maas*, in Maas en Waal gelegen, omtrent een Mijl van de Stad *Grave*, welke aan de overzijde der Riviere ligt. *Balgoijen* heeft een net Kerkje, met een spitsen Toren, en is gecombineerd met *Nistrik* en *Keent*. Bij het zelve stond eertijds een ad[illegible]: doch sedert de verwoesting door de *Franschen*, in 't Jaar [illegible], bespeurt men daarvan niets dan een heuvel met [illegible]gte bewassen. In de schatting van 't Jaar 1574, betaalde dit Dorpje de somme van *f* 94-16.

BALJUW, *BaiIjaw* of *Balelieu*, op welke wijze men dit *Naamwoord*, dat van *Fransche* afkomst is, ook verkiest te spelden. Het is zo oud als het Ampt zelf, daardoor aangeduid, en betekent, in deszelfs eigenlijken zin, *bewind*, *zorge*, *bescherming* en *voogdij*. De naam *Baljuw* wordt doorgaans gegeeven aan hem, wien het hoogste recht, over eenig District of rechtsgebied, opgedragen en toevertrouwd is, en die in het zelve van de misdadigers of overtreeders der Wetten, de straffen of boeten vordert; in welke gevallen hij zig als aanklager gedraagt. Deszelfs rechtbank strekt zig uit, naarmaate van het Distrikt, en dus, in de eene plaats, ongelijk verder, dan in de andere. Zomtijds gaat zijn gebied over één, zomtijds over twee of meer Dorpen, en dikwijls over een geheele Stad en derzelver gebied, ook wel over de Stad, en alle daaraan onderhoorige Dorpen. Doch daar het voor een' *Baljuw*, die veele Dorpen onder zig heeft, bijna

niet mogelijk is, dezelven, bij eene vergadering over algemeene zaaken, kort en goed recht te doen, zijn 'er, in de Baljuwschappen van die uitgestrektheid, één of meer Schouten aangesteld, welke met de Gebuuren, het zij dan Schepenen of Azingen, op zekere tijden, de Vierschaar spannen, en het recht van de Dingslieden, in gemeene zaaken, vereffenen of beslissen; blijvende de lijfstraffen, het hooger beroep, of de hooge Vierschaar, aan den Baljuw en Welgeboorne Mannen; mogende ook de Schouten, schoon door anderen aangesteld, hunne Ampten niet bedienen, voor en aleer zij zich aan den *Baljuw* vertoond, en van hem een naderen en bezegelden Lastbrief ontvangen hebben; welken brief men *de Ban* noemt, en waarop zij den Eed afleggen. Van ouds hebben de *Hollandsche Graaven*, uitdrukkelijk, in hunne Handvesten, vastgesteld en belooft, dat de *Baljuw*, bij hen te zetten, van echten Bedde zou zijn; ook werd, op dien tijd, dit Ampt door de voornaamsten van den Adel bediend; gelijk uit de naamlijsten van dezelve blijkt. Geen Baljuwsplaats, behalven die van *Rhijnland*, *Delfts-*, *Kennemer-* en *Schieland*, (men zie de Resolutien van *Holland* van 19 Maart 1692) mogt door een' Stedehouder bediend worden. Bij den *Baljuw* worden ook de eeden wegens neeringen en bedieningen gedaan, en door hem gestadigd of bevestigd. Ook is aan denzelven, volgens Ordonnantie van den laatsten Meij 1651, toegevoegd de 3de Penning, in de Confiscatiën van alles wat bij hen lieden zal berecht worden; als mede de 6de Penning, van het geen door den Procureur Generaal, bij hen aangegeeven, berecht zal worden; voorts voor elke Capitaale Justitie, van ieder persoon, naar maate der straffe. Eindelijk geniet de eene Baljuw meer van de Civile Boeten, in zijnen Rechtsban voorvallende, dan de andere.

Zie JAN BOTTELGIER, de *summe ruijraet*, de druk van 1549, in fol. Cap. 219. en 279. fol.

BALUAGE, is de plaats, alwaar de Baljuw zijn recht oefent, of de uitgestrektheid van zijn gebied, ook bekend bij den naam van *Baljuwschap*. Het eerste *Baljuwschap*, dat in aanmerking komt, is dat van *Zuid-Holland*; waar door, echter, niet het geheele *Zuiderkwartier* deezer Provintie, maar alleenlijk derzelver zuidelijk gedeelte verstaan wordt, en van waar die naam naderhand aan

aan het geheele Kwartier gegeeven is. Men houdt deeze Landstreek bepaaldlijk voor het gebied der *Oude Hollandsche Graaven*, dat zig, van tijd tot tijd, verder heeft uitgebreid, naar maate de *Edelen* de eertijds daarin gelegene vrije goederen aan die Graaven ter Leen hebben opgedragen. In dit gedeelte moet ook het berichte geval met den *Baljuw*, ten tijde van Graave WILLEM DEN III, gebeurd zijn. Zie hier de gebeurtenis zelve, gelijk men die, in de oude geschiedboeken, verhaald vindt.

In den tijd, dat *Holland* stond onder zijnen eersten Graaf, WILLEM, bijgenaamd DEN GOEDEN, Graaf van *Holland* en *Zeeland*, enz. een man uit den aart goed en rechtvaardig, werd het Zuiderdeel daar van geplaagd door eenen Baljuw, een mensch van ontembaaren hoogmoed. Na dat hij het meerendeel der Raaden, ja zelfs van de Hoofdstad *Dordrecht*, tot zig getrokken en onder zijn geweld gebragt had, oefende hij veele wreedheden over de schamele gemeente, en wel inzonderheid aan een armen Landman, wiens gantsche bestaan en vermogen in eene goede melkkoe bestond. De Landman geweigerd hebbende, hem dit beest te verkoopen, dat hem ook niet mogelijk was, terwijl die Koe het bestaan van zijn gantsche huisgezin uitmaakte, zou de *Baljuw* besloten hebben, de Koe te steelen of te doen verwisselen. De Landman, hier door arm en berooid, zoude zijn toevlucht tot gemelden Graaf genomen hebben, die zig toen te *Valenchijn* bevond, aan denzelven om recht en Justitie verzoekende. De Graaf de euveldaad ras ontwaar wordende, deed den Baljuw, met zijnen Neef, den Schout van *Dordrecht*, tot zig komen, en na verhooring en bevind van zaaken, aan den Landman, door den Schout van *Dordrecht*, uit de gereedste goederen van den Baljuw, honderd gouden kroonen tellen, en de Koe te rug geeven; doende voorts, om aan de Justitie te voldoen, den *Baljuw* als Koedief, op dien zelfden stond onthoofden.

Voorheen heb ik, met veele anderen, aan deeze gebeurtenis volkomen geloof geslagen; doch in GOUDHOEVER's *Beschrijving van Zuid-Holland*, en in BALENS *Beschrijving van Dordrecht*, de Naamlijst der *Baljuwen van Zuid-Holland* opslaande, vind ik bij den laatstgenoemden, bl. 736, deeze geheele Historie verhaald, en zelfs met een afbeelding van voorgemelde Justitie verrigt, hebbende veele overeenkomst met die van VISSCHER en an-

anderen; doch de gezegde Naamlijst baarde bij mij eenige bedenking omtrent dit geval. Ik weet dat GOUDHOEVEN en VAN BALEN het geval uit het *Goudsche Chronijk* ontleend hebben; maar de Naamlijsten vindt men bij beiden, van 1230 tot 1672, volledig, uitgenomen den naam van den voornoemden Baljuw, dien men getekend vind met N. N. zijnde 1336, om de weggevoerde Koe uit HENDRIK IDO's *Ambacht*, of, zo als anderen willen, uit Heer *Oude Lands-ambacht*, te *Valencijn* onthoofd geworden. GOUDHOEVEN meent, dat hij uit het geslacht van QUEEKEL zou gesprooten zijn; ook maakt hij melding van het oude Schilderij, welk men van deeze gebeurtenis te *Valenchijn* plagt te vertoonen. Zie daar zaaken, welke mij voorheen alle twijffelingen, indien ik 'er eenigen gehad had, zouden benomen hebben; doch wanneer men het *Oude Goudsche Chronijkje*, in 4to, bl. 98. gelieft na te slaan, en daar bij te leezen het geen de kundige SCHRIVERIUS, bladz. 270, daar op aantekent, dan zal mijne twijfeling aan de echtheid dier gantsche Historie niet ongegrond zijn. Ik niet alleen, maar ook VAN LEEUWEN, in zijne *Beschrijving van Leiden* (zie de Voorreden bl. 15.) twijffelt, of de Graaf, zonder uitspraak van den Rechter, de magt wel hadde, om op die wijze de Justitie te oefenen.

Dan laat ons tot de beschrijving van het *Baljuwschap* weder keeren. Dit had, vóór het jaar 1421, eene gansch andere gedaante, dan na dien tijd; aangezien voorheen een aanmerkelijk gedeelte daar van bestond, in eenen grooten *Waard*, die tusschen de Rivieren de *Maas* en de *Merwe* besloten was, en om die reden, de *Zuid-Hollandsche Waard*, of ook de *Dordsche Waard*, genaamd werd; (zie de beschrijving daar van). Onder dit *Baljuwschap* behooren verscheidene districten, die vervuld zijn met aanzienlijke Dorpen, welken de Graaflijkheid, bij uitsterving van voorige bezitters, als anderzins, eerst aan zig getrokken, en daarna als Ambachtsheerlijkheden verkocht heeft. De Districten zijn het Eiland *Dordrecht*, en, den *Biesbosch* overvaarende, *de Langestraat*. Aan de overzijde van de Maas behoort mede tot dit Baljuwschap, de *Zwijndrechter-* en *Riederwaard*; ook is daar onder betrokken de *Alblasserwaard*, en eindelijk de *Krimpenerwaard*.

De *Hoog-Baljuwschappen* van *Schieland*, van *Delfland*, *Rhijnland*,

land, *'t Land van Voorne*, *Kennemerland*, *Amstelland*, enz. zijn allen aanzienlijk en zeer uitgebreid, gelijk op het Art. van ieder derzelven zal gemeld worden.

BALK, een zeer treffelijke en neeringrijke Buurt, beter den naam van een *Vlek* waardig, in de *Friesche* Grietenij *Gaasterland*, onder het Kwartier van de Zevenwolden. In dezelve wordt jaarlijks, in de maand September, eene aanzienlijke markt van allerleije Koopwaaren, inzonderheid van Rogge en andere Graanen gehouden. Aldaar is ook een zeer fraai *Rechthuis*, voorzien van een toren en uurwijzer. Voorheen lag deeze buurt ten Zuiden en ten Westen aan zee, doch tegenwoordig is dezelve, door de verlanding, 'er vrij verre van afgescheiden. Nabij dezelve, aan dien kant, ligt het dorp *Harig*. Een stuks weegs dieper landwaards in, is een plaats, alwaar reeds ten tijde van WINSEMIUS, zo wel als nog heden, jaarlijks, op den 26den Augustus, de Wilde-Markt gehouden werd; op welke markt veele Kooplieden, zo uit *Holland* als *Overijssel*, gewoon waren met hunne waren te komen: wordende de handel, naar ouder gewoonte, onder den blooten Hemel verricht. Op eenigen afstand van de Marktplaats liggen verscheiden Dorpen. Geduurende de alvernielende twisten der *Schieringers* en *Vetkoopers*, in *Friesland*, heeft dit *Balk* verbaazend veel onheils geleden. In het jaar 1486, werd het door IGO GALAMA, een der Hoofden van de *Vetkoopers*, bijna geheel in de assche gelegd; waar van SCHOTANUS dit volgend verhaal geeft; „ 's Nachts, tusschen St. Steven en St. Jan, „ brande *Igo Galama*, dit Balk geheel af, met deszelfs muuren." Hier door word het zeggen van veele anderen bevestigd, dat *Balk*, vóór deeze verwoesting, met muuren omgeeven was. Groot nadeel leed deeze Buurt mede, geduurende de *Spaansche* oorlogen, in welke het, meer dan eens, geplonderd is geworden. De Predikant van *Balk* behoort onder de Klassis van *Sneek*. Ook is 'er eene Doopsgezinde Gemeente, die door twee Leeraaren bediend wordt.

WINSEMIUS, *Beschrijving van Friesl.* achter zijn *Chronijk*; SCHOTANUS, *Chronijk*, fol. 371, 373 en 738.

BALK, (*Everhard*) geboren te *Deventer*, uit aanzienlijke ouders.

ders. De vermogens, waar mede hij door de natuur voorzien was, deeden hem zulke groote vorderingen in zijne studien maken, dat hij, binnen weinige jaaren, eerst te *Bourges*, in *Frankrijk*, en naderhand te *Harderwijk*, als Doctor in de Rechten beroepen werd. Zijne onafgebrokene studien veroorzaakten hem eerst ziekten, en daarna den dood, die voorviel den 11den Maart 1628. Zijne uitgegeevene schriften getuigen van zijnen onvermoeiden arbeid.

REVIUS, *Historie van Deventer*; MOONEN, *Chronijk van Deventer.*

BALLERHOUT, ook wel *Ballerbosch* genaamd, in het Landschap *Drenthe*, onder de *Dingspil* of *Rechtbank Rolde*. Waarschijnlijk is dit een van die Bosschen, welke de Heidensche bewooners dier Landstreek gewijd hadden, en waarin zij gewoon waren bijeen te komen, om raad te pleegen over vrede of oorlog, en om den uitslag hunner Wichelarijen af te wachten. Tot bijna het zelfde gebruik diende nog eene andere plaats.

BALLERKUIL genaamd, een *Kuil* in het *Ballerhout*, of *Bosch*, rondom met zitplaatsen, zijnde banken van aarde gemaakt; waaruit men kan afleiden, dat het gezegde *Bosch* tot de zo even gemelde vergaderplaats diende. PICART zegt, dat hij de plaats zelve bezigtigd heeft. Wij hebben zijne daarop gemaakte bijgeloovige aanmerkingen geleezen, doch vinden ongeraden die na te schrijven. Dit Heiligdom der eerste bewooners is door de nakomelingen tot een plaats gebruikt, waar in zij hunne doode beesten wierpen, ter verzaadiginge van de Raven.

J. PICART, *Oudh. van Drenthe*, bl. 142. enz.

BALLING, (*Pieter*) bediende, als Priester, het *Altaar de Witten*, in de *St. Bavo's* of Groote Kerk te *Haarlem*. Hij werd, op den Sacramentsdag, in het jaar 1578, na het eindigen der Misse, door een der moordzieke Soldaaten, zodanig van achteren gekwetst, dat hij op den schoot van Vrouwe MACHTELD VAN DER LAAN, wier man een der nieuw aangestelde Burgemeesteren was, nederzeeg, en binnen kort, aan zijne bekomene wonde, overleed.

AMP-

AMPSING, *Beschrijv. van Haarlem*, bl. 463. *Oudh. van Kennemerland*, bl. 27.

BALLOO, een buurschap, naast bij *Rolde*, in het Landschap *Drenthe*.

In den omtrek van dit *Balloo*, in oude schriften *Banlo* genaamd, vindt men heden nog veele heuveltjes (*Tumuli*), welke tot begraafplaatsen der oude en eerste bewooners van dit Landschap gediend hebben. Dat in deezen oord, of wel in het *Ballerhout*, 't welk aan dit *Balloo* of *Banlo* behoorde, en waarin, in de vroegste tijden, op de gezegde [illegible] gepleegd werd; als mede, in de zo evengemelde *Ballerkuil*, naderhand de Zit- of Rechtplaats der Landrechters was, vindt men in het *Oude Drentsche Landrecht* van Bisschop FREDRIK VAN BLANKENHEIM bevestigd. Want daar in leest men, onder het Art. van LUTTIJNGE *te holden*, het volgende: „ *Item soe ist Landrecht*, *dat men nog meer dan dree luttijnge des jaars holden sall op dree termijnen*, *dat ijrste des anderen maandages na Paesschen te Banlo*, *dat andere des Dijnxedages na pinxteren toe Rolde*, *dat derde Sunte magnus dage toe Anloe*." In gemelden Kuil dan werd de vergadering gehouden, om recht te spreeken, of, om de woorden in de Ordonnantie te gebruiken, *om Luttijnge*, nu *Lottinge* genoemd, te houden. Dat dus *Banlo* de rechte naam deezer plaatse was, blijkt, omdat het oude woord *Ban* en *Bannen*, volgens MEIER en anderen, te kennen geeft, *Edicere*, *publice denuntiare*, zo als het woord *Lo* eene hoogte aanduidt, volgens ALTING, in *Notitia German. Inferior*, p. 2. A. 37. Dus dan de twee woorden, *Ban* en *Lo*, zo veel zeggen als *hoogte*, *waar op*, *volgens de gewoonte der Ouden*, *de Vonnissen of Bevelen der Rechters*, *die aldaar in de Kuil vergaderd waren*, *door den Banner*, (Nuntius publicus) *verkondigd en afgeleezen werden*.

BALLOOS, of *Balois*, ook wel *Blois*, een Heerlijkheid in 't *Land van Schouwe*; zie BLOIS.

BALLUM, gelegen op den westlijken hoek van het Eiland *Ameland*; zie BOLLUM en BALLUM.

BALTHAZAR GERARDSZ, eigenlijk genaamd FRANCOIS GUION, geboortig te *Villa Franc*, in *Bourgondie*, heeft, door de verfoeielijkste euveldaad en schendaad, den moord naamlijk, gepleegd aan den Prins van *Oranje*, WILLEM DEN EERSTEN, zijnen naam vereeuwigd. Het schelmstuk kan best gekend worden, uit den inhoud zijner Sententie, luidende als volgt.

,, Alzo Balthazar Gerards, geboren van Villa Franç, in het Graafschap Bourgondien, onder het gebied van den Koning van Spanje, tegenwoordig gevangen, bekend heeft, dat hij voorgenomen had, om [illegible] brengen, den Persoon van den Doorluchtigen Hooggeboren [illegible] en Heere, den Prinse van Oranje, Graave van Nassau; dat [illegible] omtrent twee jaaren geleden zig begeeven had, uit het land van Bourgondien in dat van Luxemburg, alwaar hij zig gesteld had, [illegible] dienst van den Secretaris des Graave van Mansfelt, Gouverneur van Luxemburg, voornt. en aldaar afgedrukt heeft zeker groot getal van des gemelden Graave geheime Zegelen, en hebbende aldaar ook geleerd, namaaken des Graave gewoone ondertekening, om met behulp van dien, ingang te krijgen, in het Hof van den Prins van Oranje; welk voorneemen hij in Maart laatstleden heeft bekend gemaakt, bij geschriften aan den Prinse van Parma, binnen de stad Doornik, dewelke door zijnen Raadsheer Christoffel d'Assonville daar toe gecommitteert, met hem gevangen, daar op in onderhandeling getreeden zijnde, hem gevangenen, als toen gezegt heeft, dat indien hij zijn voorneemen wist te volbrengen, en den Ban of Postscriptie van den Koning van Spanje tegen den Persoon, van de Prins van Oranje uitgegeeven, ter Executie te brengen, dat den Koning hem zoude voldoen, het geen de sententie inhield, onder meer andere pointen de somma van vijf en twintig duizend ducaten, daar hij belooft, en dat hij gevangene met gezegde Assonville, raad genomen hebbende, op de uitvoering van het voorschreeven feit, met hem besloten heeft, dat hij gevangenen hem herwaards over zoude begeeven, in het Hof van den Prins, hem noemende François Guion, een Zoon van Pieter Guion, eertijds burger van Bezançon, die voorheen om de Religie zoude zijn omgebracht, met Confiscatie van alle zijne goederen. En dat hij gevangenen onder voorwendzel, dat hij van jongs af aan de Religie zoude zijn toegedaan, en daar om zijn goed en vrienden

den verlooren hebben, met al zulke vervalſte naamen, en afdrukzels der gemelde zegelen en nagemaakte ondertekeningen van den Graave van Mansfelt, toegang in het Hof van den Prins, zoude maaken te krijgen, volgens welk wel overlegt beſluit hij gevangenen alhier in het Hof van den Heere Prinſe voornoemt gekomen is, en zijnen naam vervalscht, hem genoemd heeft, Francois Guion; dat hij in het Hof gekomen zijnde, hem vervorderd heeft, op den negende deezer maant (Julij) te koopen twee Piſtoolen of korte Sinkroers, en op den 10 deezer op den noen verſpiet hebbende in het Hof, dat de voornoemde Heere Prinſe van Oranje in het Salet ter Tafel gezeten was, hij gevangen gegaan is in zijn Logement, en die twee Sinkroers geladen hebbende, het eene met drie, en het andere met twee looden of ballen, weder in het Hof is gegaan, hebbende de twee roers hangende aan zijn riem op zijn ſlinker ſchouder onder zijnen mantel, latende de mantel van zijn rechter ſchouder nederhangen, op dat hij niet zoude ſchijnen, iet daar onder te hebben, en dat hij de Heere Prinſe komende van de Tafel, en uit het Salet gaande, om de trappen op te gaan naar zijnen kamer, het eene ſinkroer of Piſtool geladen met drie looden op den Prins afgeſchoten heeft, van welke ſchoot, de voorn. Prins, (tot groot leedwezen van alle Patriotten) geſtorven is, welk wezende een valsch verraderlijk feit, bedreven aan zodanig Perſonadje als den Doorluchtige Heere Prinſe was, en een Vorst van hooger Memorie geweest is, niet en behoord ongeſtraft te blijven: maar ten Exempel van anderen behoord geſtraft te worden."

„ So is 't dat mijn Heeren, de gecommitteerden van den Hooge en Provintiaale Raaden, ter examinatie en Judicatuure van de voorſchrevene gevangenen, en al het geene in deeze te conſidereeren ſtond, den voorn. Balthazar Geerards gevangen gecondemneert hebben, en Condemneeren bij deezen, geſteld te worden op het Schavot alhier voor het ſtadhuis opgeregt, omme aldaar eerst zijn rechterhand, daar hij het voorſchreven verradisch moorddadig feit mede bedreeven heeft, met gloeijende toeſluitende ijzer geſchroeit en afgebrand te worden, en dat daarna met gloeijende tangen tot ſes reiſen en op verſcheidene plaatſen, ſo aan armen als beenen en het geen daar ſijn lichaam met vleesch bedekt is, het vleesch ſal uitgeknеepen en afgebrand worden, en dat hij

daarna levendig aan vier kwartieren gehouwen ſal worden, beginnende van onderen, en ten laatſten hem de buik open geſneden ſal worden, ende ſijn hart uitgenomen, en in ſijn aangezicht geworpen, en daarna ſijn hoofd ſal worden afgehouwen: En dat zijn vier kwartieren op de bolwerken, van de Haagpoort, Oostpoort, Ketel- en Waterſlootſche Poorten deezer ſtad ſullen uitgehangen, en ſijn hoofd op den Schooltoren achter het Logement van de Prins op een ſtaak geſteld zal worden."

„ Verklaarende alle ſijne goederen geconfisqueert ten profijte van den Heere, aldus gepronon̄cieert op het Stadhuis der ſtad Delft, den XIVden dag van Julij, Ao. 1584. en was ondertekent,

A. VAN DER MEER."

Daags vóór de ſtrafoeffening, werd aan den Moorderaar de inhoud van het bovenſtaande vonnis bekend gemaakt, en hem bevolen, zig te bereiden, om het zelve op den volgenden dag te ondergaan. Op het eerſte aanhooren was hij zeer verbaasd, vervloekende zig zelven, en de uuren, waarin hij zig allereerst aan de Praktijk had overgegeeven; wenſchende liever een arm ambachtsman geweest te zijn. Doch zig naderhand de belofte, aan hem gedaan, van de kroon des eeuwigen levens voor dien moord te zullen ontvangen, indachtig maakende, troostte hij zig de gemelde ſtraf te moeten ondergaan.

Wij zouden de omſtandigheden, die hier bij plaats hadden, veel omſtandiger kunnen melden, doch verkiezen die te ſpaaren, tot dat wij aan het Art. WILLEM DEN I zullen gekomen zijn. Ook zullen wij ons niet inlaaten, met aantewijzen, hoe veele Roomschgezinden van dien tijd, het moorddaadig feit van GEERARDSZ als een Heldendaad geroemd, en hem daarom als een Heilige verheeven hebben; waarover de hedendaagſchen en beterdenkenden van die Kerkgemeente zig zelve ſchaamen. Alleenlijk zullen zij ons, gelijk wij hoopen, ten goede houden, dat wij 't geen W. ESTIUS, in zijn *Waarachtige Historie van de Martelaers van Gorcum*, bl. 338, van hem gezegd heeft, met de eigen woorden hier bijvoegen.

„ Een ander punct wil ick verhaele het voorgaende niet ſeer ongelijck. Ijeghelijcken is bekent de heerlijcke vromigheidt van Balt-

Balthazar Geerardt Bourgoignon, deur de welcke hij den ghemeijnen vijandt des landts ende der religie veur fulcks gedeclareert ende verdreuen heeft cloeklijk om hals gebracht en met wonderlijke Patientie verdragen de schromelijcke lichamelijcke tormenten hem aengedaen. Waer in hem selven heeft vertoont ende gedraghen in onsen tijden als een andere Joannes Nicomediensis, dewelcke om dat hij de goddeloose placaten der Prince teghen de Christenen van de openbaere plaetse daer sij gehanghen waren afgetrocken ende openbaerlick gescheurt hadde, allerhande soorten van tormenten hem uit dier redenen aenghedaen, heeft met alsulcken vlijtigheid des aengesichts ende des Geestes verdraeghen, datter ook niet een teecken van eenige verdritelijckheid aen hem en coste ghemerckt worden. Dese grote vromigheijdt naer-volgende Balthazar Geerardt, en heeft dat heerlijck stucks wercks nut willen bestaen, sonder eerst ghewapent te zijn metten schild des Geloofs en ghebedts tot Gode. Want op den verjaerdagh der Martelaeren van Gorcum, in het twaalfste Jaer, naer hunner passie, is hij binnen Delft in Holland, daer hij om dit stuck aenterichten ghecomen was, heijmelick inne ghegaen in den Tempel, ende heeft aldaer oormoedelick (ghelijck sommige Chatholicken borghers van Delft, die daer thegenwoordigh waeren, hebben ghetuijght hem ghezien te hebben) metten blooten hoofde ende ghebogene Knieen, met ghevouwene ende opghestekene handen Gode met groote deuotie ghebeden wel eene uure of meer. Dan het afloopen van de saeke leert wel, dat hij is verhoort gheweest, te weten verkreghen hebbende de vroomigheidt, die hij 's daeghs daer nae op den thiende Julij als hij den Tijran verslaghen heeft, ende de volghende daghen heeft ghetoont schier ongheloouelich, als hij door uitghelesene tormenten, ende deur de allerschroomlijckste doodt sijn Glorieus martijne volijndt heeft, soo dat oock de vijanden selue verschrickt waren. Waerom en sullen wij dan ons niet moghen laeten veurstaen dat sulcken heerlicke ende tot allen tijden prijsbaar victorie van Gode aan Balthazar is verleent gheweest deur de ghebeden, ende verdiensten van onze martelaeren, op wiens verjaerdach hij sijnen aenstaenden strijdt Gods den Heere met sulcke vierigheijdt des ghebedts hadde gherecommandeert?" — Wij stappen hier van af en laaten de beantwoording van deeze Vraage van ESTIUS over,

over, aan de Roomschgezinden zelve, die, den Hemel zij dank, tegenwoordig geheel andere denkbeelden vormen, dan hunne Geloofsgenooten van dien tijd.

Men zie, des begeerig zijnde, hier over verder E. VAN METEREN, fol. 229; HOOFT, fol. 903 en 904; BOR, fol. 422. en meer anderen; als mede GIJSIUS, *Oorſprong en voortgang der Nederl. Beroerten*, bl. 585. enz.

BAMA, een Staate, Stins, of Adelijk Huis, in de *Frieſche* Grietenij *Collummerland*, onder het kwartier van *Oostergoo.*

BAMBRUG, ook wel *Baambrug*, is een fraai en volkrijk Dorp, aan den Krommen *Amſtel*, een uur gaans ten zuiden van *Abcoude*. In dit Dorp was voorheen een Kapel, behoorende onder de Parochie van *Abcoude*, en in dezelve een altoosduurende Vikarij, die, in 't Jaar 1545, door zekeren Prieſter, MELIS genaamd, geſticht was. Mogelijk heeft VAN HUESSEN, door die Kapel, de Kerk, welke nog tegenwoordig in wezen is, verſtaan. De Kerk, welke thans onder de Klasſis van *Utrecht* behoort, is niet zeer groot, maar heeft, volgens de aftekening van den Kunstrijken RADEMAKER, die ons dit Dorp, in twee bijzondere afbeeldingen, vertoont, een redelijk hoogen en ſpitzen toren. Van het begin der Reformatie af, was *Bambrug* met *Abcoude* gecombineert; doch het werd daar van geſcheiden, in het Jaar 1633. De dagelijkſche doorvaart, van *Amſteldam* naar *Utrecht*, en van daar te rug, veroorzaakt aldaar eene buitengewoone levendigheid. In het Dorp zelf, heeft men, den Brug overgaande, ter ſlinkerhand, de *Vinkeveenſche Zuwe*, langs welke men naar *Vinkeveen*, *Wilnis*, *Mijdrecht* en andere Dorpen gaan kan; ter rechterhand loopt de gewoone kleiweg, naar het *Dorp* en *Slot van Abcoude*. Zeer veel leed *Bambrug*, in het Jaar 1672, en bijzonderlijk toen de *Franſchen*, op den 7den November, van *Utrecht* naar *Abcoude* trokken, om het zelve te verwoeſten, zo als reeds op het Art. ABCOUDE gemeld is.

H. VAN HUESSEN, *Oudh. van Utrecht*, II. Deel, bl. 417. B. VAN DIDEK, *Schatkamer*, V. Deel, bl. 306. *Franſche Tirannij*, bl. 142. enz.

BAN,

BAN, is een woord van Hoogduitsche afkomst, en geeft te kennen; I. een boete of poenaliteit; II. een opontbod. Bij de Rechtsgeleerden vind men, over de Uitlegging van deeze tweeërleie betekenis, omstandig gehandeld; doch dit tot ons bestek niet behoorende, zeggen wij alleenlijk, dat 'er eenvouwdig door verstaan wordt, een verjaaging, uitsluiting uit deeze of geene Maatschappij; en dat het recht van *Banning* of uitdrijving geoefend wordt door hen, aan welke de magt daartoe, door het hoogste gezach, in handen gesteld is. Men onderscheidt den *Ban* in *Kerklijke* en *Wereldlijke*. Het recht, om iemand in den Ban te doen, dat is, als een straffe over begaane misdaaden, uit de Kerkgemeenschap uittesluiten, het zij voor altoos, of tot dat hij over de begaane misdaad berouw toont, en beterschap bewijst, bouwen de Geestlijken op het geen geschreeven staat, MATTHEUS XVI. vs. 19. Ieder, wien door zijn onbehoorlijk gedrag, alle tucht of straffe niet gehaat voorkomt, zal ligtlijk toestemmen, dat in alle maatschappijen, wetten en straffen moeten zijn; en niemand zal de middelen, als straffen uitgedacht, om de overtreeders te beteugelen, haaten, schoon zij, aan welke dit recht behoorde, hetzelve veeltijds grootelijks misbruikt hebben. Bijzonderlijk bedienden, in vroegere eeuwen, de Roomsche Kerkvoogden zig van deeze magt, en maakten hunne Banvonnissen allervreeslijkst; waar van wij hier eenige voorbeelden zullen bijbrengen. De eerste der *Utrechtsche* Bisschoppen besloot zijn zogenaamd Testament, of Giftbrief, met de woorden, welke naderhand, door Bisschop BALDRICUS (zie hier voor) en anderen, gevolgd zijn. MATTHEUS in zijn werk *De Nobilitate*, Lib. II. Cap. 23, brengt, uit DU CHESNE, een Banvonnis bij, tegen de Moordenaars van TSELKO, Bisschop van *Rheims*, uitgesproken, dat nog veel verschrikkelijker is. Zie hier het zelve.

„ In den naame des Heeren, en door de kracht van den H. „ Geest, midsgaders door de magt, die de Bisschoppen door den „ Prins der Apostelen, PETRUS, is gegeeven, zo scheiden wij „ hen van den schoot onzer moeder de H. Kerke, en wij verdoemen hen met den vloek der eeuwige vermaledijdinge; zodanig, dat zij nooit door eenig mensch hersteld mogen worden, „ en geenen omgang met de Christenen hebben. Zij moeten „ vervloekt zijn in de stad, en vervloekt op het land, vervloekt

„ zij

„ zij hunne schuur, en vervloekt hunne nakomelingen, vervloekt
„ zij de vrugt hunnes lighaams en de vrugten hunner aarde, ver-
„ vloekt moeten zijn hunne koebeesten, en vervloekt de kud-
„ den hunner schapen; dat zij vervloekt zijn, als zij op reis gaan,
„ en vervloekt als zij thuis komen; zij moeten vervloekt zijn
„ binnens huis en gaan zwerven agter land, dat hun de darmen
„ in het secreet uitschieten, gelijk den ongeloovigen en rampzali-
„ gen ARRIUS geschied is. Dat over hen komen, alle de vervloe-
„ kingen, waar mede God het Joodsche Volk door Moses heeft
„ gedreigd, als zij de wet kwamen te overtreeden, dat zij ver-
„ vloekt en vermaledijd zijn, en verlooren gaan, in de tweede
„ toekomste des Heeren; dat over hun komen alle de vervloe-
„ kingen, die de Kerklijke wetten en Apostolische Mannen uit-
„ gesproken hebben tegen de moordenaars en Heiligschenders;
„ geen Priester verstoute zig de Mis ten eenigen tijde voor hen
„ te leezen, of zo zij ziek worden, hunne biegt te hooren, of
„ hun de heilige kommunie toe te dienen, ten zij dat zij zig al-
„ voorens gebeterd hebben; maar dat zij een Ezels begraafenis
„ krijgen, en boven de aarde op een mishoop gelegd worden;
„ op dat zij tot een eeuwige schande en vermaledijding voor de
„ tegenwoordige en toekomende tijden verstrekken, en even ge-
„ lijk wij deeze kaarsen uit onse handen smijten en uitblusschen
„ zo moet hun licht voor alle eeuwigheid uitgebluscht zijn."

Men denke niet, dat deeze opeenstapeling van vervloekingen bij eengeraapt zijn om een bijzonder geval, hoedanig de begaane moord aan den gemelden Bisschop was, en 't welk daarom ook bijzondere straffe verdiende. Integendeel; de Schrijver van de *Erfgraaflijke Bedieningen* geeft ons, pag. 247. een formulier van den *Kerklijken Ban*, die voor deezen in het *Utrechtsche Bisdom* plaats had, het welk nog verschrikkelijker is, dan het voorgemelde. Ook is het een bekende zaak, dat zij, die in den Ban gedaan waren, de Mis niet mogten hooren, en daar uit geweerd moesten worden; men zie de *Kerkl. Ordonnantien* van Bisschop GUIDO VAN AVENNES.

Bisschop JAN VAN SIJRIK had voorheen reeds geboden, met hem, die in den *Ban* was, *geen den minsten omgang te houden, of te eeten, te drinken, ja zelfs niet te spreeken, op pene, dat hij die zulks gedaan had, ook onder den Ban vervallen zou.* Dit

nu

nu moet, naar ons gevoelen, als een groot misbruik van deeze magt aangemerkt worden: want, hier door kon het ligtlijk gebeuren, dat 'er honderden te gelijk onder den *Ban* geraakten, die dan, volgens dat bevel, wederom moesten gemijd worden. Te meer was het een misbruik, om dat men het volk reeds zo zeer verblind had, dat het den *Ban* en de *Bannelingen* als besmettelijk beschouwde. Laat ons een voorbeeld bijbrengen, ter aantooning, welke onheilen zulks na zig sleepte. GREGORIUS DE VII had Keizer HENDRIK DEN IV in den Ban gedaan, en niet alleen hem, maar alle die geenen, welke met hem hadden gegeeten, gedronken en gesprooken. De Keizer, en zij die zijne zijde koozen, hielden den Ban voor onwettig en krachtloos, om dat zij, volgens bepaalde en vastgestelde wetten, bevoorens niet behoorlijk gedaagd waren; zijne vrienden, steunende op dit onbetwistbaar recht, bleeven dus bij den Keizer. GREGORIUS ging zo verre met zijn bannen, dat men zou gezegd hebben, hij kon niet verder. Dan nog sterker liep dit voort, na dat CLEMENS DE III, tot Paus verkoozen, FILIPPUS, Koning van *Frankrijk*, in den Ban gedaan had; want toen *Bande* de eene partij tegen de andere; en daar ieder het meeste recht meende te hebben, werd de een door den anderen als getergd om dagelijks nieuwe Banvonnissen uit te donderen; waardoor de magt, om den *Ban* uit te spreeken, op de schandelijkste wijze misbruikt werd, vermits ieder naar zijne drift te werk ging; waar van het noodzaakelijk gevolg zijn moest, dat 'er in menigte gevonden werden, die op den *Ban* van den eenen of den anderen geen acht gaven. Hierom vond GREGORIUS zig eindelijk genoodzaakt te beveelen, dat de Huisvrouwen, Boden, Dienstmaagden, Slaaven, Knechten, ja allen, die geene Hovelingen waren, en daarenboven zij, die onweetend met een banneling hadden omgegaan, in geene zonden vervallen waren. Hij en zijne navolgers, wilden zij de rust der maatschappij niet verstooren, moesten 'er wel eenige verzachting aan toebrengen, en de kracht van de besmetting des Bans, die reeds zulke diepe wortelen geschoten had, verminderen: aangezien zij dagelijks ondervonden, dat de menschen, die in de landen of onder het gebied van een gebannen Vorst of Bisschop woonden, dezelve verlieten, om niet besmet te worden. De Leeken verlieten hunne Huizen; de Monniken hunne Kloosters;

de

de Vrouwen haare Mannen; de Kinders hunne Ouders, en gingen naakt en berooid achter land zwerven; waardoor, hadden de Kerkvoogden voortgegaan, met op de gezegde wijze te bannen, zij een gantfche Maatfchappij van Bedelaars en Landloopers zouden hebben kunnen ftichten. De Ban, echter, en de vreeze voor denzelven, was een der grootfte middelen om het gezach der Paufen en Bisfchoppen, naar hunne gedachten, in ftand te houden. Doch het [illegible] welk zij 'er van maakten, liep niet alleen fommige meer do[illegible] Leeken, maar zelfs eenige Geestlijken in 't oog. De Kardinaal P. DAMIANI klaagde 'er over aan ALEXANDER. *[illegible] ieder [illegible] van de decretaal brieven* (fchreef hij) *[illegible] met [illegible] ple[illegible]ke ban* (ANATHEMA) *beflooten: want het is geduurig: zo wie [illegible] of [illegible] niet zal gedaan hebben, die zij vervloekt* (ANATH[illegible]). Dit hield hij vo[illegible] een [illegible] verdraaglijk misbruik, en gaat [illegible] voort: *Men vind[illegible] niet, dat de H. Paus Gregorius, of andere Paufen, deeze [illegible]oonten in hunne decreten onderhouden hebben.* Deeze h[illegible]wijze had ook, even als andere buitengewoone ftrafoefeningen, ten gevolge, dat ze onnut werd, om dat het volk aan dezelve gewoon wordt, en ze door de menigvuldigheid niet meer vreest; ja, zelfs werd men onverfchillig, of men door den Paus of Bisfchop, die alleen de magt hadden dezelve te vernietigen, 'er al of niet van ontflagen werd. HEDA getuigt, hoe ook de Priesters raasden en tierden tegen hen, die in den *Ban* waren, om dat zij den *Utrechtfchen* Bisfchop, RUDOLF VAN DIEPHOUT, aanhingen, het volk daarvoor onvervaard was; welke onverfchilligheid des Volks, dat meer op hunne wapenen vertrouwde, dan vreeze voor de Interdicten had, Paus EUGENIUS noodzaakte, den Bisfchop *van Maskou* aftezenden, om de zaak der twee Bisfchoppen te bemiddelen. 't Geen, echter, de Leeken het meest bezwaarde, was, dat zij in andere zaaken nergens eenig recht konden erlangen, omdat, volgens het reeds genoemde bevelfchrift van GUIDO VAN AVENNES, de Wereldlijke Rechters, uit kracht van de geestlijke ftraffe, die de Geestlijke Rechters, na een voorafgaande regelmaatige waarfchuwing, zouden hebben uitgefproken, zodanige menfchen moeften afwijzen, die in den Ban waren, en hun geenen toegang in hunne Raadhuizen of Vierfchaar geeven, om voor zig zelven of voor of tegen anderen te pleiten, of voor getui-

tuigen te dienen; met één woord, zodanig een Banneling werd als een dood mensch gehouden. Doch in *Frankrijk*, daar de Geestlijken minder gezachs hadden, moeften alle deeze uitvluchten, waarvan veeltijds een kwaad gebruik gemaakt werd, vóór den aanvang van het rechtsgeding beweezen worden. Het was ook hoogst noodzaaklijk, dat de Kerklijken in hunne magt, of liever in het onmaatig gebruik van hunne magt, besnoeid werden. Laat ons het volgende 'er nog bijvoegen; hij, die geduurende den tijd van een Jaar onder den Ban gebleeven was, zonder gezocht te hebben om 'er van ontheft te worden, werd voor den Bisfchop gedaagd, als verdacht van Ketterij; fomwijlen werden hier in de Bisfchoppen door de Koningen onderfteund. Volgens BEOTHIUS, *Hist. Scot. Lib. II.* maakte MACHABEUS, Koning van *Schotland*, een Ordonnantie, dat iemand, die in den Ban gedaan was, en een gantsch Jaar daarin was blijven fteken, zonder naar eenige ontbinding getracht te hebben, voor vijand van het Rijk zou gehouden worden; en die het twee Jaaren uithield, zou al zijn goed verbeurd hebben. In *Engeland* was het reeds een gebruik geworden, dat hij, die veertig jaaren onder den Ban gebleeven was, in den Kerker geworpen werd.

De maatfchappij der menfchen moest dus naar middelen omzien, om zig tegen deeze gehaate gezachvoering te verzetten; en dit gelukte ook nu en dan, op deeze of geene wijze: de een wist middel te vinden, om een' Brief van den Koning te verkrijgen, waar bij den Bisfchop bevolen werd, den banneling onder borgtogt te ontflaan; dan liet men den borg voor den Bisfchop zo lang naloopen, tot dat het hem verveelde. De Landman in den ban gedaan zijnde, beriep zig op zijn voorregt, van niet buiten zijn Parochie gedaagd te mogen worden, en wist dus de ftrengheid der Geestlijken te ontwijken. Werd de Vorst aangefproken, om de hardnekkigen te doen vatten, hij bevestigde de gemelde voorregten, en zeide, dat het geen gebruik was, zodanige bevelen te geeven. Was hij den Bisfchop meer dan den onderdaan geneegen, en gaf hij zodanig een bevel, dan verklaarde zulk een, dat hij niet onder den Bisfchop behoorde; en ingevalle dit niet doorging, had hij flegts te zeggen, dat hij zig op hooger rechtbank beroepen had; en of de Bisfchop zulks ontkende, de Landman werd geloofd. Was 'er, echter, geene moge-

gelijkheid, om de zaak uit de handen der Geestlijkheid te houden, en moest zulk een gekerkerd worden, dan had hij meesttijds zo veel vrijheid als hij begeerde, zelfs om openlijk door de ſtad en langs de ſtraaten te mogen gaan; en op die wijze daalde, in dit geval, het gezach der Geestlijken meer en meer. Zij, dit ziende, bragten hunne klagten daar over dagelijks ten Hove. JOINVILLE verhaalt, in het leven van LODEWIJK, bijgenaamd DE HEILIGE, dat de Bisſchoppen hem, op zekeren tijd, vertoonden, dat het met het Chatolijk geloof gedaan was, indien hij hun de hand niet leende: want dat de meeſte menſchen den Ban niet meer vreesden, en de Kerklijke Rechters ſlegts achter aan lieten loopen: waarom zij verzogten, dat zij, die een Jaar in den Ban geweest waren, en naar geen ontbinding getracht hadden, door den Wereldlijken Rechter mogten genoodzaakt worden om verzoening te vraagen. De Koning was bereid aan hun verzoek te voldoen, onder beding, dat de Wereldlijke Rechter dan ook bevoegd zou weezen, om kennis te neemen over de rechtmaatigheid of onrechtmaatigheid van 't Banvonnis; doch zulks den Bisſchoppen niet behaagende, vermits zij niet wilden dat de Wereldlijke Rechter kennis van hunne Rechtsgedingen zou hebben, zeide hun de Koning: „ *Zo zal dan ook van uw verzoek* „ niets worden. Of heugt ulieden niet meer, dat de Bisſchop „ van *Brittanje* den Graaf N. zeven Jaaren lang in den Ban „ gehouden heeft, en dat gemelde Graaf, om dat het een on- „ rechtvaardig Banvonnis was, eindelijk door den Paus zelven „ ontſlagen is? Hadde ik dien Graaf gedwongen, om genade bij „ den Bisſchop te zoeken, dan had hij alles moeten doen, het „ geen de Bisſchop, recht of onrecht, van hem eischte." Dit moet men 'er nog bijvoegen, dat ſchoon de Geestlijken zelven, door het misbruiken van hun gezach, oorzaak tot deeze en dergelijke zaaken gegeeven hebben, de Leeken, door hunne ſpoorlooze gedraagingen en verachting van alle tucht, naderhand oorzaak geweest zijn, dat de Oppervorſten de Geestlijkheid wederom hebben moeten onderſteunen; ſchoon een uitgebreide magt nergens gevaarlijker, dan onder hen, kan geplaatst worden.

Ten aanzien van het *Romeinſche* Recht, komen veele zaaken voor, die met het geen wij uit de Kerklijke Rechten hebben bijgebragt, overeenſtemmen; doch onze Rechtsgeleerden verſchillen

len onder elkander daarin, of de *Ban*, die hedendaags onder ons gebruikt wordt, gelijk is aan den *Romeinschen Ban;* dat is, met de Deportatie (Ban bij uitnemenheid), of *Relegatie* (Ballingschap), en of deeze iemand al of niet burgerlijk dood maake. 'Er zijn 'er die zeggen, dat zij met geen van beiden eenige gelijkenis heeft, en niet anders voorkomt, *dan als een bloote uitwerping uit den Burgerstaat;* waar op anderen vraagen, of die uitgeworpenen het effect der rechten van den Burgerstaat verliezen? dat is, of zij voor burgerlijk dood moeten gehouden worden?

Anderen wederom maaken onderscheid tusschen een' *Ban ten eeuwigen dage, met Confiscatie van goederen*, (zo als door FILIPS DEN II *tegen Prins* WILLEM DEN I *was uitgesproken*,) en tusschen een Ban voor een bepaalden tijd, zonder Confiscatie, door den Rechter, om deeze of geene misdaad uitgesproken; komende de eerste met de *Deportatie* der *Romeinen* over een, daar de andere, als de ontzegging van deeze of geene plaats of provintie, met de *Relegatie* gelijk staat.

Grooter verschil heeft 'er, meer dan eens, onder de Staaten der Vereenigde Landschappen plaats gehad, over het recht van *Bannen*, en wel bijzonderlijk na de afzweering van den Koning van *Spanje;* na welken gewigtigen stap de Souverainiteit weder gekeerd was in den boezem, waar uit dezelve was gesprooten, en waar mede alle de Plakaaten en Ordonnantien, die de Koning of zijne voorzaaten gemaakt hadden, *voor alle de Nederlanden*, van zelve vervielen; wordende, op dat gewigtig tijdstip, ieder Provintie Souverain op zig zelve gesteld, en dus, door geen gemeene wet, aan elkander verbonden zijnde, dan alleenlijk voor zo verre zij onderling een nieuw verbond aangingen, en waar bij de magt van de eene aan de andere, in dit geval, gedemandeerd of toevertrouwd werd. Ik stap hier van af, en wijze mijne Leezers tot het *Aanhangzel* op het *Rechtsgeleerd Woordenboek*, Art. BAN, en hun, die begeerig mogten zijn te weeten, hoe onmaatig en schandelijk FILIPS DE II hier van gebruik gemaakt heeft, tot de Apologie van WILLEM DEN I; en verders tot de menigvuldige bijeengebragte vonnissen van Bannissementen tot de Sententien en Indagingen van Hertog ALBA, op naam van gemelden Koning.

Zie ook BIJNKERSHOEK, *Verhandeling van Staatszaaken*, op BANNEN.

BANCHEM, (*Johan*) geboren te *Leiden*, in het jaar 1540, werd, van wegen zijne geleerdheid, waardig gekeurd ter bekleedinge van de plaats van Curator der *Leijdsche Academie*.

Zie BANKHEM. (*Jan van*).

BAND, (*Ter*) ook wel *Katharina-Band* genaamd, een der *Friesche* Dorpen, behoorende, met de Buurtschappen *Bandster-Molen* en *Banster-Schans*, tot de Grietenij *Aengwirden*. *Ter Band* is gecombineerd met *Tjalleberd*, en heeft dertig stemmen.

BANGMA, een der vermelde Staaten, die voorheen onder *Ackmarijp* gevonden werden.

BANJAART, (*Albert*) afkomstig uit het geslacht van dien naam, was een der geenen, die, in het jaar 1168, als ondertekenaar van het verdrag, dat Graaf FLORIS DE III van *Holland* zig verpligt vond aantegaan met zijnen overwinnaar FILIPS, Graaf van *Vlaanderen*, gemeld word; gelijk hij ook voor komt op het jaar 1203, toen Graaf DIRK zig gedwongen zag, het oudste gedeelte van *Holland*, als een *Leen van Braband*, te erkennen. Noodlottiger voor hem was, in het zelfde jaar, de partij, die hij, met anderen, tegen Vrouw ADA, haaren Gemaal, en Moeder gekoozen had, en waar aan de verwoesting van zijn Huis, hier na te melden, moet worden toegeschreven, na dat hij, nevens anderen, gantsch *Kennemerland* op de been gebragt, en het beleg voor den *Leidschen* Burgt geslagen had. Alle welke voorvallen reeds omstandig op het Art. ADA verhandeld zijn. VELIUS, in zijn *Chronijk van Hoorn*, noemt, onder eenige der voornaamste geslachten, in die Stad bekend, ook dit, dat hij zegt op het jaar 1419 reeds uitgestorven te zijn.

GOUDH. *Chron.* bl. 295 en 296 enz.

BANJAART SCEI, Slotvoogd van *Medenblik*, in het jaar 1447. enz. Van zijn geschil men den President DE WILDE, zie WILDE.

(Co-

(*Gozewijn de*) Of deeze BANJAART uit het geslacht van dien naam gesprooten zij, is even onzeker, als het is van eenen anderen DIRK JANSZE BANJAART, die in het jaar 1476 Schout te *Hoorn* werd. Van geen van beiden zou het waar kunnen zijn, als het gezegde van VELIUS, dat dit Geslacht in 1419 reeds uitgestorven was, voor onbetwistbaar kon gehouden worden. Doch waarin zijn, op de alleronschuldigste wijze, meer misslagen begaan, dan in dergelijke gevallen? Dit is, echter, zeker, het zij dan dat DIRK JANSSEN BANJAART al of niet een afstammeling van dit geslacht ware, dat hij een man geweest is, die, door zijn onderneemenden aart, boven het gemeen uitgemunt heeft, en zig als een hoofd van het volk durfde opgeeven, zonder het gezach der Regenten te schroomen. Want als, in het jaar 1477, binnen *Hoorn* een verbaazend oproer, om de Excijnsen, die het gemeen afgeschaft wilde hebben, onstaan was, en de Regeering zig daar tegen niet verzette, zo vindt men aangetekend, dat DIRK BANJAART, met eenigen van het volk, in het huis van den Schout indrong, den Stok (een werktuig, waar in de gevangenen werden vast gesloten) uitbrak, en de gevangenen naar het Stadhuis voerde. Daags daaraan, toen de Schout VELAER, die zeer in den haat van het gemeen was, weder in de Stad kwam, deed het graauw terstond onderzoek, eerst in zijn huis, alwaar het, schoon hem niet vindende, alles vernielde, en mede nam het geen hun goed dacht. Van daar trok het naar andere huizen. De verbittering tegen den Schout VELAER, en hen, die van zijnen aanhang waren, was zo groot, dat 'er van de Regeerende Burgemeesters gevonden werden, die, in plaats van den moedwil te stuiten, van het Stadshuis afriepen, dat Burgemeesters alles, wat BANJAART en de zijnen gedaan hadden, op zig namen en voor hen verantwoorden zouden. Dit de eenige bestraffing zijnde, behoeft men zig niet te verwonderen, dat het gemeen, den toom dus ruim hebbende, alle paalen van bescheidenheid te buiten ging. Van de Regenten waren 'er eenigen in de gevangenis gebragt, en hadden reeds zestien dagen gezeten; dagelijks werd hun alle hoon en smaad aangedaan; ja, zelfs werden zij gedreigd, niet levende uit de gevangenis te zullen komen, indien zij niet bewerkten, dat VELAER het Schoutsampt afstond, en de Commissie hun in handen stelde. De Schout werd zelfs door het bidden zijner vrinden bewogen,

 dat

dat hij afſtand deed; waarna men ten Hove wist te bewerken, dat de Commisſie van het Schoutsampt, voor een groote ſomme, aan de ſtad kwam.

Als nu Burgemeeſteren in overweeging namen, aan wien zij dit Ampt zouden geeven, zo kwam, op aanſtooking van BANJAART, een groot deel der Muitemaakers tot hen, zeggende: „ Stelt gij lieden een anderen Schout, dan onzen Kapitein BAN- „ JAART; wij zullen u zo veel volks op uw dak brengen, dat gij „ 'er van gruwen zult." Om die reden verkreeg BANJAART het Schoutsampt; waar door de rust wederom genoegzaam herſteld zijnde, de gevangenen ontſlagen werden, en de uitgeweekenen vrijheid verkreegen, weder binnen te mogen komen. Doch BANJAART, die, om dit Ampt te bekomen, genoegzaam de ganſche Stad overeind geſteld had, genoot 'er ſlegts weinige maanden de vrucht van, vermits de dood hem binnen kort wegnam.

VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, bl. 97, 102, 109 en 107.

BANJERT, *Banjaart*, ook wel *Banejart*, was eertijds een zeer oud Kasteel in *Holland*, tusſchen *Caſt. icum* en de *Beverwijk*, behoorende aan het aloud Geſlacht van dien naam. In het jaar 1203, of, gelijk anderen zeggen, in het jaar 1205, werd dit *Banjert*, door het Krijgsvolk van den Graaf VAN LOON, in koolen geleid, zo dat de Puinhoopen alleenlijk over gebleven, en niets meer dan de bloote grondſlagen daar van, in het duin en zand, te zien zijn.

VOSSIUS, *Jaarboeken*; GOUDHOEVEN, bl. 80; SMITS, *Schatkamer*, bl. 25.

BANKERT, (*Joost van Trappen, gezegd*) geboortig van *Vlisſingen*, had dit met veele andere groote Zeehelden gemeen, dat de vereeuwiging zijns naams meer aan zijne dapperheid, dan aan den luister zijner geboorte moet toegeſchreven worden. Het eenigſte verlies, dat onze Landgenooten hier bij lijden, is, dat, door de geringheid dier geboorte, de afkomst der Helden duiſter is. JOOST VAN TRAPPEN, dien men, hoewel zonder zulks met zekerheid te kunnen zeggen, voor den Vader van den ſtraks te melden Heere ADRIAAN BANKERT houd, is, door zijne bekwaamheid, allengskens, van een gering bootsgezel, tot het

ampt

ampt van Kommandeur over de kust van *Zeeland* opgeklommen. Schoon men het jaar zijner geboorte niet kan bepaalen, weet men, echter, uit gehoudene aantekeningen in *Zeeland*, dat hij, in het jaar 1624, Kapitein onder het Kollegie van de Admiraliteit dier Provintie geworden is. Toen, in het jaar 1628, de vermaarde PIETER PIETERSZOON HEIN den *Spanjaarden* de Zilvervloot ontweldigde, voerde BANKERT, als Vice-Admiraal, het Schip de *Neptunus*, gewapend met agt metaalen en zestien ijzeren ftukken, en bemand met 100 matroozen en 55 foldaaten.

In dien zelfden rang verzelde hij den Generaal HENDRIK LONCQUE, in den togt naar de *West-Indiën*, om, volgens het oogmerk der Kompagnie, den aanflag op *Phernambucq* te ondernee-men, die, in het jaar 1629, gelukkig volbragt werd.

BANKERT was, den 17den Mei, nevens anderen, met zijn Schip *de Princes Emelia* in Zee geloopen, onder zig hebbende de Kapiteinen SAMUEL LUCASZ, JACOB HUIJGEN, CORNELIS LONCQUE, ADRIAAN KNAAP en MARINUS DIRKSZ. Hunne verrichtingen zullen onder het Art. LONCQUE (*Hendrik*) moeten gemeld worden.

In het jaar 1637 bekleedde BANKERT den rang van Kommandeur. In die waardigheid met vier Staatfche Schepen in Zee geloopen zijnde, ontmoetten hem zeven Oorlogfchepen van *Duinkerken*, waar van hij, na een hevig gevecht, twee en een Fregat veroverde; zijnde het eene fchip van oorlog de *St. Frnscis-cus*, voerende 130 man, 14 metaalen en 11 ijzeren ftukken; het tweede de *Wasfende Maan*, bemand met 110 koppen, en voerende 6 metaalen en 16 ijzeren ftukken. Het Fregat de *Gulde Zon* had op, 113 man en 19 ftukken gefchut. BANKERT bragt dezen zijnen buit te *Vlisfingen* binnen, alwaar het volk gevangen gezet werd.

Geen minder aandeel had die Held, in het volgende jaar, in het gevecht tegen de *Duinkerkers*, fchoon de L. Admiraal M. H. TROMP toen het opperbevel voerde. Hoe hij zig daarin gedragen had, bleek hier uit, dat aan hem, zo wel als aan den Admiraal, een gouden keten, ter waarde van twee duizend guldens, vereerd werd, en zij, boven dien, ieder een eereloon van agt honderd guldens ontvingen.

Ook deelde BANKERT in den roem der overwinning, die TROMP,

in het jaar 1639, op de groote *Spaanſche* Vloot, onder *Engeland*, behaalde.

BANKERT, die, in de ſchriften van zijnen tijd, als een der vermaarde Mannen vermeld wordt, had, nog Kapitein zijnde, reeds dien naam verworven, en zig daardoor den weg gebaand om tot hooger posten verheven te kunnen worden, voornaamlijk door het gevecht, welk hij alléén uithield tegen dertien *Duinkerkers*, waar van hij drie in den grond ſchoot. Doch 't geen hem den grootſten lof deed behaalen, was, dat hij, hoe doornageld zijn Schip ook ware, de handen zijner Vijanden wist te ontkomen. Ook wordt van hem een staal van de grootſte ſtoutmoedigheid verhaald, hierin beſtaande. Hij bevond zig, aan beide zijden, zodanig van vijandlijke Schepen bezet, dat dit het ontkomen onmogelijk ſcheen te maaken. Om hem, met de zijnen, het leven te laaten, boden zij het hem, meer dan eens, aan, op voorwaarde van zig overtegeeven; ja zij verzochten en baden hem daar zelfs om. Doch BANKERT, in plaats van daar aan gehoor te geeven, ſtelde zijnen oudſten Zoon (waarſchijnelijk ADRIAAN), met den brandenden lont, bij het Buskruid, met bevel om 'er den brand in te ſteeken, zo dra hij zulks beval, onder bedreiging van hem den kop te zullen klooven, indien hij nalaatig was; hier door ontkwam hij ook in dit geval zijne vijanden.

Door zulke en dergelijke bedrijven, zig reeds vermaard gemaakt hebbende, verkoos hem de Westindiſche Maatſchappij, in het Jaar 1645, tot Admiraal over eene Vloot, die zij voorhad naar de *Westindien* te zenden, met oogmerk om de vervallene zaaken in de *Brazil* te herſtellen. Hij ging daarmede, in de maand Februarij des Jaars 1646, onder zeil, doch had te veele ongelukken, om aan het oogmerk te kunnen voldoen. Twee Schepen van de Vloot leeden in *Duins* ſchipbreuk. Naauwlijks uitgeloopen zijnde, dreef een ſtorm hem terug in *Engeland*, alwaar de Vloot, door de ongeſtaadigheid der winden, negen weeken werd opgehouden. Na het doorſtaan van andere ongemakken, verzeld van oneenigheid onder de hoofden, en muiterij onder het gemeen, kwam de Vloot eindelijk aan het *Recif van Olinda*, alwaar BANKERT alles in den droevigſten toeſtand vond. Gebrek

aan

aan leeftocht deed de aldaar overgebleevene Nederlanders, over de aankomst der Vloot, ten uiterften verheugd zijn; doch die vreugde werd ras verminderd, door de vermeerdering van de oneenigheden onder de Vlootelingen.

BANKERT, na aldaar eenigen tijd vertoefd te hebben, vertrok, met den Overfte HINDERSON, en een aanzienlijke Vloot, naar *Rio St. Francisco*, en wierp aldaar het anker, met oogmerk om de *Portugeezen* derwaards te lokken. De eenigfte verrichting beftond, echter, in de verovering van het Eiland *Taparipa*, 't welk gefchiedde door het ombrengen van meer dan twee duizend menfchen. Dit Eiland kwam [illegible] [illegible] weder in handen der *Portugeezen*.

Gelukkiger was de Vlootvoogd ter Zee; hij nam nu en dan een Schip, of fchoot 'er een in den grond. Ook tastte hij, omtrent de *Baai de Todos los Santos*, een uit *Portugal* komende Vloot van zeven Schepen aan, waarvan hij 'er één in den grond fchoot; een ander ontkwam het: de vijf overigen, die geladen waren met lakens, lijnwaat, levensmiddelen en Ammunitie, waardig gefchat over de twee Millioenen, werden prijs gemaakt. In het gevecht met dezelven, verdronken of fneuvelden omtrent vier honderd *Portugeezen*; twee honderd en vijftig, die overbleeven, werden op de kiel van het Schip gebonden of gefpijkerd, en aldus naar *'t Recif* gevoerd. Onder dezelve bevonden zig de nieuwe Onkerkoning, de Admiraal, Onder-Admiraal, de Providoor en Regidoor van *Brazil*, drie Geestlijken en andere mindere Bevelhebbers.

Eenigen tijd daarna, met particuliere Nederlandfche Koopvaardijfchepen verfterkt zijnde, veroverde hij, onder de Linie, vier *Portugeefche* Schepen, met fuiker geladen, waarbij hij 50, en de Portugeezen 120 man verlooren.

BANKERT, na deeze verrichting voorneemens zijnde, met vijf andere Schepen, thuis te keeren, kwam onder de Linie, alwaar hij van eene zieke en eene daarop volgende beroerte overvallen werd, waaraan hij, binnen weinige dagen, overleed, tot groot nadeel van het Vaderland, waarin zijn dood van veelen betreurd werd, vermits in het algemeen van hem werd getuigd, dat hij een der beste Zeevoogden was, die de Staaten ooit in dienst gehad hadden. Zijn lichaam werd geopend, gezouten, bewaard

en dus door zijne beide Zoonen, aldaar tegenwoordig, niettegenstaande men het lichaam, wegens het toeneemend verderf, menigmaal over boord wilde zetten, in *Zeeland* gebragt, en begraaven.

Men vindt 's mans Afbeeldsel door UDEMANS, en door een anderen, zonder naam des plaatsnijders, waar onder D. J. VOS dit versje gesteld heeft.

Zie hier afgebeeld naar 't leeven,
Zeelands Zeemachts Kommodoor,
Spagnens vreese, Duinkers beeven.
Die in 't vechten u ook gaat voor.

Zie SMALLEGANGE, *Chron.* 772; *Leven van de Ruiter*; COMMELIN, *Fredrik Hendrik*, II Deel, fol. 38, 271; III Deel, 33, 34; DE LAAT, *Jaarlijks Verhaal*, bl. 167.

BANKERT, (*Adriaan*) naar alle vermoeden geboortig van *Vlissingen*, eerst Kapitein ter Zee, onder het Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit, resorteerende in *Zeeland*, werd, den 19 December 1664, Schout bij Nacht, den 7den Julij des volgenden jaars Vice-Admiraal, en den 20sten Augustus 1666 Luitenant-Admiraal.

Als Kapitein bevond hij zig op de Vloot, die, in het jaar 1659, naar *Denemarken* gezonden werd. Hij zeilde, met vijf Schepen van oorlog, naar *Landskroon*, om aldaar de brandwacht voor de haven te houden, en dat vaarwater, voor de *Zweeden*, onbruikbaar te maaken.

Zijn Schip *de Zee-Ridder* genaamd, voerende 28 stukken, dreef, door kracht van het ijs, onder het Eiland *Ween* aan den grond. De *Zweeden*, hier op aazende, kwamen met twee kloeke Oorlogschepen, van 40 of 50 stukken, een Fluit van vier-en-twintig bussen, benevens een Galjoot en Scheerboot, uit *Landskroon*, om hem te bespringen; loopende ten zuiden van *Ween* om, terwijl vijf andere Scheerbooten en Sloepen, van geschut en volk wel voorzien, benoorden het gemelde Eiland omzeilden; doch de wind hun tegen loopende, dreeven zij allen naar *Kroo-*

nen.

nenburg. Den 14 Maart kwamen zij weder met een' Brander af; terwijl hun volk uit de booten op *Ween* landde, zeilden de Oorlogſchepen heen en weder, ſchooten zeer hevig op BANKERT, en bleeven den ganſchen nacht nabij hem ten anker liggen. Met het aanbreeken van den volgenden dag, gingen de *Zweeden* onder zeil, en bragten hunnen Brander tot aan het Schip *de Zee-Ridder*. BANKERT maakte gebruik van zijne ſtukken, die het verst draagen konden, en ſchoot niet alleen den Brander in den grond, maar vuurde ook zo hevig op de overige *Zweedſche* Schepen, dat die hem kwartier beloofden, zo hij zig wilde overgeeven. BANKERT's antwoord was, dat hij geen kwartier begeerde, maar zig tot den laatſten man wilde verweeren; toonende, door het ophijzen der Vlaggen en Wimpels, daar toe gereed te zijn. De *Zweeden* hadden inmiddels hun geſchut op het Eiland geplant, om hem mede van de landzijde te treffen; dan ook hier werden zij, door BANKERT, dapper begroet. Een hunner grootſte Schepen werd de Raa afgeſchooten; hun Brander zonk, en de overige werden zo zeer gehavend, dat zij allen moeſten afdeinzen. Dus dapper verweerde zig BANKERT, ſchoon aan den grond zittende, tegen twee Oorlogſchepen, vier Scheerbooten, en één Brander, en tegen 400 Soldaaten, die op het Eiland *Ween* het toeleiden, om hem te onder te brengen. Met drie dooden en tien gekwetſten kwam hij te *Koppènhagen*, alwaar hij aan den Koning van *Denemarken*, (tot wiens hulp der Staaten Vloot gezonden was) verſlag deed van zijne verrichtingen, en den Vorst noodzaakte, de kloekmoedigheid van den Admiraal OPDAM en andere Helden te roemen.

Als *Vice-Admiraal* bevond onze Held zig, in het Jaar 1666, in den Zeeſtrijd tegen de *Engelſche Vloot*, onder bevel van den Admiraal MONK, in welk gevecht zijn Schip zo naauw door de vijanden geprangd werd, dat het zonk; doch door zijne bedaarde kloekmoedigheid verliet hij het zelve, na het (weigerende het aangeboden kwartier der *Engelſchen*) in brand geſtooken, en zig met zijn volk in de booten geborgen te hebben. Op een ander Schip overgegaan zijnde, ontzette hij, met zijn Smaldeel, drie Staatſche Schepen, die van de Vloot afgedwaald, en bijna den *Engelſchen* ten buit geworden waren. Het is bekend, dat die

Zeeslag niet zeer voordeelig voor den Staat was; evenwel behaalden de opperhoofden der Vloot, met den aftogt, allen lof; en de Staaten van *Zeeland* keurden het gehoudene gedrag van hunnen *Vice-Admiraal* in allen deele goed.

In het volgende jaar 1667 vermeerderde BANKERT, als Luitenant Admiraal, met vijf *Zeeuwsche* Schepen, 's Lands Vloot bij *Chattam*, schoon toen de grootste zege reeds bevochten was, en zeilde, met veertien Schepen, de Rivier verder op; hij had bevel om den vijand nog grooter afbreuk te doen, gelijk ook geschiedde.

Meer gelegenheid kreeg BANKERT, om zijnen heldenmoed te toonen, in het noodlottig jaar 1672, vermits hij toen in een hevig gevecht geraakte met de *Witte Vlag*, meest uit *Fransche* Schepen bestaande, blijvende hij bijna den gantschen dag in den strijd. Niet minder manhaftig toonde hij zig, met den L. Admiraal DE RUITER, tegen Prins ROBBERT en SPRAG, hebbende DE RUITER met het Roode, en BANKERT met het Blaauwe Smaldeel der *Engelsche* te doen. DE RUITER lag toen, met eenige Schepen, in het midden der vijandlijke Branders en andere Schepen, BANKERT boorde daar op, met de zijnen, dwars door de *Engelschen* heen. DE RUITER leed hier bij minder nadeel, dan BANKERT, wiens Voorsteng en groot Marszeil afgeschoten werden; ook geraakten de Schepen, onder hem behoorende, een weinig in wanorde; doch zo dra DE RUITER zulks gewaar werd, ontzette hij hem, en herstelde de voorige orde. In den tweeden Zeeslag van dat zelfde jaar, ondervond D'ESTREES, die de *Witte Vlag* gebood, den moed en bekwaamheid van onzen Zeeheld, en in den derden viel BANKERT andermaal aan op het Smaldeel van D'ESTREES, die heimelijk order van zijnen Koning had, om het gevecht zo veel te mijden als mooglijk was. Deszelfs Schout bij Nacht, DE MARTEL, streed als een Held. Zelfs poogden de *Franschen* het Schip van den L. Admiraal in brand te steeken; doch zij verspilden hunne Branders vruchtloos. Dit hun mislukt zijnde, dreef BANKERT hen om de Oost, alwaar zij in den wind bleeven hangen, zonder weder aftekomen. Bij de hervatting van het gevecht, streden de beste Kapiteinen van Prins ROBBERT als leeuwen; doch BANKERT, DE RUITER, VAN NES en TROMP, die

niet

niet liever dan tegen zulke mannen kampten, drongen 'er zo geweldig op in, dat de vijanden genoeg te doen hadden, met het Admiraalſchip van SPRAG, en meer andere zwaar beſchadigde Schepen, te beſchermen en uit het gevecht te ſleepen.

In 1674, was der Zeeuwen Luitenant Admiraal wederom op zijn Post, en 's Lands Vloot gelast, om langs de kust van *Vlaanderen* te loopen, naar en achter de *Hoofden* en achter de *Cingels*. Omtrent deezen tijd was het dat BANKERT zig aan de *Staaten van Zeeland* beklaagde, wegens zekere beledlging, hem als *Luitenant Admiraal van Zeeland*, door den Luitenant Admiraal TROMP, aangedaan; welk geval door hunne Edele Mogende (die, van het begin der Republiek tot heden toe, altoos zeer teder op het ſtuk der *Zeeuwſche* Vlag geweest zijn) zodanig ter harte genomen werd, dat zij daar over een zeer ernſtigen brief. aan den Prinſe VAN ORANJE, als Admiraal Generaal, ſchreeven; zijnde gemelde brief van den volgenden inhoud.

„ DOORLUCHTIGE VORST, enz.

„ Wij hebben met zeer groote verwonderinge, uit de Heeren onſe Gecommitteerde Raaden, en uit het ſchrijven van den Luitenant Admiraal Bankert verſtaan, de kleinachting en 't affront, dat onze Provintie door den Luitenant Admiraal Tromp is aangedaan, met den Luitenant Admiraal Bankert, voor bij en over het hooft te gaan, en het Commando te geeven aan den Luitenant Admiraal van Nes. Wij hebben in de jongſte tijden toen uwe Hoogheid tot de gewenſchte Digniteiten noch niet en was geklommen, in het Commando ter Zee ſeer veele wederwaardigheden geleden, maar die telkens maar met patientie gedragen, om dat wij daarin veel gemeens hadden, met het geen uwe Hoogheid in ſijn doorluchtig huis, tot ons groot leedweezen wedervoer; maar nu alles door Gods genade op den ouden voet in en door uwe Hoogheid herſteld is, ſo pretendeeren wij billijk, in dat geluk na de reden en juſtitie, mede te participeeren, ook niet meerder of verder als wij gedaan hebben, ten tijden van het hoog beſtier, van de voorgaande Heeren Prince van Oranje onſterfelijker memorie: Toen zijn 'er twee Luitenants Admiraals een in Hol-

Holland en een in Zeeland, gelijk en Collateraal met elkander, die beiden met en nevens de Admiraliteiten wierden beschreven, en in alle advijen boven aan stonden. De Commandanten om de west, tot de bocht van Frankrijk incluis, wierden meest aan den Luitenant Admiraal of aan eenig ander Officier van Zeeland gegeeven, ook somwijlen naar de Middelandsche Zee, en jegenwoordig soude de Luitenant Admiraal, uit deese Provintie geen Esquader van 16 of 17 Schepen mogen Kommandeeren, maar gegeeven moeten worden aan een minder Officier, also den voornoemden van Nes geen qualiteit van L. Admiraal haalen kan, als zijnde in de daad niet anders, als den eersten Officier onder het Collegie van de Admiraliteit op de Mase, daar de Luitenant Admiraal Bankert, onder uwe Hoogheid, als Admiraal Generaal van Zeeland, is Luitenant Admiraal van een geheele Provintie, en dat ook in Holland na de eigenlijke natuur van de zaak maar een L. Admiraal wesen kan, zo als van ouds geweest is. In onse Provintie zijn in de eerste tijden onder de Luitenant Admiraals Boijsot en Treslong nog twee Admiraals geweest, een bewest en een beoosten Schelde, maar die konde geen collateraliteit met den Luitenant Admiraal van Zeeland haalen. Wij zouden ons over deese materie met noch meerdere redenen en argumenten konnen extendeeren, gelijk uwe Hoogheid door onze Gedeputeerden daar over al bereids is begroet, maar wij sullen cedeeren aan den tijd, die uwe Hoogheid jegenwoordig soo duur en kostbaar is, te meer om dat uwe Hoogheid dese zaake maar met het minste opslag van een oog inziende, aanstonds de billijkheid van dien evidentelijk voor ons sal zien, en vervolgens de goedheid hebben ons die justitie te doen, dat den L. Admiraal Tromp over deese actie tegen alle reden en verwachting aan ons gedaan gehouden werdt, Rekenschap en behoorlijke satisfactie te geeven, en dat die Actie voorts verklaart worde als niet gedaan te zijn, want indien dit niet kome te geschiedden, so soude noch meer smaatheid en oneere op ons geladen worden, als wij in de voorige tijd met smerte hebben moeten lijden, dat wij vertrouwen van den Staat nooit te hebben verdiend, maar dat uwe hoogheid in tegendeel niet onaangenaam sal zijn, dat wij ons aan dat gevoelig Point van Eer en

Rang,

Rang, ſo veel laten gelegen zijn, en wij ons vervolgens een gunſtig reſcriptie en diſpoſitie van uwe Hoogheid mogen beloven.

Waar mede

Doorluchtige Vorst &c. &c.

Middelburg den 15den
September 1674.

De STAATEN.

Tot 's Lands Vloot thans te rugge keerende, ſtaat ons te melden dat deeze voor *Torbaij* ten anker gekomen zijnde, de Admiraal DE RUITER eenige Schepen daar van afzonderde, waar mede die Zeeheld zijne onderneemingen op *America* ging voortzetten. De overigen bleven onder TROMP, BANKERT en VAN NES, welke, door verſtandhouding met den Ridder DE ROHAN, een landing op de *Franſche* kust trachtten te onderneemen; doch dit ontwerp, vóór de onderneeming, ontdekt zijnde, liep alles vruchtloos af; zo dat de Staatſchen niet anders konden verrichten, dan een ſtrooping op *Belisle* en *Noirmantier*; welke laatſte plaats zij ook innamen, doch, na eenige dagen, vermits dezelve onhoubaar was, weder moeſten verlaten. Zij hadden aldaar negentien op het droog gejaagde Schepen, met eenig geſchut, veroverd, zeventien duizend guldens brandſchatting gevorderd, en daar voor gijzelaars mede genomen, gelijk blijkt uit het bevel van den L. Admiraal TROMP, op den 8ſten Augustus aan de L. Admiraalen VAN NES en BANKERT gegeeven, volgens 't welk gemelde L. Admiraals naar *Noirmantier* moeſten zeilen, om te zien of de gezegde brandſchatting te bekomen ware, en die ontvangen hebbende, moeſten zij de gijzelaars ontſlaan; doch in een tegengeſteld geval, na gedaane reis, dezelve aan de Heeren Staaten overleveren.

In het jaar 1673, werd de L. Admiraal BANKERT, op advis van zijne Hoogheid, door de Heeren Staaten van *Zeeland*, vereerd met een concludeerende, in plaats van een adviſeerende ſtem, in zaaken, waar in hij, volgens zijne inſtructie, ſtemmen mogt; tevens

vens werd hem toegeſtaan het recht, om met en benevens de Heeren van de Admiraliteit, op zijne beurt, te preſideeren.

Onder het gedruis van donderende kartouwen, had BANKERT, in het jaar van 1671, voor een korte poos, 's Lands Vloot verlaaten, en zig in den echt begeeven, met Vrouwe CONSTANTIA CAU, Weduwe van wijlen den Heer SAMUEL BISSCHOP. Bij de gewoonlijke Feestviering, genoot onze Held de eere, dat op zijn verzoek, uit het midden der vergadering van hunne Edele Mogenden, als Gedeputeerden daar bij tegenwoordig waren, de Heeren VAN ODIJK, CRANE, APOLONIUS INGELS en de *Zeeuwſche* Raadpenſionaris DE HUBERT. In deezen Echt leefde hij tot in het jaar 1684, wanneer hij overleed, en begraven werd in de *St. Pieters* of *Oude Kerk*. Zijn waapen, beſtaande uit *drie Wenteltrappen, op een rood Veld*, en andere eertekenen, werden, eenige dagen daarna, boven zijne Grafſtede opgehangen. Op meer dan eene wijze, ziet men 's mans afbeelding in 't koper gebragt. In eene derzelver, welke ik thans voor mij heb, wordt hij verbeeld, als nog Kapitein zijnde. Onder het Portrait ziet men het bovengemelde gevecht bij *Ween* tegen de *Zweeden*, waar onder een vers van C. UDEMANS. Onder een tweede Portrait, in het koper gebragt door C. VAN HAGEN, naar het Schilderij van H. BERCKMANS, leest men;

Het oor dronk lang den roem van Banckerts *Heldenaart;*
Nu ziet het oog den Held tot Neerlands Heil geſchapen,
Die 't ſnedig ſlagtſwaert op de Franſche ruggen ſchaerdt,
En nooit voor vijandt heeft geſwicht in 't blanke wapen:
Zijn moed ontnam den Zweed de Land en Zeelaurier.
De Deenſche Croon erkent en eert hem als beſchermer:
In vrede blinkt zijn raedt; zijn deucht in oorlogsvier.
Men druk hem niet in Print, maar houw zijn beeld uit Marmer.

Zie breeder van hem SMALLEGANGE, *Chronijk*, I Deel, bladz. 425, 772; BRANDT, *Leven van de Ruiter*; P. DE LANGE, *Bataviſche Romein*, bl. 480. (NB. Dit laatſte is, bij den Schrijver van dit *Woordenboek*, op nieuw herdrukt en te bekomen). *Notulen van Zeeland*, van 1666,

1666, 1671 en 1678; G. VAN LOON, *Nederl. Historie Penningen*, III. Deel, bl. 119. 156.

BANKERT, (*Johan*) fneuvelde als Kapitein, op den, voor zo veele beroemde Vaderlandfche Helden, noodlottigen dag van den 13den Junij des Jaars 1665, in den Zeeflag tegen de *Engelfchen*; op den dag, waarop de *Luitenant-Admiraal* WASSENAAR OBDAM, met zijn Schip, in de lucht fprong, en behalven hem de *Luitenant-Adm.* KORTENAAR, [illegible]GWERF en meer anderen het leeven lieten.

BRANDT, *Leven van de Ruiter*, bl. 383.

BANK, (*Laurentius*) geboortig van *Nortkoping*, in *Zweeden*, was Hoogleeraar in de Rechten, aan de Hoogefchool te *Franeker*, geduurende den tijd van vijftien Jaaren. Van hem heeft men, behalven zijne andere werken, in 't licht, de bekende *Taxa Cancelaria*. En fchoon dit als geen werk van hem kan worden opgegeeven, wijl dezelve reeds te *Rome*, 1514, naderhand te *Keulen*, te *Parijs* en elders, gedrukt waren, heeft hij 'er, echter, den Nederlanderen grooten dienst mede gedaan, wijl men daarin zien kan, hoe zelfs de fchandelijkfte zonden, zo van Mannen als Vrouwen, voor den geftelden prijs waren af te koopen. Hij overleed 13 October, 1662.

Zie R. L. VRIEMOET, *Athenæ Frificæ*, p. 403.

BANKHEM, (*Jan van*) werd te *Leiden*, den zetel der Geleerdheid, in het Jaar 1540, uit aanzienlijke Ouderen geboren, en van der jeugd af aan opgeleid tot de beoefening der fraaije Wetenfchappen. Het eerfte onderwijs genoot hij te *Utrecht*, van MARCOPEDIUS. Van daar begaf hij zig naar *Leuven*, alwaar toen de ftudie der Rechtsgeleerdheid ten hoogften toppunt geklommen was; vervolgens naar *Angiers*, alwaar hij tot Meester bevorderd werd. In zijn Vaderland te rug gekeerd, begaf hij zig tot de Praktijk, waarin hij, door ondervinding en verftand, boven zijne tijdgenooten uitmuntte. Wanneer, in het Jaar 1582, de grond geleid werd, tot de oprichting van eenen Hoogen Raad over *Holland*, *Zeeland* en *West-Friesland*, werd hij, door Prins WILLEM DEN I, die zig altoos toeleide, om zig van bekwaame Man-

Mannen te bedienen, en derzelver geleerdheid te beloonen, aangesteld tot een der Leden van dien Raad. Bankhem, met geene regeerzucht bezield zijnde, weigerde lang dien Post te aanvaarden. Op sterk aanhouden denzelven aangenomen hebbende, liet hij, echter, niet na, ten dienste van het Vaderland, zig in Recht- en Staatzaaken te laten gebruiken. Dus was hij, nevens DIRK VAN LEEUWEN, Medelid van den Hoogen Raad, en Scheidsman tusschen de Magistraat van *Leiden* en den Dijkgraaf van *Rhijnland*, over het Rechtsgebied; zo als hij zig naderhand bevlijtigde, den twist tusschen dezelfde Magistraat en den Senaat der Akademie te doen eindigen, waarin hij zo gelukkig slaagde, dat hij, kort daarna, tot Curator verkooren werd. Groot voordeel trok de Hoogeschool uit 's Mans naarstig bestuur en dat des vermaarden DOUZA en JOHAN DE GROOT. Bij uitnemendheid wordt zijne deftigheid, billijkheid en kunde in 's Lands wetten en rechten geroemd. Alleen om zijne verdiensten, werd hij, bij het overlijden van DIRK NIEUBURG, tot President van den Hoogen Raad benoemd; in welke waardigheid hij, den 29 November, 1601, overleed.

Zie ALMA, *Academia Leidensis.*

Bankhem, (*Jan van*) een persoon van groot aanzien, doch wien het beter geweest ware, zijnen naam voor eeuwig in het duister verborgen te hebben, dan denzelven, door schandelijke bedrijven, te vereeuwigen. Een Schrijver, die, volgens zijn ontwerp, verpligt is van waarlijk deugdzaame en dappere Mannen te gewaagen, doet zulks te gereeder, om dezelven ter navolging te doen strekken, en spreekt van schelmen uit noodzaakelijkheid, en om door de straffe, op hunne misdaaden gevolgd, anderen van den weg des kwaads te wederhouden of te doen te rug keeren.

Deeze snodaart dan bekleedde, in het Jaar 1672, in '*s Gravenhage*, het achtbaar ampt van *Schepen*. Doch niet in die hoedanigheid, maar als een bijzonder persoon, was het, dat hij, benevens den befaamden Wondheeler WILLEM TICHELAAR, beschuldigd en hem openlijk nagegeeven werd, de hand gehad te hebben, in den moord van het Edel Broederpaar, JAN en CORNELIS DE WITT. 'Er wordt zelfs gemeld, dat VAN BANKHEM eeni-

eenige Kapiteinen, bij eede, had doen belooven, *hen niet in 't leven te zullen laaten;* doch van deeze beschuldiging moet hij zig hebben weeten te zuiveren, aangezien hij, in de maand September van het zelfde Jaar, tot Baljuw van *'s Graavenhage* werd aangesteld. Hadde VAN BANKHEM zig in dat ampt onbesproken gedragen, men zou hebben kunnen vermoeden, dat de voorgemelde beschuldiging een verzonnen laster was; doch het tegendeel bevestigde zijne volgende handelwijze, en toonde maar al te klaar, dat hij een mensch was, tot alle ondeugd bekwaam. Het ging hem, gelijk het doorgaans alle booswichten gaat; de maate zijner euveldaaden vol zijnde, werd hij, in het jaar 1680, op last van het Hof van *Holland*, volgens deszelfs Resolutie van 31 Julij, gevangen gezet en strengelijk gepijnigd, om hem tot bekentenis zijner misdaaden te brengen; daarna, volgens inhoud zijner Sententie, *wegens menigvuldige begaane misdaaden en vuile handelingen*, veroordeeld, om onthalsd te worden. Hij beriep zig, wegens deeze Sententie, op den Hoogen Raad, en wist middel te vinden, om, hangende het geding, te ontsnappen. Zeker schijnt het te zijn, dat hij, geduurende zijn pleidooi, zig van de grootste misdaaden nog niet heeft kunnen onthouden, vermits hij, in het Jaar 1684, op nieuw, beschuldigd werd, een aanslag op het leven van den Burgemeester VAN BEUNINGEN gesmeed te hebben: Zie hier wat in eene Missive van dien tijd daar van gezegd word:

„ Op donderdag voorleden heeft van *Bankhem* met zijn' Zoon, „ zig in een sleetje laaten brengen, voor de deur van den Bur„ gemeester van Beuningen, alwaar hij 'er alleen uit trad, en „ zijn Zoon in bleef zitten, zijnde omtrend het huis van gemel„ de Heer nog vier a vijf fluxe kaerels met de mantels om de „ ooren geslagen. De Burgemeester, niet te spreeken zijnde, „ is van Bankhem wederom vertrokken; kort daarna *Doctor de* „ *Dieu* uit het huis komende, en aan een meid belastende eeni„ ge Medicijnen te haalen, voor een Dame, die in het huis „ van van Beuningen ziek lag, en daarna van de stoep treden„ de, komen drie kaerels met drift op hem aan, doch een van „ die hem sterk aanziende, zeide tegen de andere, hij is het „ niet; Vrijdag 's morgens daaraan, heeft van *Bankhem*, den „ Burgemeester gesproken, doch werd in zijn voornoemen ver-

„ hinderd, door de tegenwoordigheid van den *Ritmeester Heems-*
„ *kerk*. De Burgemeester, van zijn gedachte hier over kennis
„ gegeeven hebbende aan de andere Heeren Burgemeesteren, zijn
„ aanstonds de sleepers, daar omtrent ontboden, en nog op dien
„ zelfden dag, vond men die geen, die van *Bankhem* met zijn
„ Zoon, daar op donderdag aan huis gebracht had, die ook ter-
„ stond bekende, waar hij hun gehaald en gebracht had; en hier
„ had men op Zondag reeds ontdekt, waar van Bankhem gelo-
„ geert was. De man, waarbij hij zijn intrek genomen had, was
„ een pakker, die gewoon was, voor de Schepen *Coijmans* te
„ arbeiden; deeze werd daarop terstond gehaald, als of 'er aan
„ het huis van den heer *Cooijmans* eenig goed moest gepakt wer-
„ den. Hij die hem haalde passeerde het huis van den Hoofdof-
„ ficier Boreel, alwaar die man zeide in passant een boodschap
„ te moeten doen, en noodigde de pakker maar mede op de
„ stoep te komen; deeze hier toe weigerachtig, werd 'er door
„ de Dienders toe gedwongen. In het huis gekomen werd aan
„ hem in tegenwoordigheid van den Notaris *Bocx* gevraagd, wat
„ Heeren bij hem gehuisvest waren, waarop hij ontkende iemand
„ bij zig te hebben, en tot geen bekentenis willende komen,
„ doch dees reeds in groote verwarring geraakt zijnde, werd de
„ Pakker, zonder veel gerucht te maaken, naar de boeijen ge-
„ bracht, en terstond zijn huis zodanig bewaakt, dat 'er nie-
„ mand konde uit of ingaan. Schout Engelberts ging daarop met
„ drie dienaars van de Justitie in de koets van den Hoofdoffi-
„ cier, naar het zelve. De Vrouw ontkende mede, dat aldaar
„ iemant gehuisvest was, waarop de Schout toetrad en zig van
„ de deur en het huis meester maakte. In de kelder keuken ge-
„ komen, vond hij van *Bankhem* zitten in een fluweele over-
„ rok, en zijn Zoon staande met den degen op zij, gereed om
„ uittegaan; deeze zig met den degen te weer stellende, werd
„ spoedig door een der dienaars, met een steek in den arm ge-
„ kwetst, waarop zij beiden gevat, en met de koets van den
„ Hoofdofficier in hegtenis gebragt werden." Dit verhaal is ge-
dagtekend, *Amsteldam* 22 Maart 1684.

Van bankhem, gelijk wij gezegd hebben, de gevangenis in *'s Hage* ontsnapt zijnde, werd, andermaal, op de Voorpoort gebragt, alwaar hij, eer het Rechtsgeding was uitgesproken, over-

leed,

leed, en dus, door den dood, zijne welverdiende ſtraffe ontging.

Men zie, om nader van zijn gedrag overtuigd te zijn, zijne Sententie.

BANKHEM. (*Nicolaas van*) Het aanſtellen van Magiſtraatsperſoonen, of liever het verkiezen van dezelven, uit eene gezondene Nominatie, een der regten, die tot de Stadhouderlijke waardigheid behooren, heeft, in verſcheidene *Hollandſche* Steden, ten tijde van WILLEM DEN III, hooggaande twisten veroorzaakt, en wel inzonderheid met *Dordrecht* en *Amſteldam*. *Leiden* bleef, in het Jaar 1685, hier van insgelijks niet bevrijd. Op het Art. AMSTELDAM is reeds aangetoond, wat, ter dier Stede, daaromtrent is voorgevallen. *Dordrecht* zal desaangaande nieuwe ſtoffe verſchaffen: waarom wij 'er ons thans niet breed over zullen uitlaten, en alleenlijk zeggen, wat 'er, ten opzichte van VAN BANKHEM en CUNEUS, te *Leiden*, voorviel. Volgens gewoonte, was aldaar, in het gemelde Jaar, in de maand Julij, een Nominatie van zestien perſoonen gemaakt, waar uit zijne Hoogheid agt tot Schepenen moest verkiezen. De Vroedſchap, aldaar uit veertig perſoonen beſtaande, had niet kunnen goedvinden, op de Nominatie te brengen, perſoonen, die de dertien Raaden 'er gaarne op geſteld hadden; om gemelde perſoonen te ontwijken, waren NICOLAAS VAN BANKHEM en PETRUS CUNEUS genomineerd. Hierdoor werden twee misſlagen begaan: want de eerſte had het getal van agt-en-twintig Jaaren nog niet bereikt; en de tweede was in de *Indiën* geboren, van een Vader, die, vóór en na des Zoons geboorte, te *Leiden* gewoond had, en wel een Burger der Academie, maar niet der Stad was. De misnoegden, onder de veertigen, gaven den Prinſe kennis van de onbevoegdheid deezer twee Perſoonen, om als Schepenen te kunnen dienen.

De Prins adresſeerde zig daar over, bij Misſive, aan Burgemeesteren, die hem berichtten, dat aan VAN BANKHEMS ouderdom eenige maanden ontbraken; doch dat als men de gevallen gunſtig wilde behandelen, 'er bewijzen genoeg voor handen waren, waarin men een begonnen voor een voltrokken jaar had aangenomen; dat CUNEUS wel buitens 's lands geboren was, doch, zo men hem eenige dagen tijds vergunde, hij aannam te bewijzen, dat

dat hem zulks niet onbevoegd maakte, om het Ampt van Schepen te *Leiden* te bekleeden: waarom Burgemeesteren verzochten, dat zijne Hoogheid de gewoone verkiezing uit de overgezondene Nominatie geliefde te doen. Hier aan, echter, begeerde de Prins niet te beantwoorden, maar koos vier perſoonen uit de Nominatie, en vier buiten dezelve. De Vroedſchap ſtond daar over verbaasd, en meende, dat zulks niet kon geſchieden, of alle de zestien, die op de Nominatie geſteld waren, moeſten onbevoegde Perſoonen zijn; of de Prins moest ook magt hebben, om buiten de Nominatie te gaan; doch van het een en ander verklaarden zij ten eenemaale onkundig te zijn. Te vreemder klonk dit gantsch *Leiden* in de ooren, om dat de Prins ſchreef, *dat hij de verkiezing uit de Nominatie gedaan had, gemaakt in de Vroedſchap der ſtad Leiden*, en 'er vier onder waren, die zij 'er niet opgeſteld had. Deeze zwaarigheid klaarde naderhand op, toen de dertien Leden uit de Vroedſchap, die van het meerder getal verſchilden, openlijk beleeden, dat zij hunne Nominatie den Prinſe ter hand geſteld hadden, alzo zij die van het meerder getal voor onwettig hielden, om dat VAN BANKHEM en CUNEUS 'er op ſtonden; en op de zogenaamde Nominatie van de Leden van het mindergetal ſtonden allen, die verkoozen waren. De Prins had die Nominatie, zeer voorzichtig, genoemd, eene Nominatie, gemaakt *in* en niet *door* de Vroedſchap. De Vroedſchap, van haaren kant, oordeelde dat men dit geen Nominatie noemen kon; en zij merkte tevens aan, dat de dertien Leden voor zig zelven geſtemd hadden, alzo 'er onder hen, van de *dertien*, *zeven* tot Schepens verkozen waren. Beide partijen vervoegden zig bij de Staaten van *Holland*, met zodanige vertoogen, waarin elk zijne zaak op 't voordeeligſte voorſtelde. Inmiddels weigerde de Schout de nieuwe Schepenen den Eed af te neemen. Eer nog dit geſchil vereffend was, naderde de tijd van het verkiezen van Burgemeesteren, dat vier maanden na het aanſtellen van Schepenen geſchiedde moest, door den Schout, benevens die van den Gerechte en de Veertigen. De Prins had gaarne gezien, dat hier mede eenige dagen getoefd was geworden; doch zulks ſtreed met ſtads voorregten. Men ging dan over tot de verkiezing; en daar over ontſtonden wederom nieuwe klagten. De gemagtigden, ter beſliſſing van het geſchil aangeſteld,

ſteld, bemiddelden hetzelve zodanig, dat de Prins meer zijnen zin kreeg, dan de meerderheid der Regeering; op deeze wijze naamlijk: van de vier verkoozenen zouden twee in dit, en twee in het volgende jaar dienen; en de Schepens, door den Prins verkoozen, zouden in dien post bevestigd worden. Het eenigſte, dat de *Leidenaars* hier bij naar hunnen zin kregen, was, dat de Schout, die, om dat hij geweigerd had de Schepens te beëedigen, voor eenigen tijd in zijn Ampt geſchorst was, weder in het zelve herſteld zou worden.

Men zie het IV en Vde Deel van de *Memorien van d'Avaux*, en bij het doorbladeren van dezelve, zal men nog veele andere wetenswaardige zaaken van dien tijd aantrefffen, welke men elders te vergeefs zal zoeken.

BANNING, (*Frans*) KOK; zie KOK, (*Frans Banning*) Heer van *Purmerland*.

BANNERHEEREN, *Bander-* of *Baanderheeren*. De Heer BOET, in zijn *Woordentolk*, geeft van deeze benaaming de volgende verklaaring: „ Werden zo genaamd (zegt zijn Ed.) om dat zij „ Heeren waren van de *Banden*, of *Benden*, die zij leiden of „ Heeren der *Bannieren*, of *Vendelen*, die zij opregten, en „ wijst zijne Leezers, naar de *Beſchrijving van Zuid-Holland*, „ pag. 18. deeze waren (zegt hij verder) zo groot in getal, dat „ op de Huldiging van Graaf Willem de derde, binnen Haarlem „ in den jaare 1305. aldaar verſcheenen duizend Hollandſche „ Ridders en hondert Baanderheeren. Zie de *Chronijk onder* „ *dezelve Willem den 22ſten Graaf*." Ik zal hier eene nadere verklaaring, door mij uit andere Schrijvers opgeſpoord, bijvoegen. *Baanderheeren*, *Baanrotzen* waren eene ſoort van Edelen van den eerſten rang, welke voor heen, met die naamen, in de Landen van *Henegouwen*, *Vlaanderen*, *Braband*, *Gelderland*, enz. zijn bekend geweest, en, ten aanzien van hun gezag en waardigheid, groote overeenkomst gehad hebben met de *Banrenets* in *Frankrijk*; dat is, het waren zulke magtige Edelen, die een aantal van mindere Edelen als Leenmannen onder zig hadden; welke, op hun bevel, uit hunne eigene middelen, een bepaald getal van Manſchap, ten dienſte van den Hertog of Graaf, on-

onderhielden, en daarom een of meer *Bannieren* voerden; van waar de naam van *Baander*, *Bannier* of *Bannerheeren*, oorſpronglijk is. In vervolg van tijd werden zij, die over zeker diſtrikt van volk, of hooge of laage Dorps-Jurisdictie, te gebieden hadden, ook *Baanderheeren* genaamd. Men gaf hun mogelijk ook dien naam, om dat zij het regt hadden, in hun gebied te vangen, en te bannen. De Provintien waren voorheen in verſcheidene zulke Diſtricten, die men *Bannerijen* noemde, verdeeld, waar van de naam nog heden in wezen is: en deeze werden wederom verdeeld in onderſcheidene Ambachten, die onder deezen of geenen *Baanderheer* ſtonden. Dus waren 'er, in 't Graafſchap *Zutphen*, vier *Bannerijen*, als *Bronkhorst*, *Berg*, *Wisch* en *Baar*, die het eerſte Lid van Staat uitmaakten. De Baanderheeren van BRONKHORST en BERG hebben, al van ouds, den Tijtel van *Graaf* gevoerd. *Braband* was, in vroeger tijd, verdeeld in drie-en-twintig Bannerijen, als twintig oude en drie nieuwe. Onder de eerſte was die van *Breda*, welke altoos haar eigen Baanderheer, onder den titel van *Baron*, gehad heeft. Dan zedert de oprichting van de vrije Staats Regeering, is de naam, de magt, het voorregt en de rang deezer *Baanerheeren* veel verminderd, doordien de Ridders en Edelen, met deezen, tot een zelfden trap van hoogheid geſtegen zijn. Het veroverde, dat door die van de veroverde landſchappen en ſteden van *Braband*, in het jaar 1648, aan de vereenigde Nederlanden afgeſtaan werd, om, als geasſocieerde Bondgenooten van de Unie, Zitting en Stem in de Generaale Vergadering te mogen hebben, was geſteld en getekend op naam van *Baanderheeren*, *Edelen en Steden van Brabandt;* waar uit blijkt, dat zij het eerſte Lid der Edelen waren. Toen Prins MAURITS, in het jaar 1590, en na hem (1625) FREDRIK HENDRIK, het Stadhouderſchap van *Gelderland* zou aanvaarden, bezwooren zij, onder anderen, de Baanerheeren, Ridderſchap, Edelen en Steden, bij hunne voorregten te zullen bewaaren en handhaaven.

Het ſlot van den *Nijmeegſchen* Landdag, van het jaar 1592, behelst, dat de Baanerheeren voortaan zouden gehouden zijn, op de Landskwartierdagen te verſchijnen, en niet door hunne zoonen, of jonger broeders of andere gemagtigden, maar in eigen perſoon, op verbeurte van hunne ſtem.

SLICH-

SLICHTENHORST meldt ook, dat de waardigheid van *Bannerheer*, in *Gelderland*, eerst omtrent 't jaar 1446 is bekend geworden, en dat 'er, vóór dien tijd, desaangaande niets in de Oude Archiven te vinden was. Wat gezag zij in die Provintie hadden, toont ons de naauwkeurige EVERHARD VAN REID, als hij, op het jaar 1579, een verhaal doet van dezelven, die meer *Spaansch* dan *Staatsgezind* waren; fchrijvende hun toe de verwekking van den *Boerenkrijg*, waar door zij zig zelven en de misleide landslieden, die door HOHENLO geflagen werden, groot nadeel toebragten. De *Baanerheeren*, die daar aan deel gehad hadden, of ooit in 's Konings dienst geweest waren, werden, ingevolge van een Staatsbefluit van den jaare 1595, geheel buiten de Regeering van die Provintie gehouden.

Zie VAN LEEUWEN, SLICHTENHORST, enz.

BANT, ook wel *Bantea* genaamd, was voorheen een Dorp in *Friesland*, tusfchen de *Lemmer* en *Oosterzee*; doch daar van is niets meer overig dan deszelfs Kerkhof. ALTING plaatst het tusfchen de *Eems* en de *Lauwer*. ALFRID, Bisfchop van *Munfter*, maakte het, in zijnen tijd, zo magtig, dat hij het ftelde als een zesde gedeelte, dat met de vijf overigen het geheele landfchap bepaalt; hij noemt het de *Burchana* der *Romeinen*. Waar op ALTING heeft aangetekend, dat de *Romeinen* het geheele Eiland, waar op *Bant* gelegen was, *Burchama* genoemd hebben, naar *Borchem*, dat het voornaamfte Dorp aan den Westkant was: waarom ALFRIDUS het *Bant* noemt, naar een ander aan de overzijde gelegen. Dit *Bant* is, echter, zo zeer afgenomen, dat 'er thans naauwlijks een verblijf voor *Konijnen*, veel min voor menfchen is.

BANTAM. Van de onlusten en oorlogen in dat Rijk, zal gefproken worden op het Art. O. I. MAATSCHAPPY.

BARBERSPOLDER, paalt, met deszelfs Ambachtsheerlijkheid, ten Noorden aan *Vlaardinger-Ambacht*; ten Oosten aan de *Ketel*; ten Zuiden aan den *Maasdijk*; en ten Westen aan *Vlaardingen*. Dus in een eng beftek begreepen zijnde, beflaat het 77 morgens, 300 roeden lands; het getal der Huizen is honderd en vijf. Dee-

ze Ambachtsheerlijk, die van geene Kerk voorzien is, behoort aan den Heer DIDERIK VAN LEIDEN, Heer van *Vlaardingen* en *Vlaardinger-Ambacht*, enz.

BARBEIRACK, (*J.*) was Hoogleeraar in de Rechten, op de Academie van *Groningen*. Hij heeft verscheiden Werken nagelaaten. Zijne bekende Verhandeling, getijteld *La Morale des Peres de l'Eglise*, toont zijne overgroote beleezenheid in de Schriften der Kerkvaderen, en tevens zijne kleine verbeelding van het gezond verstand dier Mannen. Wijders heeft hij der geleerde Waereld geen kleinen dienst gedaan met zijne Fransche Vertaaling van het Werk van H. DE GROOT, *over 't Regt van Oorlog en Vrede*, en van PUFFENDORFF, *over 't Regt der Natuur en der Volken.*

BARBIESTEIN, een fraai vierkant Slot, met een Torentje, rondom in het water liggende, ten N. O. van het Dorp *Heinkenszant*, in *Zuidbeveland*, behoorende aan den Heer PHÆNIX HURGONJE.

BARCK, (*Arent*) een der ondertekenaars van 't verbond der Edelen.

TE WATER, II Deel, bl. 182.

BARBNEGOS. Keizer OTTO DE II maakt, in zijnen Giftbrief (volgens ALTING) gewag van eene Landstreek (*Territoir*), dat, mogelijk door verzinning van den Schrijver, deezen naam voert. In een anderen Giftbrief van Keizer LOTHARIUS DEN II, van 1134, waar in de inhoud van den eerstgemelden herhaald wordt, staat (zegt zijn Ed.) nog slordiger BERNEGET. Doch OTTO DE GROOTE verklaart, in zijne brieven van 968, waar van mij een afschrift gegeeven is, dat Graaf WICHMAN, aan het Klooster te *Elten* (*Allinerse*), door hem gesticht, zeer veele rijksgiften had overgedragen, daar de Keizer zelf den eigendom bijgedaan heeft, en dat wel in elf verscheidene gemeenschappen: als het Graafschap, op den oever van den *Rhijn*, het hedendaagsch *Zutphen*; het land van *Urch*; het vlek *Salo*; het Graafschap *Nardimland* en *Hameland*. OTTO DE DERDE en LOTHARIUS DE TWEEDE doen 'er boven dien nog bij, de Landstreek *Bargenos* en *Otmes*, als mede

de

de de vier Graafſchappen, *Husnego*, *Fualgo*, *Merma* en *Micheta*. Waar uit blijkt, dat door *Barbnegos* en *Otmes* verſtaan moeten worden landen of landhoeven, die buiten de grenzen der opgenoemde gelegen zijn. Doch dewijl men vindt, dat dezelven zo wel met 'er daad, als met woorden gevoegd worden aan den kant van het *Vliemeer* (*Lacus Flevonis*) en het Eiland, waar van het ook bijna den Noordkant heeft uitgemaakt, zo is 't waarſchijnelijk, dat het eenige Eigendommen geweest zijn, liggende oostwaards aan, achter den binnenſten inham van het Meir, en langs den *Yſel*, die geen gemeenſchap met de *Friezen* hadden, gelijk de kaarten duidelijk aanwijzen. Doch den verbasterden naam BARBNEGOS te recht te willen brengen, komt mij voor te berusten op gisſingen, die geene waarſchijnlijkheid hebben; ſchoon op de benaaming *Otmes* wel eenige verbetering gemaakt kon worden.

Zie HALMA, uit ALTING, *Not. Germ. Inf. P. II.* p. 18.

BARDEN, eene benaaming, welke de *Germaanen* aan hunne Dichters gaven. Deeze *Barden*, *Zangers* of *Dichters* waren gewoon, de daaden der *Helden* op te zingen; welke gezangen, die voor Gedenkſtukken der Voorzaaten dienden, den naam van *Bardites* voerden. De *Batavieren* verbeeldden zig, uit deeze Gezangen, de goede of kwaade uitkomst van den Strijd te kunnen raamen. Dat dezelve hun voor *Jaarboeken* dienden, werd veroorzaakt, door dien de *Germaanen* in de Schrijfkonst weinig ervaaren waren. Veele van deeze Jaarzangen zijn nog langen tijd, als Gedenkſtukken der Oudheid, in het Klooster te *Egmond* bewaard geworden, doch, in den Burgerlijken Oorlog van 1567, door de Krijgsknechten van BREDERODE, met het Klooster, vernield. En daar de *Romeinen* de eerſte bewooners deezer Landen genoodzaakt hadden, de Vaderlandſche jeugd, beter dan zij voorheen gewoon waren, te doen onderwijzen, werd 'er, in het *Agrippijnſche* Lusthuis, een School opgericht, waar in deeze *Barden* Leermeesters waren; zijnde het hunnen post, de hun aanbetrouwde jeugd, in het maaken, zingen en opzeggen der *Latijnſche Barden* of Heldenzangen en andere Wetenſchappen, te onderwijzen. Ook was de gewoonte, naderhand door de *Rede-*

derijkers gevolgd, naamlijk om tegen elkander om den prijs te zingen, of Heldendaaden optezeggen, onder hen in gebruik.

Zie TACITUS; VAN LOON, *Aloude Hiſtorie*, I Deel, bl. 19, 10, 70, 101.

BARDES, (*Willem Dirckszoon*) een man van kloek verſtand en minzamen omgang, en die geen uiterlijk gebrek had, dan dat hij eenigzins ſtamelende van uitſpraak was. Ook had de Regeering, noch de Gemeente, iets ten zijnen nadeele intebrengen, dan dat hij, gelijk ſommigen zeiden, den *Lutheraanen* niet ongeneegen was. BARDES was niet onkundig, dat hem zulks werd nagegeeven; doch hij bekreunde zig des weinig. De Schout der Stad *Amſteldam*, in het jaar 1554, van zijn ampt verlaaten zijnde, werd hij, door den Burgemeeſter HENDRIK DIRCKZOON, die genoegzaam alleen het bewind voerde, daartoe aan de andere Heeren voorgeſlagen. Toen deeze het algemeen gerucht daar tegen inbragten, zeide HENDRIK DIRCKZOON: *Zo hij niet aan de hand wilde, men kon hem weder afzetten.* BARDES nam het ampt aan, op voorwaarde, van het bij raade en advis van Burgemeeſteren, in der tijd wezende, te zullen bedienen. En dit plan volgende, bekleedde hij het zelve, geduurende den tijd van agt jaaren, ten genoegen van de Wethouderſchap.

BARDES, ſchoon verre zijnde van eene haatelijke vervolgzucht in zijnen boezem te koeſteren, hield, echter, amptshalven, de hand aan 's Keizers Plakaaten, en deed zijnen eiſch, als Schout, tegen hun, die, uit hoofde der vervolging, ter dood veroordeeld werden. Niet te min werd van hem getuigd, dat hij, nu en dan, de Onroomſchen heimelijk, in gevalle van een geſtreng onderzoek, deed waarſchuwen. Dan na verloop van die agt jaaren, wiſt hij ten Hove te bewerken, dat het Schoutsampt, welk aan de Stad verpacht was, afgeloſt, en hij, als Schout van 's Keizers wege, aangeſteld werd. Dit zijn bedrijf was oorzaak, dat de gunſt der Regeering tot hem in haat verkeerde. Inzonderheid was hij, die hem had aangeſteld, moeſt op hem gebeeten; waarom hij ook niets onbezocht liet om BARDES, zo wel bij de Vroedſchap, als aan het Hof en bij het gemeen, zwart te maaken; waar toe hem niets gunſtiger voorkwam, dan hem als Ketter

ter in verdenking te brengen, waartoe hij al zijn verſtand beſteedde, zeggende dat BARDES zelf een van de gehaatſte Ketters, naamlijk een *Herdooper*, moest zijn. HENDRIK DIRKSZOON maakte een Eedgenootſchap, beſtaande uit FLORIS EGBERTSZOON, *Onder-Inquiſiteur* en *Paſtoor der Oude Kerk*; een man, die, ter oorzaake van zijne Ampten, alle geloof verdiende, en door zijn gezag in ſtaat was, eenige ſnoode ſchepſelen van minder rang het ſtuk ten uitvoer te doen brengen. Deeze maakte eene gemeene Hoer op, door de wandeling GEELE FIJ genaamd, die de kost ophaalde met de Onroomſchen aanteekengen; FIJ had aan haar ſnoer een ander, Vrouwsperſoon, niet beter dan zij, VOLKJE WILLEMS genaamd. Bij deezen wisten de Burgemeester en de Paſtoor nog te voegen, zekeren Notaris CORNELIS MARTENSZ, die de Verklaaringen ſchreef, zo van gemelde Vrouwsperſoonen, als van eenen ADRIAAN JANSZOON SLIJPER; de Paſtoor verledigde zig, de gemelde Verklaaringen overteſchrijven aan RUARD TAPPER, Opper-Inquiſiteur te *Leuven*. Men beleidde, echter, de zaak zo geheim niet, of BARDES kwam 'er achter, en vervoegde zig onmiddelijk naar *Bruſſel* tot de Landvoogdesſe, bij welke hij in groote achting was, en wist aldaar zo veel uittewerken, dat de Griffier des Grooten Raads, de Heer DE MONNIK, terſtond naar *Amſteldam* gezonden werd, om de zaak te onderzoeken. Naauwlijks had deeze de getuigen gehoord, of hij kreeg gegrond vermoeden, dat men hem een valſche trek zocht te ſpeelen. BARDES rustte niet, maar bewerkte, dat zijne zaak het Hof van *Holland* werd aanbevoolen; welk Hof eenige Raaden, met den Procureur-Generaal, herwaards zond, tot nader onderzoek. In het jaar 1552 geraakten de beſchuldigſters naar *den Haag*, alwaar FIJ en VOLKJE eene Verklaaring gaven, die terſtond bij het eerſte onderzoek valsch bevonden werd. Hiermede bleef de zaak, tot in het jaar 1557, draalende, wanneer, op den 3den Mei, de Burgemeester, de Paſtoor, en de twee andere naar *den Haag* gevoerd werden. HENDRIK DIRKSZOON had zig zorgvuldig gewacht, omtrent deeze zaak de pen op het papier te zetten, en hield zig dus van alles onkundig. FLORIS EGBERTSZ. moest, echter, bekennen, dat hij, wat al te onvoorzichtig, de beſchuldigingen naar *Leuven* overgebriefd had. Dan, 't geen het Rechtsgeding van langen duur deed zijn, was, dat de overige vier, in hunne Verklaaringen,

ver-

verschilden; eindelijk beleden zij allen, naamlijk de twee Vrouwen, de Notaris en DE SLIJPER, dat zij door den Burgemeester en den Pastoor overgehaald waren, om een valsch getuigenis tegen den Schout en deszelfs Huisvrouw te geeven; waarvoor zij om genade verzochten, die zij ook, zo veel het recht toeliet, verkregen. Fij werd, behalven andere straffe, geworgd; VOLKJE was in de gevangenis gestorven; den Notaris werd zijn Ampt ontnomen; DE SLIJPER gegeesseld; de Pastoor gebannen; doch de Burgemeester wist, na eenige weeken zittens, zijne verdiende straffe te ontworstelen, en betaalde niets dan de kosten zijner Gevangenisse.

BARDES deezen strik ontkomen zijnde, behield het Schoutsampt, tot op den 14den April 1556, op welken dag hij 'er van verlaaten werd. Na dien tijd begaf hij zig openlijker aan de zijde der Onroomschen; doch zelfs werd hem, zonder eenige voldoende bewijzen, nagegeeven, dat hij de beroerten had helpen aanstooken; dat hij verstandhouding met ORANJE en BREDERODE gehad, en in Cijffer geschreven had aan DIRK VOLKERTSZ COORNHERT, ja zelfs, dat hij zekeren *Kalvinischen* Leeraar in den *Haag* gebragt had: op welke beschuldigingen hij eerlang ten Hove in hechtenis geraakte, op goedvinden van den Raad der Beroerte, na lang zittens, strengelijk gepijnigd, ja zelfs, in den ouderdom van 70 Jaaren, met roeden gegeesseld werd. Zijne standvastigheid was, echter, oorzaak dat gemelde Raad, die anders zeer ligt de beschuldigden ten galge of ten vuure doemde, hem voor onschuldig hield; niet tot zo verre, echter, of men hield het rechtsgeding sleepende, om daardoor gelegenheid te hebben, om een groote somme gelds, die de Koning hem schuldig was, hem te kunnen onthouden. BARDES, bij den meer algemeenen opstand tegen *Spanje*, zig aan de zijde der Bondgenooten voegende, vond men ligt middel, hem de meeste zijner bezittingen, onder *Amsteldam* geleegen, te ontvreemden. Alle smarten had hij manlijk doorgestaan; maar zig tot armoede gebragt te zien, koste hem eerst zijne gezondheid, en daarna zijn gadeloos verstand. Hij bevond zig te *Delft*, alwaar hij, in het Jaar 1568, zijn leven eindigde, in zulk eenen deerniswaardigen staat, dat de Prins VAN ORANJE hem niet zonder traanen te storten kon beschouwen.

Zie HOOFT en WAGENAAR.

BARDES, (*Willem*) Zoon vån den zo evengemelden, ſchijnt, hoe ſtreng zijn Vader vervolgd wate, echter, de zelfde Partij omhelsd en gehouden te hebben. Want, in het Jaar 1578, wordt van hem gemeld, dat hij behoorde onder de ballingen, die zig toen weder in de ſtad bevonden; hebbende alvoorens, eenigen tijd, als Stedehouder van SONOIJ in het *Noorderkwartier* geweest. Twee dagen voor de groote omkeering in *Amſteldam*, 26 Mei, ſchreef BARDES aan SONOIJ, dat hij zijn Volk wilde gelasten, zig op het eerſte bevel der Staaten van *Holland*, of derzelver Gemagtigden, tot den optocht vaardig te houden. Vooraf ontbood hij een ſchootvrijen Helm en Rondas. De zaak naar wensch gelukt, en de Regeerders, die de Inwooners, dus lang, gefolterd hadden, ter ſtad uitgeleid zijnde, was Mr. WILLEM BARDES een van hun, welke tot Burgemeester, en ook tot Raad aangeſteld werden.

In het Jaar 1586 verzette hij zig mannelijk tegen de oogmermerken van LEICESTER, die, op raad van REINGOUDT, ſtraffen en vorderingen, ten laste der Kooplieden, wilde invoeren, ſchoon het den naam had, dat die ſtraffen alleenlijk zouden dienen tegen de *Lorrendraaijers*, en niet min tegen het oprechten der kamer van Geldmiddelen. Hij toonde vrijmoedig, dat LEICESTER geene magt had, zodanige oprichting te doen, zonder voorkennis der Algemeene Staaten. Ja zelfs verſtoutte hij zig te toonen, hoe verre LEICESTER de paalen van zijn gezag te buiten ging, met vreemdelingen tot het bekleeden van Ampten aanteſtellen. De ſtap, in het jaar 1587, door die van *Ooostergoo*, in *Engeland* gedaan, vruchtloos afgeloopen, veroorzaakte groote oneenigheid. De *Engelſche* Afgezant BUKKENHORST verzocht Mr. WILLEM BARDES, toen Raad van Staaten zijnde, zig naar *Friesland* te willen begeeven, om de verſchillen te onderzoeken. BARDES, met de behoorlijke volmagt, benevens een handſchrift of Brief aan Graave WILLEM en de Staaten, door BUKKENHORST voorzien zijnde, verſcheen 'er op den 28ſten van Mai, en had dien zelfden avond zijn eerſte onderhoud met Graaf WILLEM. Gevraagd hebbende na de nieuwigheden, die den Ambasſadeur waren aangediend, verklaarde de Stadhouder van *Friesland*, van alle die nieuwigheden geen kennis te hebben; het zelfde werd hem, daags daaraan, bevestigd door andere geloofwaardige lieden, welken hem

ook

ook te kennen gaven, dat alles, wat die van *Oostergoo* begeerden of zochten, niets anders was, dan een vuur in *Utrecht* te ontsteeken; 't welk, echter, zig zelf wel zou dooven. Het ampt van Burgemeester en Raad bekleedde hij ook in de jaaren 1579, 1581, 1582, 1584, 1586, 1589, 1592, 1595, 1597, 1599 en 1601. Hij overleed in 't laatst gemelde jaar, nalaatende een Zoon, insgelijks WILLEM BARDES genaamd, aan wien de Staaten van *Holland*, in het jaar 1603, eene rente van twee honderd ponden 's jaars toeleiden, wegens twee en dertig honderd ponden, die zijn Grootvader, bij zijne laatste Schouts-Rekening, van de stad nog te vorderen had. Het Portrait van den Burgemeester behoort onder de verzameling, door den Heer J. VERSTEGEN in 't licht gegeeven.

BARDZEN, *Baardzen* of *Bairdzen*, een soort van Schepen of Vaartuigen, in der haast opgeslagen, om schielijk de vereischte kundschap van den vijand intehaalen; of wel om in de ondiepe wateren en stroomen, door af en aanvaaren, toevoer aan de groote Schepen te brengen. Zulk slag van Vaartuigen, vindt men allereerst gebruikt te zijn, ten tijde van Graave WILLEM DEN VI, in zijnen oorlog tegen REINOUD *van Gelder*, en ook nog onder de Regeering van Gravinne JACOBA, waarmede, ten dien tijde, de *Eem* bezet werd, om *Amersfoort* uittehongeren. Ieder stad stond toen onder bepaaling van zeker getal dergelijke en andere Vaartuigen; het welk ook nog laater plaats had. Men zie het geen ik van dat getal aangetekend heb in mijne *Amsteldamsche Jaarboeken*, I. Deel, bl. 196 en 197.

BARENDRECHT, ook wel *Berendrecht* genaamd, is een *Hollandsch* Dorp, onderscheiden in *Oost-* en *West-Barendrecht*, aan *Dordrecht* lot schietende, schoon onder *Riederwaart* behoorende. Volgens zommigen zou de naam van dit Dorp herkomstig zijn van het geblaar en geschreeuw, gemaakt door Vrouwen en Kinderen, over hunne Mannen en Vaders, die in den slag tusschen de Koningen DAGOBERT en CLOTARIUS ter eener, en BEROALD, Koning der *Friezen*, ter andere zijde, gesneuveld waren; gelijk ook het Land *van Putten* den naam zou gekreegen hebben van de *Putten* of *Kuilen*, waarin de verslagenen in menigte geworpen werden.

den. Doch als men dit mede van *Heenvlied*, *Strijen*, enz. zal aanneemen, dan moet eerst vastlijk beweezen worden, dat die slag in 't land van *Strijen* voorgevallen is. Waarschijnelijker word deeze naam afgeleid van *Drecht*, en wel van een Riviertje, de *Baar*, *Beer*, *Beerne* of *Baarne* geheeten, waaraan dit Dorp, vóór de inbraak der groote *Zuidhollandsche* Waard, gelegen heeft, in 1421. Tot dus verre gaat het berigt van HALMA; waar bij wij voegen, dat de Ambachtsheerlijkheid van *Barendrecht* is gelegen tusschen *Maas* en *Waal*, in de *Riederwaart*, neemende haar begin, tusschen de Ree deezer plaatse en het Dorp *Heer-Jansdam*, weswaards aan, tot aan de scheiding van *Oost-* en *West Barendrecht*, beslaande 50 Morgens en 300 Roeden lands. Ook behoort daaronder *Veeren-Ambacht*, mede 50 Morgens en 300 Roeden lands groot, behalven het buitenland, dat in 1555 bedijkt werd, ter lengte van 83 Roeden. De scheiding van *Oost-* en *West-Barendrecht* wordt veroorzaakt door den steenweg, die, in 1483, bedijkt is, ter grootte van 287 Morgens en 50 Roeden, waaronder behoort *Liesveld*, groot 31 Morgens en 300 Roeden; en de *Zedwij*, 139 Morgens en 342 Roeden.

Het wapen van *Barendrecht* is tien zwarte turven, in het midden een roode balk, doorstoken met een halven Gouden Leeuw op een zilveren veld. Eertijds behoorde het aan de Heeren van *Hoorne*, *Altena*, *Perewijs* en *Heerlaar*, en werd, in 1321, opgedragen aan Heere JAN VAN GIELISZ, *Heer Jansz.* Deeze liet na een Zoon, en deeze eene Dochter, MATHILDA, welke, 1361, trouwde met Heer DIDERIK VAN WASSENAAR, Burggraaf van *Leiden*, in wiens Geslacht het bleef tot 1603; wanneer L'AMORAAL, Prins van *Lignij*, Heer te *Wassenaar*, het zelve verkocht aan AREND MARTENSZ, Heer van *Schobbelandts-Ambacht*, en de *Zwijndrechtsche Waard*; wiens Dochter in Huwelijk trad met Heer KORNELIS VAN BEVEREN, *Jacobsz*, Burgemeester van *Dordrecht* en Dijkgraaf van de *Alblasser-* en *Zwijndrechtsche Waarden*. LIDIA VAN BEVEREN bragt het, bij Huwelijk, over in het Stamhuis van den Heer VAN DER DUSSEN.

BARENDRECHT, (*West-*) ook wel *Wawers Ambacht* genaamd, is een *Hollandsch* Leen. In het jaar 1440 werd daar mede verlijd Heer JACOB VAN MINNEBEEKE, *Damesz*, en na zijn overlijden,

in 1487, deszelfs Zoon JACOB, die deeze Ambachtsheerlijkheid, in 1491, overgaf aan Vrouwe ELIZABETH VAN PRAAT, Vrouwe van *Moerkerken*. Aan haar geslacht bleef het tot in het jaar 1564; wordende het toen een eigendom van Heere KAREL BRONKHORST BATENBURG, die het, bij zijn overlijden, in 1593, naliet aan zijnen Zoon MAXIMILIAAN, Graave van *Bronkhorst*, Vrijheer van *Batenburg* en *Steen*: door wien het verkocht werd aan den Heer ABRAHAM DE BEVEREN, die daar mede verlijd werd 1643. Bij scheiding van deszelfs boedel, kwam *West-Barendrecht* aan zijn Zusters Zoon, KORNELIS DE ROVERE, Raad en Burgemeester der Stad *Dordrecht*, wiens eenige Dochter de Echtgenoote werd van den Heer DIDERIK VAN LEIDEN, Heer van *Vlaardingen* en *Vlaardinger-Ambacht*, Raad en Burgemeester van *Leiden*, die dan ook met *West-Barendrecht* verlijd is geworden. Deeze Ambachtsheerlijkheid is groot 640 Morgens. *Oost-* en *West-Barendrecht*, als ook *Karnisse*, behooren, in het Kerklijke, onder de Klassis van *Dordrecht*.

OUDENHOVEN, *Beschrijv. van Zuid-Holland*.

BARENDS, (*Willem*) werd, als Kapitein, benevens JAN KORNELISZ, in het jaar 1596, onder beleid van den dapperen Zeeheld JACOB VAN HEEMSKERK, ten derden maale uitgezonden, om door het Noorden eenen doortogt naar *Tartarijen* en *China* te zoeken. Na *Spitsbergen* ontdekt te hebben, stierf hij op dien togt, in het jaar 1606. Met gemelden Heer HEEMSKERK kwamen twaalf zijner togtgenooten te rug in het Vaderland, na dat zij, onder het doorstaan van alle gevaaren, de uiterste hoeken van het Noorden, zonder den weg naar *China* gevonden te hebben, omgezeild hadden.

PONTANUS, *Amsteldam*; H. DE GROOT, *Jaarboeken*.

BARENDS, (*Dirk*) een Leerling in de Schilderkunst van den vermaarden TITIAAN. BARENDS bragt het in de kunst zo verre, dat hij zelfs zijnen meester afschilderde. Na dat hij zig in *Italie* langen tijd had opgehouden, kwam hij te *Amsteldam*, de plaats zijner geboorte, te rug, en vervaardigde aldaar veele kunststukken. Hij overleed 'er in het jaar 1592, oud zijnde 58 jaaren.

PHILIPS, *la Vie de Peintres*.

V. Dl. P. I.

BARENDS, (*Barend*) geboortig van *Campen*, had zig, in het jaar 1572, gevoegd bij de *Geuze Vrijbuiters*. Na dat hij, onder die gedaante, veel kwaads bedreeven had, en voorneemens was naar *Embden* te stevenen, werd hij, door de *Enkhuizers*, betrapt, en als Zeerover onthoofd.

CENTEN, *Hist. van Enkh.* bl. 141.

BARLAIMONT; (*Gilles van Heen-*HIERGES) zie HIERGES.

BARLEUS, (*Casparus*) of CASPAR VAN BAARLE, Zoon van LAMBERTUS, wien hij eerst als *Griffier te Antwerpen* opvolgde; daarna werd hij Rector te *Bommel*. Hij overleed in Januarij 1595.

BRANDT, *Dagwijzer*.

BARLEUS, (*Caparus*) of VAN BAARLE, op den 12den Februarij des jaars 1584 te *Antwerpen* geboren, terwijl zijn Vader, boven gemeld, aldaar nog Griffier was; welke stad hij, na dat dezelve, door den Hertog VAN PARMA, ingenomen was, verlaaten had. De jonge VAN BAARLE, die tot den Godsdienst gewijd was, volbragt zijne studien te *Leiden*. In het jaar 1608 werd hij, op het Eiland *Overflakkee*, in de *Nieuwe Tonge*, als Leeraar beroepen. Hij bleef aldaar tot in het jaar 1612, wanneer hij, om zijne bekwaamheid, als Onderregent van 't Staaten Collegie te *Leiden* werd aangesteld; en in 't laatst van 't jaar 1617, door de bezorgers der Hooge Schoole, verkoozen tot Hoogleeraar in de *Logica*, of Redeneerkunde. In dat hachelijk tijdstip had BAARLE de zijde der *Remonstranten* omhelsd, en reeds zedert twee jaaren dien aanhang, met het voeren zijner welversnedene penne, ten dienst gestaan. Als aanschouwer en toehoorder bevond hij zij bij de *Dordrechtsche* Kerkvergadering, op die dagen als dezelve met opene deuren gehouden werd, en verzuimde niet, aantekeningen te maaken van het geen hij zag en hoorde: welke aantekeningen ook naderhand in 't licht gegeeven zijn. Ook was hij de gedaagde *Remonstranten* zeer behulpzaam, in 't opstellen en kopieeren van Brieven en Geschriften. In de maand Februarij 1619, keerde hij naar *Leiden* te rug, om de waarneeming van zijn Ampt te herneemen. Doch na dat de *Remonstranten* in hunne leer veroordeeld waren, werd ook eenige verandering op de

 Aca-

Academie gemaakt, en BARLEUS eerst als Onderregent, en daarna als Hoogleeraar, van zijn Ampt verlaaten. Als Predikant had hij, eer hij van het laatstgemelde Ampt ontzet was, de bekende *Acte van Stilstand* getekend; dat is, hij had beloofd, niet meer te zullen prediken; met betuiging, echter, dat hij de zaak der *Remonstranten* bleef aankleeven; welke betuiging door hem, in het jaar 1621, nog herhaald is geworden. Waare geleerden ontbreekt het zelden aan gelegenheid, om zig zelven en voor hunne medemenschen nuttig te zijn. BAARLE had zig, na dat hij van zijn Ampten ontzet was, op de Geneeskunde toegelegd; in welke wetenschap hij, te *Kaan* in *Normandijen*, tot Doctor bevorderd was geworden. Doch men vindt niet dat hij deeze kunst opzettelijk geoeffend heeft; maar wel dat hij te *Leiden*, alwaar hij met 'er woon gebleeven was, zig bezig hield met jongelingen in de Filosophie te onderwijzen.

Het jaar 1631 maakte verandering in zijne Levenswijze; want in het zelve werd hij te *Amsteldam*, in het nieuw opgerichte Kweekschool der Wetenschappen, tot Hoogleeraar in de Filosophie en Welsprekendheid beroepen. Hier was hij van groot en klein geacht en bemind, en zo lang zijne gezondheid en krachten het toelieten, ijverig bezig, met van tijd tot tijd, eenige voortreffelijke *Latijnsche* Gedichten en andere werken in het licht te brengen. 's Daags vóór zijnen dood, die voorviel op den 14den Januarij des jaars 1648, had hij nog voorleezingen voor zijne studenten gehouden.

De gedachten over de oorzaak van zijne ziekte en dood zijn zeer verschillende. Men vindt bewijzen genoeg, om beiden aan eene groote zwaarmoedigheid te kunnen toeschrijven, van welke hij aangetast werd, kort na het jaar 1623. Eenige snoodaarts, waar onder eenige, die voorheen tot de *Remonstranten* hadden behoord, hadden een' aanslag gemaakt op het leven van Prins MAURITS. Bij de ontdekking daar van ontbrak het niet aan zulken, die het schelmstuk aan hunne gantsche Societeit ten laste leiden; waarvan zij zig, echter, genoegzaam hebben weeten te zuiveren. Maar dit kon niet zo spoedig of voldoende geschieden, dat 'er geen vermoeden op hen, die tot dezelve behoorden, overbleef. Alomme werd 'er naauwe acht op hunnen handel en wandel geslagen, wel bijzonderlijk door de zodanigen, die hen al-

roos ten strengste vervolgd en belaagd hadden, van welke de beruchte Schout BONT te *Leiden* niet een van de minsten was. Deeze ontmoet BARLEUS, over den weg gaande, en ontneemt hem een stuk papier, dat halverwegen uit zijnen zak stak. Schoon op het zelve niets kwaads geschreeven stond, ontstelde dit BARLEUS dermaate, dat hij, om te minder verdacht te zijn, tot drie maalen toe in de openbaare kerk ging: waarop, volgens BRANDT, een zwaare wroeging en droefgeestigheid volgde, die, echter, met 'er tijd verdween. Na dat hij te *Amsteldam* beroepen was, overviel dezelfde zwaarmoedigheid hem op nieuw, en zelfs nog sterker dan voorheen. Om uit dit gezegde van BRANDT geene verkeerde denkbeelden te doen ontstaan, zal het noodig zijn te melden, wat BARLEUS zelf 'er van geschreeven hebbe, in zekeren *Latijnschen* Brief, aan zijnen Neef CUNEUS; zie hier hoe hij zig afschetst: „ Ik elendige ben gestort in eene droefgeestigheid, „ veel zwaarder, dan die mij voor negen jaaren, getroffen heeft. „ Eerst heb ik mij, door sterk studeeren, afgemat. Daar op is „ eene verstopping gevolgd. Vervolgens is mij, het geen te vooren ligt scheen, zwaar voor gekomen. Eindelijk heb ik, door „ ik weet niet welke kleinmoedigheid, begonnen mij zelven ten „ eenemaal te mistrouwen, en te gevoelen, dat ik onbekwaam „ ben, om deezen last te draagen. Vervuld met deeze verbeelding, leg ik, zit ik, bijna zonder spraak, en geheel moedeloos. „ En ik ben mij zelfs naauwlijks, als mij het deerlijk lot mijns „ Huisgezins te binnen komt. Ik, die de gelukkigste was, ben „ de elendigste in mijne oogen. De redenen, door welken gij „ mij opbeurt, worden mij, door braave lieden, dagelijks voorgehouden. Ach! Neef, ik ben de man niet, die gij meent, „ dat ik ben. Ik heb deezen post uit een ijdele en dwaaze overtuiging aanvaard. Maar ik gevoel nu, dat het heel wat anders „ is in 't bijzonder, heel wat anders in het openbaar, te onderwijzen. Ik heb die vrijmoedigheid niet, als ik in 't openbaar „ onderwijzen moet, die mij, wanneer ik in 't bijzonder onderwees, plagt eigen te zijn. Ja ik ben zo vervuld van schroom, „ dat ik zelfs geen bijzonder onderwijs geeven durf. Mijne gezondheid is ook minder, uit hoofde mijner droefgeestige verbeeldingen en der geneesmiddelen zelven. Mijn slaap is zwaar „ en afgebrooken, de huishouding des lichaams geheel ongesteld.

„ Mij schiet geene hoop over, dan op de Barmhartigheid en
„ magt des grooten Scheppers, die mij eertijds van een dergelij-
„ ke kwaal allengskens verlost heeft. Want gij weet, dat deeze
„ ziekten van langen duur zijn."

Langzaamerhand schijnt hij ook van deezen tweeden aanval ontheven te zijn, aangezien hij, in 't jaar 1635, in staat was tot het doen van een fraaie Redenvoering, *de wijze Koopman* getijteld. Uit HOOFTS Brieven kan opgemaakt worden, dat hij nu en dan, en bijzonderlijk met den aanvang van 1639, onpasselijk geweest is, en na het jaar 1646 zijne oude kwaal hem op nieuw heeft aangetast. Men houde het ons ten goede, dat wij van alle de menigvuldige sprookjes, die rond liepen, onder anderen, dat hij zig verbeeldde, beenen van glas of van stroo te hebben, geen gewag maaken; ook niet, dat hij in een put gevallen of gesprongen, en daar in gesmoord zou zijn. In de *Lijkreden*, op hem gedaan, door JOHANNES ARNOLDUS CORVINUS, zegt de Redenaar, dat VAN BAARLE, door een schielijke flaauwte overvallen, op den bovengemelden dag den geest gaf. Hij is begraaven in de Nieuwe Kerk, nabij het graf van zijnen hartvriend P. C. HOOFT, die hem slegts weinige maanden overleefd heeft; waar op VAN VONDEL dit Grafschrift maakte.

Hier sluimert BAARLE *neffens* HOOFT,
Geen Zark hun glans noch vriendschap dooft.

Van hem zijn nagebleeven de volgende werken in de Latijnsche taal.

Poemata *pleraque primum separatim sparsimque edita, in unum volumen contracta, nimirum* Heroicorum *libri III. in quibus merito agmen ducit* Hijmnus in Christum.

Elegiarum *libri II. V. Miscellanea Lugd. Batav. typis Elzevier*, 1631 12mo. *quibus alia deinde accesserunt*; ut Triumphus Fœderati Belgii super debellatis ad Mosam urbibus &c. *Amstel.* 1632. *fol.*. *In Ducatum Limburgicum additum Fœderatorum Imperio*, *ibid.* 1633. *fol.* Tumulus Gustavus Adolphus &c. Panegyricus Armando Cardinali Richelio &c. *Amsteld.* 1655. 2 *vol. in* 12vo.

Dissertatio de Bono Principe, &c. fol. 1633.

Me-

Medica Hospes, *five Descriptio publicæ gratulationis, quæ* Mariam de Medicis *&c. Amstelodamo* 1639. *fol. apud Blaauw*; dit is mede in 't Nederduitsch overvloedig bekend.

Oratio Panegyrica de Victa Hispanorum Clasſ. ibid. fol.

Oratio de Ente rationis, ibid. fol.

Epistolæ variæ, Amstelod. 1667. *Orationes variæ*, 1643 12vo. *Methodus studiorum & morum. Rerum per octennium in Brasilia & alibi gestarum, sub præfectura* Joh. Mauricii, *Nassovici Comitis, Historia, fol.* 1647.

Observationes aut experimenta Magnetis & vis magneticæ terræ, &c. 1651.

Zijne schriften, ten voordeele der Remonstranten in 't licht gegeeven, kan men aangeweezen vinden, in de *Bibliotheca scriptorum Remonstrantium, Authore* ANT. CATTENBURG.

'S Mans afbeelding vindt men in Prent, door L. VIRTEU; door MATHAM, naar SANDRART; door DELFIUS, naar BAILLIJ, en ook door anderen.

BRANDT, *Historie der Reformatie*, II. en III. Deel. Dezelfde *Poëzy*. FOPPENS, *Bibl. Belg.*

BARLHAM, is een *Havezate*, in 't Graafschap *Zutphen*, bij de Heerlijkheid *Kappel*, tusschen *Doesburg* en *Deutiecom*. Het Huis is een redelijk goed gebouw, en de Eigenaar daar van de Heer JACOB EVERHARD, Baron *van Heekeren*.

BACHIÈNE, A. 345.

BARLOTTE, (*Claude la*) een zeer wakker krijgsheld, in dienst van den Kardinaal Aartshertog ALBERTUS, wien het aan moed noch beleid ontbrak; het welk hij ten klaarsten toonde in het jaar 1596, toen de Aartshertog het beleg voor *Hulst* wilde slaan. LA BARLOTTE was met eenige manschap afgezonden, om ware het mogelijk den Graaf VAN SOLMS, die door Prins MAURITS, met een magtige bezetting, daar binnen gelaten was, te verrasfen. Onder de begunstiging van den nacht gelukte het hem, in het begin van de maand Julij, over de gracht te geraaken, terwijl het Staatsche Volk zeer onachtzaam de wacht hield; door deezen stap maakte hij den aanvang van het beleg, voor den Aartshertog, zeer voorspoedig, waar van het gevolg voor hem niet min

voordeelig was. Toen, in het jaar 1598, de *Admirant van Arragon* zijnen optocht langs den Rhijn wilde ondernemen, werd LA BARLOTTE voor uit gezonden; hij dwong alle de Schippers, die hij aantrof, hunne Schepen, tusschen *Bon* en *Keulen*, bij een te brengen; met dezelven voerde hij zijn volk over den Rhijn, en verzekerde zig van de wederzijdsche oevers. Na deeze verrichting jaagde hij, met behulp van twee veldstukjes, de Staatsche uitleggers den stroom af tot aan *Rhijnberk* toe, en volvoerde dus den last, die hem bevolen was. Niet minder nadeel deed hij, in het volgende jaar, met den inval in de *Bommelerwaard*, waar door hij aan der Heeren Staaten Veldheer, Prinse MAURITS, veel werks verschafte, om hem weder van daar te drijven. Onder alle de voordeelen, welke de vijand behaalde, was het voornaamste, dat zij MAURITS, zo voor *Bommel* als in de *Tielerwaard* en elders, afmatteden, en MENDOZA gelegenheid kreeg tot het stichten van de Schans *St. Andries.* Weinig schoot 'er te kort, of het zou LA BARLOTTE gelukt zijn, *Woudrichem* te verrassen. Doch een weinig te lang toevende met zig te beraaden, werd hij, in het loopen naar de poort, ontdekt door een der Burgeren; die, sneller dan hij loopende, hem voorkwam, den torenwachter wekte, en door denzelven de stad in beweeging bragt. LA BARLOTTE had meer dan 500 man bij zig, die, gedeeltelijk gekleed in boeren kleederen, van korte roers en opsteekers voorzien waren. Geduurende het beleg voor de *Isabella-Schans*, bij *Oostende*, werd hij, in het jaar 1600, doorschooten, en door zijnen dood de Staat van een moedig en wakker bestrijder verlost.

H. DE GROOT, *Jaarboeken*, bl. 245. 369; VAN METEREN, XX. Boek; RIED, XVI. Boek; BOR, XXXVI en XXXVII. Boek.

BARNDEGAT, een inham van het Y over *Amsteldam*, waarvan de naam, in het jaar 1675, gedenkwaardig is geworden, zo wel door de Inneeming als verlaating van SONOIJ; zie SONOIJ (*D.*)

BARNEVELD, is een Schoutsampt en voortreffelijk Dorp, waarin de Schout zijne wooning heeft; het legt op de *Veluwe*, 3½ mijl van *Amersfoort*, 9 van *Arnhem*, en omtrent even zo verre van *Har-*

Harderwijk. De weg is doorgaans bestraat. Het getal der huizen wordt op 350 geschat; ook stond 'er, in 't jaar 1732, eene Papiermolen. De Predikant heeft 'er een aanzienlijke wooning. Het Hof van *Gelderland* verleende, 19 September verlof tot het houden van een Jaarlijksche vette Beestenmarkt, op drie weekdagen. Onder het Schoutampt van *Barneveld* behooren, behalven eenige buurten, de Dorpen *Voorthuizen*, *Kootwijk*, *Elspeet* en *Garderen*.

BARNEVELD; (JOHAN VAN OLDEN) zie OLDENBARNEVELD, (JOHAN VAN) alwaar ook van deszelfs Zoonen, REINIER en WILLEM VAN OLDENBARNEVELD zal gesproken worden.

BARONIUS, wordt, door STRADA en TE WATER, genoemd als Ondertekenaar van 't Verbond der Edelen.

Zie TE WATER, II. Deel, bl. 183.

BARRA-HUIS, een Havezaate, liggende een klein half uur gaans, ten Noordwesten van het Dorp *Wirdum*, in *Leeuwaarderadeel*, een uur van de Hoofdstad. Tegenwoordig is het, even gelijk veele andere soortgelijke gestigten in *Friesland*, eene aanzienlijke Boerenwooning, met uitgestrekte Landerijen. De *Schieringers* en *Vetkoopers* plagten 'er hunne Landdagen te houden. Het behoorde toen ter tijd onder het *Convent van Bergum*.

Geogr. Woordenboek van Friesland.

BARREWOUDSWAARDER en BEKENES, zijn twee Ambachten, aan éénen Heer, ADOLF VAN DER WYN, *Jansz.*, die ook Heer van *Rietveld* is, behoorende, gelegen in het Baljuwschap van *Woerden*. *Barrewoudswaarder*, dat ook wel *Barrebosbewaarder* genoemd word, paalt ten Oosten aan de *Bullewijk*, onder het Rechtsgebied van *Woerden*. De Landerijen van beide de Ambachten worden begroot op 417 Morgens 400 Roeden Lands; het getal der huizen bestaat in ruim vijftig, en drie Pannebakkerijen.

BARRIERE-TRACTAAT. Bij deezen naam is bekend, het Tractaat, den 15den November des Jaars 1715, te *Antwerpen*, ge-

floren. Zie hier wat 'er aanleiding toe gaf. Na het sluiten van den *Utrechtsche Vrede*, in 1713, werd, den 5den Maart 1714, de Vrede tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*, te *Rastad*, gesloten. Daarop volgde, den 26 Junij, de Vrede tusschen *Hunne Hoog Mogenden* en FILIPS DEN V, Koning van *Spanje*. Daarna begon men zich van wederzijde, met kracht 'er op toe te leggen, om de zaaken, tusschen Keizer KAREL DEN VI en den *Staat*, op een vasten voet te brengen; dit geschiedde op gemelden dag en jaar, door het genoemde *Barriere Tractaat*. De Inhoud daar van was deeze:

„ Gelijck het den almachtigen Godt behaaght heeft de vreede seedert eenigen tijdt aan Europa te verleenen, en dat niets wenschelijker noch noodtsaackelijcker is over al, soo veel als doenlijck is, de algemeene ende openbaare rust en vreede te herstellen en te verseekeren, en dat haar Hoogh Mogende de Heeren Staten Generaal der vereenighde Provintien, haar verbonden hebben, de Nederlanden aan sijn Keijserlijcke en Catholijcke Majesteit Karel de VI. over te leveren; in gevolge van het geene gestipuleert en gearresteert is, bij het Tractaat, in den Hage den seventien September seventien hondert een gesloten, tusschen sijn Keijserlijcke Majesteit Leopoldus, glorieuser gedaghtenisse, sijne Majesteit van Groot Brittannien, Willem de derde, meede glorieuser gedachtenisse, en de Heeren Staten Generaal, dat de voornoemde Machten te samen over een komen souden, wegens het geene haare wederzijdsche interessen betrefte, ende particulierlick aangaande de maniere, waar op men de rust in de Nederlanden soude konnen vaststellen, om te dienen voor een Barriere voor Groot-Brittannien, en voor de vereenighde Provintien, ende ten aansien van de Commercie van de Inwoonders der voorschreeve Nederlanden, van Groot-Brittannien, ende die der vereenighde Provintien; ende dat jegenwoordig sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt Karel de sesde, aan wien de voorschreeve Nederlanden bij dat Tractaat sullen worden overgegeeven, sijne Majesteit van Groot-Brittannien George, beide jegenwoordig regeerende, ende beijde wettige Erfgenaamen en Successeurs van den voornoemden Keijser en van den Koning, en de Heeren Staaten Generaal der vereenigde Provincien, handelende daar in door de selve oorspronkelijke van vriendtschap, en met de zelve intentie om

om de voorschreeve onderlinge ruste te besorgen ende vast te stellen, ende hoe langs hoe meerder eene naauwe verbintenisse vast te stellen, hebben ten dien einde genomineert, gecommitteert ende aangesteldt tot haare Ministers ende Gevolmachtigden, te weeten, sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijdt, den Heere Joseph Lothaire, Grave van Kingsegg, sijn Kamerheer, Raadt van oorlog, en Luitenant-Generaal van sijne Legers; sijne Majesteijt van Groot-Brittannien, den Heere Willem Cadogan, Schiltknape, sijn Envoijé extraordinaris bij haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der vereenigde Provincien, Gedeputeerde in het Parlement van Groot Brittannien, Meester van de Kleerkamer, ende Lieutenant-Generaal van sijne Legers, ende Collonel van het tweede Regiment Guardes; en de Heeren Staaten Generaal, de Heeren Bruno van der Dussen, Oudtburgermeester, Raadt ende Raadtpensionaris van de Stadt Gouda, Heemraadt van Schielandt, Dijckgraaf van de Crimpenerwaart; Adolph Hendrick Grave van Reghteren, Heere van Almelo en de Vriesseveen, &c. Præsident van de Heeren Staaten van de Provincie van Overijssel, Drost van het Quartier van Zallandt, Scato Gochinga, Raadtsheer van de Stadt Groeningen; ende Adriaan van Borsselen, Heere van Geldermalsen, &c. Raadt van de Stadt Vlissingen; de drie eerste gedeputeert ter Vergaderinge van de Heeren Staaten Generaal wegens de Provincien van Hollandt en Westvriesland, Overijssel en Groningen en Ommelanden, ende de vierde gedeputeert in den Raadt van Staaten der vereenigde Provincien; welcke vergadert zijnde in de Stadt van Antwerpen, die met gemeene toestemminge genomineert was tot een plaats van het Congres, ende hebbende haare volmagten uitgewisselt, waar van de Copien in het ijnde van dit Tractaat sullen geinsereert werden, zijn na verscheijde conferentien over een gekomen, van weegen ende in de name van sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt, van weegen sijne Majesteijt van Groot-Brittannien, en van weegen de Heeren Staaten Generaal, in dier maniere, soo als hier volgt:

„ Art. I. De Staaten Generaal der vereenigde Provincien sullen aan sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt uijt kragte van de groote Alliantie van den jaare seventien hondert een ende de verbintenisse waar in de selve sedert getreeden zijn, immediaat-

lijck

lijck na de uijtwisselinge der Ratificatien van dit tegenwoordig Tractaat, overleeveren alle de Provincien en Steeden van de Nederlanden en Dependentien, soo wel die, dewelcke bezeeten zijn geweest bij den overleeden Koning van Spaigne, Karel de tweede, glorieuser gedagtenisse, die geene, die nu gecedeert worden door den overleeden alderchristelijckften Koning, meede glorieuser gedaghtenisse, welcke Provincien en Steeden te samen, soo die, dewelcke men door dit tegenwoordig Tractaat overgegeven sal, als die geene, die reedts overgelevert zijn, van nu af aan niet zijn, noch uijtmaacken sullen in het geheel ofte ten deele, dan een eenigh onverdeelbaar, onvervreemdelijck, en onveranderlijk Domain, het welck noijt van de Staaten van het Huijs van Oostenrijck in Duijdtsland gesepareert sal worden, om bij sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteit en sijne Successeurs en Erfgenaamen genoten te worden tot een volkomen onwederroepelijcke souverainiteijt en eijgendom; te weeten, ten opsichte van de eerste Provintien, soo als den overleeden Koning Karel de tweede, glorieuser gedachtenisse, die genooten heeft, of hadt moeten genieten, conform het Tractaat van Rijswijck ende ten opsichte van de andere Provintien, op de maniere ende conditien, soo als deselve aan de voornoemde Heeren Staaten Generaal gecedeert en overgegegeeven zijn, door den overleden Alderchristelijckften Koning, glorieuser gedachtenisse in faveur van het Alderdoorluchtigste Huijs van Oostenrijck, ende souder andere lasten ofte hijpotecatien, van wegen de Staten Generaal, en tot haar voordeel geconstitueert.

„ II. Sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt belooft ende verbindt sich, dat geen Provincie, Stadt, Plaatse, Sterckte, ofte Landt van de voorschreeve Nederlanden, sal mogen worden gecedeert, overgebragt ofte vervallen aan de Kroon van Vranckrijck, nochte aan eenig Prins ofte Princesse van het Huijs ofte Linie van Vranckrijck, noch aan ijmandt anders, die geen Successeur, Erfgenaam ofte Possesseur sal sijn van de Staten van het Huijs van Oostenrijck in Duijtslant, het zij door gifte, koop, verwisselinge, Huwelijcks Contract, Erfenisse, Testamentaire successie, ofte *ab intestato*, noch onder eenig ander titul ofte pretext het ook zoude mogen weesen, soodanig dat geen Provintie, Stadt, Plaatse, Fortresse, nog Territoir van de voorschree-

schreeve Nederlanden, sal mogen onderworpen worden aan eenig ander Prins, dan alleen aan de Successeurs in de voorschreeve Staaten van het Huis van Oostenrijk, behalven het geene, het welck reedts gecedeert is aan den Koning van Pruissen, ende van het geene, het welk voor dit tegenwoordige Tractaat aan de voornoemde Heeren Staaten Generaal sal gecedeert werden.

„ III. Gelijck de seeckerheid van de Oostenrijksche Nederlanden voornamentlijk afhangen sal van het getal der Troupes, die men sal konnen hebben in de voornoemde Nederlanden, ende in de Plaatsen, die de Barriere sullen formeeren, die belooft is aan de Heeren Staaten Generaal bij de groote Alliantie; soo zijn sijne Keizerlijke en Catholijcke Majesteit, ende haar Hoog Mog. overeengekomen, yeder tot haar eigen kosten, altoos te onderhouden een Corps van dertig duisent tot vijf en dertig duisent Man, waar van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteit geeven sal drie vijfde parten: Welverstaande, dat indien sijne Keiserlijcke ende Catholijke Majesteit sijn contingent vermindert, het in de magt der vernoemde Staaten Generaal sal zijn, het haare meede naar proportie te verminderen.

„ Ende soo ras als apparentie van oorlog, ofte attacque sal ontstaan, sal men het voornoemde Corps tot veertig duijsent Man vermeerderen, volgens de zelve proportie, ende in cas van effectiven oorlog, sal men nader overeenkomen over de magten, die alsdan nodig sullen geoordeelt werden.

„ De repartitie der voornoemde Troupes in tijdt van vrede, voor soo veel als aangaat de Plaatsen ter bewaaringe van de Troupes van haar Hoog Mog. gelaten, sal door haar allen gedaan werden; ende de repartitie van de rest door den Gouverneur Generaal der Nederlanden, gevende malkanderen wederzijdts kennisse van de dispositien, die sij gemaackt hebben.

„ IV. Sijne Keiserlijke ende Catholijke Majesteit accoordeert aan de Staaten Generaal privaat Guarnisoen van haare Troupes in de Steeden ende Kasteelen van Namen ende Doornick, ende in de Steeden van Meenen, Veurne, Warneton, Yperen ende het Fort de Knocke; ende verbinden haar de Staaten Generaal in de voornoemde Plaatsen geen Troupes te leggen, die, hoewel in haare soldijen staande, souden mogen weesen van een Prins of Natie die in oorlog is, ofte suspect van te zijn in verbintenisse con-

contrarie aan de interessen van sijne Keijserlijke ende Catholijke Majesteijt.

„ V. Men is geconvenieert, dat in de Stadt van Dendermonde gemeen Guarnisoen sal zijn, het welck voor iegenwoordig sal bestaan uit één Battaillon Keiserlijcke Troupes ende een Bataillon van die van de Staaten Generaal, en soo in het vervolg noodtsaackelijck mogt zijn, het voorsz. guarnisoen te vergrooten, sal de voorsz. vergrootinge egaal geschieden van wederzijdts Troupes, ende met een gemeen concert.

„ Den Gouverneur sal van wegens sijne Keiserlijke ende Catholijke Majesteit aangestelt werden, deweicke soo wel als de Subalterne, den eed aan de Staaten Generaal sullen presteeren, van nooit iets te sullen doen, nochte in die Stadt toe te laaten, het geene aan haaren dienst præjudicabel zoude konnen zijn, in opsichte van de conservatie van de Stadt en van het Guarnisoen, en sal uit kragte van den voorsz. eed gehouden zijn, vrije passage te geeven aan haare Troupes, wanneer en soo dickmaals als de selve sullen begeeren, behoudens dat het alvoorens versogt zij, ende dat sulks niet is dan voor een matig getal te gelijk, alles volgens het formulier, waar op men overeengekomen is, en het geene in het einde van dit Tractaat geinsereert sal werden.

„ VI. Sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit staat ook toe, dat in de Plaatsen, hier vooren geaccordeert aan de Staaten Generaal, om daar in haar privaat guarnisoen te honden, soodanige Gouverneurs ende Commandanten, en andere Officieren, die den grooten Staf uitmaacken, sullen mogen stellen, als sij dienstig oordeelen sullen, op conditien, dat de selve niet tot laste van sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit sullen sijn, noch van de Steeden ende Provintien, als alleen van behoorlijk logement en de emolumenten, komende aan de Fortificatien, ende dat het geen Persoonen zijn die onaangenaam, ofte suspect zijn bij sijne Majesteit, om particuliere redenen daar toe te allegeeren.

„ VII. Welcke Gouverneurs, Commandanten ende Officieren, volkomentlijck en privativelijck dependeren ende onderworpen zullen zijn alleen aan de orders ende judicature van de Staten Generaal, ten respecte van het geene de defensie, bewaaringe, seeckerheijdt, en alle andere militaire saken van haare Plaatsen be-

betreft, doch sullen de voornoemde Gouverneurs soo wel als de Subalterne, gehouden zijn den eedt aan sijn Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt te presteeren, van de voorschreeve Plaatsen getrouwelijck te bewaren voor de Souvereiniteijt van het Huijs van Oostenrijck, en haar in geen andere saacken in te laaten, volgens het Formulier, daar over men overeengekomen is, ende het welck aan het eijnde van dit Tractaat geinsereert sal werden.

„ Art. VIII. De Generaals, soo in de Steeden, alwaar guarnisoen van sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt is, als in, die geene, die aan de bewaringen van de Troupes van haar Hoog Mog. toevertrouwt zijn, sullen malkanderen wederzijdts de gewoonlijcke eere bewijsen, volgens haar caracter en de wijse van ijders dienst, ende bij aldien den Gouverneur Generaal van de Nederlanden komt in de Plaatsen aan de bewaringe der Troupes van haar Hoog Mog. toebetrouwt, sal men hem de eere geeven, die hij gewoon is te ontfangen in de Plaatsen van de guarnisoenen van sijn Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, en sal selfs aldaar het woordt mogen geeven: Alles sonder prejuditie van het seste Articul.

„ En de Gouverneurs, ende in haar afzijn de Commandanten, sullen aan den voornoemden Gouverneur generaal kennisse geeven van de dispositien door haar gemaeckt, voor de seeckerheijdt ende bewaringe van de Plaatsen aan haar voorsorge toebetrouwt, en sullen behoorlijck reguard hebben op de verwisselingen, die den Gouverneur Generaal oordeelen moghte daar van gedaan te moeten werden.

„ Art. IX. Sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt vergunt aan de Troupes van de Staaten Generaal over al, daar de selve in Guarnisoen sullen zijn, de oeffeninge van de Religie, maar dat in particuliere ende bequaame Plaatsen, geproportioneert na het getal van het Guarnisoen, welcke de Magistraaten sullen aanwijsen, en onderhouden in ijder Stadt en Plaatse, alwaar reedts geene aangeweesen zijn, en op welcke Plaatsen men niet sal mogen geeven eenig uijterlijck teeken van een Kerck, en sal men van weederzijden scherpelijck belasten aan de politieke en militaire Officieren, gelijck meede aan de Kerckelijcke, en aan allen die het aangaan mag, alle occasie van schandaal en krakeeel, welcke op het subject van de Religie soude konnen opkomen, te weeren,

ren, en soo wanneer eenig dispuijt of zwarigheijdt sal komen, sal men de selve wederzijdts in vriendtschap uijt de weg ruijmen.

„ In wat de Religie aangaat, ten opsichte van de Inwoonders van de Oostenrijcksche Nederlanden, sullen alle dingen zijn en blijven op dien zelven voet, soo als die waren gedurende de regeeringe van Koning Karel de tweede, glorieuser gedachtenisse.

„ X. Alle Munitien van oorlog, Artillerije, Wapenen van de Staaten Generaal, als meede de Materiaalen tot de Fortificatien, de Graanen in tijden van gebreck, de Vivres om in het Magazijn te leggen, als wanneer apparentie van oorlog zijn sal, en daarenboven de Laakenen en toestel tot Kleedinge der Soldaten, die men sal bewijsen tot dat gebruijck te moeten werden geëmploijeert, sullen vrij passeeren, sonder eenig reghten of tollen te betaalen, door middel van Pasporten, die gevordert en toegestaan zullen worden op de geteekende Specificatien, onder conditie echter, dat soo op het eerste Comptoir van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, alwaar de voorschreeve Provisien, Materiaalen, Waapenen en Montuuren, passeeren sullen, als op die Plaats alwaar de selve ontlaaden sullen moeten werden, de Scheepen ende andere Voitures na behooren sullen mogen werden gevisiteert, om te beletten dat men daar geen andere Koopmanschappen onder menge, en om alle fraude ende abuijs voor te komen, tegen dewelke het vrij zijn sal soodanige precautien te neemen, als men in vervolg van tijden en bij experientie noodig oordeelen sal, sonder dat aan de Gouverneurs en haar Subalternen gepermitteert sal zijn, waar in het ook soude mogen zijn, het effect van dit Articul te beletten.

„ XI. De Staaten Generaal sullen haare Guarnisoenen en de dispositie van de Troupes in de Steeden en Plaatsen aan hare bewaaringe privativelijck toevertrouwt, mogen veranderen, soo als de selve sullen konnen goetvinden, sonder dat men de passage der Troupes sal mogen beletten of tegenhouden, die sij van tijdt tot tijdt daar na toe sullen senden, of van die geene, die sij daar uijt sullen trecken, onder wat pretext het ook soude mogen weesen, sullen selfs de voornoemde Troupes, indien de noodt sulcks soude vereisschen, vermogen te passeeren door alle de

Stee-

Steeden van Brabandt en Vlaanderen, en door het geheele platte Landt Bruggen te leggen, soo over het Canaal tusschen Brugge en Gent, als over alle andere Canaalen, en over alle Rivieren, die sij op haar routes sullen ontmoeten, onder conditie nochtans, dat het Troupes sullen zijn van een Prince of van een Natie, niet in oorlog zijnde met sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteijt, nochte suspect aan eenig engagement of verbintenisse contrarie sijne interessen, soo als hier boven in het vierde Articul is ter nedergestelt en na dat alvoorens kennisse sal gegeeven zijn, en versoeck gedaan aan den Gouverneur Generaal der Nederlanden, met den welcken men reguleeren sal de routes en andere saaken door ijem andt die daar toe Commissie van haar Hoog Mog. hebben sal.

„ Men sal het Reglement, door de Staaten Generaal gemaakt op den doortogt der Troupes, observeeren, soo als het selve in haar eigen Landt is geobserveert.

„ En de Staaten Generaal sullen de voornoemde verwisseling van Guarnisoen, gelijck meede de noodige dispositien daar toe, tragten te doen op soodanige wijse dat suleks zij, soo min als zijn kan tot laste en incommoditeijt van de Inwoonders.

„ XII. Gelijck de gemeene verseekertheijt in tijden van oorlog, ofte in een imminent gevaar van oorlog, dat de Staaten Generaal haare Troupes senden in de Plaatsen, die sig het meeste ge-exponeert bevinden in pericul van aangetast of overvallen te werden, is tusschen sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt en de Staaten Generaal geconvenieert, dat soo veel van haare Troupes in de voornoemde Plaatsen sullen ingenomen werden, als noodigh zijn soude voor haare defensie, soo wanneer het geval baarblijckelijck komt te exteeren, welverstaande dat sulcks geschiede met kennisse en concert van den Gouverneur van de Nederlanden.

„ XIII. De Staaten Generaal sullen op haar eigen kosten vermogen te doen fortificeeren de boveagemelde Steeden ende Plaatsen, het zij met nieuwe Wercken, of repareeren van de oude, de selve onderhouden, ende in het generaal voorsien met alles het geene sij noodigh sullen oordeelen tot haare securiteijt ende bescherminge der voornoemde Steeden en Plaatsen; behoudens, dat sij geen nieuwe Fortificatien sullen mogen aanleggen, sonder

alvoorens kennisse gegeeven te hebben aan den Gouverneur Generaal der Nederlanden, ende sijn advis en consideratien daar over gehoort te hebben, en sonder dat men die sal mogen brengen tot laste van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, ofte van het Landt als met toestemminge van sijne Majesteit.

„ XIV. Voor de seekerheijt van de communicatie tusschen de vereenighde Provintien, en de Steeden en Plaatsen van de Barriere, sal sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteit sorgh draagen, dat de Brieven en Bodens, soo ordinaire als extraordinaire, vrij sullen mogen passeeren, om te gaan en te komen in de Steeden en Plaatsen van de Barriere, en door Booden die van de andere Landen, op conditie dat de voornoemde niet sullen vermogen meede te neemen eenige Brieven ofte Pacquetten der Koopluijden, ofte andere Particulieren, de welcke soo voor de Plaatsen van de Barriere, als voor alle andere Plaatsen sullen moeten bestelt worden uijt het Postcomptoir van sijn Keiserlijcke en Catholijcke Majesteijt.

„ XV. Wat aangaat de Artillerije, Magazijnen en Provisien van oorlog, die haar Hoog Mog. hebben in de Steeden en Plaatsen, die sij aan sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit overgeeven, sal het haar vrij staan de selve te vervoeren, sonder eenig belet, ende sonder eenige rechten of tollen te betalen, soo wel die geene, die sij aldaar selfs hebben doen brengen, als de Artillerije geteekent met haare Waapenen, in den laatsten oorlog verlooren, en die haar andersints toebehooren, welcke sij gevonden sullen hebben in de voornoemde Plaatsen, ten waare dat sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit geneegen mogte weesen de voorschreeve Artillerije en Munitien van oorlog voor sijne rekening te neemen, ende met haar Hoog Mog. over een quam weegens den prijs voor de overleeveringe de Plaatsen.

„ Ende wat aangaat de Artillerije ende Munitien, die tegenwoordig in de Plaatsen zijn, aan de bewaaringe van de Troupes van de Staten Generaal toevertrouwt, sullen in haar bewaaringe en directie gelaaten werden, volgens de Inventarissen, die wederzijdts gemaackt ende geteekent sullen werden, voor de uitwisselinge der Ratificatien van dit tegenwoordig Tractaat, sonder dat gepermitteert zal zijn de zelve elders te transporteeren, als met gemeen consent; en zal den eigendom daar van blijven aan sijne Kei-

Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, voor soo veel als 'er in de voornoemde Plaatsen gevonden is, ten tijde van haare cessie en overleeveringe.

„ XVI. In gevalle dat de Provintien van de Oostenrijksche Nederlanden geattaqueert werden, ende dat het gebeuren mogt (het geene Godt verhoede) dat de Leegers der vijanden in Brabant indrongen, om aldaar te ageeren, ende een belegeringe te onderneemen van een Plaats in de voornoemde Provintien; ofte van een van die, dewelcke de Barriere uitmaecken, sal het haar Hoog Mog. gepermitteert zijn, met haare Troupes te besetten, ende posseslie te neemen van de Steeden en Plaatsen op den Demer, van de Schelde tot aan de Maze, oock aldaar Retrenchementen, Linien en Inundatien te maken, om den verderen voortgang der Vijanden te beletten, soo veel als de reden van oorlog sal vereischen: behoudens, dat alles geschiede met concert van den Gouverneur Generaal van de Nederlanden.

„ XVII. Gelijk het bij de ervarentheid van den voorgaanden oorlog blijkt, dat om de Frontieren van de Staaten Generaal in Vlaanderen in seekerheid te stellen, men verscheide soo considerable Corpsen van Troupes, aldaar heeft moeten laaten, dat het Leger daar door seer wierde verswackt; om die inconvenient voor te komen, ende om beter in het toekomende de Frontieren te verseekeren, cedert sijne Keiserlijke ende Catholijcke Majesteit aan de Staaten Generaal zoodanige Forten, en soo veel Territoir in Oostenrijcks Vlaanderen, grensende aan haare voorschreeve Frontieren, als men van nooden zal hebben, om de noodige Inundatien te doen, en om die wel te dekken van de Schelde tot aan de Zee toe, op zoodanige Plaatsen alwaar deselve thans niet volkomen verseekert zijn, en alwaar dezelve het niet zouden konnen zijn door de Inundatien alleenig op de Landen aan de Staaten Generaal bereids toebehoorende.

„ Ten dien einde aggreëert en approbeert sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, dat voor het toekomende de Limiten van de Staaten Generaal beginnen sullen, van de Zee tusschen Blanckenburg en Heist, aan die zijde daar geen Duinen zijn, mits dat dezelve aldaar niet zullen doen bouwen, noch toestaan dat gebouwt werden eenige Dorpen of Huisen bij de Voorposten, nog

niet sullen dulden eenig establissement van Visschers, noch eenige Sluisen aan de Zee te maaken.

„ Ende belooven daarenboven haar Hoog Mog., dat bij aldien sij mogten goedvinden eenige Fortificatien aan het Hooft van haar nieuwe Limiten te doen maacken, sij zorge sullen draagen de streckte van den Dijk niet te verminderen, en sullen sig niet alleen belasten met de extraordinaire kosten, die ter occasie van de voornoemde Fortificatien souden konnen veroorsaackt werden, maar zelfs de Inwoonders van het Oostenrijks Vlaanderen dedommageeren van alle schaaden, die sij zouden komen te lijden, bij aldien de Zee door de voornoemde Fortificatien eenige Inundatien quam te maaken.

„ Men sal van de bovengemelde Post een rechte Linie trecken op het Goteweegje, van waar de Linie loopen sal tot Heijst, van Heijst sal die gaan op den Driehoeck ende Swartesluis, van daar op het Fort St. Donaas, welck sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit aan haar Hoog Mog. cedeert in eigendom en souverainiteit, (mits dat de Deuren van de Sluijsen in het voornoemden Fort in tijdt van vrede afgenomen sullen zijn en blijven) en cedeert van gelijken het Terrain, aan het noorden van de bovengemelde Linie geleegen.

„ Van het Fort St. Donaas sullen de nieuwe Limiten van de Staaten Generaal sig uitstrecken tot het Fort St. Job, waar vandaan men weder sal komen tot de oude digt bij de Stadt van Middelburg; welke Limiten men volgen sal langs den Zijdlingsdijk tot aan die streece, alwaar de Eekeleose Watergang en Waterloop in eene Sluis te saamen loopen.

„ Waar na men volgen sal den Graaf-Jans-Dijck tot het Dorp van Bouchoute, (aan de geintresseerends van de Sluijsen, staat men toe dezelve te stellen, alwaar die van te vooren geweest zijn) ende van Bouchoute voorschreeve sal men de rechte Linie continueeren, om weder te komen tot de oude Limiten van de Staaten Generaal.

„ Sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit geeft aan de Staaten Generaal oock over in volle en volkomen souverainiteit het Territoir geleegen aan de noordzijde van de voorschreeve Linie.

„ En gelijk het tot haare volkomen versekerheid nodig is, dat

dat de inundatie vervolgd van Bouchoute tot aan het Canaal van Saś van Gent, langs Graaf Jans-Dijck, ſal het haar Hoog Mog. in tijdt van oorlog gepermitteert zijn, de ſluiſen, die in de Graaf Jansdijk en Zijdlingsdijk te beſetten, en te doen fortificeeren.

„ Ten opzichte van de Stad van Sas van Gent, ſullen de limiten uitgeſtreckt zijn ter diſtantie van twee duiſent geometriſche paſſen, behoudens dat geen Dorpen in die uitgeſtrecktheid begreepen zijn.

„ Ende tot conſervatie van de beneden Schelde, ende de communicatie van Staats Braband en Vlaanderen, ſedert ſijne Keiſerlijcke en Catholijcke Majeſteit in volle en volkomen eigendom en Souverainiteit van de Staaten Generaal het Dorp en Polder den Doel, als mede de Polders van St. Anne en ketenesſe.

„ En gelijk het in tijdt van oorlog tot meerder ſeeckerheid noodig zijn ſal, inundatien te maacken, door de Sluiſen, tusſchen de Forten Marie en de Peerle, ſal ſijne Keiſerlijcke en Catholijke Majeſteit ſoo ras de Barriere geattaqueert ofte den oorlog begonnen ſal zijn, aan haar Hoog Mog. overgegeeven de bewaaringe van het Fort de Peerle en die van de Sluiſen; Welverſtaande dat den oorlog komende te cesſeeren, ſij die Sluijſen en het voorſz. Fort de Peerle weder ſullen overgeeven aan ſijne Keiſerlijke en Catholijke Majeſteit, als mede die geene, die ſij in beſit ſullen hebben in de Gras-Jans-Dijck en in de Zijlingsdijck.

„ De Staaten Generaal ſullen in vreedenstijden geene inundatien mogen maacken, en vermeijnende in tijdt van oorlog verobligeert te zijn die te maaken, ſullen ſij preallable kennisſe daar van geeven aan den Gouverneur Generaal van de Nederlanden, ende ſullen deswegen concerteeren met de Generaals, de Legers in de Nederlanden commandeerende. Belovende daarenboven, det bij aldien ter occaſie van overgifte van eenige Sluiſen, (waar van de Inwoonders van Oostenrijks Vlaanderen in vreedenstijdt haar vrij gebruik behouden ſullen) ſij eenige ſchaade ofte præjuditie quaamen te lijden, ſoo door de Commandanten als door andere militaire Officieren, dat de Staaten Generaal aanſtonds niet alleen daar in ſullen voorſien, maar oock dat ſij de Geintresſeerden ſullen dedommageeren.

„ En vermits men door deeſe nieuwe ſituatie der limiten, de

Comptoiren tot voorkominge van fraudes sal moeten veranderen, waar bij syne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit en haar Hoog Mog. egalijck geïnteresseert zijn, sal men wegens de Plaatsen, tot oprechtinge van de voorsz. Comptoiren, de nadere precautien die men oordeelen sal te moeten nemen, overeenkomen.

„ Daarenboven is bij dit Articul gestipuleert, dat een juste waarderinge voor de ratificatie van dit jegenwoordig Tractaat sal gemaackt werden van de inkomsten, die den Souverain treckt van de Landen, die bevonden sullen werden aan haar Hoog Mog. door dit Articul overgegeeven te zijn, gelijk mede van dat geene, het welck den Souverain geprofiteert heeft door de vernieuwinge der Octroyen, op dien voet soo als dezelve sedert dertig jaaren herwaards geaccordeert zijn, om afgetrocken en gedefalqueert te werden op de jaarlijksche subsidie van vijf hondert duisent rijksdaalders.

„ En de Catholijcke Roomsche Religie sal in alle de bovengenoemde gecedeerde Plaatsen geconserveert en gemaintineert zijn, alles op den voet, soo als die actueelijk is geëxerceert geweest ten tijde van Koning Karel de tweede, glorieuser gedachtenisse, ende sullen van gelijcken oock alle privilegien van de Inwoonders geconserveert ende gemaintineert blijven.

„ Het Fort Rodenhuisen sal gerafeert werden, en de differenten, wegens het Canaal van Brugge, sullen gelaaten werden aan de uitspraack van neutrale Arbiters, wederzijds daar toe te verkiezen. Welverstaande dat door de overgifte van het Fort St. Donaas, die van de Stadt van Sluis geen meerder recht op het voorsz. Canaal sullen hebben, als voor deeze overgifte.

„ XVIII. Sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit cedert voor eeuwig in volle ende volkomen souverainiteit ende eigendom aan haar Hoog Mog. de Staaten Generaal in het Overquartier van Gelderlandt, de stadt Venlo met sijn district, ende het Fort St. Michiel; daarenboven het Fort van Steevenswaart met zijn Territoir ende district, als meede soo veel terrain als noodig zijn zal, om haare Fortificatien aan deeze zijde van de Maze te vergrooten; ende belooft sijne voornoemde Majesteit nooit niet te sullen doen bouwen, nochte toe te laaten dat een ander bouwe eenige Fortificatien, onder wat naam het ook zij, op de distantie van een halve mijl van de voorschreeve Fortresse.

„ Sij-

,, Sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit cedert daarenboven aan de Staaten Generaal het Ampt van Montfort, bestaande (uitgesondert de Dorpen Swaalent ende Elmt, die hij aan sich behoudt,) in de kleine Steeden Nieuwstad en d'Echt, met de volgende Dorpen, te weeten, Ohe en Lack, Roosteren, Bragt, Beesel, Belfen, Vloodorp, Postert, Berg, Linde en Montfort, om door de voornoemde Staaten Generaal geposfideert te werden, op die maniere, soo als sijne Majesteit Karel de tweede, glorieuser memorie, dezelve geposfideert en genooten heeft, met de Prefecturen, Vleeken, Leenen, Landen, Fondsen, Inkomsten, Renten, Revenues, Tollen, van wat naturen die oock mogen zijn, Subsidien, Contributien en Collecten, Leenrechten, Domainen, ende alle anderen behoorende aan de hier bovengenoemde gecedeerde Plaatsen: Alles nochtans buitens prejuditie ende behoudens alle recht, die aan sijne Majesteit den Koning van Pruisfen zoude mogen competeeren: Ende dat niet tegenstaande alle exceptien, pretensien, ofte contradictien, gedaan, of noch te doen, om de Staaten Generaal in de vreedige posfesfie van de bij dit Articul gecedeerde Plaatsen te ontrusten. Alle Pacten, Conventien ofte Dispositien, contrarie aan dit tegenwoordige Articul, nul zijnde ende van geender waarden: Behoudens dat deeze overgifte gedaan werdt met deeze expresse clausul, dat de Statuten, oude gebruicken, ende generalijk, alle privilegien, civile ende ecclesiasticke, soo ten respecte van de Magistraaten en van de Particulieren, als van de Kercken, Conventen, Kloosters, Schoolen, Kweekschoolen, Hospitalen, en andere publicque Plaatsen, met alle haare ap- en dependentien, gelijk mede het Bisschoplijk recht van den Bisschop van Roermonde, en generalijk alles ten reguarde van de rechten, vrijheden, immuniteiten, bedieningen, gebruiken, ceremonien; ende de oeffeninge van de Catholijcke Religie sal geconserveert zijn en blijven, sonder eenige veranderinge of nieuwigheeden te maken, direct of indirect, in alle Plaatsen hier boven gecedeert, op die wijze als ten tijde van Koning Karel de tweede, glorieuser memorie, en soo als men zulks wedersijds breeder sal uitleggen, bij aldien over dit subject eenig dispuit mogt onstaan: Ende sullen geen charges van

Magistratuure of van de Politie mogen gegeeven werden, dan aan Persoonen die van de Catholijke Religie zijn.

„ Het recht van collatie der benificien, het geene tot nu toe aan den Souverain is, sal van nu af aan behooren aan den Bisschop van Roermonde, op conditie dat de voorsz. beneficien niet sullen mogen gegeeven werden, als aan Persoonen die de Staaten Generaal om particuliere reedenen, niet onaangenaam sullen sijn.

„ Is meede gestipuleert, dat de Staaten Generaal niet sullen pretendeeren door de overgifte van de Stadt, Echt verkreegen te hebben eenigh recht van judicature of van appel, ten opsichte van het Cappittel van Thorn, of andere Landen van het Keijserrijck, en het sal sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt, vrij staan, soodanigen Plaats te nomineren, als hij best oordeelen sal tot de voorsz. judicature ofte appel.

„ En vermits de Inwoonders van dat gedeelte van het Overquartier, het geene komt overgeeven te werden, haare Procesſen in cas d'appel, niet meer sullen konnen brengen aan het Hof van Roermonde, sal het haar Hoogh Mog. vrij staan een Hof van appel voor haare Onderdanen op te rechten, in soodanigh een Plaats van de Provincie, als sij daar toe best sullen oordeelen.

„ Vorders is noch overeengekomen, dat de rechten van inkomen ende uijtgaan, die langhs de Maze geheeven werden, niet sullen verhooght nochte verminderr werden in het geheel ofte ten deelen, als met gemeen consent; van welcke rechten sijne Keijserlijcke en de Catholijcke Majesteijt voor sijn profijt sal trecken die geene, die te Roermonde ende tot Navaigne geheeven werden; en de Heeren Staaten Generaal die geene, die tot Venlo geheeven werden.

„ En gelijck de voorsz. rechten op de Maaze in het generaal, gelijck meede die op de Schelde bij subsidie geaffecteert zijn tot betaalinge van twee distincte renten, te weeten, een van tachtigh duijsent en een van twintigh duijsent guldens 's jaars, uit krachte van de Transactie, gepasseert ende gesllooten den ses en twintighsten December sestien hondert seven en tachtigh, met den overleeden Koning van Engelandt Willem de derde, is men geconvenieert, dat haar Hoogh. Mog., ter oorsaacke van de boven-

vengenoemde cessie, aan sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt sullen te gemoet komen in de betaalinge der voorschreeve renten ende andere schulden, die daar op jaarlijcks moghten gehijpothequeert zijn, ende na proportie van de inkomsten van alle inkomende en uitgaande rechten, die sij ontfange sullen, alles volgens de constitutien selfs der voorsz, renten.

„ Ende belangende de schulden en lasten op de Generaliteijt van het Overquartier gemaakt en geconstitueert, sullen de Staaten Generaal meede concurreeren in de betaalinge van deselve voor haar quote, volgens de proportie gebraght op der matricule van het geheele voornoemde Overquartier.

„ Alle Documenten en Papieren, raackende het Overquartier van Gelderlandt, fullen als voor deesen blijven in de Archiven tot Roermonde; maar men is geconvenieert dat een Inventaris of Register sal gemaackt werden door Commisfarisfen van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, sijne Majesteijt van Pruissen, en de Heeren Staaten Generaal, en sal Copie authenticq van den voorsz. Inventaris gegeeven werden aan ijder der drie Machten, om altijdt vrij acces te hebben tot alle de Papieren en Documenten, die sij souden mogen noodigh hebben, voor dat gedeelte dat de selve souden mogen noodigh hebben, voor dat gedeelte dat de selve in het Overquartier van Gelderlandt besitten, en waar van haar Copie autenticq ter eerster requisitie sal gegeeven werden.

„ XIX. In consideratie van de groote kosten en extraordinaris depences, waar aan de Staaten Generaal indispensabel gehouden zijn, soo om het groot getal der Troupes te onderhouden, welcke sij door dit jegenwoordigh Tractaat verbonden zijn te houden in de Steeden, hier vooren genoemt, als om te hulp te komen aan de swaare lasten, volkomentlijck noodigh tot onderhoudt en reparatie van de Fortificatien van de voornoemde Plaatsen, ende om de selve te voorsien van Mont- en Oorloghs-Munitien, verbindt ende belooft sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteijt jaarlijcks aan de Staaten Generaal te sallen doen betaalen de somme van vijf hondert duijsent Rijxdaalders, ofte twaalfmaal honderd en vijftig duizenzent guldens, Hollandts geldt, boven de inkomsten van het gedeelte van het Overquartier van Gelderland, door sijne Keiserlijcke Catholijcke Majesteit aan de Staaten Generaal

 raal

taal in eijgendom gecedeert, bij het achtiende Articul van dit jegenwoordigh Tractaat, als mede boven de kosten van Logementen der Troupes, volgens het Reglement in den jaare sestien hondert acht en negentigh gemaackt, soo als men daar over in het bijsonder over een komen sal; welke somme van vijf hondert duijsent rijcksdaalders, ofte twaalfmaal honderd en vijftigh duisent guldens Hollandts, sal gevestight ende gehijpothequeert zijn, soo als die door dit tegenwoordig Articul gevestight ende gehijpothequeert is, in het generaal op alle de inkomsten van de Oostenrijksche Nederlanden, daar onder begreepen de Landen door Vranckrijck gecedeert, en specialijck op de beste en liquidste inkomsten van de Provincien van Brabandt ende van Vlaanderen, ende op die van het Landt, Steeden, Castelenijen endependentien door Vranckrijck gecedeert, soo als men omstandiger geconvenieert is door een separaat Articul, soo wel weegens het hijpotheecq, als wegens de middelen en termen om die te heffen.

„ En sal de voorsz. betaalinge van de subsidie van vijf honderd duijsent rijcksdaalders, of twaalfmaal honderd en vijftigh duijsent guldens Hollandts, beginnen met den dagh van de teeckeningh van dit tegenwoordigh Tractaat, waar van sullen afgetrocken werden, *pro rato* van den tijdt, de inkomsten van de Steeden, Castelenijen en Dependentien, door Vranckrijck gecedeert; verscheenen sedert den voorsz. dag, tot den dagh toe, dat de voorsz. Landen aan sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteit sullen overgeleevert zijn, voor soo veel als de Staaten Generaal de selve sullen ontfangen hebben.

„ XX. Sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteit bevestight ende ratificeert door dit Articul de Capitulatien aan Provincien ende Steeden van de Nederlanden, voor deezen de Spaansche genaamt, geaccordeert, ten tijde van haare reductie onder de gehoorsaamheid van sijne voornoemde Majesteit, gelijck meede de generaale administratie van het voorschreeve Landt, aldaar geexerceert door Groot-Brittannien, ende de Staaten Generaal der vereenighde Provincien, hebbende gerepresenteert den legitimen Souverain door haare Ministers, die tot Brussel geresideert hebben, ende door den Raadt van Staate, gecommitteert tot het generaal Gouvernement der voorschreeve Nederlanden, in gevolge van de macht en Instructien, aan haar gegeeven, ende van

de

de requisitien, die haar van weegen de twee Mogentheeden zijn gedaan, soo in materie van Regale, van Justitie, van Politie, als van Finantie, gelijck meede de particuliere administratie van de Staaten der Provincien, van de Collegien, Steeden en Gemeenschappen ten platten Lande, als van de souveraine Hoven van Justitie, ende andere Hoven ende Subalterne Rechteren: Welcke Acten van Politie, Regale, Justitie, en Finantie blijven en behouden sullen haar geheel en volkomen effect, volgens den inhoude der voorsz. Acten, en geweesen Sententien; alles op den selven voet, als of de selve door den wettigen Souverain van het Land, en onder sijn gouvernement gemaackt waaren geweest.

„ XXI. Alle het geene in het voorgaande Artikul begreepen is, sal oock geobserveert, geratificeert en gemaintineert werden van de kant van sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt, ten reguarde van het Overquartier van Gelderlandt, en van de Landen van Vranckrijck geconquesteert, (waar van Koningh Karel de tweede, glorieuser memorie, bij zijn overlijden niet in possessie was) ten respecte van alle de dispositien, gemaackt in den naam en van weegen de Staaten Generaal der vereenighde Provincien.

„ En wat de Beneficien en Kerckelijcke waardigheeden aan gaat, die geene die daar meede zijn voorsien geweest, en die haar in de possessie bevinden, sullen niet mogen werden afgeset, en die geene die noch niet in de possessie zijn, sullen daar in gestelt werden, sonder dat men daar tegen sal vermogen eenige oppositie te doen, als bij weegen en volgens de ordre van de Justitie, vermogens de Wetten en gewoontens van het Landt.

„ XXII. Zijne Keiserlijke en Catholijke Majesteit erkent ende belooft de Obligatien te voldoen, die van wegen zijne Catholijcke Majesteit, Karel de tweede, glorieuser memorie, gepasseert zijn, tot opneeminge van het geldt, het welk haar Hoog Mog. voor sijne voornoemde Majesteit hebben doen negotieeren, waar van de Lijste aan het einde van dit Articul gevoegd is; ende alzoo men aan de Staaten Generaal noch niet overgegeven heeft de Obligatien van de Staaten der Spaansche Nederlanden, ter somme van tweemaal honderd duisend guldens 's jaars, door haar te fourneeren tot betalinge van de interessen ende rembourse-

ment

ment van een capitaal van een millioen vier honderd duisend guldens, op interest geligt in het jaar sestien honderd acht en negentigh, om gebruickt te werden tot noodzaakelijkheeden der Frontieren van de voorschreeve Spaansche Nederlanden, ende van vier jaaren interest, beloopende de somme van twee honderd vier en twintig duisend guldens, waar mede het voorsz. capitaal van een millioen vier honderd duisend guldens is verhoogt, welcke Obligatie den voornoemden Koning Karel de tweede, glorieuser memorie, beloofd had te doen overleeveren, zonder dat zulks geschiedt is. Zijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit belooft bij deesen door de Staaten van de Provincien van de voorschreeve Nederlanden, de Obligatien te doen passeeren, en deselve aanstonds daarna te doen leeveren aan de voornoemde Staaten Generaal conform den inhoud van de voorschreeve Obligatien van sijne Catholijke Majesteit, van den dertigsten Meij sestien honderd acht en tnegentig, op de eerste convocatie der Staaten, ofte ten langsten binnen twee maanden na de uitwisseling van dit Tractaat.

„ *Memorie van de negotiatien, gedaan ter requisitie van zijne Koninglijcke Majesteit Karel de tweede glorieuser gedachtenisse.*

„ De eerste negotiatie is geweest van een millioen vijf honderd vijf en seventig duisend guldens, op de inkomende ende uitgaande rechten van het Fort Marie, tot vijf ten honderd, gedaan bij Acte van den dertienden December sestien honderd tnegentig	1575000 - 0 - 0
„ De tweede is geweest van vijf honderd vijf en twintig duisend guldens, tot vijf ten honderd, op dezelve fonds geligt, bij Acte van den een en twintigsten Maart sestien honderd een en tnegentig. . .	525000 - 0 - 0
„ De derde is geweest van vijf honderd seven en sestig duisend guldens, tegens vijf ten honderd op de inkomsten van het Overquar-	

tier

tier van Gelderland, gedaan bij Acte van den vijftienden Januarij festien honderd twee en tnegentig. . . . 567000 - 0 - 0

„ De vierde en vijfde negotiatien van vijf honderd duifend guldens, ende van twee honderd duifend guldens zijn gedaan conform twee Actens van den vierden en twee en twintigsten Meij festien honderd drie en tnegentig, op de inkomende ende uitgaande rechten van het Fort de Marie tegens fes ten honderd . . . . 700000 - 0 - 0

„ De fesde is geweest van fes honderd vijf en festig duifend guldens op dezelve fondts tot vijf ten honderd, geligt bij Acte van den elfden April festien honderd vijf en tnegentig . . . . . 665000 - 0 - 0

„ De fevende is geweest van een millioen vier honderd veertig duifend guldens op dezelve fonds tot vijf ten honderd, geligt bij Acte van den vier en twintigsten November festien honderd vijf en twintig . 1440000 - 0 - 0

„ De aghfte, negende ende tiende fomme van vier honderd duifent, van een honderd duifend, en van drie honderd guldens, zijn geligt geweest bij Acte van den tienden December festien honderd vijf en tnegentig, van den twaalfden September festien honderd fes en tnegentig, en van den fesden Maart festien honderd feven en tnegentig, tot vijf ten honderd, op de inkomften van de Marie, ende de Domeinen van de Provincie van Luxemburg, bedraagende famen. . . . . 800000 - 0 - 0

„ De elfde fomme van vijf honderd duifend guldens, is geligt bij Acte van den dertigften April festien honderd fes en tnegentig, tot fes ten honderd op de inkomften van de Prevofté van Mons . . . . 500000 - 0 - 0

„ De

„ De twaalfde somme van een millioen vier honderd duisend guldens tegens vier ten honderd, is geligt geweest op de subsidien van de Provincien van de Nederlanden, op de remises van Spagne, ende bij subsidie op de inkomsten van de Marie. Item noch twee honderd vier en twintig duisend guldens voor vier jaaren interest van het capitaal, conform den teneur van de Obligatie van den dertigsten Mei sestien honderd acht en tnegentig, bedraagende dus in het geheel een millioen ses honderd vier en twintig duisend guldens . 1624000 - 0 - 0

„ XXVIII. Van gelijken erkent, approbeert ende confirmeert, sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit alle de lichtinge van geld, (waar van de Lijste aan het einde van dit Articul is gevoegd) welke men genoodsaakt geweest is te doen, tot betaalinge van seer veel indispensable noodsaackelijckheden tot conservatie van de Spaansche Nederlanden, ende tot het onderhoud van de Troupes van sijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit, geduurende het provisioneel Gouvernement van Groot-Brittannien ende de Staaten Generaal der vereenigde Nederlanden, ende gedaan door haar Hoog Mog., met concert van sijne Majesteit van Groot-Brittannien, belovende zijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit deselve te voldoen, ende de voorschreeve negotiatien wettelijck te doen registreeren, ter Kameren ven Finantien ende Reekeningen, ende daar van Acte in forma te doen leveren aan haar Hoog Mog., ende het capitaal en interest te doen betaalen uit de fondsen ende hypotheecquen, soo principaale als subsidiare, ten dien einde geaffecteert, sonder dat sijn Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit sal vermogen eenige veranderinge toe te brengen, ten zij met toestemming van de Staaten Generaal, in de directie ofte administratie van de hijpotheecquen, op de welcke de negotiatien gedaan zijn, maar dat hij die laten zal aan haar Hoog Mog. conform den teneur van de Obligatien, ende bij aldien die fondsen niet suffisant genoeg souden zijn, sal het gee-

ne hier aan manqueeren zal, gesuppleert werden, door de Staaten van de voorschreeve Oostenrijksche Provincien.

„ *Memorie van negotiatien gedaan geduurende het provisioneel Gouvernement van sijne Brittannische Majesteit van haar Hoog Mog. in de Nederlanden.*

„ In den jaare seventien honderd seven zijn gelicht drie honderd duisend guldens tot vijf ten honderd, op de Posterije, ende gedestineert om aan den Koning na Barcelona te werden gesonden. Noch vier honderd duisend guldens tot vijf ten honderd, op de inkomende ende uitgaande rechten in Vlaanderen, gedestineert tot noodsaaklijkheden in de Nederlanden. De interessen van de voorsz. vier honderd duisend guldens, zijn geassigneert geweest op de Posterijen	700000 - 0 - 0
„ In de maand van Februarij van den jaare seventien honderd negen zijn gelicht geweest twee honderd en vijftig duisend guldens tot vijf ten honderd, op de rechten ten van de Marie, tot onderhoud van de Keiserlijke en Paltzische Troupes .	250000 - 0 - 0
„ In de maandt van Meij seventien honderd negen is gelicht geweest een somme van vijf honderd duijsent guldens tot vijf ten honderd, op de selve conditien, fondsen en tot het selve gebruijck . .	500000 - 0 - 0
„ In de maandt van Augustus is noch gelight een somme van tien honderd duijsent guldens tot vijf ten honderd, op de selve conditien, fondsen, en tot het selve gebruijck	1000000 - 0 - 0
„ In den jaare seventien hondert tien is genegotieert geweest een somme van drie hon-	

den

dert duijſent guldens tot ſes ten hondert, op de inkomſten van de Poſterije, om de koſten van de Keijſerlijcke ende Paltziſche Troupes in dienſte van ſijne Keiſerlijcke en Catholijcke Majeſteijt te helpen dragen 300000 - 0 - 0

„ Item op de rechten van inkomen ende uijtgaan in Vlaanderen een ſomme van vier hondert duijſent guldens, om te ſubvenieeren aan de onkosten van de Keijſerlijcke Troupes, tot ſes ten hondert, te weeten, vijf ten hondert, te vinden op de rechten in Vlaanderen, ende een ten hondert op de inkomſten van de Marie . 400000 - 0 - 0

„ Noch op de ſelve fondts, ende tot ſes ten hondert, te weeten, vijf ten hondert, op de inkomende ende uijtgaande rechten in Vlaanderen, ende een ten hondert op de inkomſten van de Marie, een ſomme van drie hondert duijſent guldens, om de koſten van de Keijſerlijcke Troupes te hulp te komen . . . . . 300000 - 0 - 0

„ Noch op de ſelve fonds, ende tot ſes ten hondert, te weeten, vijf ten honderd op de inkomende ende uijtgaande rechten in Vlaanderen, ende een ten honderd op de inkomende van de Marie, een ſomme van drie hondert veertigh duijſent ſes hondert vijf en twintigh guldens, om de koſten van de Keijſerlijcke Troupes te helpen draagen 340625 - 0 - 0

„ Noch op de inkomſten van de Marie, tot vijf ten honderd, een ſomme van drie honderd duijſent guldens, om de koſten van de Keijſerlijcke Troupes te hulp te komen . . . . 300000 - 0 - 0

„ In de maandt van Maart ſeventien honderd elf, is gelicht geweeſt een ſomme van drie honderd duijſent guldens, tegens ſes ten honderd, op de inkomſten der Poſterije,

om

om de kosten van de Keijserlijcke Troupes te helpen draagen . . . 300000 - 0 - 0

„ In de maandt December seventien honderd twaalf, is op de Marie genegotieert geweest twee hondert aght en twintigh duijsent drie honderd en dertigh guldens, tot vijf ten honderd, tot voorsieninge der noodtsaakelijckheden van Mons, St. Gelain en Ath . . . . . 228330 - 0 - 0

„ Maackende deese voorschreeve lichtingen in het geheel de somme van vier millioenen ses honderd en aghtien duijsent negen honderd en vijftigh guldens. Welckers emploij, soo wel als van de somme van vijf honderd en vijftigh duijsent guldens, die de Ontfangers van de inkomende ende uijtgaande rechten in Vlaanderen in Wisselbrieven aan de Staten Generaal gefourneert hebben in den jaare seventien honderd tien, van honderd duijsent guldens, die sij ontfangen hebben van den Ontfanger der Mediamates, en van vijf honderd duijsent guldens, *salvo errore calculi*, die sij ontfangen hebben van de derde Kamer van den Raadt van Vlaanderen, is geverifieert geweest aan den Minister Plenipotentiaris van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, soo als dat veel particulierder geëxpliceert is door sijne declaratie, gestelt onder den Staat van negotiatien ende gefourneert geldt, ende van het gebruijck der voorschreeve penningen, op den selven dagh geteekent.

„ XXIV. Men sal, soo ras zijn kan, procedeeren tot de liquidatie van de betalingen, gedaan van de interesten ende van het capitaal der beleeningen, in de twee voorgaande Articulen gemeldt, in welcke liquidatie tot laste van haar Hoog Mog., niets sal gebraght worden, als al dat geene dat effectivelijck ende reelijck betaaldt sal bebonden worden, uijt kragte van de voorsz. Obligatien, en sonder dat men van de zijde van sijne Keijserlijcke en Catholijcke Majesteijt tegens de betaalinge der voorsz. interessen sal konnen maacken eenige difficulteijt ofte pretensie van rabat ofte diminutie, ter oorsaake van geen possessie der Hijpotheecquen, confiscatien in tijden van oorlogh, depravatie der Hijpotheecquen, ter saacke van verminderinge der inkomende

ende uijtgaande rechten, ofte eenigh ander oorsaack ofte pretext.

„ Ende sonder dat men ter saake van deeze liquidatie van wegen sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteit sal vermogen de betaalingh op te houden, voor de wederkrijginge der interessen ende termijnen van rembourssement, waar in sal gecontinueert werden conform de conditien in de Obligatien vervat, tot dat het blijcken sal, dat alle de beleeningen ende interessen van dien, volkomen voldaan ende wederom gegeeven sullen zijn, waar na de Hijpotheecquen wettelijck sullen ontlast ende gerestitueert werden.

„ XXV. Wijders zijn bij dit tegenwoordige Articul geratificeert ende geconfirmeert de Contracten van het Broodt, Water ende Fourage, der Keijserlijcke en Paltzische Troupes, gemaackt door de Ministers der twee Machten tot het gouvernement der Nederlanden, ter requisitie der voornoemde Ministers; ende zijn ook van gelijcke geconfirmeert en geratificeert alle de betaalinge reeds op dat subject gedaan, door den Raadt der Financien, en de ordres door den voornoemden Raadt gegeven, om het restant van het geene schuldigh is voor het voorsz. Broodt, Fourage en Wagens, te assigneeren op de rechten van Encrescence van de vier Specien, in gevolge van de Requisiten van den Raadt van Staate, sonder dat de voorsz. rechten van Encresence mogen gediverteert werden tot andere gebruijcken, onder wat pretext het oock soude mogen zijn, voor en aleer dat de Aannemers die het voorsz. Broodt, Fourage en Wagens, geleevert hebben, volkomen zijn, volgens den inhoude van haar Contract; in gevolge van de requisitien der Ministers der twee Mogentheeden, ende van de ordres van den Raadt van Staate, en van die van de Finantien.

„ XXVI. Belangende de Commercie, is men over een gekomen, dat de Schepen, Koopmanschappen ende Waaren, komende uijt Groot-Brittannien, en uijt de vereenighde Provincien, in de Oostenrijcksche Nederlanden inkomende, soo wel als de Scheepen, Koopmanschappen ende Waaren, uijtgaande uijt de voornoemde Nederlanden, na Groot-Brittannien, ende na de vereenighde Provincien, geene rechten van inkomen en uijtgaan sullen betaalen, als op den selven voet soo als men de selve jegen-

genwoordigh heft, en particulierlijck soodanige, als die voor de tekeninge van dit tegenwoordigh Tractaat gereguleert geweest zijn, volgens de requisitie aan den Raadt van Staate tot Brussel gedaan; door de Ministers der twee Mogentheeden, in dato den sesden November, ende dat alles alsoo blijven continueeren ende subsisteeren sal, generalijck op den voornoemden voet, sonder dat men eenige veranderinge, vernieuwinge, verminderinge ofte vermeerderinge daar in sal mogen maacken, onder wat pretext het oock soude mogen zijn, tot dat sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt, sijne Britannische Majesteijt, ende de Heeren Staaten Generaal anders sullen over een komen, door een Tractaat van Commercie te maacken soo ras als mogelijck zijn sal, blijvende voor de rest de Commercie, ende alles het geene daar van dependeert tusschen de Onderdaanen van sijne Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt in de Oostenrijcksche Nederlanden; ende die van de vereenighde Provincien in het geheel ende ten deele op den gestabileerden voet, en op de maniere begreepen in de Articulen van het Tractaat, gesllooten tot Munster den dertighsten Januarii sestien honderd acht en veertigh, tusschen sijne Majesteijt den Koningh Philippus de vierde, glorieusser memorie, ende de voornoemde Heeren Staaten Generaal, raackende de Commercie, welcke Articulen voor dit jegenwoordigh Tractaat komen geconfirmeert te werden.

„ XXVII. Dat de Fortificatien, ende alle de Wercken van de Citadelle van Luijck; gelijk mede die het Kasteel van Huij, met alle de Forten ende Wercken sullen gerafeert en gedemolieert werden, zonder dat dezelve ooit weder herbouwd ofte hersteld mogen werden, welverstaande dat de voorschreve demolitie sal gedaan werden op kosten van de Staaten en het Land van Luijck, aan wien de Materialen sullen blijven, om verkogt en elders vervoert te werden; alles volgens de ordre, en onder de directie van de Staaten Generaal, die ten dien einde bekwaame persoonen zullen zenden, om de directie der voornoemde demolitien te hebben, waar aan men immediaat na de teekeninge van dit tegenwoordig Tractaat, en die men zal eindigen binnen drie maanden, ofte eerder soo sulks doenlijk is ende dat ondertusschen de Guarnisoenen van de Staaten Generaal uit de voornoemde plaat-

sen niet sullen werden getrocken, voor dat de demolitie gedaan zij.

„ XXVIII. En tot beter verseekering en executie van dit jegenwoordig Tractaat, belooft en verbind zig zijne Brittannische Majesteit het zelve te confirmeeren en te garandeeren in alle sijne deelen en Articulen, gelijk hij het zelve confirmeert en garandeert bij deezen.

„ XXIX. Dit tegenwoordig Tractaat sal door sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, door zijne Brittannische Majesteit, en door de Heeren Staaten Generaal der vereenigde Provincien, geratificeert en geapprobeert werden, en de Brieven van ratificatie sullen binnen den tijd van ses weecken overgeleverd werden, of eerder indien het doenlijk is, te reekenen van den dag der teekeninge.

„ Tot bevestiging van het geene voorsz. is, hebben wij gevolmachtigde Ministers van zijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, van sijne Brittannische Majesteit, en van de Heeren Staaten Generaal, uit krachte van onze respective Volmachten, in bovengemelde namen deeze jegenwoordigen met onse ordinaire handteekeninge onderteekent, en op dezelve doen drucken de Cachetten van onse Wapenen.

„ Gedaan tot Antwerpen den vijftienden November seventien honderd vijftien.

„ Geteekent,

L. C. van Kinigsegg. W. Cadogan. B. v. Dussen.

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

Graaf van Rechteren.

(L. S.)

S. L. Gockinga.

(L. S.)

Adr. van Borssele tot Geldermalsen."

(L. S.)

„ Se-

„ *Separaat Articul.* Gelijk in het negentiende Articul van het Tractaat van Barriere voor de Staaten Generaal der vereenigde Provincien, in de Oostenrijksche Nederlanden deesen vijftienden November seventien honderd vijftien gesloten, tusschen sijne Keiserlijke en Catholijcke Majesteit, sijne Britannische Majesteit, en de voornoemde Heeren Staaten Generaal, men geconvenieert is, sich veel omstandiger te expliceeren op het subject der hijpothequen, en de middelen om de subsidie, hier vooren gemeld, te bekomen, door een separaat Articul, sijne Keiserlijke en Catholijke Majesteit om de betaalinge van de voorschreeve subsidie van vijf honderd duisent rijksdaalders, ofte twaalfmaal honderd en vijftig duisent guldens, Hollands geld, jaarlijks geaccordeert en beloofd bij het voorschreeve Articul, soo veel te meer te verseekeren en te faciliteeren, assigneert specialijk op de Plaatsen, Steeden, Castelenijen ende dependenten voor Frankrijk gecedeert, jaarlijks een somme van ses honderd en tien duisend guldens, Hollands geldt, volgens de onderstaande Reparatie namentlijk:

„ Op de Stad Doornick . . .	55000 - 0 - 0
„ Op de Castelenije van Doornick gesegd het Doerniksche . . .	25000 - 0 - 0
„ Op de Stad en Roede van Meenen .	90000 - 0 - 0
„ En op het gedeelte van West-Vlaanderen, dat door Vrankrijk gecedeerd is, te verdeelen over de Steeden, Castelenijen ende Dependentien, volgens het transport van Vlaanderen	440000 - 0 - 0
„ En het resteerende, op de subsidien van de Provincie van Brabandt een derde, uitmaakende een somme van . .	213333⅓ - 0 - 0
„ En op die van de Provincie van Vlaanderen twee derde, uitmaakende een somme van	426666⅔ - 0 - 0

maakende de voorsz. respective sommen te samen, de bovenstaande totale somme van vijf honderd duisend rijksdaalders, of twaalfmaal honderd en vijftig duisend guldens, Hollands geldt.

„ De portie van de Provintie van Braband is geassigneert op het

het contingent van de seeven Quartieren van Antwerpen, en de andere Districten van Brabandt in de subsidien van die Provincie; en de portie van de Provincie van Vlaanderen op het contingent van het Land van Waas, daar onder begreepen Beeveren, het land van Oudenborg, het Vrije van Brugge, het Land van Aalst, en van de Stad en Lande van Dendermonde, in de subsidie van die Provintie.

„ Ende om de reguliere betaalinge der voorschreeve respective sommen soo veel te meer te verseekeren, belooft ende verbind sig sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, dat de betaalinge van drie tot drie maanden sal geschieden, te beginnen van den dag van de teekeninge van dit tegenwoordig Tractaat, te betaalen op het verval van den termijn, ende bij gebreck van de voorschreeve betaalinge op het einde der voorschreeve drie maanden, soo ordonneert sijne Keiserlijke en Catholijcke Majesteit van nu af aan, en door dit Tractaat, aan de Staaten van de Provincien, en Departementen, en de Ontfangers der subsidien, soo ordinaris als extraordinaris, gelijk mede van sijne rechten en Domeijnen, waar uit de betaalinge geschieden moet, conform de bovenstaande repartitie, dat zij uit krachte van dit Articul, en op een Copie van dien, geduuriglijk sullen hebben te betaalen op ieder vervaldag, en zonder uitstel, aan den Ontfanger Generaal van de voornoemde Staaten Generaal, ofte aan zijne Ordres, de somme hier boven gemarqueert, en zonder andere ordre ofte assignatie af te wagten, moetende dit Articul hier dienen tot order en assignatie, soo voor nu, als voor het toekomende; en zal de voorsz. betaalinge haar in rekening 'geleeden werden, tot laste van zijne Keiserlijcke ende Catholijcke Majesteit, gelijk of het door hem zelfs gedaan was.

„ Bij gebrek van dien, ofte wel bij aldien de voornoemde Staaten met de noodige promptitude de subsidien niet en accordeeren, sullen de Staaten Generaal vermoogen te procedeeren tot middelen van constrainte ende executie, ende selfs bij middel van feijten tegens de Ontfangers, Staaten ende Domeinen van de voorschreeve Provincien ende Departementen, welke zijne Keiserlijcke Majesteit daar in onderwerpt, uit krachte van dit Articul, alles zonder præjuditie van het recht van haar Hoog Mog. op de an-

andere revenues van den Souverain, boven de subsidien der Provincien, gelijk zijn de rechten van inkomen ende uitgaan, Imposten, Tailles, Tollen ende andere I[illegible]eijnen.

„ Daarenboven is men over een gekomen, dat de betaalinge der voorsz. subsidie niet sal kunnen uitgesteld werden, noch minder gerefuseert, onder pretext van compensatien, liquidatien, ofte andere pretensien, van wat naam ofte natuure die ook zouden mogen wezen.

„ Ende zal dit separaat Articul dezelve kragt hebben als het voorschreeve Tractaat van Barriere zelfs, en alles, als of het van woord tot woord daar in geinsereert was geweest, en zal binnen de selve tijd geratificeert werden als dat Tractaat.

„ Tot bevestiging van het geene voorsz. is, hebben wij gevolmachtigde Ministers van sijne Keiserlijcke en Catholijcke Majesteit, van sijne Brittannische Majesteit, en van de Heeren Staaten Generaal, dit tegenwoordig Articul onderteekent, en daar op doen drukken de Cachetten van onse Wapenen.

„ Gedaan tot Antwerpen den vijftienden November seventien honderd vijftien."

„ Geteekent,

L. C. van Kinigsegg. (L. S.)

W. Cadogan. (L. S.)

B. v. Dussen. (L. S.)

Graaf van Rechteren. (L. S.)

S. L. Gockinga. (L. S.)

Adr. van Borssele tot Geldermalsen. (L. S.)

BARSINGERHORN, en daar onder KOLHORN. Deszelfs Rechtsban strekt, ten Noorden, aan de Zuiderzee, ter Z. O. aan de Banne van *Winkel*, *Nieuwe Niedorp* en *Haringhuizen*, en ten Westen aan die van *Schagen*. *Barsingerhorn* werd, met *Haringhuizen*, in 't jaar 1415, door Hertog WILLEM van *Beijeren*, tot eene Stad verheven, onder den naam van *Barsingerhorn*;

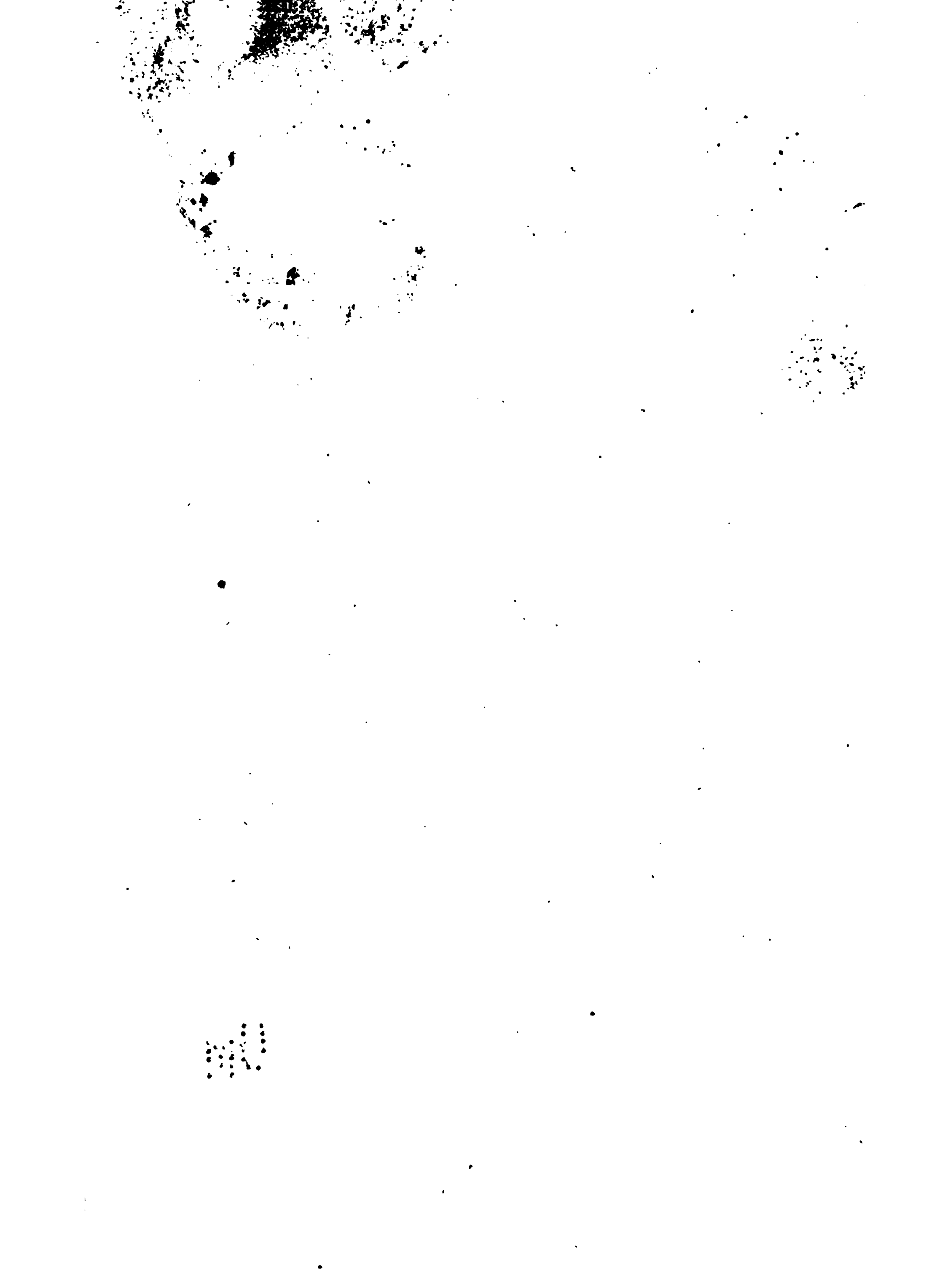
horn; welk recht, naderhand, door den Heer VAN SCHAGEN, bevestigd is. *Barſingerhorn* en *Kolhorn* worden begroot op 983 Morgens en 1[illegible] Roeden lands; het getal der huizen, in de eerstgemelde plaats, was, bij de laatſte opneeming, 222. De Baljuw zit 'er over 't *Crimineele*, en in 't *Civiele* als Schout met zeven Schepenen te recht. Het Dorp, welk deezen naam draagt, beslaat, in de lengte, een ſtreek van 700 Roeden, die meest al betimmerd is. In het jaar 1622 is aldaar een fraai Raadhuis geſticht. Behalven de Gereformeerde Kerk, zijn 'er twee vergaderplaatſen voor de Doopsgezinden. Ook hebben de Gereformeerden en Doopsgezinden 'er ieder een Weeshuis.

BART. (*Jan*) Schoon van geringe ouders, te *Duinkerken*, geboren, heeft deeze, door dapperheid, zijnen naam vereeuwigd. Zijn Vader, die een Visſcher en reeds met een talrijk huisgezin belaaden was, zag het zelve, in het jaar 1650, door de geboorte van deezen zijnen Zoon JAN, en naderhand nog met eenen, KASPER, vermeerderd. De behoeftigheid van zijnen ſtaat gedoogde niet, dat hij zijne Zoonen iets anders deed leeren dan visſchen, zonder zelfs te denken, om hen in de allernoodzaaklijkſte kunſten, leezen en ſchrijven naamlijk, te doen onderwijzen. Het is niet zeker, of BART een anderen naam gehad hebbe, dan of hij dus, naar zijnen Vader BART, genaamd is geworden; maar dit is zeker, dat hij bij geen anderen naam bekend geweest is. Hij van eene geaartheid zijnde, die tot grooter bedrijven, dan de behandeling van het vischwand, geſchikt was, verliet het huis en de plaats zijner geboorte, ging naar *Holland* en verhuurde zig aldaar voor ſcheeps jongen. Onder den vermaarden Zeeheld M. A. DE RUITER, werd hij, van jongen, een zeer bekwaam zeemar. Met den oorlog, welken LODEWIJK DE XIV, in het jaar 1672, den Staaten aandeed, vonden deeze zig verpligt, wilden zij twee zulke magtige vijanden, als *Frankrijk* en *Engeland*, het hoofd bieden, uitte zien naar mannen van uitmuntende bekwaamheid. BART was een van hun, wien aanzienlijke bedieningen werden aangeboden. Naauwlijks een en twintig jaaren oud zijnde, en geene andere opvoeding, dan die eens zeemans, genoten hebbende, weigerde hij het aanbod, en was eerlijk genoeg, tegen zijn Vaderland, noch tegen zijnen Koning te willen vechten;

JEAN BART.

J. Buys, delin. Reinier Vinkeles, sculp.

ten; hij nam de vlucht, keerde naar *Duinkerken*, en begon de kostwinning zijner stadgenooten; dat is, hij werd een' *Kaaper*. In dien nieuwen dienst kweet hij zig dapper, dat hij wel haast onder de zijnen uitmuntte. Het schip, waar op hij zig bevond, keerde ze'den zonder prijzen te rug; en de Kapitein verklaarde openlijk, dat zijn geluk aan JAN BART, die door zijn voorbeeld alle anderen gaande maakte, inzonderheid moest toegeschreeven worden; deeze roem verspreidde zig zelfs tot in 't Hof van Koning LODEWIJK.

Door ter Kaap te vaaren, had hij voor zig zelven zo veel gewonnen, dat hij, in 1675, voor zijne eigen rekening, een Galjoot uitrustte; hij wapende het zelve met twee stukken kanon, en 36 Man. Op zijnen eersten togt, ontmoette hij, bij *Texel*, een Fregat van 18 stukken en 60 man, klampte het aan boord, overwon het, en bragt het te *Duinkerken* op. Deeze en andere gemaakte prijzen stelden hem in staat, deel in eene Kaapreederij te neemen. Deeze een Fregat van tien stukken, waar over hij het bevel aanvaard had, uitgerust hebbende, was het zelve naauwlijks buiten de Haven van *Duinkerken*, of het ontmoette een *Hollandsch* Fregat, *de Hoop* genaamd, voerende 12 stukken; BART tastte het aan, en overwon het na eenige uuren vechten. Daarna ondernam hij eenen kruistogt naar de *Oostzee*, alwaar hij op een aanzienlijke Koopvaardijvloot, begeleid door twee Fregatten, het een van twaalf en het ander van achttien stukken, aanviel; het laatste Fregat taste hij eerst aan, veroverde het, sloeg het ander op de vlucht, vernielde een gedeelte der vloot, en overweldigde het overschot. Hier door een schrik voor zijne vijanden geworden zijnde, deed zulks den moed zijner Medereederen niet weinig aanwasfen: waarom zij vijf Schepen uitrustten. Het Schip, waar over BART het bevel voerde, was de *Overwinning* genaamd. Op den 23sten Maart des jaars 1676 daar mede in Zee gestoken zijnde, vermeesterde hij een *Hollandsch* schip van 10 stukken, en zond het naar *Duinkerken*; het werd op 50,000 kroonen geschat. Eenige dagen daarna vervielen onder zijn bereik agt Koopvaardijschepen, die van *Londen* kwamen, begeleid wordende door drie Oorlogschepen, het eene een *Zeeuwsch* schip van achttien, en de twee anderen

Oostenders, een van vier, en het andere van agt en twintig stukken. Zo ras hij dezelve in het gezicht had, gaf hij een zijner Fregatten order de Koopvaardijschepen aantetasten. Hij zelf viel, zonder zig lang te bedenken, op de drie Oorlogschepen aan, enterde het *Zeeuwsche* schip, felde, met eigen hand, den Kapitein, en noodzaakte het verbaasde scheepsvolk zig over te geeven. Daarop haastte hij zig om het *Oostendesche* schip van 28 stukken op de vlucht te jaagen, gelijk het andere ook geweeken was. Jan bart keerde dus, als moedig overwinnaar, met het *Zeeuwsche* Oorlogschip en acht Koopvaardijschepen, in *Duinkerken* te rug.

In de maand Meij des volgenden jaars, ontmoette hij, met zijn Esquadertje, zestien schepen, die, met koopwaren geladen, van *Holland* naar *Engeland* stevenden, begeleid wordende door een Fregat van 24 stukken. Het Fregat werd door hem, volgens zijne gewoonte, eerst aangetast. De Kapitein van het zelve verweerde zig zeer lang en hardnekkig. Bart werd hier op als buiten zig zelven vervoerd; zijnen moed verdubbelende, maakte hij zig, na een gevecht van drie uuren, van het Fregat, als ook van de meeste Koopvaardijschepen meester. In de maand September van het zelfde jaar, geraakte hij slaags met een Fregat van 36 stukken, dat geschikt was ter beveiliging van eenige Koopvaardijschepen. Ook dit, met zijne onderhebbende schepen, onderging het zelfde lot, uitgezonderd dat hij deezen buit in *Frankrijk* opbragt. Lodewijk de XIV, veel van dit laatste voorval hebbende hooren spreeken, zond, ter verdere aanmoediging, den Zeeman een gedenkpenning, hangende aan een gouden keten.

In Maart van het Jaar 1678, stak hij, met een nieuw Schip van veertien stukken, *de Dauphijn* genaamd, in Zee. Weinige dagen had slegts zijn togt geduurd, of het Schip *Schiedam*, voerende twee-en-dertig stukken, dat voor *Texel* als Kustbewaarder diende, kwam op hem af, met oogmerk om hem te neemen. Bart toonde terstond, dat hij noch de meerderheid van het geschut, noch die van de manschap schroomde. Naauwlijks waren zij aan elkander, of hij gaf order om te enteren. Hij zelf deed alles; gebood, vocht en kreeg verscheidene wonden; ondanks de-

dezelve, verfloeg hij al wat hem voorkwam; zelfs viel hij op den Kapitein aan, doodde hem, en maakte zig meester van het Schip.

Nog in het zelfde Jaar trad BART in dienst des Konings van *Frankrijk*; te ligter besloot hij daartoe, om dat, na het sluiten van den vrede, met de Kaaperij niets te haalen was. LODEWIJK gaf hem het bevel over een Schip van veertien ftukken, met order om jacht op de roovers van *Salé* te maaken. Een van die, voerende zestien ftukken en veertig man, bragt hij te *Toulon* op. Op het getuigenis, 't welk VAUBAN, wegens BART, aan den Koning gaf, werd hij door zijne Majefteit verhoogd.

Na dat *Spanje*, niettegenftaande deszelfs onmagt, in het jaar 1686, den oorlog aan *Frankrijk* verklaard had, voerde BART het bevel over een Fregat, en kruiste daar mede in de Middellandfche Zee. Aldaar overmeesterde hij een Schip van die Natie, bemand met 320 Soldaaten, en bragt het te *Brest* op. Weinig tijds daarna bevond hij zig bij de Vloot, onder bevel van den Heer D'ABLIMONT, waarmede hij de *Spaanfche* Vloot, voor *Cadix*, naderde. In het gevecht bedreef hij wonderen; en, fchoon reeds gewond, veroverde hij twee *Spaanfche* Schepen.

In 't jaar 1689 voerde hij het bevel over een Fregat van 24 ftukken, en vertrok daarmede, in gezelfchap van den Ridder FORBIN, die een Fregat van 16 ftukken onder zig had, naar *Duinkerken*, ter geleide van eenige Koopvaardijfchepen, die naar *Brest* moeften. Zij overmeesterden op dien togt een *Hollandfchen* Kaper, die zo lang geftreden had, dat 'er bijna niets van het Schip overgebleeven was. Op hunnen tweeden togt, naar *Havre*, ter dekking van twintig Koopvaarders, in 't midden van 't Kanaal zijnde, ontmoetten zij twee *Engelfche* Schepen, die alle zeilen bijzetteden, om de Vloot te onderhaalen. FORBIN wilde dezelven ontwijken; doch BART verklaarde, gezworen te hebben, nooit voor een' vijand te zullen wijken: en vermits hij het bevel had, moest FORBIN gehoorzaamen. Drie der grootfte Koopvaarders werden met Matroozen van de anderen bemand, en ontvingen bevel om een van de *Engelfche* aantetasten, en het zelve werk te verfchaffen, terwijl zij met het andere bezig zouden zijn. BART, wien FORBIN bevolen had hem te onderfteunen,

nen, liep, met volle zeilen, op zijne vijanden aan; doch de wind stilde in een oogenblik; waardoor hem de voorgenomen aanval mislukte. Zijn boegspriet raakte vast in de hoofdtouwen van den Engelsman: FORBIN hielp hem daadlijk; hij maakte zig los, en zij bragten 't voorts zo verre, dat het volk op het *Engelsche* Schip, Dek en Kampanje moest ruimen. Toen het nu op het punt was van zig overtegeeven, kreeg het hulp van het andere Schip, doordien de Koopvaardijschepen hunnen pligt niet betrachtten. Het gemelde Schip viel op beide de *Fransche* Schepen aan. BART en FORBIN vochten als Leeuwen, tot zo lang, dat hun meeste volk gesneuveld en zij beiden gewond waren. Dus buiten staat van verweering gebragt zijnde, gaven zij zig over; zij werden te *Plijmouth* binnen gebragt, en aldaar in naauwe gevangenis bewaard. Hier spitsten zij hun verstand zo lang, tot dat zij door middel van een klein vaartuig ontkwamen. Bij hunne terugkomst begaf FORBIN zig naar het Hof, alwaar hij, na den Koning van alles verslag gedaan te hebben, eerlijk beloond werd; doch hij was edelmoedig genoeg aan zijne Majesteit te verklaaren, dat de belooning meer BART, dan hem toekwam; waarop de dappere BART het zelfde eereloon ontving.

De Graaf DE TOURVILLE, in het Jaar 1690, door Koning LODEWIJK, tot Vice-Admiraal zijnde aangesteld, werd BART onder hem geplaatst, en aan hem het bevel over een Schip van 40 stukken en 220 man gegeeven, met order om zig daarmede bij de Vloot te *Brest* te voegen. Den 23sten Junij liepen zij in Zee, en kwamen den 29sten onder *Engeland*. Op den 4 Julij bespiedde JAN BART, als een Visscher verkleed, in een klein Vaartuig, de Vloot, die uit zeven en vijftig Oorlogschepen en dertig kleinere Vaartuigen, zo Fregatten als Kotters, bestond, leggende boven den wind, op eene rij geschaard, en slegts een halve kabellengte van elkander. De *Hollanders* hadden de voorhoede; de *Engelsche* Admiraal van de roode Vlag had den middentogt, en die van de blaauwe Vlag de achterhoede. TOURVILLE maakte, op dit bericht, zig vaardig tot den slag. De *Hollanders*, die het grootste deel in het gevecht hadden, leden ook het meeste nadeel; want zes der voornaamste Schepen werden Mastloos geschooten, anderen op strand gejaagd.

Na het gevecht, liepen de twee vereenigde Vlooten de *Teems* op,

op, om zig van haare bekomene ſchade te herſtellen. De Staaten bericht van het geleedene nadeel bekomen hebbende, wapenpenden terſtond veertien groote Schepen, ('t welk toen ve[illegible] ſpoediger dan tegenwoordig ging) en deeden dezelven naar *Engeland* zeilen, om zig bij de Vloot te voegen. Terwijl TOURVILLE zijne Schepen mede herſtelde, kruiste BART, (1691) met twee Schepen, op de *Hollandſche* Kusten, en overviel aldaar de Haringbuizen, van welken agt of negen verbrand werden, na dat FORBIN het Oorlogſchip, dat tot derzelver geleide diende, overmeesterd had. Gelukkig nog, dat twee honderd andere Buizen zig in *Engeland* wisten te bergen. Op dien togt met dit bedrijf niet vergenoegd, ontmoette hij, op de terug reize naar *Duinkerken*, twee *Engelſche* Schepen, die 450 *Deenſche* Soldaaten naar *Engeland* voerden; hij viel dezelven onverwagt aan, en overmeesterde ze bijna zo ſpoedig, als hij ze aangevallen had. Even gelukkig ſlaagde hij in het afhaalen van twee Schepen van de *Elve*, geladen met Buskruid, Koper, Lood, Wapens, Graanen, enz. Terwijl hij op dezelve wachtte, rantſoeneerde hij, om niet leedig te zijn, eenige Groenlandsvaarders, voor duizend *Franſche* Kroonen; met dit Rantzoen, en met de twee gemelde Schepen, zeilde hij ongeſtoord naar *Brest*.

LODEWIJK DE XIV, ligt bevroedende, dat *Holland* en *Engeland* alle magt bijeen zouden brengen, om het nadeel, dat zij, in het voorgaande Jaar, geleden hadden, te herſtellen, gaf order aan TOURVILLE, om zig mede ten ſpoedigſten gereed te maaken. BART kreeg, onder die Vloot, het bevel over een Schip van 66 ſtukken en 400 man; doch in dat Jaar niets aanmerkelijks tusſchen de vijandlijke Vlooten voorvallende, begaf hij zig naar *Duinkerken*, welke ſtad, in het Jaar 1694, door de Bondgenooten, geblokkeerd en hevig gebombardeerd werd. BART niet kunnende dulden, dus opgeſloten te zijn, ondernam alles, om zig daaraan te onttrekken. Hij openbaarde zijn voorneemen aan den Minister der Zeezaaken, den Heer PONT CHARTIN, die 'er terſtond genoegen in nam, én het geen 'er toe vereischt werd, bezorgde; doch naderhand van beſluit veranderende, beval hij de uitvoering te ſtaaken.

Op nader bericht van BART, herhaalde hij de reeds geevene orders. BART, de uitrusting, volgens zijn plan, voltooid hebben-

bende, ging 's nachts onder zeil, en voer, met de bijhebbende vaartuigen, door de tusschenwijdte der *Engelsche* Schepen heen, geevende aan wederzijden de laag. Hij won de ruime Zee, zonder dat zijne vijanden bedacht geweest waren hem aantetasten; met het aanbreeken van den dag, was hij reeds uit hun gezicht. Tegen den avond ontdekte hij vier Schepen, die met hem één Cours hielden; in 't eerst meende hij dat zij van de Vloot, die *Duinkerken* blokkeerde, waren afgezonden; doch bij nader onderzoek bleeken het drie rijk geladene Schepen te zijn, die uit *Engeland* naar *Rusland* bestemd waren, en door een Oorlogschip gedekt werden. Geduurende den nagt hield hij zig digt bij hen; met het aanbreeken van den morgen, tastte hij het Oorlogschip aan, en overmeesterde het, benevens de drie anderen.

Na deeze en meer andere Heldendaaden verricht te hebben, keerde hij, nevens den Ridder FORBIN, naar *Duinkerken*, alwaar zij order bekwamen, zig aan het Hof te vervoegen, om zig te verantwoorden op de klagten, door *Denemarken* tegen hen ingebragt. Schoon het eigenlijk tot ons bestek niet behoort, zullen wij hem, echter, derwaarts volgen, om den Leezer daar uit 's mans geaartheid te doen kennen. FORBIN was dan zo haast niet aan het Hof verscheenen, of de Koning vraagde naar JAN BART; zeggende dien man te willen zien. Op bekomen bevel, begaf BART zig des morgens ten Hove, en deed zig aandienen om bij den Koning ingeleid te worden; doch te vroeg gekomen zijnde, vertoefde hij in een der vertrekken, haalde zijn pijp uit den zak, sloeg vuur en begon te rooken. Allen die aldaar tegenwoordig waren, verwonderden zig over deeze stoutheid; de Wacht wilde hem noodzaaken van daar te gaan, zeggende dat het niet geoorloofd was, in de vertrekken des Konings te rooken; doch hij antwoordde zeer kort: *Ik heb in den dienst van den Koning mijnen Meester deeze gewoonte aangenomen; zij is mij onontbeerlijk geworden; en ik geloof dat hij veel te rechtvaardig is, om kwalijk te neemen, dat ik daaraan voldoe*; en ging dus met rooken voort.

Dewijl hij zig nog nooit aan 't Hof vertoond had, was hij 'er ook bij niemand bekend, dan bij den Ridder FORBIN, die zig, echter, wel wachtte te zeggen, dat hij 'er hem gebragt had. Den Koning werd hierop aangediend, dat 'er een man was, stout ge-

genoeg om in zijne vertrekken te rooken, en die weigerde hem te gaan. LODEWIJK zeide daarop al lachende; *Het zal* JAN BART *zijn; laat hem begaan.* Binnen komende, werd hij door zijne Majesteit minnelijk ontvangen; zeggende: JAN BART, *het is u alleen geoorloofd te rooken.* Op den naam van JAN BART en 's Vorsten minnelijke bejegening, stonden alle de Hovelingen opgetoogen, in de beschouwing van dien zeldzaamen mensch. De Koning was naauwlijks vertrokken, of ieder vraagde BART, hoe hij het tog gemaakt hadde, om door de Blokkaade van *Duinkerken* te komen? Hij plaatste hen allen op een rij, en dreef hen uit den weg, door stooten met zijne elleboogen en vuisten; ging midden door hen heen; keerde weder, en zeide: *Zie daar hoe ik gedaan heb.* Sommigen kwamen lachende bij den Koning, en verhaalden hem het voorgevallene. LODEWIJK zig met hem willende vermaaken, deed hem roepen; en hem in verlegenheid meenende te brengen, zeide zijne Majesteit: *zeg wij, hoe zijt gij door de Engelsche Vloot gekomen?* BART beantwoordde de vraag des Konings met de taal van een' Zeeman, dat is, met krachtige bewoordingen. De Hovelingen verwonderden zig daarover; doch de Koning zeide hun: *Hij spreekt wel wat onbeschaafd, maar handelt in mijne zaak dapper.* Vervolgens op zijne Hovelingen ziende, voegde hij 'er bij: *Is 'er onder u lieden wel iemand, die doen kan 't geen hij doet?* waarop zij, met eene buiging, die *neen* te kennen gaf, moesten antwoorden. De Koning beschonk hem met eene erkentenis van duizend Kroonen, te betaalen uit de Koninglijke Schatkamer; bij de ontvangst daarvan, speelde BART geen minder belachelijken rol.

Dan wij volgen hem weder op de Zee, waarvoor hij geboren scheen te zijn. Zonder alle zijne bedrijven stukswijze te melden, moeten wij hier aanmerken, dat in het Jaar 1694, agt Staatsche Oorlogschepen eene Graanvloot, uit de *Oostzee* naar *Frankrijk* bestemd, veroverd hebbende, dezelve tot op de hoogte van *Texel* bragten, alwaar BART, die zes Oorlogschepen bij zig had, 'er de handen aan sloeg. Drie van gemelde agt Schepen overweldigde hij; de overigen deed hij vlugten, en bragt de Graanschepen behouden in de Haven van *Duinkerken.*

Terstond na zijne aankomst aldaar, deed hij, door zijnen Zoon, den Koning kennis geeven van het behaalde voordeel.

De

De boodſchapper bekwam tot vergelding een hooger trap in den Zeedienst; en zijnen Vader werden brieven van Adeldom verleend.

Hij nu Ridder geworden zijnde, viel, in 't Jaar 1696, op een *Hollandſche* Vloot aan, die met Graanen uit de *Oostzee* kwam, veroverde [illegible] Fregatten, die ten geleide dienden, en nam of vernielde een aanmerkelijk getal Koopvaardijſchepen. In het volgende Jaar werd hij, door SOBIETSKIJ, Koning van *Poolen*, tot Bevelhebber van een Esquader, dat te *Duinkerken* lag, aangeſteld.

De ontwerpen, die hij, bij den ontſtaanen oorlog, in het Jaar 1702, beraamd had, werden door den dood verijdeld; hij overleed op den 27 April van het gemelde Jaar.

Laat ons met de volgende kenſchets van deezen Held afſtappen. Hij wordt beſchreeven als groot en wel gemaakt van leden; had een ſtout voorkomen; en zijn gantſche gedaante ſcheen geſchikt om de moeijelijkheden der Zeevaart te verduuren. Alle zijne trekken waren regelmaatig; hij had een aangenaam gelaat, een bloozende koleur, groote levendige oogen en blond hair; was maatig; ſprak weinig; bezat een gezond oordeel, ſchoon onbeſchaafd, en was voor den omgang met de wereld niet geſchikt. Zijne geaartheid was die van een' Zeeman, zijnde altoos werkzaam, ijverig, een vijand van rust en ledigheid. Hij onderſteunde zijne waardigheden door een' moed en dapperheid, die den toets konden doorſtaan, en beſtuurde dezelve door voorzichtigheid. Des noods durfde hij de grootſte gevaaren trotzeeren; doch ontweek dezelve, als 'er roem noch voordeel bij te behaalen was. De overwinning, die hij, in het jaar 1694, behaalde, bevrijdende, door het herneemen van de Graanvloot, *Frankrijk* van hongersnood, maakte alleen zijnen roem onſtervelijk. De naam van JAN BART was een ſchrik op den Oceaan. Doorgaans was hij gewoon, van de vijanden, daar hij tegen ſtreed, de eerſte laag af te wachten, en niet te ſchieten, dan onder het bereik van een Piſtoolſchoot, en dan terſtond tot de entering over te gaan. Dit meenden wij te moeten zeggen van hem, over wien wij ons billijk verwonderen, ſchoon hij den Staat onnoemelijke ſchatten ontweldigd heeft, op dat zijn voorbeeld van dapperheid en moed tot een ſpoor ter navolginge moge verſtrekken

ken aan hun, die zig hebben overgegeeven om hun Vaderland te verdedigen en te beschermen.

Zijn gantsche levensloop, uit het Fransch vertaald, is, met dit zelfde oogmerk, 1781, *te* Rotterdam *in 't licht gegeeven.*

BARTEL ENTES, een man, die zig, ten voordeele der Nederlanden, in den aanvang der *Spaansche* beroerten, ten schrik van *Spanje*, geen minder naam gemaakt heeft dan BART; zie ENTES. (*Bartel*)

BARTHOLDUS VAN OOIJEN, de XXIste Abt van *Egmond*; zie OOIJEN (*Bartholdus van*)

BARTHOLDUS, (*Wilhelmus*) of *Bartholdi*. In weerwil der Klassis van *Hoorn*, en van andere Predikanten, werd deeze, door de Magistraat, tot Predikant binnen die stad aangesteld. Na dat hij eenige maalen den Kansel beklommen had, moeiden de Predikanten zig daar mede, in het jaar 1576, en begeerden van Prins WILLEM, hij zoude met zijn gezach daar tusschen komen, en BARTHOLDI, nevens zijne voorstanders, bij zig ontbieden. Doch de Heer VAN ALDEGONDE, van wiens raad Prins WILLEM zig veeltijds bediende, ontraadde dit den Vorst, en oordeelde het beter, een' zachter weg in te slaan: naamlijk, het inleeveren van een vertoog, waar door, zijns bedunkens, de Magistraat gemaklijker tot reden zou te brengen zijn, dan door het oefenen van gezach, waar uit hij vreesde, dat, veelligt, groote geschillen zouden ontstaan, die ten nadeele van de goede zaak, tot krenking van 's Prinsen achtbaarheid, en tot vermindering der kerklijke tucht zouden kunnen strekken. De Heer ALDEGONDE schreef hier over aan ADRIAAN VAN DER MIJLEN: *Gij weet hoe gehaat de naam van Consistorie, van Klassis en bijna van Religie is.*

Door tusschenkomst van zulk een' raadsman, bedaarden de Kerklijken, en BARTHOLDI bleef in zijnen dienst.

BRANDT, *Hist. der Reform.* I. Deel, bl. 555.

BARZÆUS, (*Gaspar*) doorgaans genaamd GASPAR BELGIAE, of

de Nederlander, om dat hij te *Goes*, in *Zeeland*, geboren was, werd, schoon uit geringe ouders gesprooten, te *Leuven*, ter beoeffeninge van de Godgeleerdheid, gezonden. Eenige jaaren daarna verliet hij het School van MINERVA, en trad in dat van MARS, onder Keizer KAREL DEN V. In het jaar 1546 keerde hij weder tot de Letteroeffeningen, en vertrok, twee jaaren laater, met FRANISCUS XAVERIUS naar de *Indiën*, ter bekeering van de Heidenen, of ter verzameling van schatten. Als Provintiaal van de order der *Jesuiten* stierf hij te *Goa*, in 1553,

VAL. AND. LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 392.

BASNAGE, (*Jacobus*) wiens Vader Advocaat voor het Parlement van *Rouaan* was, werd geboren, den 8sten Augustus 1653. De eerste gronden zijner studien leide hij te *Saumur*, onder den vermaarden TANAQUILLUS FABER, die hem, om zijn vlug begrip, zeer beminde. FABER, weet men, had niet veel op met de Kerklijken; en ziende dat BASNAGE genegen was, die orde te omhelzen, raadde hij hem zulks ten sterksten af; doch des jongelings neiging was sterker dan FABERS raad. BASNAGE der Taalen kundig zijnde, begaf zig naar *Geneve*, en beoeffende aldaar, onder CHOVET, de *Filosophie*; onder MESTERAT en TURRETIJN de Godgeleerdheid; welke laatste wetenschap hij verder voortzette onder JURIEU, te *Sedan*. De laatste was een man van goed verstand, maar weinig toegevende: BASNAGE hoorde vlijtig zijne lessen, doch volgde meer de geaardheid van BEAULIEU, die veel gemaatigder was. JURIEU, hier door getroffen, gaf hem, toen hij zig als Proponent aangaf, tot straf, de allerzwaarste Proeftexten; niettemin voldeed BASNAGE zo wel, dat zijn meester niet kon nalaaten hem te roemen. In 't jaar 1676 werd hij Predikant te *Rouen*, in plaats van LE MOINE, die als Hoogleeraar naar *Leiden* beroepen was. BASNAGE trad aldaar in huwelijk met de dochter van CH. DU MOULIN, Predikant te *Chateaudun*, en kleindochter van den alombekenden P. DU MOULIN. In het jaar 1684 werd de kerk te *Quivellij*, welke door die van *Rouen* gebruikt werd, geslooten, onder voorwendsel, dat de Gemeente de order des Konings overtreden had. BASNAGE verzocht verlof, zig met zijn gezin naar *Holland* te mogen begeeven; na lang aanhouden werd hem dit, door een brevet, getekend met de eigen hand des Konings, toegestaan.

In

In 1691 werd hij te *Rotterdam*, op een behoorlijk jaarlijksch pensioen, tot Leeraar in de *Fransche* Gemeente aangesteld. Aldaar geraakte hij in twist met den Predikant JURIEU, die zijn vrouws zuster getrouwd had; doch hij wachtte zig, daar van iets door den druk gemeen te maaken: houdende hij zig liever aan zijne letterbezigheden, en in het gezelschap van geleerde Mannen. Dit maakte hem zijn verblijf aldaar zo aangenaam, dat hij, wat moeite zijn zwager hem ook veroorzaakte, echter niet kon besluiten, *Rotterdam* te verlaaten, om de beroeping, die te *Leiden* op hem gevallen was, te aanvaarden,

In het jaar 1703 hadden de beide behuwd-broeders een zeer hevig gesprek over het bidden in de Kerk, voor die van *de Sevennes*, welke de wapens hadden opgevat; JURIEU merkte dit aan als een wettigen oorlog: doch BASNAGE hield het tegendeel staande, en verklaarde te zullen wachten, met in 't openbaar voor hen te bidden, tot dat de souverain hem zulks beval.

In het volgende jaar geraakte hij in kennis met den Broeder van den Marquis DE TORCIJ, die den naam voerde van den Ridder CROISSIJ, welke, als krijgsgevangen, in den slag bij *Hochsted*, over *Rotterdam* naar *Engeland* gevoerd werd. De beleefdheid, die hij aan dien Heer en deszelfs Gezelschap beweezen had, bragt hem in kennis met den gezegden Marquis DE TORCIJ, die, eenige jaaren daarna, in *den Haag* kwam, om voorslagen van vrede te doen. De achting, welke de Raadpensionaris HEINSIUS hem toedroeg, was oorzaak dat hij, in het jaar 1704, als *Fransch* Predikant in de Hofplaats beroepen werd. De groote reden, die hem bewoog, dat beroep te aanvaarden, was, dat hij dacht den *Fransche* Vlugtelingen van meer dienst te kunnen zijn. HEINSIUS schatte hem niet alleen hoog als Predikant, maar toonde ook, dat hij in Staatzaaken veel vertrouwen in hem en zijne bekwaamheid stelde; hij zond hem met den *Franschen* Ambassadeur D'UXELLES naar 't Congres te *Utrecht*, ter behandeling van zaaken van het grootste gewigt. Zijne bekwaamheid was buitenlands bekend. De Cardinaal BOULLION, als vluchteling in *Holland* zijnde, vertrouwde hem alle zijne zaaken. De Abt DU BOS, naderhand Kardinaal, in 1716, als Buitengewoon Gezant van *Frankrijk*, had order van den Hertog VAN ORLEANS, zig bij BASNAGE te vervoegen, en van zijnen raad gebruik te maaken.

De Abt gaf hem niet alleen van alles kennis, maar arbeidde ook met hem, om de alliantie tusſchen *Frankrijk* en *Engeland* tot ſtand te brengen. Eene menigte brieven, door den Abt aan hem geſchreven, bewijst de verpligting, die *Frankrijk* erkende hem desaangaande verſchuldigd te zijn. De Regent liet het niet bij Complimenten, maar toonde zijne verpligting met 'er daad, door hem niet alleen alle zijne goederen, die hij in *Frankrijk* gelaten had, te doen toekomen, maar bezorgde hem daarenboven een vast jaargeld.

BASNAGE bezat bij eene groote geleerdheid, een gezond en ſterk lichaam. Zijn geheugen was uitmuntend. Weinig van ziekte wetende, trof dezelve hem, daar mede bezocht wordende, zo veel te ſterker. In 1722 kwijnde hij aan een maagziekte; daarna werd hij door de Geelzucht aangetast, zijnde toen in het 71ſte jaars zijns ouderdoms, en voorneemens zijne *Kerklijke Historie*, in de *Franſche* taal, te doen herdrukken; waar van het Eerſte Deel met de negende eeuw begint. Men had langen tijd bij hem aangehouden om dit werk vroeger te doen beginnen; doch de arbeid, die daar aan vast was, en zijne hooge jaaren, veroorzaakten, dat de Doctoren, reeds voor eenigen tijd, hem het ſtudeeren hadden verboden. Op den 3den van de maand December, 1723, verklaarden zij, dat 'er geene herſtelling zijner gezondheid overig was; hij overleed op den 25ſten van gemelde maand.

's Mans geaartheid was ongeveinsd, gelijk uit zijne ſchriften kenbaar is. Hij was mededeelzaam, en gedienſtig jegens behoeftigen; vriendhoudend, zachtmoedig, en zeer verdraagzaam. BAYLE, die volmaakt de kunst verſtond om iemand naar de waarde zijns arbeids te ſchatten, noemde hem, toen hij ſlegts 19 jaaren oud was, *eene levende Bibliotheek*. Het is, zegt hij, een Man, in de gedaante van een' jongeling, niet alleen wegens zijne groote geleerdheid, maar ook om zijne oprechtheid en edelmoedigheid. Meer tot zijn lof te zeggen, zou overbodig zijn, daar zijne ſchriften alles afdoen. Van alle deezen hier een verſlag te geeven, zou eene gansche Historie op zig zelve uitmaaken: des zullen wij alleenlijk van die, welke tot onze Vaderlandſche Geſchiedenisſen betrekking hebben, gewaagen. Deeze zijn zijne *Annales des Provinces Unies*, (Nederlandſche Jaarboe-

ken) welke, op last der Edele Gr. Mogende Heeren Staaten, die hem tot hunnen Historie-Schrijver aangesteld hadden, vervaardigd werden. BASNAGE had dien arbeid niet aangenomen, dan op zekere voorwaarden, hier in bestaande; dat hem toegang tot de Registers van Staat zou verleend worden, en hij ongeveinsd de waarheid zou mogen melden. Dit hem toegestaan zijnde, kwam, in 1717, het Eerste Deel in 't licht, dat greetig gezocht werd, en meer goedkeurders dan berispers vond. Wat aangaat de beschrijving van de Regeering der Zeven Provintien, daarin had hij hier en daar misgetast; doch zulks deeden ook zijne berispers. BASNAGE, verre van zo stijfhoofdig te zijn, zijne gebreken niet te willen erkennen, of verbeteren, deed zulks voor zijnen dood, in een uitvoerig bericht, en voegde daar bij eene Verhandeling over de *Batavieren*, die met vrucht geleezen kan worden. Deeze Verhandeling plaatste hij voor het Tweede Deel, dat in 1719 te voorschijn kwam. 't Gemelde Tweede Deel bevat een verhaal van het gebeurde van 1646—1667: een tijdstip, waarin veele gewigtige gebeurtenissen voorgevallen zijn. Op 't jaar 1648 ontmoet men daarin de *Munstersche Vredehandeling*, waarbij Neerlands Vrijheid bezegeld is geworden; geduurende welke onderhandeling de Prinsen VAN CONDÉ en FR. HENDR. V. ORANJE stierven. Over den laatsten drukt de Schrijver zig dus uit: *dat 'er de Staat niet veel bij verloor, om dat hij zieklijk was*, en schrijft 's Prinsen ongemakken en dood toe aan een naijver, dien hij tegen zijnen Zoon, naderhand WILLEM DEN II, voedde. Het jaar 1649 was vermaard door den dood van KAREL DEN I, zijnde *Frankrijk* boven dien vervuld met binnenlandsche beroerten; en de Staaten hadden geschil met den Keurvorst van *Keulen* over *Rhijnberg*. Niet min berucht was het jaar 1650, door den onbezonnen toeleg van WILLEM DEN II op *Amsteldam*; welk geval door BASNAGE wel uitvoeriger, doch bij andere geschikter en meer met de waarheid overeenkomstig beschreeven is. Verder vindt men in de jaaren 1653 en 1654 den oorlog en vrede met CROMWEL, en vervolgens de komst van KAREL DEN II in *'s Hage*; zijnde alles doormengd met veele zaaken, die vreemde Landen en Hoven meer dan de Nederlanden betreffen.

Zijne Afbeelding is door VAN GUNST in 't koper gebragt.

BASSON, (*Adrianus*) was een Rechtsgeleerde, en Neef van den *Goudschen* Pastoor JAN FRANSZ BASSON. In zijne geboortestad *Gouda*, gaf hij, in 1665, zijne *Consilia* in 't licht.

WALVIS, *Beschr. v. Gouda*, bl. 324.

BASTINGIUS, (*Jeremias*) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, op de Academie te *Leiden*, was geboren 1554, te *Iperen* in *Vlaanderen*. Zijne ouders, om den Godsdienst uit *Gent* verdreeven zijnde, namen de wijk naar *Leiden*; hun Zoon studeerde te *Breemen*, *Geneve* en *Heidelberg*, en was uitmuntend bekwaam in de taalen. Eerst werd hij als Predikant te *Antwerpen* beroepen; na de verovering daar van, door PARMA, 1585, vertrok hij naar *Dordrecht*. Naderhand te *Leiden* tot Hoogleeraar beroepen zijnde, overleed hij kort daar, den 26sten October 1598, nalaatende eenige Werken, onder anderen een over den Catechismus.

Zie MEURSIUS, *Ath. Bat.*

BAT. In de Blaffert der *Utrechtsche* Bisschoppen, betreffende hunne Geestlijke Jurisdictie over de Kerken, Kapellen en Kloosters in *Zeeland*, word *Bat* gesteld onder de Diaconij van *Zuid-Beveland*. M. VAN DER HOUVE plaats het onder de verdronkene Dorpen, in de Oostwatering van *Zuidbeveland*; waarin ook de stad *Remerswaal* gelegen heeft, die, in 't jaar 1532, door inbraak en overvloeijing der Zee, te niet gegaan is. SMALLEGANGE zegt 'er dit van: „ Wat verder van *Rilland*, naar de „ *Mosselkreek* heene, leit de oude Ambachtsheerlijkheid van „ *Bat*, waar omtrent een groote Toren gestaan heeft, daar nog „ eenige overblijfzels van gezien worden, *Batzen Toren* ge„ naamd." In den Bladwijzer zegt hij: „ *Bat*, een oude Heer„ lijkheid in het verdronken *Zuid-Beveland*."

BATAVIA, is de aloude en bekende naam van dat gedeelte der Nederlanden, 't welk, vóór CHRISTUS geboorte, door de *Batavieren* bewoond werd. Oneindige moeite hebben de Schrijvers zig gegeeven om te onderzoeken, of het Land zijnen naam van die volken, dan of deezen den naam van het Land ontleend hebben. Niet minder hebben zij zig afgesloofd, om den waaren

oor-

oorsprong van het woord zelf te vinden. Doch allergrootst is hun verschil, over de vraag, welke Landschappen 'er al of niet onder behoord hebben. Aan hun, die zig in deeze zaaken geoefend hebben, zijn de twisten, die CLUVERIUS en PONTANUS daarover gehad hebben, bekend. Onder de oude *Hollandsche* Schrijvers vindt men 'er, die den naam van *Batavia* afleiden van BATO, welke de Zoon van den Koning der *Katten*, nu *Hessen*, zou geweest zijn, en lang vóór de geboorte van CHRISTUS geleefd hebben; stellende zij, dat het Land, alwaar hij en de zijnen zig nedergezet en vermenigdvuldigd hebben, den naam van *Bato's Haven* (nu *Gelderland*, *Holland* en een gedeelte van *Utrecht*) gekreegen heeft. Want, volgens hunne gedachten, moet de naam van *Have* betekenen *'t goede land*, het *bezit van Bato*, en die naam zou naderhand, naar den *Latijnschen* tongval, verbogen zijn in BATAVIA. Anderen willen, dat het dus genaamd werd, naar BATO's *Auwen*, BATO's *Velden*: want het *Duitsch* AUW betekent *Veld*. Zij, die verder gaan, zeggen dat, door deezen BATO, *Battus*, *Batavus*, en door de zijnen, *Batavodurum*, (nu *Wijk te Duurstede*) als ook *Batenburg*, gebouwd zou zijn. Minder tegenspraak ontmoet het zeggen, dat de *Bataviers* stichters van die beide plaatsen, dan de stelling, dat gemelde BATO een Prins der *Katten* of *Vermanduuren* zou geweest zijn. Zij, die alles wat men van hem vertelt, voor beuzelingen houden, beroepen zig daarop, dat hij bij TACITUS niet genoemd wordt, schoon deeze, meer dan eens, melding maakt van *Batavi Virtute Praecipui*, d. i. *Bataviers de voornaamsten in Heldhaftigheid*. Wij willen 'er geen Harnas om aantrekken, of het Land den naam van dien, bij zijne Stiefmoeder gehaaten en verdreevenen Prins, dan of het denzelven van elders zou gekreegen hebben. Want schoon TACITUS, in het geen ons van hem is ter hand gekomen, van BATO niet spreekt, zou het, echter, mogelijk zijn, dat in zijne verloorene Schriften melding van hem gemaakt wordt. Maar wie zal die *mogelijkheid* bewijzen *waarheid* te zijn? Liever voegen wij ons dan bij anderen, die, uit den schat, door TACITUS nagelaaten, met zekerheid putten. Den naam oorsprongelijk te stellen van de *Katten*, of eenigen van hun, die, van boven afgekomen, het Land *Baat-Haven*,

een goede Haven, genoemd hebben, om dat zij het land goed-vonden, en 'er, door invordering van tol- en haven-gelden, voordeel van konden trekken, is zo verre van den weg afgeweeken, dat het, zo als men bij SCHRICK wel meer zaaken vind, geene aanmerking verdient. Doch, om met van LEEUWEN en *Jonkheer* VAN DER HOUVE, de *Katten*, of de van hun afkomstige *Batavieren* geheel te verwerpen, en den naamsoorsprong aan de gelegenheid des Lands toeteschrijven, zonder hier alle humne uitgedachte naamspeelingen bij te brengen, zou mogelijk niet zonder grond zijn, mids dan op vaster gronden van zekerheid, dan door de beide bovengenoemde Mannen gedaan is, beweezen werd, dat het Land den naam van *Batavia*, reeds vóór de aankomst dier Volken, gedraagen heeft.

Ik voor mij geloof dan liever met anderen, dat de *Katten* den naam *Batavia* aldaar gebragt dan gevonden hebben, en dat de *Romeinen* het naderhand, naar hun, het *Insula Batavorum*, *Batavisch Eiland*, genoemd hebben; welke naam nog heden in de *Betuwe* over gebleeven is. Dit gevoelen steunt hoofdzaaklijk op het getuigenis van TACITUS, die zegt „ dat de *Batavi* eertijds een gedeelte van het geheele lichaam der *Katten* uitmaakten; doch dat zij, door een inwendigen huistwist en tweespalt, met meer anderen, in 't land, of in de landen der *Katten* woonende, zig van daar begeeven, en nedergeslagen hadden in dat land, het welk naderhand door de *Romeinen* voor een gedeelte van hun rijk gerekend werd." Zijne woorden zijn allerduidelijkst, als hij zegt: zij bewoonen het Eiland aan den Rhijnstroom: weleer woonde dit volk in der *Katten* gebied: maar door een tweespalt vertrok het Volk, (wat Volk? *Batavus Populus*, *'t Batavisch Volk*,) uit der *Katten* gebied, en floeg zig in ons land, of Eiland neder. Waaruit blijkt, dat dit Volk den naam van *Batavus Populus* reeds had, eer het zig op dat Eiland nedersloeg. Geene melding vindt men gemaakt, of zij het land ledig vonden, dan of het reeds bewoond was. Dat het te vooren onbewoond zou geweest zijn, is niet wel geloofiijk, schoon het op dien tijd ledig was; mogelijk dat de voorige bewooners het hebben verlaaten, uit eene hun aangeboren zucht, om zig nu hier, dan daar nedertezetten; of mogelijk zijn zij 'er toe genoodzaakt geworden

worden, door overstroomingen of andere redenen. Dan dit alles is niets dan gissingen, vermits men van geene voorige Bewooners gewag gemaakt vindt.

Het komt ook niet onwaarschijnlijk voor, dat de *Romeinen*, met weinig moeite, het woord *Batavi* hebben kunnen vormen of buigen van *Bet-auwe*, *Baat-Have*, daar het Volk zelf hun dien naam in den mond gaf, schoon zij, in hunne eigen taal, geen *Batavi* of *Batavieren* zijn genoemd geweest. Wij hebben zo even gezegd, dat de naam *Batavia* alleenlijk in de *Betuwe* over gebleeven is; doch MONTANUS, in zijne aantekeningen op GUICIARDIJN, stelt zig daartegen, zeggende dat de *Betuwe* niet onder *Batavia* kan betrokken geweest zijn, en bedient zig van de woorden van J. CÆSAR en PLINIUS, die het Eiland zo eng beperken, dat 'er de *Betuwe* niet onder kan betrokken worden: om reden dat *Batavia* een Eiland, door den *Rhijn* besloten, en dat zig aan beide zijden in den Oceaan ontlast, genoemd wordt; hebbende alvoorens de *Maas* in den eenen arm van den *Rhijn*, nu de *Waal* geheten, ontvangen. Volgens dit getuigenis van JULIUS CÆSAR, dat *Batavia* begint, daar de *Maas* in de *Waal* valt, en zig tot aan de Zee uitstrekt, maakende 80,000 passen; trekt MONTANUS het gevolg, dat men de *Betuwe* daar onder niet begrijpen kan. PONTANUS stelt zig ten allersterksten daar tegen, en zegt, na eenige krachtige bewijzen bijgebragt te hebben, dat men daaruit zeer gemaklijk zien kan, hoe dezulken (waaronder AURELIUS GOUDANUS) misgetast hebben, die een onderscheid poogden te maaken, tusschen de Hedendaagsche *Geldersche Betuwe*, en ons *Oud Batavie*; welk *Batavie* zij zeggen alleenlijk te bestaan in het nedergedeelte des Eilands, dat door de *Deenen* en *Noormannen* naderhand *Holland* genaamd is geworden. PONTANUS, echter, ontkent niet, dat de *Gelder|sche Betuwe* een Eiland is, tusschen de *Waal*, den *Rhijn* en de *Lek* gelegen: maar houd staande, dat dit Eiland mede een groot stuk of gedeelte van het *Oud Batavie* is. Doch MONTANUS begaat veele misslagen, zo als men in zijne aanwijzingen op COMMELIJN zien kan: want alles, wat hij daar van de Steden zegt, strijdt duidelijk tegen TACITUS, die van geen Stad, dan van 't *Oppidum Batavorum*, dat *Nijmegen*, en van *Batavodurum*, dat toen slegts een vlek

of dorp was, melding maakt. Wij zullen hier op laaten volgen, het geen bij den Heer ALTING van de *Batavi* gezegd word.

De CATTEN (*Cadi*) een zeer groot, schrander en strijdbaar Volk van *Neder-Germanien*, of *Nederduitschland*, zijnde geweest, de laatste van de geenen, die gelegen waren tusschen den *Oceaan*, of de *Noordzee*, en de *Main*, waarvan de eene in den *Rhijn*, en de ander in de *Elve* valt; een volk, dat zig beroemt, de *Romeinen* te ondergebragt te hebben. Deezen zijn bij verzachting van uitspraak, ook *Hatten*; *Hatti*, en *Casſen*, *Hasſen* of *Hesſen* genaamd. Een groot deel van hun zijn geweest de BATTEN (*Batti*), woonende aan de Rivier *Andra* of den *Eder*; gelijk daarvan groote waarschijnelijkheid is, in de plaatzen BATTENBERG en BATTENHAUSSEN, welker naam zo beroemd is geweest, dat nog zelfs ten tijde van STRABO dit gantsche Volk dan eens *Catten*, dan eens *Batten* genoemd werd. Deezen door een Inlandschen tweespalt verdreeven, hebben, volgens TACITUS, de uiterste zoomen van den *Gallischen Bodem*, zonder bewooners liggende, en te gelijk het Eiland tusschen de verdronken landen (*Vada*), ingenomen, en hebben van die Landen, die in de *Duitsche Taal* AWEN heeten, buiten twijffel den nieuw gemaakten naam van *Batauwers* gekreegen; dit is de rechte en oorspronglijke grondnaam van dit zeer beroemde Volk: al wat hier van afwijkt, is niet dan zotte praat. Nopens den tijd van hunne verhuizing herwaarts, vind men niets beschreeven. CÆSAR immers spreekt van de *Bataviers*, tusschen *Waal* en *Rhijn*, even gelijk hij spreekt van de *Lingons* aan den oorsprong van de *Maas*, en van de *Lepunters* aan dien van den *Rhijn*, zonder 'er iets bij te voegen; waaruit men eenig vermoeden kan hebben, dat zij aldaar onlangs na hem gekomen waren: waaruit men dan moet opmaaken, dat hij hun voor oude Volken houd; en misschien onder van naam dan de *Germannen*, die niet lang vóór den tijd van CÆSAR eerst in *Gallien* gekomen waren.

Het land nu der *Batavers* is vast land, of ook een Eiland. Het vaste land noemt TACITUS *den uiterſten zoom van den Gallischen Bodem*, *of een kleine ſtreek van den oever*; verstaande daar door den slinker oever van den *Waalſtroom*, waar op de Stad der *Batavieren* (*oppidum Batavorum*), welke door CIVILIS bij *Vetera* (nu *Zanten*), na dat hij van de *Romeinen* in een'

veld-

veldslag overwonnen was, eer hij naar het Eiland week, in brand gestoken werd. PLINIUS noemt, behalven de *Bataviers*, die hij even te vooren in het Eiland geplaatst had, nog andere naast de *Gugernen* gelegen. 't Geen men begrijpen moet, dat binnen deezen *Gallischen* Zoom begreepen geweest is, al het land dat zig van de *Gugernen*, of tusschen de beide rivieren uitstrekt, tot daar de *Maas* en *Waal* zig met elkander vereenigen; dat is, tot aan *Geervliet*, toe, naamlijk een klein gedeelte van *Kleefsland*, het Rijk van *Nijmegen*, *Maas*, *Waal* en *Bommel*, *het land van Altena*, *Dordrecht*, *het land van Strijen* en *Putten*, en wat daar onder behoort. CÆSAR heeft eerst dit Eiland der *Batavieren*, met weinige woorden, zeer net beschreeven. *Een gedeelte van den Rhijn* (zegt hij) *de Waal genaamd, maakt het Eiland der Batavers, en valt niet meer dan* 80,000 *schreeden daar van daan, in de Noordzee* (*Oceaan*). En SERVIUS schrijft bijna het zelfde: *de Rhijn maakt, daar hij nu de Waal* (of *Wahal*) *word'g noemt, het eiland der Batavers.* Dus maakt dan de Waal *het voorste van het Eiland*, dat is daar zij zig van den Rhijn scheidt; en na 80,000 schreeden, *daar zij in de Maas* of den *Oceaan* stort, *het achterste of het einde;* zijnde het overige besloten, door den anderen arm of kil, die den naam van den *Rhijn* behoudt, wordende van vooren bepaald door de Noordzee. TACITUS omschrijft het aldus: „ De Rhijn verdeelt „ zig bij de voorste, of 't begin van het land der Batavieren, „ als in twee stroomen, en behoud dien sterken loop, zo als hij „ Germanien voorbij strijkt, tot dat hij in den Oceaan stort. Naar „ den Gallischen oever, daar hij veel breeder is, en zachter „ vloeit, wordt hij van de bewooners *Vahales* genaamd; een „ weinig daar na verandert hij deezen naam ook in dien van „ *Maas*, met wiens zeer wijder en breder mont hij in den Oce„ valt." Laat ons het nog eens herhaalen. Het Eiland der *Batavieren* wordt van vooren door den Oceaan, en van achteren, aan de beide zijden, van den Rhijn bespoeld, en is daarom het Eiland van den Rhijnstroom genoemd. PLINIUS noemt dit, onder alle de Eilanden, die aan den Rhijn liggen, het ALLERVOORNAAMSTE; doch voegt 'er bij, dat de *Batavieren* het met de *Caninefaten* gemeen hebben. D. CASSIUS noemt het zelve *Batavia*, zon-

zonder dat een van hun de grenzen rondsom bepaalt. CÆSAR geeft 'er, gelijk wij gezien hebben, alleenlijk de lengte van op; doch de breedte is door niemand van de ouden bepaald, zelfs niet langs het strand, om dat het meest overal onzeker en moeijelijk zou geweest zijn, de meeting daar van te onderneemen. Langs de Noordzee, daar het Eiland op zijn breedste is, strekt het zig niet verder uit, dan tot 22000 schreeden; dat is, vijf gemeene Duitsche Mijlen en een half van *Katwijk*, tot aan de *Maas* uitsteekenden westerhoek, hebbende bijna het vaste land dezelfde lengte; doch daar het op zijn breedste is, is het niet veel meer dan zes duizend schreden, d. i. anderhalve gemeene Duitsche mijl, of twee uuren gaans; doch het grootste gedeelte is nog zo breed niet. Binnen deeze paalen ligt dat klein gedeelte van *Gallie*, zo als TACITUS het noemt, en 't welk alleen in de Reiskaart van PEUTINGER, *Batavia* genoemd wordt.

Hier bij zouden verder nog eenige aanmerkingen van verscheidene geleerde Mannen gevoegd kunnen worden; van welke de voornaamste is, dat de naam *Batavia* niet gebruikt is geworden, bij iemand der oudste *Latijnsche* Schrijvers; voorts ook de verschillende gedachten over de ligging en uitgestrektheid des lands, en wat des meer zij; doch het voornaamste boven reeds gemeld zijnde, laaten wij het overige op zijn plaats.

BATAVIA, de Hoofdstad van *Neerlands Indiën*, is gelegen op 5 graaden, 50 minuten zuiderbreedte, aan den binnenkant en de noordzijde van 't Eiland *Java*, op een effene, doch moerassige vlakte. Van vooren of ten Zuiden is dezelve van eene Eilandrijke Zee, en van achteren ten Noorden, van schoone bosschen en hemelhooge bergen omringd. De stad, in het midden, door eene rivier, in de lengte doorsneden, en in twee wijken verdeeld, legt in een vierkanten muur van Kareelsteenen beslooten, zijnde met twee-en-twintig bolwerken versterkt, als *Amsteldam*, *Middelburg*, *Delft*, *Rotterdam*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Vianen*, *Gelderland*, *Catzenellebogen*, *Oranje*, *de Nieuwe Poort*, *Hollandia*, *Diest*, *Nassau*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijssel*, *Grooningen*, *Zeeburg*, *Kuilenburg* en *Middelpunt*. De barmte onder de muur is met dikke schaalen beschoeid, en werd, in 1670, met een hegge van witte Hagendoorn, van drie

drie voeten breed, omtrent vier voeten van den muur af, beplant.

De Stad heeft in haare muuren vier Poorten: twee aan de Zuidzijde, zeer kostbaar en kunstig gemaakt; draagende de eerste den naam van *Nieuwe*, de tweede van *Diest*, de derde van *Rotterdammer*, en de vierde dien van de *Utrechtsche Poort*. Verder is dezelve, naar maate haarer uitgestrektheid, genoegzaam versterkt.

Voorheen werd de Stad, door de *Javanen* en *Chineesen*, *Kalappa*, naar zekeren vruchtboom *Kalapas*, genoemd. De *Indiaanen* noemen dezelve ook wel *Jakatra*; welke benaming mede afkomstig van zekeren Boom, bij de *Indiaanen Jakkas*, en bij de *Hollanders Schroofzak* genoemd. Niet lang vóór de komst der *Mahomedaanen*, was de Stad een open vlek, en door Heidenen bewoond; daarna werd zij het eerst met bamboezen versterkt, en is eindelijk tot een Stad aangegroeid; waartoe de Oorlog der Inwooners tegen den Koning van *Bantam* veel heeft toegebragt.

Na dat de *Hollanders* 'er zig meester van gemaakt hebben, zo als, op het Art. van de O. I. COMPAGNIE, omstandig zal verhaald worden, is deeze Hoofdstad met een meenigte voortreffelijke Gebouwen verrijkt geworden; de voornaamsten, zo Kerklijke als Wereldlijke, zijn deeze: de Kruiskerk; het Raadhuis; Gasthuis; Spinhuis; de Vleeschhallen; Stadspaardestallen; *Chineesche* Ziekenhuis; Weeshuis; Stads Meesters en Kunstenaarshuis; eene menigte Compagnies Pakhuizen; Lijnbaanen; Visch- en andere Markten; Latijnsche School, enz. Boven die allen munt in pracht en grootheid uit, het Huis van den Gouverneur, of het Binnen-Kasteel. Verder heeft men buiten de stad, de Steenbakkerijen; het Lazarushuis; de Wasbleekerijen, en eenige Forten. Het binnenste gedeelte der Stad is door 15 Grachten doorsneden, en met agt ruime straaten voorzien.

Het Bestuur, zo wel van deeze Stad als van gantsch *Indiën*, is geschikt naar den vorm der Regeering van Nederland. De eerste en hoogste Raadsvergadering bestaat 'er uit de *Raaden van Indiën*, waarvan zijne *Excellentie de Gouverneur Generaal* altoos *President* is. De tweede Raadsvergadering bestaat in *negen Persoonen*, buiten den *President*, die doorgaans Raad

van

van *Indiën*, en in die waardigheid Groot-Zegelbewaarder is. De derde Raadsvergadering bestaat uit de bijeenkomst der *Schepenen*, die uit negen bestaan, waaronder twee *Chineesen* zijn. Verder zijn 'er *Weesmeesteren*, *Bevelhebbers van kleine zaaken*, *Burger Krijgsraad*; alle welke Collegiën voorzien zijn van Secretarisfen, Boden, Deurwaarders, enz. Eindelijk is 'er de *Kerkenraad*. Deeze mannen hebben onder hun bestuur eenige duizenden menschen, van allerleije natien; want men vindt aldaar, buiten de *Hollanders* en *Chineesen*, *Maleijers*, *Amboneeschen*, *Mooren*, *Javanen*, *Makassaaren*, *Mardijkers* of *Toepassen*, *Tunereesen*, *Bougis* en andere; alle welke Volken, buiten de *Hollanders*, een groot getal weerbaare Mannen uitmaaken. Dan hoe groot dit aantal ook zij, is, echter, het Eiland *Java* Boom-, Vrucht-, Visch- en Vee-rijk genoeg, niet alleen om dezelve te voeden, maar bovendien in staat eene menigte van het overschot voor ons en andere te missen, en jaarlijks met geheele scheepsladingen af te laaten haalen.

Wat aangaat de Rampen, die deeze Stad, en met haar de gansche O. I. MAATSCHAPPIJ, zedert het jaar 1618, zo door de *Inboorlingen*, als *Engelschen*, *Chineezen*, enz. heeft doorgestaan, zal op het reeds gemelde Art. van de O. I. COMPAGNIE gemeld worden, en ook een gedeelte bij de Levensschets van den *Gouverneur Generaal*, ieder ter behoorlijke plaatse.

Zie van dit BATAVIA breder, *Verhaal en Opkomst van de O. I. C.* NIEUHOF, *Zee- en Land-Reizen*; *Opkomst*, enz. *van Batavia*, en andere *Reisbeschrijvingen*.

BATAVIEREN. Deeze zijn de Natie, welke, gelijk uit het Art. BATAVIA blijkt, een gedeelte der *Katten*, nu *Hessen*, uitmaakten. Het is bekend, dat 'er onder de Geleerden en Oudheidkundigen, over hunnen oorsprong veel getwist is. H. JUNIUS, en met hem CELLARIUS, houden staande, dat dezelve van de *Germaanen* is. CLUVERIUS, daarentegen, schrijft dien toe aan de *Galliën*. TACITUS is, wat dit betreft, zig zelven niet gelijk: want in zijne *Historien*, IV Boek, Cap. 32. noemt hij de *Caninefaten en Batavieren, een klein gedeelte der Galliën*; doch elders geeft hij duidelijk te kennen, dat hij die volken onder de *Germaanen* rekent. In zijne *Hist.* IV Boek, Cap. 14. zegt hij: „ *Zij had-*

„ *den*

„ *den puik van Ruiters en Voetvolk*, en *de Germanen tot* „ *Bloedverwanten*." Zeker is het, dat zij van Duitsche Afkomst zijn; en dat zij een gedeelte der *Katten* waren, blijkt nog nader uit het verhaal, door TACITUS ons nagelaten, wegens den twist, die onder hen ontstaan was, en wel bepaaldelijk tusschen de *Katten* en *Hermonduuren*, over het bezit eener Rivier, die zeer veel zout uitleverde. Doch DOUZA is van gedachten, dat gemelde twist, langen tijd na den uittogt der *Batten*, of *Batavieren*, ontstaan zou zijn. En als men voor waarheid aanneemt, dat de *Batavieren*, reeds ten tijde van JULIUS CÆSAR, bezitters van het Eiland waren, gelijk met grond vasgesteld kan worden, dan heeft JUNIUS zig hier in voorbij gezien, vermits de twist om de Zoutrivier, gelijk anderen willen, eerst onder de Regeering van NERO is voorgevallen. Den tijd, waarin de *Batavieren* hier te Lande zouden gekomen zijn, houdt men geweest te zijn meer dan zestig of zeventig jaaren vóór onze gewoone tijdrekening. De reden daarvan wordt aldus voorgesteld: dat 'er twist ontstaan was, tusschen de *Katten* en hunne nabuuren de *Serbsten*, of *Cheruschen* en *Hermonduuren*, welke laatsten zig zamen verbonden hadden, om een gedeelte der *Katten*, en wel de *Batten* of *Battavieren*, die toen hunne woonplaats aan de Rivier de *Andrana* hadden, van daar te doen verhuizen; dat de *Batavieren*, die de wapenen, ter eigen verdediging, reeds aangegord hadden, door hunne Priesters van het gebruiken derzelven te rug gehouden waren, brengende hun de kleinheid hunner magt onder het oog: met bijvoeging, dat, ware het hun om eene vrije woning te doen, daar lag een onbewoond land, tusschen de uitwateringen van den *Rhijn*, tot aan den Oever der Noordzee, dat Bosch-, Vee- en Visch-rijk genoeg was, om hun en hunne Kinderen te voeden.

Het gedaane onderzoek, met het gezegde der Priesteren, in alle deelen overeenstemmende, waren zij terstond gereed, deeze nieuwe woonplaats te betrekken. Ik voor mij twijfel geen ogenblik, of de Kunstschilder L. F. DE BOURG heeft, in zijne tekening van het eerste Vignet, in van LOON's *Aloude Historie*, de waarheid van den overtogt deezer Volken beter getroffen en bewaard, dan in dat, welk hij voor de *Vaderlandsche Historie* van WAGE-

NAAR

NAAR vervaardigd heeft; ten minsten het eerste voldoet meer aan de echtheid van het verhaal, dan het tweede, schoon dit naar de kunst mogelijk fierlijker is. Ik vraag alleen, of men geloo-ven kan, dat de *Batavieren* baalen en pakken, gelijk wij nu gewoon zijn, maakten? Waar men bewijs vindt dat zij ladders, hamers en ander gereedschap gebruikt hebben, ter vervaardiging van zwaare gebouwen? met één woord, of de kunstige afbeelding wel voldoe aan het verhaal, waarvan de prent tot ophelдering moest dienen? De eerste aftekening dan voldoet aan de beschrijving, die wij desaangaande van de beste Schrijvers kunnen ontleenen; bestaande hier in, dat zij, in schuiten, gemaakt van uitgeholde Boomen, of wel op aaneengehechte Vlotten, met hunne Wijven, Kinderen, Vee en Goederen, den togt onderneemende, den *Rhijn* afzakten, en dus bezit van het Eiland namen.

Het is zeker, dat zij met geene vreemde huwelijken, althans niet met eenige andere uitheemsche volken bevlekt, maar altijd een eigen zuiver volk, en dus elkander gelijk geweest zijn. Hieraan wordt toegeschreeven, dat zulk eene groote menigte van Menschen, allen een zelfde lichaamsgestalte hadden: want zij worden beschreeven, als hebbende een wreed gezicht, hemelsblaauwe oogen, goudgeele hairen en groote lichaamen. Deeze hunne natuurlijke gedaante verschafte aan het heir van JULIUS CÆSAR, aan het welk dusdanig bericht door de *Franken* gegeeven werd, eene groote verbaasdheid; het maakte hen vreesachtig voor groote kloeke Mannen, van eene zwaare en rijzige gestalte; Mannen van ongelooflijke dapperheid en geoefend in de wapenen. Zij hadden, indedaad, meer dan eens tegen hen gestreeden; doch zij betuigden ook, dat hun schrikbaarende opslag van oogen niet te verdragen was. Door deeze en dergelijke omschrijvingen hebben ondertusschen de dwaaze denkbeelden, als of de *Batavieren* Reuzen geweest waren, bij veelen ingang en geloof gevonden; en zij, die dat denkbeeld wilden voortplanten, bedienden zig van bewijzen, daar toe ontleend van hunne gebouwen, graffteden en van alles wat slegts groot, grof en sterk was. Doch hadde men alleen met de natuur raad genomen, en hunne onvermoeide levenswijze,

hun-

hunnen onophoudelijken arbeid in den krijg, hun gewoon voedsel, en boven al hunnen afkeer van het vermengen met andere Natien, als mede den leeftijd, op welken zij zig in het huwelijk begaven, en hunnen afkeer van de hoererij en onkuischheid, gadegeslagen, dan had men ligt de forsheid en grootte hunner lichaamen kunnen beschouwen, zonder hen, uit verbaazing daar over, tot Reuzen te maaken. Dit bevestigt TACITUS, als hij zegt, dat zij zig gemeenlijk geneerden met slegte spijzen, wilde appelen, versch wild gedierte, en geronnen melk.

Dat zij hunne kinderen onachtzaam opvoedden, was oorzaak dat zij daardoor opgroeiden, tot zulk eene grootte, dat de *Romeinen* 'er zig over verwonderden. En wil men beproeven, of deeze reden hadden, om op de eerste beschouwing voor hen vervaard te zijn, men vertegenwoordige zig een Man van forsche gedaante; hebbende, in een heldhaftig voorhoofd, onder dik gehairde winkbraauwen, en tusschen zwaar kronkelende blinkend goudgeele hairlokken, heldere hemelblaauwe oogen, (iets zeldzaams in *Italie*), en onder aan den kin een langen baard, zijnde de bovenlip mede door een forschen knevelbaard gedekt, en stelle dan zulk een hoofd op dat grove lichaam, waar van de huid door de lucht verhard en bruin geworden was. De goudgeele hairlokken waren bij hen in groote achting, en een eigen kenmerk; zodanig, dat de Keizer CALIGULA, aan de *Franken*, die hij te *Rome* voor echte *Batavieren* wilde doen doorgaan, gebood, hunne hairen geelkronkelend te maaken. Ook waren zij niet gewoon het hair te korten, voor dat zij eene roemruchtige overwinning behaald hadden: waar van wij in CIVILIS een voorbeeld zullen vinden; uit wiens gewoonte wij ook leeren, dat het hair niet onachtzaam, maar dat de *Batavische* hairlok, op een bevallige wijze, gedragen werd. De *Romeinen* zelve vonden naderhand, in die wel opgetooide hoofden, zo veel vermaaks, dat zij dezelven als sieraaden deeden boetseeren. Ja, 'er zijn voorbeelden, dat zij dusdanige afbeeldsels aan de steelen hunner lepels lieten gieten, of uitbeitelen. Zie het geen SMIT of SMETIUS 'er van zegt, bl. 451.

Wat de *kleeding* der *Batavieren* betreft, desaangaande dient onderscheid gemaakt te worden tusschen hun huislijk en oorlogs-

gewaat; tusschen dat der voornaamsten en minderen; zo wel tusschen dat der Mannen en Vrouwen.

Tusschen de laatstgemelden wordt men geen ander onderscheid gewaar, dan dat de Vrouwen meest al met linnen, veeltijds met purpere banden [illegible] beschilderd, bedekt gingen. Dan, de vraag is, van waar zij deeze bekleedsels hadden, daar zij, volgens de eenpaarigste berichten, geen koophandel met andere Natien dreeven, en ik ook tot heden toe niet heb kunnen nasporen, dat de kunst van dit linnen te vervaardigen onder hen in gebruik was? Mijne gedachten dan voor een beter geevende, zou ik liefst het daar voor houden, dat dit dekzel des lichaams, door de Vrouwen gebruikt, eerst in zwang geraakt is, na dat zij tot grootere gemeenschap met de *Romeinen* gekomen waren. Niettemin, het zij dan met linnen of vellen gekleed, was haare gewoonte, het bovendeel van den borst en armen ongedekt te laaten.

De Mannen droegen doorgaans een *Kasjak*, of, zo als TACITUS het noemt, een *Sagum*, dat op dezelfde wijze gemaakt was, als de lederen wapenrokken der *Romeinen*. Dit *Kasjak* sloot zeer naauw om het lichaam, en wel zo eng, dat men door het zelve alle de gewrichten kon zien. Het *Kasjak* had een nederhangenden slip, die rondsom de heupen tot aan de knieën nederwaards hing; bedekkende de schaamdeelen en de dijen. Onder het *Sagum* droegen ze geene andere klederen of linnen. Het onderscheid tusschen de meer en min vermogenden bestond hier in, dat de laatsten in het draagen van *Kasjakken*, van beesten vellen gemaakt, zeer onachtzaam waren; zijnde de anderen daarop zeer keurig; hunnen pronk daar in stellende, dat dezelven door ingewerkte velletjes van andere dieren versierd waren, waar toe door hun gebruikt werden, de vellen van Zeehonden, en andere daar te lande gevonden wordende jachtdieren, als *Herten*, *Vossen*, *Wolven* en *Dassen*.

Men stelle zig, volgens de onderscheidene gemaakte afbeeldingen, een of meer *Batavieren* voor, omhangen met den huid van een Os, Koe, Hert of ander beest, waar van het vel des kops, met hoornen en al, hun tot een muts verstrekte, en de huid, bij gebrek van haak of doorn, met de voorste pooten dooreen-

KLEDING EN WAPENRUSTING DER BATAVIEREN.

een strengeld of toegeknoopt, op de borst hangende; voor voltooijing van dien opschik, den staart achter aan sleepende en zeg mij dan, of zodanig een opschik niet veel eer een gehoornd Monster, dan een mensch verbeelde. Wij zullen, ter bestrijding van dergelijke afgebeelde monsters, niet zeggen, dat de *Romeinen*, van deeze schrikbaarende kleding, geene melding maaken, maar het den Lezer beoordeelen laaten, of een volk, dusdanig toegesteld, vlug en vaardig ten oorlog zijn kon: schoon ik gaarne beken, dat men deeze kleeding niet geheel en al verwerpen kan, wanneer men hunne Helmetten of hoofddekzels, waarvan zij zig, in plaats van ijzeren, bedienden, beschouwt; met welke gevleugelde Helmet CIVILIS en andere Helden afgebeeld worden. Men gelooft ook niet zonder reden, dat de *Batavieren*, in navolging der *Scijthen* en oude *Grieken*, zig van de vellen der dierenhoofden bediend, en dezelven, in den strijd, voor hoofddekzels gebruikt hebben. 't Geen ons te meer hier in bevestigt, is, dat men leest, *dat de Cimbren en Duitschers hunne helmen met vreeslijke opgespalkte dierenmuilen bekleed hadden, als Wolven, Vosfen, Wilde Zwijnen, Beeren, Rammen, Osfen, Zeehonden.* Deeze dieren van hunnen eigen landaart zijnde, is het niet meer dan waarschijnelijk, dat zij van de koppen derzelven, en bijzonder van die van *Osfen* en *Rammen*, ieder naar zijne zinnelijkheid, gebruik zullen gemaakt hebben. Doch hoe waarschijnlijk dit zij, zo onwaarschijnlijk is het, dat de *Batavieren* zig met een geheelen huid zouden omhangen hebben. CÆSAR zegt: *hunne kleeding was dikwerf zo klein, dat een groot gedeelte hunner lichaamen naakt en bloot bleef*; en op een andere plaats: *hunne klederen waren vellen en kleine omhangzelen van vachten, der Schapen en Geiten.* Dusdanig was ook de kleeding der allereerste volkeren, *Gen.* III: vs. 21. Dat zij de kunst verstonden, om die vellen dun en lenig te maken, blijkt hieruit, dat dezelve, gelijk reeds gezegd is, *zo eng om hun lichaam slooten, dat de gewrichten daar door kenbaar*, en daarenboven met invlegtsels kunstig versierd waren; 't welk met geen mogelijkheid aan ruwe onbearbeide osfenhuiden kon geschieden. Nogthans moet men hier bij in aanmerking neemen, dat deeze enge of nette kleeding, volgens TACITUS, eigen was aan de meerderen; en gevolgelijk moet die der minderen ruimer

 of

of losser om 't lijf gehangen hebben. Dat hier in onder hen eenige orde plaats had, blijkt nog klaarder, aangezien hunne Priesters, of *Druïden*, met veelverwige klederen gekleed waren. Ook bedienden zij zig, ten oorlog optrekkende, van een ruimer soort van Kolders, zo dat doorgaans de schouders, de hals, borst, armen en beenen bloot bleeven; dit dagt hun noodzaaklijk, om ze tegen lucht en weder meer gehard te maaken.

Hunne wapenrusting bestond voornaamlijk in een *Schild*, een *Pfriem*, en eene *Zwaarddagge*; zijnde dit doorgaans het Huwelijksgoed, dat de Bruid aanbragt. Hunne *Schilden* waren meestal van teenen gevlochten, vervolgens met koehuiden overtoogen, en met allerleije verwen beschilderd; welke soort van teenen schilden meest alle andere volken, behalven de *Romeinen*, hadden. Want AMMIANUS MARCELINUS zegt: *Zij dekten zig met schilden van teenen, vast in een gevlochten, en met digte ruwe vellen bekleed.* Deeze schilden hadden doorgaans die hoogte, dat zij 'er op konden rusten; welke hoogte des te noodzaakelijker was, om dat zij gewoon waren, ten einde aan hun gewoon krijgsgeschreeuw een sterker geluid te geeven, met den mond daarop te leggen. Dat het hunne gewoonte was, groote schilden te hebben, blijkt uit het verhaal van de hulp, die zij CÆSAR toebragten, waarin de overwinning aan de groote schilden, die zij, in tegenoverstelling van de *Britten* hadden, wordt toegeschreeven. Dan de hoegrootheid derzelven te bepaalen, is niet mogelijk, aangezien dezelven verschillende, en geschikt waren naar de kloekheid hunner gestalte. Een groot schild had bij de *Romeinen*, volgens POLIJBIUS, „ de breedte, over den bult „ of holte gemeeten, van twee en een halven voet, en de leng- „ te van vier voeten." LUCIUS tekent aan, dat zij met hun hoofd op den boord van het schild stonden te slaapen; waar uit, als wij de afbeelding daar van met oplettendheid gadeslaan, blijkt, dat zij de gewoonte moeten gehad hebben, dezelven van die hoogte te maaken, dat ze, op den grond gezet, zig tot de hoogte der Elleboogen, of een weinig daarboven hebben uitgestrekt. Hier bij nu de forsse gedaante der *Batavieren* in aanmerking neemende, zal men, bij de beschouwing van de verschillende afbeeldingen daar van, zig niet verwonderen, zo als ik menigmaal gezien heb, over hun, aan welken ik dezelve vertoonde. Met

zo-

zodanig *Schild* en *Pfriem* (*Framea*) (zijnde, volgens TACITUS, „ een halve spiesse, hebbende op het einde een kort smal ijzer, „ en zijnde van zodanige scherpte en dienst in den oorlog, dat „ zij met dat geweer, al naar de gelegenheid het vereischte, van „ verre en van nabij wisten te vechten. Ja, zegt hij verder, de „ Ruiters vergenoegen zig, wanneer zij alleenlijk een zodanig „ Schild en Pfriem hebben,)" waren de *Batavieren*, het zij te voet of te paard gewapend. Somtijds, echter, waren zij ook nog voorzien van een soort van *Zwaarddaggen* (*Gladii*) die zeer veel overeenkomst hadden met dat soort van pooken, die nog in de XV Eeuw in gebruik waren. In deeze hunne kleeding en Wapenrusting, vindt men de *Batavieren* zeer fraai afgebeeld, op de groote plaat, in van LOONS *Aloude Historie.*

Vóór hunnen omgang met de *Romeinen*, schijnen zij geen denkbeeld van bemuurde Steden gehad te hebben; zij bouwden houten hutten, op eenigen afstand van elkander, ieder daar de plaats hem best behaagde. Zulks een huis was van een ruim veld voorzien; geen de minste bouworde was bij hen bekend. Zie TACITUS, *Zeden der Germaanen*, Cap. XVI. *en vergelijk daar meede, het geen wij van de tweede tekening van de* BOURG *gezegd hebben.* Deeze hutten of huizen waren doorgaans van strooddaken voorzien, en stonden op zekere hoogten, naderhand *Vliebergen*, *Terpen* of *Torpen* genaamd, om voor de overstrooming des waters veilig te zijn. Het eenigste sieraad was, dat dezelven van binnen met eenige blinkende aarde bestreeken waren.

Wat hunne geaartheid aanbelangt; doorgaans vindt men dezelve omschreeven, als geheel afkeerig van onmenschlijke wreedheid en wraakzugt, doch moedig en ijverig in de verdediging hunner vrijheid en algemeenen welvaart; gastvrij, openhartig, kuisch, eerlijk en getrouw aan hunne verbonden. Het deugdzaame van hun Charakter, vóór dat zij door de *Romeinen* verbasterd waren, omschrijft TACITUS met weinige woorden, als hij zegt: *Dat bij hun de goede zeden van meerder kracht zijn, dan elders de goede wetten.* Onder het Godsdienstig aankweeken van het natuurlijk en ingeschapen denkbeeld, van een eeuwig onbegrijpelijk Opperwezen, dat door geen aardsch vernuft te bevatten is, namen zij alle de pligten der menschlijkheid in acht, beledigende niemant, dan die hen beledigde. En schoon een ingeschapen heldenmoed

hen ten Oorloge deed neijgen, onderzochten zij altoos, vóór den aanvang des ſtrijds, of dezelve rechtvaardig of onrechtvaardig was. Nimmer zag men hen landen in bezit neemen, dan die hen door het recht der Natuure, als eerſte bezitters daar van, toekwamen; uit welke grondbeginſelen de vermaarde HUGO GROTIUS *de Vrijheid onzer Republiek* heeft afgeleid. Dan het geen hier bij onze bijzondere opmerking verdient, is, dat men geene voorbeelden onder hun vind, dat zij ooit meer begeerd hebben, dan in de rechtmaatige bezitting hunner landpaalen te blijven; ja zelfs verkoozen zij, in de allervoordeeligſte gelegenheden, om over andere volken te kunnen heerſchen, een getrouw Bondgenootſchap boven de Opperheerſchappij; en dit (uitgenomen de bezitneeming van de *Indiën*) is ook altoos, tot op heden, het doelwit onzer Republiek geweest. De voorbeelden daar van in onze Staats-Regeering zijn menigvuldig, en zullen ons bij veele omſtandigheden van zelven te vooren komen. Dat dit onder de *Batavieren* plaats had, ziet men in het gedrag van CIVILIS: want als deeze de *Tierſche*, *Frankiſche*, *Langreſche*, *Drentiſche* en andere Volken te onder gebragt had, overheerschte hij hen niet, maar liet alle die volken onder hunne eigene Overſten en vastgeſtelde Regeering; haakende hij naar geen meer invloed op hen, dan om hun getrouwe Bondgenoot en Beſchermer te zijn. Hij of de zijnen, wel verre van zig, door hunne eigen magt, eenig gezach aantemaatigen, vonden alleenlijk hun doel in den bijſtand, dien zij hun verleenden. De *Romeinen* noemden hen hunne *Vrienden en Bondgenooten*. Bij alle hunne veldſlagen, en de daar bij behaalde overwinningen, ontmoet men nimmer *Batavier*, verhit op roof of buit; nimmer ziet men hen bezoedeld met het bloed hunner vijanden, geplengd na de overwinning, uit een afſchuwelijke of ſpoorlooze zucht tot moorden, ſchoon zij, met leeuwenmoed, in den ſtrijd alles nedervelden. Geen *Batavier* begeerde meer, dan zijn rechtmaatig deel van den bekomenen buit. De grootſte ſchande onder hen, was het breeken van het eens gegeeven woord, ook zelfs aan de overwonnenen: dit ontſtak CIVILIS, na de overgave van *Vetera* (Zanten,) in toorn, tegen zijnen Bondgenoot CLASSICUS, die de *Romeinen* tegen den gedaanen Eed ombragt. Ja, zelfs wanneer een van hun zijne vrijheid in het ſpel verlooren had, gingen zij liever in ſlavernij, dan

dan oneerlijk vrij te blijven. De *Kuisheid* was eene hunner grootste deugden. Eene Vrouw, die het huwelijk schond, dat bijna nooit onder hen gebeurde, of eene maagd, die zig in eene oneerlijke verkeering te buiten gegaan had, moest, ter haarer schande, met afgesnedene hairen gaan; de Mannen en Jongelingen stonden mede hieraan bloot; aan deezen was het ook niet geoorloofd, vóór een bepaald getal van jaaren bereikt te hebben, zig in den Echt te begeeven. De *Gastvrijheid* was onder hen een algemeene en eerste wet, en de dankbaarheid voor genotene weldaaden de tweede. De zucht voor eene Edele Vrijheid was hunne heerschende drift. De begeerte naar goud en schatten vond bij hen geen plaats: en hier door was alle woeker en gierigheid onder hen onbekend. Hunne hoofdgebreken bestonden in liefhebbers te zijn van het spel en van een stevigen dronk. Tegen de luijaarts, de blohartigen, de ongetrouwheid en ongodsdienstigheid, waren straffen onder hen uitgedacht, naar evenredigheid der misdaaden.

Wat aanbelangt hunne *spijze* en *drank*, weinig bekommerden de *Batavische* Mannen zig met het huisbestuur of den Landbouw. Al de zorg daarvoor rustte op de Vrouwen en oude Mannen, die onbekwaam waren om oorlog te volgen. Dus was hunne spijze ook zeer eenvoudig, bestaande meest in wilde Appelen, Melk, Boter en Kaas, en zomtijds eenig wild of tam Vee; ook kookten zij pappen van wilder Haver en Garst. Hunne drank bestond uit een afkooksel van Garst, of andere Graanen, dat in den smaak veel naar wijn zweemde. De Lange, in zijne *Verhandeling* over de *Batavieren*, meent dat het veel overeenkomst had met de *Moutwijn*.

Reeds hebben wij gezegd dat de jongelingen, niet vóór een bepaald getal van jaaren bereikt te hebben, zig in den Echt mogten begeeven; zelden, of liever nooit, gebeurde zulks onder de twintig; en op hoe meerder jaaren zij dit deeden, des te meerder werden zij geacht. Als 'er een huwelijk moest voltrokken worden, zocht men een paar van gelijke grootte en ouderdom; en als dan geschiedde de voltrekking in het bijzijn der wederzijdsche Bloedmagen, die het Huwelijksgoed van den Bruidegom aan de Bruid bragten; bestaande het zelve in geene schatten, of sieraadjen, maar in een *Koppel Ossen*, een *getoomd Paard*, een

Zwaarddagge, Schild en Pfriem. Het geen de Bruid aanbragt, had zelden veel te beduiden; het voornaamſte, dat bij de ontvangst deezer gifte van haar gevorderd werd, was, dat zij beloofde, den man, haar toegeſchikt, in vrede en oorlog te zullen verzellen; getrouwlijk met hem lief en leed te zullen dragen; en dat zij, als eene goede moeder, haare eigen kinderen zoogen en voeden zou; waar voor aan haar zo wel als aan den Man, alle de goederen, die zij hadden of krijgen mogten, in eigendom behoorden.

Met zo weinig omſtandigheids hun huwelijk vergezeld was, zo eenvoudig waren zij ook in het begraaven van hunne dooden. Alleenlijk zag men het Lijk van een' Man, die zig in den oorlog vermaard gemaakt had, met paard en wapenen op een hoogen houtſtapel verbranden. Voor de Vrouwen werd het treuren, en voor de Mannen het aandenken eens overledenen loflijk gehouden. Hun getreur was kort, en de ſmerte werd langzaam geheeld.

Met alle Volken, bij welke het licht des Euangeliums nog niet opgegaan was, hadden zij dit gemeen, dat zij verſlaafd aan den dienst der Afgoden waren; de *Zon*, de *Maan* en het *Vuur* waren de voornaamſten, die zij eerden: verder MERKURIUS, onder den naam van WODAN; HERKULES, onder den naam van MAGUSANES; de Godinne NEHALENNIA en meer anderen, doch die zij waarſchijnelijk eerst naderhand van de *Romeinen* hebben leeren kennen; gelijk deeze hun ook geleerd hebben, het bouwen van Tempels en Altaaren. Men heeft reden om te vermoeden, dat zij hierin, door gemelde *Romeinen*, meer bedorven dan verbeterd zijn geworden; want van ouds hielden zij het voor onbetameljjk, de onſtervelijke Godheid door eene menschlijke gedaante aftebeelbeelden, of binnen muuren en wanden te beſluiten. Hunne gewijde Bosſchen dienden hun tot plaatſen, alwaar zij hunnen Godsdienst oefenden; daarin offerden zij hunne Dieren, en ook wel Menſchen; welke offerdienst door hunne Priesters verricht werd. De Bijgelovigheid, die hun ſterk beheerschte, was oorzaak, dat die offeraars veel gezach over hen hadden. Behalven deeze hadden zij een ſoort van Waarzegſters, of zogenaamde *Wittewijven*, welke zij, in gewigtige gevallen, raadpleegden. Uit de historie van den onder hun vermaarden VELLEDA ziet men, hoe

hoe veel geloofs zij aan derzelver uitspraak gaven; uit de vlugt der Vogelen en het gebriesch der Paarden maakten zij deeze voorspellingen op. De Wichelarij, het Lot werpen, en meer andere zaaken geeven dit alles ten overvloede te kennen. De bezigheid der *Barden* of Zangers onder hen, is reeds op het Art. BARDEN gemeld. Ook waren zij niet vrij van oeffeningen, die voor een Christen ongeoorloofd zijn. Schoon onkunding in de toerichting der *Romeinsche* Schouwspelen, was, echter, onder hen een zogenaamd vermaak in gebruik; daarin bestaande, dat eenige Jongelingen, naakt, tusschen zwaarden en speeren sprongen; hij, die met de grootste behendigheid en het minst beschadigd zig daaruit wist te redden, genoot den roem, de aanschouwers meest vermaakt te maaken.

Laat ons overgaan tot de wijze, waarop de *Batavieren* gewoon waren, de bestuuring van hun Gemeenebest in te richten. In hunne Vergaderingen werden de voornaamsten, zo wel met betrekking tot de Jaaren, edelheid, oorlogsroem als welsprekendheid gehoord, doch meer om raad te geeven, dan om te gebieden. In gemelde Vergaderingen verscheenen die achtbaare mannen gewapend, en namen plaats, zonder onderscheid van rang of ouderdom. Gezeeten zijnde werd 'er beraadslaagd over Vrede of Oorlog, over het verkiezen van eenen Veldoverste (Heirvoerder), over doodstraffen en andere zaaken, het Gemeenebest betreffende.

Ieder was bevoegd, in zodanige Vergadering voortedragen, wat hij ten nutte van 't algemeen goeddacht; met meerderheid van stemmen werd daarop een besluit genomen. Een voorbeeld daarvan vindt men in de voorstelling van CLAUDIUS CIVILIS, wegens den aanvang van den Oorlog tegen de *Romeinen;* naar welk besluit de voornaamsten van het Volk de dappersten van 't gemeen verzamelden, TACITUS, Hist. B. IV. Cap. 14; wordende door het gemeen aldaar bedoeld, die ingezetenen, aan welke, bij de Vergadering, de wapenen toebetrouwd waren, en die, als leden van 't Gemeenebest, stem hadden om den Oorlog wettig of onwettig te verklaaren. Uit zodanige vergadering werden geweerd, zij, die zig lafhartig in den oorlog gedraagen hadden; ook die, welke hun schild in den strijd hadden achtergelaten: want de zodanigen hielden zij voor verraders van het Gemeenebest, als heb-

bende zig aan den vijand blootgesteld. De verkiezing van een Veldoverste of Hertog geschiedde of voor één jaar, of voor den bepaalden veldtocht: de reden daarvan wordt ons door CÆSAR gemeld, als hij zegt: „ dat de *Batavieren* en *Duitschers* voor re-„ den gaven, dat zulks geschiedde, ten einde dat zij, door het „ lang bezit der gebiedende magt, niet zouden verlokt worden, „ en den last van den Oorlog in dien van den Landbouw veran-„ deren; dat zij geen groote landstreek zouden begeeren, en dat „ de magtigen de zwakken niet uit het bewind zouden stooten; „ dat zij niet zorglijk zouden bouwen, tegen koude of hitte; en „ dat geene begeerte naar Geld onder hen zou ontstaan, waar-„ door Partijschap, twisten en oneenigheden konden veroorzaakt „ worden; bovenal om het volk vergenoegd te doen blijven, „ ziende dat hunne goederen met die der magtigsten gelijk gesteld „ werden." Op het Art. ARMINIUS, der *Cheruschen* Veldheer, hebben wij gezien, hoe onaangenaam het voor 't Volk ware, toen hij het Veldheerschap, om zijne gedaane diensten, voor zijn leven behouden wilde.

Dan laat ons voortgaan, en zien waarin de magt van zulk een' Veldheer bestond. In 't Lands algemeene Vergadering had hij de magt niet om te gebieden, maar wel om ten beste te raden. Zijne magt of Opperbevel in het voeren van den Oorlog was mede bepaald; waarvan CÆSAR getuigt, dat zijn gebied zodanig was, dat het volk over hem geen minder magt had, dan hij over het volk; (versta hier door het Volk de ingezetenen, waarvan wij boven gesproken hebben). Op deeze magtsbepaaling acht geevende, ziet men ligtlijk hoe oneigen het is, gelijk wij meermaals aangemerkt hebben, aan die Hertogen of Veldoversten den naam van *Koningen* te geeven. Wij herhaalen hier het geen wij elders gezegd hebben, hoe CIVILIS zig zelven tegen de magt der Koningen van het Oosten verzet heeft.

Bij de gewoone groote jaarlijksche Volksvergadering, werd uit ieder District, of Landsverdeeling, één, als voornaamste, gekoozen, welke, door TACITUS, *Prins* genoemt wordt: mogelijk, om dat in de Latijnsche taal geen ander woord was, dat zijne waardigheid kon uitdrukken; en om dat de *Duitsche* Eernaam (*Adel*) van den eersten of voornaamsten, en de honderd medgezellen, geen onderscheid aanduidde. Zulke Eersten werden ver-

koo-

kooren, het zij uit hoofde van hunne eigen bekwaamheid of dapperheid, of om dat hunne Ouders of Voorouders in deugd of dapperheid hadden uitgemunt. Aan zulke verkoozenen werden anderen, in zekeren getal, en wel tot honderd toe, allen bejaarde en wakkere Mannen, toegevoegd, om de gemeene zaak te bevorderen, en op voorgemelde vergaderingen de twistzaaken te beslisfen. CÆSAR gaat verder, en noemt hen alle *Prinsen*; doch TACITUS spreekt van hun als een minder rang bekleedende, en noemt ze *Comites* (*Raaden*,) die in de Rechtzaaken de vonnisfen weezen, welke door de Eersten uitgevoerd moesten worden.

Deeze vonnisfen moesten volgens de wetten worden uitgeweezen. Het algemeen gevoelen is, zo verre men TACITUS volgt, dat de *Batavieren* geene andere dan natuurlijke wetten hadden; benevens die, welke door de gewoonte tot wetten geworden waren, en bij hen aangenomen en ongeschonden bewaard werden. Wij hebben uit deezen voortreffelijken Schrijver reeds aangemerkt, dat bij hen de goede Zeden van meer vermogen waren, dan elders de wetten. Anderen hebben, om dit te bevestigen, daar bij gevoegd, dat onder hen mannen noch vrouwen leezen of schrijven konden; dat zij nooit Testamenten maakten, maar hunne goederen aan den naasten erfgenaam overlieten; diensvolgens, zegt men, hebben onder hen geene geschreevene wetten kunnen zijn, dewijl niemand dezelven kon opschrijven; en zo ze al geschreeven geweest waren, ze door niemand hadden kunnen geleezen worden. Maar als men daar tegenoverstelt, het geen de kundige Heer en Mr. VAN DE SPIEGEL, in zijne *Verhandeling over de Vaderlandsche Rechten*, desaangaande heeft aangetekent, dan verliest deeze stelling veel van derzelver kracht: Zijn Ed. zegt:
„ Het is niet wel te bepaalen, of de wetten en gewoonten der
„ Germanen, en die van hunne afstammelingen de Batavieren,
„ in geschrift zijn gebracht geweest, dan of dezelve alleen door
„ overleeveringen zijn voortgeplant: de meeste Schrijvers hellen
„ tot de laatste stelling over, welke ik nogthans zo sterk niet
„ zou durven verdedigen, vermits het mij voorkomt, dat dezel-
„ ve niet als op loutere gisfingen steunt, voornamelijk opgemaakt
„ uit twee kwaalijk verstaane plaatzen bij TACITUS, *de Moribus*
„ *Germ.* C. 19 de eerste is, *loc cit. viros in Germania pariter*

„ *ac*

„ *ac feminas literarum secreta ignorasse*; de Heer HOOFT zet
„ deeze woorden over, dat aan mannen en vrouwen *het geheim*
„ *der letteren* onbekend was, waaruit men opmaakt, dat de
„ Germanen geene Letters hadden, om hunne gedachten in ge-
„ schrift uittedrukken; doch TACITUS spreekt hier niet van de
„ Schrijfkunst, maar van de ongeschonde heiligheid en kuisch-
„ heid der Huwelijken, welke bij de Germanen, door geene
„ verleidingen bedorven worden, gelijk bij de Romeinen: en
„ daarom laat hij 'er op volgen, dat noch mans, noch vrouwen
„ kennis hadden aan de kunstgreepen van *brieven* of minnebrie-
„ ven te schrijven.

„ De tweede plaats, waaruit men afneemt, dat de Germanen
„ geen geschreven wetten gehad hebben, is, daar TACITUS zegt:
„ *apud Germanos plus valere bonos mores, quam alibi bonas*
„ *leges*; doch hier betekenen *boni mores* (goede Zeden) niet goe-
„ de Costumen of ongeschreeve wetten, maar *den goeden inborst*
„ van het volk, gelijk door *bonæ leges* (goede wetten) beoogd
„ wordt, op een bijzondere Romeinsche wet, wegens de Hu-
„ welijken en het getal der Kinderen, waarover TACITUS op de
„ aangehaalde plaats handelde: *Vide* HEINECCIUS *ad legem Jul.*
„ *& Pap. L. 1. Cap. 2. p. 25.*"

„ Zij (zegt zijn Ed. verder) welke de Germanen de schrijf-
„ kunst betwisten, geeven ook voor, dat Karel de Groote de
„ eerste geweest zij, die het Duitsch geschreeven heeft, doch ik
„ hebbe zulks bij geen oude Schrijvers gevonden: het schijnt
„ wel, dat Karel de Groote een Duitsche Spraakkonst heeft op-
„ gesteld, of doen opstellen; het blijkt ook uit oude handschrif-
„ ten van dien tijd, dat men het Duitsch toen schreef met La-
„ tijnsche Letters, maar hier uit is niet te besluiten, dat men te
„ vooren in 't geheel geene Letters gehad hebbe."

Doch te stellen, dat de *Germaanen* of *Batavieren*, waar van wij bijzonderlijk spreeken, naderhand, door hun gestadig verkeeren met de *Romeinen*, kundigheid van leezen en schrijven gekregen hebben, zo als zijn Ed. verder zegt, beslist hier het verschil niet: dit ontkennen wij, noch kunnen de voorige ontkennen. Zal men deeze hunne gedachten ontneemen, dan moet beweezen worden, dat zij, vóór hun verkeeren met de *Romeinen*, deeze zo nuttige kunsten verstaan hebben: want TACITUS leert

ons,

ons, in het leven van AGRICOLA, dat het voor de *Romeinen* zelfs noodzaaklijk was, deeze volken in het leezen en schrijven te doen onderwijzen, wilden zij aan dezelven hunne geheime bevelen afzenden. De gedachten van den Heer VAN DEN SPIEGEL zijn, echter, niet geheel zonder grond: want alleenlijk gesteld, dat deeze kunsten niet algemeen waren, de *Barden* hebben dezelve moeten verstaan: want het van niemand word tegengesproken, dat zij hunne zangen, waarin de daaden der Helden werden opgezongen, in schrift gesteld waren; ten minsten zegt men, dat ze veele Jaaren, in 't Klooster te *Egmond*, zijn bewaard geweest. En daar het bekend is, dat het bij de oude Volken doorgaans een gebruik was, ook de Wetten in verzen te brengen, die *Cantilenæ* of gezangen genoemd werden, zo zouden wij met zijn Ed. vrijlijk durven stellen, dat zij ook hunne Wetten in geschrift gehad hebben; en het komt ons ook niet vreemd voor, dat zij de *Barden* dezelven somtijds hebben doen voorzingen.

Tot dus verre ons met de beschouwing der *Batavieren* bezig gehouden hebbende, gaan wij over ter naarspooring van hunne Krijgsverrichtingen. JULIUS CÆSAR, die in het 45ste jaar, vóór onze gewoone tijdrekening, allereerst de *Romeinen* en derzelver wapenen hier te Lande gebragt had, behaalde daarmede eenige Overwinningen, en bragt, weinige jaaren daarna, de *Helvetiers* of *Zwitsers* tot onderwerping; welke overwinningen de *Gallen* deeden besluiten, hem om bescherming te smeeken, tegen de *Germanen*, die, onder aanvoering van ARIOVISTUS, met 120,000 man, over *den Rhijn*, in *Gallien* gekomen waren. CÆSAR, die niets dan de uitbreiding van de magt der *Romeinen* beoogde, verzuimde niet, hun hulp te verleenen; hij trok, kort na de gedaane belofte, tegen de *Germanen* te velde, en noodzaakte ARIOVISTUS, met het grootste deel over den *Rhijn* te rug te keeren. De *Belgen*, die het noordergedeelte van *Gallien* bewoonden, vreesden, dat deeze groote voorspoed nadeelig voor hunne vrijheid zou zijn, en maakten derhalven onderlinge bondgenootschappen, om zig te verdeedigen. Alle de *Gallen* spanden hier toe met vereende krachten zamen, vermits zij zo min van de *Romeinen*, als van de *Germanen* overheerscht wilden zijn. De *Belgen* dan de wapenen ter hand genomen hebbende, vielen eerst op de *Remiërs* aan; en deezen zig met hun niet willende vereenigen,

wer-

werden door CÆSAR onderſteund, en de *Belgen* genoodzaakt hen in rust te laaten. De *Bellovaren*, *Suiſonen* en *Ambronen* werden door hem overwonnen. De *Nerviers*, de *Aduatien*, de *Morinen* en *Menapiers* moeſten in vervolg van tijd mede bukken. De *Eburonen*, die zig diep in *Gallien* hadden gedrongen, werden niet minder te rug gedreeven. Dan, alle deeze en meer andere overwinningen, door CÆSAR op die dappere Volken behaald, zouden hem weinig geholpen hebben, ware hij niet in 't vervolg door de *Batavieren* krachtdaadig onderſteund geworden. Vooraf zal het noodig zijn te onderzoeken, wat aanleiding gegeeven hebbe tot het *Verbond der Batavieren* met de *Romeinen*. *Gallien* was, na de overmeestering, door de *Romeinen*, in een Wingewest veranderd, en had den naam van *Provence*, of *Provincie* gekreegen; welken naam het *Overalpsch* gedeelte nog tegenwoordig draagt. Dat gedeelte des Volks, 't welk niet overwonnen was, ſtond bekend voor *Bondgenoten der Romeinen*. Na dan de bovengemelde volken overwonnen te hebben, trok CÆSAR op, om den *Teukteren* en *Uzipeeten* ſlag te leeveren; en ſchoon hunne Ruiterij in het eerst merkelijke voordeelen op de *Romeinen* behaalde, werden zij, echter, ten eenemaale verſlagen; welken ſlag men, naar de beste bepaaling, moet ſtellen geſchied te zijn, in dat gedeelte van de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, het welk thans *Maasland* genoemd werd; en dus zo nabij de grenzen der *Batavieren*, dat zij 'er niet onkundig van konden zijn. Het overſchot der *Teukters* en *Uzipeeten* had, met de *Ambriviaten*, de wijk naar de grenzen der *Sikambers* genomen. CÆSAR deed bij de *Sikambers* de vluchtelingen opeisſchen; dan hij ontving alles, behalven een voldoend antwoord: waarom hij beſloot, zelf over den *Rhijn* te trekken, en hen te ſtraffen. Eer hij dit verrichten kon, werd hij van de *Ubien* om beſcherming tegen de *Sueven* verzocht; uit hoofde van het verbond, dat hij, kort te vooren, met de *Ubien* gemaakt had, was hij tot hunnen bijſtand verpligt. 't Geen hem te meer tot den togt over den *Rhijn* aanſpoorde, was, de *Germanen*, die zo ligt in *Gallien* vielen, voor hun eigen Land bezorgd te doen zijn.

Terwijl CÆSAR met den togt tegen de *Sicambers* bezig was, ontving hij verſcheidene gezantſchappen, die zijnen vrede en vriend-

vriendschap begeerden, met belofte van hem Pandslieden te zullen zenden. Men houd staande, dat onder deeze Gezanten ook die der *Batavieren* geweest zijn: waartoe zij, zo wel als anderen, zig verpligt vonden, ziende dat het veiliger was, eenen overwinnaar, wien men niet in staat was, het hoofd te bieden, uit eigene begeerte den vrede voor te stellen, dan denzelven van hem op voorwaarden te moeten ontvangen. KATTENVALD, een voornaam man onder de *Batavieren*, was, volgens de oudste Cronijken, de oorzaak van het Verbond, dat tusschen de *Batavieren* en de *Romeinen* gesloten werd; bij welk verbond de eerstgemelden beloofden, „ van hunnen kant, de *Romeinen* met „ gewapende manschap ten dienst te staan. De *Romeinen*, van „ hunnen kant, beloofden, de *Batavieren* als vrienden en broe„ ders te zullen aanmerken; dat zij, als andere *Germaansche* „ Volken, geene schatting zouden betaalen, *maar vrij zijn.*" 'Er is groote reden om te vermoeden, dat ook de *Caninefaten*, de *Marezaaten*, en mogelijk ook de *Matiaken*, als nabuuren der *Batavieren*, in dit verbond begreepen geweest zijn.

Ingevolge dan van het zelve, deeden de *Batavieren* terstond eenigen hunner voornaamste krijgsbenden in 't Leger van CÆSAR, overgaan; 't welk voor hen min bezwaarlijk was, dan andere Volken, aangezien de *Germaanen* de gewoonte hadden, in vrede zijnde, zig in dienst van anderen te begeeven. Aan hunnen bijstand was het dat CÆSAR zijne overwinning op de *Britten*, tot wier Eiland zij mede over Zee gegaan waren, grootlijks te danken had. De *Eubronen*, *Eduen*, *Avernen*, onder AMBIORIX en VERCINGITOROX, naderhand tegen de *Romeinen* opgestaan zijnde, werden, door toedoen der *Batavische Ruiterbenden*, tot reden en rust gebragt. CÆSAR hunne krachten nu meer dan eens beproefd hebbende, voerde de *Batavieren* met zig naar *Spanje*, ter stilling van den Burgerkrijg, door POMPEJUS verwekt. Hunne dapperheid, en vooral hunne beroemde vaardigheid in het doorwaaden van Rivieren, waren voornaamlijk oorzaak, dat gansch *Spanje* zig aan de *Romeinen* moest onderwerpen. POMPEJUS zijne magt ontkomen zijnde, trok met zijn Leger naar *Griekenland*, alwaar hij, door CÆSAR, verzeld van de *Batavische* hulpbenden, gevolgd werd. CÆSAR zelf roemt den dienst, dien hij, in dien togt, van de Stad *Durazzo* in *Albinie* genooten heeft; en men

dient

dient, de bekwaamheid van den meer gemelden Held zelven te bezitten, om naar vereisch van zaaken den moed, dapperheid en gezwindheid der *Batavische* Helden, betoond in de *Pharzalische Velden*, te kunnen verhaalen; hij zegt, dat hun voetvolk de Ruiterij van POMPEJUS in vaardigheid overtrof; waar van het gevolg was, dat zijn Leger, ten eenemaal geslagen, de wijk naar *Egipte* moest neemen, alwaar POMPEJUS den dood te gemoete liep; wordende hij aldaar, op bevel van PTOLOMEUS, omgebragt. CÆSAR, die met zijn Leger hem tot in *Egipte* gevolgd was, vond een hevigen tegenstand bij hen, die POMPEJUS omgebragt hadden; doch zijne *Batavische* zwemmers reddeden hem, met allereerst den stroom, die hem stuitte, overtezwemmen; waar door zij hem den weg baanden, tot de verovering van geheel *Egipte* en *Alexandrie*.

De *Batavieren* dus menigmaal beproefd, en altoos dapper en getrouw bevonden zijnde, werden naderhand, toen AUGUSTUS den Rijkszetel beklommen had, door deezen tot zijne Lijfwagten gebruikt. Eerst bediende hij zig van hun tegen ANTONIUS, die zig tot zijnen mededinger had opgeworpen; 't welk men rekent geschied te zijn, dertig jaaren vóór CHRISTUS geboorte.

De trotschheid der *Romeinen* bezielde deezen Vorst niet weinig; 't kwam hem onverdraagelijk voor, dat *Germanie*, alwaar de gulden vrijheid hooger dan het leven geschat werd, geen Wingewest van *Rome* was. De eer, die CÆSAR hem gedaan had, met hem voor zijnen Zoon aan te neemen, vorderde in zijn oog deeze daad, als eene erkentenis. CÆSAR was meer dan eens den *Rhijn* overgetogen; tweemaal had AUGUSTUS hem verzeld; dit kon hervat worden. KLAUDIUS DRUZUS, Zoon van LIVIA DRUXILLA (Echtgenoote van AUGUSTUS) en van TIBERIUS KLAUDIUS NERO, een jongeling, uitsteekend in beleid en dapperheid, werd het bevel van den togt tegen *Germanie* toebetrouwd. Zijne aankomst in het Eiland der *Batavieren*, alwaar hij als vriend voet aan land zette, word bepaald op het tiende jaar vóór CHRISTUS geboorte. In het zelve heeft hij een eeuwigen naam nagelaaten, door het doen graaven van den nieuwen *Ysel*, bekend bij den naam van *Druzus-Graft*. Het oogmerk, dat hij hier mede had, was tweeledig; voor eerst, om hem den oorlog tegen de *Overrijnsche Germaanen*, en de langs de Zuiderzee woonende *Friezen*, gemak-

maklijker te maaken; ten tweeden, om de krijgsknechten, onder zijn bevel staande, werk te verschaffen, aangezien hij zijnen kans op de *Sikambers* en *Uzipeeten* afwachtte. Wat zijne overwinningen en te onderbrenging van veele *Germaansche* volken betreft, deeze zullen, op het Art. DRUSUS, gemeld worden. De landing van TIBERIUS, die DRUZUS volgde, om het gebied der *Romeinen* onder de *Germaanen* uittebreiden, op het *Batavisch Eiland*, maakte hem de overheersching der *Caninefaaten* minder moeijelijk. Ongelukkiger was voor de *Romeinen*, de strijd van VARUS en ARMINIUS; welke nederlaag oorzaak was, dat men te *Rome* de *Germaanen* scheen te vreezen; want den ongewapenden werd geboden, de Stad te ruimen, en den gewapenden, waar onder ook de Lijfwachten, naar hunne Eilanden te keeren; doch ten aanzien van de laatstgenoemden, moeten zij zig spoedig bedacht hebben; want kort na den dood van AUGUSTUS, vindt men, dat zijn opvolger TIBERIUS het puik der *Germanen*, en daar onder ook de *Batavische* Lijfwachten, naar *Hongarijen* zond, om den aldaar ontstaanen oproer te doen bedaaren.

In het 16de jaar onzer tijdrekening, naderde GERMANICUS het *Eiland der Batavieren*, deed aldaar, onder ANTEJUS, SILIUS en CICINA, een vloot van omtrent duizend schepen gereed maaken; en daarmede ondernam hij, om een einde van den Oorlog te maken en ARMINIUS te verdelgen, den togt naar de Noordzee. Dan ongelukkig viel die voor veele *Batavische* Helden uit; want aan den Eemsstroom genaderd, en al te moedig op hunne zwemkunst zijnde, lieten veelen het leven.

Geen minder deel hadden zij aan het verlies, dat APRONIUS leed, toen hij, door de *Friezen*, geslagen werd. Hunne getrouwheid in den post, waarin zij gesteld waren, toonden zij in 't jaar 41, op eene verbaazende wijze, met de wraak, die zij, als lijfwachten van KALIGULA, over den aan hem begaanen moord namen: want na de wapenen opgevat te hebben, bragten zij niet alleen veelen van zijne moordenaaren, maar zelfs eenige onschuldige Raadsheeren, die bij hen verdacht waren, om 't leven. Geen mindere trouwe en dapperheid betoonden zij aan KLAUDIUS, Opvolger van KALIGULA, op deszelfs togt tegen de *Britten*, in 44; en onder de *Batavieren*, die hem de overwinning hielpen bevechten, vindt men dat ook de vermaarden KLAUDIUS CIVILIS ge

geweest is. Even manlijk onderfteunden zij KORBULO, tegen de *Kauchers;* ja NERO zelven, die zijnen Stiefvader KLAUDIUS opvolgde, waren zij even getrouw. Zijne Moeder AGRIPPINA, na haaren Gemaal door vergif omgebragt te hebben, beval haaren Zoon, hun als zijne lijffchutten in waarde te houden. Ook ondervond hij, in de overmeestering van het Eiland *Mona*, de groote aangelegenheid van hunnen bijftand. Doch NERO toonde wel haast, hoe onwaardig hij was, door zulke getrouwe Bondgenooten onderfteund te worden: want na dat zij den toeleg op zijn leven gewroken, en hem, ter hunner fchande, als wettig' Vorst befchermd hadden, konden zij, echter, zijne wreedheid niet ontgaan. FONTEJUS KAPITO, door hem als Stedehouder van *Neder-Germanie* aangefteld, deed JULIUS PAULUS, den Broeder van CIVILIS, na hem valschlijk van Muiterij befchuldigdigd te hebben, ombrengen. CIVILIS zelf, na zo veele blijken van moed en getrouwheid aan deezen wreedaart betoond te hebben, werd in boeijen geflagen, naar *Rome* gevoerd, en geduurende het leven van NERO, ten loon zijner dapperheid, gevangen gehouden (Ao. 68); geduurende deeze mishandeling bleeven de *Batavieren* hem niet alleen getrouw, maar hielpen de *Romeinen* den opftand in *Gallie* dempen. Dan deeze verachting was niet krachtig genoeg om NERO op den Rijkstroon te doen blijven. GALBA was door de krijgsknechten in *Spanje* reeds als Keizer uitgeroepen; bij deezen voegden zig ook de *Batavieren*, wien zo wel, als alle de anderen, het beftuur van NERO ondraagelijk geworden was.

GALBA hunne geaartheid kennende, ontfloeg den gevangenen CIVILIS, en zond de hulpbenden, door hun land, naar *Britanje* te rug. Sterk trof hen de gierigheid van GALBA, die hun het deel des buits, op VINDEX behaald, onthield; zelfs gingen zij (Ao. 96) zo verre, dat zij den eed, in naam van den *Romeinfchen* Raad, volgens gewoonte, weigerden te doen; weigerende daar mede GALBA voor Keizer te erkennen. Deeze, in plaats van hen te bevredigen, dankte ze als lijfwachten af, en zond hen, zonder eenige belooning voor alle hunne dienften, naar hunne Eilanden te rug. OTTO werd de opvolger van GALBA; doch aan den *Neder-Rhijn* van VITELLIUS, bij het leven van GALBA, reeds tot zijnen opvolger verklaard; en aan deeze verkie-

kiezing hechtten ook de *Batavieren* hun Zegel. Hevig was de beroerte, en de oorlog hier door ontstaan. VITELLIUS, door de goedkeuring der *Batavieren*, voor OTTO en zijnen aanhang niet behoevende te schroomen, vermeesterde alles, wat hem mogelijk was; waar toe de *Batavieren* hem met alle hunne magt behulpzaam waren. Verbaazend was de schrik, dien zij, door het overzwemmen van de *Po*, den togtgenooten van OTTO aanjaagden. Ongemeen veel, echter, leden zij, in het bestormen van *Placentia*, wordende zij, door het nederwerpen van Molensteenen door de belegerden, verplet. In den terugtogt naar *Kremona*, was het, dat JULIUS BRIGANTICUS, Zusterszoon van CIVILIS, de zijde van VITELLIUS, en dus van zijne landgenooten, verliet, en zig met de hulpbende, waar over hij het bevel voerde, aan die van OTTO voegde.

Deeze was het niet alleen, die onvergenoegd op VALENS hunnen geleider was; de muiterij werd bijna algemeen: agt *Batavische Regimenten*, die zig, van het land der *Lingonen* af, bij hem gevoegd hadden, begonnen langs hoe trotscher te worden. Op hunne verrichtingen snoevende, zeiden zij, aan de Tenten der Keurbendelingen: *Wij zijn het, die de veertiendelingen ingetoomd,* NERO *van Italie beroofd en het gansch geluk des oorlogs in onze handen hebben.* VALENS, vreezende dat onder deeze stoutmoedigheid, verraad of ontrouw mogt verborgen zijn; trachtte de Regimenten door list van elkander te verwijderen; doch naauwlijks was zijn bevel, ten dien einde afgevaardigd, ruchtbaar geworden, of de Keurbenden toonden zig onvergenoegd. Hij, die den oproer in deszelfs begin wilde smooren, vond zig in zijn besluit te leur gesteld; had werks genoeg hunne woede te ontwijken; en zo niet de list van ALFENUS VARUS beter gelukt ware, zou het gantsch verloopen zijn. Dan het daarop volgende ongelukkig gevecht van CECINNA had de naauwlijks gedempte muiterij bijna wederom ontstoken. Zonder order af te wachten, rukten de benden aan naar CECINNA's heir, en besloten, met geweld zig tegen den aanhang van OTTO te verzetten.

In allerijl werd een brug over de Rivier *de Po* geslagen, ter plaatse alwaar, in het midden van dien stroom, een Eiland was. De Legerbenden van OTTO wendden allen vlijt aan, om het zelve meester te worden, en de bouwing van den brug te verhinderen;

ren; doch de vlugheid der *Batavieren* en *Germaanen*, die zig te water begaven, belette hem zulks. De *Schermers* van OTTO's leger poogden de *Germaanen* 'er weder aftedrijven; dan dit vruchtloos zijnde, had ten gevolge, dat het Leger van OTTO de nederlaag kreeg, en VITELLIUS in de waardigheid bevestigd werd.

De *Germanen*, die zo veel deel aan deeze overwinning gehad hadden, werden, door den *Romeinschen* Raad, met lof en dankzegging begroet. De twist onder de Keurbenden en *Batavieren* hand over hand toeneemende, vond VITELLIUS raadzaam, dezelven naar *Brittanje* te rug te zenden; doch op deezen hertogt werden de oneenigheden langs hoe grooter; zo dat het weinig verschilde, of zij waren te zamen handgemeen geworden. VITELLIUS gebood daarop de veertiendelingen alleen naar *Brittanje* te trekken. De *Batavieren* plaatste hij, om hunne trouwe in schijn te beloonen, eerst bij zijn eigen leger; dan hun wantrouwende van iets tegen de Keurbenden te zullen onderneemen, zond hij hen, niet lang daarna, naar *Germanie.*

CIVILIS had den hoon, onder NERO geleden, wel opgekropt, doch niet vergeeten; zijne wraakzucht was zelfs onder VITELLIUS verlevendigd geworden. Geen gereeder middel scheen voor hem open, dan zig de rampen, die de *Romeinen*, door den burgeroorlog leden, ten nutte te maaken. Het verbond, met hem aagegaan, eensklaps te breeken, scheen hem, echter, een te gevaarlijke stap te zijn; beter dacht het hem, de zijde van VESPASIAAN, die in *Palestina* oorlog voerde, en aldaar tot Keizer uitgeroepen was, te omhelzen; zelfs werd hij daar toe, door Brieven van vermaarde *Romeinen*, aangespoord; ja dit volk werkte, door hun onbestaanbaar gedrag, daar toe mede. VITELLIUS gedwongen zijnde, zig tegen VESPASIAAN te verzetten, had bevolen, de Legioenen, door werving van volk onder de *Batavieren*, voltallig te maaken; en niets zou hem hier wederstreefd hebben, ware het niet dat de wervers, door hunne gierigheid, alles verbrod hadden. Zig niet vergenoegende met de jongelingen, willens of onwillens, tot den krijgsdienst te noodzaaken, dwongen zij ook de oude en reeds in het veld afgesloofde manschap, dienst te neemen, en zig naderhand door geld weder vrij te koopen; zelfs werden de nog onmondigen van schoone en rijzige gedaante, ter pleeging van de onnatuurlijkste misdaad, mede-

degefleept. Dus dreeven zij hunne buitenfpoorigheden zo verre, dat de gantfche werving verijdeld werd. Ligtlijk vermoed men dat CIVILIS, wien de zwakke ftaat der *Romeinfche* Legermagt hier te lande bekend was, zig deeze gelegenheid niet liet ontglippen. Hem was beter dan iemand bekend, dat de Keurbenden, toen langs den Oever des *Rhijns* geleerd, onvoltallig waren; maakende de geheele magt der *Romeinen* nog geen twintig duizend man uit, die boven dien nog wijd en zijd verfpreid waren.

Dus ontbrak hem niet meer dan de toeftemming der zijnen. Om deeze te verkrijgen, deed hij een Gastmaal aanrichten, in een van de gewijde Bosfchen der *Batavieren*, alwaar hij had doen noodigen, de aanzienlijkften der Natie, en de wakkerften des Volks. Door den drank en de vrolijkheid verhit zijnde, tast hij de genodigden in hunne zwakfte zijde aan, dat is, met hunnen krijgsroem ten hemel toe te verheffen, en de ondankbaarheid der *Romeinen* met de zwartfte verwen aftemaalen; fchikkende zijne redevoering (zie C. CIVILIS) om hun ter rechmaatige wraak aantefpooren, en een einde van het verbond te maaken. Zij allen hem met goedkeuring aangehoord hebbende, deed hij hen, naar 's Lands wijze, zweeren. Daarna haalde hij de *Caninefaten*, benevens BRINO, hun Legerhoofd, in zijne belangen over, en zuimden niet, om de agt *Batavifche* Ruiterbenden, nog in *Romes* dienst, mede tot den afval te doen neigen. Gedurende eenigen tijd bleef deeze handelwijze voor de *Romeinen* verborgen; doch de bedrijven van BRINO deeden hun dezelven ontwaar worden: en kort daarna werd zijn gantfche handel ontdekt.

Zo haast hij zulks gemerkt had, floeg hij van list tot geweld over. *Caninefaten*, *Friezen* en *Batavieren* bij een gezameld hebbende, rukt hij daarmede op de *Romeinen* aan, die niet verre van den Rhijnftroom gelegerd waren. Naauwlijks waren de beide Legers handgemeen geworden, of het Regiment der *Tongeren* bragt deszelfs krijgstekenen tot CIVILIS over; de *Romeinen*, hier door in verwaaring geraakt zijnde, werden door Vijanden en Bondgenooten geflagen.

Deeze daad der *Tongeren* was het niet alleen, die den *Romeinen* hun nadeel bewerkte. Hunne Schepen, tegen CIVILIS afgezonden, werden gedeeltelijk door *Batavifche* roeijers beftuurd.

Deeze verhinderden eerst, als of het uit onkunde geschiede, den dienst van het Scheeps- en Krijgsvolk; naderhand zig geheel tegen hetzelve verzettende, wierpen zij de achterstevens tegen den Oever der *Germanen*; en eindelijk bragten zij om het leven, die geenen, welke anders dan zij begeerden te handelen: waardoor dan de geheele Vloot, uit vier-en-twintig Schepen bestaande, in de magt van CIVILIS kwam; het geen hem in staat stelde, zijne oogmerken verder te kunnen vervolgen.

De *Romeinen*, gewaarwordende, hoe CIVILIS zig voor hunnen openbaaren vijand verklaard, hun Leger verslagen, hunne Schepen veroverd, en alle de hunnen uit het *Batavisch* Eiland verjaagd had, gebooden den Stedehouder MUTIUS LUPERKUS, met twee Keurbenden, op de *Batavieren* aantetrekken. Onder de geenen, welke tegen CIVILIS afgezonden werden, bevond zig een vleugel uit *Batavers* bestaande, die nog veinsde hun getrouw te zijn. CIVILIS, LUPERKUS dus tegen hem ziende optrekken, toog hem te gemoet; om de zijnen des te meer aantemoedigen, voerde hij met zig alle de veroverde Legertekens. Zijne Moeder en Zuster, benevens alle de Vrouwen en Kinderen, beval hij, zig achter het Leger te plaatsen, op dat zij, als getuigen van den strijd, de dapperen des te meer zouden aanmoedigen, en de blohartigen beschamen. De slag werd met het gewoon krijgsgezang der Mannen en het geschreeuw der Vrouwen aangevangen. Doch naauwlijks was het begonnen, of de *Batavische* vleugel wende het geweer tegen de *Romeinen*, die daar door genoodzaakt werden de wijk naar *Vetera* (*Zanten*) te neemen. De nog agt overige benden der *Batavieren* werden, door de afgezondenen van CIVILIS, onderhaald; en bericht van zaaken ontvangen hebbende, zogten zij twist met hunnen Overste FLAKKUS, verlieten hem, en begaven zig op weg naar *Neder-Germanien*. FLAKKUS zag in het eerst hunnen aftogt met onverschillige oogen aan; doch naderhand daarvan berouw krijgende, zond hij brieven af aan GALLUS, Bevelhebber over de eerste Keurbende, die te *Bonna* (*Bon*) lag, met bevel, de *Batavieren* aldaar te doen stilhouden, onder belofte, dat hij hun op de hielen zou volgen. Zekerlijk zouden zij gevangen geworden zijn, ware dit plan gevolgd; maar FLAKKUS zond daarna bevel, hun te laaten voorttrekken.

Dee-

Deeze digt bij *Bon* genaderd zijnde, deeden den vrijen doortogt verzoeken; zeggende „ dat zij geen oorlog met de *Romei-* „ *nen* zochten, voor wien zij zig hadden afgestreeden; dat zij „ naar hun Vaderland en rust verlangden; wederstond men hun „ niet, zij zouden vredig voorbijtrekken; doch wilde men hun „ den weg betwisten, zij zouden zig dien, door het staal, ope- „ nen." GALLUS, die in tweestrijd was, wat hem te doen of te laaten stond, werd, in deeze mengeling van gedachten, door de zijnen aangespoord den oorlogskans te waagen. Hij daarop 3000 Keurgenooten, eenige in der haast verzamelde Regimenten *Belgen*, vergezeld van een hoop boeren en zoetelaars, bijeengebragt hebbende, en trotsch op de groote overmagt, barst ter poorte uit, met voorneemen de *Batavieren* te omringen. De aangevallenen verzamelen en schaaren zig beitelswijze; breeken door het dunne spits der vijanden, en verslaan hen in grooten getale. De Overwinnaars de *Agrippiner Bouwstad* (*Keulen*) voorbij trekkende, ondernamen op hunnen togt geene verdere vijandlijkheden; verschoonende den slag bij *Bon*, met te zeggen dat zij aangevallen waren.

CIVILIS, zig door hen in magt en aantal versterkt ziende, vreesde, echter, nog voor die der *Romeinen*. Om de zijnen in toom te houden, bragt hij hen allen onder den Eed van VESPASIAAN, en zond zijne Gezanten aan de twee Keurbenden, die, na het voorgaande gevecht, de wijk naar *Vetera* genomen hadden, met verzoek om den zelfden Eed te aanvaarden. Dan deeze gaven ten antwoord, „ dat zij geen raad van een verrader noch vijand „ benoodigd waren. VITELLIUS was hun Vorst; dien zouden zij, „ ten uitersten adem toe, beschermen. Een *Batavische* over- „ looper had zig niet in de zaaken der *Romeinen* te steken, maar „ de straffe zijner schelmerij te wachten."

Het *Batavisch* heldenbloed door dit smaadelijk antwoord aan 't gisten geraakt, vliegt hij ijlings tot de wapenen, en doet door boden een zelfde ijvervuur in de *Germanen* ontbranden; ook vereénden de *Brukteren* en *Teukteren* zig met hem. De bevelhebbers, die zig binnen *Vetera* bevonden, vermoedden wel, dat de *Batavieren* op wraak bedacht zouden zijn; en deeden, derhalven, wal en muuren der Legerplaatsen versterken. Inmiddels dat zij hiermede bezig waren, nam CIVILIS het besluit, de

Legerplaats te beſtormen. In het midden des Legers ſtelde de Held zig aan het hoofd der *Batavieren*, doende te gelijker tijd de Schepen tegen den ſtroom opvoeren. Men verbeelde zig dit magtig Heir, pronkende met de voorheen overwonnene zege- en veldtekenen, niet als *Romeinſche* Krijgsknechten, maar, zo als wij dezelven hier voor in hunne *Kledij* beſchreeven hebben, elk volk volgens hun eigen bijzonder gebruik, om de *Romeinen* daardoor te meer te verſchrikken. De *Romeinſche* Legerplaats, die voor 12000 man geſchikt was, werd ſlegts door 5000 man beſchermd: ook was de veſting op deezen tijd alleen voorzien van dat geen, 't welk men voor de winterlegering noodig geacht had, en niet om een ſterken aanval aftewachten. Ieder onderſcheidene Natie der belegeraaren had zig bij de zijnen gevoegd. CIVILIS gebood eerst de proef van de overwinning met de werpſchichten te neemen; dan hier mede hun oogmerk niet kunnende bereiken, vielen zij, onder een aanhoudend krijgsgeſchreeuw, op den wal aan. Deeze gebeukt zijnde, dekten zij den rug met de langwerpige ſchilden, en lieten anderen daar tegen opklauteren. De belegerden ontvingen hun met zwaarden, en het werpen van ſteenen; waardoor meenig *Batavier* ter neder plofte. Daarop maakten zij ſtormgevaarten, op de wijze der *Romeinen;* doch deeze werden door de *Blijden* vernield. Dus ziende door geweld geen meester van de veſting te zullen worden, ſpaarde CIVILIS zijne manſchap, en beſloot de belegerden uittehongeren. De *Romeinen* bragten hunne magt wel bijeen; doch alles wederſtreefde hen. Zij hadden gebrek aan dappere voorgangers, die den vijand onder de oogen durfden zien; als ook aan geld en aan graan. De *Gallien* weigerden ſchatting van Geld en werving van Volk toeteſtaan; dus legerden zij zig te *Gelduba*. De toevoer van Graanen, in een Schip geladen, bleef, door de ondiepte des waters, in den *Rhijn* zitten, en werd door de *Overrijnſche Germanen* weggeſleept.

Alle de *Germanen* hadden zig met de *Batavieren* vereenigd, en de edelſten des lands als Gijzelaars gezonden. CIVILIS beval ieder van hun, den oord, hem het naast bij gelegen, te verwoeſten. Met een bijeen gebragte magt deed hij een ander gedeelte de *Maas* overtrekken, om het land, tot aan de uiterſte grenzen van *Gallien*, in beroerte te brengen. Hij zelf zette, met al zijn

ver-

vermogen, het beleg van *Vetera* voort. Hij deed de *Batavieren* nieuwe stormtuigen vervaardigen, de *Overrijnsche* de wallen beklimmen, en, na afwijzing, den strijd op nieuw hervatten. Zelfs outzag hij de duisterheid des nagts niet. Dan al de moed der Helden was te vergeefsch; aangezien de belegerden even standvastig in de afweering, als de belegeraars in den aanval waren. De uitslag des gevechts, bij *Kremona*, tusschen de aanhangers van VITELLIUS en VESPASIAAN, ten nadeele van de eersten zijnde, had ook zijne uitwerking op de *Romeinsche* Legers in *Opper-* en *Neder-Germanie*. ALPINUS MONTANUS, die onder VITELLIUS over eene bende het gebied voerde, en de tijding van zijne nederlaag uit *Italie* herwaards gebracht had, werd door hem ook aan CIVILIS gezonden, met bevel hem aantezeggen: „*dat hij den Oorlog had te staaken en de uitheemsche wapenen niet langer met een uitheemschen schijn te bedekken; was het hem ernst geweest, Vespasiaan hulp toe te brengen, hij kon aflaaten: zijn oogmerk was bereikt.*" Dan, CIVILIS, wist zijne zaak zo wel voortestellen, dat MONTANUS hem veeleer gelijk dan ongelijk gaf, en zijne belangen bijna omhelsde. In plaats van het oorlogen te staaken, zond hij den zoon zijner zuster, onder bevel van JULIUS MAXIMUS en KLAUDIUS VIKTOR, met de oude *Bataafsche* Benden, naar *Gelduba*, alwaar wij zo even VOKULA gelaten hebben. Reeds hadden zij de overwinning op de *Romeinen* behaald; dan deeze door eenige hulpbenden ondersteund wordende, keerde de kans, en werden de *Romeinen*, op hunne beurt, overwinnaars. CIVILIS trachtte inmiddels de belegerden binnen *Vetera* te verstrikken; doende hun te kennen geeven, dat het met de *Romeinen* gedaan, en hun Leger te *Gelduba* verslagen was. Doch de aannadering van het heir van VOKULA deed deezen list niet alleen mislukken, maar bragt CIVILIS zelfs in de uiterste verwarring. Het *Romeinsche* Heir genaderd zijnde, sloeg zig om de belegerde vesting neder, en opgeblazen van waan, over de bekomene zege, hefte het, zonder eenig bevel, den wapenkreet aan, om op de *Batavieren* aantevallen. CIVILIS werd bemoedigd, doordien hem de gebreken zijner vijanden en de deugden der zijnen bekend waren. Het gevecht was hevig; onder de *Romeinen* waren de grootste bloodaarts en de grootste muitemaakers. Sommigen van hun der laatste overwinning nog gedachtig zijnde, hielden

ſtand, troffen hunne wederpartij, ja moedigden zelfs hunne makkers aan, en hieven, zig in orde geſchaard hebbende, de handen om hoog, ten teken voor de belegerden, om uittevallen; waarop dezen met gantſche drommen uitbarſten, en zig in 't gevecht mengden; drijvende zij, binnen kort, de *Germanen* op de vlucht, waartoe een onvoorzien geval meer dan wel de moed of dapperheid der *Romeinen* aanleiding gaf. CIVILIS, door het ſtruikelen zijns Paards, ter aarde geworpen zijnde, ging de roep door beide Legers, dat de Held gedood of gewond was; 't geen een algemeenen ſchrik en verſlagenheid onder de zijnen veroorzaakte. VOKULA vervolgde hem niet, maar zorgde dat de Legerplaats van het noodige voorzien werd. Hij zond, ten dien einde, Legerwagens naar *Noveſium* (*Neus* of *Nuijs*, tegen over *Dusſeldorp*,) om koorn te haalen. De eerſte togt gelukte hun, vermits CIVIL'S nog gewond was; maar herſteld zijnde, en den tweden togt vernomen hebbende, overviel hij de onachtzaame geleiders. Van wederzijde werd even hevig gevochten, zonder voordeel te behaalen; doch met de aankomst van den nacht, weeken de *Romeinen* naar *Gelduba*, welke plaats als nog met Soldaaten bezet was. CIVILIS omringde dezelve, en VOKULA, naar *Nuijs* gekeerd zijnde, nam het zelve in. De eerstgenoemde overviel daar op het Leger; de ſlag viel ten zijnen voordeele uit, en de *Romeinen* bedreeven den grootſten moedwil; vermoordende FLAKKUS, terwijl VOKULA, in het gewaat van een' ſlaaf, naauwlijks dat onheil ontkwam.

CIVILIS, met den aanvang van het jaar 70, tijding van VITELLIUS dood gekreegen hebbende, verklaarde zig openlijk voor vijand der *Romeinen*, richtte een verbond met KLASSIKUS, TUTOR en SABINUS op, 't welk geſlooten werd in de woning van een' burger te *Keulen*. Na dat KLASSIKUS en TUTOR in het belang der *Batavieren* overgegaan waren, voegden de *Trevieren* en *Lingonen* zig bij hen. VOKULA was de voornaamſte, die de eer en het belang der *Romeinen* trachtte te handhaven; hij deed manlijke redenvoeringen, om de Krijgsknechten hunne verpligting aantetoonen: doch dit bedrijf koste hem het leven. KLASSIKUS, die hem had doen ombrengen, nam het Veldheerſchap op zig, las den Soldaaten den Eed voor, en deeze zwoeren trouwe aan het Rijk der *Gallien*. Na die verrichting de zorge des Oorlogs tus-

ſchen

schen KLASSIKUS en TUTOR verdeeld zijnde, werd het puik des Volks gezonden naar het nog belegerd *Vetera*, dat door hongersnood gedwongen was zig overtegeeven. Na deeze overwinning vindt men aangetekend, dat CIVILIS zijn hair, naar de gewoonte der *Batavieren*, deed afsnijden. 't Geen hier onze opmerking meer verdient, is, dat noch hij, noch iemand zijner *Batavische* Landgenooten, zig onder den Eed der *Gallen* begeeven hebben. Ook ontving de beruchte VELLEDA aanzienlijke gezantschappen en dankbetuigingen, vermits zij het was, die, zo men zeide, den *Germanen* de uitroeijing der Keurbenden voorspeld had. Ook diende zij, als bemiddelaaresse in het verdrag, dat tusschen KLASSIKUS, CIVILIS en de *Agrippiners* (*Keulenaars*) getroffen, en waardoor die Stad van plondering verschoond werd. De *Sucinen*, een Volk boven *Keulen* woonende, werden ook door hem overmeesterd; en zijn voortgang zou sterker geweest zijn, hadde niet KLAUDIUS LABEO hem trachten te stuiten, schoon deeze voor zig zelven zeer te onpasse kwam. LABEO had een brug, liggende over de *Maaze*, niet verre van *Maastricht*, bemagtigd, en scheen met het voordeel, dat de plaats hem verschafte, te vrede te zijn. Ook vond CIVILIS met zijne *Batavers* werks genoeg om hem aldaar te overwinnen; en hadde hij zig niet midden tusschen de *Tongeren* ingeworpen, en met eene luidruchtige stem uitgeroepen, dat de *Batavieren* den Oorlog niet hadden aangevangen, om hen te overheerschen, maar om hen van uitlandsch geweld te beveiligen, met aanbod van hun als Veldheer of Soldaat te willen dienen, de kans zou hachelijk voor hem geweest zijn; doch op deeze *Batavische* betuiging gingen zij, ten nadeele der *Romeinen*, tot hem over.

Rome, dat door alle deeze bedrijven in ontsteltenis gebragt was, herstelde zig kort daarna. Het bevel, om de muiterij te straffen, en de afgevallene volken tot hunnen pligt te doen wederkeeren, werd opgedragen aan GALLUS ANNIUS, benevens CERIALIS; en deeze trokken met de verzamelde Keurbenden in *Germanien*. CIVILIS, op wien de meeste zorge des oorlogs rustte, aangezien KLASSIKUS en TUTOR bijna niets verrichtten, ijverden zeer om de nog overig zijnde, vóór de aankomst der nieuwe Veldheeren, te verdrijven, of gevangen te krijgen. JULIUS BRI-

GAN-

GANTICUS, op wien hij, uit hoofde van bloedverwantschap, meest verbitterd was, werd door hem, met zijne bijbebbende *Treviren*, geslagen.

CERIALIS, te *Magunakum* (*Mets*) komende, was begeerig naar den strijd, doch bekwaamer om zijnen vijand te versmaden, dan heldhaftig aftewachten. Het gelukte hem de *Treviren*, die, na de nederlaag van BRIGANTICUS, de zijde van CIVILIS omhelsd hadden, te verdrijven. KLASSIKUS en CIVILIS boden hem de Heerschappij over *Galliën* aan; doch, na dat hij dit aanbod versmaad had, vonden zij zig genoopt, hunne magt bij een te trekken, en op hem aantevallen. CIVILIS, als een ervaaren krijgsman, niet veel vertrouwen stellende op de volken, waar uit het leger bestond, ried den strijd te vertragen, tot dat het met de *Overrijnsche Germaanen* zou versterkt zijn; doch TUTOR begeerde geene vertraaging. De aanval was gelukkig, maar de uitkomst allerdeerlijkst; wordende zij niet alleenlijk geslagen, maar ook hunne Legeplaats veroverd en uitgeroeid. Als een gevolg van dit ongeluk, had CIVILIS de smart van de ontrouw der *Keulenaaren* te moeten ondervinden. Deeze, de *Germaanen*, die hier en daar onder hen in huizen verspreid waren, omgebragt hebbende, vreesden voor de straffe daar over. Zij smeekten CERIALIS om bijstand; en om deezen hier toe te beweegen, zonden zij aan hem de Gemalin en Zuster van CIVILIS, als ook de dochter van KLASSICUS, die hun ten onderpand van het Bondgenootschap, als gevangenen, gelaaten waren. Ook naderde de Vloot uit *Brittannie* op het *Batavisch* Eiland; doch deeze werd, door de *Caninefaten*, met voordeel aangevallen en geslagen.

CIVILIS geen wraak van de *Keulenaars* hebbende kunnen neemen, begaf zig met zijn Leger naar *Vetera* (*Zanten*), alwaar hij van CERIALIS gevolgd werd. Hij had het Heir met de benden der *Germanen* versterkt; CERIALIS had ook zijne magt bij een getrokken; wederzijds werd even zeer naar den strijd gedongen: doch zij werden door de wijde ondergelopen velden, wier vochtige aart nog meer bedorven was, door het leggen van eenen dwarsdam in den *Rhijn*, van een gescheiden. De *Romeinen*, die zwaar gewapend, en aan welken de ondiepten onbekend waren, durfden zig niet te water begeeven. De *Batavieren* en *Germanen*,

nen, daarentegen, afgericht op de kunst van zwemmen, tergden hunne vijanden; de stoutsten onder hen vongen den strijd aan; doch het duurde niet lang, of de *Romeinen* geraakten in verwarring, vermits zij, met hunne paarden en wagenen, in de ondiepten vast raakten. De *Batavers* gemelde ondiepten kennende, sprongen 'er over, en overvielen de *Romeinen* van alle kanten; strijdende als in eenen zeeslag, terwijl de Soldaat hier ter halven lijve in 't water, en daar op eene droogte stond. De nacht maakte een einde van het moorden. Den volgenden dag wilde men wederzijds de uitkomst van den slag beslissen; de beide Veldheeren moedigden ieder de zijnen op de best mogelijke wijze aan. De strijd begon met het werpen van steenen kogels; toen deeze verspild waren, werd het gevecht op het hevigst, lootende de sterk gespierde *Germanen*, met hunne spietsen, als verwoede leeuwen, op de *Romeinen* aan. Een hoop *Brukteren* trad te water, en dreef de *Romeinsche* hulpbende van haare plaats; dan dit werd hersteld door de aanvoering der keurbenden, waar door de kans der overwinning voor beiden even hachelijk stond. 't Geen den *Romeinen* den grootsten dienst deed, was de ontrouw van eenen *Batavischen* overlooper, die CERIALIS deed zien, dat hij zijnen vijand van achteren kon aanvallen, als hij zijne Ruiterbenden door het uiterste van den poel zond; het geen dan ook de oorzaak zijner overwinning was. CIVILIS, vreezende door den Overwinnaar vervolgd te zullen worden, nam de wijk naar het Eiland der *Batavieren*, na alvorens derzelver stad in brand gestoken te hebben. Wat men hier door de *Stad der Batavieren* verstaan moet, is nog niet beslist; *Wijk te Duurstede* was het zekerlijk niet: ik voor mij zou 'er liever *Batenburg*, dan *Nijmegen* door verstaan.

Na dat hij op het Eiland wederom eenige benden bij een verzameld had, verdeelde hij dezelven zodanig, dat VERAX, zijn Zusters Zoon, TUTOR en KLASSIKUS, ieder over een gedeelte daar van het bevel voerden. Zij overvielen daar mede de *Romeinen* op vier plaatsen te gelijk: als te ARENACUM (dit hebben wij reeds getoond, dat men niet voor *Arnhem* neemen moet, zie ARENACUM); te BATAVODURUM (dat niet *Wijk te Duurstede*, maar *Batenburg* moet geweest zijn); te GRINNES, (dat sommigen voor *Gornichem* houden, vermits het *Rhenen* niet zijn kan); en te

VA-

VADA (mede onzeker, wat plaats dit geweest zij, het zij *Wageningen*, *Waardenburg*, of, volgens anderen, een plaats omtrent *Meijerik*, beneden *Arnhem*). CIVILIS taste *Vada*, en KLASSIKUS GRINNES met de uiterste woede en heftigheid aan; de dapperste der *Romeinen*, de ergste vijand van CIVILIS, de meer genoemde JULIUS BRIGANTICUS, sneuvelde. Dan toen CERIALIS, met zijne Ruiters, naderde, verkeerde de kans geheel en al; naauwlijks ontkwam CIVILIS het gevaar, door over den *Rhijn* te zwemmen, en TUTOR met KLASSIKUS, door zig met vaartuigen 'er over te doen voeren. Heerlijk was, echter, de overwinning, door de *Germanen*, daarna, op de vloot van CERIALIS behaald. CIVILIS beproefde wel, om met een vloot de *Romeinen* te bevechten; doch met dezelve werd niets uitgericht, dan dat hij CERIALIS, na zijne vlucht, gelegenheid verschafte om het *Batavisch Eiland* te plonderen; die na deeze verrichting, door boden en brieven, den *Batavers* den vrede, en CIVILIS vergiffenis deed aanbieden. De *Batavieren*, die den oorlog scheenen moede te worden, verzetteden zig tegen CIVILIS, zeggende: „ men moest „ nu deezen val niet verder laaten komen. Eén landaart kon de „ slavernij niet van den aardbodem verdrijven; wat was 'er verricht met het vermoorden en vernielen der Keurbenden, dan „ dat men zig magtiger op den hals gehaald had. Was de oorlog „ ten voordeele van *Vespasianus* aanvangen, hij was nu meester „ van het Rijk; maar was het oogmerk de Romeinen te verdelgen, het hoe menigste gedeelte van het menschlijk geslacht „ waren zij tog? Men moest het oog slegts slaan op de lasten der „ Rhetiers en andere Bondgenoten. Van hun waren geene schattingen maar alleen manschap en wapenen gevorderd. En dit „ kwam het naast aan een volslagen vrijheid: en zo men keur tusschen Heeren moest maken, dan was het nog eerlijker, Vorsten „ der Romeinen, dan Waarzeggers der Germanen te gehoorzamen. De Edelsten des volks voegden daar bij, dat zij door „ de razernij van *Civilis* in de wapenen waren gebragt; dat hij „ de ongevallen van zijn huis, door het uitroeijen des Landaarts „ had gepoogd te weeren. Toen de Keurbenden belegerd, de „ Bevelhebbers omgebragt werden, en toen een oorlog voor hem „ alleen noodig, voor hen verdervelijk, aanvaard werd, waren „ de Goden op de *Batavieren* gestoord geweest. Het was nu

„ tot

„ tot het uitterst gekomen, ten ware zij zig bezinden, en door
„ het ſtraffen van *Civilis* hun berouw beleden."

CIVILIS, geen kans ziende deezen opkomenden ſtorm te ontwijken, dan met vertooning, als of hij even zeer naar den vrede haakte, zocht middel om met CERIALIS in geſprek te komen. Zij onderhielden elkander op een afgebroken brug, die over het engſte gedeelte van den *Yſel* geſlagen was. Het ſlot des verdrags was, dat de *Batavieren* zouden zijn en blijven, *Vrienden en Bondgenooten der Romeinen*; zie het geen in 't vervolg, op CIVILIS, gezegd zal worden. Het duurde ſlegts zeer weinige jaaren, of de *Romeinen* ondervonden den dienst van het Bondgenootſchap, in de overmeestering van *Mona* en *Brittanje*, Ao. 79. en daarna in de te onderbrenging der *Uzipeeten*, Ao. 84. Twee jaaren laater bragten zij, onder DOMITIAAN, niet weinig toe tot de gantſche overheering van *Brittanje*, onder aanvoering van AGRIKOLA; zij waren het, die den ſtrijd aanvongen, en ſtieten den vijand met hunne Schildpennen in 't aangezicht. Na dat de nacht een einde van den ſtrijd gemaakt had, telde men meer dan 10,000 verſlagenen aan de zijde der vijanden, terwijl 'er van de overwinnaars ſlegts 340 geſneuveld waren. Dus was de overwinning veel glorierijker dan die, welke DOMITIAAN, vóór dat de gemaakte vrede kenbaar was, zig beroemde, zonder hun te zien, op de *Batavieren* en *Germanen* behaald te hebben.

In het 97 jaar onzer tijdrekening, had ULPIUS TRAJANUS den teugel des *Roomſchen* rijks in handen. Hij, zo wel als DOMITIAAN en NERVA, erkende de *Batavieren* als vrienden en Bondgenooten, en vorderde niets van hun, dan het rijk met manſchap en wapenen ten dienſte te ſtaan; laatende hun verder alle de voordeelen daar van ongeſtoord genieten. Zijn opvolger ADRIAAN bediende zig van hunne legermagt en moed. Zij zwommen, op zijn bevel, ter verbaazing der bewooneren dier Landſtreek, met de grootſte vaardigheid over den *Donauw*. Ja zelfs verwonderde de Keizer zig over de behendigheid der behandeling van pijl en boog van zekeren Batavier, SORANUS genaamd, die eene door hem opgeſchootene pijl in het nederdaalen altoos met eene andere wist te treffen.

Ook wil men dat Keizer ADRIANUS zig eenigen tijd op het Eiland der *Batavieren* opgehouden, en ter verdere uitbreidinge-

ge van den Koophandel, die toen reeds eenig aanzien had, op het zelve eene ruime markt, die men houd omtrent het dorp *Voorburg* geweest te zijn, gestigt heeft. Ook moeten, onder zijne Regeering, of kort na hem, de *Romeinsche* Wegen of Heirbaanen aangelegd zijn, waar van wij de afbeelding vinden, bij VAN LOON in zijne *Aloude Historie*.

Omtrent het jaar 197 vindt men aangetekend, dat de *Batavieren*, bij den Keizer LUCIUS SEPTIMUS SEVERUS, in merkelijke achting waren, en bij hem eene bijzondere Keurbende, als Keizers Lijfwacht, uitmaakten; als mede, dat die Vorst op hun Eiland een Wapenhuis deed oprichten, het welk, eenige jaaren daarna, door CECILIUS BATO, herbouwd is geworden. Men meent dat het *Huis te Roomburg* daar voor moet gehouden worden. Op het jaar 212, vindt men hen weder als Lijfwachten van ANTONINUS, of BASIANUS en GETA, twee Zoonen van SEVERUS, genoemd. De eerste beminde hen zo sterk, dat hij zig veelmaalen in hun gewaad, of in dat der *Germanen*, vertoonde; ja zelfs zijn hoofd met hunne nagemaakte goudgeele hairlokken versierde: waar van de afbeelding mede bij VAN LOON gevonden wordt. De Geleerde Heer CANNEGIETER was van gedachten, dat 'er, ten tijde van ANTONINUS, een *Regiment Batavieren* op het *Huis te Britten* gelegen heeft. (*Vide* H. CANNEGIETER *de Brittenburgio*, *p.* 15.) Met zekerheid is 'er weinig van te zeggen, hoe de *Batavieren*, in het jaar 238, zig gedraagen hebben, staande dat MAXIMIJN in oorlog tegen de *Overrijnsche Germanen* was, of schoon, naar alle vermoeden, het hevigste van dien strijd omtrent hun Eiland voorgevallen is.

Rome, het trotsche *Rome*, dat, door zijne grootheid, ten val neigde, werd, omtrent het jaar 253, niet meer door Keizers, maar door Tirannen geregeerd, waarvan de een den anderen om het leven bragt; wordende daar door het rijk van binnen verzwakt, en van buiten, nu door deeze, dan weder door andere Volken, te ligter aangevallen; het welk ook oorzaak gegeeven heeft tot den inval der *Franken* in het *Eiland der Batavieren*. Want de *Romeinen* buiten staat zijnde, hun eigen rijk te beschermen, konden veel minder de afgeleegene Wingewesten verdedigen. Op het Art. FRANKEN zullen wij de bewijzen bijbrengen, dat zij zig, in het jaar 275, reeds in *Batavie* gevestigd hadden;

ook

ook hoe zij, Ao. 287, door KONSTATINUS CHLORUS, aldaar geslagen en grootendeels uit het Eiland zijn verdreven geworden; gelijk wij op het Art. van de SALIERS zullen moeten zien, hoe die zig in het Eiland gezet, aldaar door JULIAAN, omtrent het jaar 358, bedwongen werden, en in het volgende jaar, door de *Quaden*, 'er uit verdreven zijn geworden. Hier zij het ons genoeg te zeggen, dat de *Batavieren*, omtrent deezen tijd, reeds merkelijk verminderd waren, zo door het smelten in de aanhoudende Oorlogen, als door de verwoesting der vreemde Volken, onder hen aangerecht. Want de hulpbenden, die JULIAAN, Ao. 360, met zig naar *Brittanje* voerde, bestonden zo wel uit *Saliers* en *Quaden*, als eigenlijke *Batavers*; en de laatste waren de eersten, die aan KONSTANTIJN weigerden over de *Alpen* te trekken, om de *Perfen* te beoorlogen. Dit was, gelijk men wil, ook een der voornaamste redenen, dat KONSTANTIJN als Keizer afgezet en JULIAAN aangesteld werd.

JULIAAN van JOVIAAN opgevolgd zijnde, waren de *Batavieren* gantsch onvergenoegd over die verheffing: waardoor zij zig dan ook te gereeder toonden, om met de overige *Germanische* Volken te stemmen, tot de verbreking van het Verbond met de *Romeinen*; waartoe zij gelegenheid namen uit de onwaardige ontmoeting, hunnen Afgezanten aangedaan, en de geringe Geschenken, die hun gezonden werden; welke geschenken zij den brenger voor de voeten wierpen.

VALENTIAAN, in het jaar 366, de *Germanen* weerstand biedende, had, onder zijne benden, nog eenige, welken uit *Batavieren* bestonden; dan deeze ongenegen, om tegen hunne Landgenooten te strijden, waren de eersten in het wijken; 't geen oorzaak was, dat de *Romeinen* geslagen en verjaagd werden. VALENTIAAN vernederde hen hier op het allersterkst: hij beval, ten aanhooren van het gantsche Leger, hun de wapenen te ontneemen, en allen als slaaven te verkoopen. Dit voor hen een ondraagbaare hoon zijnde, smeekten zij om vergiffenis, en beloofden, in het vervolg, als Mannen te zullen strijden. De Keizer, die niets liever zag dan dit, gebood hun de wapenen weder op te vatten, en hunne beloften gestand te doen. De Veldheer THEODOSIUS zig naar het *Eiland der Batavieren* begeeven hebbende, behaalde aldaar groote overwin-

ningen op de *Franken* en *Saxers*, en maakte het Eiland tot den zetel des Oorlogs, waarin zig de *Batavieren*, naar hunnen ouden Heldenaart, ten voordeele der *Romeinen*, gedroegen. Niet minder herstelden zij zig in *Brittanje*, in de gunst hunner Bondgenooten, alwaar hunne dapperheid de *Schotten* en *Pikten* beteugelde, en de rust geheel herstelde, Ao. 370.

Met geen minder vrucht bediende VALENS zig van hun, op zijnen togt tegen de *Gothen*, in het Jaar 378.

Door de geduurige invallen, nu van deeze en dan van geene Natien, die wij ieder op de bijzondere plaatzen zullen leeren kennen, werden hier te Lande verbaazende omkeeringen veroorzaakt; onder de laatste van die vindt men weinig of geen gewag meer van de *Batavieren* gemaakt. Ten tijde van HONORIUS, die in het jaar 423 overleed, hebben 'er nog *oude en jonge Batavische Ruiters* ten dienste van de *Romeinen* in *Gallie*, in *Italie*, ja zelfs in het *Oosten*, in bezetting gelegen. Ook vindt men, dat eenige landen in *Gallie*, en mogelijk ook aan den *Donauw*, aan hun zijn afgestaan. Volgens sommigen zou *Passau* ook naar hen *Patavie* en *Batavie* genoemd zijn; 't geen, echter, de laatste maal is, dat van deeze strijdbaare Natie gewag gemaakt word; zijnde dezelve in den dienst der *Romeinen* gesneuveld, ten deele door hun verplaatst, door vreemde Volken verjaagd of gedood, grootendeels onder de *Friezen* en *Franken* versmolten, en in naam dus geheel vernietigd geworden.

BATAVODURUM, een zeer oude Stad, in het *Eiland der Batavieren*, en naar het zelve dus genoemd. „ Zij is omtrent CHRISTUS Geboorte reeds bekend geweest; want TACITUS heeft 'er „ in zijn' tijd gansch loffelijk van gesproken. Nu word zij *Wijk* „ *te Duurfteede* genoemd; maar ongelooflijk veel kleinder dan „ zij was vóór der *Deenen* en *Noormannen* verwoestingen: zie „ op *Wijk te Duurstede*." Van *Batavodurum* schrijft de Heer ALTING aldus: Gelijk de *Celtische Taal* zig heeft uitgebreid, vindt men, dat bijna ontallijke plaatsen zekeren inlandschen naam gehad hebben, waarvan de *Romeinen*, zonder eenig onderscheid te maken ten opzichte van den oorsprong, (die, echter, vierzins kan aangemerkt worden) het woord *Durum* gevormd hebben: want sommige plaatzen hebben zij den naam gegeeven van

Thor / Thur / Deure; sommigen van Dur / of Dur / dat is, *droog*; anderen van Thurn / of Toorn; anderen wederom van Dur / of Durz / dat is, *water*. Dit laatste is wel meest gebruikelijk geweest in de *Brittannische* Eilanden, en dit gedeelte van *Frankrijk*, 't welk *Bretagne* genoemd word, alwaar het wel in deezen zin genomen werd, en nog hedendaags, bij eenigen, volgens het getuigenis van BUCHANANUS gebruikelijk is. Van ieder deezer viererlei benaamingen geeft de Heer ALTING, eenige voorbeelden op, zo als bij hem nagezien kan worden; Part. I. Ook is het te gelooven, zegt hij, dat de *Germanen* en *Celten* hun woord Cuhren / Duuren / Deuren / eigenlijk genomen hebben voor Deuren / en door een overgebragte spreekwijze voor Vierschaaren / of Gerechtsplaatsen. BATAVODURUM beteekent, derhalven, zegt hij, niet anders, dan *Gerichtsplaats*, of *Rechthof der Batavieren*, en dus, in humne Landtaal, DUURSTEDE.

De Heer WAGENAAR heeft mede hier op aangetekend, dat dit BATAVODURUM gemeenlijk voor *Wijk te Duurstede* gehouden wordt; 't welk, zegt hij, door niemand dan door TACITUS in het *Eiland der Batavieren* geplaast is. Ook geeft TACITUS, dus gaat hij voort, aan *ieder der vier legerplaatsen*, en dus ook aan *Batavodurum*, den naam van *Wijk* (VICUS); *welken naam men insgelijks op penningen vindt, die in de negende Eeuwe te* DUURSTEDE gemunt zijn. Deeze Penningen zouden dan zekerlijk tot een allersterkst bewijs strekken, dat men, door *Batavodurum*, WIJK TE DUURSTEDE zou moeten verstaan. VAN LOON stelde 'er echter *Batenburg* voor.

Dan laat ons zien, wat van de zekerheid, ten opzichte der penningen, die aldaar geslagen zouden zijn, te maaken is. De Geleerde en Oudheidkundige Heer en Mr. P. H. VAN DE WALL, die de beminnaars onzer Vaderlandsche Historie en Oudheidkunde, met zijne Uitgaave van de Handvesten van *Dordrecht*, ten hoogsten aan zig verpligt heeft, heeft ons, bovendien, door zijnen aanhoudenden vlijt, in het *Eerste Deel* der Werken van de Maatschappij der Letterkunde te *Leiden*, een onderzoek, of *Quentovicus*, *Wijk te Duurstede*, in het Sticht van *Utrecht* gelegen geweest is, medegedeeld.

De Heer VAN DE WALL zegt, §. I. dat 'er in den *Latijnschen* Brief, van Koning DAGOBERT, van 29 Julij 630, tot de oprichting van de Jaarmarkt van *St. Denis*, gewag gemaakt wordt van twee in dien tijd bekende Koopsteden, ROTHOMO en WICUS (of VICUS), beide gelegen en behoorende onder het Rijk van gemelden Koning DAGOBERT.

Op §. II. stemt zijn Wel Ed. toe, dat *Wijk te Duurstede*, onder de Regeering der *Frankische* Vorsten, een bloeijende en aanzienlijke Koopstad geweest is, voorzien van een bekwaame Haven, om Schepen te kunnen bergen, en dat de penningen, onder die Vorsten gemunt, zulks ook aanduiden.

Dan dit, zegt zijn Wel Ed. §. III, strekt geenzins tot een bewijs, dat WICUS, *portus*, waarvan DAGOBERT spreekt, het hedendaagsch *Wijk te Duurstede* geweest zij. De brief, waarvan hier gemeld wordt, was van 't jaar 630; en de Schrijvers, die van den Koophandel spreeken, en gemelde Stad den eernaam van *Markt en Handelplaats* toeëigenen, bloeiden niet vóór de negende Eeuw. Ook (zegt zijn Wel Ed.) zijn mij geene Gedenkschriften van de VII, VIII en IX Eeuwe bekend, waarin aan *Wijk te Duurstede* afzonderlijk de naam van WICUS wordt gegeeven. Doorgaands en meest altijd wordt zij DORESTADUS of DORESTADUM geheeten. De Penningen, geduurende de regeering der *Frankische* Koningen van den tweeden stam, aldaar gestempeld, begunstigen deeze gedachten: vermits men op die, welken door de *Frankische* Vorsten te *Duurstede* gemunt zijn, niet anders dan DORESTAU of DORS of ook wel DORESTADUM MON. vindt.

In §. IV. erkent zijn Wel Ed. dat het *Utrechtsche Wijk te Duurstede*, hoewel zeldzaam, bij oude Schrijvers VICUS DORESTADUM genaamd wordt; als in de Jaarboeken van FULDA, op het Jaar 850; en in de Levensbeschrijving van FREDRIK, Bisschop van *Utrecht*. Doch om het gevoelen van den Heer WAGENAAR te bevestigen, vordert zijn Wel Ed. bewijzen, dat in de schriften van de zevende en de twee volgende Eeuwen, aan *Duurstede* ergens de naam van *Wijk* of *Wicus* gegeeven zij.

In de V. §. onderzoekt de Heer VAN DE WALL de Munt, die, volgens VAN LOON, door den *Deenschen* Koning HERROLD zou

ge-

geslagen zijn. Na uit dat deel der bezitting, dat HERROLD als Leengoederen bezat, en in het Eiland *Walcheren* gelegen was, aangetoond te hebben, dat dezelve niet te *Wijk te Duurstede* geslagen kan zijn, is hij van meening, dat de gezegde Munt, waarvan VAN LOON spreekt, niet alleen door HERROLD, maar zelfs in *Frankrijk*, te *Kiesfi*, niet verre van *Nojon*, geslagen zou zijn.

In de VI. §. toont zijn Wel Ed. aan, dat men, in de schriften der VII, VIII en IX Eeuw, volgens het voorheen gezegde, nergens den naam van *Wicus* aan *Wijk te Duurstede* gegeeven vindt, en dat ook, ten tijde van Koning DAGOBERT DEN I, die Stad nog tot die hoogte niet geklommen was, dat zij onder de bloeijende Koopsteden kon geteld worden; houdende zijn Wel Ed. zig verzekerd, dat men in schriften, vóór den aanvang der agtste Eeuw zaamgesteld, het hedendaagsch *Wijk te Duurstede* niet ligt zal vinden.

In §. VII. betoogt zijn Wel Ed., uit de nasporingen van den geleerden Heer CANNEGIETER, dat ook de penningen, op wier eene zijde ELINUS, en op de andere zijde DUROSTADUM zou gestempeld zijn, en die, door den Oudheidkundigen ALTING, als bewijzen worden aangevoerd, tot laater tijden, dan die van Keizer MARCUS AURELIUS ANTONINUS, gebragt moeten worden.

Verder grond zijn Wel Ed. §. VIII. zijne gedachten, op de *Reiskaart van Peutinger*, en de *Tafelen van Antonijn*, vermits in geen van beiden van het zelve gemeld wordt: zo als ook, in de IX. §. het onbestaanbaare, van de Penningen, waar op het gantsche gebouw van VAN LOON berust, naamlijk om die aan DAGOBERT DEN I toetekennen, ondermijnd wordt. Gelijk hij ook in de X. §. het bewijs, ontleend uit den Aardrijksbeschrijver GUIDO RAVENNAS, ontzenuwt, met aantoning, dat de naam van *Wicus* bij hem niet gevonden wordt, en dat aan RAVENNAS zo hoog een ouderdom niet kan worden toegeschreeven als hier voor geëischt is.

Waar uit zijn Wel Ed. als dan, in de XI. §, dit besluit opmaakt: „ Dat *Wijk te Duurstede*, noch onder de benaaming van „ *Durestadum*, noch onder die van *Wicus*, ten zij bij schrijvers „ van de agtste Eeuwe, te voorschijn kome; zo dat het *Wicus*, „ waarvan *Dagobert* spreekt, op een gantsch andere plaats, dient

 „ te

„ te worden thuis gebragt. De vereeniging met *Rothomo Portus*, het geen, volgens het gevoelen der Oude Geleerden, het hedendaagsch *Rouaan* in Frankrijk geweest is, doet ons al eenigzints vermoeden, dat wij deeze laatstgenoemde Stad, omtrent de Zeekust van Frankrijk moeten zoeken. De zeer beroemde *Hadrianus Valesius*, wiens kundigheid in het stuk der Aardrijksbeschrijving niemant ligt wraaken zal, brengt, uit oude Schrijvers, eene voorname koopstad ten voorschijn, eertijds genaamd *Quentovicus Portus*, geleegen aan eene Rivier, die voorheen *Quantia*, nu *la Change* genaamd wordt, niet verre van *Estaples*, in het jegenwoordig *Picardien*; deeze plaats draagt, in schriften van de middeleeuw, niet alleen den naam van *Quentovicus*, *Cuentawich*, maar komt ook veeltijds daar in voor, onder de eenvoudige benaaming van *Wicus*, *Vicus*, of *Wicusportus*. De beroemde *Jacobus Sirmondus*, en de Oudheidkundige *le Blanc*, hebben ons de moeite gespaard, om zulks met bewijzen te staaven. De laatstgemelde brengt zelf verscheidene muntstukken, aldaar gestempeld en pronkende met den naam van *Wicus* en *Quentovicus* te berde." Verder brengt zijn Wel Ed. een bewijze bij een Brief van KAREL DEN GROOTEN, van het jaar 779, en een anderen van LUDOVICUS PIUS, van 828, in welke beide Brieven, *Vicus* of *Quentovicus* en *Dorestadum*, uitdrukkelijk van elkander onderscheiden worden; strekkende zulks ten duidelijken bewijze, dat *Wicus*, waarvan Koning DAGOBERT spreekt, met geene waarschijnlijkheid voor *Wijk te Duurstede* te neemen zij: „ Liefst (zegt zijn Wel Ed.) omhelzen wij daarom de gedachten van *Valesius*, door ons reeds opgegeeven, of die van *Balusius*, welke van begrip is, dat het klooster, gemeenlijk *St. Josse sur Mer* genaamd, voor het oude *Wicus* (*Vicus*) of *Quentovicus* te houden zij. Hoewel de meergemelde *Valesius* onzes erachtens, te recht heeft aangemerkt, dat de getuigenissen waarop *Balusius* zig beroept, niet meer bewijzen, dan dat ons *Quentovicus* in de nabuurschap van dit klooster, voor (*Cella St. Judoci*), gelegen ware."

Dit dacht ons noodig, uit die Geleerde Verhandeling, ter opheldering van onze Vaderlandsche Historie, overteneemen; dienende zulks ter bevestiging, dat niet *Wijk te Duurstede*, maar

Ba-

Batenburg, allerwaarschijnlijkst, de *Stad der Batavieren* geweest is; waarvan wij nog iets naders zullen zeggen.

BATAVODURUM OPPIDUM, de *Stad der Batavieren.* Tot aan de Regeering van Keizer VESPASIANUS, wordt slegts van een eenige Stad, in het *Land der Batavieren*, gewag gemaakt, die men doorgaans meent, bij TACITUS, zonder bijvoeging van een eigenen naam, de *Stad der Batavieren* genoemd te zijn; en zulks niet oneigen, om dat zij de Hoofdplaats of Stad van het volk, en de verblijfsplaats van CLAUDIUS CIVILIS, den vermaardsten onder hen, als mede de verblijfsplaats van CLAUDIUS LABO was. Ook wil men, dat de tweespalt onder hen beiden, uit geene andere oorzaak ontstaan was. Deeze is het ook, die, gelijk wij, in de Oorlogen der *Batavieren* gezien hebben, na zijne nederlaag, hem, door CERIALIS, Ao. 70, toegebragt, de Stad in brand gestooken heeft; waar uit men bewijst, dat zij buiten het Eiland, aan den *Gallischen* oever, gelegen heeft. CLUVERIUS verzekert ons, dat zij nog in zijnen tijd, bij den naam van *Batenburg*, bekend was. Ook kan men, uit de kaart van PTOLOMEUS, zeer waarschijnlijk afleiden, dat deeze plaats, terstond na het eindigen van den oorlog, weder opgebouwd, en hersteld is tot de gerechtsplaats, die de *Batavers* aldaar, als op de voornaamste plaats, aan deezen kant van de *Waal*, van den beginne af aan, gehad hadden. Het is ook zeker, dat men ter zelfde plaatse, alwaar nu *Batenburg* ligt, *Batavodurum* niet vindt; 't welk CLUVERIUS als een grooten misslag van PTOLOMEUS aanmerkt. Doch de gantsche misslag heeft daar in bestaan, dat hij had moeten zeggen *Batavodurum aan de Maas*, als zijnde de oudste Stad buiten het Eiland. Want het is zeer zeker, dat 'er twee zulke gerechtsplaatsen geweest zijn; de eene aan den *Rhijn*, in een Dorp op het Eiland; de andere aan de *Maas*, in de oudste Stad buiten het Eiland, zijnde de eene *Wijk te Duurstede*, en de andere dit *Batenburg*. Doch ter verschoninge van PTOLOMEUS, kan bijgebragt worden, dat hij in 't geheel geen werk maakende van zijne Kaarten juist te meeten, meende genoeg te zeggen *Batavodurum aan de Maas*, waar van hij in zijn Historisch verhaal sprak. Ook leert ons LIPSIUS, dat hij onderscheid genoeg gemaakt heeft, met de eene Gerechtsplaats een Stad, en de ande-

dere een Dorp te noemen. Men zie hier over breeder ALTING, *Not. Germ. Inf. Part. II.*

BATELIER, (*Jacobus*) Remonstrantsch Predikant in *'s Hage*, en wel in den hevigsten tijd der kerkverschillen. Deeze had zijne studien volbragt in 't *Walsch Collegie* te *Leiden*, en was, in het jaar 1617, Predikant te *Kralingen*. Na de oneenigheid en scheuring, die te *Amsteldam*, na het afzetten van den *Franschen* Predikant GOULART, ontstaan was, heeft hij, volgens BRANDT, eenigen tijd voor hun, die de *Remonstranten* waren toegedaan, gepredikt, ten huize van WILLEM SWEERSEN. In het jaar 1619 werd hem, in zeker *Latijnsch* geschrift, ten laste gelegd, dat hij, in 1618, uit zijnen dienst in Nederland zou gevlucht zijn, om zig te vrijwaaren voor de straf, verdiend met de vertaaling in het Fransch van het beruchte boekje, genaamd, *de Weegschaal van de Oratie, van den Engelschen Gezant Karleton*, waar van J. TAURINUS de Schrijver was. Dan BATELIER of WATELIER verklaarde, in eene verdeediging, dat hij van zijne Gemeente niet was weggelopen; dat hij van dezelve scheidende, ontslagbrieven bekomen had van den Heer JOHAN VAN ASSENDELF, als Heer van *Kralingen*, van de Regeering des Dorps, en ook van de Klassis van *Rotterdam*, getekend door GREVINKHOVEN en LANDSBERGEN, waar bij hij van zijnen dienst ontslagen was. Verder ontkende hij zig ten dien tijde, buiten de paalen van het gebied van Nederland, onthouden, of de *Weegschaal* vertaald te hebben; betuigende verders, dat hij, zedert het jaar 1621 tot het jaar 1632, ter kennisse van een ieder, te *Leiden* geweest was, (zonder, echter, te melden, waar hij zig, geduurende 1619 tot 1621, onthouden had), en dat hij aldaar nooit, om de gezegde Vertaaling, of ergens anders over, beschuldigd of gemoeid was. Ook is het naderhand kenbaar geworden, dat niet BATELIER, maar wel SAMUEL NERANUS, in 1618 *Remonstrantsch* Predikant te *Amersfoort*, die Vertaaling gedaan heeft. Wat aangaat de Acte van het *Leidsche* Sijnode, waarin BATELIER mede beschuldigd wordt, zijnen dienst trouwloos-lijk verlaaten te hebben; daaromtrent vindt men, zo verre ik weet, geen nader verdediging van hem, dan de reeds genoemde. Na dat hij, door het zo even gemelde Sijnode, van zijnen dienst

was

was afgezet, moet hij zig nog te *Leiden* onthouden hebben; want men vindt dat hij zig van daar naar *Rhijnsburg* begeeven had, en zig aldaar in de Vergadering heeft doen hooren, over 1 *Cor.* IX. vs. 4 en 14, met oogmerk, om, ware het mogelijk, de *Rhijnsburgers*, aangaande het Leeraarampt, tot andere gedachten te brengen. In 't vervolg van tijd heeft hij, eenige jaaren, de *Remonstranten* in *'s Gravenhage* als Leeraar bediend. Ook heeft hij eenige schriften nagelaten, die gantsch niet zacht omtrent de Leer der Gereformeerden zijn. Of hij onder de zijnen in achting ware, kan men opmaaken, uit het onderschrift, door G. BRANDT, onder zijn Afbeeldsel (door BARRIJ in het koper gebragt) gesteld; luidende aldus:

De grijse wijsheid leeft en glinstert in dit licht.
Het hooggeleerdt verstand schiet straalen door 't gesicht;
Maar klaarder op 't papier. Aenschouw dat, daar sijn boeken
De spreuk van JACOB *en van* ESAU *onderzoeken.*
Hij leerdt wat Godt met recht verwierp, uit gunst verkoor.
Het misverstand verdwijnt, sijn helder licht *breekt door.*

BATENBURG, een steedje met een zeer oud Kasteel, gelegen in Nederland, in het zuiderdeel van *Gelderland*, in de Landstreek van *Maas* en *Waal*, aan de Rivier de *Maas*, een uur beneden *Ravestein* en het Graafschap *Meegen*, aan den Maaskant. Het is ten deele leenroerig aan *Gelderland*, en heeft het recht van de Munt, waarmede de Heeren van *Batenburg* door den Keizer beleend zijn. PONTANUS stelt, dat *Batenburg* oudtijds bemuurd was, en omtrent het jaar 1000 met Stads voorrechten begiftigd geweest is; doch men vindt niet, dat het zelve ooit onder de *Geldersche* of Rijkssteden, op de dagvaarten, beschreeven werd. PETIT, in zijne *Nederl. Republiek*, 1615, maakt 'er echter, geduurende den Oorlog met *Spanje*, een Stad van, zeggende: alhoewel deeze Stad *Batenburg*, *geduurende den laatsten Oorlog, geheel vernield is, zo is echter het Kasteel nog staande gebleeven.* Aan dit Kasteel of deeze Burgt, is de Heerlijkheid en het Steedje *Batenburg*, haaren naam en aanwas verschuldigd. Ook is 'er geen Stad in *Gelderland* of *Hol-*

land bekend, die het zelve in oudheid kan evenaren. Zij, die wat ligtgelovig zijn, willen zelfs, dat BATO het bij zijne aankomst gesticht, en naar zijnen naam *Bato's Burgt* genoemd zou hebben. GUICIARDIJN noemt het *Batenburg*. Anderen zeggen, dat de *Batavieren* het bij hunne wederkomst gebouwd, en den naam van *Battenburg*, naar hunne voorige verblijfplaats, zouden gegeeven hebben; als mede, dat het naderhand den naam van *Batavia* zou gekreegen hebben. De in 's Lands Oudheden ervaaren SMETIUS verstaat, door *Batenburg* of *Bato's Burg*, *Nijmegen*; erkennende, echter, dat de Burgt, of het Kasteel, 't welk wij hier bedoelen, alle andere Kasteelen in oudheid te boven gaat. CLUVERIUS meent ondertusschen, dat het *Oppidum Batavorum*, zo min op *Nijmegen* als op *Wijk te Duurstede*, toegepast kan worden. In een brief van het jaar 900, word gemelde Burgt *de zeer oude Veste* genoemd: waar uit haare oudheid onwederspreekelijk is. Onder de vrijheid van *Batenburg* ligt ook het Dorp *Leur*, alwaar een heuvel gevonden wordt, waarschijnelijk door menschen gemaakt, waaruit men, op verscheidene tijden, *Romeinsche* Penningen gegraaven heeft; waar door men in de vaste verbeelding is gekomen, dat de *Romeinen* aldaar voorheen een Legerplaats gehad hebben. De oude M. VAN VAERENEWIJK zegt, dat de *Catten*, herwaards komende, allereerst *Maas* en *Waal* aangedaan, in Overmaas over Meegen, veele jaaren voor de stichting van *Nijmegen*, gebouwd, en het den naam van *Batenburg* gegeeven hebben.

In het jaar 1497 werd de Vesting *Batenbnrg*, door Hertog ALBERT VAN SAXEN, voor het Huis van *Oostenrijk*, veroverd en versterkt. Toen, in 't jaar 1586, PARMA een aanvang met het beleg der Stad *Graave* maakte, kwam de Graaf VAN HOHENLO voor *Batenburg*, en nam het zelve, benevens het Huis te *Emple*, in, stak den Dijk door; en, gebruik maakende van de hoogte van het Maaswater, liet hij 't Land onder loopen, en kwam 'er dus met schuiten binnen. De Graaf voorzag de Stad, tot tweemaalen toe, van al het noodige; doch zij moest voor de *Spaanschen* bukken, die ook kort daarna *Batenburg* veroverden. Prins MAURITS maakte 'er zig, in 't jaar 1600, weder meester van. DE GROOT, in zijne Jaarboeken, een verhaal van gemelde

de verovering doende, zegt, dat dit *Batenburg* een bewijs oplevert, dat de naam der *Batavieren* zig voortijds tot op den *Franschen* bodem uitgestrekt heeft.

De in 's lands Geschiedenissen vermaarde BRONKHORSTEN zijn bezitters van *Batenburg* geweest; Heer WILLEM VAN BRONKHORST had, door zijn Huwelijk met Jonkvrouw JOHANNA VAN BATENBURG, hetzelve, in het jaar 1272, in zijn geslacht gebragt. Op den 16den Julij 1408, verkochten GIJSBERT VAN BRONKHORST, Heer van *Batenburg* en *Anhalt*, en zijne Gemalin MARGRETA VAN GEMEN, deeze Heerlijkheid, Burgt, Boerschappen, Merkten, Tollen en Tienden van *Batenburg*, voor zekere somme gelds, aan JAN BELAIR, Heer van *Helmont* en *Keerbergen*; over welken verkoop als getnigen stonden, JAN VAN ARKEL, Heer van *Pierepont*, en zijn Zoon WILLEM; GIJSBERT, Heer van *Bronkhorst* en *Borkelo*; Heer HENDRIK VAN GEMEN; Heer HENDRIK VAN WISCH; en OTTO VAN BUUREN. Agt dagen daarna werd, door den Verkooper, met toestemming van den Kooper, bekend gemaakt, dat zij overeengekomen waren, dat de Verkooper, of zijne Erfgenaamen, het gebied van *Batenburg*, ten allen tijde, weder zouden mogen lossen, of koopen, met 36000 *Fransche Schilden*; en indien de Heer BELAIR, vóór gemelde aflossing, kwam te overlijden, zonder wettige kinderen natelaaten, zou BRONKHORST, of zijne Erfgenaamen, de Erfopvolgers van BELAIR uitkoopen, met een jaarlijksche Rente van 100 Oude Schilden, of, in plaats van de Rente, met 1600 van dezelfde Schilden eens, in contant geld.

KAREL VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, de Heerlijkheid en het Kasteel van *Batenburg*, door de wapenen, veroverd hebbende, verkocht het een en ander, in het jaar 1534, aan Heer HERMAN VAN BRONKHORST, om het te bezitten op gelijken voet, als het eertijds door DIRK en GIJSBERT VAN BRONKHORST bezeten was geweest. Kort daarna, den 29 September, deed gemelde BRONKHORST den eed, als Leenman, wegens het gebied van *Batenburg*, in tegenwoordigheid der Heeren DOMBRUGGEN, KNOPPAERT, KEVERHEIM, BOETBERGEN, VLIERSEN, RUITER en anderen.

Het gantsche plaatsje bestaat voornaamlijk uit een lange straat, die zig van den Maasdijk af, binnenwaarts, strekt. Men vindt 'er een oude Kerk met een laagen Toren; welke Kerk door de

Ge-

Gereformeerden gebruikt, en door één Predikant bediend wordt. 't Geen *Batenburg* beziens waardig maakt, is de overpachtige Burgt of het Slot; welk gebouw bestaat uit een groot Rondeel met vijf zwaare torens, van buiten voorzien van een wijde diepe graft, wiens bouworde de oudheid van hetzelve aantoont. Van binnen ziet men een groote plaats, en rondsom dezelve prachtige zaalen en luchtige vertrekken, versierd met fraaije schilderstukken; onder de gemelde vertrekken zijn zwaar verwulfde Kelders. Bij de Burgt vindt men vruchtbaare Boomgaarden en rijke Bosschaadjen. Over de graft, die met een' aarden wal omringd is, gaat men, met een steenen brug, op drie boogen rustende, in het Slot. Deeze vrije Heerlijkheid behoort thans aan het Huis van BENTHEIM STEINFURT.

PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, I. Deel, fol. 50, 180, 390. PETIT, *Nederl. Republ.* pag. 61. GUICIARDIJN, fol. 148. J. SMETIUS, *Oppidum Bat.* Cap. 2. CLUVERIUS, VAN MEETEREN, HOOFT en DE GROOT.

BATENBURG. (*Heeren van*) Deeze waren, volgens PONTANUS, in het jaar 1162 reeds bekend. Men vindt, op dien tijd, door hem genoemd, DIDERIK VAN BATENBURG, in het beleg van *Groningen*, Raad van Graave HENDRIK VAN GELDER, uit den stam van *Nassau*; en, op het jaar 1188, vindt men ALBERT, DIRK en RUDOLPH; op 1190, DIRK met zijnen Broeder STEVEN VAN BATENBURG, en WILLEM VAN BRONKHORST, die met JOHANNA VAN BATENBURG in Huwelijk trad.

PONTANUS, I. Deel, fol. 50.

BATENBURG. (*Gijsbert en Diderik van*) Deeze vindt men gemeld, onder de *Tekenaars van het vermaarde verbond der Edelen.* In het jaar 1567 waren beide Broeders, als Kapiteins, in dienst van den Heer VAN BREDERODE; in welke waardigheid zij ook eenig Volk naar *Amsteldam* aanvoerden; zij kwamen aldaar daags na dat BREDERODE vertrokken was. Veel moeite wendden zij aan, om binnen gelaten te worden; doch vruchtloos: want zelfs de Onroomschen hadden besloten, hen buiten te houden. Nogthans ontvingen zij van dezelven eenige zakken buskruid, in plaats van koorn. Van daar voerden zij hun Volk over het Y,

naar *Waterland*. Te *Hoorn* namen de BATENBURGEN het besluit, deeze manschap te verlaaten, met oogmerk om naar *Friesland* over te steeken: doch zij werden, tot hun ongeluk, door den Schipper verraden, en aan ERNST MULART, Schout te *Hasselt*, Kapitein van de Graven van AREMBERG, overgeleverd. Benevens de BATENBURGEN, werden veele voornaame mannen, wel ten getale van honderd, gevangen genomen, en te *Harlingen* opgebragt. Onder dezelven bevonden zig SJOERT BEIJMA, WILLEM BUMA en HERMAN GALAMA, die nevens hun de voornaamsten waren. Vier-en-twintig van de gevangenen werden op de Galei gebannen, en zeven te *Harlingen* opgehangen, waar onder ook drie Edelen waren; de overigen werden naar *Vilvoorden* en voorts naar *Brussel* gezonden, om ten offer te verstrekken aan de wreedheid van ALBA; die ook, op den 1sten Junij des jaars 1568, na een Schavot op de markt te *Brussel* te hebben doen oprichten, deeze twee Edele jongelingen, benevens veele andere Edelen, volgens zijne vloekvonnissen, deed onthalzen; als PIETER DE ANDELOT, PHILIPS VAN WINGELEN en MAXIMILIAAN KOK; hunne lichaamen werden, des nademiddags, ongekist, buiten *Brussel*, voor de *St. Lazarus Kapel*, in ongewijde aarde gestoken. Anderen, zijnde SJOERT BEIJMA, HERMAN GALAMA, TRESLONG, BROUXELLES, PELLETJER, BOUDECHAU en ILPENDAM, ondergingen het zelfde lot, als zulks met hunne Biecht verdiend hebbende. De hoofden van zeven anderen werden op staaken, en hunne lichaamen op raderen gezet. De regeerende Heer WILLEM VAN BATENBURG, BRONKHORST, had, als Leenman van MAXIMILIAAN DEN II, denzelven om voorspraak gebeden, en de Keizer ook niet nagelaten, op alle wijze, vergiffenis voor het Edel broeder paar van den Hertog te verzoeken; doch deeze Tiran was doof voor alles, wat slegts naar menschlijkheid zweemde: waar door Heer WILLEM zo verstoord op ALBA werd, dat hij de zijde van Prins WILLEM omhelsde.

In het jaar 1572 werd hij, door ORANJE, naar *Zeeland* gezonden, om order op het bestuur der zaaken te stellen; welken last hij, ten genoegen van den Vorst ten uitvoer bragt, bewerkende, dat aldaar een aanvang met het ontvangen der verlofgelden werd gemaakt. In het volgende Jaar was hij, als Overste van het

Krijgs-

Krijgsvolk, tegenwoordig bij den Admiraal MARTINUS BRANDT, toen dezelve, op het *Haarlemmer* Meer, door BOSSU geslagen werd, het welk hij naauwlijks met de vlucht ontkwam. Kort daarna werd hij, door FRANSISCO BALDEZ, uit *Ouwerkerk*, alwaar hij post gevat had, verdreeven. Eenige dagen daarna, werden, door den Prins, brieven naar het toen benarde *Haarlem* gezonden, om de inwooners, ware het mogelijk, in hunnen druk te troosten. Om aan die beloften te voldoen, trok BATENBURG, den 28sten van de maand Julij, tegen den avond, aan het hoofd van 4000 man, meestendeels Burgers der nabuurige Steden, als *Delft* en *Gouda*, van *Sasfem*; op welken togt de vermaarde Heer VAN OLDENBARNEVELT zig mede bevond. Behalven de gemelde manschap, had de Heer VAN BATENBURG onder zig 600 Ruiters, zeven veldstukken en vier honderd wagens met krijgs- en mondbehoeften. Dan, van deezen togt was de vijand reeds verwittigd. BATENBURG, die, tot middernacht, te *Noordwijkerhout* vertoefd had, naderderde, tegen drie uuren, het *Mannepad*, alwaar hij stil hield, om zijne borstweeringen in orde te brengen. Terwijl hij daarmede bezig was, begon het *Spaansch* geschut los te branden; hij werd, op het onverwachtst, van de eene en andere zijde overvallen. Zijne Ruiterij, die reeds tot in de verschansing der vijanden genaderd was, werd tot aan het *Mannepad* terug gedreeven, en storte dus op haar eigen Voetvolk in; 't welk dus van drie kanten te gelijk aangevallen wordende, genoodzaakt was te vluchten. Zeven honderd man sneuvelden op de plaats, en daaronder BATENBURG en KARLO, die aan het hoofd der Ruiterij was. Dit verlies had dat van *Haarlem* ten gevolge.

Heer WILLEM VAN BATENBURG werd opgevolgd door zijnen eenigen Zoon, Heer HERMAN, dien hij verwekt had bij de Dochter van den Graave VAN MANDERSCHEID. Niettegenstaande deeze onheilen, zijnen Vader en beide zijne Oomen te beurt gevallen, koos Heer HERMAN de zijde der *Spanjaarden*. Hij noodigde zelfs, in het Jaar 1579, den Hertog VAN PARMA, om een' inval in *Gelderland* te doen. STRADA noemt hem, schoon ten onrechte, *Graaf van Batenburg*. Hij ongehuwd, en dus zonder wettige Erfgenaamen overlijdende, kwam de Heerlijkheid van *Batenburg* op MAXIMILIAAN VAN BRONKHORST.

De afbeeldsels van *Gijsbert* en *Dirk van Batenburg*, zijn eerst door *Goltius*, en naderhand door *Houbraken* in 't Koper gebragt. Zie BOR, HOOFT, GIJSIUS en anderen.

BATESTEIN, een Slot te *Vianen*, is de verblijfplaats der Heeren deezer Vrijstad en verdere Heerlijkheid, doch veel ouder dan de Stad zelve; zijnde gebouwd door Heer ZWEER VAN KUILENBORG, jonger Broeder van Heere JAN DEN III, op den grond, hem, als zijn Vaderlijk erfdeel, in het jaar 1213, te beurt gevallen. Wij kunnen niet voorbij aantemerken, dat, van het jaar 1100 tot 1400, meest al het platte Land van *Holland* aan den Adel in eigendom behoorde. Een dier Heeren, meer dan één Zoon hebbende, gaf aan de jonste Zoonen, ieder voor zijn aandeel in het Vaderlijk erfgoed, 40, 50, 60, 80, 100 enz. morgentaalen lands, waarop zij dan een Slot bouwden, en hetzelve naar hunnen bijnaam noemden; verlatende zelfs nu en dan den Vaderlijken naam, die dan weder op den Oudsten bleef; voerende, echter, het zelfde wapen, schoon met eenige verandering van kleur en verwen. Na de voltooijing van dit Slot, werden 'er, van tijd tot tijd, eenige huizen bijgebouwd. (Zie VIANEN.) De groote en zwaare Toren van dit Slot, van ouds *Batestein* geheeten, heeft naderhand den naam van de *St. Paulus Toren* gekregen. Dezelve werd in 1372 opgerecht, op last van Heer GIJSBERT VAN VIANEN, voor het geld, dat hij ontvangen had, tot rantzoen voor den Zoon van den Graaf van ST. PAUL van *Artois*, door hem, in den Veldslag, in het Land van *Gulik* (1371) gevangen gekreegen. Hoe dit Slot of Kasteel aan het geslacht van BREDERODE gekomen zij, zal op het Art. BREDERODE gezegd worden. De *Paulus Toren*, waarvan wij zo even spraken, wordt, door het gemeene Volk, *Simpol* genaamd, naar den Zoon van den gemelden Graaf van ST. PAUL. Den naam van *Batestein* zegt men op de volgende wijze aan 't Kasteel gekomen te zijn. Heer GIJSBERT VAN VIANEN had ter Gemalinne Vrouwe BEATRIX, anders BAATJE of BATJE, Dochter van Heer JAN DEN XIX van *Egmond*. Haare jonger Zuster was getrouwd met Heere GERARD VAN CUIJLENBURG, van wien het Slot van *Vianen*, staande in een Boomgaard, even buiten de Stadsmuuren, ter Leen gehouden moest worden. BATJE zag met leed-

leedwezen, dat zij het Leen moest ontvangen, of verheffen van haare jonger Zuster; dus bewoog zij haaren man het zelve aftebreeken, het tegenwoordige te bouwen, en dit naar haaren naam BATE te noemen, en, om dat het van *steen* gebouwd was, *stein* of *steen* bij dien naam te voegen, en het dus BATESTEIN te heeten; welken naam het nog draagt. Van dit Kasteel vindt men meer dan één Prentverbeelding, onder anderen bij SMIT, in zijne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, bl. 48, waar bij de Schrijvers, die desaangaande bericht geeven, genoemd worden.

BATHEM was voorheen een plaats, onder de muuren van de Abdij van *Egmond* geleegen. In latere tijden werd het *Bactem* genaamd; in een' Gunstbrief van DIRK DEN V, van het jaar 1083, wordt desaangaande gewag gemaakt. In een lijst der goederen van de Kerk van *Utrecht*, wordt het *Bachtem* gespeld; en MELIS STOKE noemde het BACHEM, betekenende zo veel als plaats des gebeds.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II.

BATHUA. Naardien zij, die uit het Land der *Katten* den Rhijn afgevaaren, en in het Eiland gekomen waren, om van het zelve bezit te neemen, BATTEN genoemd werden, gelijk wij reeds gezien hebben, is het zeer waarschijnelijk, dat de Landen, die naast aan de scheiding van den *Rhijn* en *Waal* lagen, allereerst met den naam van BATAWE, als die hun het best voorkwam, benoemd zijn geworden; waarvan het nog, als het bovenste gedeelte, den naam van BETUWE behouden heeft. KAREL MARTEL noemt BATHUA, in zijnen Brief van 't jaar 722, een *Goo*, of Landschaps Quartier (*pagum*,) dat is, een vrij groote streek Lands, die gemeenlijk in verscheidene Graafschappen (*Comitatus*) verdeeld werd. Deeze Landschappen (*Pagi*) worden wederom afgedeeld in verscheidene Heerlijkheden (*villas prætorias*), die zij ook wel Hofsteden (*Villicationes*) genoemd hebben. Ieder van die had onder zig een Parochiaale Kerk, benevens Kapel of Altaar. Het waren groote Dorpen, met kleinere gehuchten of buurten. Een zeer oud Schrijver van het Jaar-Register, in het *Carthuizer Klooster* (*Mons Dei*) *Gods Berg*, noemt het Eiland aan den

den *Rhijn*, PATAVUM. Dit, volgens de oude benaaming, BATHUA wordt verdeeld in de *Over-* en *Neder-Betuwe*, zo dat men een lijn trekt, om de fcheiding te maaken, van den Oever des *Rhijns* tegen over *Wageningen*, tot aan den naasten Oever van de *Waal:* van waar de *Neder-Betuwe* zig uitftrekt, tot aan het Graaffchap *Buuren*, tusfchen de *Linge* en den *Rhijn*. Na dat de goederen van Graaf EBERHARD verbeurd verklaard waren, maakte KAREL MARTEL dezelve aan de Kerk van *Utrecht*. Andere Vorften na hem vermeerderden dezelven, en behielden ze tot het jaar 1225, wanneer zij dezelven, volgens een Compromis, het aan de *Gelderfchen* afftonden, in tegenovergaave van het geen zij in *Zalland* bezaten. Van dien tijd af is de *Betuwe*, uitgenomen eenige plaatfen, welke aan die van *Kleef* behoorden en den *Utrechtfchen* afgeftaan zijn, geheel *Geldersch* geworden.

ALTING, *Not. Germ.* Part. II. HEDA en OTTO.

BATO, wiens naam wij, zo bij de befchrijving van het *Eiland der Batavieren*, als daar wij van die Volken zelve fpraken, meer dan eens genoemd hebben, zou, indien men op de verhaalen van hun, die zig daarmede opgehouden hebben, eenigzins ftaat kon maaken, een Zoon van den Koning der *Katten*, geweest, en, om den haat zijner Stiefmoeder te ontgaan, uit zijn Vaderland gevlucht zijn; zig, met zijn bijhebbende Gezelfchap, vervolgens op het *Batavisch Eiland* nederzettende, alwaar hij het Slot *Baten* of *Bato' Burgt* bouwde; naar hem zou dan ook het gantfche Land den naam van *Baathaven* of *Batavia* draagen. Hoe verdicht dit alles ons voorkome, kunnen wij, echter, niet ontkennen, dat 'er, onder de oude Schrijvers, een menigte gevonden worden, die deeze gantfche Historie genoegzaam alleensluidende verhaalen. Dan, of zij allen 'er eenige zeekerheid van gehad, dan of de een den anderen, om dat dit hun behaagelijk voorkwam, flegts nagefchreeven hebben, uit eenen, die dit mogelijk allereerst verzonnen heeft, laaten wij aan het oordeel van kundige Leezers, en wijzen hen, die begeerig mogten zijn, zig met de Gefchiedenis ven BATO te vermaaken, naar de bekende *Hollandfche Cronijk* van WACHTENDORP,

DORP, waar in zij waar en onwaar onder een gemengd zullen vinden.

BATTENBURG, een Steedje in *Hesſenland*, van waar, volgens ſommigen, BATENBURG, zo even gemeld, zijnen naam ontleend zou hebben.

BATTUS, (*Jacobus*) een geboren *Zeeuw*. Uit de Brieven van ERASMUS, die tot zestien in getal aan hem geſchreven zijn, ziet men, dat hij een Man van groote geleerdheid, en een bijzonder vriend van ERASMUS moet geweest zijn. Omtrent het jaar 1500 was hij Secretaris te *Vlisſingen*. Zijne ſchriften worden door GOUDHOEVEN opgegeeven.

BATTUS, (*Cornelis*) Zoon van JACOBUS, verdient mede in den rang der Geleerden van Nederland geplaatst te worden. Hij was zo ervaaren in de Geneeskunde, dat hij Stads Doctor te *Veere* was; ook onderhield hij, even als zijn Vader, briefwisſeling met ERASMUS. In het jaar 1498, woonde hij op het Slot, *Zandenburg*, bij Vrouwe ANNA VAN BORSSELEN, Weduwe van wijlen den Heer FILIPS VAN BEVEREN, om haaren Zoon, Jonker ADOLF VAN BOURGONDIEN, Heer van *Beveren*, te onderwijzen. Om zijne aangenomene taak te beter te kunnen volvoeren, ſchreef hij, ter onderwijzinge van zijnen Leerling, verſcheidene Boeken, die, in 1512, gedrukt zijn; onder andere eene *Waereldbeſchrijving*, in het Nederduitsch, waarvan REIGERSBERG, in zijn *Chronijk van Zeeland*, veel gebruik gemaakt heeft. BOXHORN zegt, in zijn *Tooneel van Holland*, dat het zelve in zijnen tijd zeer zeldzaam was.

BAUDART, (*Wilhelmus*) geboren te *Deinze*, 1565, uit Ouders, die, om dat zij den Gereformeerden Godsdienst toegedaan waren, eerst deeze hunne woonplaats, en naderhand alle de Nederlanden moeſten verlaaten. Zij begaven zig naar *Keulen*, en van daar naar *Embden*. Zig aldaar nedergezet hebbende, leide deeze hunne Zoon zig met allen vlijt toe op het leeren der *Latijnſche*, *Hebreeuwſche* en *Griekſche* taalen, waarin hij ongemee-

meene vorderingen maakte, en zelfs bijna den trap van volmaaktheid beklom. Daarna oefende hij zig, met behulp der gemelde taalen, in de Godgeleerdheid. Zijne ſtudien volbragt hebbende, werd hij, eerst te *Sneek* in *Friesland*, en daarna te *Zutphen*, als Predikant beroepen. Door de Leden der *Sijnodale Vergadering te Dordrecht*, 1618 en 1619, werd hij, nevens BOGERMAN en BUCERUS, aangeſteld tot de vervaardiging van de nieuwe vertaaling des Ouden Testaments; met welken arbeid hij en BOGERMAN, zijnde BUCERUS inmiddels overleden, ruim zes jaaren toegebragt hebben. Hij overleed in 1640, in den ouderdom van 76 jaaren, te *Zutphen*, na aldaar zes en dertig jaaren als Predikant geleefd te hebben. Hij daalde ten grave, met den lof van TRIGLAND, en den laster van UITENBOGAARD; waarover men, zijne ſchriften nagaande, zig niet behoeft te verwonderen, als zijnde hij altoos zeer ſterk de partij van den eerſten toegedaan geweest. Zonder hem te prijzen of te laaken, zal het Letterkundig gedeelte van deezen onzen arbeid doen zien, dat hij zijne gekoozene *Spreuk*, *Labor mihi Quies*, dat is, *in den Arbeid vind ik mijne Rust*, zeer wel betracht heeft.

Eerst komen ons voor zijne *Gedenkwaardige Memoriën van Kerklijke en Wereldlijke Geſchiedenisſen* van den jaare 1602—1624 ingeſloten, geſchreeven met oogmerk om dezelven te doen dienen tot een *Vervolg* op de *Geſchiedenisſen der Nederlanden* van E. V. METEREN. Te recht verdient dit Werk den naam van *Memoriën* van Kerklijke Zaaken; want de beide Deelen in *folio* doorbladerende, zal men bevinden, dat dezelven daarvan ruim het derde gedeelte uitmaaken. Hij vangt wel aan met 1602; doch het geen van daar tot 1612 gezegd wordt, raakt ten eenemaal het Kerklijke; maar van 1612-1624, waarmede hij eindigt, ſpreekt hij van de Wereldlijke Geſchiedenisſen, zo wel van die van andere Landen, als van dier der Nederlanden, en heeft ze dus tot een algemeene Geſchiedenis gemaakt. De eerſte druk daarvan werd door hem uitgegeeven in 1620; zijnde toen niet verder beſchreven dan tot het einde van 1619. Dan de tweede is, gelijk gezegd is, vervolgd tot het einde van 1624; gedrukt te *Arnhem*, en verſierd met eenige pourtraiten, die, in hunne ſoort, onder de ſlegtſte mogen geteld worden. Waar de Schrijver, tot het zamenſtellen deezer *Memorien*, en voornaamlijk tot de verſchil-

len met de *Remonstranten*, zig van bediend hebbe, blijkt uit zijne eigene woorden.

„ Ik heb (zegt hij) tot het verzamelen deezer MEMORIEN ge„ bruikt, de hulp van verscheidene Mannen, die in Duitschland, „ Frankrijk, Engeland, en in de Nederlanden, in groote en klei„ ne Tractaaten, deeze en geene Geschiedenissen, geschreeven „ en vertaald hebben, en inzonderheid is mij zeer te passe geko„ men, de Mercurius van *van Wassenaar*, enz. Ook heb ik, „ zegt hij verder, in dit mijn werk ingevoegd verscheidene Trac„ taaten, in deezen tijd aan den dag gebragt, niet zo zeer ten dien„ ste van de Levenden, als van de nakomelingen." Hoe dit werk, door den Roomschgezinden Schrijver MEERBEEK, in zijn *Chronijk*, beoordeeld is, kan men ligt nagaan, wanneer men weet, dat die in zijne Voorreden zegt, dat hij de pen alleenlijk opgevat heeft, *om de vermaledijde leugens van* VAN METEREN *en van* BAUDART *te keer te gaan*. Hoe 'er de Remonstrantsche Schrijvers over geoordeeld hebben, is reeds uit het voorige optemaaken. Men kan niet ontkennen, dat BAUDART, op veele plaatsen, gedwaald heeft; maar men is genoodzaakt te zeggen, dat hij, als een eerlijk man, daaraan niet twijffelende, om die reden in zijne *Voorreden* verzocht, dat men hem de misslagen wilde aanwijzen, met belofte dat hij dezelve bij een herdruk herroepen en verbeteren zou. Dit moest het werk van zijne tijdgenooten geweest zijn.

Behalven deeze *Memorien*, heeft hij nog in het licht gebragt, *Palemographia Auriaco Belgica*, bestaande uit 299 Prentverbeeldingen, ieder met een vierregelig Latijnsch vers voorzien. Verder, *Horologium Belgicum*, of *Nederlandsche Morgenwekker*, zijnde een verhaal van de *Spaansche* wreedheden. *Gedenkwaardige Spreuken*. *Afbeelding van de Koningin Elizabeth*. *Voorlooper van de Nieuwe overzetting des Nederduitschen Bijbels*, en eindelijk, ter bevestiging van ons gezegde, de *Afbeeldingen en Beschrijvingen van alle de Veldslagen*, *Belegeringen en notabele geschiedenissen in de Nederlanden*, *geduurende den Oorlog tegen den Koning van Spanje*, enz. beginnende met 1559, en eindigende met het jaar 1614, in 4to, langwerpig formaat; Amsterdam, 1616, versierd met 285 Prentverbeeldingen.

Het afbeeldsel van den Schrijver, zeer fraai in het koper gebragt

bragt door ABEL, is geplaatst voor het eerste Deel zijner *Memorien*.

BAUDIUS, (*Dominikus*) Hoogleeraar in de Historien te *Lejden*, geboren 8 April 1561 te *Rijsfel*. Te *Aaken* leerde hij de Griek-fche en andere Taalen. Zijn Vader had zig aldaar ter nedergezet, en overleed 'er in het jaar 1576. BAUDIUS vertrok, met zijne Moeder, van daar naar *Leiden*, en vervolgde aldaar zijne Letteroefeningen. Van daar begaf zijne Moeder zig eerst naar *Gend*, en verder naar *Geneve*, om deezen haaren Zoon ook het onderwijs der Hoogleeraaren in die Stad te doen ontvangen. In 1583 kwamen zij te *Leiden*, alwaar BAUDIUS zig toen in de Rechten oefende. In 1585 werd hij tot den rang van Doctor verheeven; en in dat zelfde jaar deed hij, met de Gezanten der Staaten, eene reis naar *Engeland*. In 't jaar 1587 werd hij Advocaat voor het Hof van *Holland*. Doch hij bekleedde dien post niet lang: hij begaf zig naar *Frankrijk*, verbleef 'er 10 jaaren, en werd aldaar tot Advocaat voor het Parlement van *Parijs* aangefteld. In het jaar 1602 deed hij, met den Afgezant van Koning HENDRIK DEN VIERDEN, eene reis naar *Engeland*, en keerde uit dat Rijk naar *Leiden*, alwaar hij Hoogleeraar in de Welfprekendheid werd.

Na den dood van P. MERULA, gaf hij ook Lesfen in de Historien, en kreeg verlof om Collegie over de Rechten te houden. In 1615 werd hij, met MEURSIUS, te gelijk als Profesfor in de Historiën aangefteld. BAUDIUS fchreef, in dien tusfchentijd, de Historie of het verhaal van het *Twaalfjaarig Beftand*; ook gaf hij twee Redevoeringen, onder verbloemde naamen, in 't licht, waarin hij zig een fterk ijveraar voor 't *Beftand* toonde; doch waar over hij zig, met een nedrigen brief aan Prinfe MAURITS, moest verontfchuldigen. 't Geen hem fterker in 't oog deed loopen, was een Lofdicht op de komst van SPINOLA in *Holland*, voor dat men kennis had, waar die komst op uit zou lopen; ja zelfs haperde het weinig, of hij zou daarom gebannen zijn geworden. Inzonderheid deed hem veel kwaad, dat hij verre van bezadigd in zijne twisten was. BAIJLE getuigt van hem, dat hij een eerste meester was in 't uitvinden van fcheldwoorden. Wat zijn zedelijk karakter aangaat, dit bedorf hij geheel en al, door

zig aan den drank overtegeeven. Van ligtvaardigheid was hij ook niet vrij. Door alle deeze ongeregeldheden wikkelde hij zig zo diep in schulden, dat hij onder Curateele gesteld moest worden. De Professor van zo eene geaartheid zijnde, waren zijne Dienstmaagd en Studenten niet beter; de eerste werd bij een van de laatste zwanger, en drong het BAUDIUS op. Zweerende dat hij vader van het kind was, dagvaardde zij hem ter voltrekking van eene verzierde Huwelijksbelofte. Hier op in zijn ampt geschorst, nam hij de vlugt naar *Gendt*; zijne schuldeisschers verkochten wat hij gelaten had, en het was slegts bij geluk dat hij hun ontslipte.

Zijne Latijnsche Werken, bestaande in *Dichtstukken* en *Brieven*, worden zeer gepreezen. Het bovengemelde verhaal van het Bestand is het beste, dat men over dat onderwerp heeft. Het is, buiten de Opdragt aan H. H. M. M. verdeeld in III Boeken, met fraaije Prentverbeeldingen versierd, en in 't Nederduitsch vertaald dooor P. JACOBI.

BAUTERSEM, eene Heerlijkheid van de Meijerije van *Cumtich*, vermaard door den tijtel van een Oude Baronnie. Onder het geslacht van deezen naam bleef dezelve, tot dat Heer HENDRIK VAN BAUTERSEM dezelve verkocht aan den Heer VAN VALKENBURG, wiens partij en zijde, tegen den Hertog van *Braband*, hij gevolgd was, Deszelfs Zoon, REIJNALDUS VAN VALKENBURG, verkocht de Heerlijkheid naderhand aan WILLEM VAN DUIVENVOORDEN, Heer van *Oosterhout*, wiens Dochter BERTHA, Vrouwe van *Bautersem*, getrouwd is geweest aan GERARD VAN DER HEIDEN, Drossaart van *Braband*. Deeze zonder Kinderen overleeden zijnde, is *Bautersem* weder gekomen aan de tweede Dochter, AMELBERGA VAN DUIVENVOORDE; die in huwelijks had JOHAN DE COSLAER, Heer van *Withem*, Natuurlijken Zoon van Hertog JAN DEN III van *Brabrand*. BUTKENS, in zijn *Troph. de Braband*, Livr. XX. verhaalt deeze opvolging verder. MARIA ELISABETH, Prinses van *Hohenzollern*, Dochter en Erfgenaame van HENRICUS VAN HERENBERG, Baron van *Hedel*, verkocht *Bautersem*, 1647, aan JOAN JACOB DE ITTERE, gezegd VAN CASTRE, waar van de Confirmatie geschiedde door PHILIPS DEN IV, Koning van *Spanje* 1655. In dat geslacht is dezelve gebleeven tot in 1719, wanneer deeze Heerlijk-

lijkheid in het openbaar verkocht werd aan WILHELMUS GILBERT; voor de fomme van zeven duizend guldens. Meermaalen heeft zij de rampen van den oorlog ondergaan. Toen, in het jaar 1747, de *Franschen* zig tusfchen *Leeuwen* en *Tillemont* bevonden, was *Bauterfem* bezet, nu met Granadiers, dan met vrije Troepen, en dan met *Croaten*, die 'er allen even flegt huishielden.

DE ROIJ, *Kasteelen en Heeren Huizen der Edelen van Brabant*, fol. 2. alwaar men het zelve afgebeeld vind. CANTELJON, *Verm. van Braband*, in 1VO, pag. pag. 334.

BAUWEL, een oude Heerlijkheid, van de Meijerij van *Zanthoven*, onder het distrift van *Antwerpen*. In 't jaar 1492 behoort de *Bauwel* aan ARNOLDUS VAN CRAIJINHEM, Ridder, Heer van *Crobbendorijk*; daarna aan het Geflacht van BRANDT; DAMANT, VAN VINK, BIEL, SCOTTE en ROZENDAAL. In de Kerk van *Bouwel* vind men verfcheidene Grafileden van de voorige bezitters.

DE ROIJ, ib. fol. 80. CANTELJON, III. Deel, bl. 101.

BAVEL, een Dorp in de Baronij van *Breda*, een klein half uur ten Z. O. van *Ginneke*, waar onder het zelve behoort; zie GINNEKE.

BAVO, (*St.*) op wiens naam de Groote Kerk te *Haarlem* gewijd, en waarin, ter zijner eere, een prachtig zilveren ftandbeeld opgericht was. Ook gaf men voor, dat zijn gebeente aldaar, in een zilveren kas, bewaard werd; welke Kas, ten tijde der Beeldftorming, naar *Keulen* overgebragt is.

Oudh. van Kennemerland, bl. 20.

BAVO, (*Dirk*) wordt, op het jaar 1008, gemeld als Leengraaf van *Bodegrave* en *Zwammerdam*. Sterk mengde deeze zig in den twist, tusfchen den Bisfchop van *Utrecht* en Graaf ARNOUD; alles waar hij genaakte, ten genoegen van den Bisfchop, met vuur en zwaard verwoeftende. Het viel Graave ARNOUD, zijne magt tegen hem verzameld hebbende, gemaklijk, de zijnen, die niet meer dan Rovers waren, uit het veld te flaan, en hem zijne beide Graaffchappen te ontweldigen. BAVO zelf vond naauwlijks middel, genoegzaam ongekleed, om zijne ftraffe aan den Bisfchop

te kunnen melden; nopende ADELBOLT ten sterksten aan om zig voor hem te verklaaren, en zig zelven in het Harnas te steken; die dan ook, gelijk wij op het Art. van hem gezien hebben, het zwaard in handen nam. Doch het gelukte hem niet, BAVO te herstellen.

Zie ADELBOLT.

BAX. (*Paulus en Marcelis*) Onder alle de voorstanders der Nederlandsche Vrijheid, dat is, onder de zulken, die door manlijken heldenmoed, dezelve verdedigd hebben, zal men 'er weinigen antreffen, die dit edel broederpaar voorbij gestreeft hebben. Het eerste, dat men van hun gemeld vindt, was in het jaar 1576, toen zij, onder beleid van den Heer VAN IMMERSEEL, het harnas hadden aangeschoten, volhardende, tot aan het jaar 1582, den lande alle mogelijke diensten te bewijzen. Tot belooning van hunne dapperheid, werd, in het laatstgenoemde jaar 1582, door den Hertog van ALENÇON, aan MARCELIS BAX vrijheid verleend, tot het oprichten van eene Kompagnie Ruiters. Zij toonden dat hun heldenmoed, in dit geval, gepaard ging met waare broederliefde. Want MARCELIS, de jongste zijnde, stond den eersten rang in die Kompagnie af, aan zijnen ouder Broeder PAULUS, die daar door den rang van Ritmeester verkreeg; vergenoegende zig de jongste onder hem te dienen. PAULUS BAX begaf zig naar *Gendt*, om van den Prins VAN ORANJE zijn patent te ontvangen, inmiddels dat MARCELIS ijverig met de werving bezig was. Naauwlijks had hij zes paarden bij een, of hem werd bericht dat de Graaf VAN HOHENLO, ter ontzetting van de Stad *Lochem*, welke door VERDUGO belegerd was, naderde. Terstond begaf hij zig derwaarts, en bragt tot ontzet van die Stad ongemeen veel toe. Daarna werd besloten, VERDUGO verder te verdrijven. M. BAX voegde, om dit ten uitvoer te brengen, zig met zijne zestien paarden bij de *Brabandsche* Ruiterij, en viel op die van VERDUGO aan. Dan hij vond zig in deeze onderneeming bedrogen, ziende zig zelven, zo wel van de *Brabanders* als van de zijnen, verlaaten. Hij bevond zig dus in een gevaarlijke omstandigheid; wordende zijn paard gekwetst, zijn helm en pansier hem afgerukt, en het gevest van zijn Rapier zo plat geslagen, dat het onbruikbaar was. Een stuk van een spies stak hem, binnensbeens, van de knie op-

waards, bijna een voet lang in het lichaam; zijn paard was een geheele spies, onder de maanen, zo diep in den hals gestoken, dat het zig niet keeren kon. Dan hoe zwaar de nood ook ware, begaf hem, echter, de moed niet. Vol vuurs rukt hij eerst het stuk der spiesse uit zijn eigen been, en daarna die uit den hals des paards, en weerde zig zodanig, dat de Ruiter, die hem dacht te vangen, blijde was van hem ontslagen te zijn. Een anderen, die een Lans op hem stiet, ontkwam hij, door den draai zijns paards. Ook ontweek hij nog een derden, die, na een poos met hem gestreeden te hebben, hem ook ontliep. BAX, bemerkende tegen alle die aanvallen niet bestand te zullen zijn, veranderde dus in schijn, en hield zig als of hij tot de vijanden behoorde, roepende *Victorie! Victorie!* Door deezen list ontkwam hij naar *Lochem*, rijdende dwars door den vijand heen, zonder verdere hindering. Dus dit zijn ongeluk ontkomen zijnde, geraakte hij in een ander; hij werd met de gantsche Ruiterij opgeligt.

Hij begaf zig dan, zo spoedig mogelijk ware, naar *Deventer*, en, van zijne wonden genezen zijnde, vervolgens naar *Bergen op den Zoom*, alwaar hij zijnen Broeder, den Ritmeester, aantrof, en met hem de Kompagnie spoedig in orde bragt. De eerste aanval, waarin zij gewikkeld werden, was voor *Steenbergen*, dat door den Luitenant STEMBORN ingenomen was; en schoon deeze, met vier Kompagnien, op hunne bijeen verzamelde magt aanviel, werdt hij door de BAXEN verjaagd, drijvende hem en de zijnen in een ouden toren. De jonge BAX den Toren voorbij zijnde, ontving een kwetsuur in zijn slinkerbeen. Nogthans vertoefde hij, om zijnen Broeder aftewachten; gezamentlijk vielen zij op den Toren aan. De Ritmeester sprong terstond van het paard, en liep met een den Toren in, waarin hij, van zijne bijhebbende manschap, met zo veel drift gevolgd werd, dat hij zelf onder hunne voeten geraakte. Veelen der vijanden sneuvelden; doch het Voetvolk achter blijvende, werden 'er niet meer dan honderd gevangen. Als een gevolg van deeze hunne overwinninge, behaalden zij omtrent *Rosendaal* veel voordeel, op een groot deel *Spanjaarden*, en ontzetteden tevens daar door den Marschalk DE BIRON. Een poos daarna vonden zij zig genoodzaakt, voor de overmagt van DEL MONTE te zwichten. Maar geduurende

de het beleg van *Antwerpen*, door den Hertog VAN PARMA, vergoedden zij dit, met de voordeelen, die zij op eenen L'ESPINE behaalden. De grootste nederlaag, die BAX, in al zijn leven, leed, was omtrent *Huchtenbroek*, alwaar hij niet alleen door DEL MONTE geslagen werd, maar de Ritmeester en zijn Broeder werden kort daar na beide gevangen; zijnde de eerste zelf in de hand gekwetst. De gevangene Heeren werden naar *Beveren* gevoerd.

Niet lang bleeven zij in de magt hunner vijanden, aangezien de gevangenen dagelijks zo zeer vermenigvuldigden, dat zij zelf blijde waren hun te kunnen uitwisselen.

Na hun ontslag was LEICESTER als Landvoogd aangesteld; onder zijn bestuur hadden zij het geluk, een Convooi met graanen, dat naar *Antwerpen* gezonden werd, opteligten; het koorn werd onder den voet gesmeten; doch het gebrek daaraan was in *Antwerpen* zo groot, dat MONDRAGON het zelve van den weg deed opzoeken.

In het jaar 1586 liep *Bergen op den Zoom* groot gevaar van in de magt der *Spanjaarden* te geraaken; zonder het voorzichtig beleid van den Heere VALKENBURG, HEEMERT, en de Gebroeders BAX, zou, zonder twijfel, het voorgenomen verraad van den toenmaaligen Gouverneur BEERWOUTS zijn beslag gekreegen hebben, hadden niet deeze trouwe voorstanders der Vrijheid een wakend oog op al zijnen handel gehouden. BEERWOUTS zogt zig te bedienen van een list, om de Stad van hun, zo wel als van hun volk te ontledigen; hij begeerde dat zij des nachts, ter opligting van een *Spaansch* Convooi, zouden uittrekken. Maar de BAXEN stelden zig hier tegen, zeggende dat hun, in de tegenwoordige omstandigheid, door de Staaten geboden was, *Bergen* te bewaaren, en niet om op de Convooijen te passen. Op 't Art. BERGEN OP DEN ZOOM zullen wij zien, hoe deeze verrader, wiens aanslagen ontdekt werden, de Stad wist te ontkomen. Twee jaaren daarna twijfelde men niet, of *Bergen* zoude belegerd worden. Van dit oogmerk der *Spanjaarden* kreeg men zekerder bericht, door twee gevangenen, die door de Ruiters van BAX opgeligt waren, en verklaarden, gemeend te hebben, dat de belegering reeds werkelijk was aangevangen. Hier door kreeg men in de Stad gelegendheid, om maatregelen daar tegen te werk te stel-

ftellen, en dezelve van meer Volks te voorzien; zo als ook geschiedde, door het inneemen van eenige *Engelsche* Regimenten, benevens dat van onze Helden. De vijand inmiddels vast naderende, oordeelden de BAXEN noodzaaklijk te zijn, dat hem alle verhindering moest worden toegebragt; zeggende dat zo men zig geheel liet insluiten, de Ruiterij als dan van geen dienst meer zijn konde. Doch anderen, die binnen waren, oordeelden het gevaarlijk, zig met uitvallen te waagen; voorgeevende, dat zo zij overwonnen werden, dit voor de Stad ten uiterften nadeelig zou zijn; ja al bekwamen zij eenig voordeel, zulks den vijand weinig hinder zou aanbrengen, aangezien deeze, door zijne magt, zulks ligt herftellen kon. PAULUS BAX antwoordde hier op, dat hem en zijnen Broeder, zo wel als anderen bekend was, dat men voorzichtig te werk moest gaan. „Wij weeten ook, zeide hij, dat de vijand van een magtig en overwinnend Leger voorzien is, en dat hij veel fterker van volk is dan wij; ook is ons niet onbekend, dat 'er mannen onder hen zijn: dit hebben wij in perfoon meer dan eens ondervonden." Met deeze en andere redenen op den Gouverneur DURRIJ niets winnende, wilde hij, geftoord, zig uit den Krijgsraad begeeven. Dan DURRIJ belette hem dit, zeggende. „ Zo gijlieden oordeelt, zulks ten beste van de Stad te zijn, zal „ ik 'er mij niet langer tegen verzetten." Dit woord was naauwlijks gefproken, of de vergadering fcheidde; Ruiterij en Voetvolk, ieder verzamelde zig bij de zijnen.

De Heer VAN UCHTENBROEK, een *Hollandsch* Edelman, Kornet onder den Ritmeester BAX, werd vooraf gezonden, om den vijand op de vlakte te lokken, tusfchen het Leger en de Stad; gevolgd van veertien of vijftien Harquebusfiers, reeden ze recht toe op het vijandelijk Leger aan. De Lanciers namen een anderen weg, met neergevelde Lansfen, om van den vijand te minder gezien te worden; de Harquebusfiers van M. BAX voegden zig bij hen. De gebroeders namen den voortogt; WILLUGBIJ plaatfte zig in de midden, en PARKER nam de achterhoede. De *Spanjaarden*, het klein getal manfchap ziende, dat door UCHTENBROEK geleid werd, zonden daar op af eenige Musquettiers. Ter plaatfe daar UCHTENBROEK zig bevond, waren veele aarden wallen, met doornen en distelen bewasfen, dienende ter onderfcheiding der Akkers; die van den vijand namen, al vechtende met UCHTENBROEK, dezelven in.

in. De anderen, deeze goede gelegenheid ziende, vallen, met het opsteken der Trompetten, eensslags op den vijand in; vechtende als Leeuwen, dwongenze de Musquettiers om genade te bidden. Van den kant der vijanden werden drie vaanen Ruiters gezonden, doch ook deeze met 'er haast, door de BAXEN, die den voortogt hadden, op de vlugt geslagen; wordende voorts genoodzaakt, zig op den *Rijsselberg* te houden, en van daar het vangen en dooden der hunnen aantezien. Het voorneemen der uitgetoogenen was, terstond na eenige overwinning behaald te hebben, weder stadwaarts te keeren, om zig het gantsche Leger des vijands niet op den hals te haalen. Terwijl men bezig was met de gevangenen naar de Stad te voeren, geraakte PARKER, door een altegroote moedigheid, te diep onder de vijanden; driemaal greepen zij hem reeds, en ook zo veele maalen ontzette hij zig zelven. De BAXEN en POULIJ, het gevaar, waarin de Ritmeester PARKER zig bevond, ziende, liepen, ter behaaling van eer, midden onder den vijand, stellende de bevrijding van dien held boven alle de gevangenen: waar door hem dan de weg ter ontkominge gebaand werd.

Juist op dat pas kwamen de *Engelsche* Oversten WILLUGBIJ en WILFORT uit *Holland* aan. Zij bedachten zig geen ogenblik, met hun bijhebbend volk, deelgenooten van den strijd te zijn. De vijand had meer dan 200 dooden, benevens veele gekwetsten en gevangenen verlooren; terwijl van de uitvallers slegts vier of vijf gesneuveld waren, schoon zij ook veele gekwetsten hadden. Na dit voorval van den 25sten September, werd, door WILLUGBIJ, op den 30sten, een tweede uitval ondernomen, die van geen zo goed gevolg was, vindende hij den vijand beter op zijn hoede. De Ruiterij van weerkanten geraakte handgemeen; de BAXEN, die niet dan heldendaaden verrichtten, gaven daar van nieuwe blijken. MARCELIS, die al vechtende een *Albanees* aantrof, stak denzelven met zijn zwaard dwars door het lichaam, en trok hem daarna bij de hairen, wat tegenstand hij ook deed, midden uit den vijand; en na hem tot de zijnen gesleept te hebben, viel zijn paard onder hem neder. Onmogelijk is het, alle hunne mannelijke daaden, geduurende het beleg, dat op den 12den November werd opgebroken, te verhaalen, zonder het gantsche dagregister daar van na te schrijven. De jonge BAX was op dien stond, dat WILLUGBIJ den roem

roem der Helden ten Hemel toe verhief, nog bezig met PARMA in zijnen aftogt alle mogelijke nadeelen toe te brengen, waar van de voordeelen hem meer waardig waren dan de loftuitingen; die de beide Broeders nog oneindig meer verdienden, met de vijanden uit het Kasteel van *Wouw* te verjaagen, en het grootste gedeelte van de Kompagnie van COPARDIN, die daar binnen lag, allen uitgeleezen volk, tot hunne gevangenen te maaken, of te dooden. Geen kleiner heldendaad bedreef MARCELIS BAX, nu reeds tot Ritmeester bevorderd zijnde, in de maand December 1589, met de overmeestering van een Convooi, dat gedekt was door 600 Mannen, daar hij en de zijnen niet meer dan 140 Man uitmaakten; waarbij hij, in het aanzien van een groot deel des vijandelijken Legers, zig meester maakte van drie Vaanen, en van de wagenen, belaaden met de klederen, voor het Regiment van Don GERDINANDO DE GONZAGA, en anderen.

MARCELIS, met zig neemende, zo van zijne eigen als van zijns Broeders Kompagnie, 130 man, belaste dezelven met een aanslag op *Borgloon*, een Stedeken gelegen in het Land van *Luik*. Doch deeze hun mislukkende, en onder hunne Ritmeesters niet gewoon zijnde, vruchtloos te keeren, trekken zij verder, en slaan zig door de vijanden heen, tot voor de Stad *Tienen*, die met vijf of zes Vaandelen *Spanjaarden* bezet was. Met list geraaken zij daar binnen, drijven de *Spanjaarden* 'er uit, ontweldigen hun de Vaandelen, en trekken, met zo veel buit, als zij laaden konden, uit dezelve. Vier honderd man van den vijand, hier van verwittigd, wachtten hun op; doch zij onder elkander besloten hebbende, hunnen buit niet dan met hun leven te verlaaten, slaan 'er zig met geweld door heen, en komen wel beladen te *Bergen* te rug.

Weinig tijds daarna gaven vijftien van deeze Helden nieuwe blijken van hunne dapperheid, in het land van *Waas*, alwaar dezelven met vijf-en-veertig anderen handgemeen raakten, en die allen overwonnen zouden hebben, waren zij niet, door een menigte Voetvolk, te gelijk overvallen geworden. Zij keerden, echter, zonder eenig verlies door die overmagt geleden, te rug, zonder vervolgd te worden.

De Graaf VAN MANSFELT werd, in het jaar 1590, den moed en dapperheid van BAX, ten zijnen nadeele, ontwaar, toen deeze tegen

gen hem, met 225 paarden, uit *Bergen* trok, dezelve geheel en al verstrooide, en met 40 man en 80 paarden als hunnen buit te rug keerde. Als in dit zelfde jaar, op den voorslag van Prinse MAURITS, door der Staaten, bevel was afgevaardigd, tot het doen van eenen Ruitertocht, om eenige kwartieren onder contributie te stellen, werden daar toe uitgekozen die van den Ridder VEER, SIDNIJ, POLLIJ, BARCHON, de Ridder P. BAX, M. BAX, PARKER, POULI, VOISIN, EDMONT en KNISKI. Dewijl men het noodzaaklijk oordeelde, dat een van deeze als Ritmeester het bevel, geduurende deezen togt, zou hebben, werd het zelve, op raad van zijne Excellentie, en met goedvinden der Staaten, vertrouwd aan den moed en het voorzichtig beleid van den Ridder PAULUS BAX, en aan hem gegeeven volkomen magt en gezag, om de gezegde Kompagnien te voeren in de Graafschappen *Henegouwen* en *Artois*, en zo veel verder, als zonder gevaar van dezelve Kompagnien zou kunnen geschieden. Met een werd hem toegestaan, met zig te neemen, een of twee honderd man Voetvolk, uit het land van *Tertolen*, *Breda*, *Bergen*, zo hij zulks dienstig oordeelde. Tot groot nadeel van den vijand werd deeze volbragt. In het volgende jaar, bevond zig M. BAX tegenwoordig bij het ontzet van het Fort *Knodzenburg*, door Prins MAURITS, alwaar hij en de Ridder VEER alle blijken van waare dapperheid betoonden.

Die van *Antwerpen*, ten uitersten verbitterd op de Soldaaten van *Bergen op den Zoom*, om reden van den buit, dien zij hun dagelijks onthaalden, dreigden, om zulks te wreeken, twee gevangenen met de galg te zullen straffen. Doch uit vrees, dat de hunnen het zelfde lot zouden ondergaan, raadpleegdenze hier op MONDRAGON, als toen Gouverneur van 't Kasteel, met wien zij overeenkwamen, dat deeze hun de gevangenen met geweld zou ontneemen, en doen hangen, zo als kort daarna geschiedde. De Heer P. BAX, MONDRAGON en die van *Antwerpen* dit willende verleeren, besluit met zijnen Broeder, om ter wraake zijner Soldaaten, eenige *Antwerpenaars* meester te worden. Om dit werkstellig te maaken, werden twintig Soldaaten, gekleed als Boeren, gelast, tien of twaalf wagens, geladen met zantzakken, als een Convooi, te brengen tot voor de poort van *Antwerpen*; als voerlieden moesten zij met zweepen in de hand gaan, en hun geweer verborgen houden. Tagtig Soldaaten werden gelast zig te ver-

schui-

schuilen, tot zo lang de voerlieden in de poort zouden zijn. Te *Berchem* was de Ruiterij geplaatst, om, als het tijd ware, toeteschieten. Het oogmerk van deezen aanslag was, zig meester te maaken van de Gildebroeders, die bij dag de wacht aan de poort hielden. Waarschijnlijk zou zulks gelukt zijn, zo niet, zeer toevallig, de poort, om eenige verbetering, die daar aan gemaakt werd, gesloten was. Wij hebben reeds gezegd, dat zij niet gewoon waren, onverrichtter zaake te rug te keeren. Dit toonden zij nu ook: want, na eenige ogenblikken toevens, verscheen een *Spaansch* Convooi, van den weg van *Lier* komende. Terstond gaven zij elkander een teken, wierpen de zweepen weg, vielen het Convooi aan, overmeesterden het en bragten het, met eenige gevangenen, naar *Bergen*.

Toen, in het jaar 1592, de Ridder MORGAN, Gouverneur van *Bergen op den Zoom*, door Koningin ELIZABETH, voor den tijd van drie maanden, te rug ontboden was, werd de Heer PAULUS BAX, op voorstel van haare Majesteit, en met goedvinden van den Raad van Staaten, geduurende dien tijd, tot Gouverneur aangesteld; MORGAN niet wederkeerende, bekleedde de Ridder die plaats to aan zijnen dood. In dat zelfde jaar verhinderde de jonge BAX aan VERDUGO, *Coeverden* te ontzetten.

In het jaar 1595 behaalde deeze Heer wederom groote voordeelen, te *Turnhout*, op den Graaf VAN BARLAIMONT en anderen; gelijk honderd man der zijnen, weinig tijd daar na, bij *Herentals* de overwinning bevochten. Ook behaalde hij grooten lof, door zijne dapperheid, geduurende het beleg van *Grol*; verhinderende hij den Hertog VAN PARMA, die plaats te ontzetten.

Toen, in het volgende jaar, *Hulst*, door den Kardinaal Aartshertog, belegerd werd, trachtten de Ritmeesters M. BAX, DU BOIS en DONK hem daar in alle mogelijke afbreuk te doen; gaande, ten dien einde, te *Bergen* met omtrent 230 paarden te scheep. DONK raakte met zijne Schepen op eene droogte vast; BAX en DU BOIS, hunnen aanslag willende volbrengen, begaven zig, uit de Schepen, die in vlot water lagen, in allerhaast, met 150 man aan land, en van daar naar het leger van den vijand. Om te meer bedekt te blijven, scheidden zij het Volk van een, en reeden, met kleine Troepen, het land door. Alle de Soldaaten, die zig

al-

aldaar, met of zonder Wapenen, bevonden, ten getale van meer dan 700, werden door hen gedood. Ook namen zij een klein Kasteel in, en deeden de manschap, die zig in het zelve bevond, over den kling springen: waarna zij tot den terugtogt besloten, voerende met zig vijftig gevangenen van allerlei Natien. Uit ieder Natie, tot zeven toe, namen zij 'er een, die zij Prinse MAURITS aanboden, tevens den Vorst berichtende, dat het Conterschap, tusschen de Stad en de Moervaart, in dien nagt zou aangetast worden; waarom de Prins zulke order deed stellen, dat de aanval vrugtloos afliep. De vijand, echter, met het Beleg voortvarende, en 't *Land van Hulst* onder Contributie houdende, deed de Gouverneur BAX, door het uitzenden van eenig Volk, en daar onder ook de Kompagnie van zijnen Broeder, alle moeite om de *Spanjaarden* en *Waalen* te beteugelen; doch de meenigte deezer Volken was oorzaak, dat op dien togt niets verricht werd, dan het verslaan van eene Kompagnie *Italiaanen*, onder bevel van DE SANGRO staande.

De Kardinaal, hoogmoedig op zijne verovering van *Hulst*, liet zig voorstaan, dat het gezach des Konings wel haast hersteld zou zijn. Het ontbrak niet aan zulken, welke aan die grootspraak geloof gaven; veel min aan hun, die mede werkten, om dezelve bewaarheid te doen werden. De Markgraaf van *Antwerpen*, geen de minsten van die zijde, zond, door een Boerin, aan den Gouverneur BAX een' Brief, waarin hij den Ridder vermaande, zig aan de genade en gehoorzaamheid van den Kardinaal te onderwerpen; met bijvoeging dat zij, die de eersten hier in waren, het grootste loon hadden te verwagten. De Gouverneur, benevens zijnen Broeder, den Brief geleezen hebbende, beraadslaagden wat antwoord zij aan de Boerin zouden geeven. Hun besluit was, de Copie des briefs terstond aan den Raad van Staaten te zenden, en den Brief zelven, in tegenwoordigheid van de Boerin, aan den Galg te doen spijkeren; voorts aan de eene zijde een Lantaarn, en aan de andere zijde een Bril te hangen. Hierna werd de brengster te rug gezonden, en haar belast, den Markgraave te boodschappen, op welke wijze zijn Brief beantwoord was.

Te *Antwerpen* dreigde men eenige gevangenen van BAX te handelen gelijk hij met den Brief gedaan had; BAX wist zig, gelukkiger

ger dan weleer, van eenige *Antwerpsche* Burgers meester te maaken, en schreef voorts; ook met hun te zullen handelen, gelijk zij aldaar met zijne Soldaaten zouden doen: Dit bericht deed hij, door eene gevangene Juffer, den Markgraave aanzeggen. Nogthans gingen die van *Antwerpen* met de voorgenomene rechtspleeging voort; BAX volgde, schoon met tegenzin, hun voorbeeld, om zijne Soldaaten daar door te spaaren.

De Graaf VAN VERAX, door den Kardinaal Aartshertog, in *Braband* gezonden zijnde, lieten de Staatschen, en inzonderheid die van *Bergen*, niet na, hem dagelijks te verontrusten. Na dat de beide Broeders, uit eenige gevangenen, de waare gesteldheid van de magt, die VERAX bij zig had, verstaan hadden, zond de Gouverneur zijnen Broeder naar *Holland*, om de Staaten en den Prins daar van te onderrichten; waar na besloten werd, den Graaf, waar men hem vond, aantetasten. MAURITS deed daarop 5000 Knegten en 900 Ruiters, van *Geertruijdenberg*, omtrent *Turnhout* vergaderen, en voorts recht daarop aantrekken. De vijand, op de aannadering deezer benden te rug keerende, werd achtervolgd door PEINSE VAN DER AA, Kapitein van de Garde van zijne Excellentie, met 70 Schutters, benevens den Ridder VEERE, DIDINT en den Ritmeester M. BAX, welke vijftien van de bekwaamste Ruiters, zo van de Kompagnie zijns Broeders als van de zijne, bij zig had; zijnde zij in het geheel 118 man sterk. De Graaf VAN HOHENLO was gelast, des vijands aftogt gade te slaan. Deeze, hunne vlugt ziende, wilde dat M. BAX zijner Excellentie daar van kennis zou geeven; dan hij den vijand tot hier toe vervolgd hebbende, verzogt, daar mede te mogen voortgaan. HOHENLO zond, op dit verzoek, een anderen aan Prins MAURITS, die, na de noodige orders gegeeven te hebben, den vijand deed vervolgen. Op de Heide bij *Turnhout* werd op denzelven eene volkomene overwinning behaald.

Om ons niet in alle kleinigheden, ten aanzien van de grootheid des Helds, wiens daaden wij ons hier erinneren, in te laaten, naderen wij het jaar 1600, waar van men ons mede ten goede zal houden, alle omstandigheden, waar bij de Ritmeester BAX zig bevond, niet te verhaalen, aangezien wij dan genoodzaakt zouden zijn, de geschiedenissen van dat jaar, en bijzonderlijk den beroemden slag van *Nieuwpoort*, met alle deszelfs omstan-

digheden te moeten melden, het geen tot nader gelegenheid gespaard moet worden. Dit alleen zeggen wij 'er thans van, dat de Ritmeester MARCELIS BAX de raad en vertrouweling van GRAAVE LODEWIJK was, met wien dezelve, vóór den aanvang van den slag, met zes Kompagnien, door des vijands Ruiterij, in de Duinen besloten werd; zodat zij genoodzaakt waren, zig eenen weg te openen, 't welk te gelijk den aanvang der Schermutzeling veroorzaakte. BAX verkoos, met de Kompagnie van den Gouverneur van *Bergen* en de zijne, de Ruiterij van BELIOSE te bevechten, die hij, na hevigen tegenstand, deed wijken, verstrooiende de manschap zodanig, dat zij de hunnen, op dien dag, van geenen verderen dienst konden zijn. Na deeze verrichting verzamelde de BAX de zijnen, en deed daar mede alles wat van dappere en onvertsaagde Helden, ten dienste van het Land en tot hunnen eeuwigen roem, kon gedaan of verwacht worden. Niets meer behoeft, in dit geval, tot lof van deezen Held gezegd te worden, dan dat hij, na deezen vermaarden Veldslag, door Prins MAURITS tot Bevelhebber over de Ruitertochten in *Brabant* aangesteld werd; dat de Staaten Generaal hem bevorderden tot Commissaris Generaal, en Serjeant van de Kavallerij in dienst van den Lande; welke aanvertrouwde posten de volslagenste bewijzen zijner dapperheid en bekwaamheid zijn.

Deeze Held, in het jaar 1604, onder der Staaten Veldheer, zig mede in het beleg voor *Sluis* bevindende, en, volgens zijnen aart, werkzaam zijnde, deed hij den Prins verzoeken hem te veroorlooven, met de drie Kompagnien, die onder zijn bevel stonden, eene kleine schermutzeling te mogen aanvangen, om te beproeven van wat gevolg zulks zijn zou. Het antwoord was: *Zeer wel, maar waag u niet verre.* Terstond stijgt de *Commissaris Generaal* te paard, en rijd met den zijnen op den vijand aan, wordende van eenig Voetvolk gevolgd. De strijd werd langs hoe heviger, vermits de vijand, ieder ogenblik, nieuwen onderstand kreeg. Na dat BAX nu langen tijd zijne partij afgemat had, naderde *Don* LOUIS DE VELASCO, verzeld van 1500 uitgeleezene *Spanjaarden*, die een nieuwen aanval ondernamen. Het oogmerk van den Heer BAX was toen, deéze manschap zo verre te lokken, tot zij onder het bereik van Prinse MAURITS kwamen; om hen te vuuriger te maken, gaf BAX zig aan die zijde bloot. Het

oog-

oogmerk gelukte hem, en hij bragt hen ter plaatse, alwaar de ſtrik zodanig 'geſpannen was, dat zij 't gevaar ontloopen noch ontzwemmen konden, maar het met den dood moeſten bekoopen. De drie Kompagnien hadden insgelijk rijkelijk haar deel gekregen, zijnde 'er, van 250 paarden, meer dan 90 doodgeſchoten; van de Kompagnie van BAX was bijna geen Ruiter ongekwetst. Hij zelf had eene wonde aan zijn been bekomen. De Staaten, den betoonden moed willende beloonen, vereerden, op den voorſlag van den Heer VAN OLDENBARNEVELD, aan ieder der drie Kompagnien, honderd Roſenobels. Ook was het gevolg van dit gevecht, dat Prins MAURITS het beleg nader aan de Stad brengen, en vervolgens haar kon meeſter worden.

Toen gemelde Vorst, in het jaar 1605, met de meeſte magt van het Staatſche Leger, zig in den omtrek van *Zutphen* bevond, om SPINOLA het hoofd te bieden, meende de Aartshertog ALBERTUS zig van deeze gelegenheid te bedienen, om eenige plaatſen in *Brabant* onder zijn geweld te brengen; voornaamlijk had hij het oog op *Bergen op den Zoom* gevestigd, en verzamelde alle mogelijke magt om die Stad te overvallen. Ten allen gelukke werd de Gouverneur BAX daarvan bij tijds onderricht. Drie ongewapende Ruiters, op kundſchap uitgezonden, geraakten in de magt der vijanden, zo dat zij hem geen nader bericht konden mededeelen. Meer dan 4000 man te voet en drie Kompagnien Ruiters, vertoonden zig dus onverwacht voor *Bergen*, in het midden van den nagt, en legerden zig, vóór den dageraad, rondsom de Stad. Terwijl zij hier mede bezig waren, hoort de Gouverneur een klein klokje, ten teken van alarm, trekken; (in het verhaal word dit als iet zonderlings aangemerkt, wijl hij zulks voorheen in zijne wooning nooit had kunnen hooren.) In allen ſpoed ſtijgt hij te paard, en begeeft zig naar de Waterpoort, alwaar hij wist, dat de Stad op haar zwakst was; wordende gevolgd door die geenen, welke voor zijn huis de wacht hadden.

Met deeze weinigen, die, echter, binnen kort van anderen gevolgd werden, deed hij allen mogelijken tegenſtand, zo met ſchieten, werpen van ſteenen als anderzins; waagende zig zelven daar de nood en het gevaar 't grootst waren, hield hij den vijand zo lang bezig, dat het water begon te wasſen, en hun noodzaakte al hun voordeel te verlaaten en af te trekken. Dit,

achter, belette niet dat de Aartshertog de misslagen, bij deezen aanval begaan, in een tweeden zocht te verbeteren. De Gouverneur BAX zuimde ook van zijnen kant niet, om zig van hunne oogmerken te doen onderrichtten, en zijne maatregelen daar naar te beraamen; met dat gevolg, dat hij, op den 20 September, toen zij, des nachts om twee uuren, eenen nieuwen aanval deeden, gereed was hun te ontvangen; hij vertoonde zig, met den sabel in de vuist, op die plaatsen, daar zijne tegenwoordigheid meest vereischt werd, en noodzaakte, door deeze manlijke verdediging, den vijand, met groot verlies, voor de tweede maal, de Stad te verlaaten; zie breder BERGEN OP DEN ZOOM.

Niet min dapper gedroeg zig, in het jaar 1606, de Commissaris Generaal M. BAX, in de heerlijke retraite van Prins MAURITS, voor het Leger van SPINOLA, met agt Kompagnien, waar mede hem gelast was, de magt des vijands uit het Dorp *Mullem* en het Huis *te Broek* te drijven. Na aldaar een uur lang gevochten te hebben, moest hij den vijand verlaaten, en zig naar de *Roer* begeeven, ter ontzetting van Graave HENDRIK VAN NASSAU; 't welk hij, tot behoud van een groot deel des Legers, gelukkig volvoerde. Met die zelfde dapperheid tastte hij, in dit jaar, den vijand aan, na bij *Eindhoven*, neemende van deszelfs groote overmagt wel 50 Ruiters en 80 paarden gevangen.

De Heer PAULUS BAX, Gouverneur van *Bergen* en deszelfs onderhoorige Forten, in deezen Zomer overleden zijnde, werd, op deszelfs verzoek, en ter belooning van trouwe en dapperheid, de Heer M. BAX, door de Staaten Generaal, en zijne Excellentie, in deszelfs plaats aangesteld; wordende aan denzelven het patent daar van, door den Heer JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ter hand gesteld, en hij, bij het afleggen van den Eed, op zijn verzoek, van zijne voorige bediening, als Commissaris Generaal ontslagen; blijvende hij, echter, verpligt, den Lande, als de nood het vorderde, alomme, gelijk voorheen, ten dienste te zijn; waar van hij ook in den jaare 1610, in *Braband* en elders, verscheidene proeven gegeeven heeft. Of JAN BAX, wiens naam mede, meer dan eens, onder de Nederlandsche Helden, gemeld word, een Zoon van een van hun ware, is mij onbekend; maar dit weet ik, en dient, tot hunnen lof, hier nog gezegd te worden, dat wanneer zij zig niet in 't veld bevonden, derzelver wooning een Acade-

demie of Leerſchool voor jonge Edellieden en andere perſoonen van rang was, waarin zij een groot aantal van zulke Helden, die de bevestiging van onze Vrijheid hebben helpen bewerken, opgekweekt hebben. . Wenſchelijk ware het, dat het ter nedergeſtelde aanleiding mogte geeven, om de BAXEN, in hun geſlacht en afkomst, door echte berichten, nader te leeren kennen.

BAIJUM, was de naam van een Klooster, weleer gelegen in de *Frieſche* Grietenij *Baarderadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*. Na de verwoesting daar van, zijn de inkomſten ten voordeele van het gemeene Land van *Friesland* gebragt.

WINSEMIUS, *Chronijk*.

BAIJLE, (*Pieter*) kwam, den 18 November van den jaare 1647, te *Carla*, in *Frankrijk*, ter wereld. Men beſpeurde in hem, van der jeugd af, een ſchranderen geest, een treffelijk oordeel en eene ongemeene weetgierigheid en oplettendheid op alles, wat hem te leeren werd voorgehouden; zijn Vader verzuimde niets, om deeze goede talenten, die hij in zijnen Zoon vondt, op te wekken en aan te kweeken.

Gelijk de Gereformeerden in de Landen, daar zij onder de *Roomſchen* vermengd zijn, doorgaans de gewoonte hebben, de kinderen, vroeger dan in andere Landen, tot Ledemaaten aan te neemen, en tot het gebruik des heiligen Avondmaals toe te laaten, wordende aan de wijsheid der Conſiſtorien, naar de order der *Franſche* Kerken, overgelaten, daar in naar bevinding van bekwaamheid te handelen, zo werdt ook BAIJLE, toen hij ſlegts 15 jaaren oud was, op den 25 December des jaars 1661, tot Lidmaat aangenomen, en tot het H. Avondmaal toegelaten. Hij bleef tot het jaar 1666 in het huis zijner ouderen, daar hij zig ten eenemale aan de Litteratuur, of de beoefeninge van de historien, taalen, oudheden en andere takken van geleerdheid overgaf. Misſchien bleef hij daar te lang, om dat zijn Vader, met zijne bedieninge te veel werk hebbende, zo veel acht op de ſtudien zijns Zoons niet konde geven, als wel nodig was. In dat jaar werdt hij naar de Akademie van *Puij-Laurens* gezonden, alwaar hij in de gemelde ſtudien voortging, en ook de Philoſophie begon. Den 26 Maij des jaars 1667 begaf hij zig naar *Sa-*

verdun, een Steedtje in het Graafschap *Foix*, daar hij tot het laatste van September bleef, wanneer hij wederkeerde naar *Carla*, en voorts wederom naar *Puij-Laurens*, alwaar hij tot het einde van dat jaar zeer groote voortgangen maakte, en tevens in dien tijd zijne *Logica* begon. Den 19 Februarij des jaars 1668 vertrok hij van daar naar *Thoulouse*, alwaar eene *Roomsche* Akademie was, en hij zig vervolgens voor de *Roomsche* Religie verklaarde. Hoe dit toekwam, en wat daar bij voorgevallen is, dient wat hooger opgehaald te worden.

De geenen, die zijne historie beschreven hebben, zeggen dat de Priester van *Puij-Laurens*, een verstandig en zeer ijverig man zijnde, zig had weeten in te dringen in den geest van den jongen BAIJLE, en hem tot den Roomschen Godsdienst overgehaald had. Maar hij zelf geeft de zaak dus op: naamlijk, dat hij te *Puij-Laurens* in de Filosophie studeerende, nieuwsgierig was om de schriften der Roomschgezinden, over de verschillen met de Gereformeerden, wat nader in te zien, ten einde, volgens de grondbeginselen der Protestanten, een naauwkeuriger onderzoek te doen naar de waarheid van die Godsdienstige begrippen, welke hij met de melk had ingezogen; en dat hem de tegenwerpingen, tegen het leerstuk, dat men op aarde geen zichtbaaren en sprekenden rechter, aan wiens besluiten men zig, in verschillen over de Religie, hadde te onderwerpen, moest erkennen, zo waarschijnlijk voorkwamen, dat hij zig zelven daar op niet wetende te voldoen, ('t welk ook geen wonder was, om dat hij slegts een aanvang had gemaakt met zig in de Wijsbegeerte oefenen,) en nog minder zijne grondbeginselen, tegen eenige schrandere bestrijders van de zelve, waar mede hij te *Thoulouse* zintwiste, kunnende verdedigen, bezweken is, en openlijk belijdenis van de Roomsche Religie gedaan heeft. Daar op heeft hij zijne studie in de Philosophie onder de Jesuiten voortgezet, zonder, echter, bij hen in te woonen; veel min, dat zijn voornemen geweest is, zo als men heeft voorgewend, zig in hunne orde te willen begeven. Even weinig komt ook met de waarheid overeen, het voorgeven, dat hij, door den Bisschop van *Rieux*, tot den Roomschen Godsdienst zoude gebragt zijn. Uit het geen hij zelf zegt, blijkt, dat hij eigenlijk te *Thoulouse* openlijke belijdenis daar van gedaan heeft; schoon uit zijn overgang van de

Pro-

Protestantsche Academie, daar hij in de Philosophie had beginnen te studeren, tot eene Roomsche, genoeg af te nemen is, dat hij, eer hij te *Thoulouse* kwam, reeds, immers voor een gedeelte, overgehaald was. Zijne verandering maakte veel geruchts; want hoewel hij slegts enkel Student was, die nog nooit in de Theologie gestudeerd hadt, was hij, echter, een Zoon van een geacht Predikant, en daarenboven reeds bekend voor een gaauwen geest, en een jongman van groote verwachting. Hij bleef evenwel niet lang in de Roomsche gemeenschap, naardien hij, ontdekkende dat men, in die Religie, te veel eer en dienst aan menschen bewees, en dat het leerstuk van de Transsubstantiatie met de Philosophie onmogelijk te plooien was, onaangezien alle voordeelen, welke hij, in die gemeenschap blijvende, te hopen, en alle nadeel en moeijelijkheden, die hij, zig weder daar van afzonderende, te vreezen hadde, den 19den Augustus des jaars 1669 weder van *Thoulouse* vertrok, en tevens der Roomsche Kerke vaarwel zeide: zo dat hij slegts 17 maanden en 28 dagen in de gemeenschap der gemelde Kerke geweest is, De *Peripatetische* Philosophie, die hij bij de Jesuiten geleerd had, verliet hij daar na mede, en ging tot de Cartesiaansche over.

Hoe groote vreugde dit wederkeren van BAIJLE, in den schoot der Hervormde Kerk, aan zijne familie, en aan alle de Gereformeerden van het omliggende land baarde, is ligt te begrijpen. Doch de Edicten des Konings tegen de geenen, die eenmaal uit de Hervormde tot de Roomsche Kerk overgegaan zijnde, weder derwaarts keerden, lieten hem niet toe, lang in *Frankrijk* te blijven; want een van dezelven bragt mede, dat de zulken in Beuls handen overgeleverd, en vervolgens uit het Koninkrijk gebannen moesten worden, Derhalven verliet hij zijn Vaderland vrijwillig, en begaf zig naar *Geneve*, daar hij kennis en vriendschap maakte met de Geleerden in die Stad, voornaamlijk met den Heer MINUTOLI, Professor in de Historien, welke hij, tot zijnen dood toe, door eene gestadige briefwisseling, onderhouden heeft. Eenigen tijd aldaar geweest zijnde, werd hij aangesteld tot het onderwijs der Zoonen van den Grave FREDERIK VAN DHONA, die zig, op zijn landgoed te *Copet*, digt bij *Geneve*, ophieldt, en bij welken hij in grote achting was. Hij bleef aldaar tot den 25 Maij des jaars 1674, wanneer hij weder te *Gene-*

kwam, en den volgenden dag naar *Frankrijk* keerde; zig begevende naar *Rouaan*, alwaar hij aankwam in Junij, gelijk blijkt uit een Brief aan MINUTOLI, uit die plaats gedagtekend, den 27 van die maand. Hier was hij bij zijnen goeden vriend HENRIK BASNAGE *den Jongen*, Lid van het Parlement van *Rouaan*. Gedurende zijn verblijf aldaar, liet hij zig, ten gevalle van zijne Moeder, die zeer daarop aandrong, afschilderen, door den vermaarden Schilder FERDINAND, en zondt haar het pourtrait, met een zeer tederen Brief. Dit pourtrait is gekomen in handen van Mevrouwe DE MERIGNAN, die het, bij haar overlijden, heeft gelaaten aan den Heer FRANCASTEL, OnderbliblIothecaris van 't *Collegie van Mazarin*, te *Parijs*, daar het nog te zien is. Te *Rouaan* was hij niet naar zijn genoegen. Hij noemde den tijd, daar doorgebragt, de tijd zijner *Normannische eenzaamheid*, in welke hij, om zijn ongenoegen te verdrijven, eenige ruwe gedachten, zo als hij in een zijner Brieven schrijft, op het papier bragt. Den 1 Maart des jaars 1675 vertrok hij van *Rouaan* naar *Parijs*; hoewel anderen willen, dat hij, den 13 van die maand, de bijeenkomsten der geleerden, ten huize van den beroemden MENAGE aldaar, heeft bijgewoond. Hij was 'er op zijn eigen beurs, dewijl de persoon, bij wien hij wezen zou, aldaar niet gekomen was. Men zocht hem den eenen of anderen post, waar in hij bevorderd konde worden, te bezorgen; maar te vergeefsch, hoe zeer hij ook bekend wierdt, en zelfs met achtinge, bij luiden van verstand en geleerdheid. In het laatste van Augustus vertrok hij van *Parijs* naar *Sedan*, alwaar een Professorsplaats in de Philosophie open was, om te zien, of hij de zelve konde magtig worden. De Heer PIETER JURIEU, die aldaar Professor was in de Theologie, en de Heer JAKOB BASNAGE, die 'er zijne studie in de Theologie even volbragt had, wendden wel alles aan, wat zij konden, om hem zijn oogmerk te doen bereiken; doch anderen maakten ook veel beweging, om hem, dewijl hij een vreemdeling in die Stad was, te weren, aangezien drie inboorlingen naar die Professie stonden. Eindelijk werd goedgevonden, de vier Geleerden in eene zekere plaats op te sluiten, om binnen den tijd van 24 uuren elk eene Verhandeling over zekere stukken, hun opgegeven, zonder voorbereiding, en zonder boeken of hulp van vrienden, op te stellen. Den 28 September

met

met zijne drie mededingers opgesloten zijnde, stelde hij zijne Philosophische stellingen op, en verdeedigde dezelve opentlijk den 2 en 3 October. Hij maakte het zo wel, dat hij den prijs behaalde, en het Professoraat bekwam, waar in hij den 4 November door den gewonen eed bevestigd werdt. Den 11 van die maand begon hij zijne openbare lessen. In den beginne had hij het vrij zwaar, zodanig zelfs, dat hij aan zijne vrienden schreef, dat hij moest arbeiden als een galeiroeier. Dat hij zo sterk moest werken, was, om zijne Philosophie op te maken en te verbeteren, terwijl hij dagelijks vijf uuren besteedde tot lessen en collegien; invoegen, dat hij voor zig zelf niet veel studeren, veel minder iets schrijven of uitgeven kon. Derhalven vindt men, uitgezondert de Disputatie, door hem tot een proef opgesteld, niets van hem uitgegeven vóór het jaar 1679, wanneer een zijner vrienden, een Predikant, hem vertoonde het Boek van POIRET, genaamt, *Cogitationes rationales de Deo, de Anima, & de Malo*, waar op hij eenige tegenwerpingen maakte, (*Objectiones in libros* IV, *de Deo, de Anima, & de Malo*) op 't papier stelde, en aan dien Predikant overgaf; welke dezelve aan POIRET toezond, die ze, met zijn antwoord, 't geen, volgens het zeggen van BAIJLE, niet veel om 't lijf had, in den tweden druk van dat Boek te *Amsterdam*, in den jaare 1685, uitgaf; daar nog een twede tegenwerping bij kwam, omtrent het stuk van de *Onsterffelijkheid der Ziele*: alles van pag. 623 tot 788.

In zijne *Additions aux Pensées diverses sur les Comets* heeft hij die stukken nader onderzocht, en tekent, II Deel, pag. 532 en 533, daar in aan, dat POIRET gansch niet aan de aangevoerde zwarigheden heeft voldaan; ook zegt hij rond uit, in zekeren Brief, dat hij niet zien kan, hoe men daar op iets, dat klem heeft, konde zeggen; waarom hij niet nodig acht, deswegen een nader onderzoek te doen. In de vacantie van het zelfde jaar deedt hij een reis naar *Parijs*, en ook naar *Rouaan*, om BASNAGE te bezoeken. Daarna gaf hij, in den jaare 1680, een Tractaatje, *De Corporis essentia*, in 't licht, waar in hij het gevoelen der *Cartesianen*, die de natuur van 't lichaam in uitgebreidheid stellen, tegen de tegenwerpingen van de navolgers van ARISTOTELES, verdedigt; zijnde dit Tractaatje te vinden, in eene *verzameling van eenige stukken, rakende de Philosophie van*

des Cartes. Hier toe gaf gelegenheid dat de Jesuit LOUIS DE VALLOIS, *van Caen*, onder den naam van LOUIS DE LA VILLE, een boekje had uitgegeven, in 't welke hij beweerde, dat het gevoelen van DESCARTES, wegens de natuur en eigenschappen van 't lichaam, strijdig was met de leere der Roomsche Kerke. BAIJLE zegt, dat het wel geschreven is, en dat de Autheur onwederspreekelijk bewijst, 't geen hij bewijzen wil; 't geen ook niet moeielijk te doen was. Ondertusschen nam hij zijnen post te *Sedan*, met veel naarstigheid en achtinge van ieder een, waar, tot dat, in het jaar 1681, de Akademie aldaar, door des Konings raad van Staate, vernietigd werdt.

Aldus van zijne bedieninge, en te gelijk van zijn levensonderhoud beroofd, zocht hij naar een goed heenkomen, en eene plaats om te kunnen bestaan; maar de zwarigheid was, waar die te vinden. Hadde hij zig voor de Roomsche Kerk willen verklaren, het zou hem aan geen fortuin ontbroken hebben: want de Graaf DE LA BOUTLIE, Gouverneur van *Sedan*, die Ondergouverneur van den Koning geweest was, gaf hem, met weinige woorden, te verstaan, dat het maar aan hem zelf stond om zijn geluk te maken, en dat het tijd voor hem was om daar op te denken; doch hij had geen genegenheid daar toe. 'Er was voor hem naar *Holland* geschreven, om te vernemen, of aldaar gelegenheid ware om hem te helpen: doch daar op geen spoedig antwoord komende, overleidde hij bij zig zelf, of hij niet beter zoude doen, naar *Engeland* over te steken. Met deeze gedachten begaf hij zig van *Sedan*, na aldaar nog eenige weeken, ten huize van den Heer JURIEU, gehuisvest te hebben, naar *Parijs*, om van daar op *Rouaan* te gaan, en door den Heer BASNAGE gelegenheid te zoeken om gemakkelijk over Zee te geraken. Middelerwijl was hij in *Holland* geholpen. De jonge Heer VAN ZOELEN, van *Rotterdam*, die een discipel van BAIJLE te *Sedan* was, had hem aan den Heer PAETS, Burgemeester, zo zeer vermaard door zijne personele verdiensten, en zo veele groote zaaken, die hij voor het Nederlandsche Gemeenebest heeft uitgevoerd, als wegens zijne aanklevende vriendschap met de Heeren DE WITT en andere voorstanders van de vrijheid, krachtig aangeprezen: zo dat dezelve zo veel te wege bragt, dat de Stad *Rotterdam* eene Professie voor hem uitvond, en hem, met 500 guldens wedde

jaarlijks, tot Professor in de Philosophie en Historiekunde aanstelde. De Brief, met de tijding hier van, kwam, terwijl hij naar *Parijs* op weg was, te *Sedan* aan JURIEU, welken de Heer PAETS insgelijks, op de voorspraak van VAN ZOELEN, mede te *Rotterdam* zocht te brengen, en die 'er ook, omtrent op dezelfde wijze als BAIJLE, gebragt was. Hier op vertrok BAIJLE, den 8 October, van *Parijs*, en kwam, op 't einde van die maand, te *Rotterdam*, daar hij van de familie van VAN ZOELEN, en door den Heer PAETS, met uitstekende vriendschap ontvangen werd, en, den 5 December, zijne Intreerede, tot groot genoegen van ieder een, deed: waar na hij, den 18 van dezelfde maand, voor de eerste maal, in het openbaar voorlas.

Schoon BAIJLE de voorgemelde Tractaatjes, die naderhand meer bekend zijn geworden, reeds vóór zijn vertrek uit *Frankrijk* had uitgegeven, moet men, nochtans, als zijn eerste voorname werk houden, het Boek, 't welk hij uitgaf met den naam van *Pensées sur les Cometes*, &c. dat is: *Verscheide gedachten over de Cometen*, *enz.* De beginselen van dit werk waren, naar zijn eigen voorgeven, al ontworpen in *Frankrijk;* maar hij heeft het zelve, eerst na zijne komst in *Holland*, ter persse gegeven; het is voor de eerste maal gedrukt te *Rotterdam*, en uitgekomen den 11 Maart 1682. Door dit Boek kreeg hij een groten naam onder de Geleerden, hoewel 'er ook waren, die daar in vreemde stellingen meenden te ontdekken: immers hij waagde daar in, doch zeer bedekt, deeze en geene vrije gedachten te uiten, die nadenken veroorzaakten. En dewijl het veele opschuddingen, die niet voordeelig voor BAIJLE geweest zijn, gemaakt heeft, dient, het geen tot deszelfs geboorte behoort, wat nader open gelegt te worden.

De gelegenheid, welke dit werk in 't licht deed komen, was de Komeet of Staartstar, die zig in het jaar 1680 vertoonde. Het voorgeven was, dat het zoude dienen om de menschen te geneezen van de bijgelovige gedachten, dat de Kometen voortekenen van kwaad zijn. Als men acht geeft op de wijze, waar op het in 't licht kwam, blijkt het, dat BAIJLE zig zocht te verbergen: want het droeg geen naam van den Autheur, en het handschrift, naar 't welke het gedrukt wierd, was aan den Boekdrukker gegeven, als komende van *Parijs*, en van een Autheur, die niet wil-

wilde bekend zijn. Hij voert daar in, een Roomsch-Katholijken Franschman, die daarom, in opzicht van de Religie en de zaken van het *Fransche* Hof spreekt, als zodanig een betaamt; hoewel men evenwel kan bespeuren, dat de spreker zijn persoon niet overal behoorlijk verbeeld: want 'er doen zig gedachten en uitdrukkingen op, die van een Roomschgezinde niet te verwachten zijn. Wat eigentlijk de reden is, waarom hij het Boek op die wijze het licht heeft doen zien, kan men uit zijn eigen verhalen kwalijk ontdekken, aangezien dezelve verscheiden en tegen malkander aanlopende zijn. In eên Brief aan MINUTOLI, uit *Rotterdam* den 30 Maart 1683, schrijft hij in vertrouwen aldus: „ De waarheid is, dat ik in een van mijne laatste reizen naar „ *Parijs* (namelijk in de vacantie van het jaar 1679) daar een „ oud medeleerling ontmoette, die Doctor van de Sorbonne was; „ en met hem over verscheide zaken geredeneerd hebbende, be„ loofde ik hem, eene kleine Dissertatie te zullen schrijven, over „ het geen men gemeenlijk wonderen en voortekenen van het „ toekomende noemt. Hij zeide, dat het hem aangenaam zou„ de zijn; maar, opdat hij die aan zijne vrienden zoude mogen „ laten zien, had hij mij verzocht, te willen spreken als een goed „ Katholijk, vermits hij niet gaarne wilde gehouden worden voor „ eenen, die gemeenschap met Ketters hield. Eenige maanden „ daarna een Komeet verschijnende, bediende ik mij van die ge„ legenheid, en begaf mij aan 't werk; doch van de eene en „ andere gedachten voortgaande tot meer bijzondere onderwer„ pen, zag ik wel, dat ik dat werk aan niemand moest laten „ zien. Ik zocht niettemin, na de vernietiging van onze Akade„ mie van *Sedan*, te *Parijs* gekomen zijnde, mijn Doctor op, „ om hem mijn geschrift over te geven; maar ik vond dat hij „ op het Land was, in eene afgelegene Provintie, zonder net te „ horen waar. Kort daar op werd ik in *Holland* beroepen, en „ vertoonde het geschrift hier aan een Boekverkoper, als of ik „ het te *Parijs* gekregen hadde van iemand, die den Auteur niet „ noemen wilde, enz." Geheel anders verhaalt hij de zaak in een bericht, dat hij stelde voor de derde uitgave van dit Boek, in het jaar 1699. „ Met aandacht gedacht hebbende, (zegt hij „ daar onder anderen) op de gewaande voorbeduidingen van den „ Komeet, schoot mij in den zin de Theologische reden, die in

„ dit

„ dit geschrift word aangedrongen," (te weten, dat indien de Kometen voorboden van onheil waren, God dan wonderen zoude verrichten, om de afgoderij in de wereld te houden,) „ welke „ hij niet wist in eenig Boek gelezen, of ooit daarvan gehoord „ te hebben. De nieuwigheid dezer gedachten zette hem aan „ tot het schrijven van een Brief over dit onderwerp, om den „ zelven in de *Mercure Galant* te laten brengen. Maar de „ overvloed der stoffe hem niet toelatende kort genoeg te zijn, „ nam hij andere maatregels; en zijnen Brief aanziende als een „ werk, dat afzonderlijk zoude moeten uitgegeeven worden, „ breidde hij zig over ieder zaak op zijn gemak uit: zonder nochthans Monsr. DE VISÉ, ten dien tijde Schrijver van de *Mercure* „ *Galant* geheel uit het ooge te verliezen." *Ik besloot*, voegt hij daar bij, *hem mijnen Brief toe te zenden, en hem te verzoeken, dat hij dien aan zijnen Drukker wilde geeven, en trachten, of verlof van den Heer de la Reine, zo die genoeg was, of een privilegie des Konings, zo dat noodzakelijk mogt zijn, daar op te bekomen. Hij hield mijn geschrift eenigen tijd, zonder den naam van den Autheur te weten; en wanneer men hem vraagde, hoe het 'er mede stont, antwoordde hij, van iemand, dien hij het hadde laten lezen, verstaan te hebben, dat de Heer de la Reine de gevolgen van dit werk nooit zoude op zig neemen. Dus nam men het geschrift wederom: en dewijl ik door het vernietigen van de Akademie van* Sedan, *in den herfst van* 1681, *naar* Holland *geraakte, dachte ik niet meer om mijn Brief over de Kometen te* Parijs *te doen drukken. Daar ziet gij de beweegreden, die mij den stijl van een Roomsch Katholijk heeft doen neemen, en de taal en loftuitingee van* Monsr. de Visé, *in de zaken van staat doen nabootsen, enz. En naardien ik alle bedenkelijke voorzorg gebruikte om niet voor den Schrijver van dezen Brief over de Kometen, die in* Holland *weinig maanden na mijne overkomst gedrukt werd, bekent te zijn, veranderde ik niets in de taal, waar van ik gesproken heb, enz.* Hoe zal men deeze twee verscheide verhalen van den zelfden man, nopende een en dezelfde zake, overeenbrengen? Echter schijnt het, dat beide, als eerst opgesteld, na dat het Boek was uitgegeven en eenige beweging veroorzaakt hadde, en toen de Autheur begon ontdekt te worden, vertellingen zijn om zig te ver-

schonen; doch dat de verscheidenheid van de zelve doet zien, dat BAIJLE, eenige gedachten over allerlei dingen, de Religie en den Staat betreffende, der wereld vrij uit willende mededeelen, de gelegenheid van den Komeet, die zig vertoonde, heeft waargenomen, en over de Kometen, kwansuis, schrijvende, veele andere dingen voortbragt, die genoegzaam geene, of zeer weinige betrekking daar toe hebben, en die hij ook wel wist, dat niet eveneens van allen zouden opgenomen worden, en hem misschien nadeelig zouden zijn; waarom hij zig dan op alderhande wijzen heeft zoeken te verbergen, op dat hij toch niet voor den Autheur zoude bekend worden; behoudende nog daarenboven, in gevalle hij daar voor bekend werdt, zijne uitvlucht, dat hij wel verscheide gedachten had geuit, doch niet als de zijne, maar als die van een Fransch Roomsch-Katholijk, wiens persoon hij verbeeldde, en daarom in den smaak van zulk eenen moest spreken. 't Geen te meer doorsteekt, om dat hij die persoonsverbeelding doorgaans niet eveneens heeft waargenomen, en hem redeneringen ontvallen zijn, die een Roomsch Katholijk, volgens zijne grondbeginselen, niet zoude kunnen of durven voeren. Men kan niet zeggen, dat het Boek kwalijk geschreven is; daar zijn veele goede, geleerde en doordringende redeneringen in, die alles, wat men te voorschijn heeft gebragt, om de Kometen als voortekenen van eenig onheil te doen doorgaan, krachtig omverre werpen; maar de brede en verre gezochte uitweidingen over andere stoffen zouden zomtijds wel kunnen doen denken, dat de Schrijver wel iets anders, dan de menschen van de bijgelovigheid omtrent de Kometen te genezen, onder de gemelde persoonsverbeelding, heeft trachten voor den dag te brengen, zonder daar door nadeel te lijden. En, indien hij in der daad geen ander oogmerk heeft gehad, dan hij voorgeeft, is hij ongelukkig geweest, dat hij het niet beter heeft weten in het licht te stellen; dat hij zig door die tweederlei verhaalen meer en meer heeft verdacht gemaakt; en dat men uit dit Boek ontleend heeft de verwen, waar mede men hem bij den Stadhouder en anderen, als ook bij de Kerk, heeft zwart gemaakt.

Hoe BAIJLE voor den Autheur van het werk over de Kometen is bekend geworden, daar van vindt men mede gansch verschillende verhalen in zijne Schriften. In zijnen Brief van den

16 Junij des jaars 1682 spreekt hij van dat werk, niet alleen als of de Autheur nog niet bekend was, schoon het reeds drie maanden was gedrukt geweest; maar ook als van een Boek, dat in *Holland* gerucht gemaakt had, ter oorzake van eenige Paradoxen, welke daar in voorkomen. Ja hij betuigt, in zijnen reeds hier boven aangehaalden Brief, van den 30 Maart des jaars 1683, dat hij verwonderd was, dat men te *Geneve* wist, dat hij 'er de Autheur van was. „ Ik weet niet, door wat toeval (zegt hij) men heeft kunnen weten, dat ik Autheur was „ geworden; want nademaal het een eerste werk is, heeft men „ mij aan den stijl niet kunnen kennen; en ik heb het ook „ aan niemand ter wereld beleden." Men wist het, echter, toen ook in *Holland* al, vermids hij dat gedeelte van zijnen Brief besluit met deeze woorden. „ Ik geloof niet, dat iemand „ in dit Land ooit geweten zoude hebben, dat ik de Autheur „ van 't werk was, indien niet, bij geval, de geene, die het „ origineel geschrift gezien heeft, naderhand iet van mijn schrift „ hadt gezien, dat hij toen kende." Aan den anderen kant, in den jaare 1691, in de Voorrede van *La Chimere de la Cabale de Rotterdam*, zig beklagende, dat de Heer JURIEU (die, na BAIJLE, mede van *Sedam* te *Rotterdam* gekomen was, als Professor in de Theologie en Predikant in de *Waalsche* Gemeente) verspreidde, dat hij zig voor den Autheur van het Boek over de Kometen verklaard hadde, als hij zag, dat het bij de meesten wel ontfangen werd, wederlegt hij dat, als eene volslagene onwaarheid, op deeze wijze. „ Hij (naamlijk BAIJLE) „ had geen voorneemen om bekend te zijn; de Boekdrukker het „ origineel geschrift, aan den gemeenen Patroon der nieuwe „ *Rotterdamsche*, Professoren (den Heere PAETS) vertoond, en „ hem gezegt hebbende, van wien hij het hadde, maakte deeze „ geen geheim daar van voor zijne vrienden. Door deezen weg, „ 't zij middelijk, of onmiddelijk, wist de Heer JURIEU het ook; „ die den Autheur daar over aanspreekende, met een klein verwijt, dat anderen dit geheim wisten, en hij niet, verhaalde „ BAIJLE hem, hoe alles toegegaan was, en sprak met hem over „ eenige zaken, in het Boek vervat. Dit (voegt hij daar bij), „ was kort na dat het gedrukt was, en vóór dat men het oordeel „ van 't gemeen kende, weeten." In de Brieven geeft hij te kennen

hen, dat eenige maanden verlopen waren, eer men wist, dat hij de Autheur was, en dat het geval het alleen ontdekt had: en in de gemelde Voorrede, dat het door den Boekdrukker den Heere PAETS, en zo vervolgens aan anderen, en ook aan JURIEU, is bekend geworden, kort na dat het gedrukt was, en voor dat men het oordeel van het gemeen weten konde. Wat daar onder schuile, is niet wel te ontdekken. Mogelijk heeft JURIEU niet mis gehad, dat BAIJLE wel heeft willen bekend zijn, als hij zag, dat het werk wel ontfangen, en de Schrijver daar over geroemd werd.

Het Boek is gretig verkocht, en verscheide maalen herdrukt, zelfs met Vervolgen en Verdedigingen, hoewel veele Geleerden van gevoelen zijn, dat dezelve het niet hebben verbetert, en dat het, voor de eere van BAIJLE, die, zo als gezegd is, daar door een groot aanzien in de geleerde wereld gekregen heeft, beter was geweest, het te laten zo als het in den beginne was. Ook is het zodanig opgesteld, dat in gevalle het daar bij was gebleven, de opschuddingen en verdenkingen, naar allen schijn, niet zo hoog zouden geklommen hebben, als zij daarna gereezen zijn, inzonderheid na dat zo veele tegenstrijdige verhaalen, door hem zelven, aangaande dat Boek, zijn in 't licht gebragt.

Den 1 Maart des jaars 1682, begon hij een ander Boek, onder den tijtel van: *Critique de l'Histoire du Calvinisme du Pere Maimbourg*, 't welk hij afmaakte in 15 dagen, en te drukken gaf den 30 Maart daar aan volgende, mede zonder naam. Gelijk hij, in zijn werk over de Kometen, de kracht van zijnen geest in scherpzinnige redeneringen heeft doen zien, zo heeft hij in dit Boek een bewijs van de aartigheid van den zelven gegeven. Men vind 'er geene Theologische of ernstige discoursen in: alles is een zoet, luchtig en aangenaam spel en boerterij, vol vernuft en oordeel, zonder gal en bitterheid, zeer bekwaam om de ernsthaftigheid van zijn tegenpartij ter neder te werpen. Zo dra kwam het niet in *Frankrijk*, daar genoegzaam de geheele druk binnen weinig tijds gesleten was, of een iegelijk verwonderde zig daar over. De Autheur werd niet in eenige Schoole in *Holland*, maar onder de beschaafde en voortreffelijke verstanden van *Frankrijk*, voornamelijk te *Parijs*, gezocht; en MENAGE, de toetsteen der fraaije geesten, moest zeggen, dat het wel geschreven en het beste

was,

was, dat over die stoffe in 't licht was gekomen. De Roomschgezinden zelfs hebben niet durven ontkennen, dat hij in de gebeurde zaaken, die hij aanhaalt, meest overal de waarheid heeft betracht. Men zoude aan den stijl nooit bespeurd hebben, dat BAIJLE de Schrijver van dat Boek was; dit werd bij geval ontdekt. BAIJLE, antwoordende op een Brief van een onbekenden, welken hem zijn Boekverkoper DES BORDES, van *Amsteldam*, gezonden had, gaf deeze het Origineel van 't antwoord, welk hij van BAIJLE had ontvangen, aan dien onbekenden; die het aan den jongen CLAUDE, welke de hand kende, vertonende, aldus vernam, dat BAIJLE de Schrijver was, gelijk hij daarna ook nooit ontkend heeft. De eerste druk van dit werk was zo spoedig uitverkocht, dat hij eene tweede uitgave daar van overzag, verbeterde en vermeerderde, in de maand Augustus van het zelfde jaar 1682. De gelegenheid tot het spoedig uitgeven van dit Boek was, dat hij daar door JURIEU spijt wilde aandoen.

BAIJLE, naamelijk, die uiterlijk veel achtinge voor JURIEU toonde, had, echter, geene ware achting voor den zelven, gelijk hij zulks ook onder zijne boezemvrienden niet wilde verbergen. Wetende dan, dat JURIEU bezig was om tegen MAIMBOURG te schrijven, gaf hij dit Boek uit om JURIEU te kweilen, en maakte dat het Boek van JURIEU, dat daarna in 't licht kwam, niet veel geacht werd, schoon het een goed werk is. Want BAIJLE had MAIMBOURG al boertende zodanig om verre geworpen, naar de bekentenis zelfs van Roomsche Schrijvers, dat het Boek van JURIEU te laat kwam, en genoegzaam onnut geoordeeld werd.

Den 2den Maart des jaars 1684 ondernam hij het schrijven van de *Nouvelles de la République des Lettres*; een werk, dat met algemeene toejuichinge en lof, zo om zijne netheid als naauwkeurigheid, overal ontvangen werd. Hij wist, in korte Uittreksels, een duidelijk denkbeeld van een Boek te geven: dorre en duistere stoffen wist hij door levendige, scherpzinnige en geestige schetsen behaaglijk te maaken. Hij gaf de Lezers altoos genoegen: en 't gebeurde zelden, dat de Autheurs hunne werken onder zijne handen niet fraaijer gemaakt vonden, of ten minsten opgehelderd. Dit mag men zeggen, dat dit het aangenaamste werk van BAIJLE is geweest, en waar voor hij de meeste genegenheid gehad heeft. Het eenigste ongenoegen, dat hem, zo lang hij 't zelve heeft

vervolgd, deswegen is ontmoet, was dat hij, in zijne *Nouvelles* van de maand April en Maij 1686, bij het invoegen van een Brief van de Koninginne CHRISTINA van *Zweden*, tegen het gedrag, in *Frankrijk* gehouden, omtrent de *Hugenoten*, na de herroepinge van 't Edict van *Nantes*, gebruikt hebbende eenige uitdrukkingen, welke dier Vorstinne zeer mishaagden, voornamelijk dat deeze Brief van haare *Zweedsche* Majesteit *een overblijffel van Protestanterij was*, haare gramschap tegen hem zag uitbarsten. Het eerste blijk daar van was een zeer scherpe en trotsche Brief, vol bedreigingen, door een bediende van de Koninginne aan hem geschreeven. Hij plaatste daar op een zeer wel opgesteld verdedigschrift, in zijne *Nouvelles* van Augustus: doch dit zette het vertoornd gemoed van CHRISTINA niet ter neder. Daar kwam een tweede Brief, al zo vinnig en bedreigend als de eerste. BAIJLE, aan wien de geringste zaak zwaar op de schouderen lag, wilde niet langer kwalijk bij de Koninginne staan, en besloot, derhalven, een eerbiedigen en onderdanigen Brief aan haar zelve te schrijven: waar mede hij zig zo geestig en zo wel bij haare *Zweedsche* Majesteit rechtvaardigde, dat zij hem de eere deed van hem een vriendelijken, zelfs zeer beleefden Brief, geschreven te *Rome* den 14den December des jaars 1686, ten antwoord te doen toekomen, en hem verplichte, iet zonderlings wereldkundig te maken, dat is, *dat Christina den Godsdienst van haare geboorte af verzaakte, zo haast zij haare jaaren van onderscheid hadde.* Volgens het antwoord der Koninginne van *Zweden*, had haar dat *overblijffel van Protestanterije*, waar mede BAIJLE haar beschuldigde, bijzonder geraakt: en zij eischte deswegen eene vergoeding; die hij haar gaf in de *Nouvelles* van de maand Februarij 1687, aanstonds achter den tijtel. Zij verklaarde, niets te vreezen, in *Frankrijk*, noch te *Rome*, en bekende, dat de Brief tegen de vervolging der *Hugenoten*, ingevoegd in de *Nouvelles de la Republique des Lettres* van Maij 1686 pag. 529, haare eigen was. En vermits zij vernam, dat die Brief gedrukt was, verzocht zij BAIJLE om eenige exemplaaren daar van, en leide hem vriendelijk tot boete op, haar voortaan toe te zenden alle fraaije werken, die waardig waren gelezen te worden, in 't *Latijn*, in 't *Fransch*, in 't *Spaansch*, en in 't *Italiaansch*, over welke stoffe of wetenschap het wezen mogt. Zij zonder-

de

de Romans, noch de Steekschriften; en vooral niet de Chijmische werken uit. Ook beveelt zij hem, haar zijn Journaal te zenden, met de memorie van zijn verschot. Dus nam deeze zaak, die moeijelijke gevolgen konde gehad hebben, gelukkiglijk een einde.

Den 9den Maij van 't zelfde jaar 1684, ontfing hij Brieven uit *Leeuwaarden*, de Hoofdstad van *Friesland*, waar bij hem, om den beroemden naam, welken hij, door zijn werk over de Kometen, verkregen had, de bediening van Professor in de Philosophie aan de Academie van *Franeker*; met eene aanzienlijke jaarlijksche wedde en inkomen, werd aangeboden. Hij antwoordde den volgenden dag, en verzocht een weinig tijds om zig te bedenken; maar den 9den Junij daar aan schreef hij, geen andere beweging of raad, dan die van zijn belangeloos gemoed volgende, een Brief van dankbaarheid, en floeg deeze zo voordeelige aanbiedinge af.

In den jaare 1685 gaf hij het vervolg van zijn *Critique générale de l'Histoire du Calvinisme du Pere Maimbourg* uit, onder den tijtel van: *Nouvelles Lettres de l'Auteur de la Critique générale de l'Historie du Calvinisme de Monsr. Maimbourg*; waar in hij zelf, na dat hij het had afgemaakt, betuigd heeft niet veel genoegen te hebben, tot zo verre dat hij dikwils gedacht heeft het uitgeven te staken. (Men heeft nog een vervolg op dit werk, na zijnen dood, onder zijne papieren gevonden; doch om de zaken, *Frankrijk* betreffende, daar in vervat, niet raadzaam geoordeeld, het zelve in 't licht te brengen.) De negende Brief in de *Nouvelles Lettres*, welke zijne gedachten behelst aangaande het recht van de dwalende Conscientie, heeft veelen doen murmureren tegen de leere des Schrijvers, die men, zo hij voorgaf, kwalijk verstond, schoon hij meende, zig deswegen behoorlijk verklaard te hebben.

Baijle, door den dood, eerst van zijnen jongsten Broeder, in den jaare 1684, en vervolgens door dien van zijnen Vader en van zijnen oudsten Broeder, in den jaare 1685, welken laatsten hij voornamelijk toeschreef aan de mishandeling van de Gereformeerden in *Frankrijk*, zeer bedroef en diep getroffen zijnde, gaf zig, om zig wat te verkwikken, en zijne gevoeligheid daar over te toonen, aan het schrijven van zijn *Commentaire Philoso-*

phique sur les paroles de St. Luc, Contrain les d'entrer. Alvorens dit Boek uit te geven, liet hij vooraf gaan een tractaatje, tot opschrift hebbende: *Ce que c'est que la France toute Catholique sous le Regne de Louis le Grand*; 't welk als eene Inleiding tot het zelve moet aangemerkt worden. Het kwam ook zes maanden eerder in 't licht, en hij bragt het in zijne *Nouvelles de la Republique des Lettres* voor de maand Maart 1686; daar nevens berichtende, dat in het kort zou uitkomen een *Commentaire Philosophique &c.* in 't *Engelsch* geschreeven door een geleerd' Presbijteriaan, over deeze woorden van de Gelijkenisse van LUCAS, XIV, 23. *Dwingt ze in te komen.* Vervolgens haf bij, in de *Nouvelles* van Augustus, den geheelen tijtel op, zeggende den zelven, voor twee dagen van over Zee ontvangen te hebben, met belofte dat het werk zelf hem haast zoude toegezonden worden; zo als het ook, eenigen tijd daar na, voor den dag kwam, verdeeld in drie deelen. In 't eerste stelt hij voor, de bewijzen van verdraagzaamheid der verscheide Religien, en tracht te toonen, dat de woorden van LUCAS niet naar de letter moeten opgenomen worden. In het tweede beantwoord hij verscheiden tegenwerpingen; en in 't derde wederlegt hij alle de bijzondere redenen, waar van ST. AUGUSTIJN zig bediend heeft om het vervolgen der ketters te rechtvaardigen. BAIJLE, al wederom voor den Autheur van dit Boek niet willende bekend zijn, en de wereld doen geloven, dat het in *Engeland*, ten gevalle van een *Franschen* vluchteling, geschreven was, schrijft daar in geheel anders dan hij te vooren gewoon was: want in de Voorrede komen spreekwijzen voor, die buiten gebruik, gemeen en vinnig tegen de Roomsche Kerke zijn. Hij konde zig niet beter verbergen, nademaal hij daar zijnen aart 't eenemaal schijnt te verzaken; en, buiten zijne beminde Tolerantie, kent men 'er BAIJLE niet. Hij noemt de Papisten *schandvlekken van 't Christendom, en wil dat alle Protestansche Vorsten zig met de ongelovige Volkeren van de vier deelen der Wereld vereenigen, om het Pausdom, de oneer van de Christenheid, en zelfs van het menschelijk geslacht, tot reden te brengen.* Hij moet gemelijk en wel in een kwaad humeur geweest zijn, om zo een wonderlijk verbond te maken! 't Waare mogelijk beter geweest, alle die woorden gespaard, en, zonder zulke wijduitgestrekte projecten te maken, het

Dwingt-

Dwingtze in te komen kortelijk uitgelegd te hebben, met te zeggen, dat hier geen krachtdadige dwang noch geweld verstaan moet worden, en dat men de menschen niet meer met stokken dwingt, om bij ons te komen eeten. Daar wordt gesproken van tot een gastmaal te nodigen; en een iegelijk weet, dat men daar toe kragtige en dringende woorden en overtuigende spreekmanieren gebruiken moet. Men zegt immers, dat flaauw vragen toont dat men wil geweigert zijn: *qui timide rogat, docet negare.* Om de welgegrondheid van deeze uitlegginge te bekrachtigen, hadde hij diergelijke uitdrukkingen van de Heilige Schrift, in gelijke gelegenheden gebruikt, kunnen bijbrengen, als in *Genes.* XIX, 3. LUCAS zelf nog eens *Kap.* XXIV. 29. *Hand. der Apost.* XVI, 15. enz. Met één woord, dit werk is in 't geheel slecht geschreven, hard, verward, ongelijk en verdrietig van stijl. Het oogmerk des Schrijvers is, te bewijzen, dat alle Religien of Gezinten, die geene grondregelen hebben, welke tot verstooring van de gemeene rust strekken kunnen, of welke de Godheid, die zij geloven, verongelijken, behooren geduld te worden. Hoe zeer hij het altijd ontkend heeft, twijffelt, echter, niemand meer, dat hij de Schrijver van het Boek was, en van het bijvoegsel, zijnde het derde deel; 't geen ook blijkt uit zijn Dagregister: want schoon hij daar, om het geheim te bewaren, plaats ledig gelaten heeft, vindt men, nochtans, met zijne hand, onder aan dat halfledige blad aangetekend: *Accepta* 3. *pars Comment. Ph. quæ ante morbum absoluta fuerat; & typog tradit. & ante finem Febr. prorsus typis descr.* Dat is: *Ontvangen het derde deel van de Commentarius Philosophicus, dat voor mijne ziekte afgemaakt was, en aan den drukker gegeven, en afgedrukt voor 't einde van Februarius:* als mede uit zijnen Brief aan den Heer DES MAIZEAUX, daar hij zegt: „ Niets zou mij moeijelijker vallen dan een werk „ te vermaken; daarom zal ik mij niet inwikkelen in 't geene gij „ mij voorgesteld nopende de *Commentaire Philosophique.*"

Tegen dit Boek, en ook tegen den negenden Brief van de *Nouvelles Lettres*, tot vervolg van de *Critique Générale*, bevoorens gemeld, schreef de Heer JURIEU een werk, genaamt: *Des droits des deux Souverains en matiere de Religion, la Conscience & le Prince, pour detruire le Dogme de l'indifference des Religions, & de la Tolerance universelle, établie dans le*

Commentaire Philosophique 1687, *A Rotterdam chez de Graaf in* 12. Dat is: *De rechten der twee oppermogendheden in 't stuk van Godsdienst, het Gewisse en den Vorst, om te vernietigen de leere van de onverschilligheid van Godsdiensten, en de algemeene verdraagzaamheid, vastgesteld in de Commentaire Philosophique* 1687. *Te Rotterdam bij de Graaf in* 12. Het is waar, dat JURIEU een groot kettermaker was, die, bij gelegenheid dat hij den eenen bestreed, te veel aan de andere zijde overhelde, en ook andere buiten noodzaaklijkheid aantastte. Even zo ging hij hier ook te werk; waar door hij zig den grooten SAURIN, die met zo veel lof Predikant in de *Walsche* Kerke te *Utrecht* geweest is, op den hals haalde; hoewel dit juist niet tot lof van BAIJLE kan geduid worden, als of SAURIN zijne verdediging op zig hadde genomen; want hij wederleide wel kragtig, 't geene in JURIEU te wederleggen was; maar ook niet minder 't geene hij aanstootelijk in de *Commentaire Philosophique* vond; dat al vrij veel is, inzonderheid het geeven van een voorregt aan de dwalende conscientie, dat niet anders dan aan de verlichte conscientie toekomt: welk voorrecht BAIJLE niettemin eenigzins verzagt heeft in zijnen voorgemelden negenden Brief van de *Nouvelles Lettres*, alwaar hij duidelijk zegt, dat men aan God eens rekenschap zal moeten geeven van het geene men naar de dwalende conscientie gedaan heeft.

In 't laatste van den jaare 1685 kreeg hij ook verschil met den vermaarden Doctor ARNAUD, dat hem noodzaakte, in 't begin van den jaare 1686, eene verdediging uit te geeven. Hij had, in zijne *Nouvelles de la Republique des Lettres* voor de maand Augustus 1685, het uittreksel brengende van *Reflexions Philosophiques & Theologiques* van dien Doctor van de *Sorbonne sur le Systéme de la Nature & de la Grace du Pere Malebranche*, geschenen te kennen willen te geven, dat men de goede trouw van ARNAUD, in het aantasten van Vader MALEBRANCHE, over zijne leere, rakende *het vermaak der zinnen*, enz. zoude kunnen verdacht houden. De Doctor, die niets minder dan lijdzaam was, gaf aanstonts een *Avis à l'Auteur des Nouvelles de la Republique des Lettres* uit, waar van BAIJLE den korten inhoud bragt in zijne *Nouvelles* van December 1685, met belofte van de Vacantie van Kermis te zullen besteeden om dat geschrift ter

toet-

toetze te brengen. Hij hield zijn woord, en gaf zijn *Reponse de l'Autheur des Nouvelles de la Republique des Lettres à l'Avis, qui lui à été donné sur ce qu'il a dit en faveur du Pere Malebranche, touchant le plaisir des Sens &c.* in 't licht in de volgende maand Januarius, in welke hij ook daar van in zijne *Nouvelles* kennis gaf. ARNAUD liet het daarom nog niet glijden; en denkende ongetwijffeld, dat het schande was, tot stilzwijgen gedwongen te worden, zelfs door de kracht der waarheid, kwam hij met nieuwe hairkloverijen voor den dag, onder den tijtel van: *Dissertation de Monsr. Arnaud sur le pretendu Bonheur des plaisirs des sens &c.* Dit kwam van de pers in 't begin van den jaare 1687, in den tijd, dat BAIJLE door eene ziekte genoodzaakt werd, van het schrijven zijner *Nouvelles de la Republique des Lettres* af te zien, en alle Letteroefeningen te staken. Na zijne herstelling oordeelde hij het te laat, om een geschil te hervatten, dat de menschen al vergeten hadden.

Men kan niets zekers zeggen op het voorgeven, dat BAIJLE de Autheur is van de *Fransche* overzetting van den *Latijnschen* Brief van den Heer PALTS, dien men ook in 't Nederduitsch gezien heeft, over de beroerte en verwarring in *Engeland*, nadat Koning JACOB DE II. den troon beklommen had. Zij was gedagtekend te *Londen* den 12den September 1685, N. S. en BAIJLE gaf 'er een naauwkeurig en kort begrip van in de *Nouvelles* van de volgende maand October. Veelen hebben gemeend, dat hij het was, die in den tijtel beduid werd door Monsieur B***, aan wien de Brief geschreven was. De meeste inhoud loopt over het dulden van de geenen, die van de regerende Religie zijn. De Schrijver stierf den 8sten October des jaars 1685, en BAIJLE voegde zijne lofrede bij het uittreksel, waar van zo even gesproken is, in een tweede uitgave van zijne *Nouvelles.* Ook spreekt hij nog, op twee plaatsen, van hem in zijn *Dictionarie Critique.* Het was niet meer dan redelijk, zijne erkentenis voor de weldaaden van een zo waardigen en edelmoedigen patroon te betoonen.

Ondertusschen werd de gezondheid van BAIJLE, door gestadig studeeren en werken, zodanig gekrenkt, dat hij, gelijk hij in zijn Dagregister zelf zegt, genoodzaakt werd, het schrijven van zijne *Nouvelles de la Republique des Lettres* geheel te laaten varen.

ren. Hij heeft daar van geschreeven XXXVI Deelen in 12; hebbende begonnen met de maand Maart 1684, en geëindigd met Februarij 1687; welke laatste maand hij niet geheel afmaakte. Zijn opvolger in dit werk van geleerdheid, was de beroemde Heer BASNAGE DE BEAUVAL, Rechtsgeleerde. De rust, die hij, eenigen tijd, genoot, herstelde hem nog zo haast niet. Hij was gekweld met binnenkoortsen, die hem meer dan een jaar lang bijbleven. Middelerwijl ging hij naar *Kleef*, daar hij, den 13den Augustus des jaars 1687, kwam, en bij den Heer FERRAND bleef, tot den 15den September, wanneer hij naar '*s Hertogenbosch*, en verder, met de Heeren BIEL en FARSON, beide Predikanten, naar *Aken* vertrok, alwaar hij de wateren, met goed gevolg, gebruikte.

Zijne ziekte, die hem gedwongen had, zijne *Nouvelles* voor de maand Februarij 1687, onvolmaakt, uit te geeven, belette hem niet, het derde deel van zijn *Commentaire Philosophique* te vervolgen. De zo genaamde wederlegging van dat werk, die JURIEU, in 't begin van 't jaar, in 't licht gegeeven had, in zijn Tractaat, *Des Droits des deux Souverains*, &c. had hem genoeg getroffen, om hem te noodzaaken zig te verweeren. Hij begon met een soort van Voorrede, gedagtekend den 30 Maij 1687, welke hij deed stellen voor de Exemplaaren van de *Commentaire*, die nog bij zijnen Boekdrukker waren. Onder anderen waarschouwde hij het gemeen daar in, dat 't Boek van JURIEU nergens anders op steunde, dan op eene verkeerde stelling van den staat van het geschil, zig ophoudende met te bewijzen, *dat men God, zeer dikwils beleedigt met naar het licht van de Conscientie te werk te gaan*; 't geen de Schrijver van de *Commentaire* nooit ontkend, maar in het tegendeel zelf zeer duidelijk staande gehouden had. Vervolgens deed hij, in de *Nouvelles* van de maand October, door den Boekdrukker, kennis geeven, dat de Autheur van de *Commentaire* een antwoord op dat Tractaat van den Heer JURIEU liet drukken, die ook, volgens de Voorrede van het bijvoegsel of derde deel, vóór het einde van December afgemaakt was; en 'er was ook reeds een deel, 't welk bijvoegsels tot de voorgaande stukken behelsde, van gedrukt; doch de twee andere deelen, welke dit antwoord moesten bevatten, en een volkomene wederlegging van het Boek van JURIEU

be-

behelzen, werden te rug gehouden, om reden, die in de Voorrede daar van gegeeven worden; zo dat 'er niets anders dan 't bijvoegsel uitkwam, in den jaare 1688.

In het begin van 't jaar 1690 zag men een Boek in 't licht komen, genaamd *Avis important aux Rèfugiès sur leur prochain retour en France &c.* waar in de vluchtelingen om de Religie uit *Frankrijk* kwansuis vermaand werden, hoe zij zich te gedragen hadden, indien zij hoop wilden scheppen, naar de voorzeggingen van JURIEU, in zijne Verklaring over de *Openbaring van* JOHANNES, binnen korten tijd weder naar hun Vaderland te keren. Deeze ongelukkigen werden daar in zeer vinnig doorgestreken en deerlijk mishandeld, en aan veele dingen een kwaadaartige draai gegeven. Voornamelijk werden zij berispt over hun kwaad gedrag omtrent hun Vaderland, den Koning en zijne Regeëring, die zij beschuldigden door hunne *Gazette*, *Lardons*, en dergelijke schriften, mitsgaders prenten, (welke men, echter, meest verkeerd op hunne rekening stelde, terwijl ze van den beroemden ROMEIN DE HOOGHE uitgevonden en gemaakt werden,) gestadig te beledigen. Boven al werd hen ten laste gelegd, dat zij zo veel op hadden met de Revolutie in *Engeland*, die zij, zo gezegd werd, met de pen en den degen, zo veel in hun vermogen was, ondersteunden, den ongelukkigen Koning JACOB DEN II allen hoon en smaad aandoende. Dewijl nu dit Boek in *Holland* uitkwam, in 't begin, zo als even gezegd is, van 1690, te weten in 't laatste van de maand April, hoewel het gedagtekend was den 1ste Januarius, en de tijtel inhield, dat het aan eenen der vluchtelingen tot een nieuwjaarsgift was gegeven, waar bij het met een schoonen stijl, krachtig, doch te gelijk boertig en schimpende geschreven was; en daar in veele bijzonderheden gevonden werden, die iedereen niet weten konde, waar uit bleek, dat de Schrijver een man van verstand en wetenschap moest zijn; zo werd BAIJLE van zeer veelen, ja genoegzaam van het gemeene gros, voor den Autheur daar van gehouden. Die 'er wel inzonderheid in het openbaar tegen op kwam, en hem daar mede beschuldigde, was JURIEU. Deeze gaf een Boek uit, dat ten tijtel voerde: *Examen d'un Libelle contre la Religion, contre l'Etat, & contre la Révolution d'Angleterre, intitulé: Avis important aux Réfugiés sur leur prochain retour en France.* Dat meer is, BAIJLE

werd ook beschuldigd, de Autheur te zijn van eene zamenzweering voor *Frankrijk* tegen *Engeland*, de Vereenigde Nederlanden, en alle hunne bondgenooten, mitsgaders het geheele Protestantendom, om dat hij had willen laten drukken een ontwerp, over de wijze om vrede te kunnen maken; 't welk de opsteller, een GOUDET, Koopman te *Geneve*, hem ten dien einde gezonden had. Dit verplichtte hem om zig tegen JURIEU te verdedigen, en een werkje uit te geven, dat hij noemde, *Cabale chimérique, ou Refutation de l'Histoire fabuleuse & des Calomnies, que Monsr. Jurieu vient de publier malicieusement contre un certain Projet de Paix, & touchant le Libelle intitulé, Avis important aux Réfugiés.* Daar kwam ook een geschrift tegen BAIJLE, in twee Deelen verdeeld, voor den dag, genaamt: *Nouvelle des Convictions contre l'Auteur de l'Avis aux Réfugiés, avec le nullité de ses justifications, par un Ami de Monsr. Jurieu, premiere partie, & derniere conviction contre le Sr. Baijle, &c. au sujet de l'Avis aux Réfugiés, pour servir de Factum, sur les Plaintes portées aux Puissances de l'Etat, in* 4, waar op BAIJLE een fraai antwoord uitgaf, onder den tijtel van *La Chimere de la Cabale de Rotterdam, demonstrée par les prétendues Convictions, que le Sr. Jurieu a publié contre Monsr. Baijle.* De ziekte van den beschuldiger schortte de hevigheid voor een korten tijd op; maar dezelve werd weder opgewekt door den ijver van een' vriend van JURIEU, die een boekje in 't licht gaf, genaamt; *Le Philosophe dégradé, ou la Reponse à la Chimere de la Cabale de Rotterdam* 1692, *à Amsterdam in* 12. Hier op antwoordde BAIJLE door zijn *Avis au petit Auteur des petits Livrets:* waar in hij zijne onschuld bewijst, en de bespottelijkheid doet zien van den beschuldiger en zijnen kampvechter, aan wien hij een twede boekje schreef, genaamd: *Nouvel Avis au petit Auteur des petits Livres, concernant ses Lettres sur les differents de Monsr. Jurieu & de Monsr. Baijle.* Deeze krijg werd van weerkanten hevig voortgezet, en BAIJLE kwam JURIEU ook met een Latijnsch boek aan boord. Dit Latijnsch werk van BAIJLE had ten tijtel: *Janua Cœlorum reserata cunctis Religionibus à celebri admodum Viro Domino Petro Jurieu, verbi Divini Pastore, &c. Amstel. in* 4. 1692. JURIEU betrok DE BEAUVAL me-

mede in 't spel; maar die verdedigde zig zo wel, dat ieder een hem, wat ook JURIEU mogt zeggen, moest vrij kennen. Ook spaarde hij Doctor WELWOOD te *Londen* niet, welke geschreven hadt, dat een geleerd man in *Frankrijk* (verstaande daar door den Heer DE PELISSON, gelijk hij zig daar over nader verklaart heeft) Autheur van het Boek *Avis aux Réfugués* was, en dat hij hem niet alleen kende, maar dat hij ook verzekerde, dat die het hadt geschreven op bevel van Koning JACOB DEN II van *Engeland*, zig als toen in *Frankrijk* onthoudende, en van den Koning van *Frankrijk*. Deeze was al mede van de zamenspanning. Wat ook BAIJLE deed om zijne onschuld staande te houden, JURIEU liet niet af hem voor den Schrijver van dat Boek te willen doen doorgaan; doch hij heeft het altijd volstandig blijven ontkennen; en DE LA BASTIDE, die DE PELISSON zeer wel kende, als Commis van *Fouquet* met hem geweest zijnde, en altijd gemeenschap en briefwisseling met hem gehouden hebbende, heeft met veele redenen trachten te bewijzen, gelijk ook Doctor WELWOOD, dat DE PELISSON de Autheur daar van was. Die het een en het ander uitvoerig wil beweerd zien, leeze *Histoire de Monsr. Baijle & de ses Ouvrages &c. pag.* 174 & 297. De schriften over dit geschil wederzijds gewisseld, en die menigvuldig zijn, vindt men, nevens den tijd, wanneer ze zijn uitgekomen, in de zelfde *Histoire de Baijle &c. pag.* 187, naauwkeurig aangetekend; hoewel 'er, echter, nog zeer veelen gevonden worden, die BAIJLE voor den Autheur houden: te meer, om dat men zegt, dat de Boekverkoper MOETJENS, in den *Haag*, die het gedrukt heeft, beleden zou hebben, dat het werk met de hand van BAIJLE zou geschreven, en door dien Heer hem ter hand gesteld zijn. Het word nog te meer geloofd, om dat BAIJLE zodanig eene achting niet alleen voor zijne natie had, dat hij van oordeel was, dat men in *Frankrijk* alleen verstand had: maar ook met den Koning, zijne Staatsdienaars, Officiers en Soldaten zo veel op had, dat hij oordeelde, dat die Koning alleen waardig was te regeeren, en dat 'er zo veele wijsheid en dapperheid in zijne dienaars gevonden werd, dat niemand van alle natien op verre na daar bij kon haalen. Het was hem een doodelijk verdriet, als men niet wel van dezen Koning en zijne Regeering sprak, en wanneer de dapperheid van Koning WILLEM en anderen geprezen werd. Hij was dan van ge-

dach-

dachten, dat zijne landslieden, om de Religie uit *Frankrijk* gevlucht, ondankbaar tegen hun Vaderland waren, als zij zig in den dienst van vreemde Vorsten tegen *Frankrijk* begaven. De *Engelsche* Revolutie kon bij hem niet door den beugel, naar het schijnt uit oude Monarchale beginselen; waar bij, mogelijk, wat Reupublikeinsche haat tegen Koning WILLEM, te *Rotterdam* aangeleerd, gekomen is. Doch het was voornamelijk tegen JURIEU gericht, dien hij grootelijks haatte, zelfs eer het geschil uitborst; wiens Maximes hij niet kon verdragen, schoon hij uiterlijk aan hem alle blijken van vriendschap en achting gaf. Dit maakt het nog waarschijnlijker, dat hij de Autheur is, gelijk 'er ook dingen in voorkomen, die niet wel als van iemand, in *Holland* wonende, konden geweten worden; en zijne beste en gemeenzaamste vrienden zullen het niet ligt ontkennen.

Ondertusschen, niettegenstaande JURIEU hemel en aarde bewoog, kon hij het, echter, in de *Walsche* Consistorie van *Rotterdam* niet te boven komen om BAIJLE te veroordeelen; ja hij had werk om zijne eigen rechtzinnigheid, die BAIJLE ook aangetast had, te kunnen staande houden: en schoon hij in de *Walsche Sijnode* van *Breda* triumpheerde, was 't hem, nogthans, niet mogelijk, de Acten der voorgaande Sijnode, tot zijn nadeel gesteld, uitgeschrapt te kunnen krijgen. Hij zocht dan den Nederduitschen Kerkenraad van *Rotterdam* in zijne belangen over te haalen; maar dit wilde in 't eerst niet gelukken; doch in 't jaar 1693 slaagde hij beter, tot ongeluk voor BAIJLE. In het jaar 1692 had Koning WILLEM DE III van *Engeland*, als Stadhouder van *Holland*, eenige Heeren van de Magistraat van *Rotterdam*, die men oordeelde al te Republijkeinsch gezind te zijn, door een' Brief, aan de Magistraat zelf geschreven, van hunne ampten en waardigheden afgezet: onder welke juist die geenen waren, die wel de meeste achting voor BAIJLE hadden. JURIEU verzuimde niet, zig daar van te bedienen; hij bragt, derhalven, aan den Nederduitschen Kerkenraad van de gemelde Stad, het Boek over de Kometen aan, als vol gevaarlijke en goddeloze stellingen. Hier door maakte hij denzelven tegen BAIJLE op; 't welk hem niet zwaar viel: want die van het Consistorie, meest geslagen vijanden der *Cartesianen*, zagen wel haast van wat Philosophie BAIJLE was, en namen daarom de beschuldigingen gaarne aan. En de-

dewijl 'er, zo als gezegd is, uitdrukkingen in het Boek voorkomen, die vrij wat bedenkelijkheid in hebben, en een *Roomschgezind Franschman* daar wordt ingevoerd, wordt al de lof, den *Franſchen* in het zelve gegeeven, vertoond als nadeelig voor den Staat en de belangen van Koning WILLEM, van welken die van den Kerkenraad als groote en ijverige voorvechters wilden aangezien worden. Zij bedienden zig van den voet, dien zij op het Raadhuis hadden, en bragten de zaak ter Kamer van Burgemeesteren, daar zij vertoonden, dat BAIJLE niet waardig was Profesſor in hunne Stad te weezen. Burgemeesteren, deeze Remonſtrantie niet durvende in den wind ſlaan, in eene geſchapenheid van tijd, dat men hen geduurig dreigde met 't Hof van den Stadhouder, dat zo veel te ligter vuur kon vatten, om dat BAIJLE zijne bevordering ſchuldig was aan dien grooten Republikein PAETS en zijnen aanhang, en nog in verſche geheugenis hebbende, wat niet lang geleden hunne medemakkers wedervaren was, namen, op den 13den October des jaars 1693, een beſluit, waar bij zij BAIJLE van zijn ampt als Profesſor ontſloegen, zijne jaarwedde van 500 guldens, daar toe geſteld, introkken, en hem verboden iemand meer in 't bijzonder te onderwijzen: zo dat het Boek over de Kometen, dat zo lang in de wereld was geweest, hem nog eindelijk verderflijk werd.

Deeze proceduuren, die hij *onordentelijk en in den grond onrechtvaardig* noemde, veroorzaakten bij veelen groot ongenoegen in de Stad. De oorzaak van zijne afzetting was, zo als hij zelf zegt, het Boek over de Kometen. Hij mogt praaten en zo wijd en breed bewijzen, als hij wilde, dat de Kometen noch de oorzaak, noch het voorteken van eenig onheil zijn; maar hij had niet voorzien, dat zij een zo ongelukkigen invloed op hem zouden hebben, en hem in een' ſtaat brengen, waar in hij alle zijne Philoſophie nodig had om zig te troosten. Hij beklaagde zig ten hoogſten, dat men hem veroordeeld had, zonder hem te hooren, en zonder hem te vragen, of hij 't extract uit zijn werk, door zijn partij gantsch niet getrouwelijk gemaakt, goedkeurde; dat men zijne woorden verkeerd uitleide, en dat de Magiſtraat hem zijne beſchuldigers niet had laaten wederleggen. Daar werd, in het voorſchreven vonnis of de reſolutie, niet geſproken van het *Avis aux Réfugiés*, noch van het project van vrede, dat hij te druk-

drukken had willen geeven; dat, zegt hij in eenen zijner Brieven, zou veel haatelijker geweest zijn. JURIEU, en die het met hem hielden, verspreidden niettemin overal, dat de afzetting van BAIJLE gegrond was op de zamenspanning van *Geneve*, en op het *Avis aux Réfugiés*. Maar eene misdaad van staat zou zwaarder gestraft zijn geworden, dan door afzetting van een ampt en verbod van onderwijs; gelijk hij aan eenen zijner vrienden schreef.

Hij verdroeg zijn ongeluk als een Stoïsch Philosoof, die alles, wat hij niet heeft, voor onnut aanziet, aan wien de onbaatzuchtigheid het vergenoegen geeft, en de matigheid voor een genoegzaam inkomen verstrekt. Ondertusschen bevond hij zig evenwel, zo door het verlies van zijn Professorsampt en Tractement, als doordien hij altijd weinig zorg gedragen had iets te verzamelen, geheel van onderhoud ontbloot. In dusdanige bedroefde gesteltenis voor een anderen, was BAIJLE nog gelukkig: hij bezat een bezadigd gemoed, en niet gezet op goederen en waardigheden, zou hij zelfs de beroeping geweigerd hebben, als men ze hem had opgedragen. Het viel hem, geen kapitaal hebbende, echter hard, eensklaps 500 guldens 's jaars te missen; behalven dat hij nog een klein bankeroet had aan de onkosten, die de gewaande vredemaker DE GOUDET hem had veroorzaakt, door het zenden van zijn vredevoorslag op de post, en denzelven hier in *Holland* te laaten omdeelen, welke die ondankbaare hem nooit wedergegeven heeft. In zijn ongeluk verloor hij, echter, zijne vrienden niet, in *Holland*, noch elders. De Graaf VAN GUISCARD in 't bijzonder, gehoord hebbende, dat hij zijn beroep kwijt was, zogt hem in *Frankrijk* te trekken, om hem de opvoeding van zijnen Zoon te vertrouwen; ten welken einde hij hem duizend kronen jaarlijksch aanbood, onder verzekering, dat hij met het Hof beraadslaagd had om hem eene volkomene vrijheid van conscientie te doen genieten. Maar BAIJLE geen genegenheid daar toe hebbende, en niettemin gevoelig over de blijk van eene zo zonderlinge achting, verschoonde zig met zijn zamenstellen van zijn *Woordenboek*, dat reeds verre gevorderd was. Daar was ook een Heer in *Engeland* van het eerste aanzien ten Hove, die BAIJLE tekenen van zijne edelmoedigheid willende geeven, aan eenen zijner vrienden te verstaan gaf, hem honderd en vijftig Guines te willen schenken, indien hij hem dat werk opdroeg. Die vriend deed alles, wat

mo-

mogelijk was, om hem te bewegen deeze aanbieding niet te ver-verwerpen, en de opdragt te doen, zo als hij verzocht werd; doch BAIJLE, nimmer baatzoekend, wederstond de aanzoeken van deezen vriend, en van anderen, welke zig daar bij voegden en te vergeefsch alle krachten inspanden om hem tot die believing, zo voordeelig voor zijne beurs, te brengen. Hij oordeelde zig al te duidelijk tegen het gebrek der Autheuren, die zig veeltijds, in hunne opdragtbrieven, door een pluimstrijkenden en slaafschen geest laten regeeren, verklaard te hebben, om gevoegelijk te kunnen wagen van zelf daar toe te vervallen. Die hem in zijne ongelegenheid het meest bijstond, was de Boekverkoper LEERS, voor wien hij ook altijd groote achting behield; zo dat, niettegenstaande andere Boekverkopers hem voor zijnen arbeid veel meer boden dan LEERS gaf, hij dat altoos geweigerd, en voor hem in 't laatst bijna alleen gewerkt heeft.

Zijne vijanden, met zijne afzetting nog niet te vreden, hielden niet op moet woeden. Zij boezemden Koning WILLEM, Stadhouder van *Holland*, een vooroordeel tegen hem in, zodanig, dat die hem verdacht hield, al te Republijkschgezind te zijn. Maar hij heeft altijd betuigd en verklaard, dat hij zig nooit anders bemoeid had dan met zijne Boeken; dat hij zonder heersch- of staatzucht leefde; en, zo hij eenig ongenoegen daar in hadde, zulks niet was, dat hem dit zijn fortuin belette; maar dat het hem onnut en zelfs hinderlijk voor zijne vrienden maakte.

BAIJLE dus buiten beroep en volkomen meester van zijnen tijd zijnde, schikte zig geheel en al tot het zamenstellen van zijn *Dictionaire Historique & Critique*, dat is: *Historisch en Oordeelkundig Woordenboek*, waar van hij, eenigen tijd te vooren, hadde uitgegeven een Project, in 8, 't welk daarna in 't geheel in 't *Woordenboek* gebragt is. Hij werkte daar met allen ijver aan, niettegenstaande hij veel met hoofdpijn, veroorzaakt door zijnen gestadigen arbeid, gekweld was. Hier door verloor hij van elke maand verscheide dagen, welke hij naderhand door sterker werken weder moest inhalen. Hij schreef aan verscheidene geleerden, zijne vrienden, om licht en onderrichting over zommige zaken, en met een om hunne gedachten en raad daar over te hebben; welk een en ander hij met eene verwonderlijke leerwilligheid

heid ontvong, en met een uitstekend onderscheldend oordeel volgde; hen dikwils betuigende, dat hij meer van een oprechten raad hield, dan van de alderzoetstvleijende lofstuitingen. Hij was ook, in de daad, een groot vijand daar van, en zag eene rechtmatige berisping, eene vermaning, een bericht, dat men hem gaf, als eene weldaad aan. Alle zijne brieven zijn vol van deeze blijken van zedigheid en leerlust. Ook mag men zeggen, dat 'er, buiten eenige dingen, die den Godsdienst raken, waar in hij al te verre is gegaan, nooit nutter, leerzamer en te gelijk aangenamer werk in 't licht gekomen is, dan dit Woordenboek van BAIJLE. Men vindt daar in geen verdrietig en langdradig verhaal van geringe zaken en dorre en schrale geschiedenissen, noch eenig beuzelachtig gezwets van geslachtregisters, dikwils alleen naar de verwaandheid en den hoogmoed der belanghebbers, en de Begeerlijkheid der Autheuren opgesteld en nageschreven. De doorluchtige en voortreffelijke personen van allerlei slag, van wat natie of Godsdienst het ook zij, worden daar in naar het leven afgebeeld; hun aart en karacter ontdekt; de omstandigheden hunner daaden, de beweegredenen van hun gedrag, de bijzonderheden hunner leere en gevoelens, 't zij ten goede, 't zij ten kwade, worden daar in een vluggen, vloeijenden, natuurlijken en sierlijken stijl vlijtig nagespeurd en onderzocht, onder bijvoeging van een geregelde en naauwkeurige oordeelkunde, die vergezelschapt is van aangename, en ook schrandere aanmerkingen. 'T is een Woordenboek, welks onderwerp bijna algemeen, hoewel deszelfs gedaante zonderling is. De stoffen van den Godsdienst, van de zedeleer, wijsgeerte, welsprekendheid, tijdkunde, wiskunst, en van verscheidene andere wetenschappen, worden daar in verhandeld met eene geleerdheid, die zelf de geleerden van den eersten rang doet verwonderd staan, en die bekwaam is om op een behagelijke wijze te leeren en te onderrichten, al wie de geleerdheid bemint, en de groote mannen tracht te kennen. De Heer DE ST. EVREMONT zegt, *dat Baijle een zo bevalligen zwier aan zijne ongemene geleerdheid geeft*, *dat men nooit moede wordt zijn uitmuntend Woordenboek te lezen. Zijne tijdkundige uitbreidingen*, voegt hij daar bij, *vermoeijen mij wel een weinig: doch zij zijn nodig voor de Historieschrijvers*, *en ik vind in de vol-*

volgende ſtoffen wel haast, waar mede mij te vergoeden. Wat zoude het lezen een vermaak zijn, indien alle geleerden zo veel fijnheid en keurigheid van geest hadden!

Dit alles is waar; maar men moet evenwel bekennen, dat dit geleerde en anders nuttige Boek met veele vrije en ſtoute gedachten en verhaalen, den Godsdienst betreffende, vervuld is; waarom het ook, hier en daar, tegenſtand en hartige berispingen heeft moeten ondergaan. Dat het in *Frankrijk* verboden is, zal derhalven niemand wonder dunken; maar dewijl een iegelijk niet weet, hoe het met dat verbod is toegegaan, zal 't niet ondienſtig zijn, zulks hier kortelijk bij te verhaalen. De Boekverkopers te *Parijs*, het Woordenboek van BAIJLE willende herdrukken, hadden daar toe een Privilegie nodig. De Heer BOUCHERAT, Kanſelier van *Frankrijk*, beval daar op den Abt RENAUDOT het na te zien en te onderzoeken. Deeze deed dat onderzoek, naar veeler gedachten, wat te ſtreng, en gaf zijn oordeel daar over in geſchrifte: 't welk het vóornemen der Boekverkopers verhinderde. Het geſchrift van den Abt RENAUDOT werd aanſtonds gedrukt, en de Heer DE ST. EVREMONT beantwoordde het gedienſtiglijk voor BAIJLE; doch BAIJLE zelf verklaarde, dat zo hij het ooit zou wederleggen, zulks niet zou geſchieden, dan na dat hij zou weten, dat de Autheur het voor het zijne erkende zodanig als men het had uitgegeven. Zijn Woordenboek werd dan in *Frankrijk* verboden; maar het leed niet lang, of hij had redenen om zig daar over te troosten, en zelfs eindelijk verheugd te zijn; deeze redenen geeft hij in een zijner brieven. Zijne gematigdheid en zagtzinnigheid tegen zijnen onrechtvaardigen en ſtraffen berisper ging naderhand zo ver, dat hij zijnen vriend, den Heer DES MAIZEAUX, ernſtig verzocht, in de nieuwe uitgave van de Werken van ST. EVREMONT, die hij ſtond te doed, niet te willen brengen het antwoord van dien vermaarden Autheur op het oordeel van den Abt RENAUDOT over het Woordenboek. Dit deed BAIJLE voornamelijk, om dat hij den Heere DE WITT, Secretaris van *Dordrecht*, Zoon van den Raadpenſionaris, een groot vriend van den Abt, beloofd had, het gebeurde zodanig te zullen vergeten, dat in geenerlei maniere meer van dat geſchil geſproken zou worden: 't geen hij ook getrouwelijk, in de tweede uitgave van zijn Woordenboek, heeft nagekomen. JURIEU, die wat ligt geraakt was,

en een foort van zeer bitteren ijver voedde, meende, op verfcheidene plaatfen van 't Woordenboek, wat gevoelig berispt te zijn. Meer was 'er niet noodig om hem alle bedenkelijke middelen te doen zoeken, om het zwart te maken, en voor een ondeugend Boek uit te krijten. Ten dien einde verfpreidde hij aanftonds, eer het verfchil tusfchen BAIJLE en RENAUDOT bijgeleid was, het oordeel, welk de Abt RENAUDOT te *Parijs* daar over gegeeven had: waar op BAIJLE antwoordde, met zijne *Aanmerkingen* op een gedrukt gefchrift, ten tijtel voerende: *Jugement du Public, & particulierement de l'Abbe Renaudot, fur le Dictionaire Critique de Sr. Baijle:* en hier op kwamen al wederom meer gefchriften in 't licht. Het credit van JURIEU was reeds groot genoeg geweest, om in het Confiftorie van de *Walfche* Kerk te *Rotterdam* tegen het werk van BAIJLE te doen procederen; want men moet bekennen, dat de Heer JURIEU een groot vermogen op den Kerkenraad had. Dit gefchiedde op deeze wijze, volgens den Brief van BAIJLE, die, in het jaar 1698, op een half blad in 12, gedrukt werd. „ Daar werden (zegt hij) Gecommitteerden „ benoemd om mijn Woordenboek te onderzoeken. Zij lazen „ het, en maakten extracten en aanmerkingen. Hun raport aan „ het Confiftorie gedaan, en alle andere voorbereidfelen befchikt „ zijnde, alvorens tot het vonnis te treden, werd ik ontboden „ voor het Confiftorie te verfchijnen, en ik kwam daar ten ge„ zetten dage. De ftaat van 't gefchil in 't algemeen, en 't eer„ fte punt der extracten en aanmerkingen in 't bijzonder mij zijn„ de voorgehouden, vraagde men mij, wat ik daar op te ant„ woorden had. Mijn antwoord was, dat ik niet geweten heb„ bende, aan wat kant de zaak begonnen zou worden, niet an„ ders gereed had gemaakt dan een zeer algemeen discours, dat „ ik tot deeze twee punten bragt: 1. Dat ik eene menigte zaken „ tot mijne rechtvaardiging op ieder voorwerp van klachte te „ zeggen hadde: en 2. dat ik, om het Confiftorie een lang ver„ volg van een lastig onderzoek en nafporing te fparen, en om „ de vrede en ftichting te bevorderen, liever wilde de zaken, die „ reden tot misnoegen hadden gegeeven, in eene tweede uitga„ ve veranderen, dan op bewijzen en bewijsredenen dringen, en „ toonen, dat men ongelijk hadt zo hart te roepen; dat ik het „ gemeen reeds kennis gegeven had, op wat wijze ik bezig was

„ mijn

„ mijn werk te verbeteren, volgens den raad, dien men mij in 't
„ bijzonder wel zou willen geeven. Ik verklaarde het Consisto-
„ rie met een, dat ik met alle leerwilligheid en eerbied in acht
„ zou nemen het licht, dat zij mij zouden gelieven mede te dee-
„ len: en kortom, dat, indien ik ketterſche of dwalende gevoe-
„ lens hadde voorgesteld, ('t welk ik niet geloofde) ik die ver-
„ zaakte, gelijk ik reeds in een geschrift, over drie of vier maan-
„ den gedrukt, verklaard had. Dit antwoord te algemeen bevon-
„ den wordende, werd mij gezegd, dat men mij de aanmerkin-
„ gen, die het consistorie op mijn Woordenboek hadde gemaakt,
„ zou ter hand stellen: zo als mij dezelve dan ook eenige dagen
„ daar na door Gecommitteerden, daar toe benoemd, gegeven
„ werden. Zij kwamen onder anderen op deeze vijf hoofdpun-
„ ten uit: 1. De aanhalingen, uitdrukkingen, aanmerkingen,
„ door het Boek verspreid, bekwaam om kuisſche ooren te kwet-
„ sen: 2. Het artijkel van David: 3. Het artijkel van de Mani-
„ cheen: 4. Dat van de Pijrronisten: 5. De lof, gegeven aan
„ menschen, die of het wezen en aanwezen, of de voorzienig-
„ heid Gods geloochend hebben. Hier op antwoordde ik dezelf-
„ de twee zaken als te vooren: eerstelijk, dat ik meende veel re-
„ denen bij te brengen te hebben, om mij op al die punten te
„ rechtvaardigen: en ten anderen, dat ik des niettegenstaande
„ gereed was de steenen des aanstoots, die men in het Boek
„ vondt, daar uit te neemen. Ik voegde daar bij, 1. Dat ik
„ nu uit de aanmerkingen van het consistorie wetende, waar de
„ bezwaarnissen lagen, klaarder zag in wat voegen de zaken kon-
„ den te recht gebragt worden; en dat het mij zeer gemakkelijk
„ scheen alles te verhelpen; 't zij door besnoeijing of verande-
„ ring der uitdrukkingen, 't zij door bijvoegingen of ophelderin-
„ gen. 2. Dat ik bijzonderlijk het artijkel van David zodanig
„ wilde vermaken, dat 'er niets in zou blijven, dat Godvruchti-
„ ge gemoederen eenigen aanstoot kon geeven. 3. Dat ik ten
„ opzichte van het gruwelijke leerstuk van de twee hoofdbegin-
„ selen, dat is te zeggen van 't Manicheendom, overvloedig ge-
„ declareerd had, hoe ongerijmd, gedrochtelijk, en strijdig niet
„ alleen tegen de Religie en de Godsvrucht, maar ook tegen de
„ zuiverste en klaarste denkbeelden van de reden en de rechte
„ Philosophie mij dat voorkwam: dat ik mij daar over in de twee-

„ de uitgave breeder zou uitbreiden: en dat, ingevalle ik als „ Historieschrijver gemeent had verplicht te zijn, de tegenwerpin- „ gen der Manicheen in al haare kracht te verhaalen, aan de an- „ dere kant had gedacht, dat zulks zonder gevolg was, en mij „ scheen, dat ik niets anders deed dan uit te breiden 't geen on- „ ze alderrechtzinnigste Godgeleerden alle dagen in weinige woor- „ den zeggen." dat is, *dat de overeenstemming van de heiligheid en de goedheid Gods omtrent de zonde en de elende van den mensch een onbegrijpelijk geheim is*, *dat wij met alle nederigheid aanbidden moeten*, *verzekerd zijnde*, *dat*, *dewijl het niet geopenbaard is*, *wij verplicht zijn de zwarigheden van onze zwakke reden te doen stil zwijgen*. „ Dat ik over andere stoffen, „ en met name wel wegens de bestaanlijkheid van de uitgestrektheid en de beweging, genoeg had verklaard, op zommige te- „ genwerpingen niet te kunnen antwoorden, maar dat voor mij „ geen reden is om een leerstuk te verwerpen; dat ik op nieuw „ over die van de Manicheen met aandacht denken zou, en dat, „ indien ik antwoorden vond, of indien de Heeren Predikanten „ van het consistorie mij 'er wilden verschaffen, ik dezelve de „ beste gedaante zou geven, die 't mij mogelijk zoude zijn. „ 4. Dat ik het zelfde antwoordde aangaande het artijkel van „ Pijrrho. En 5 dat ik, nopende den lof, aan de goede zeden „ van eenige Atheisten gegeven, eene oplossing beloofde, wel- „ ke zou doen zien, hoe die zaken, dewelke ik in de Boeken „ gevonden heb, en die de wetten van de Historie mij genoodzaakt hebben te verhaalen, den waren Godsdienst niet moeten „ ergeren, en dezelve ook in der daad geen ongelijk doen. De „ Gecommitteerden van dit gesprek aan het consistorie verslag „ gedaan hebbende, wilde men, 't geen ik mondeling gezegd „ had, wel in geschrift hebben. Ik gaf derhalven eene memorie „ over, waar in ik, de twee algemeene punten van mijne woordlijke antwoorden eerst aangeraakt hebbende, betuigde, dat ik „ nooit van gedachten geweest was van als mijn gevoelen voort- „ te brengen, eenige stelling, die strijdig was tegen de geloofsbelijdenisse van de Gereformeerde Kerke, in welke God mij „ de genade gedaan had van mij te laten geboren worden; dat, „ in gevalle dergelijke stellingen in mijn werk gevonden werden, „ (hoewel ik dat niet vertrouwde) dezelve daar buiten mijn we-

„ ten

„ ten moeften ingeflopen zijn, en dat ik die ontkende en herriep. „ Dat zo ik in zommige opzichten vrijheden van philofopheren „ gebruikt had, welke buitengewoon waren, zulks was, om dat „ ik meende, dat men die ligtelijk verfchonen zou uit inzicht „ van de natuur van 't werk, waar in ik te gelijk de perfoon „ van Historiefchrijver, en die van uitbreider moest verbeelden, „ zonder den meesterachtigen leeraar te fpeelen. Dat de zorg, „ die ik gedragen hadt om Philofophifche aanmerkingen te doen „ dienen tot bevestiging van een leerftuk, 't welk hoofdzakelijk „ in onze Kerke is, en dat wij geftadig aan de Sociniaanen te„ genwerpen," namentlijk, *dat men zijn verftand aan het Goddelijke gezag moet onderwerpen, en geloven het geene God ons in zijn Woord openbaart, fchoon het licht van de Philofophie daar mede niet altijd overeenkomt*, „ mij had doen ho„ pen, dat alle mijne Proteftantfche lezers over mijne uitbreidin„ gen eer gefticht dan geërgerd zouden weezen. Dat het mij „ zeer leed was, dat de uitkomst aan mijne hoop niet had be„ antwoord; en dat, indien ik de uitwerking van de vrijheid, die „ ik gebruikte, voorzien had, ik mij daar voor wel naauwkeu„ rig gewacht zou hebben. Dat ik, om het voorledene te ver„ beteren, die plaatfen in een tweede uitgave verhelpen, en de „ aanmerkingen, mij door het confiftorie medegedeeld, ten „ hoogften in acht zou nemen. En verders deed ik hier bij de „ bijzondere verklaringen, welken ik mondeling aan de Heeren „ Gecommitteerden gedaan had, rakende het artijkel van Da„ vid, dat van de Manicheen enz. Op deeze memorie ftel„ de het confiftorie eene Acte op, met de aanmerkingen en „ bepalingen, die het goed vondt; en dat was, Mijnheer, het „ vredig befluit van deeze zaak. Zij betoonden te wenfchen, „ dat ik, zonder tot een tweede uitgave, die nog lang zou kun„ nen achterblijven, te wachten, iets deed drukken, 't welk de „ gevoelens, die ik in mijne memorie had voorgefteld, aan het „ gemeen bekend maakte. Ik bewilligde daarin gaarne, en kwijt „ mij tegenwoordig van die belofte; het heeft aan mij niet ge„ haperd, dat ik mij daar van niet eerder gekweten heb." Te *Rotterdam* den 7 Julij 1698. Dit dus afgelopen zijnde, begaf BAIJLE zig vlijtig aan het bewerken van de twede uitgave van zijn Woordenboek, en vermeerderde het bijna de helft. Deeze twee-

de druk kwam uit den 27 December des jaars 1701, zonder besnoeijng; maar 't was tegen zijn' zin, dat de Boekdrukker, meer op den winst, dan op de meening van den Schrijver ziende, het artijkel van DAVID daar wederom in bragt. Dit Woordenboek werd ook in 't Engelsch overgezet door DE LA ROCHE, *Fransch* vluchteling te *Londen*, en, met eenige kleine bijvoegingen en verbeteringen van den Schrijver, gedrukt in den jaare 1709, bij TOMSON, in vier Deelen, zijnde een zeer fraaije druk.

Van de afzonderlijke zaaken, die hij in zijn Woordenboek niet wel kon brengen, maakte hij, als 't ware om zig wat te verkwikken, het werk, genaamd, *Reponse aux questions d'un Provincial*, dat te *Rotterdam* bij LEERS gedrukt werd, en in 't licht kwam, in den Jaaren 1704, 1707 en 1709, in vijf Deelen i[illegible], waar van het laatste na zijnen dood eerst het licht zag. Hij had geene groote gedachten daar van, en oordeelde, dat het niet veel roem aan den Schrijver kon geeven: waarom hij ook niet gaarne daar voor wilde gehouden zijn. Hij zeide zelfs, dat het niets aanmerkelijks, of daar ieder een naar tracht, behelsde, en dat het eer geleezen moest worden voor tijdverdrijf, dan om 'er geleerdheid in te vinden. Op die wijze deed hem zijne zedigheid, of wel zijne vreeze voor eenig kwaad, spreeken van alles, wat uit zijne penne kwam; maar de geleerden, en zelfs de groote Heeren, oordeelden daar voor anders.

De Graaf VAN ALBEMARLE liet hem, door den Baron VAN WALEF, uit *'s Gravenhage* den beleefdsten en vriendelijksten Brief schrijven, om hem te bewegen over te komen, en bij hem in *'s Gravenhage* te blijven wonen, met alle de vrijheid en al 't vermaak, dat hij zou kunnen wenschen. Men hield hem voor, dat hij de Stad *Rotterdam* door zijne tegenwoordigheid genoeg vereerd had, en dat de hoofdplaats van *Holland*, met alle haare voorrechten, ook gerechtigd was hem te nodigen, om haar te verkiezen boven een verbli f, tot den koophandel geschikt. Men vertoonde hem de uitsteekende agting, die men voor hem hebben, en den eerbied, dien men aan zijne verdiensten bewijzen zoude, als mede de vriendschap van een Heer, die ongemeen veel achting voor hem had. Men bood hem boekerijen en fraaije wandelingen aan, om zijne Philosophie te voeden, te vervrolijken, en genoeglijk te onderhouden. Men herinnerde hem een

van

van zijne eigene ſtellingen, in zijn *Réponſe aux queſtions d'un Provincial*, *Tom. II. Ch.* 11. te weten, *dat een man van ſtudie het verblijf van de eerſte Stad van een Staat verkiezen moet voor dat van mindere Steden: Verzaak*, voegde men daar bij, *uw eigene ſtellingen*, *of vergun ons de gunst*, *die wij u verzoeken.* Eindelijk, men beloofde hem het alleraangenaamſte en zachtſte leven, dat 'er te bedenken was, bij den zeer edelmoedigen, weldadigen Heer, die altijd in een gelijk humeur, en van een beminnelijken geest was; wordende dit alles onderſteund met de beweegreden van de bewaring zijner gezondheid. Dit zelfde bevestigde Mijlord Graaf van ALBEMARLE, door een Brief, dien hij hem naderhand zelf ſchreef, waar in hij hem nog nader drong zijn verzoek toeteſtaan. Doch BAIJLE verſchoonde zig met de gelijkvormigheid van leven, die hem, zeide hij, als een zwak oud man, en voor zijn weeke geſteltenis best diende. Want hoewel hij niet meer dan 59 jaaren oud was, had hij een zwakker ouderdom dan anderen dikwijls op de 70 of 75 jaaren; en dus ſloeg hij deeze voordeelige en loflijke aanbieding af. Hij werd ook nog van verſcheidene Grooten geëerd. Eene, zo door geboorte, als aanzien, maar vooral door haar verſtand, groote en vermaarde Keurvorſtinne, met haare dochter, eene Koninginne, in den *Haag* zijnde, deed eene reize naar *Rotterdam* om onzen Philoſooph te zien en te ſpreeken, dewijl het niet mogelijk was hem naar den *Haag* te trekken, zelfs niet voor weinig tijds: en daar kon men ter naauwernood van hem verwerven, dat doorluchtig gezelſchap te zien. Hoe Philoſophisch hij zig in die converſatie gedroeg, weeten best die 'er bij tegenwoordig zijn geweest. Hij was ook in groote achtinge en vriendſchap bij Mijlord Graaf van SHAFTSBURIJ in *Engeland*, die hem eenige ſchoone geſchenken deed, welke hij, echter, niet dan bezwaarlijk aannam: hij ſchreef aan eenen zijner vrienden, hem verzoekende, dat hij de milddadigheid van dien Lord wilde doen ophouden, weigerende de nieuwe geſchenken, die hij hem doen wilde. Ook wachte hij zig, uit zuivere onbaatzuchtigheid, hem de Boeken, die hij ſedert eenigen tijd had uitgegeven, toe te zenden. BAIJLE dagt als MARTIALIS, dat een arme, die niets aan een rijken geeft, mild is, aldus ſchrijvende, *Lib. V. Epigr.* 18, *ad Quinct.*

 Quo-

Quoties amico diviti nihil donat,
O Quinctiane, liberalis est pauper!

De geleerden van verscheidene plaatsen van Europa overlaadden hem met eer, en zochten zijne vriendschap; tot een bewijs waar van hier alleenlijk aangehaald zal worden de vermaarde Societeit van *Dublin*. Deeze gaf hem openlijke tekenen van haare hoogachting en zonderling vertrouwen in zijne geleerdheid. Hoedanig dit doorluchtig genootschap van geleerden over de werken van BAIJLE dacht, blijkt uit den Brief, dien de beroemde EDUARD SMITH, Secretaris van dat Genootschap, naderhand Bisschop van *Down* en *Connor* in *Ierland*, hem, in den naam van de Societeit, schreef. BAIJLE werdt daar in door die Geleerden aangezien, als een levende en overvloeijende bron, en een onuitputtelijke grond van wetenschap en kunsten. Ten opzichte van de mededeeling en het wederzijds overzenden van hunne werken, 't welk BAIJLE hun verzocht had, vergelijkt dat voortreffelijk genootschap, uit zedigheid, het geene van hunnen kant gezonden zal worden, bij de kleine kramerij en beuselingen, die men, in den koophandel bij de *Indianen*, tegen hun goud en kostelijkheden verruilt, *Rogas, ut ad te nostra mittantur: lubenter accedimus; haud dubitantes, nobis perinde eventurum, ut apud Indos mercaturam exercentibus, qui viles nugas auro nobiliore commutant; tenuiora nostra tentamina utilioribus orbis litterarii inventis donabis.* Het zou te lang vallen, hier meer voorbeelden bij te brengen van de begeerte der Geleerden om gemeenschap en onderhandeling met hem te houden, en van het werk, dat zij van zijne schriften maakten.

BAIJLE was reeds zes maanden ziek geweest aan een borstkwaal, een erfelijk ongemak, waar aan verscheidene van zijne maagschap gestorven zijn. Maar dewijl JAQUELOT zijne bijzondere gevoelens, ten opzichte der Religie, vinnig aangetast, en LE CLERC zig te gelijk, als in gemeenschap met hem, tot zijn beschuldiger verklaard had, begaf hij zig, echter, tot het wederleggen van hunne beschuldigingen, bij een geschrift, te vinden op het einde van het vierde deel van zijn *Réponse aux questions d'un Provincial.*

Niet-

Niettegenftaande zijnen brand op de borst, zijne binnenkoorts, zijnen hoest, en zijne ongemeene magerheid, die dagelijks op 't nog vermeerderde, hem fterk drukten, wilde hij geenerleije geneesmiddelen gebruiken, zelfs niet van de eenvoudigften, waar door hij misfchien eenige verligting zou bekomen hebben. Hij zeide, *dat hij de dood beter hield dan een kwijnend leven, en dat het best was, de natuur te laten begaan, en haare werking te laten doen, dan haar door medicijnen te dwarsbomen. Zij zal*, voegde hij 'er bij, *vaardiger in haare verrichting zijn, alhoewel de medicijnmeefters haar dikwils genoeg meer voorwaards dan achterwaards doen gaan.* Hier bij kwam eene fterke verbeelding, dat zijne moeder en verfcheidene van zijne vrienden, aan een dergelijke kwaal, in den zelfden ouderdom, waren weggerukt, en hij daarom ook daar aan fterven moest. Zijne vertrouwde vrienden wisten ook wel, dat hij voor ouderdom vreesde: want dewijl veelen, die in den bloei hunner jaaren fterke geeften wilden zijn, in hunnen ouderdom, zo hij meende, door zwakheid van geest, van gedachten zijn veranderd, was hij beducht, dat ook dit aan hem zou kunnen gebeuren. Nu ftelde hij daar in eene eer, om zo op het einde van zijn leven te zijn, gelijk hij te voren geweest was: en daarom wilde hij niets gebruiken.

In deezen droevigen ftaat liet hij nog niet af een werk op te ftellen, waar in hij zijne Religie, tegen zijne twee evengemelde ontzagchelijke vijanden, nog nader dapper verdedigde, onder den tijtel van *Entretiens de Maxime & de Themifte*, dat eerst na zijnen dood te voorfchijn gekomen is.

Hij heeft, naar maate hij meer fchreef, in het laatfte van zijn leven, ook meerder vijanden gekregen: want behalven JURIEU en zijnen aanhang, mitsgaders SAURIN, wien hij nooit veel geantwoord heeft, als hier en daar in zijn Woordenboek, als mede JAQUELOT, welke reeds genoemd is, heeft nog de Heer BERNARD, Profeffor te *Leiden*, getracht hem in het ftuk van Religie verdacht te maaken. Maar een der laatften van zijne tegenftreveren, dien men te gelijk voor zijnen grootften beftrijder moet houden, is geweest de Heer LE CLERC, mede reeds genoemd. Het gefchil tusfchen die twee mannen is al vrij hoog gelopen, en zij hebben de een den anderen van groote zaaken befchuldigd. LE

CLERC betichtte BAIJLE, dat hij een Godverzaker en Spinosist was, die in alle zijne werken had toegelegd om de Religie te ondermijnen. BAIJLE wederom beschuldigde LE CLERC, zo niet een *Sociniaan*, ten minste een *Ariaan* en een groot snorker te zijn, die in alle zijne schriften werk maakte om de Godlijke Openbaring en het H. Woord op losse schroeven te stellen; ja die zelf, om die geheel om verre te werpen, zig van de argumenten van SPINOSA bedient had. 'T zou veel te langwijlig zijn, dit groot geschil uit te haalen. Die daar van nader willen onderricht wezen, kunnen, zo zij het der moeite waardig oordeelen, de schriften, wederzijds daar over geschreven, naleezen, als mede de Apologie voor BAIJLE, in de meer aangehaalde *Histoire de Baijle &c. pag.* 119. hoewel ook alles, wat daar gezegd word, niet blindelings te onderschrijven is, om dat de opsteller van die Apologie niet alleenlijk zeer partijdig is, maar zelfs niet nalaat, bij die gelegenheid, brave mannen, waar bij hij noch in geleerdheid, noch in deugd op verre na reiken kon, onbeschoft te roskammen. Men zal hier ook geen oordeel over dat geschil tusschen die twee letterhelden vellen; want gelijk zij beiden voor mannen van verstand, elk een wel versnedene pen hebbende, om klaar, krachtig en overtuigende te schrijven, moeten gehouden worden, zo kan men zig genoegzaam ook niet onthouden te geloven, dat zij beiden bewezen hebben, wat zij te bewijzen voor hadden: die BAIJLE hier over leest, zal zeggen, hij heeft gelijk; en die LE CLERC leest, zal genoodzaakt zijn het zelfde te zeggen.

De tijding van BAIJLE's ziekte verspreidde zig ondertusschen onder de Geleerden. Een van die orde, de Heer DE LARROQUE, zijn bijzondere vriend, verkreeg eene schoone Consultatie in geschrift voor hem van den Heere FAGON, eersten Medicijnmeester van den Koning van *Frankrijk*, LODEWIJK DEN XIX, welke die ervaaren Doctor aldus begon: *Men kan niet zonder smert verstaan, dat de onverschilligheid voor het leven den beroemden Heer Baijle gebragt heeft tot het verzuimen van eene ziekte, waar van de minste aanvallen vreeslijk zijn.* Daar op schreef hij hem eene uitstekend diëet of levenwijze voor, zonder eenig ander medicijn, en eindigde zijne Consultatie met deeze woorden: *Ik zou van harte wenschen, dat men al deezen dwang spaaren konde, en dat het mogelijk ware, een hulpmiddel te* vin-

vinden, zo voortreffelijk als de verdiensten van den geenen, voor wien het gevraagd werdt. Te Versailles den 27 December 1706. Zo als men deeze Consultatie, met den post, van *Parijs* naar *Rotterdam* af zou vaardigen, verstond men, dat het te laat, en BAIJLE niet meer in de wereld was. Indien hij zig slegts een weinig hadde willen wachten, had men, menschelijker wijze, kunnen hoopen, hem langer te zien leven; maar dit was de minste zijner zorgen; en men zou bijkans zeggen, dat hij zijnen dood geheel naar zijn leven heeft willen doen gelijken, en sterven zo als hij geleeft had, met de pen in de hand. Hij stierf ook zonder bedlegerig te zijn geweest, en zonder zijnen gewoonen trant van leven en doen te veranderen, als daar in alleen, dat hij geduurende de twee laatste maanden, om zig van spreeken te onthouden, uit vreeze van zijne borstkwaal te verergeren, geén bezoek gaf of ontving: 't welk hij zijne vrienden had doen goedkeuren. Men geeft voor, dat 'er nooit een Philosoof is geweest, die de vermaning van *Martialis* (*Lib.* X. *Epigr.* 47.) *Summum nec metuas diem, nec optes*, beter dan BAIJLE oefende. Hij zag, zegt men, den dood met trage schreden aankomen, zonder denzelven uiterlijk te vreezen, of daar naar te verlangen, blijvende altijd even gerust, zonder zig ooit in 't minst te verzetten of te ontroeren, tot het einde toe. Hij tastte hem, echter, eenigermaate onvoorziens aan: want den 28sten December des jaars 1706, eene geschreeve Copie van zijne *Entretiens de Maxime & de Themiste*, waar in hij JAQUELOT en LE CLERC wederlegt, aan zijnen Drukker gegeeven hebbende, sprak hij een korten tijd met zijne Hospita, en klagende over koude, verzocht hij haar, voor hem een weinig vuur te willen haalen. Eer zij wederom kwam, was hij reeds dood: want de *Vomica* los gaande, stikte hij in het bloed en den etter, en werd, geheel gekleed, in zijn bed dood gevonden, in den ouderdom van 59 jaaren, één maand en tien dagen. LE CLERC geeft voor, dat zijne schriften hem zo hard hebben getroffen, dat hij daar van gestorven is.

Om BAIJLE naar het leven af te malen, moet men, met die hem gekend, met hem omgegaan, en zijne schriften met aandacht gelezen hebben, zeggen, dat het pourtrait gansch niet naar hem gelijkt, als men hem vertoont een man te zijn geweest, *weinig be-*

bekwaam om in eenige zaak in te dringen, of om eene zaak te openen; maar wel om zwarigheden zonder einde te maken omtrent het geen hij niet verstont: wiens geheel Philosophisch licht bestont in wat van het Peripatetische, dat hij bij de Jesuiten te Theulouse hadde geleerd, en een weinig Cartesiaansch, dat hij nooit doorgrond hadde: en wiens geest zo zeer was vervuld met nietigheden, en zo zeer afgetrokken met het nasporen van dingen, die van geen gewicht zijn, dat 'er niets recht Philosophisch meer in konde. Ja ieder een, die dit pourtrait ziet, buiten den Schilder zelf, zal moeten staande houden, dat die BAIJLE dus afschilderen, of de kunst van pourtraiten te maaken, immers naar het leven, geenzins verstaan, of de slimste geelzucht hebben, die 'er te bedenken is, en dat hunne ogen vol gal zijn, waar door zij niet zien kunnen. Die hem aan den anderen kant, als een van de eerste geesten in de Historie- en Letter-kunde afschilderen, gaan ook wel iets buiten 't spoor. Dat hij in de Historie der Letterkunde zeer ervaren is geweest, kan zijn Woordenboek getuigen; en wat de geleerdheid en de geleerde talen, inzonderheid de Oostersche, belangt, daar in was hij niet verre gevorderd, zelfs niet in de Griekfche. Maar hij was een goed Philosoof, zo veel de Bovennatuurkunde aangaat; want wat de overige deelen van die wetenschap betreft, daar in kan men niet zeggen dat hij uitgemunt heeft. Zijn geest was schrander, doordringende, fijn, net en aartig: zijne verbeelding levendig, vlug en vruchtbaar: zijn geheugen wonderlijk en weergaloos in het onthouden van de zaken met alle haare omstandigheden, zonder die ooit te vergeeten. Hij was van natuure goedaartig en van een zeer gemakkelijken en vermaakelijken ommegang, en zijn gezelschap, 't zij dat men ernstig wilde spreken, of zig vermaken, altijd waardig: beleefd en vriendelijk jegens ieder een, tederhartig, gedienstig en goeddoende vopr zijne vrienden. Of het een bewijs van zijnen vreedzaamen aart geweest is, dat hij, zedert dat hij Professor te *Sedan* was geweest, nooit een beroep in eenige Akademie heeft gezocht, of willen aanneemen, om de oneenigheden, den twist en jaloezij, die daar veeltijds regeeren, dan of het geweest is, om, buiten eenige verbintenis zijnde, zijne gedachten zo veel te vrijer te voorschijn te brengen,

gen, zal men daar laaten. Nooit heeft men hem kunnen beschuldigen, dat hij tot vleeschlijken wellust overgegeeven zou zijn geweest. Hij was, integendeel, kuisch in al zijn gedrag; schoon men hem wel beschuldigd heeft, dat sommige uitdrukkingen in zijne schriften, voornamelijk in zijne *Critique Générale*, en in zijn *Dictionaire*, somtijds niet al te zuiver geweest zijn. Hij had een afkeer van het Vrouwlijke geslacht, meest evenwel uit jalouzij. In zijne jeugd was hij eens verliefd geweest; maar ziende, dat de Dochter, waar op hij verslingerd was, meer achting toonde voor een welopgeschikten en levendigen jongeling, dan voor hem met al zijne Philosophie, was hij daar over zo gramstorig geworden, dat hij bijna geen Vrouwen wilde aanzien; gelijk hij dan deeze gramstorigheid tegen het Vrouwlijke geslacht, in alle zijne schriften, waar het te pas kon komen, en vooral in zijn Woordenboek, heeft vertoond. Men kon hem niet beweegen, om uit beleefdheid, bij het inkomen en afscheid, eene Vrouw te kussen; voorgeevende, dat de natuur geen evenredigheid in het bedeelen van schoonheid hebbende gehouden, hij, om éene schoone, dan ook vijftig lelijke Vrouwen zou moeten kussen. Nuchter en magtig was hij in spijze en drank, niet hakende naar geneuchten, eere en aanzien, noch groote schatten. Hij had geen knecht, noch meid, en kon zig met weinig behelpen, wetende zig ongemeen wel naar zijnen staat te schikken. Zijne gezondheid was zeer teder; nogthans droeg hij gansch geene zorg daar voor, zo groot was zijne onverschilligheid voor 't leven. In zijn schrijven was hij vrij, en durfde allerleije gedachten, zelfs in het stuk van den Godsdienst, op de baan brengen; maar in zijn spreeken was hij zeer achterhoudende, en geduurig op zijn hoede. Het is bekend, dat veelen, zelfs groote en aanzienlijke mannen, uit allerleije landen, ziende zijn vrij schrijven, hem voor een Vrijgeest houdende, bij hem gekomen zijn, om over dat stuk met hem te spreeken, en van hem wat te leeren: maar hij heeft het telkens van de hand geweezen, betuigende, dat hij verre daar van af was, en dat men hem te onrecht beschuldigde; dat zijn schrijven alleenlijk daar heenen gericht was, op dat de geopperde zwarigheden door anderen, die geleerder waren dan hij, mogten weggenomen worden; en om de noodzakelijkheid van het aanneemen der Goddelijke Openbaaring aan te dringen.

Hij

Hij was zeer nieuwsgierig van aart, en wilde gaarne alles, wat in de waereld omging, tot het minste toe, weten: kwam 'er een vreemdeling, die hem iets wist van den staat der Akademien van geleerdheid aan te brengen, die was altijd welkom, en het was een groot vermaak voor hem. Of hij vrij van verwaandheid, die den Geleerden dikwils maar al te eigen is, geweest zij, laten wij daar: want men weet, dat hij de gewoonte had, als hij iets had uitgegeven, zig wel voor een tijd te zoek te maaken, om ondertusschen te hooren, wat oordeel daar over geveld werd; en als hij zag, dat het gepreezen werd, was hij gansch niet zonder aandoeninge en kittelinge daar over. Met dit alles roemde hij gaarne de werken van anderen: zelfs prees hij JURIEU, eenen zijner vinnigste beschuldigers, terwijl hij den rechtmatigen lof, dien men hem zelven van alle kanten gaf, voorgaf niet te kunnen verdraagen. Arbeidzaam en onvermoeid werkte hij, tot op den ouderdom van veertig jaren, veertien uuren ieder dag: eens schreef hij aan eenen vriend, dat hem bijna niet geheugde, sedert zijn twintigste jaar, eenigen ledigen tijd gehad te hebben. Zijn stijl, wel wat naar dien van MONTAGNE gelijkende, was levendig, stout, natuurlijk, vloeijende, en tamelijk regelmaatig; maar zijn sterk geheugen en zonderlinge weetenschap deeden hem veeltijds in lange en leerzame buitenredenen uitweiden, welke hij, echter, de kunst had, als nuttig en zelfs noodzakelijk, weder te leiden tot de gevolgen, die hij daar uit trekken wilde. Gelukkig, indien hij den geest van de eenvoudige Christelijke Religie doorgaans in zijne schriften behouden, nooit andere dan door dezelve gewettigde uitdrukkingen gebruikt, en geene aanleiding had gegeeven om te denken, dat hij een Protestant was, die tegen alle Religien protesteerde. De Jesuiten van *Trevoux* hebben hem beschuldigd van geveinsdheid omtrent zijne vrienden, om dat hij hun niet altijd kennis gaf van 't geen, noch van de ware redenen, waarom hij schreef; doch of het dien Vaderen wel passe, zulke beschuldigingen of verwijten te doen, zal men hier niet onderzoeken. Dat hij zijnen naam aan 't hoofd van eenige zijner schriften niet gemeld, ja zelfs zig deswegen voor zijne vrienden bedekt gehouden heeft, daar over kan hem niemand aanvallen: want 'er kunnen omstandigheden van tijden en

zaken geweest zijn, die dit genoeg verschonen. Maar dat evenwel de gestrengste zedekunde, in 't stuk van waarheid en logenen, niet krachtig in zijn gedrag doorstraalde, blijkt uit zijne hier voor bijgebragte verschillende en tegenstrijdige verhaalen, zo nopende de oorzaaken van het in 't licht geven van zijn Boek over de Kometen, als wegens de wijze, hoe hij voor den Schrijver van 't zelve ontdekt werd; mitsgaders uit zijne sterke betuigingen, dat hij de Autheur niet was van de *Commentaire Philosophique*, daar getoond is, dat hij het nogthans was. Wat het *Avis aux Réfugies* betreft, daar over is te voren gesproken.

Behalven de werken, hier voor gemeld, heeft BAIJLE nog gemaakt *Dissertation concernant de livre d'Etiénne Junius Brutus, imprimé l'an* 1579. 't geen sommigen gemeend hebben te zijn van THODORUS BEZA: maar dat door HUBERT LANGUET onder dien naam geschreven is. De tijtel is: *Stephani Junii Bruti Vindicia contra Tijrannos, sive de Principis in Populum, Populique in Principem legitima potestate;* welk Boek verscheiden maalen herdrukt is, in 8 en 12 te *Amsteldam*. Deeze Dissertatie heeft hij zelf op 't einde van zijn Woordenboek gebragt; waar bij, behalven eenige verhandelingen aangaande sommige Artijkels, in dat Woordenboek voorkomende, de volgende twee gevoegd zijn: *Dissertation sur l'Hippomanes*, en *Dissertation sur le Jour*. Ook heeft hij, in den jaare 1686, volgens zijn meergemelde Dagregister, in zijn negen-en-dertigste jaar, geschreven een Latijnschen Brief (dien hij naderhand voor een zeer slecht werk heeft gehouden) *De scriptis adespotis; van de naamloze schriften*. Na zijnen dood zijn daarenboven onder zijne papieren nog gevonden verscheidene werken die niet gedrukt zijn: als *Leçons d'Histoire & de Philosophie. Abrégé des Vies des Hommes illustres de Plutarque. Continuation de la Critique de l'Histoire du Calvinisme de Monsr. Maimbourg. Dictionaire Mythologique. Discours sur la Vie du Grand Gustave.* Een groot getal *Brieven*, en eenige *Dissertatien*, die niet afgemaakt waren.

HOOGSTRATEN, *Woordenboek*. 's Mans afbeelding is in 't koper gebragt, door PETIT,

BAIJUM, een Dorp of Buurt in *Friesland*, wordende door den Pre-

Predikant van *Welsrijp* bediend, behoorende onder de Klasfis van *Franeker*.

Baijus, (*Michiel*) word, door and. valerius en foppens, in den rang der *Hollandsche* Geleerden geplaatst, met opnoeming van zijne schriften, en bijgevoegd afbeeldsel. Dan, in hunne aanwijzing niets wetenswaardig vindende, als behelzende meest alle twistschriften, die lang in onbruik geraakt zijn, gaan wij dezelve, zonder verdere melding, voorbij.

Vide foppens, *Pars II.* bl. 889.

Bazeldonk, ook wel *Hemelspoorte* genaamd, is het eerste Klooster, door de *Wilhelmiten*, in de Nederlanden, opgericht, te *Husch*, in het kwartier van *Maasland*, op de plaats, de *Winkel* genaamd, door eenen wijnand bazel, in het jaar 1152. Na de verplaatsing tot digt onder '*s Hertogenbosch*, heeft het den naam van *Donk* gekreegen, en in het vervolg dien van *Bazeldonk*; wordende de *Wilhelmiten* ook wel *Bazelaars* genaamd. Met de derde verplaatsing, die geschied is 1545, werd het in de Stad geplaatst, nabij de *Vuchter Poort*, waar toe de inval van maarten van bossem in *Braband* aanleiding gaf. Want als de tijding van de inneeming van het Kasteel van *Hoogstraaten* de Magistraat ter ooren gekomen was, deed dezelve, uit vreeze van belegerd te zullen worden, het Klooster afbreeken, en vergunde aan de eigenaars het zelve naderhand in de Stad optebouwen. In 't jaar 1549, werd de Kerk daar van, door den Bisschop van *Kastorie*, plegtig ingewijd. Het Klooster zelf was wel klein, doch had rijker inkomsten dan eenig ander, en voerde toen den naam van *Hemelspoorte*. De bewoonders bestonden van hun eigen inkomen, zonder iets van de gemeente te trekken. F. sonnius gaf zig te *Rome* veel moeite, om hen in Waereldsheeren te doen veranderen, en de inkomsten des Kloosters tot zig te trekken. Het bleef in weezen tot het jaar 1629, wordende toen, na dat, door Prins fredrik hendrik, de Hervormde Godsdienst aldaar was ingevoerd, vernietigd.

Oudenhoven, *Oudh. van 's Hertogenbosch.*

Beatrix. Toen, door den geduchten watervloed des jaars 1421, die

die voornaamlijk de *Zuid-Hollandsche Waard* trof, omtrent *Dordrecht*, een verbazend aantal Parochien en Dorpen, door het water verslonden werden, bewaarde de Godlijke Voorzienigheid, in dien algemeenen nood, een *klein kind*, het welk in deszelfs wieg, met eene Kat, na lang op de golven gesukkeld te hebben, te *Dordrecht* kwam aandrijven. Men verhaalt 'er bij, dat de Kat de oorzaak van het behoud des kinds zou geweest zijn, aangezien, wanneer de wieg, door het water, na de eene zijde werd over geslingerd, de Kat weder op de andere zijde sprong, waar door de wieg in evenwigt bleef. 's Meisjes doopnaam onbekend zijnde, noemde men haar BEATRIX (*de gelukkige*). Tot jaaren gekomen, werd zij de Echtgenoote van eenen JACOB ROEROM; uit wiens stam en huwelijk veele aanzienlijke Geslachten, zo om streeks als buiten *Dordrecht*, hunnen oorsprong bekomen hebben, als die van ROEROM, VAN DEN HAVERT, VAN DER HULK, VAN CAPEL, BOISKENS, VAN HOUVELINGEN, PIETER VAN WIJNGAARDEN, en meer anderen, door van BALEN opgeteld. Nog kwam, ten dien tijde, op de Haanebalk van een omgespoeld huis, aandrijven, PIETER DIRKSZ benevens zijne Huisvrouw, zijnen Zoon PIETER DIRKSZ en twee Dochters, uit welken DIRKSZ mede veele familien in *Dordrecht* hunne afkomst rekenen.

Zie VAN BALEN, *Beschrijving van Dordrecht*, pag. 771. 1205. enz.

BEAULIEU. (*Karel*) Of dit de zelfde is, waar van wij boven, op den naam van BAILLEU, melding gemaakt hebben, is met geen zekerheid te zeggen. Dit weet men, uit de berichten van WAGENAAR, TE WATER, en anderen, die vóór hun geschreeven hebben, dat KAREL DE BEAULIEU, in 1572, een Koopman te *Antwerpen* was, die in dien tijd het benarde land veele diensten heeft beweezen; als mede dat Prins WILLEM hem verzocht, zestig duizend kroonen voor hem te willen opneemen; waar uit blijkt dat hij een Koopman van groot crediet moet geweest zijn. En schoon hij hier in niet konde slagen, vermits zulk eene somme ten dien tijde nergens te bekomen was, liet hij, echter, niet na, den Prinse veele andere diensten te doen, zo door het ontdekken van geheimen en bestellen van brieven in die Steden, welke ORANJE toegedaan waren, als door het ontcijfferen van de Brieven des

Konings, die den Prinse in handen vielen. Ter beloonînge van alle deeze diensten stelde de Prins hem aan tot Ontvanger van zeker Geleigeld te *Calais*, met oogluiking van den Koning van *Frankrijk*. In 1575 zond hij hem, ter behandelinge van zekere zaken, aan gemelden Vorst.

WAGENAAR, *Vad. Hist.* VI. Deel, bl. 384 en 400. TE WATER, *Verbond der Edelen*, II. Deel, 180.

BEAUMONT, een aanzienlijk geslacht, waar van, bij VAN BALEN, in zijne beschrijving van *Dordrecht*, de Geslacht-lijst, van bladz. 929 tot 937, te vinden is; waar uit blijkt dat, zedert het jaar 1421, de afstammelingen niet alleen de aanzienlijkste waardigheden binnen gemelde Stad, maar ook ten dienste van de Republiek bekleed, en zig, zo wel in de manlijke als vrouwlijke Linie, aan de eerste en aanzienlijkste geslachten vermaagschapt hebben. Slegts eenigen van hunne afstammelingen zullen wij hier in hunne bedrijven doen kennen.

BEAUMONT, (*Dirk van*) was, in het jaar 1481, Burgemeester der Stad *Dordrecht*, en dus der Hoeksche partij toegedaan. Op dien tijd werd gemelde Stad, zo als uit de Geschiedenissen kenbaar is, door de Kabbeljauwschen, onder aanvoering van Heere JAN VAN EGMOND, verrast, door middel van een Schip, waarin hij zijn Volk verborgen had, en nog van een tweede, van boven met rijs beladen, waar mede hij op klaaren dag de oude haven invoer. Binnen zijnde, overvielen zij de Hoekschen, op het alleronverwachtst. De Burgemeester GILLIS ABRAHAMSZ., welke, in die verbaasdheid, een koperen pot, in plaats van een stormhoed, op het hoofd gezet had, werd, benevens den Onderschout, vechtenderhand doodgeslagen; doch anderen, en daar onder Burgemeester BEAUMONT, werden gevanglijk naar den *Haag* gevoerd. MAXIMILIAAN, die, in de overheerschte Steden, de Kabbeljauwschen in de Regeering stelde, handelde wreedaardig met de Hoekschen, welke in zijn geweld waren. Veelen werd, op voorbede van de Hertoginne Weduwe, MARGRETA VAN JORK, de genade beweezen, dat zij slegts gebannen werden; doch ADRIAAN JANSZOON WESTFALING, Schout van *Dordrecht*, benevens Burgemeester BEAUMONT, konden deeze genade niet verwerven, maar wer-

worden, in het begin van de maand Augustus, 1481, in *'s Haage* onthalsd. Het Vonnis van den Burgemeester, die, door SMETSVERWIJK, *een oud eerbaar man* genoemd wordt, was van deezen inhoud: „ Alsoo *Diderik van Beaument* voor den Hove van
„ Hollant, Zeelant ende Vrieslant, buiten pyne en banden van
„ ijser bekend heeft, hoe dat in de maand van January in den jaa-
„ re van 1477 den voornoemden *Diderik van Beaument*, als
„ doen Burgemeester van *Dordrecht* zynde, gekomen zyn alhier
„ in den lande, seekere Heeren, die by mynen genadigen Heer
„ ende Vrouwe van Oostenryk, en Bourgoigne gesent were, daer
„ af hy als Burgemeester, ende anderen, begeerden een gerecht
„ geset te hebben, en alhoewel de voorsz. Heeren (*welke waren*
„ *Adolf van Ravestein*, *Lodewijk van Gruithuizen*, *en meester*
„ *Jan Karondet*) hem te kennen gaven, dat sy geen Commissie,
„ daer af hadden, maer dat sy 'er om gaen souden naer den Ha-
„ ge; so syn nochtans sulcke begeerten ende manieren aen de
„ voorsz. Heeren, gedaen ende gehauteert, dat sy daer een ge-
„ recht sette naer inhoud der Cedulle, by den voorsz. *Diderik*
„ hun overgegeeven. Ende hier nae in de maend February des
„ voorsz. jaars, hy nog wesende Burgemeester, syn Consent ge-
„ dragen heeft, dat wylen *Gillis Adriaansz.* met meer andere
„ Gedeputeerden der voorsz. Stad van *Dordrecht*, alhier in den
„ *Haage* gekomen zyn, en hebben aen den Hove gesegt, dat
„ men tot *Dordrecht* niet meer Mandamenten senden sou, de
„ materien ende saken van uitgewekene der Stadt aengaende, en
„ dat men hen Luiden, met het haren sonde laten begaen. En
„ heeft de voorn. *Diderik* bekent, dat, na dat hy van het Offi-
„ cie van Burgemeesterschap afging, hy aldaer geweest is, een
„ van de vieren derzelver Steden, binnen welken tyd veele Com-
„ motie, aldaer geschiet zyn: Ende dat hy zyn Consent gedra-
„ gen heeft, en een seker verband, hun getoond, na dat het ge-
„ maakt was tusschen eenige Steden van deese landen ende ande-
„ re, buiten Consent van myn genadigen Heer voornoemt, hier
„ als doen in de lande wesende. Ende alhoewel by die van
„ Dordrecht, voor haer ingezeetenen, van eenige der voorschree-
„ vene misdaden, van mynen genadigen Heer, gratie is verkre-
„ gen, gewonnen soo heeft nochtans de voorn. *Diderik*, boven

„ dien, des niet achtende, ende in fyn quaetheid perfevererende
„ geconf esfeert, gedaan en geperpetreert te hebben, 't gunt, dat
„ hierna volgt. Ende eerst, dat hij Confent gedragen heeft, dat
„ wijle den voorn. *Gillis Adriaansz.* geordonneert is geweest,
„ dat hij foude trekken bij den Heere *van Montignij*, Stedehou-
„ der van *Holland*, doen ter tijd binne *der Goude* zijnde, om
„ aen hem te begeeren, dat hij voor ofte nae niet komen foude
„ tot *Dordrecht*, fonder met hem in te brengen, de uitgeweke-
„ nen, derzelve Stede van *Dordrecht*, ende dat om dieswille
„ dat bij de fententie van mijn genadige Heere, niet gefeit en
„ was, dat hij hen luijden in de Stede van *Dordrecht* brengen
„ foude, ende uit deefen fo en vermocht mijn voorfz. Heer den
„ Stadhouder, die voorfz. uitgeweekene in de Stad niet brengen,
„ noch de fententie mijns genadigen Heer te doen volkomen,
„ aangaande het inkomen van de voorfz. uitgeweekene, hoewel
„ het nochtans bij de gemeente van de voorfz. Stede van *Dord-
„ recht*, gekeurt en eendrachtlijk geftemt was, dat de felve uit-
„ geweekene niet inkomen en der fententie van mijnen genadigen
„ Heere geobedieert foude wefen. Ende den voorfz. *Diderik*
„ weefende een van de vier, ende ook Schepen van de voorfz.
„ Stad, heeft daar bij geweest, dat aan fommige Stede van den
„ Lande van *Gelder*, bij de Stad van *Dordrecht*, feekere Brie-
„ ven gefchreven zijn geworden, en van daar wederom ontvan-
„ gen, ten tijden als fij vijanden waren van mijn genadigen Hee-
„ re ende Vrouwe, die vriendelijk luidende waren, en daar af
„ in eenige van die faaken gemeld waren, tegendragende het be-
„ lang van de voorfz. Heere ende Vrouwe. En voorts heeft de
„ voorn. *Diderik* bekend, dat hij als Schepen van *Dordrecht*
„ omtrend de maant van November laastleden heeft helpen ver-
„ wijfen en ter dood condemneeren, *Adriaan Hendriksz.* ende
„ *Hendrick* fijnen Zoon, dien naarvolgende dien, geëxcuteert
„ zijn geweest men den fwaarden, 't welck bij den voorfz. Ho-
„ ve bevonden is onrecht geweest, en ter caufe gedaan; en waar-
„ van *Antonis Adriaansz.* en *Cornelis Adriaansz.* als Kinderen
„ van den voornoemde *Adriaan* en Broeders van *Hendrik* en
„ met hun *Staets Willemsz.* haaren Oom, recht en justitie ver-
„ zocht hebben, tegen *Diderik* ende fijne medgefellen. Ende

„ zegt

„ zegt voorn. *Diderik*, mede geseten te hebben als Schepen,
„ en vrij en kwijt helpen wijsen, eenen geheeten *Pieter*
„ *Adriaansz.* die een Exploiteur van den Hove, genaamt *Ja-*
„ *cob van der Sonne*, door *Dordrecht*, rijdende, om te trek-
„ ken met sijn Exploiten, tot Geertruidenberg, wetende dat het
„ een Exploiteur was, geslagen en met voeten getrapt hadde,
„ ende dat om diens wille, dat den Exploiteur, den voorn. *Pie-*
„ *ter* ondragen zoude hebben, hoewel nochtans datter seekere
„ getuigen gehoord waren, die den voorn. *Pieter* ontlastende
„ waren in 't gunt voorsz. is. Heeft voorts bekend. de voorn.
„ *Diderik*, hoe dat binnen den tijd, dat de Heer *Reinier van*
„ *Broekhuisen* binne de Stede van *Leideu* hem onthoudende was,
„ en dat den voorn. *Reinier* met sommige Ballingen van den Ho-
„ ve, en andere met sorg en violentie ingenomen hadden, tegen
„ wil en dank van mijn genadigen Heer en Vrouwe, de Heer
„ van *Montignij*, Stedehouder Generaal van Hollant om de voorsz.
„ Stede van *Leiden* wederom te reduceeren in onderdanigheid,
„ daarom bij haare genadige gesonden was in deese Landen, en
„ komende rijdende door *Dordrecht*, die van de Gerechte aldaar
„ veratverteerende van de wil en meening van mijn genadige Heer
„ en Vrouwe, hen zeggende, dat het tegen hunne wil was, dat
„ binne *Leiden*, door *Broekhuisen* en den sijnen geschiet was,
„ en hun naderhand dikwils, en diverse stonden, bij besloten
„ Brieven aan hun luiden geschreven, zo bij mijne Heere en
„ Vrouwe als bij den Hove, en ook bij monde van haare gede-
„ puteerden van gelijk, verklaard is geweest, so hebben nog-
„ thans, die selve *Diderik* noch die andere van *Dordrecht*, den
„ selve hove geen assistendie willen doen, maar ter contrarie heeft
„ hij, ten begeerte van die geeeputeerden van *Leiden*, hen lui-
„ den helpen consenteeren, dat zij *Victualij* tot *Dordrecht* sou-
„ de mogen kopen, hoewel nogthans, dat bij *Mandement* van
„ den Hove verboden was. En daar en boven heeft hij nog zijn
„ Consent gedragen, stem en opinie daar toe gegeeven. Eerst
„ op het Stadhuis tot *Dordrecht*, en daarna ten Minderbroede-
„ ren, voorn. Dekenen van de Gemeente aldaar, dat aangande
„ die assistentie bij die van *Leiden* begeert, dat hij van sinne
„ was, dat men het vreemde ook in de Lande gekomen, het

„ welk waren, die Ruiteren en de mannen van wapenen, van
„ mijn voorn. genadigen Heer, bij hem alhier in de Lande ge-
„ sonden om sijne Stad van *Leiden* in onderdanigheid te redu-
„ ceeren, ende te brengen, bij der sterker hand schuldig waren
„ uit den Lande te doen, en dat onder Deksel, van voorstant
„ van de *Privilegien*, ende om dat also te doen, heeft de
„ voorsz. *Diderik* bekent, sijn consent gedragen te hebben, dat
„ men daaromtrent tot *Dordrecht* voorn. beschrijven soude, soo
„ als gedaan was, een dagvaart van de gemeene Stede van Hol-
„ lant ende Vrieslant, om daarop verder met hun luider regulie-
„ den te spreeken: en meer andere overhoorigheden, excessen
„ ende misdaden, bij hem en andere van *Dordrecht* bedreeven,
„ en waarom dat den voorn. *Diderik* gevangene gemaakt is ge-
„ weest, van mijn genadige Heere ende Vrouwe. Soo is 't, dat
„ het voorsz. Hof met rijpe Deliberatie overwogen hebbende, al
„ 't gunt tot deeze materie dienende was, en opgemerkt al het
„ gunt, dat daar toe behoorde, in den naam ende van wegen
„ mijn genadigen Heere en Vrouwe van Oostenrijk en Bourgon-
„ dien, Graaf en Graavin van Hollant, gecondemneert heeft en
„ condemneert mits deesen, den voorn. *Diderik van Beaumont*,
„ doende en perpetreerende de voorsz. excessen en misdaden ver-
„ beurd te hebben sijn lijf, en dat hij gerecht sal worden metten
„ swaarde en verklaart alle sijne goederen verbeurt, tegen mijn
„ genadige Heere en Vrouwe. Actum 2 Augustus 1481.

„ Present den Stedehouder, *Sevenbergen*, *Werve*, *Almonde*,
„ *Jonge*, *Berendrecht*, *Abeele*, *Noortwijk*, *Schoonhoven* en
„ *Pieter Jansz.*"

De Heer WAGENAAR heeft op dit Vonnis eenige aanmerkingen gemaakt, die wij, om derzelver naauwkeurigheid, hier bijvoegen. „ Onpartijdigen zien onderttusschen (zegt hij) dat de meeste punten, die zo hoog genomen werden, bestonden in het verdedigen en behartigen der oude gewoonten en voorrechten, grootendeels onlangs, door het Groot-Previlegie van Vrouwe *Maria*, bevestigd. Hier toe behoorden gewisselijk, het weeren van *Mandamenten* van 't Hof, die met der Steden voorregten streeden; het houden van Dagvaarten en het sluiten van Verbonden, zonder den Hertog te kennen; hoewel sommigen, naderhand, geoor-

deeld

deeld hebben, dat de vrijheid, om Dagvaarten te houden, bepaald was, bij een Handvest van Hertog *Jan van Beijeren*, vorderende datze *niet tegen den Graaf* of deszelfs *Heerlijkheid* moesten *draagen*; gelijk de Dagvaart, die *Beaumont* dreef, scheen te zullen doen. Het Vonnis tegen Regt, indien hier van al duidelijke blijk ware, behoorden eenen Regter, die anders gewoon was naar zijn geweeten te oordeelen, nimmer tot een misdaad gerekend te worden. Ook moest het ondersteunen der Leidenaaren, in zulke verwarde tijden, in welken nu de een, dan de ander boven dreef, zo zwaar niet gewogen worden. De vriendelijke Briefwisseling met de Gelderschen kon misdadig zijn; doch men weet niet recht, waarin ze bestaan heeft, en in hoe verre *Beaumont* 'er schuld toe gehad hebbe. Wij besluiten dan, dat 'er weinig of geene reden is, om hem en den Schout *Westfaling*, anders dan martelaars van staat aan te merken. De Hertog en het Hof hadden besloten, de Kabbeljaauwschen, die, om het snoer in handen te krijgen, zwaare Beden inwilligden, alleen in het bewind te stellen: en om hier toe te geraaken, moesten de Hoekschen niet alleen vernederd, maar gebannen of omgebragt worden. En dit laatste lot onderging dan BEAUMONT, om die reden, mede, schoon de Regters zijn Vonnis, in alles ten zijnen nadeele, hadden ingerigt".

GOUDHOEVEN, *Chronijk*, XXXI. Deel, Cap. II. BEVERWIJK, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 320, 321. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* IV. Deel, bl. 200.

BEAUMONT, (Mr. *Simont van*) Rechtsgeleerde en Zoon van HUIBERT, was Raad-Pensionaris van *Middelburg*, in het jaar 1606 of 1706; in 1625 was hij een der Afgevaardigden, ter Vergadering der Algemeene Staten; vervolgens Extraordinaris Ambassadeur, aan de Hoven van *Polen*, *Zweeden* en *Deenemarken*; en, in 1627, 1628 en 1634, Raad-Pensionaris der Stad *Rotterdam*. Hij overleed 1654, in den ouderdom van 80 jaaren. Dat hij een beminnaar der Dichtkunst was, blijkt uit zijne in 't licht gegeevene *Poemata*.

BAALEN, *Dord.* bl. 220.

BEAUMONT, (*Simon van*) Secretaris van *Holland* en *Westfriesland*,

land, Zoon van HERBERT VAN BEAUMONT, Penſionaris der Stad *Dordrecht*, handelde, als Afgezant, ten dienſte der Staaten (1618) aan het Hof van *Koppenhagen*, om, zo het mogelijk ware, de Noordſche Kroonen te bewegen tot een Verbond, waardoor *Engeland* tot vreedzaame gedachten kon gebragt worden; doch *Frankrijk* had zig te veel met de *Zweeden* ingelaaten, dan dat deeze aan de voorſlagen der Staaten gehoor konden geeven. De reize van BEAUMONT was, echter, niet geheel vruchtloos; want hij ſloot, of liever bevestigde, de voorige verbonden van Koophandel, met *Zweeden* en *Deenemarken*. In het jaar 1686 was hij, als Secretaris van Staat, gemagtigd, tot de beruchte verzegeling der Papieren van de Stad *Amſteldam*, en van den Burgemeester HOP.

Mem. van d'Avaux, II. Deel.

BEAUVAIS; (*Filip van Lalaing*, Heer van) zie LALAING (*Filip van*)

BECANUS, (*Martinus*) geboren te *Hilvarenbeek*, in *Braband*, was, volgens de leerſtellingen der Jeſuiten, een geſlagen vijand der Hervormden. Veele jaaren was hij Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Metz*, daarna te *Weenen*, alwaar hij ook de Biechtvader van Keizer FERDINAND DEN II was. Hij overleed 1624, in den ouderdom van 63 jaaren. Zijne ſchriften, tegen de Proteſtenten, beſlaan vijf Deelen in Folio.

ZWEERTII, *Athenæ Belgicæ*.

BECANUS, (*Joh. Gerophus*) mede te *Hilvarenbeek* geboren, in het jaar 1518. Zijne geleerdheid beſtond in een uitmuntende kennis der Taalen, Wijsbegeerte en Geneeskunde; ook was hij een bekwaam Historieſchrijver. De Geneeskunst werd, echter, meest door hem geoefend, zo in *Italie* en *Spanje*, als in *Frankrijk*; in welk laatstgenoemde Rijk hij de Lijfarts van de Koningin ELEONORA was. Uit *Frankrijk* begaf hij zig naar *Antwerpen*, alwaar hij gemelde kunst mede oefende. VOSSIUS en anderen zeggen van hem, dat hij, hoewel ijverig en wel beleezen, ſlegts een middelmaatig oordeel bezat. Hij overleed te *Maastricht*, 1572. Bij

POPPENS vindt men zijn Afbeeldsel, door BOULONNOIS in 't koper gebragt.

BECARDUS, (*Johannes*) geboortig in *Vlaanderen*, was Kanunnik te *Veurne*, in het Klooster der Premonstrenser Orde; van welke Orde hij de Jaarboeken geschreeven heeft.

ZWEERTII *Bibl. Vet. & Nova.*

BECHEL, een verkeerde naam van het Dorp *Vechel*, in de Meijerij van *den Bosch*; zie VECHEL.

BECIUS, (*Johannes*) was weleer Hoogleeraar te *Middelburg*, en naderhand Predikant onder het Kruis, of van den zogenaamden Olijfberg. In 1664 verklaarde hij tot de *Remonstranten* te behooren; doch anderen zeggen, dat hij een *Sociniaan* was. In *Zeeland* werden veele vruchtlooze poogingen aangewend, om hem tot de Gereformeerde Kerk te rug te brengen. Hij begaf zig naar *Holland*, doch aldaar weigerde men, zijne *Attestatie* aanteneemen; waarop hij eene *Zedige Verantwoording* schreef, die door de Magistraaten verboden, en hem de Provintie ontzegd werd. Hij leidde een zwervend leven; zig nu te *Dordrecht*, dan te *Rotterdam*, en dan weder te *Amsteldam* in stilte onthoudende; in welke laatste plaats waarschijnelijk hij overleden is. Eene *Apologie* van hem werd naderhand in het openbaar verbrand.

Zie LE ROU, *Geletterd Zeeland.*

BEDA, een der vijf-en-veertig Dorpen (daaronder de Stad *Thorum*) in *Friesland*, welke door de golven, in het jaar 1277, verslonden zijn; waar door de gantsche Provintie eene onnoemelijke schade leed; zie verder DOLLAART.

BEDDEREWALDA, een Dorp van *Hunsingo*, gemeenlijk *Bedehem* of *Bedum* genaamd. Het Woud, daaromtrent gelegen, noemt men ook *Bederewalda*.

BEDAUKEN of BEDUMA. Alle de plaatsen, die op ons uitgaan, heb-

hebben altoos haaren oorsprong van het woord HEM, HUM, HEIM; waardoor wordt aangeweezen, dat aldaar elk zijnen *Haart* en *Altaar* gevestigd had. Dewijl nu dat woord zaamgesteld is van BEDE (*precarium*), of GEBEDEN (*supplicationes*), wil BEDE-HEM, of BEDUM, niets anders zeggen dan een Gebedeplaats, of Godshuis, ter bede of verzameling van geld gesticht. Dit BEDE-HEM, toen het nog in zijn geheel was, was in het Kwartier van *Hunsingo*, volgens getuigenis van EMO, een meer dan gemeen Dorp: naardien het eene voornaame Proostdij was, gelijk men ze noemt, alwaar de Geestlijke Orde haare vergadering plagt te houden. 'Er is een vruchtbaare kleigrond, doch wat laag. Deeze plaats ligt vijf uuren van *Groningen*, naar het Noorden.

ALTING, *Not. Germ.* Part. II.

BEDIAN, ook wel BEDHUM genaamd, is een der Dorpen van de *Groninger Omlanden*, onder het Kwartier van *Husingo*, alwaar veele Adelijke Huizen liggen, waaronder dat van *Scheltinga*, 't geen, omtrent den jaare 1650, aan Jonkheer ERNST VAN IJSSELMUIDEN behoorde. Een ander behoort aan REIJN SIJGERS. In den gevaarlijken watersnood, de Provintie van *Groningen*, den 13 November 1686, overgekomen, verloor dit Dorp *Bedum* een-en-twintig Paarden, honderd-en-twee zo Koeijen als Ossen, en drie-en-dertig Huizen. 't Had, echter, het geluk, dat 'er geene menschen verdronken, waarvan 'er in menigte, in andere Dorpen, omkwamen. BEDUM heeft een Kerk en Predikant, staande onder de *Klassis van Middelstum*.

BEDEN, zijn penningen, welke, door de Graaven, van de Landen en Steden gevorderd, en die hun, als hunne inkomsten vergund of toegestaan werden. Wanneer, tot ophef van den Graave zelven, of van deszelfs oudsten afstammeling; van zijnent wege, BEDEN of verzoeken ('t geen mede in *Braband* door de Hertogen geschiedde, waar van als nog de *Konings Beden* herkomstig zijn), omgeslagen werden; was zulks de ophef van eenig geld, tot zijn gebruik, zonder de toestemming van 's Lands Staaten; zijnde, bij het Groot Privilegie van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIEN, opgeschort, en uitdrukkelijk gesteld: *dat of schoon*

eenige Landen of Steden in die voorgemelde Beden bewilligden; nogthans zij, die hunne toestemming niet gegeeven hadden, ongehouden en onverbonden zouden blijven, Art. 34. De gewoonte was, dezelve te doen voor één, twee of drie jaaren, ten beloope van 6, 8, 10, en 14000 guldens, in de Provintien *Holland* en *Zeeland*, waar van de omslagen als dan, naar evenredigheid, over de Steden, Dorpen enz. gedaan werden; schoon 'er ook voorbeelden zijn, dat de *Beden* vijftien jaaren achter een gegeeven werden; onder andere in 1513. Het Huis van *Oostenrijk* ging verder, doende, meer dan éëns, buitengewoone *Beden*, en houdende die, welke voor een bepaald getal van jaaren gedaan waren, in stand; ja, 'er ging bijna geene Staatsvergadering voorbij, zonder dat, bij den aanvang of het einde van dezelve, een nieuwe *Bede* gedaan werd, welke de voorige tax zo verre te boven steeg, dat men ze deed van 30, 40, 60, ja van 100,000 guldens. Wij voegen hier bij het 35ste Art. van gem. Vrouwe MARIA, om aantetoonen, hoe haare volgers, ten deezen opzichte, het recht met voeten getreden hebben. In 't gemelde Art. wordt gezegd: *Indien wij of onze nakomelingen in toekomende tijden eenige Beden of andere saaken, komende tot lasten der voorsz. Landen, souden willen begeeren, dat wij ofte onse Oor, (nazaat of opvolger) als dan gehouden sullen zijn, selve in Persoon te komen, en te verschijnen ter behoorlijker plaatsen en plekken, binnen de voorsz. landen van Holland en Zeeland ende Friesland, elk in de haaren om aldaar onze eisschen en begeerten te openen, ende antwoorden te ontvaen, sonder die voorsz. landen, ofte haare Gedeputeerden, buiten lands te beschrijven of te doen komen.* Hoe FILIPS, om geene andere voorbeelden bij te brengen, hier in gehandeld heeft, is uit de Geschiedenissen genoeg bekend. Hoe de Vorsten gewoon waren, bij dergelijke omstandigheden, te spreeken, hiervan dient ten voorbeelde de taal van MAXIMILIAAN en MARIA, in het jaar 1480, luidende aldus: „ dat alſo onlanx leden om te vervullen die groo-
„ te oude zwaare kosten die wij doorgaans naar doode ende over-
„ lijden van wijlen zaliger gedachten, ons liefs heeren en vader
„ Hertoge Karel wiens ziele Godt genadig zij, gehadt ende ge-
„ leden hebben, en die ons dagelijx ſo langer ſo meer overko-

„ men,

„ men, alſo wel ter Cauſe van den Oorloge, ende omme beſchut
„ van onſe landen, Heerlijckheden ende onderſaten tegens den
„ Koninck van Vranckrijck, onſen vijandt, ende ſynre macht,
„ ende oock tegens onſen rebellen, ende ongehoorſaamen onder-
„ ſaten van Gelre, ende andere onſe vijanden quaets willende,
„ als omme te onderhouden van ons en onſen ſtaet, ende oock
„ ons liefs ſoons wille den Graaven van Charlois, ende ander-
„ ſints, wij tot veele en diverſche ſtonden verzocht ende begeert
„ hebben, en doen verſoeken en begeeren aan onſen Ridder-
„ ſchap, Edelen en goede Steeden, Landen en Onderſaaten van
„ Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, ende als een redelijcken
„ Bede ende Precarie voor den voorleden tijd, ende oock om-
„ me ſeeckere toekomende Jaer ſchaeren, alſoo men wel heeft
„ pleegen te doen, onſen Voorvaderen in haren noden, ende
„ ſonderling aan wijlen zaliger gedachten van onſen lieven Heere
„ ende Grootvader Hertoge Philippus, en oock aan onſen Heer
„ Vader." Op dit verzoek of BEDE werd hun toegeſtaan, een *Precari* van tagtig duizend Klinkaarts of Philipsſchilden tot dertig grooten *Vlaamſche* muntte, het ſtuk, jaars, ten laste van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en zulks voor den tijd van agt achtereen volgende jaaren; daarenboven nog, voor Jaarſchaare voorleeden, zedert het overlijden van den vorigen Graaf, honderd en zestig duizend Philipsſchilden, van dezelfde waarde, in gereeden gelde. Dit was de prijs, waar voor MAXIMILIAAN en MARIA de voorige Privilegien bevestigden.

Deeze *Beden* noemde men oudtijds ook *Bottingen*, welke mede, bij bijzondere gelegenheden, door de Edelen en Onedelen, moeſten gedragen, en gewoonlijk om de drie jaaren betaald worden. Zij werden gevorderd, wanneer de Graaf aan het Hof des Keizers verſchijnen moest; wanneer zijn Zoon of Broeder Ridder werd, en wanneer hij, of zijn Zoon of Dochter in den echt trad; welke gelden dan ook wel onder den naam van buitengewoone *Bede* gevorderd werden. De eisch, die aan FILIPS toegeſtaan was, en waar van MAXIMILIAAN, gelijk wij hier boven gezien hebben, melding maakte, beſtond in eene *Bede* van dertig duizend Schilden van vijftien ſtuivers ieder, welke FILIPS, 1426, noodig had, ter voldoening van de knechten, die hij, onder bevel van

eenen

eenen L'ISLE ADAM, tegen zijne Nicht, Gravin JACOBA, in het land gezonden had. *Haarlem* betaalde hier aan 5000, *Delft* 4250, *Leiden* 3500, *Amsteldam* 3000, *Rotterdam* 1250, *Hoorn* 2000, *Enkhuizen* 625 Schilden; de andere Steden naar evenredigheid. In het volgende jaar deed hij eene nieuwe *Bede* van twintig duizend Schilden, ter betaalinge van het krijgsvolk, dat in *Holland* bleef; in welke *Bede*, *Haarlem* droeg 4622, *Delft* 3305, *Leiden* 3305, *Amsteldam* 2833, *Rotterdam* 833, *Enkhuizen* 100 Schilden. In het jaar 1432, deed hij weder eene tweejaarige *Bede*, om, volgens het voorgeeven, te dienen tot een *Landzoen*, tusschen hem en Vrouw JACOBA. Hij geen einde aan zijne eifchen maakende, vorderde, in 1447, op nieuw, een tienjaarige *Bede*, waar in, hoewel traaglijk, nogthans bewilligd moest worden. In het Jaar 1452 vernieuwde FILIPS het aloude voorrecht der Edelen, daar in bestaande, dat alle Welgeboorenen, die den krijgsdienst schuldig waren, en alle hooge Heerlijkheden *Vrijheid van de Graavelijke Beden* zouden hebben; dit werd naderhand, 1515, door KAREL DEN V bevestigd. In het Jaar 1462 of 1463 moest hem wederom een *tienjaarige Bede*, van 55183 Schilden, opgebragt worden.

Zijn Zoon en Opvolger KAREL DE I maakte het niet beter dan hij; want naauwlijks had deeze, in 1468, de Regeering aanvaard, of hij vorderde twee honderd en veertig duizend Leeuwendaalders, van dertig stuivers het stuk, voor zig zelven; twee en dertig duizend Schilden tot speldegeld voor de Hertogin; zestien duizend Schilden voor bijzondere Dienaars, en vier duizend agt honderd Schilden tot vergoeding van reis- en andere gedaane kosten, ieder Schild ter waarde van vijftien stuivers; beloopende te zamen 532800 van die Schilden; waar van *Holland* en *West-Friesland* zou betaalen 372800, en *Zeeland* 160000; welke sommen opgebragt moesten worden in den tijd van vijftien halve jaaren, en waar van de omslagen onder de Steden en Dorpen gemaakt werden. De *Bede*, welke MAXIMILIAAN, 1480, deed, is reeds boven gemeld. Hoe naauwkeurig de Steden ook waren, in het doen beschrijven, om over geen vooruitbetaaling te mogen lastig gevallen worden, moesten zij, echter, daarin menigmaal bewilligen. In het jaar 1507 beloofden de Staaten de jaarlijk-

lijksche ingewilligde *Beden* gereedelijk te zullen voldoen; doch hier mede was de Graaflijke Schatkist, wier bodem bijna altoos zichtbaar was, niet in orde te houden. Om desaangaande geene bewijzen van jaar tot jaar bij te brengen, zal het genoeg zijn te doen zien, dat, in 1526, een *Bede* van tagtig duizend guldens 's jaars daar toe niet voldoende was. De Stadhouder sloeg boven dien voor, te bewilligen in een geschenk aan de Landvoogdesse, bestaande in twintig duizend guldens. In het volgende jaar bleek het geen wij zo even gezegd hebben; want de Landvoogdes, de Edelen, benevens de groote en kleine Steden, ter dagvaart beschreeven hebbende, vorderde de voorafbetaaling der gezegde *Bede*; en welke voorbedingen de Steden daarbij ook maakten, men bekreunde zig desaangaande ten Hove weinig, wanneer men de penningen slegts meester was. Want schoon door *Amsterdam* bepaaldlijk bedongen werd, dit in geen gevolg te mogen trekken, zo was het genoeg, dat de Stadhouder, in het jaar 1532, zeide dat de Keizer geld benoodigd was om den Koning van *Denemarken* het Land te doen ruimen. Doch thans was het *Dordrecht* alleen, die, uit erkentenis voor het Privilegie van het *Stapelrecht* en andere voorregten, in de vooruitbetaaling stemde; de andere Steden bleven het standvastig weigeren.

In het jaar 1554, deed de Landvoogdesse wederom eene *Bede*, van twee honderd duizend guldens; die, echter, niet gemakkelijk toegestaan werd. De Edelen vertoonden, op den Dagvaart, *dat het land reeds met ruim 47000 guldens aan jaarlijksche renten belast was: waar van de hoofdsom meer dan 480000 guldens beliep.* Nogthans werd, na veelvuldige beraadslagingen, in de gemelde somme bewilligd. Hoewel de Steden niets deeden dan klaagen, over gebrek en schaarsheid, ziet men, echter, uit de bewilliging, die doorgaans volgde, dat de rijkdom der Steden en derzelver Ingezetenen, van tijd tot tijd, vermeerderde, waar door zij dan ook in staat waren, de Graaflijke Schatkist te ondersteunen. Een oplettend Leezer zal reeds, zonder onze erinnering, ontdekt hebben, dat de Graaven hunne *Beden* niet alleenlijk van tijd tot tijd verzwaarden, maar dat ook door hen het voorgemelde 35ste Artikel van het Groot Privilegie van Vrouw MARIA geheel en al veronachtzaamd werd; dat zij, in plaats

van in Persoon de *Bede* te doen, hunne eischen door den Stadhouder of de Landvoogdes deeden voorstellen. Doch geen van alle de voorige Graaven trad dit recht onbeschaamder met voeten, dan de hoogmoedige FILIPS, en de tirannige ALBA, wien het te vernederend scheen, op de voorgemelde wijze zijnen nood vervuld te zien; en, echter, waren de Geldkisten nimmer schraaler voorzien dan in dien tijd. Het zal niet onnut zijn, den staat des Lands hier ter neder te stellen, zo als dezelve was op het jaar 1557, en zo als KAREL, Graaf van *Lalaing*, die, geduurende de afweezigheid des Hertogs van *Savoijen*, het ampt van Landvoogd bekleedde, denzelven aan de algemeene Staaten te *Brussel* vertoond heeft.

's Vorsten inkomsten in de Nederlanden beliepen in 1551	327960-17-
De Renten, vermindering van Inkomsten, door vervreemding van veele Domainen en andere lasten van 1551 tot 1556 merkelijk toegenomen zijnde, beliepen dezelven nu .	346818- 5-5
Zo dat 'er te kort kwam	18857-15-5
NB. in een van deeze drie sommen is notoir een abuis: want zo de twee bovenstaande goed waren, moest 'er te kort schieten 18857-8-5 doch zijn hier gesteld zo als in 't oorspronglijke gevonden word.	
De Hofhouding, Wedden en Jaargelden der Amptenaars bedroegen jaarlijksch .	241574-19-
Aan de bezetting in de Grenssteden waren voor zes jaaren, aan levensmiddelen jaarlijksch toegelegd	25000- : -
De Penningen bij 's Keizers tijd opgenomen beliepen	4230304- : -
Die ten tijde des Konings en andere Schulden	140000- : -
Aan de Stenden des Keizerrijks . . .	17465- : -
Aan die van Antwerpen wegens Aluin .	15000- : -
Aan de achterstallen der nieuwe Vestingwerken	36435-18-

Aan

Aan geschut en krijgsbehoeften omtrent .	30000- : -
Aan Mondbehoeften . . .	238000- : -
Aan geleende Penningen in 't jaar 1557 .	600000- : -
Aan het Bootsvolk dat den Keizer overgevoerd had	42000- : -
Achterstallen aan ee Vlies-Ridders, Raaden en andere Amptenaaren . .	129040- : -
Achterstallen aan het Krijgsvolk ten tijde des Keizers afgedankt	607311-1-2
Achterstallen aan het Krijgsvolk ten zelfden tijde in dienst gehouden . . .	329360-11-2
Achterstallen aan het Krijgsvolk bij 's Konings tijd afgedankt	132[illegible]5-14-
Achterstallen aan het Krijgsvolk ten zelfden tijde in dienst gehouden. . .	

De laatste post, en nog één ander, betreffende 't geen men den Kooplieden schuldig was, stonden in deeze begrooting nog open; dus de gantsche staat van 's Lands achterstallen niet naar behooren kon opgemaakt worden. Nogthans bleek 'er uit, dat de intrest der opgenomene penningen, gerekend tegen agt ten honderd, jaarlijksch omtrent *vier tonnen schats* beliep; dat het Land boven dien meer dan *twee millioenen* schuldig was, en dat de andere jaarlijksche lasten, behalven de intresten, alle de toenmalige inkomsten bijna *drie tonnen schats* te boven gingen. Deeze schulden en achterstallen zocht FILIPS te boven te komen, niet door het vorderen van buitengewoone *Beden*, maar door den eisch van een *hondertsten penning* op de onroerende goederen, en een *tienden* en *vijfden* Penning op de Lakens, het Zout en andere Koopmanschappen. Doch 's Lands Staaten waren van oordeel, dat deeze achterstallen wel den Koning, maar niet de Nederlanden betroffen, en dat ze, derhalven, ook niet door dezelven behoorden gedragen te worden. FILIPS, uit de sterke tegenstreving, welke de invoering van gemelden 100sten, 10den en 5den penning ontmoette, wel ziende dat dezelve niet ingewilligd zou worden, keerde tot het gewoon gebruik van *Beden* te rug; doch op eene onmatige wijze, vorderende niet minder dan *agt ton-*

tonnen schats jaarlijks, voor den tijd van negen jaaren. Na veelvuldige onderhandelingen, die, ter beslissinge van de ontstaane verschillen, tusschen de Provintien, nodig waren, werd in die *Bede* bewilligd, op voorwaarde, echter, dat de Staaten de behandeling der penningen en het betaalen van het krijgsvolk aan zig zouden houden. Ook werd, in dat zelfde jaar, behalven het opschieten van andere sommen, nog bewilligd in eene buitengewoone *Bede* van *drie honderd duizend guldens*. Wat nader-hand, in 1559, over den nieuwen eisch van den 100sten, 10den en andere penningen voorviel, zal elders gemeld moeten worden; om welke reden wij ook van de *Beden*, gedaan door de Hertoginne VAN PARMA, in den jaare 1561, en den eisch des Hertogs VAAN ALVA, 1569, raakende den 10den penning, hier geen verdere melding maaken.

Men zie de Registers van Mr. AART VAN DER GOES, in de Resol. der *Staaten van Holland* op die jaaren, waar van wij in dit Art. gesproken hebben.

BEEK, doorgaans *Beek bij Aarle*, of ook wel *Aarle Beek* genaamd. Zie het geen gezegd is op AARLE.

BEEK, een Dorp behoorende onder het Graafschap *'s Heerenberg* in *Gelderland*. Dit heeft wel een kleine Kerk, doch 'er wordt geen dienst in gedaan.

BEEK, is een der Dorpen en Heerlijkheden, in het Rijk van *Nijmeegen*, liggende op de grensscheiding tusschen *Gelderland* en *Kleefsland*. De Predikant van *Beek* bedient ook *Upbergen*. Dit *Beek* ligt zeer vermaaklijk achter eenen Berg, en schijnt zijnen naam ontleend te hebben van eene meenigte stroompjes, welke alhier ontspringen en van de hoogte nederwaarts vlieten. Van het Heerenhuis bij *Beek* is weinig meer dan de grondslagen te zien. Voorheen behoorde dit Dorpje, zo wel als *Hemmen* en *Malden*, aan de Heeren VAN GROESBEEK; doch het word zedert door onderscheidene eigenaars bezeeten.

BEEK, in 't Land van *Overmaas*, twee uuren gaans van

Maastricht, aan de grenzen van het Hertogendom *Gulik*, wordt, ter onderscheiding van het bovengemelde *Beek*, *Beek over Maas* genaamd. Dit Dorp heeft zijnen naam ontleend van een Beek, die daardoor, naar de Rivier *Geleen*, loopt. Het is van eene wijde uitgestrektheid, en heeft een groote Kerk, die wel eer aan ST. MARTEN toegewijd was; doch nu tot een gemeen gebruik voor de Gereformeerden en Roomschgezinden dient. De eerstgemelden zijn aldaar, naar evenredigheid van de Landstreek, zeer talrijk, en hebben ook een vrij beroep. Dit Dorp *Beek* ligt tusschen vruchtbaare Koornlanden, en bloeit zeer, door den doortogt, van *Maastricht* naar *Sittaart* en andere plaatzen. Ook rijdt door het zelve de Postwagen, van *Maastricht* naar *Venlo* tweemaal ter week.

BEEK, (*Johannes van*) bij de Geleerden bekend onder den naam van BEKA, was een Edelman, gesproten uit het Geslacht der STOUTENBURGEN, welke uit een Adelijk geslacht van *Amersfoort* afkomstig waren. BEKA was Kanunnik te *Utrecht*, en heeft, zo als bekend is, geschreeven, de *Chronijk der Bisschoppen van Utrecht en der Graaven van Holland.* Deeze zijn arbeid was door hem opgedragen aan Bisschop JAN VAN ARKEL en aan WILLEM, Graave van *Holland.* Met de vervaardiging daarvan had hij zig, geduurende den tijd van zeven jaaren, te *Egmond* bezig gehouden, volgens zijne eigen woorden, in gemelden opdragt gebruikt. Deeze Chronijk is, door B. FURMERIUS, met het Vervolg van S. PETRI, en deszelfs aantekeningen, te *Franeker*, 1612, in 't licht gegeeven. Naderhand is dezelve door ARN. STUCHELIUS veel verbeterd uitgegeeven, in zijne verzameling der *Utrechtsche Histoire.* PHILIP VAN LEIDEN, in zijn Boek *van het Lof der Vorsten*, geeft BEEK of BEKA deezen lof: „ Wat eer (zegt hij) zouden de *Hollandsche Graaven* overig hebben, ten ware dat de gelukkige Abdij van *St. Adelbert te Egmond en de Monnikken, als zij de daaden van die zelven Graaven, door hunne nachtlijken arbeid niet vereeuwigd hadden, en den Priester* van Beek *dezelven niet in 't kort beschreven had*". Gantsch anders is het getuigenis, dat GERARD VAN NIJMEGEN van hem geeft; deeze zegt dat BEKA wel gelijkt naar een Timmerman, die zijn handwerk niet ver-

verſtaat, wetende de ſtoffen, die hij van hier en elders gehaald heeft, niet behoorelijk te plaatzen. Dit vernederend oordeel over 's mans arbeid vervalt, echter, als men weet, wat gebruik SCHRIVERIUS, in zijn *Chronijk der Hollandſche Graaven*, daar van gemaakt heeft.

BEKA's Chronijk loopt tot aan het jaar 1393, en niet, zo als VOSSIUS zegt, tot 1246; ook niet, zo als GOUDHOEVEN ſchrijft, tot 1245; want zij eindigt met den dood van FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, wiens ſterfjaar, gelijk men weet, dat van 1393 was. Dezelve is ook, te gelijk met die van HEDA en L. HORTENSIUS, *Historia Ultrajectina*, in de *Latijnſche Taal* te *Utrecht*, 1643. in folio herdrukt, en met zeer nuttige aantekeningen van A. BUCHELIUS en GIJSBERT LAP VAN WAVEREN, als ook met de Afbeeldſelen der Biſſchoppen verrijkt.

In het Derde Deel der *Analecta* van A. MATTEUS, vindt men ook deeze Chronijk van BEKA.

Zie verder VAL. AND.

BEEK, (*Kornelis van*) Kanunnik en Pastoor te *Utrecht*, leefde in de XV Eeuw, en liet na een Chronijk van zijn Klooster.
Bisdom Utrecht, I. Deel.

BEEKBERGEN, ook wel *Bekbergen* genaamd, behoort onder het Schoutsampt van *Appeldoorn*, van waar het een uur gaans ten Zuiden ligt. Men ziet aldaar een deftige Kerk, die door een Predikant bediend wordt. Bij dit Dorp is een Bosch, het *Beckbergerwoud* genaamd, waaruit geen hout, dan bij ſtrenge vorst, mag gehaald worden. Men vindt alhier vier Papiermolens. Voor het overige geneeren de bewooners zig met den Landbouw.

BEEKERKENS; zie BIGGENKERKE.

BEEKESTEIN is de naam van verſcheidene Lustplaatſen, in *Holland* en *Kennemerland*.

BEEKMAN, (*Iſack*) was de oudſte Zoon van ABRAHAM BEEKMAN, die zig, uit *Engeland* komende, te *Middelburg* nedergezet had.

ISACK oefende aldaar de practijk der Medicijnen; naderhand werd hij Rector te *Dordrecht*, en verwierf den roem van een beminnaar en vriend der Geleerden en der Geleerdheid te zijn. Twee zijner Broederen, mede liefhebbers der weetenschappen, zijn Rectoren te *Rotterdam* en te *Vlissingen* geweest. Van ISACK BEEKMAN zijn verscheidene Natuurkundige en Mathematische Schriften nagebleeven, waarvan, echter, slechts weinigen gedrukt zijn.

Deeze BEEKMAN was de eerste, met wien DESCARTES, bij zijne komste in *Holland*, kennis maakte. De Wijsgeer, zig te *Br*... bevindende, zag aldaar een wiskunstig vraagstu... aangeplakt; doch het zelve in de Nederduitsche taal gesch... n, en dus voor hem onverstaanbaar zijnde, verzocht hij de omstanders, het vraagstuk, voor hem, in *'t Fransch* of *Latijn* aftescbrijven; dit, zegt men, deed BEEKMAN; en dit leide den grondslag tot eene vriendschap, die, echter, naderhand weder gebroken werd; door dien, volgens het zeggen van DESCARTES, BEEKMAN niet eerlijk zou gehandeld hebben, met het Tractaat over de Zangkunst, waarvan het origineel hem toevertrouwd was. Hij zou naamlijk hetzelve op zijn eigen naam uitgegeeven hebben. Doch vermits men niet vindt, dat BEEKMAN zig desaangaande al of niet verantwoord heeft, is zulks niet te beslissen. BEEKMAN wordt, door VAN BALEN, in zijne *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 674, genaamd, een man, ervaren in de Wijsbegeerte en Wiskonst. DESCARTES zelf getuigt, veel van hem geleerd te hebben. Uit zijn huwelijk heeft hij nagelaaten ééne Dochter, die daarna in Huwelijk had den Heer A. VAN DER PERRE, Burgemeester van *Vlissingen*.

Uit de aantekening van BAILET, *in 't Leven van* DESCARTES.

BEEKMAN, (*Martinus*). *Drossaard en Dijkgraaf van de Baronnie van Asperen*, heeft zig, in het jaar 1745, onder onze Vaderlandsche Historieschrijvers, een plaats verworven, door het in 't licht geeven van zijne *Beschrijving van de Stad en Baronnie van Asperen*, waarin vertoond word, haare Oudheid, Gebouwen, Hooge en andere Regeering, enz. De Drost heeft deeze zijne Beschrijving (waarvan wij ons op het Art. ASPEREN bediend hebben) verdeeld in twee-en-twintig Hoofdstukken, behelzende alles wat tot een volledige Beschrijving vereischt wordt.

De-

BEELDSTORMING IN DE NEDERLANDEN.

Dezelve is met eenige Kunstplaaten verfierd, en gedrukt te *Utrecht*, in gr. 8vo.

BEELART, (*Gerardus*) Zoon van den Burgemeester BEELART, geboren te *Heusden*, doch afkomftig uit het oud geflacht van dien naam, in het Land van *Kempen*, alwaar deszelfs Voorouderen de eerfte Hoofdfchouten geweest zijn.

GRAMMAIJE, *Taxandria*, bl. 9.

BEELDSTORMING *in de Nederlanden*. Dit allerhaatelijkst bedrijf is, in alle deszelfs omftandigheden, zeer aanmerkelijk, en wel voornaamlijk om dat het zig onvoorziens openbaarde, en als een fnelle blixem door het gantfche Land vloog; zo dat 'er bijna geen Stad was, die daardoor geene fchade leed. Wat aanleiding tot het Beeldftormen gegeeven hebbe, is ligter te zeggen, dan waar ter plaatfe het zig eerst openbaarde. Zie hier de oorzaak daar van. Toen FILIPS naar *Spanje* vertrokken was, gebood hij, bij Brieven, de Landvoogdesfe MARGRETA *van Parma*, de regels van het *Concilie van Trente* alomme te doen afkondigen, en de Ketters, met vuur en zwaard, te vervolgen; welke fchrikbaarende bevelen, maar al te naauwkeurig, door de zogenaamde Geloofsonderzoekeren, en derzelver gemagtigden, ten uitvoer gebragt werden. Daar bij kwam dat zulks gefchiedde in een' tijd, waarin reeds alles, eerst door de geweldenarij van GRANVELLE, en naderhand door andere, die zijne voetftappen volgden, en het oor der Landvoogdesfe hadden, of laat ik liever zeggen, die haar volkomen beftuurden, overhoop geworpen was. GRANVELLES onmenschlijk gedrag had den afkeer tegen hem algemeen doen worden, en het getal der Onroomfchen, van dag tot dag, toeneemen; zo dat zij zig niet ontzagen, op de openbaare wegen en velden, ten aanhooren van duizenden, te prediken. Het een en ander maakte het gemeene Volk, 't welk daar door niet weinig geftijfd werd, de *Spaanfche Tirannij* langs hoe ondraaglijker, en deed het overflaan tot de ftoutheid, van de onfchuldige Beelden en Kruifen, die op de wegen ftonden, te vernielen; welke fpoorlooze moedwil daarna mede in de Kerken en Kloosters geoefend werd.

Sommigen willen dat deeze woede te *Iperen*, doch anderen dat zij bij *Kortrijk* eenen aanvang genomen heeft. Dit onbeslist laatende, is 't ondertusschen zeker, dat zij haar hoofd opstak in *Westvlaanderen*, tusschen de *Leije* en de *Zee*, in de maand Augustus des Jaars 1566, in een' tijd, dat de Graaf VAN EGMOND, als Gouverneur, ten Hove ontboden zijnde, zig derwaards begeeven had. Bij de woedende menigte, voegden zig Dieven, Roovers en ander schuim van Volk. Als iet zonderlings is hier bij aantemerken, dat men nooit geweeten heeft, wie de aanlegger van dat helsch bedrijf geweest is. De wapenen waren stokken, bijlen, hamers, touwen, enz. allen werktuigen, bekwamer om te vernielen, dan om zig te verdedigen of te vechten; zijnde, volgens de echtste verhaalen, slegts zeer weinigen deezer Kerkschenderen van geweer voorzien geweest. Den verfoeijelijken rol in Kerken, Kloosters en ten platte lande gespeeld hebbende, nam dezelve in de Steden eenen aanvang. Beelden, kostbaare en konstrijke Schilderijen, Sacramenthuiskens, Autaaren, enz. werden vernield. Boeken, noch Grafzerken, ja zelf niet de begraavene lichaamen werden verschoond. In den tijd van drie dagen waren meer dan vierhonderd Kerken geplonderd. Binnen *Antwerpen* nam het zijnen aanvang met de verwoesting van de groote Kerk, op den 20sten der gezegde maand Augustus, tegen den avond om zes uuren; en nog vóór middennacht was dat overheerlijk gebouw inwendig van alle deszelfs sieraaden beroofd. Dit verricht zijnde, liep het ontembaar graauw met geroofde brandende Waschkaarsen, onder een aanhoudend geschreeuw, van *Vive le Geux*, naar de andere Kerken, Kapellen en Kloosters, alwaar mede alles den moedwil der Plonderaaren ten doel stond. Het bleef, in sommige dier Gebouwen, niet bij de mishandeling en vergruizing van het levenlooze alleen, maar zelfs moesten de Levenden in den algemeenen ramp deelen. Te *Middelburg* en in gantsch *Zeeland* vergenoegde de oproerige gemeente zig niet met het breeken der Beelden, maar eischte ontslag van allen, die om den Godsdienst in hechtenis zaten; aan welken eisch de Magistraat en de Bisschop, ter voorkominge van bloedstorting, gedwongen waren te voldoen, met bijna twintig gevangenen lostelaaten. In de Provintie van *Utrecht* begon de

Beeld-

Beeldſtorming op den 14 Augustus. In *'s Gravenhage* waren de onzinnigen niet te vreden met de Beelden uit de Kerken te doen ruimen, maar begeerden ook, dat ieder, die een Beeld in zijn huis had, het zelve zou ten voorſchijn brengen, op dat het verbrijzeld werd. In andere plaatſen was, door voorzorge van de Magiſtraaten, de moedwil voorgekomen, door de Beelden bij tijds in veiliger bewaarplaatſen te doen brengen: gelijk zulks, onder anderen, ook te *Amſteldam* aan de Geestlijkheid bevolen werd; doch deeze in haaren ijver te driftig, en bij lichten dage aan het verhuizen zijnde, werd zulks door Ambachtslieden en anderen gezien, die haar, op den 23ſten Augustus, noodzaakten, de Beelden weder te brengen ter plaatſe daar ze behoorden. In de Oude Kerk, alwaar men met plonderen reeds bezig was, werd zulks door de Schutterij geſtuit.

De Roomschgezinde Schrijvers hebben niet nagelaten, dit alles op rekening der zogenaamde *Geuzen*, of Hervormden te ſtellen; doch geen van allen heeft immer een man van naam met die boosheid durven betigten: integendeel zijn 'er bewijzen genoeg voor handen, dat de eerſten en aanzienlijkſten, ja zelfs alle weldenkenden, deeze daad met verachting beſchouwd hebben. Zeker *Roomschgezind Schrijver* zegt zelfs: *Doch men moet ook bekennen dat al dit woeden en Beeldſtormen niet op rekening van de bezadigdſte en beſcheidenſte Gereformeerden moet geſteld worden. De oprechte van hunne Historieſchrijvers vallen 'er zo wel tegen uit als wij.* Tot ſlot van dit Art. zullen wij hier nog bijvoegen, een plaats uit een der Brieven van W. LINDANUS, in leven Biſſchop van *Roermond*, om aan te toonen, dat deeze ſchielijk ontſtaane woede meer eene booze verrukking, dan ijver voor het Geloof en tegen deszelfs uitgekretene misbruiken was. „ Geloofwaardige ooggetuigen (zegt hij) hebben verhaald dat, wanneer de Leidenaars, in het jaar 1572. het Klooster der Minderbroeders buiten de Rhijnpoort, gingen onder de voet haalen, iemant in de plaats van een vandel, het afbeeldzel van den Duivel, op een lange ſpiesſe vooruit droeg; zo dat wel te zien was, wat meester zij dienden. En de Beeldſtormers hebben op verſcheiden plaatzen getoond, dat zij meer van het afbeeldzel van den Duivel, dan van Christus hielden.

„ Zeker Spanjaart te *Londen* in 't St. Pauls Kerk komende, en
„ zijne oogen herwaards en derwaards keerende, zag geen eene
„ Schilderij van een der heiligen. Verder ingetreeden zag hij
„ het afbeeldzel, dat geheel en ongeschonden was, van den Dui-
„ vel, dat men gewoon was, onder de voeten van St. Michiel
„ te schilderen. De Spanjaard, zijne gramschap niet kunnende
„ betoomen, trok den degen en begon lustig op den Duivel te
„ slaan, zeggende, voort, gij moet 'er zo wel, als de rest van
„ daan. Zo hebben zij het ook te Antwerpen gemaakt, daar
„ zij in dien loffelijken oorlog tegen de Beelden, niet alleen de
„ twee Moordenaars gespaard hebben, maar na dat zij het staan-
„ de Christus beeld, en dat van den Engel, die doorgaans bij
„ den goeden Moordenaar gevoegd word, verbroken en vermor-
„ seld hadden, hebben zij, alleen dat van den Duivel, die bij
„ de kwade Moordenaar geplaatst was, ongeschonden gelaaten,
„ zo als ik (zegt *Lindanus*) met eigen oogen en groot leedwee-
„ zen gezien heb, waarom ook het Volk al schertsende zeide, dat
„ zij wel gedaan hadden, met de handen aan hunnen Heer en
„ Meester en niet aan hunnen Broeder te slaan. En als ik (zegt
„ hij verder) in het jaar 1572. weder in mijn Bisdom was ge-
„ keerd, daar het alles door de woede der Geuzen overhoop lag
„ (*waar toe ik als mede Inquisiteur hen aangespoord had*,
„ *moest hij 'er bijgevoegd hebben*) heb ik, zo als ik het Choor
„ van de Hoofdkerk te Roermonde bezigtigde, gezien, dat alles
„ van den hoogen Outaar weg geroofd was, de drie Beelden
„ van de Heiligen verbrand waren: maar dat 'er nog een klein
„ Beeldje was gespaard, het welk doorgaans bij de H. Maagd
„ Genoveve werd geschildert; en de Duivel met een blaasbalk
„ verbeeld. Ik pakte (zegt hij) het aanstond aan, en smeet het
„ tegen de aarde, zeggende vertrek van hier Duivel"..-. Ligt-
lijk bezeft men, dat wij de Historietjes van die Duivelsbeeldjes
voor rekening van den Inquisiteur LINDANUS laaten, en ter goeder
trouw gelooven, zonder juist de Beeldstormers te verdeedigen,
dat zo ze al waar zijn, gemelde Beeldjes eerder toevallig, dan
met opzet verschoond zijn gebleeven; om reden, dat als men de
plondering van de Kerk te *Antwerpen* nagaat, en ziet, hoe on-
besuisd, ja, zelfs met Levensgevaar, het Christusbeeld van bo-

ven

ven nedergedrukken is geworden, men ras zal begrijpen, dat de drift geene gelegenheid overgelaten heeft, om juist het Beeld van den Duivel te verschoonen. Begeert men ondertusschen meer dergelijke Historietjes, men leeze MEERBEEK en STRADA.

BEELHEM, ook *Bielhem*, is een verbasterde naam van *Bethlehem*, een Klooster in *Gelderland*; zie BETHLEHEM.

BEEM, of BEDUM, een fraai Dorp in *Hunsingo*, eerste kwartier van de *Groninger Ommelanden*, komende in de oude Kronijk voor, onder de benaaming van *Bedderwalde*. Het legt op een laagen doch zeer vruchtbaaren grond. Men gelooft dat het zijnen naam ontleend heeft van den ongemeenen toeloop van Godsdienstigen, en het doen van zeer ernstige gebeden ter dier plaatse; waar van de oude Jaarboeken getuigen, dat WILFRIDUS en RADFRIDUS, wier Feestdag, volgens MOLANUS, in de Roomsche Kerken aldaar op den 3den December gehouden wordt, niet alleen aldaar gewoond hebben, maar ook door de *Noormannen*, na dat dezelven *Groningen* verbrand hadden, doorstooken zijn geworden, en wel terwijl zij in den gebede waren. Volgens het algemeen verhaal, is aldaar, ter hunner gedagtenisse, eerst een houten, en daarna een veel fierlijker steenen Kerk opgerecht, en door den Bisschop gewijd. Na de verandering van Godsdienst in deeze Landen, is de Kerk van *Beem* gebragt onder de Klassis van *Middelstum*, en wordt door één eigen Predikant bediend.

BEEMSTER, (*de*) voorheen een der grootste *Waterlandsche Meiren*, hebbende ten Oosten den *Purmerender* en *Oosthuizer Ban*, en ten Westen het *Schermer Eiland*. In geschriften van de tiende of elfde Eeuw draagt deeze Meir den naam van de vloed *Barmestra*, waar voor WILHELMUS PROCURATOR, *Keemstra*, doch MELIS STOKE beter *Beemstre* geleezen heeft. Reeds in het jaar 1570 was men bedacht op de droogmaaking van dezelve; doch de aanhoudende *Spaansche* Oorlog deed de bedijking staaken. In den aanvang van der XVII Eeuwe werd dit werk, door DIRK en HENDRIK VAN OS, JAN TEN GROOTENHUIS, JAN KLAASZOON KROON en eenige anderen, ter hand genomen, na dat daar toe, op den 21sten

Maij 1607, Octrooi verleend was. 's Lands Staaten bewilligden daar in te gereeder, vermits het water, volgens zijnen aart aanwasſende, jaarlijks wel vijf-en-twintig morgens land wegnam. De voorwaarde, waar op het Octrooi verleend werd, was, dat het werk in vier jaaren moest voltrokken zijn. In 1608 werd 'er een aanvang mede gemaakt; doch in het jaar 1610 brak de reeds gemaakte bedijking op verſcheidene plaatſen door. Daarna, op den 15den Februarij van dat jaar, werd aan de onderneemeren een uitgebreider en voordeeliger Octrooi verleend; de gaten werden met allen mogelijken ſpoed weder digt gemaakt, en alles, met zo veel ijver en overleg, in zijne ſlooten, wegen en wateren verdeeld, dat de kavelingen van de gantſche Meir, den 30ſten Julij 1612, op het Slot te *Purmerend* gehouden werd. Het droogmaalen geſchiedde door veertig Molens; en nog heden word de *Beemſter* met vijftig Molens droog gehouden. Op den gemelden 30ſten Julij wordt, daar ter plaatze, deeze droogmaaking, jaarlijks, door een Dankpredikatie herdacht; weinige dagen daarna is het *Beemſter* Kermis en Paardemarkt. In de tegenwoordige Cohieren is de *Beemſter*, behalven de vergraavene Landen, Dijkettingen en Pleinen, aangeſlagen voor 7794 morgens, 255 roeden en 6 voeten. De wijdte des Ringſloots is doorgaans agt roeden, en de diepte agt voeten. Op de breedte van agt roeden legt een' dijk van twee roeden glooijens, anderhalve roede kruins, en twee en een halve en drie roeden druipens, ter hoogte van zeven *Zijpſche* voeten. Een ſloot van een en een halve roede ſcheidt deezen dijk van de binnenlanden. Tien groote wegen, drie roeden breed, en even verre van elkander, loopen, naar aanwijzing der Kaarten, kruiswijze door de *Beemſter*, van welke wegen de middelſte en langſte de lengte van 2900 roeden heeft. De meeſte deezer overheerlijke wegen zijn, ter wederzijde, met hoog opgaande boomen beplant, waar door dezelve lommerrijke laanen vormen. Benevens die wegens leggen de ſlooten, wateringen en middeltochten, allen zeer net verdeeld. De gantſche *Beemſter* is verdeeld in vijf deelen, als *Midden-*, *Noord-*, *Oost-*, *West-* en *Zuid-Beemſter*; en ſchoon in ieder deezer deelen plaats tot een Kerk is, ſtaat 'er, echter, ſlegts ééne in *Midden-Beemſter*; welke Kerk een vrij hoogen Toren heeft. Het verblijf der *Beemſter-*

ſche

sche Dichterresse, Mejuffr. WOLF, geboren BEKKER, gaf voor eenige jaaren eenige vermaardheid aan deeze plaats. Het weiland is 'er ongemeen, doch de Lusthoven zijn niet meer zo fraai als eertijds. Ie het jaar 1743 telde men 'er 2078 Bewooners, zo jongen als ouden, en in 1749 waren 'er 497 huizen.

Wat de Regeering betreft, de *Beemster* maakt een Baljuwschap op zig zelven uit; wordende de Hooge Vierschaar aldaar gespannen door den Baljuw, die door 's Lands Staaten aangesteld wordt, en zeven Hoog-Heemraden; tot welk Collegie mede behoort een Secretaris, een gezwooren Klerk, en een Gerechtsbode. Viermaal 's jaars wordt de Vierschaar gehouden, op het Stadhuis te *Purmerend*; doch de vonnisfen over lijfstrafbaare zaaken worden in de *Midden-Beemster* ten uitvoer gebragt. De laage Rechtbank bestaat uit den Schout, die in naam van den Baljuw, welke hem, nevens zeven Schepenen, aanstelt, de Vierschaar-spant; en met de Schepenen om de veertien dagen te *Purmerend* Rechtdag houd.

Het Dijkbestuur wordt geoefend door den Dijkgraaf en zeven Heemraden, een Secretaris, twee Penningmeesters en een Bode. Het Kollegie der *Hoofd-Ingelanden* bestaat uit 18 Leden, die over het hooren der Rekeningen en doen der omslagen staan; deeze houden hunne vergadering in het Burger Weeshuis te *Amsteldam*, in de week na Paaschen.

Zie *Octrooi en Keuren voor de Beemster.*

BEERENBURG, een zeer aanzienlijk Huis, onder *Leiderdorp.*

BEERENDRECHT, een Dorp in de groote *Zuid-Hollandsche Waard*; zie BARENDRECHT.

BEERENDRECHT, wel eer een aanzienlijk Adelijk huis in *Rhijnland*, onder de Ambachtsheerlijkheid van *Leiderdorp*, aan den laagen Rhijndijk, omtrent het Schouw, een groot half uur gaans van *Leiden*. Het was weleer een Leengoed van de Abtdij van *Rhijnsburg*, en door CLARA VAN BERENDRECHT ten huwelijk gebragt aan Mr. FRANK VAN DER MEER, *Pietersz*, Baljuw en Dijkgraaf van *Delfland*, die het zelve naliet aan zijnen Zoon, JOHAN

VAN

VAN DER MEER VAN BEERENDRECHT. Dit huis vervallen zijnde, is gesloopt en naderhand gebouwd in de Ambachtsheerlijkheid van *Aarlanderveen*, over het Dorp *Alphen* aan den Rhijn.

OUDENHOEVEN en VAN LEEUWEN.

BEERENDRECHT, anders *Cijs* genaamd, is een Hofstede, onder het Ambacht *Zoeterwoude*, tegen over de *Lammen*, aan de Vliet, een kwartier uur gaans van *Leiden*. Het is beroemd geworden, door de Schansen, aldaar, den 8sten Junij 1574, door de *Spanjaarden*, in het tweede beleg begonnen en te vergeefsch door de *Leidenaaren* aangevallen; zijnde dit de grootste en sterkste der Schansen om *Leiden*. Dit huis was aangelegt in 1524, met twintig morgens land, door JAN KLAAS JANSZE VAN BEERENDRECHT, Dijkgraaf van *Rhijnland*, en werd, van 1525 tot 1536, aan de Graaflijkheid als een Leengoed opgedraagen, en daar van weder ontvangen. Heer JAN VAN BEERENDRECHT verkreeg het dus in 1580. Naderhand is het verkocht aan PIETER OUSEEL, die het naliet aan zijnen Zoon DANIEL OUSEEL, Predikant te *Voorschooten*.

VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

BEERENKAMP, een *Heerenhuis*, in 't ampt van de *Veluwe*, onder *Nieuwkerk*, zijnde een oud gebouw, staande in een diepe graft, met een vasten brug, en omgeeven van veele plantaadjen; behoorende aan den Heer GOSEN GEURT, *Baron van Bentinck*.

BEERNE, een half uur ten N. O. van *Heusden*, langs den hoogen Maasdijk gelegen. In het jaar 1134 werd alhier een Abtdij opgerecht, door zekeren FOLCOLDUS, of FOLCO VAN BEERNE, wiens Kasteel hier geleegen was, en gesteld onder de orde der *Premonstrenzen*. Geduurende den *Spaanschen* Oorlog, heeft deeze Abtdij zeer veel geleden, en werd eindelijk geheel verwoest. De Abt en zijne Kanunniken verschuilden zig te *'s Hertogenbosch*, 't welk zij, toen die Stad door de Staaten bemagtigd werd, ook weder moesten verlaaten; onthoudende zig zedert te *Vilvoorden*. In het jaar 1648, werden de Abtdijgoederen door de Staaten aangeslagen en verkocht; zijnde van de Abtdij niets meer overig,

dan

dan eenige bouwhuizen, en een Voorpoort met een laag zeskantig Torentje. De grond, waar op de Kerk wel eer gestaan heeft, als ook het Kerkhof, is geheel met puin bedekt en met ruigte bewassen. Nogthans ziet men 'er nog verscheidene Grafzerken.

BEKA, pag. 48. HEDA, pag. 156.

BEERS, een der zestien Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Baarderadeel*, in het kwartier van *Westergoo*, liggende aan de Vaart *de Zwette*, door *Wiel* naar *Jorwert* loopende, en aan de *Britswerdermeer*. Alhier ligt de Staate *Unia*, die, in het jaar 1443, door KEMPO UNIA bewoond werd. Het Dorp *Beers* heeft Kerk en Predikant, die ook *Jellum* bedient, behoorende onder de Klassis van *Leeuwarden*.

WINSEMIUS en SCHOTANUS.

BEERS, een ander Dorp van dien naam, in 't Land van KUIK, aan de Maas. Nog vind men in de Meijerij van *den Bosch* drie Dorpen, die mede deezen naam draagen, doch onderscheiden zijn in *Ooster-*, *Midden-* en *Wester-Beers*.

BACHIENE, *Geogr.* 1230.

BEERS, een Dorp tusschen *Kuik* en *Grave*, en dus in *Staats-Brabant*, welk Dorp een eigen Rechtbank heeft, die uit zeven Schepenen bestaat. In het zelve staat eene Heerenhuizing, die, met haaren tuin, binnen een graft besloten is, schijnende wel eer een Adelijke Hofstede geweest te zijn. De bezitter daar van was wel eer een Leenman van den Baron van *Kuik*. 'Er staat een Gereformeerde Kerk, die door een eigen Predikant bediend wordt.

De *Beersche Maas* heeft van dit Dorp haaren naam ontvangen. Men verstaat daar door het *Maaswater*, 't welk, zo dra die Rivier tot een zekere hoogte gewassen is, landwaards in loopt, en de daaromtrent geleegene Landerijen doet overvloeijen. Ten dien einde zijn, op de uitwaarden, even beneden *Kuik* tot *Katwijk*, en verder van het boveneinde van *Gassel* tot *Grave*, Zomerdijkje's opgeworpen, die, tot een zekere peil, onderhouden worden; waar over het water, ter diepte, van *één*, *twee*, *drie*, en meer

meer voeten, naar gelange van de hoogte der Rivier, binnenwaards loopt. Het water, dat over den *Zomerdijk*, tusschen *Kuik* en *Katwijk*, invloeit, loopt naar en over de *Kuiksche* en *Inlandsche broeken*, en verder over de Landerijen, tot het Dorp *Beers* behoorende. Doch het water, dat bij *Grave* over den *Zomerdijk* stort, loopt te rugge, en al hooger opwaards, in de nabij gelegene Landen van *Castel*; het water deezer beide overloopen, bij *Beers* elkander ontmoetende, verspreid zig links en rechts: en na alle laagten overstroomd te hebben, valt het in 't Riviertje de *Raam*, loppende met het Raamwater, langs de Stad *Grave*, door de Landen van *Ravestein*, *Megen*, enz. voorbij den *Bosch*: moetende daarna, door den Overlaat bij *Baardwijk* en de *Kleine Maas*, en door deeze in den *Biesbosch* zig ontlasten. Gemelde overloop der twee *Zomerdijkjes*, die de *Omloop der Beersche Maas* genaamd worden, begint als 't water der *Maas*, te *Grave*, tot 16 voeten en 4 duimen, boven de gemeene peil, gereezen is; waar van, in zodanige gevallen, een teken gegeeven wordt, door een Kanonschoot uit de Vesting van *Grave*, ter waarschouwing der Landlieden. Deeze overloop is, reeds sedert langen tijd, dus ingerigt, volgens zekere overeenkomsten, en dient om het Rijk van *Nijmegen* en het Ampt tusschen *Maas* en *Waal*, door de ontlasting, welke hier mede geschied, te verschoonen, en voor inbraken en overstroomingen te beveiligen.

Zie LOTZIJ, *Rivierkundige Aanmerkingen*, in de Voorreden, bl. 6.

BEERSE, een Adelijk Huis, in *Overijssel*, in de nabuurschap van *Omme*, behoorende, met *Eerde*, aan den Baron VAN PALLAND TOT OOSTERVEEN, die 'er het recht van aanstelling, zo van de Magistraaten als van den Predikant heeft.

BEERTA, eertijds *Beertje* en *Berethe* genaamd, omtrent een uur gaans ten N. W. van *Winschoten*, is, benevens de daaraan onderhoorende Buurschap *Beester Hamrijk*, een der *Old Ampten*, onder het gebied der Stad *Groningen*, dat ook Kerk en Predikant heeft, staande onder de Klassis van *Westwoldinger-*

gerland; het is een der aanzienlijkste en uitgestrektste Dorpen deezer Provintie. De *Mennoniten*, die hier menigvuldig zijn, behooren tot de *Vlamingen*, en worden door drie Leeraaren bediend. Voortijds was aldaar een Nonnenklooster van de *Norbertiner* Orde, die daarna verplaatst zijn naar het *Kusemer Klooster*, bij *Sijbaldebuuren*, in het *Westerkwartier*: ook wel *Manaa's Poort* genaamd. Beide Kloosters hadden een en denzelfden Stichter.

VAN DER HOUVE, II. Deel, fol. 170.

BEERTA, Volgens GABBEMA, een der drie of vier-en-veertig Dorpen, tusschen *Groningerland* en *Oost-Friesland*, met den Watervloed van 1277 vergaan.

Zie *Watervlieden*, pag. 93.

BEERUM, een Dorp weleer ten O. der Rivier de *Ee* gelegen, doch door den inbreuk van den *Dollart* mede vergaan.

ibid ibidem.

BEERSELE, (*Jan van Withem, Heer van*); zie WITHEM. (*Jan van*)

BEERWOUD, Overste binnen *Bergen op den Zoom*, in het jaar 1584, zijnen aanslag, om gemelde Stad, verraderlijk, in handen van PARMA te leveren, ontdekt ziende, vlugtte, op de aannadering van den Graave VAN HOHENLO, tot den vijand, en ontweek daar door zijne welverdiende straffe.

BOR, XIX. Boek, bladz. 41.

BEETS, is het zesde en laatste Ampt van het *Kwartier van Nijmegen*, liggende aan de overzijde van de *Linge;* waar door het van de *Thielerwaard* woord afgesneden. Ten O. N. en W. is het ingeslooten door de Graafschappen *Buuren*, *Kuilenburg* en *Leerdam*. De laatste Amptman was Heer OTTO HENRIK, Graaf van *Bijland*, zedert 1768.

Dit Ampt is van een klein bestek, en bevat niet meer dan twee plaatsen, naamlijk *Beest*, weleer een Stad, doch nu een tamelijk

Vlek

Vlek aan de *Linge*, en het Dorp *Renoij*, een weinig westwaards van *Beest*. Naar die beiden plaatsen wordt dit Ampt doorgaans *Beest* en *Renoij* genoemd. Digt bij *Beest* staat het aanzienlijk Slot *Wolfswaard*, van een hoogen ouderdom, en weleer bewoond door den Baron VAN BAUSSEL. In de XIV en XV Eeuw heeft het verscheiden harde belegeringen uitgestaan.

VAN DER HOUVE, II Deel, fol. 80. PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, fol. 128. 238. 303.

BEETGUM, een der Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Menaldumadeel*, in het kwartier van *Oostergo*, een half uur ten Oosten van *Berlikum*. Voor de bedijking van het *Bilt*, behoorde dit onder de Zee-Dorpen, en droeg toen den naam van *Badigum*, of *Badigeheim*. Dit Dorp heeft 20 stemmen. Onder hetzelve behooren ook sommige buitenbuurten, waar van *Rijperhuizen* de voornaamste is. De Predikant behoort onder de Klassis van *Leeuwarden*. Men ziet 'er een zeer aanzienlijk Slot, toebehoorende aan den Grietman Baron VAN SCHWARTZENBERG.

SCOTANUS, fol. 204.

BEETS, een groot Dorp in *Holland*, westwaards van *Schardam*, gedeeltelijk langs den Ringsloot van de *Beemster* uitgedijkt.

BEETS en *Beetsterzwaag*, liggen beiden, als twee Dorpen, naast elkander, in de Grietenij van *Opsterland*, in 't kwartier van de *Zevenwolden*, aan de N. zijde van de Grietenij. Beiden zijn met een derde, *Olterterp*, d. i. *Oudedorp*, in 't Kerkelijke te zaam vereenigd, en worden bediend door één Predikant, wiens Parochie te *Beetsterzwaag* is.

BEETS heeft 35 stemmen, en is het eerste in rang onder alle de Dorpen van deeze Grietenij, schoon het voormaals nog merklijk grooter was. Deszelfs Kerk, aan ST. GEERTRUID gewijd, was een Kapittelkerk, staande onder een Deken met deszelfs Kanunniken. De Toren, die door ouderdom ingestort was, is naderhand herbouwd.

BEETSTERZWAAG overtreft merkelijk de andere Dorpen in grootte;

te; het heeft een fraaije Kerkbuurt met een befteenden ftraatweg, en legt zeer vermaaklijk tusfchen de bosfchen en bouwlanden. Men vindt 'er ook het *Weer* of Rechthuis, alwaar de Vergadering der Grietenije, of de Regtdag, om de tweede reize, gehouden wordt. Het Huis *Dijklama*, eertijds *Vierfen*, de wooning van den Grietman, ftaat bijna 170 Koningsroeden van de Kerk van *Beetfterzwaag*. Aan dit Dorp zijn verleend drie jaarmarkten, welke drie dagen duuren, en door een grooten toevloed, niet alleen van *Friezen*, maar ook van *Omlanders* en *Drenthenaars* bezocht worden. Dit Dorp heeft 35 ftemmen.

Zie WINSEMIUS, *Befchr. van Friesl. achter zijn Chronijk.*

BEFEL, volgens Jonker VAN DER HOUVE, een Dorp in *Gelderland*, on[illegible] het kwartier van *Roermond*, in 't Drostampt van [illegible]fo[illegible]. „Toen (zegt hij) in het jaar 1527 *Gelderland* en *Zut-*
„ *phen*, eene fchatting was opgelegd, ter fomme van 75000 gul-
„ dens, ftond het kwartier van *Roermondt* daarin op 19075 gul-
„ dens, en daar in moest het gemelde Drostampt dragen 2737
„ guldens 12 ftuivers 3 en een vierde penning, en dit *Befel* met
„ *Felfort* 342 guldens 4 ftuivers 12 penningen."

Handv. Chronijk, fol. 24.

BEFTLO, noemt EMO eene *Hofftede* (*Hofftad*) of Hoofdplaats, dat is de voornaamfte van eenige Dorpen. R. AGRICOLA, een man van naam en achting, is aldaar geboren, en heeft aan die plaats een grooten luister bijgezet. Anderen noemen het ook *Baffelt* en *Baflo*; zie boven.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* P. II.

BEGA, (*Cornelis*) een der beste leerlingen van OSTADE. Zijn Vader was PIETER JAN BEGIJN, en zijne Moeder een Dochter van den vermaarden tekenaar CORNELIS VAN HAARLEM. BEGA was vermaard in 't fchilderen van Boeren-Gezelfchappen, doch zo los van leven en flegt van zeden, dat zijn Vader weigerde, hem voor zijn' Zoon te erkennen; waarom hij dan ook den naam van BEGIJN in dien van BEGA veranderde. Hij ftierf den 27den Aug. 1664. HOUBRAKEN, I. Deel.

Begijn, is, volgens de aantekeningen en gedachte van pieter koens, Kanunnik te *Antwerpen* en van *Espen*, een naam, die voorheen gegeeven werd aan alle vrouwen, die zig, door een ftil leven, van de wereld afzonderden. Onzeker is de oorfprong dier benaaming. Sommigen, en onder andere heda, leiden de- zelve af van zeker zoort van Kap of Hulfel, zijnde, volgens het *Franfche* woord *beguin*, een kinderhulfel. Anderen leiden ze af van de Heilige begga, wederom anderen van eenen lambert begge, een *Luikenaar*, die de Orde der *Begijnen* zou ingefteld hebben. Grammaije zegt, dat de naam *Begijn* oudtijds aanzienlijk was, en alleenlijk gegeeven werd aan Edele Vrouwen, die een' middenweg, tusfchen het klooster- en wereldlijk leven, gekoozen hadden; hij voegt 'er bij, dat die naam, in vergetelheid geraakt zijnde, door de h. begga weder ten voorfchijn is gebragt. Wat aangaat de kleeding, 'er zijn 'er, die meenen, dat deeze geen oorfprong van dien naam, maar daar van ontleend is. Ook vindt men 'er, die denzelven afleiden van *Bichini*, naar het grove laken, waar mede zij gekleed gaan, 't welk, in het *Italiaansch*, genoemd word *Biglio*, dat ook op een zoort van Minderbroeders wordt toegepast.

Zie miræus, *Aantekeningen op het Bisdom van Utrecht*, Ifte Deel.

Begraavenissen, zijn die plegtigheden en gebruiken, welke, van de oudfte tijden en eerfte Volken, tot ons zijn overgebragt, en, als een der voornaamfte pligten, onderhouden worden. Het volgende zal ons doen zien, waarom dezelve, met de daarop gevolgde eerbewijzingen en vereeuwigingen, nodig geacht en in gebruik zijn gekomen.

Het menfchelijk geflacht is, zints deszelfs begin, wel aan de fterflijkheid, maar aan geene menfchelijke Wetten onderworpen geweest, veel min aan burgerlijke gebruiken: dus was 'er niets, dat hun verpligte, de lichaamen der afgeftorvenen te begraaven. Doch al vroeg heeft de Natuur en de gezonde reden, aan alle Volkeren, een zekere achting en eerbied voor de geftorvenen ingeprent, die het als onbetaamelijk en fchandelijk deed voorkomen, de lichaamen hunner vrienden en bloedver-

wan-

wanten ten prooij der roofzuchtige dieren te laaten. Met vrugt en vermaak zal men kunnen leezen, de Verhandeling hier over geschreeven, door den vermaarden H. DE GROOT, in zijn Boek *van het Recht des Oorlogs en des Vredes*. Behalven deeze door Natuur en Reden ingeprente achting, vorderde hun eigen welzijn, en de bewaaring hunner gezondheid, de Lijken, die, even als een uitgebluschte lamp, niets dan ſtank en onreinigheid nalieten, onder de aarde te verbergen, of tot asſche te doen verbranden.

Uit de gewijde bladeren zien wij, hoe zorgvuldig ABRAHAM omtrent de begraaving zijner Huisvrouw SARA was. De *Jooden* hebben, in laater tijd, in dit geval, zig altoos naauwkeurig moeten gedragen volgens de voorſchriften van MOZES. De Heidenen maakten gebruik van het balzemen en verbranden der Lichaamen; zij bewaarden de overgebleevene of bij een vergaderde asſche, oordeelende het overſchot hunner bloedvrienden dus beter te kunnen bewaaren, dan door dezelve geheel en al ten ſpijze der wormen over te laaten; zij ſtelden dit zelfs boven de begraaving en zalving. Doch veele Heidenen van laater tijd, door den invloed van het Christendom en deszelfs beſchaafder zeden verlicht, zijn van deeze Barbaarſche gewoonte afgeſtapt.

De aart onzes werks vordert, onzen Leezeren onder 't oog te brengen, hoe allereerst de *Batavieren* en *Romeinen*, hier te Lande, zig bij deeze plegtigheden gedragen hebben, hoe hunne gebruiken afgeſchaft en andere in de plaats geſteld zijn.

Volgens de aantekening van JULIUS CÆSAR (*Gall. Oorl V Boek*) werden de Lijken der *Batavieren* en *Germanen*, omtrent den tijd van 's Heilands geboorte, kostelijk toegemaakt, en met alles wat den Overleedenen lief en waard was, zijne knechten, onderdaanen en beesten, in het vuur geworpen, als dienende tot een ſtaat en orde der uitvaart. TACITUS, die honderd jaaren daarna hunne zeden met opmerking gadegeſlagen heeft, getuigt van een minder pracht: zeggende (*Zeden der Germ. C. 27.*) *dat hunne begraafenisſen met weinig pracht verzeld waren*; en verder, dat alleen de lichaamen van vermaarde Mannen, met zeker ſoort van hout, verbrand werden; dat deezen brandſtapel, naar de wijze der *Grieken* en *Romeinen*, niet vermeerderd of aangevuld

 werd,

werd, noch met ingeworpene klederen, noch met welriekende specerijen, maar dat alleen de Wapenen van den Overleedene, en ook zomtijds zijn Paard, daar werd bijgedaan; dat zij de kostbaare versiering der Grafsteden verachtten, als oordeelende die den Overleedene lastig te zijn; dat zij de graven maakten van opgeworpene aardzoden. Dat TACITUS hier de begraaving der *Batavieren* als eenvoudig en zonder pracht beschrijft, maakende zelfs geen het minste gewag van het verzellen of volgen der lijkbaar door de naaste bloedvrienden bij de begraaving of verbranding, is ligt nategaan, als men in aanmerking neemt, de uitsteekende pracht en kostbaare Lijkstaatsien der *Romeinen*, en inzonderheid die van hunne *Keizeren*, vooräl wanneer dezelve vergood werden: waar van HERODIANUS eene uitvoerige beschrijving heeft nagelaaten.

De Lijkbehandelingen der Ouden bestonden meer in gebruiklijkheden, dan in noodzaaklijke pligten; zij waren dus, naar het onderscheid der Volkeren, ook verschillende: doch in de meest gebruiklijke kwamen zij veeläl overeen. De Held, die voor het Vaderland gestorven was, werd van de naaste vrienden, zo lang hij nog adem haalde, gekust en omhelsd, zelfs door alle de tegenwoordig zijnde Veldoversten; ten bewijze van hunne liefde en genegenheid voor zijne dapperheid. Maar zo ras hij den adem had uitgeblaazen, werden hem, niet alleen de oogen, maar zelfs, met grooten eerbied, de ligpen gesloten, en daarna het Lijk gewasschen en gezalfd; vervolgens een doodkleed, dat door de vrouw of naastbestaande van den overleedene geweeven was, aangetrokken; dit noemde men WAADEN. De doodskleederen waren doorgaans wit, zo als nog tegenwoordig; doch voor voornaame Persoonen gebruikte men ook wel purpere. Bij sommigen was het ook gebruikelijk, den Overleedene het beste kleed aantetrekken, over 't welk, door den *Reewer*, *Raawer* of *Reewster*, een *Ree* of *Raa* (doodkleed) werd gelegd. Vervolgens werden hunne hoofden met kroonen gesierd; 't welk ook door de oude *Hollanders* en *Friezen* is gevolgd. Want het is kenbaar, dat de Lijken, inzonderheid die der bloedgetuigen, en der ongehuwde Jongelingen en Maagden, met groene kroontjes versierd plagten te worden. Daarenboven was de gewoonte, dat

ten

ten tijde der Uitvaart, op de doodkist, drie kroonen werden vastgemaakt, uit welker toestel en verwe men den staat des Overleedenen onderkennen konde; dat is, of hij of zij gehuwd of ongehuwd ware, zomtijds met bijvoeging van de eerste Letter des naams. Ook hadden de Dragers (het welk nog heden, doch meest bij de Roomschgezinden, in gebruik is) een groenen tak van Laurier, of palm, in de hand of mond, of ook wel versierde takken; waar uit het kennelijk was, of de Overleedene Vrijer of Vrijster ware. Ook was men zeer naauwkeurig, om door het Hoofdsierzel der Vrouwen aantetoonen, of zij gehuwd of ongehuwd gestorven was. Doch wat aangaat het begraaven met Kroonen, zulks is, door de aanzienlijke Vorsten uit het Huis van *Bourgondien*, bestendig gevolgd. STRADA levert ons daarvan een bewijs op, als hij, op het jaar 1578, melding maakt van de begraavenis van DON JAN VAN OOSTENRIJK. „ *Hij was bekleed* (zegt hij) *met zijne Wapenen, en daarenboven had hij een Kroon op het hoofd, gelijkerwijs alle Prinsen van zijn Huis gemeenlijk begraaven wierden*". En *Hooft*, zegt: *dat hem een Kroon, straalende van Diamanten, was op het hoofd gezet.*

Bij de Ouden waren deeze *Kroontjes* alleen van bloemen gemaakt, om daardoor aanteduiden, een zinnebeeld van rust. Ook werden zij, die ongelukkig om het leeven gekomen waren, daar mede niet versierd, maar hunne hoofden enkel met een doek omwonden.

De Lijken, dusdanig opgesierd, werden op een draagbeddeke geleigd, tot den dag der begraaving bewaakt, en daaromtrent, door sommigen, een autaar opgericht, waarop eenig reukwerk werd aangestoken, om geur en licht te verschaffen; van welk gebruik men wil dat de Roomschgezinden het branden van Waschkaarsen bij de dooden ontleend hebben. Van groote en uitmuntende Mannen werden ook beeltenissen, zeer naar hen gelijkende, vervaardigd, en bij de begraafplaats neder gesteld. VARRO maakt ook melding van de nodiging der vrienden; 't welk bij de *Romeinen*, door een' slaaf, die met den dood zijns meesters zijne vrijheid bekomen had, geschiedde. De tijd der begraaving was, naar de verschillenheid der Volkeren, onderscheiden,

den. De *Batavieren* hadden dit met de *Romeinen* gemeen, dat de *Vrije* met het opgaan der Zonne, en de *Onvrije* des avonds of nachts in ſtilte begraaven werd. De Lijken der *Vrijen* werden, eenige oogenblikken vóór de begraavenis, met hun rustbeddeke op de Lijkbaar geſteld. Al wie dezelve naderde, was verpligt, zig alvoorens met water te beſprengen, en ook als zij weder van daar gingen: ten welken einde een aarden vat, gehaald uit de naaste woning, en gevuld met water, aan den ingang van het Sterfhuis ſtond.

Om van alle verdere kleinigheden niet te gewagen, bepaalen wij ons bij eenige aanmerkingen, ten aanzien van den Rang bij het doen der Begraavinge. Zelfs bij de minst beſchaafde Volkeren is het altoos een gebruik geweest, dat de naastbeſtaanden in den bloede van den Overleedene naast aan het Lijk volgden. Onder onze eerſte Voorouderen werd het ſchandelijk geacht, zijnen eigen dood te ſterven, of door ziekte of ouderdom het leven te moeten misſen; om dat voor hunne lichaamen geen de minſte achting als dan betoond, en dezelven geene laatſte eer of begraaving met eenige plegtigheid werd aangedaan, en zij, die dus niet ten dienſte van het Vaderland waren geſtorven, ſtil begraaven of verbrand werden. Want voor dezulken werden, door de *Barden*, geene Lijkzangen ter Eere van den Overleedene opgezongen, geene (*Tumulus*) begraafplaats, of ſteenen opgericht. Ja zelfs geloofden de Noordſche Volken, dat voor zodanige Overleedenen geene hoop van onſterfelijkheid overig was, of dat hunne geesten zouden vergaderd worden in de gelukkige plaats der Helden, die ſtrijdende voor het Vaderland geſtorven waren. Zij geloofden dat hun eene plaats in de *Vahalla* of Helle bereid was. Tegen over deeze minachting ſtond de eer, die den in den Oorlog geſneuvelden beweezen werd. Voor hen werden, door de Prieſters, openbaare gebeden gedaan, gezangen tot lof hunner verrichtingen gemaakt, en grafſteden en gedenktekenen vervaardigd, hunne asſche zorgvuldig in aarden kruiken bijeen gezameld, en in de Graven ter bewaaringe geſteld. (Uit deeze gebruikelijkheden, om dit in 't voorbijgaan aan te merken, is onder ons ontſtaan de gewoonte van het maaken van *Lijkzangen*; het doen van *Openbaare*

Re-

Redevoeringen; het *oprichten van Graftombes en Eeretekenen.*)

Het draagen op de ſchouderen, eene gewoonte, in oude tijden, was tevens onder de Bataviſche Volkeren een bewijs van hoogachting; want deeze achting betoonden zij niet alleen aan de dooden, maar zelfs aan die, welken zij tot hunnen Veldheer of Legerhoofd verkooren; na hem op een Schild geſteld te hebben, droegenze hem op de ſchouderen, rondom het Leger: welke gewoonte voornamelijk onder de *Friezen* en *Franken* plaats had. (Zie verder op het Art. BRINIO.) Dit geſchiedde onder hen, om in het openbaar te vertoonen, de uitmuntenheid des mans, en de achting, die men voor hem had. Dan bij de *Romeinen*, en, mogelijk, ook bij de *Batavieren*, was het een gewoon gebruik, de Vrouwen aan de hand te dragen, tot een teken haarer nederigheid, een der eerſte fieraaden der Vrouwelijke ſexe.

Om de volging der naaste Bloedverwanten naast aan het Lijk op te ſpooren, dienen vooraf eenige bijzonderheden gemeld te worden. Wij hebben zo even gezien de achting, die men voorheen gewoon was te bewijzen, en als nog bewijst, aan hun, die ten dienſte van het Vaderland geſneuveld waren. Oudtijds had hier bij iets bijzonders plaats, naamlijk het neemen of vorderen van *Wraak*, wegens den dood van den Overleedene; daar toe waren allermeest verpligt, de naaſte Bloedverwanten; zodat hij, die zulks naliet, hoe hoog van ſtaat, voor eerloos werd gehouden. Een voorbeeld daarvan vindt men in 's Lands geſchiedenisſen, op het jaar 1395, van Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN aangetekend; zie de *Holl. Chronijk Div.* 26, *Cap.* 45. Op het Art. BATAVIEREN hebben wij gezegd, dat wanneer een van hun, in den Oorlog, zijn Schild of Wapen verlooren had, voor eerloos gehouden werd, en een ſchandvlek voor zijn geſlacht was. In laatere tijden werden alle die geenen, die in den krijg gedood, gevangen of overwonnen waren, geagt hun Schild verlooren te hebben; de Zoonen of naastbeſtaanden waren verpligt, ter afwisſching dier ſchande en weder bekoming der Wapenen, daarover wraak te neemen; (zie TACITUS, *Zeden der Germanen*) wilden zij als ſchildboortige en eerlijke Mannen, deel-

 ge-

genoten aan de Regeering, of als beschermers der vrijheid aangezien zijn. Daarenboven waren de naaste Bloedvrienden gerechtigd, van een onverhoedschen of voorbedachten doodslag wraak te neemen, en van de Wethouders de straffe des doodsschuldigen te eischen; van welk recht wij elders gelegenheid zullen hebben te spreeken. Hier zullen wij slegts kortlijk ter nederstellen, de gewoonte, die bij de oude *Hollanders* en *Friezen* plaats had. Iemand, het zij in het veld of op een andere wijze, omgebragt zijnde, werd, door den naasten Bloedverwant, eene wetlijke en openbaare betuiging gedaan van wraak te zullen en te willen neemen, over een dood of manslag en om ten uittersten het recht van den Overleedene te vervolgen, zo wel over den doodslager, als bij zijn afweezenheid tegen deszelfs naaste Bloedverwanten, die men, zo 'er geen zoen getroffen werd, zelfs straffeloos mogt dooden. In *Friesland* werd het Lijk aan den *Grietman*, in *Holland* aan den *Graaf* of zijnen *Stedehouder*, in *Utrecht* aan den *Bisschop* vertoond en aangeboden; dit was een noodzaakelijkheid, eer het mogt begraaven worden. Dit verrigt zijnde, werd, na den voorverhaalden toestel tot de begraavenis, het Lijk gevolgd van de bloedvrienden, gebuuren en bekenden, en dus naar de begraafplaats gebragt, en door de gebuuren in het gemaakte graf gezet. Thans kwamen alle de naaste Bloedvrienden, in hunne plegtgewaaden, in een ruimen kring, rondsom het graf staan, wanneer de *Bloedwreeker*, dat is, een der naaste vrienden van de *Zwaard*, dat is, van 's vaders zijde, met een groot bloot zwaard, ten voorschijn kwam, en het graf genaderd zijnde, driemaal, met het ontbloote zwaard, 'er opsloeg, roepende, met een luide stemme, driemaal, WRAAK. Daarna werd het Lijk met aarde bedekt, en de zandheuvel, met zekere bekende Kruistekenen, door de steel van eene spaade daarin gedrukt, getekend gelaten; waarop alle Lijkgangers vertrokken, zo om wraak te neemen, als om getuigenis van zijn recht te dragen. Deeze wijze van doen was nog in het Jaar 1400 in gebruik; blijkens een Handvest, aan *Gorcum* verleend, door Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, 1412. In deeze gewoonte moet de oorsprong van den rang en orde, bij het doen der begraavenissen, van ouds niet alleen, maar nog in gebruik, ge-

gezocht worden, en waaruit gevolgd is, dat zo als de trappen van vermaagschapping in de bloedwreeking moest achtervolgd worden, 't zo ook in de volging van den lijkbaar was. Dan hier omtrent zijn zo veele verschillende gevoelens en duisterheden, dat die alle te verklaaren, dit Artikel eerder een Rechtskundig Vertoog, dan een Historisch verhaal zou doen worden; zijnde hier in, en bijzonderlijk door de invoering der Leenrechten en Wetten, zo veele twisten in de wereld gebragt, dat men met die allen nategaan een gantsch boekdeel zou kunnen vullen. Wij zeggen dan alleenlijk, dat in de gewoonlijkste gevallen de rang van 't bloed, uitgenomen de Man, achter de begraavenis zijner Vrouw, als het natuurlijkst zijnde, gevolgd werd, en dat bij deeze plegtigheid, sommige plaatsen uitgezonderd, het de Mannen alleen zijn, die den Overleedenen deeze laatste eer bewijzen. Wij zeggen, op sommige plaatsen: om dat elders de Vrouwen de lijkstaatsie mede uitmaaken. Ook vindt men in 's Lands Geschiedenissen een voorbeeld, dat zelfs Vrouwen, volgens den rang van het bloed, in 't jaar 1482, het Lijk van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIEN ter aarde hielpen brengen; het welk, echter, van weinigen is nagevolgd. Dan bij het begraaven van zulke uitmuntende Personaadjen heeft meer bijzonderheid dan gewoonlijk plaats; waar van de voorbeelden menigvuldig zijn. Doch dat men ook bij dezelven ten uitterste oplettend en zeer teder op den Rang was, daar van vind men een bewijs in de verschillen, daar over meer dan eens ontstaan, onder de Staaten van den Lande, bij de plegtige Begraavenissen der Prinsen VAN ORANJE, als Stadhouders. Bij den onstervelijken Zeeheld DE RUITER, zag men de H. H. Gedeputeerdens gaan vóór den Zoon van den Overleedene, zo als ook te *Rotterdam*, in 't jaar 1714, de Heeren van de Admiraliteit voor de Zoons van den Overleedenen Admiraal van *Holland*, den Heer WILLEM BASTIAANSZ SCHEPERS, gingen; terwijl 'er ook voorbeelden genoeg voorhanden zijn, waarbij de naasten van den Bloede den voorrang van de Heeren van de Admiraliteit hadden.

Wanneer wij tot het Artikel HUINE of HUNNEBEDDEN gekomen zijn, zullen wii omstandig van die Begraafplaatsen der oude Bewooners deezer Landen moeten spreeken. Naderhand

was het eene gewoonte, dat alle de Lichaamen, niet in de Kerken of vergaderplaatsen der Gelovigen, maar elders op de Velden, en naderhand op de Kerkhoven, begraaven werden. En schoon 'er zijn, die willen dat CLODOVIS, Koning der *Franken*, die allereerst het Christendom omhelsde, en in 't jaar 511 overleden is, in eene Kerk begraven is, zo vindt men anderen, die het tegenspreeken; ja men vindt voorbeelden van Vorsten, die zig vergenoegd hebben, met in het Portaal der Kerke begraaven te worden. Voor de Kerklijken of eerste Kristen Leeraars had men oudtijds zo veel achting, dat hunne Lichaamen, in zekere steenen, of uit steen uitgeholde Doodkisten of Vaten, zo men ze noemen wil, ter onderscheiding van anderen, op de Kerkhoven begraaven zijn; waar van de Kerkhoven te *Heilo*, *Noordwijk*, *Wassenaar*, enz. binnen weinige jaaren, als nog de bewijzen hebben opgeleverd. Ten openbaaren blijke van de rustplaats eens Christens, werdt eerst, zonder eenig opschrift, boven op het graf, een houten kruis gezet, en daarna 'er bijgevoegd, de naam en sterftijd van den Overleedene; welke gedenktekenen ons doen zien, hoe men de begraafplaatsen der Christenen van die der Heidenen onderscheiden heeft. Dan na dat de zugt meer algemeen werdt, om in Kerken en Kapellen begraven te worden, uit een zeker soort van bijgeloovigheid, naderhand onder onze landgenooten in een zogenaamd *point d'honneur* veranderd, is ook het begraaven in de Kerken, eene algemeene gewoonte in onze dagen, door mannen van kunde en oordeel ten hoogsten afgekeurd. Maar men weet hoe veel 'er aan vast is, om zodanig eene gewoonte in onbruik te brengen; en indien niet het voetspoor van eenige aanzienlijken van den lande met meerder ijver worde nagevolgd, twijfelen wij, of de bestrijders dier gewoonte wel ooit hun oogmerk bereiken zullen.

Tot dus verre over de wijze van begraaven en de begraafplaatzen gesproken hebbende, moeten wij vervolgens melden de aloude wijze van Rouwdragen, en de straffe voor de grafschenders.

Wat aangaat het eerste: de droefheid, waar mede de bloedverwanten over het afsterven hunner bloedvrienden zijn aangedaan, is niet meer dan natuurlijk en billijk; van ouds af heeft het onder

der de onzen plaats gehad, door openbaare tekenen daar van bewijs te geeven. Nogthans waren die tekenen, in 't gewaad en kledij, zo wel als in de hartstochten, doorgaans verschillende. De Kleding der *Batavieren* is op het Artikel daar van beschreeven; in deeze, zelfs niet in die van de voornaamsten, vinden wij niet dat de rouw eenige verandering maakte. Dan, na dat men, in plaats van hunne onzienlijke hoofddeksels, een zeker zoort van *Vilthoeden* in gebruik gebragt had, zag men, in geval van Rouw, daar aan eenige verandering. De verandering, die deeze *Vilthoed*, door den tijd, ondergaan heeft, vindt men zeer geestig afgeschetst in een Gedicht, *de Hoed* genaamd, te vinden in de *Algemeene Oefenschool.* Dan wij bepaalen ons hier tot die der ouden, welker maaksel was van grove wolle, zo zagt en los behandeld, dat de randen niet magtig waren zig zelven te onderfteunen, of op te houden; hangende zij om het hoofd en ooren, even als een lap Laken, ten ware dezelve, met een band of koord, opgetoomd werd. Op eenige oude Afbeeldsels ziet men onze Graaven en Edelen met zulke hoeden verbeeld, het zij met een knoop of kostbaaren steen of band opgetoomd, ter onderscheiding van een minder soort van Menschen, en ook om hunne dapperheid daar door aantetoonen. In de behandeling van het *Kamprecht* zullen wij zien, dat het aan een onedelen niet geoorloofd was, met een opgebonden *Vilthoed* te gaan, maar, volgens de *Keuren van Zuid-Holland*, alleen aan hun, die met een knuppel en beukelaar gewapend waren. Deeze hoeden hadden, tot sluiting van het agterhoofd, een band, waar mede de nederhangende deelen werden opgehouden: voor hun, die gerechtigd waren ze dus te dragen, altijd, en voor anderen, in zekere gelegenheden. Dan in tijden van droefheid, 't zij algemeen of bijzonder, werden zij, even als de wapenen, die omgekeerd ter Lijkstaatsie gedragen werden, met rouw behangen; de opgetoomde *Vilthoed*, die moed en wakkerheid verbeeldde, moest, bij het doen van begraavenissen, om droefheid te vertoonen, nederhangen, (zo als bij de Lijkstaatsien der Prinsen VAN ORANJE op de afbeeldingen te zien is); waar door dan de banden of snoeren langs rug en schouderen slingerden. De hoeden naderhand veranderd zijnde, zijn ze ook, langen tijd, in den

den rouw nederhangende gedragen, en eindelijk de Lamfers of Rouwbanden in gebruik gekomen, die, echter, in de eene of andere Stad van *Holland*, veel in lengte verschillen, en ook verlengd of verkort worden, naar maate de rouw groot of klein is. Zelfs heeft men gezien, dat het dragen deezer rouwbanden een pracht geworden is, die zo verre de overhand nam, dat, in verscheiden Steden, de Wethouders zig genoodzaakt vonden, daarin te voorzien, en de lengte, met daar op gestelde boete voor de overtreders, te bepaalen. Wat aangaat de verdere kleedij, deeze, in 't eerst zeer eenvoudig, werdt, naar maate de Graaven grooter werden, ook prachtiger: inzonderheid waren de mouwen, zo der mannen als der vrouwen, als ook de andere deelen van het kleed, boven maate lang; wordende, in veele gevallen, opgegespt, waar van oude Schilderijen ons menigvuldige bewijzen geeven. In den rouw werden dezelven ontgespt, en hingen bij het lijf neder, zelfs ten deele sleepende langs de aarde. In plaats van deeze lastige manier van kleeding, bedacht men, in laater tijd, voor de mannen, Mantels, en voor de vrouwen, Huiken, die, als ze voor rouwgewaat dienden, *Sloven* genoemd worden; die dus in den rouw te voorschijn kwam, werden gezegt *gesloofs te gaan*. Zo zag men, bij de Lijkstaatsie van voorgemelde Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIEN, de drie vrouwen van den bloede in bonte mantels met rouw kaproenen, en haare edele Jonkvrouwen in 't zwart gekleed, gewimpeld met linnen hoofddocken. Deeze *Huiken* zijn nog bij eenige *Noordhollanders* en anderen in gebruik; ook vindt men van de *Friesche* vrouwen, dat zij in dien rouw gekleed waren als zij ter Kerke gingen, om getrouwd te worden. Onze voorzaten, echter, hebben zig, doorgaans, tot hunne rouwklederen, van zwarte stoffe bediend, als komende die verwe het naast met de droefheid overeen; schoon, bij andere natien, door de Mannen, roode en purpere, en door de Vrouwen, witte klederen gebruikt zijn. De rouwtijd was mede verschillende: bij de *Romeinen* duurde dezelve, voor de mannen, doorgaans een jaar, doch voor de vrouwen veel langer. Men vindt voorbeelden van onze Lands-Gravinnen, die dezelve geduurende haar leven gedragen hebben; waar van men bij de Abtdijen van

Rhijns-

Rhijnsburg. *Koningsveld* en *Loosduinen* de voorbeelden vinden kan. — Eer wij tot de ſtraffe der *Grafſchenders* overgaan, moeten wij hier nog van eene aloude gewoonte, naamlijk de verſtooting des Boedels van den Overleedene, melding maken.

Twee voorbeelden daar van leveren ons de Geſchiedeniſſen op in één jaar, te bijzonderder, om dat het geſchiedde, door voornaame Perſonaadjen. De eene was MARGREET VAN KLEEF, Weduwe van Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN; de andere de Hertoginne Weduwe van FILIPS VAN BOURGONDIEN, *Schoonvader des Graven van Oostervant*. De Plegtigheid, door de eerstgemelde, volgens 's Lands Wetten, in acht genomen, zullen wij hier ter nederſtellen met dezelve woorden, zo als zij door een gelijktijdig Schrijver geboekt zijn; „ Vrouwe Margareete van Cleve „ (zegt hij) Hertog Aelbrechts leste wijf, ſaliger gedachten vijtede (*Stondaf*) die erflicke goeden van Hollant aldus: Dair „ was die Bailiu ende die mannen, ende men maeckte dair „ Vierſchair. Als die gemaekt was, koes die vrou een Voecht „ ende die gheerde (*begeerde*) vonnes: *of die vrouw hem alſo* „ *aldair ghecoren hadt tot enen voecht, dat hij hair verantwoerden mocht, ende recht voir ſpreken?* 't vonnis wijsde, „ *ja, tot dier Vierſchair.* Daer na vrachde die Rechter, *of* „ *dair yemant yet lette?* Der vrouwen voecht ſprak *ja*, ende „ ſeyde, *dat dair ſtont mijn vrouwe, van Hollant &c. mit* „ *haeren ghecoren voechde ende gheerde* (begeerde) *aldair te* „ *vijten* (afteſtaen) *nae den Rechte van Rijnlant, alſulcke erflicke goeden, als Hertoech Aelbrecht ſaliger gedachten, ghelaten had in ſinen lesten leve*, (uitgenomen) *ſonder dair ſy* „ *aen verlijſtocht wair, alſo nauwe als ſy wist, hoe ſy dat* „ *doen ſoude mit recht?* Die Rechter vermaende vonnes, 't „ vonnes weisde, *dat ſy aldair ſtaen ſoude, in gholeende cleederen, die hair niet beſtonden ende bloet* (ontbloot) *van alre haven, die van Hertoge Aelbrecht ghekomen wair, ende* „ *gaen voir die bare wt, ende ſy ſoude hebben een halm in die* „ *hant, ende ſoude dat wechwerpen ende vijten en vertygen* „ *hair aldair, mit hares ghecoren Voechts hant, alle goeden,* „ *die Hertogh Aelbrecht in ſinen leſten leve liet, ſonder dair*

„ *ſy*

„ *sy aen verlijftocht wair*, *ende alles in schult ende onschult*,
„ so dede die vrouwen. Dair t'enden gheerden hair Voecht een
„ vonnes, *of hij als een Voecht van die vrouwe die goeden ge-*
„ *vijt* (afgestaan) *had recht was*. 't vonnes wijsde *ja*. Want dat
„ lichaam van den Edelen Prins was gebaert (op de baar gezet)
„ en gebrocht, voir de doiren van der zalen, en trat voert wter
„ zalen, en deeden zo voirs is (men zie *Politijke Regeering*
„ *van den Briel*, bl. 310.)". Een gebruik, waar van men, schoon met minder omstandigheid, zegt: *de Sleutels op de kist te leggen*; 't welk, schoon zeldzaam, echter nog heden gebeurt.

Wat nu aangaat het laatste, naamlijk de straffe der *Grafschenders*; het is bekend, dat de opgerechte Grafsteden, Tomben en dergelijke praal- en eeretekenen, van Helden of andere Mannen van verdiensten, ter wier nagedachtenis dezelve zijn opgericht, als geen eigendom van hunne erfgenaamen, om dezelve te vervreemden, verkoopen, vermaaken, of te vernietigen, aangemerkt kunnen worden, zijnde dezelve zo veel als eene belooning of vergelding voor de verdiensten der Overleedenen, en hun alleen, om zo te spreeken, toegeheiligd. De opschriften van sommigen, luidende, *ter eere van God Almagtig en ter onsterfelijker* of *eeuwige gedachtenis*, bewijzen zulks volkomen. Om geene voorbeelden uit de Ouden bijtebrengen, laaten wij ieder rechtgeaart Nederlander oordeelen, hoe groot eene achting de beschouwing der gedenkzuilen voor hen, wier assche onder dezelven besloten ligt, in ons kan veroorzaaken. Dien heiligen en achtenswaardigen eigendom te schenden, verdient zekerlijk de allerzwaarste straf; bij alle beschaafde volken, zijn tegen die misdaad ook behoorlijke wetten vastgesteld. Niet alleen het schenden der gemelde openbaare Grafplaatsen, maar ook van alle anderen, word in dezelve beweezen een verfoeilijke misdaad te zijn: I. Om dat de begraaving de laatste dienst en eer is, die eenen Overleedene, en wel uit liefde, beweezen wordt. II. Om dat de schenders en beroovers der Graaven met recht aangemerkt worden als aanvechters der dooden, als verstoorders van hunne stille rust, en als moorders der weerelooze lichaamen. Daar deeze wetten dus voornaamlijk opzicht hebben op de algemeene be-

graaf-

graafplaatzen, hoe veel te ſtrafbaarder is dan niet de misdaad, indien dezelve bedreeven wordt aan de openbaare, aan die, welke *Gode en der Eeuwigheid gewijd zijn!* Wij zwijgen nog van de zulken, die op 's Lands kosten, voor onze Helden, ter belooning hunner dienſten, opgericht zijn.

SIJLLA werd, door de *Romeinen*, wreed genaamd, om dat hij het Graf van CAJUS MARIUS geroerd, en deszelfs beenderen verſtrooid had. De Turken zelf hebben hier tegen veel ſtrengere wetten dan de Christenen gemaakt, en de verſtoorders of berooveis der Graven doodſchuldig verklaard. Niet alleen Turken, maar zelfs de Mooren ſtemmen met de Jooden en Christenen daar in overeen, dat het de allergrootſte misdaad is. Bij de *Longobarden* werd deeze ſchenddaad, GRAFFWORFFEN en GRAFRAUB genaamd. *L. L. Longob. Tit.* VI. „ *Si quis ſepulturam hominis mortui ruperit quod* GRAFF WORPHUM *dicitur*, & *corpus ſpoliaverit*, *aut foris jactaverit* DCCCC. *ſol. ſit culpabilis parentibus defuncti.* De ſomme, tot ſtraffe daar geſteld, was veel zwaarder dan die op een doodſlag ſtond. In de wetten der *Bojaaren* vindt men tegen gemelde misdaad zwaare ſtraffen bepaald. En in de *Oude Frieſche Wetten*, met naame die gemaakt zijn, en plaats hadden tusſchen hes *Vlie* en het *Zundvloed*, dat is aan de mond van de *Maas*, wordt gezegt: *Si hominem mortuum effoderit*, & *ibi aliquid tulerit*, *ut cætera furta componatur.*

Bij de Oude *Hollanders* werd het ſteelen van een doodkleed, *Ree-* of *Raaroof* genaamd, en met den dood geſtraft; ook verjaarde deeze misdaad niet, het geen omtrent verſcheidene andere halsſtraffelijke misdaden plaats had. Opmerklijk is, ten deezen opzichte, een Handvest, gegeeven aan die van *Waterland*, door Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN, naar den ſtijl van 't Hof Ao. 1387; in het zelve leest men: „ Voort waar iemand in Waterland, die tegen ons breuckig worden, ende van de breucke
„ binnen 's jaars niet daar af aangeſprooken worden, die zoude
„ daar af quijt weezen. Ende alle punten gelooven (belooven
„ wij voor ons, en onſe nakomelingen, hem en heure nakomelingen eeuwelijck duerende, vast ende geſtade te houden. Wtgezondert *moort*, *brant*, *vrouwen vercraft*, *ghewapent te-*

„ *gen*

„ *gen ons zelfs lijf*, en de RAA ROOF, dat is te verstaan, *zo wie* „ *eenen dooden man beroofde en syne raa bename, oft wie een* „ *doode man, uit onse lante in een ander lant voerde.*"

In den bekenden *Saxen-Spiegel*, gedrukt te *Gouda* 1479, behelzende de rechten, welke ook in deeze Landen aangenomen zijn, leest men, onder den Tijtel van ONDAADIGE LUIDEN.

„ *Zo wie eenen dooden zijn Graft beroeft, die verboert tien pond.*, enz.

BEIERLAND, geleegen in het Westlijke gedeelte van de *Hoeksche Waard*, zijnde een *Baljuwschap*, voorheen behoord hebbende aan den ongelukkigen L'AMORAAL, Graave van *Egmond*, die, nevens den niet minder ongelukkigen Graaf VAN HOORN, in den jaare 1568, voor 's Lands Vrijheid zijn hoofd en leven moest missen. Deeze Edele Graaf had, in het jaar 1557, dien Polder, welke, zedert den beruchtten *St. Elizabets-vloed*, 1421, door het water bedolven geweest was, doen bedijken, en ter eere van zijne Gemalin SABINIA VAN BEIJEREN, *Beierland* genaamd. Daarna hebben hunne Edele Groot Mogende, de Staaten van *Holland* en *West-Friesland*, deeze Heerlijkheid, die door het Graaflijke Huis verkocht was, voor de Provintie genaast, in het jaar 1731, in drie Ambachten verdeeld, en, voor zekere somme gelds, uitgegeeven; het eene Ambacht wordt *Oud*, het ander *Nieuw*, en het derde *Zuid-Beierland* genaamd. De tegenwoordige *Baljuw* daar van, is de Heer en Mr. P. C. POMPE, van *Meerdervoort*, Raad in de Vroedschap der Stad *Dordrecht*, enz.

BEIERLAND, aan de *Maas*, is, volgens het voorgaande, het eerste Ambacht. Dit is, door de menigte der bewooneren, die, door de aangenaamheid der plaatze, derwaarts gelokt werden, in weinige jaaren, zo zeer toegenomen, dat het naar een aanzienlijke Stad gelijkt. De Hervormde Gemeente wordt aldaar door twee Leeraaren bediend. Deeze Heerlijkheid heeft wel eer behoord aan den Heere JAN DE CERFF, Burgemeester der Stad *Rotterdam*, en daarna aan den Heer JOH. MART. VAN HARLINGEN. In het jaar 1767, werdt ze, door koop, de eigendom van Vrouwe JACOBA CATHARINA VAN SCHOONHOVEN, Douariere van wijlen den Heer PIETER MEERMAN, en Vrouwe van *Piershil.*

BEIERLAND, (*Nieuw*) ligt ten zuiden van het bovengemelde, aan het water de *Spuij*, 't welk deezen Polder van 't Land van *Putten* scheidt. Hier van is Ambachtsheer MATTHIAS BACKUS, Heer van *Valkenswaard*, enz.

BEIERLAND, (*Zuid*) wordt dus genoemd, om dat het zuidwaarts van *Oud-Beierland*, aan het *Haringvliet*, ligt, doch is meest bekend bij den naam van *Hitzert*. In 1787 is deeze Heerlijkheid, door de Staaten der Provincie, verkocht aan de zogenaamde *Gors-Heeren*, welke ten getale van agt-en-twintig waren. Deeze, den Polder in gelijke deelen onder zig verdeeld hebbende, stelden drie gemagtigden aan, aan welke de bestuuring der Burgerlijke zaaken overgelaaten werd.
Tot dit Baljuwschap behooren ook twee bedijkte plaatzen: de eene, de *Beer* genaamd, ligt schuins tegen over *Oud-Beierland*, in de *Oude Maas*, en behoort aan den Heer BOON; de andere, die den naam van *de Tien Gemeenten* draagt, ligt zuidwaards van de *Hitzert*, in het *Haringvliet*, en behoort aan den Heer VAN HALF WASSENAAR. Deeze plaats is te meer berucht, om dat de Schepen, van *Smirna* komende, zedert eenige jaaren verpligt zijn geweest, aldaar *Quarantaine* te houden. Alle de Predikanten van den *Hoekschen Waard*, uitgezonderd die van *Piershil*, behooren, volgens BACHIENE, tot de Klassis van *Dordrecht*.

BEILER DINGSPIL, een der zes *Dingspillen*, waarin *Drenthe* verdeeld is. De benaaming DINGSPIL is, buiten tegenspraak, ontleend van *Dingen*, dat, in de oude *Duitsche* taal, *Pleiten* betekent, en waar van nog heden een *Pleidooi*, een *Rechtsgeding*, de *Pleitzaal*, de *Dingzaal*, en een genoodzaakte tot pleiten, een *Dingpligtige* genoemd werdt: dus door een *Dingspil* een Rechtbank verstaan moet worden. BEILER DINGSPIL is dan de tweede Rechtbank des Landschaps *Drenthe*, geleegen midden in het Land. en omringd door vijf andere *Dingspillen*, schietende zuidwaarts aan de *Echtensche Veenen*, de hoogste van geheel *Drenthe*; waar van ten bewijze genoegzaam alle de Beeken, die het zelve bevochtigen, binnen de grenzen van dit *Dingspil* haaren oorsprong hebben. De grond is hier mild in het voortbren-

gen van houtgewas. Het zelve is in drie Schoutsampten gesmaldeeld. Het eerste daarvan is *Beilen;* en daar in vindt men het Dorp.

Beilen, dat, als het grootste en voornaamste, zijnen naam aan het *Dingspil* gegeeven heeft. Het ligt aan de noordzijde der Beek, die de *Havelter-Aa* genoemd wordt. Tweemaal is dit Dorp genoegzaam geheel afgebrand: doch telkens en voortreffelijker opgebouwd. Het bevat in zig vijftien onderscheidene Kluften of gehuchten, die te zaamen 1600 bewooners kunnen opleeveren. Het getal der Hervormde Ledematen aldaar beloopt ruim 500. Men wil dat de Kerk voorheen aan de Abdij *Dikninge*, na bij *Meppel* geleegen, behoord heeft. Het Friesche Geslacht van BEILANUS heeft van dit Dorp zijn naam ontleend.

Zie BACHIENE, B. 308.

Beiling, (*Albert*) zie ALBERT BEILING.

Beima, het Adelijk Geslacht van deezen naam, ook wel BEIJEM genaamd, was uit de Staate *Beijem*, te *Arum* gelegen, afkomstig; het is in de voorgaande Eeuw uitgestorven. Volgens bericht, van den Heer E. M. VAN BURMANIA, (aan den Heer TE WATER medegedeeld, uit de MSS verzamelinge van Kwartieren, geschreyen door FIJO VAN HEEMSTRA) is onder de zestien Kwartieren van ANNA VAN EISINGA, Huisvrouw en naderhand Weduw van FILIPS VAN BOSHUIZEN, Grietman van 't *Bild*, en overleeden in 1652, ook de naam en het wapen van BEIMA; gelijk die beiden ook voorkomen onder de Kwartieren van REIN POPMA, te *Sneek*. In het Register der Edelen in *Friesland*, gemaakt bij den Hertog van *Saxen*, in het jaar 1505, wordt mede gemeld SJOERD LIEUWESZ. BEIJEM. (WINSEMIUS, bl. 403 alwaar men meer anderen van dit Geslacht gemeld vindt, als op bl. 187, 304, 307, 311.) SJOERD, dien wij straks nader zullen leeren kennen, had een Broeder, LIEUWE genaamd, welke mede veel deel aan de loflijke verrichtingen van zijnen tijd had. Van dit geslacht moet een ander van dien naam, dat mede onder de oudste geërfde van *Friesland* geteld wordt, onderscheiden worden. (Men zie FERWERDA, I. Deel.)

Tot

Tot dit Geslacht behoort JULIUS BEIJMA, en ook de Hoogleeraar BEIMA, van wien straks nader. Thans gaan wij over tot,

BEIMA, (*Sjoerd*) of VAN BEIJMA, die een afstammeling van het eerstgemelde Adelijke Geslacht was, en in huwelijk had JEL BOTTINGA, waarbij hij een Zoon teelde, mede SJOERD genaamd, die 1508 Vaandrig van een bende Ruiters, onder den Graaf VAN NASSAU, was, doch ongehuwd, in den ouderdom van 25 jaaren, overleed. Zijn Vader was een der eerste en ijverigste *Friezen*, die het vermaarde Verbond der Edelen ondertekenden. Hij spaarde geene moeite om ook andere Edelen tot die ondertekening aantemoedigen. Om daarin te beter te slagen, verzocht en verwierf hij van Graaf LODEWIJK VAN NASSAU, en van den Heer VAN BREDERODE, eene Copie of nederduitsch Afschrift, door hem zelven onderschreven. Hier bij was gevoegd een Hoogduitsch Bericht, mede door gemelden Graaf ondertekend, waarnaar de *Friesche* Bondgenooten zig hadden te gedragen. Naderhand ontwierp BEIMA nog een bijzonder verbondschrift, ten huize van PIETER BERRINS, dat ook door verscheidene Edelen onderschreven werd. Toen de zaak der Edelen begon te rug te gaan (1567) en BREDERODE, om het uiterste te waagen, zig in *Amsteldam* geworpen had, vervoegde BEIMA zig, met meer andere *Friesche* Edelen, bij hem; doch hun werd het inkomen in de Stad belet. Vertrokken zijnde, werden zij ongelukkiglijk ontdekt; door verraad van den Schipper, of bij toeval, (schoon wij liefst het eerste gelooven,) werd hun Schip op een zandplaat vast gezet; BEIMA benevens meer anderen gevangen genomen zijnde, werden zij eerst naar *Harlingen*, daarna naar *Vilvoorden*, of op het Kasteel *Ruppelmonde*, en eindelijk naar *Brussel* gebragt, in welke Stad deeze edele Voorstander der Vaderlandsche Vrijheid, op den 28sten Mei des jaars 1568, bij vonnis van ALBA, veroordeeld werd om onthoofd te worden, met verbeurdverklaring van zijne goederen. Dit vonnis werd, den 1sten Junij, ten uitvoer gebragt; wordende het Hoofd op een paal gesteld en het lichaam daar aan gehangen; in welken akeligen toestand het gebleeven zou hebben, ware het niet, dat BEIMA, nog vóór zijnen sterven, gebiecht hebbende, de ongewijde aarde verdiend had. Het schijnt dus onzeker,

 of

of hij den Roomfchen Godsdienst is blijven aankleven, dan zig op het ftuk van den Godsdienst onverfchillig gedragen hebbe; als mede, of men het doen der biechte, of wel het voorgeeven daarvan, aan de genegenheid van den Priefter, die kort voor zijnen dood bij hem was, moet toefchrijven. ACRONIUS getuigt, in eene Leerrede, van goederhand bericht te zijn, dat BEIMA in den Hervormden Godsdienst zo wel onderweezen was, dat hij, in de gevangenis te *Brusfel*, den *Roomfchen* Biechtvader, die hem toegevoegd was, en zomtijds bij hem kwam, zogt te bekeeren en tot zijn geloof overtebrengen; ja dat die Biechtvader naderhand ook het Pausdom verlaaten heeft, en Predikant onder de Hervormden geworden was; dat voorts BEIMA's Weduwe, zulks vernomen hebbende, en begeerig zijnde, aangaande het einde haares mans onderricht te worden, zig naar den gemelden Biechtvader begaf, en dat deeze, op de vraag, of haar man ftandvastig gebleeven was, haar geantwoord had: *Ik meende hem te bekeeren, maar hij bekeerde mij.* Dit antwoord, zegt ACRONIUS, ftrekte de Weduwe tot troost, anderen ten voorbeelde, en wordt den Leezer ter beoordeelinge gelaaten, wat 'er te houden zij van zijne biecht, waardoor hij zig, na zijnen dood, van grooter fmaad bevrijd heeft.

J. W. TE WATER, *Verbond der Edelen*, IIde Stuk, bl. 183. enz.

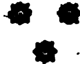
BEIMA, of BEIJMA, (*Julius*) en, zo als gezegd is, ook wel BEIJEM, in het Jaar 1539, te *Dokkum*, in *Friesland*, alwaar zijn Vader Burgemeester was, geboren, uit een der Geflachten van dien naam, en vermaagfchapt aan de vermaardfte *Friefche* Edelen. In zijne jeugd begaf hij zig, met grooten vlijt, tot het onderzoek der Rechten, en maakte daarin ongemeene voortgangen. Zo op de Academie van *Leuven* als te *Orleans*, gaf hij blijken van zijne bekwaamheid, en als Licentiaat onderwijs in de rechten. Daarna keerde hij met lof en eer naar *Friesland* te rug. Te *Franeker* werd hij Hoogleeraar in de Rechten, naderhand Lid van den Hoogenraad van *Friesland*, en overleed 15 Junij 1598. Zijne Egtgenoote was MAIJKE, de oudfte Dochter van JOHANNES LAMBERTUS VAN GADEMA, die hem drie Kinderen naliet:

ÆNA *a* BEIJMA, die in Huwelijk had J. VERRUAIJ; JOHANNES *a* BEIMA, Raadsheer te *Leeuwaarden*; LAMBERTUS *a* BEIMA, die een Zoon naliet, enz. JULIUS BEIMA heeft eenige schriften nagelaaten.

Zie VRIEMONT, *Ath. Fris.* bl. 86-92.

BEIMOER, ook wel *Beiemoer* genaamd, is een der Polders, behoorende tot het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*, en is geleegen bewesten *Halsteren* en *Noordgeest*. In Lijfstraflijke misdaaden staat hij gedeeltelijk onder *Halsteren*, en gedeeltelijk onder *Noordgeest*. De Schout van *Halsteren* en vijf Schepenen, die voor hun leven worden aangesteld, neemen 'er de Burgerlijke Regeering waar. Men heeft 'er daar en boven eenen Dijkgraaf, twee Heemraaden, één Penningmeester en één Boekhouder. De Secretaris van *Halsteren* bekleed alhier dien Post. Jaarlijks draagt *Beimoer* in de verponding 727 guldens en dertien stuivers. Het land van deezen Polder brengt allerleije graanen voort; ook is 'er zeer goed Weiland. De Ingelanden zijn niet gehouden de Excijnsen te betaalen, onaangezien hunne Landerijen onder de eigen goederen des Markgraafs behooren.

Staat der Nederlanden, II. Deel, bladz. 419.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

VI. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ZESDE DEEL.

BE.—BL.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVII.

DE LAUWER ZEE
Paazens
Paazens verstopt
de Dam
Ljuessens
Anjum
Morra
Sers
Schans Oostmahorn
Cogge diep
DONGERDEEL
Oude Ezumer
Zangedyk
Nyje Berkoop
Bekhof
Appelsche
Elsloo
Zand Duinen
Hoog veen
Linde
EYNDE
Beuil
Noorwoude
STELLINGWERF
YSSEL
Vernictigde Cloosters
Eedele Staaten
Duitsche Mylen 15 in een Graad.
A. v. Krevelt, sculpsit. Amsterdam 1781.

DE LAU-
WER ZEE
Paazens
de Bant
Ljuessens
Anjum
Oostmahorn
Ezumer
DONGERDIEL
Langedyk
NyjeBerkoop
Bekhof
Appelsche
Elsloo
Zand Duinen
Hoog
veen
EYNDE
Beuil
Noorwoude
YSSEL
Vernietigde Cloosters
Eedele Staaten
Duitsche Mylen 15 in een Graad.
A.v. Krevelt, sculpsit. Amsterdam 1781.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BEK, (*David*) geboortig van *Delft*, wiens naam, door 's Mans kunstige behandeling van het Penceel, tot heden toe in het geheugen gebleeven is. De dag zijner geboorte was de 25ste van Mai des jaars 1581. Hij was genaamd naar den Dichter DAVID BEK, die zijns Vaders Broeder was, en in *Gelderland* overleden is. Zijn voornaamste Leermeester was de beroemde A. VAN DIJK. BEK was niet alleen een vermaard Schilder, maar ook een man, die de kunst van wel te denken in den hoogsten graad bezat. Hier door verwierf hij de gunst van Koning KAREL DEN EERSTEN, wiens Zoonen, KAREL en JACOB, als mede de Hertog VAN GLOCESTER, de Tekenkunst van hem leerden. Daarna kwam hij in dienst des Konings van *Frankrijk*; vervolgens aan het Hof van *Deenemarken*, en eindelijk bij de vermaarde CHRISTINA, Koningin van *Zweeden*, die hem hoog achtte, en tot haaren eersten Kamerheer bevorderde. In den dienst deezer Vorstinne eenigen tijd vertoefd hebbende, deed hij, bij gelegenheid van de reize haarer Majesteit naar *Frankrijk*, een keer naar *Holland*; waartoe haare Majesteit ongaarne bewilligde, uit vreeze dat hij niet weder zou keeren. Niet ongegrond was haare vreeze: want hij overleed in 's *Hage*, Anno 1656, niet zonder vermoeden van vergeeven te zijn. Weinige Kunstschilders, zegt men, hebben de vaardigheid van BEK bezeeten; en nog minder zijn voor hunne kunst zo wel als hij beloond geworden.

BEKHOF, een oude Schans in *Friesland*, waarvan, bij 't Dorp *Makkinga*, nog verscheidene overblijffels te zien zijn.

Zie BACHIRNE A., bl. 1380.

BEKA. (*Ide*) Zie V. Deel, BEEK. (*Johannes van*)

BEKA, (*Gosewinus*) een *Kathuiser Monnik.* Hij bloeide in het Jaar 1420, als Prior te *Gent.*
Zie VAL. AND.

BEKENES en BARREWOUDSWAARDER, zijn twee Ambachten, maakende te zamen ééne Ambachtsheerlijkheid, onder het Baljuwschap van *Woerden*, en strekkende zig ten Noorden aan den *Rhijn. Bekenes* paalt ten Westen aan *Bodegrave*, en aan *Barrewoudswaarder*, ook wel *Barrebosbewaarder* genaamd; ten Westen aan de *Bullewijk*, onder het gebied van *Woerden.* De Landerijen staan, in de Quohieren, begroot op 417 Morgens en 400 Roeden. Men vindt 'er meer dan vijftig Huizen en drie Pannebakkerijen. Wel eer (1750) behoorde de Ambachtsheerlijkheid aan den Heere ADOLF VAN DER WIN, *Jansz*, die tevens Ambachtsheer van *Rietveld* en *Bree*, en Burgemeester en Vroedschap der Stad *Woerden* was.

BEKERCKE zou de naam zijn van een Dorp in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, dat, in het Jaar 838, bedijkt geworden was. Doch vermits het noch op den Blaffert van de oude Kerkgoederen der Bisschoppen, noch bij BOXHORN of SMALLEGANGE, in hunne *Chronijken van Zeeland*, vermeld wordt, vermoed ik, dat VAN LEEUWEN, verkeerdelijk, voor *Biggekerke*, *Bekercke* zal geschreeven hebben. Men zie dus BIGGEKERKEN.

BEKESTEIN, een Geslacht in *Kennemerland*, dat van ouds het Wapen van *Heemskerk* voerde, zijnde *een Zilveren klimmende Leeuw, met een rode Tong, op een blaauw Veld, doch gebroken met een rode Faase*, ten teken van een' jonger Zoon. Dit blijkt uit een' Leenbrief, verleend door JAN DE ELECT, van *Luik*, in het Jaar 1380, wegens dertien en een half Made Lands, geleegen bij *Haarlem*, gegeeven ten behoeve van WOUTER VAN BEKESTEIN, *Schildknaap*, waarin men, onder anderen, leest: *en zo ons, onze mannen, en een ieder kennelijk is, dat de* Bekesteinen *gekomen zijn van den rechten huize en geslachte van*
Heems-

Heemskerk. WOUTER VAN HEEMSKERK *van Bekestein* trouwde, Ao. 1384, GEERTRUID GULLART, en won daar bij JAN VAN HEEMSKERK *van Bekestein*. Deeze nam, in 1423, ter Vrouwe WILHELMINA, Dochter van DIRK VAN DER WOUDE. Zij overleed 1468, en hij drie Jaaren te vooren, nalaatende eenen Zoon, WOUTER genaamd, die, na zijns Vaders overlijden, 1465, met het Leen van *Bekestein* verlijd werd. Deeze WOUTER teelde, bij zijne Vrouw MARGARETA STIKKEL, DIRK, die Houtvester en Hoogheemraad van *Rhijnland* werd, en ter Vrouwe had MARGARETA VAN ASSENDELFT, *Gerrits Dochter*. DIRK stierf 15 Januarij 1518, en zijne Gemalin 29 November 1529, nalatende I. WOUTER; II. ERKENRAAT, die ten Man had Heer HENDRIK VAN BERKENRODE, wien zij zes Zoonen baarde. WOUTER VAN HEEMSKERK *van Bekestein* werd, 5 November 1536, door Keizer KAREL DEN VIJFDEN, aangesteld tot Schout van *Haarlem*, in 1541 tot Hoogheemraad van *Rhijnland*, en was, 1519, Leenheer van *Bekestein* geworden. In het Jaar 1514 had hij zig in den Echt begeeven met ELISABETH VAN SCHERPENZEEL, die in 1534 overleed. Daarna, Ao. 1543, hertrouwde hij met ARNOLDINA VAN WASSENAAR *van Duivenvoorden*, *Heere Arends Dochter*, die 5 Februarij 1556 overleed; hij stierf in 1571, nalaatende een' Zoon, DIRK genaamd, welke met het leen verlijd werd, en ter Vrouwe had ADRIANA GORTER *van Muilwijk*, *Frans Dochter*. Deeze zijne Vrouw overleed 23 Julij 1583, en hij 11 November 1593. Vier dagen daarna werd zijn Zoon, KORNELIS VAN HEEMSKERK *van Bekestein*, Vrijheer van *Incourt* en *Longueville*, met het Leen verlijd. Deeze nam ter Vrouwe CATHARINA VAN DRENKWAART, *Boudewijns Dochter*, en won bij haar, (die 7 December 1596 overleed) I. JOHANNES, en II. BOUDEWIJN, Heer van *Persijn*, die in 1660, zonder Kinderen natelaaten, stierf. In 't Jaar 1622 werd JOHANNES met het Leen verlijd. Zijne eerste Vrouw was ANNA CATHARINA VAN DEN WERVE, Zuster van BOUDEWIJN's Vrouwe; de tweede GEERTRUID VAN DEN WERVE, Dochter van HENDRIK, Heer van *West-Kerke* en *Spieringsbroek*. Bij deeze, die 1645 overleed, gewan hij: I. KORNELIS FRANÇOIS, en II. MARIA ANNA MACHTILT, Vrouwe van *Bemmel*, welke ten Man had JOHAN VAN BEMMEL *tot Bemmel en den Beukelaar*, in de *Overbetuwe*, welken zij

verscheidene Kinderen baarde. KORNELIS FRANÇOIS, die ook Heer van *Persijn*, en Vrijheer van *Incourt* en *Longueville* was, werd, 19 September 1646, met het meergemelde Leen verlijd. Hij begaf zig in den Echt met GEERTRUID VAN RIJSENBERG, en verwekte daarbij: I. JOHAN JACOB; II. BAREND BOUDEWIJN; III. PHILIPPA MARIA; IV. BERNARDINA; en V. MARIA GEERTRUID.

Dit is het geen men, bij GOUDHOEVEN en VAN LEEUWEN, van dit Geslacht vindt aangetekend.

BEKKER, (*Balthazar*) een Man van groote Geleerdheid, waar door hij niet alleen in Nederland, maar bij de gantsche Christenheid vermaard werd. Hij was den 20sten Maart des Jaars 1634, te *Metselwier* in *Friesland*, geboren. Zijn eerste onderwijs genoot hij van zijnen Vader, HENRICI BEKKER, die ter gemelde plaatse Predikant was, tot op den ouderdom van zestien Jaaren; wanneer hij zig naar de Academie van *Groningen* begaf, oefenende zig aldaar in de Filosophie, Historien en de gewijde Taalen, ter vastere grondlegging voor zijne Studie in de Godgeleerdheid. In de *Hebreeuwsche* Taal had hij tot Leermeester den vermaarden JACOB ALTING, met wien hij altoos groote vriendschap gehouden heeft; zijnde ook door hem de uitgaave van diens Hoogleeraars Werken te *Amsteldam* bevorderd. Van *Groningen* begaf hij zig naar *Franeker*, alwaar hij in de Godgeleerdheid, geduurende den tijd van vier en een half Jaar, het onderwijs der vermaardste Mannen van dien tijd genooten heeft. Den 10den April des Jaars 1655, werd hij, in de Klassis van *Franeker*, peremtoir geëxamineerd, tot *Candidatus Ministerii* verklaard, en kort daar na tot Rector der *Latijnsche* Schoole aldaar aangesteld; van welken post, naar zijn eigen zeggen, *de goede God hem ontzettede*, door het beroep, op hem uitgebragt, te *Oosterlittens*, alwaar hij, 13 April 1657, Predikant werd, en bleef tot 11 Januarij 1666, wanneer hij te *Franeker* als Predikant bevestigd werd. In 't jaar 1674 werd hij te *Loenen* aan de *Vecht* beroepen, en twee Jaaren daarna te *Weesp*. Den 10den Mei 1677 werd hij Veldprediker van den Staat, en in de maand December 1679 Predikant te *Amsteldam*. De Sijnode van *Noord-Holland* ontzette hem, in Augustus 1692, van zijnen dienst, schoon hij zijne

Jaar-

Jaarwedde bleef behouden, en zijne plaats tot na zijnen dood open bleef. Hij stierf 11 Junij 1698.

Bekend is de zucht, die Doctor BEKKER bezielde voor de Filosophie van DESCARTES, die, toen hij nog Student was, van hem hoog geschat werd, en reeds merkelijken opgang maakte. Ook was BEKKER niet vreemd van de gevoelens van ALTING en COCCEJUS, schoon hij zig aan geen van beiden slaafsch onderwierp, maar openlijk toonde, waarin hij van die waarlijk groote Mannen verschilde. Zijn eerste Boek, waarover hij met de Kerklijken in verschil en groote moeijelijkheid geraakte, was zijne Verhandeling over den Heidelbergschen Catechismus, ten tijtel voerende, *Vaste Spijze*; waarin hij duidelijke blijken gaf, een voorstander van de Filosophie van DESCARTES te zijn, en ook dat hij, in zijne verklaaring, den leerttant van ALTING en COCCEJUS volgde: waardoor hij dan ook, in de hevige twisten, toen in zwang gaande, rijklijk zijn aandeel kreeg. In 1677 gaf hij zijn Boekje, *Admonitio Candida & sincera de Filosophia Cartesiana* genaamd, te *Franeker* in 't licht, 't welk terstond door hevige bestrijders aangevallen werd. Doch het ontbrak BEKKER niet aan wapenen, om zig, zo in de Klassikaale en Sijnodaale vergaderingen, als in openbaare geschriften, manlijk te verdedigen; waarvan zijne *Friesche Godgeleerdheid* ten getuige strekt; uit welk Werkje men zien kan, hoe onvast de oordeelen der Kerklijken van dien tijd waren; zijnde zijn gemelde Boek over den Catechismus, door geheel *Friesland*, eens en andermaal veroordeeld, doch daarna tot tweemaalen goedgekeurd. (Men zie zijne Voorrede voor de *Betoverde Waereld.*) Zijn Boek over de Komeeten, in 1683 uitgekomen, ter gelegenheid van de groote Komeet, verscheenen 1681 en 1682, waarin hij ten duidelijksten aantoont, dat de Komeeten geene voortekenen van eenig naderend onheil zijn, verkreeg veel naams en roems onder de Geleerden van zijnen tijd; aan welken roem zijne uitgewerkte verklaaring over *Daniel* het zegel hing.

't Geen, echter, BEKKER's naam inzonderheid vermaard gemaakt heeft, is zijn reeds gemelde Boek, *de Betoverde Waereld* enz. genaamd, waarin hij, volgens zijne eigene woorden, zig voornaamlijk heeft toegelegd, om den *Duivel* van alle magt te berooven; dat is, hem die magt, welke hem doorgaans toege-

schreven wordt, te ontneemen, en hem van de Aarde naar de Hel te bannen. Over dit onderwerp had hij zijne gedachte te *Oosterlittens* reeds laaten gaan; doch daar toe nader gelegenheid gekregen, door het verhandelen van *Dan.* II *Exod.* VIII; vs. 18, *Gal.* V; vs. 19; als mede, door zijne gedachten over de Toveresse van *Endor*, en *Jobs* Duivel, in zijne Leerredenen te *Amsteldam* op den Predikstoel gebragt; waarin hij te kennen gaf, dat de zogenaamde Toverijen en Spookerijen meer voor bedrog van Menschen, dan voor werkingen van den Duivel moesten gehouden worden. Tevens gaf hij te kennen, dat zijn voorneemen was, iets daar tegen in 't licht te brengen, doch zonder verklaaring van plaatsen uit de H. Schrift, die van de werken des Duivels gewag maaken. Zijn oogmerk was alleenlijk, de bijgeloovigheid te bestrijden, en haar haare voornaamste wapens te ontneemen. En, waarlijk, hier in is Doctor BEKKER het menschdom van 't allergrootste nut geweest. Ja, ik zou durven zeggen, dat bijaldien die groote Man bij dat zijn oogmerk gebleeven ware, zijn Boek niet alleen minder ergernis gegeeven, maar hem tevens altoos ten kroon en sieraad zou verstrekt hebben. Terwijl BEKKER bezig was met zijne gedachten over dit onderwerp op het papier in orde te brengen, kwam in *Engeland* een Boek ten voorschijn, behelzende een verhaal van eene zeer zonderlinge Toverij. Dit werk werd door hem, met eenige aanmerkingen, in 't Nederduitsch uitgegeeven, en daar bij beloofd, dat het zijne eerlang het licht zou zien. Wat omtrent de uitgaave van de twee eerste Boeken van dit beruchte Werk is voorgevallen, wordt door hem zelven verhaald, in de Voorreden voor den druk in 4to.

Dit Boek dan, zonder Kerklijke goedkeuring (waartoe BEKKER, als *Doctor in de Godgeleerdheid*, meende gerechtigd te zijn) ten voorschijn komende, maakte, zo om die reden, als om deszelfs zeldzaamen inhoud, groote beweeging; alle Klasſen en Sijnoden schreeuwden, luidkeels, tegen de onrechtzinnigheid van BEKKER. Wij laaten ons in geen verhaal van alle de Kerklijke Proceduuren, met hem gehouden; zijnde voor hun, die weeten willen, hoedanig met hem gehandeld is, alle de stukken desaangaande nog genoeg voor handen. Een onpartijdig verhaal daarvan zou der Broederliefde van sommigen van dien tijd weinig eer aandoen.

Wat

Wat voorts het eigenlijk gevoelen van BEKKER nopens den Duivel betreft, daarvan zullen wij het volgende, bij overneeming, alhier kortelijk ter neder stellen.

„ Hij erkende dat 'er Geesten zijn, van God geschapen, denkende Wezens, geheel anders in hunne natuur en werkingen „ dan de Lichaamen en hunne werkingen konnen zijn; dat die „ Geesten zijn, of menschelijke, dat is ons Menschen, door de „ Schepping gegeeven, en overgebracht tot een Lichaam, om, „ met hetzelve vereenigd zijnde, te werken. Of ook anderen, „ tot dat oogmerk niet geschaapen; die Geesten, niet geschaapen zijnde om met een Lichaam te werken, worden in de H. „ Schrift Engelen genaamd, en onderscheiden in goeden en kwaaden, zijnde het hooft van de eerste, daarin genoemd *Michaël*, „ en dat der tweeden, *Duivel* of *Satan*. Dat de goede Engelen in de volmaaktheid hunner schepping volhardende, Gods „ Engelen genaamd worden; en dat die door God, naar zijn „ welbehaagen gebruikt worden, ter uitvoering van de beveelen „ zijner Almacht, zo ten dienst der Uitverkorenen, als ter straffing van de Godloozen: maar dat de kwaade Engelen, als hebbende hun eerste beginzel verlaaten, en van God afgeweeken „ zijnde, daarom naar hun opperhoofd, *Duivels* genaamd, in „ de Hel geworpen en Vijanden der Gelovigen zijn."

Ligt ontdekt men, hoe dit tegen elkander aanloopt. Want waarom zouden niet zo wel de kwaade als de goede Engelen, onder de toelating Gods, hunne werking kunnen doen? Niemant tog zal toestemmen, dat hunne verbanning, door Doctor BEKKER geschied, krachtig genoeg is, hun zulks te beletten. Dit gevoelde hij zelf ook: waarom hij hunne werking GODE toeschreef; waar tegen zijne eigene verklaaring rechtstreeks aanloopt.

Die van 's Mans godvruchtig en in de daad Christelijk afsterven, als ook van zijn gantsche gedrag, op zijn ziek- en sterf-bed, van den 8sten Maart tot den 11 Junij des Jaars 1698, onderricht wil zijn, wijzen wij tot het verhaal daarvan, door zijnen Zoon, onder den Tijtel van, *Sterfbedde van Do.* BEKKER, uitgegeeven; een verhaal, dat door ieder, die eenig gevoel van waare Godsvrucht heeft, niet zonder innerlijke zielsaandoening kan geleezen worden. Zijne voornaamste Werken zijn meest in het bovenstaan-

de verhaal vermeld. Die hij tot zijne verdediging heeft uitgegeeven, zijn: *Nodige bedenkingen op de nieuwe beweegingen. Kort begrip van* Bekker, *aangaande alle de Schriften over zijn Boek, enz. Viervoudige Beantwoordingen en Bezwaarnisfen, enz. Naakt verhaal van alle Kerklijke Handelingen. Onderzoek en Antwoord op het Request door de Gedeputeerden der Sijnode te Edam, aan de Staaten van Holland;* allen in 4to, en behalven die nog eenige kleine ſtukjes in 8vo. Om geene melding te maaken van de menigvuldige geſchriften, welke meest vóór hem, doch ook eenige tegen hem, ten voorſchijn kwamen, zullen wij hier optellen de voornaamſte, welke tegen hem geſchreven zijn. De Hoogleeraars LEIJDEKKER en VAN DER WAAIJEN verdienen, onder zijne tegenſtanders, het eerst genaamd te worden. Het Werk van den laatstgenoemden had ten Tijtel: *De Betoverde Waereld van* B. Bekker, *onderzocht en wederlegd. Bekker* ſchreef hier op een antwoord, onder den Tijtel: *De Leeraar der Hooge Schoole, door Voedſterlingen van de Kerk wederlegt, zijnde aanmerkingen van ongeſtudeerde Perſoonen enz.*; met welken Tijtel hij wilde aantoonen, dat hij het Boek van den Hoogleeraar van zo weinig belang oordeelde te zijn, dat ook ongeletterden in ſtaat waren het zelve te wederleggen. Dat van LEIJDEKKER was genaamd: *De goddelijkheid en waarheid der H. Schriften, te gelijk van den Godsdienst verdedigd*, in 8vo. Onder de Predikanten, die tegen hem geſchreeven hebben, zijn meest bekend, VERRIJN, GROENEWEGEN, VAN DER HOOGT, HAMER, BRINK en J. LEIJDEKKER, alle welken hij, zo wel ernſtig als ſchertſende, naar maate hij dacht dat hun geſchrijf verdiende, beantwoord heeft. 's Mans afbeelding is op verſcheidene wijzen in het koper gebragt, en wel, zo ik meen, in zes- of zevenderlei veranderingen, en door verſchillende Meesters.

BELCOM, anders *Berlikum* genaamd, ook wel *Belkum*, een Dorp in *Friesland*; zie BERLIKUM.

BELFELD, door anderen verkeerdelijk *Belfend* genaamd, is een Dorp in *Staats Opper-Gelderland*, niet verre van *Venlo*. Na bij het zelve ziet men, aan den kant der *Maaze*, nog heden de overblijf-

blijffels van een groote Redout of Veldfchans, ten tijde der *Spanjaarden*, ter hunner verzekering, aldaar aangelegd; welke Schans men naderhand, als dezelve niet nodig oordeelende, heeft laaten vervallen.

Zie BACHIENE.

BELGEN, een dier Volken, welke als de eerfte bewooners deezer Landen bekend zijn, waarvan wij, op het volgende Art. eenige melding zullen maaken.

BELGICA, ook wel *Belgium*, is een, in de oude fchriften, zeer vermaard gewest, fchoon gemelde fchriften ons, met de befchrijving daar van, in de grootfte duifterheid wikkelen. Dit is zeker, dat het Land van groote uitgeftrektheid was, en de bewooners daarvan de *Belgen* waren. De meeften houden *Belgica* en *Belgium* voor een en het zelfde; anderen houden het laatfte alleenlijk voor een gedeelte van 't eerfte. JULIUS CÆSAR, die vóór CHRISTUS geleefd, die Landen bezocht, zwaar beoorloogd heeft, en ze dus kon kennen, verdeelde gantsch *Galliën* in drie deelen; wordende het eene gedeelte door de *Belgen*, het andere door de *Aquitaniers*, en het derde gedeelte door de *Celten* bewoond. De laatften werden, door de Rivier de *Garonne*, van de tweede, en door de *Marne* en de *Seine* van de *Belgen*, die hij als de kloekmoedigfte van allen befchrijft, gefcheiden. GUICIARDIJN en anderen met hem betrekken *Batavia* mede onder deeze Landftreek. JULIUS en MONTANUS beweeren, dat *Batavia*, of het Land der *Batavieren*, nooit onder het *Belgiesch Gallie*, maar altoos onder *Germanie* behoord heeft: zij volgen in die gedachte PLINIUS en PLUTARCHUS. Dan laat ons zien wat TACITUS zegt, en daar uit oordeelen, wie gelijk heeft. Deeze fchrijft: „ De „ *Batavers*, toen, of zo lang zij over den *Rhijn* woonden, „ maakten een gedeelte van de *Celten*; doch door Inlandfche beroerten verdreeven, namen zij het uitterfte aan de *Frankifche* „ *Kust* of *Strand*, ledig van Bewooners en Bouwlieden, in; als „ mede het Eiland dat tusfchen de droogten en zanden inlag; en „ van vooren tegen den *Oceaan* aanloopt, wordende rondom, „ van achteren, en van beide zijden van den *Rhijn* befpoeld."

Batavia was dan ledig, en door de *Batavieren*, een gedeelte der *Katten*, ingenomen; en lag het aan den uiterſten kant, aan de kust of aan den oever van *Gallie*, en werd het rondom door den *Rhijn* beſpoeld, zo vereischt het geene bedenking, dat het niet aan *Gallie*, maar aan *Germanie*, waaraan de *Rhijn* eigen is, behoorde. Een ander verſchil is 'er onder de Schrijvers, over de Landen, die onder *Belgica* behoorden. Sommigen verſtaan daar door, behalven andere Landen, de *XVII Provintien*, ſchoon ook anderen daarin uitzondering maaken. GUICIARDIJN ſchreef, vóór den *Spaanſchen* Oorlog: „ De Nederlanden, toebehooren„ de aan den *Katholijken Koning*, maaken bijna de helft van „ *Belgica*; bijna de andere helft, bezitten voor het grootſte deel „ de *Franſchen*, als: *Picardien*, *Champagne* en *Normandien*, „ offchoon de twee laatſte Provintien niet geheel en al onder „ *Belgica Gallia* begreepen zijn. Het ovrige van *Belgica*, ſtaat „ onder de heerſchappij van *Lotharingen*, *Kleef* en *Gulik*; van „ de Aartsbisſchoppen van *Ments*, *Trier* en *Keulen*; der Bis„ ſchoppen van *Kamerijk* en *Luik*, en van andere Vorſten en „ Heeren." Op een andere plaats zegt hij: „ de Steden van „ *Belgica* zijn drie honderd en twintigd bemuurde," waarvan hij de voornaamſte dus optel[1]: „ *Leuven*, *Brusſel*, *Antwerpen*, „ *'s Hertogenbosch*, *Gent*, *Iperen*, *Mechelen*, *Kamerijk*, *At*„ *recht*, *Doornik*, *Bergen in Henegouwen*, *Maaſtricht*, *Lux*„ *emburg*, *Valencijn*, *Rijsſel*, *Calais*, *Bolonien*, *Amiens*, *St.* „ *Quintijn*, *Luik*, *Naamen*, *Rheems*, *Trier*, *Mets*, *Nancij*, „ *Tul*, *Verdun*, *Straatsburg*, *Mets*, *Aken*, *Keulen*, *Cleef*, „ *Nijmeegen*, *Utrecht*, *Amſteldam*, *Middelburg*, *Leeuwaar*„ *den*, *Groningen*, en veele anderen, tot *Rouaan* toe; en dan „ twee honderd en dertig opene Vlekken, waarvan 'er met Stads „ Privilegien voorzien zijn; dan nog twaalf duizend Dorpen, al„ le zeer Volkrijk, en daarenboven voortreffelijke Rivieren, als: „ de *Rhijn*, *Maas*, *Seine*, *Schelde* enz.; groote en heerlijke „ Bosſchen, daar onder die van *Ardenne*, *Carbonniere*, *Non*„ *nen*, *Faigien* en *Soigonien*."

M. ZEILERUS geeft 'er ons dit bericht van: „ De ouden heb„ ben onder *Gallia Belgica* verſtaan, *d'Onder* of *Neder Elzas*, „ *Lotharingen*, *Westerrijk*, 't Sticht *Trier*, de Hertogdommen

„ van

„ van *Luxemburg* en *Limburg*, het Bisdom *Luik*, een gedeelte van het Stift van *Keulen*, het halve deel van de Hertogdommen *Gulik* en *Gelder*, het Zuiderdeel van *Holland*, ook *Zeeland*, *Braband* en *Vlaanderen*, het Graafschap van *Boulonge*, het derde gedeelte van *Normandien* en *l'Isle de France*, de helft van *Champagne*, voorts nog *Picardien*, *Vermandois*, *Artois*, *Henegouwen*, 't Graafschap *Naamen*, en het Hertogdom *Bouillon*, gelijk men bij CLUVERIUS zien kan." Ook zegt ZEILERUS, dat zij, die *Belgium* voor geheel *Belgica*, of ook *Belgium* en *Belgica* voor een en het zelfde houden, dwaalen, alzo *Belgium* in *Frankrijk* gelegen was, aan de wateren *Samara* en *Elisa*, zijnde de eenigste Stad *Beauvois* deszelfs Hoofdstad; dus was het slegts een klein gedeelte van het oude *Belgica*, waarvan, echter, geheel *Nederland*, benevens de andere bovengenoemde Landschappen, mogelijk den naam van *Belgica* gekreegen heeft, vermits de *Bellovaci*, die in *Belgia* woonden, ten tijde van JULIUS CÆSAR, onder alle de *Belgen*, de voornaamsten in dapperheid en aanzien waren, en misschien over alle de andere geheerscht hebben. „ Hedendaagsch (dus gaat hij voort) „ worden onder *Belgica* gerekend, de XVII. Provintien, als „ de Hertogdommen *Brabant*, *Limburg*, *Luxemburg* en *Gelder*; de Graafschappen *Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, „ *Zeeland*, *Naamen* en *Zutphen*; 't Mark-Graafschap des *H. Roomsche Rijks*; (waarin de vier Hoofdsteden *Nivelle*, *Leuven*, *Brussel* en de Hoofdstad *Antwerpen*,) en eindelijk de „ vijf Heerlijkheden *Friesland*, *Mechelen*, *Utrecht*, *Overijssel* en *Groningen*." Dewijl 'er dan onder de Schrijvers zulk verschil is over *Belgica* en *Belgium*, verdient het geene verwondering, dat zij ook over de uitgestrektheid van *Oud Belgia's* Landpaalen met elkander niet overeenkomen. Ik zal hier nog bij voegen, het geen MERCATOR, in zijnen *Atlas Minor*, de oude Hoogduitsche druk, alwaar hij *Belgica*, *Nederland* noemt, zegt; naamlijk dat JULIUS CÆSAR door *Belgium* verstaat, dat gedeelte van Europa, dat nu *Germania Inferior* of *Nederduitschland* genaamd wordt, en waarin CÆSAR drie (HIRTIUS zegt vier) Legioenen Krijgsvolk gelegd had. MARTIANUS en GLAREANUS neemen *Belgium* niet voor 't geheele Land, maar alleenlijk voor een

eeni-

eenige Stad, welke, gelijk wij zo even uit CLUVERIUS en ZEILERUS gezien hebben, *Beauvais*, in 't Latijn *Civitas Believacorum*, genaamd wordt; schoon VEGETIUS, en niet zonder reden, bezwaarlijk schijnt te kunnen gelooven, dat een eenige Stad, drie (of vier) Legioenen Soldaaten zou hebben kunnen bergen. CÆSAR zelf schrijft ook, dat in *Belgium* veele Steden liggen; daarbij voegende, dat het gedeelte van *Brittannie*, 't welk aan Zee ligt, bewoond wordt van zulken, die eigenlijke roofshalve, en uit zucht om krijg te voeren, uit *Belgium* geweeken waren; als mede, dat zij met de naamen dier Steden, waar uit zij in *Belgium* geweken waren, aldaar in *Brittannie* nog genoemd werden. Evenwel, vervolgt MERCATOR, verstaat hij (CÆSAR) het geheele *Nederland* 'er niet door, nademaal hij de *Morinen*, *Nervii* en *Estuiers*, als andere Nederlandsche Natien, van *Belgium* onderscheidt; waar uit schijnt te blijken, dat hij den naam *Belgium* gegeeven heeft aan dat gedeelte, dat tegen het Noorden ligt, en *Holland*, *Zeeland*, *Vlaanderen*, *Gelder* en *Kleef* bevat. Anderen weder noemen *Belgica*, 't zelfde dat de meergemelde J. CÆSAR *Gallia* noemt, als hij zegt: *Gallia, quam Belgæ incolunt*, dat is: *dat deel van Gallia, dat de Belgen bewoonen.* Alle deeze verschillende gedachten nu daar laatende, is het, echter, zeker, dat een goed gedeelte van het nu *Vereenigd Nederland* tot het oude *Belgium* behoord heeft. Zo veel verschil 'er is over de eigenlijke paalen van *Belgium*, zo veelerleije gedachten zijn 'er ook over den naamsoorsprong daarvan. Sommigen willen, dat het zijnen naam zou bekomen hebben van eene daar in geleegene Stad, *Belgicum* of *Belgica*, reeds vóór langen tijd ten gronde gegaan; en dat die Stad, naar BEL of BELUS, den Afgod der *Assyriers*, dus zou genaamd geweest zijn. Dan niet wetende waar die Stad gelegen geweest is, verwerpt men dit gevoelen, zeggende, dat 't mogelijk het *Beliovacum* of *Beauvais*, nu een gering Vlek in *Henegouwen*, zou kunnen zijn. Weder anderen leiden den naam af van den aart en de eigenschap der Volken, betekenende het woord *Bellicosus*, krijgszuchtig en manhaftig, zo als zij doorgaans afgeschetst worden. E. VAN METEREN, en anderen met hem, oordeelen dat de naam der *Belgen* mogelijk afkomstig is uit den aart der *Nederlanderen*, zijnde een

trotsch

trotsch en hoogmoedig Volk, dat zig ſtraks *gebelgd* hield, zo haast de aangrenzende Volken het te na kwamen, of wanneer ſlegts het minſte deel zijner voorrechten, vrijheden, enz. geſchonden werd. Doch indien VAN METEREN hier het rechte doel getroffen hebbe, moet men bekennen, dat de aart der *Nederlanderen* geheel veranderd is.

Zie B. NEANDER. CÆSAR *Galliſche Oorlogen*, II. Boek, Cap. 1. LA CROIX *Geogr.* PLINIUS, Tom. I. Lib. 4, 6 en 7. TACT. *Historien* B. IV., Cap. 12. MONTANUS en GUICIARDIJN, fol. 1 en 3. PLUTARCH. GUICIARDIJN *Beſchr. der Nederlanden*, fol. 3, 4 en 5. ZEILERUS, Tom. I. fol. 253. *Atlas Minor*, Tom. I. p. 368. NEANDER. VAN LEEUWEN *Bat. Ill.*, fol. 17. en anderen.

BELINUS Deeze zou een Koning der *Batavieren* geweest zijn, en eenen Zoon, ADMINOCINUS genaamd, gehad hebben, die door hem verſtooten werd. Deeze verſtooten Prins zou door C. CALIGULA, veertig Jaaren na CHRISTUS geboorte, in beſcherming genomen zijn; over welke daad CALIGULA zig, in zijne Brieven, door hem naar *Rome* gezonden, zo zeer verhovaardigde, dat het ſcheen als of het gantſche Eiland der *Batavieren* daar door aan hem cijnsbaar geworden was; ſchoon 'er, naar het verhaal, niets op gevolgd is, dan het eindigen van den twist tusſchen Vader en Zoon.

Zie SUETONIUS *in Caligula.* CONINGSBERG, *Chronologie*, p. 147.

BELLARD of *Belder*, een kleine Buurt, nabij het Dorp *Dreiſchoor*, behoorende onder 't Land *Scheuwen*, in de Provintie van *Zeeland*.

BELLE, (*Jan van*) zo ik meen een *Haarlemmer*, die zig een neam gemaakt heeft door een Pſalmberijming, en door andere Werkjes over de Nederduitſche Taal, waarop hij zo kiesch was, dat hij zijne Dochter bij de Remonſtranten, die, volgens zijn zeggen, de Taal zuiverder uitſpraken dan de Gereformeerden, deed Doopen.

Bellestein, voorheen een oud Adelijk huis onder *Wasſenaar*, behoorende weleer aan den Heer jacob van kijfhok, Heer van *Landskroon*, en daarna aan amelis van bouckhorst, Heer van *Wimmemum*. Thans is het niet meer dan eene Hofſtede.

Zie van leeuwen, *Bat.* I. Deel, fol. 170 en 171.

Bellevedere, een Slot of Kasteel, door fredrik hendrik, Prins *van Oranje*, in het Jaar 1634, te *Rijswijk*, in 't Baljuwſchap van *Delftland*, gebouwd. Dit Kasteel draagt ook wel den naam van 't *Huis te Rijswijk*, en is, door het ſluiten van den Vrede, in 't Jaar 1697, zeer vermaard geworden. De Volmagtigden der Bondgenooten, en die van *Frankrijk*, vergaderden aldaar allereerst op den 9den Mei des gemelden Jaars; den 10den September daaraan volgende werd de Vrede tusſchen *Spanje*, *Engeland* en den Staat, met *Frankrijk* getroffen; en den 21ſten October, tusſchen den Keizer en *Frankrijk*. (Op 't Art. van de rijswijksche vrede zal daarvan omſtandiger moeten geſproken worden.) Meer andere Kasteelen en Lusthoven, die deezen naam dragen, zijn genoeg bekend.

Bellingeweer, een Dorp in de *Groninger Omlanden*, in *Hunſingo Kwartier*, maakende, met *Winſum* en *Tijtum*, één Rechtbank, die Jaarlijksch omgaat. Het zelve is verſierd met een Adelijk Slot, dat in Prent vertoond wordt, op de nieuwe en juiste Kaart van *Groningen*, van den Heer beckering. Voorheen behoorde dit Slot aan de tamminga's, en thans aan den Hoog Wel Geb. Heer f. o. van sijtzema, die hetzelve, voor eenige Jaaren, vernieuwd heeft, en, behalven het Patronaatſchap der Kerke, (behoorende onder de Klasſis van *Marne*) genoegzaam bezitter van alle de daar-zijnde Heerlijkheden is.

Volgens medegedeelde berichten van den Heere d. j. j. hasselma, door wiens vlijt en toegenegenheid wij in ſtaat zullen zijn, den Leezer de naauwkeurigſte berichten van *Groninger-* en *Drenterland* mede te deelen.

Bellingwolde, een aanzienlijk Dorp onder *Westerwolde*, eene Heerlijkheid, behoorende onder *Stad en Lande*, zijnde het uiter-

terste van de Provintie, en grenzende aan *Oost-Friesland*. Het maakt, met het daarbij geleegene Dorp *Blijham*, één Rechtbank uit. Deeze twee Dorpen, die weleer aan het *Oldampt* behoorden, zijn reeds vroeg daarvan gescheiden. Niet te min gebruiken de Opgezeetenen nog heden het oude *Oldampter Landgerecht*, 't welk één en het zelfde is met de oude rechten van *Fivelgo*, die tot nog toe ongedrukt zijn. Nabij dit Dorp ligt de *Oude Schans*. De Predikant staat onder de Klasfis van 't *Oldampt*.

Zie BACHIENE, *Geogr*. ALTING, *Pijl. en Peerl van Groningen*, bl. 26.

BELLINGERWOLDER-ZIJL, anders *de Oude Schans* genaamd, ligt in 't Noord-Oosterdeel van *Nederland*, in het Oosten van *Groningerland*, in de Landstreek der *Oldampten*, aan de grenzen van *Oost-Friesland*, en aan den Zeeboezem den *Dollart*, daar de Rivier de *Eems* naauwer begint te worden. Het is een zeer fraai Dorp. Zij, die naar de *Bourtange* willen, moeten hier door pasfeeren, laatende het Kasteel of Huis *ter Wedde* aan de rechterhand liggen. 's Lands Staaten hebben aldaar eene Sterkte, ter verzekeringe van het Land van *Wedde*, 't Graaffchap *Lingen* en *Groningerland*, doen aanleggen. CHRISTOFFEL BERNARD VAN GALEN, Bisfchop van *Munster*, nam, in 't Jaar 1672, *Belling-wolder-Zijl*, of *de Oude Schans* in. Na dat de Stad *Groningen* van des Bisfchops belegering en woedenden aanval verlost was, werd deeze Schans, door den Luitenant-Colonel EIJBERGEN, op order van den Staat, benevens *Groningen* en *Omlanden*, belegerd, en de zig daarin bevindende *Munsterfche* bezetting zodanig benaauwd, dat zij zig, den 28sten October des gemelden Jaars, moest overgeeven. De Predikant aldaar behoort onder de Klasfis van 't *Oldampt* en *West-Woldingerland*.

PETIT, *Nederl. Republiek*, p. 296. VALKENIER, *Verward Europa*, p. 801.

BELLINKHOF, eene Havezaate, liggende tusfchen *Almelo* en *Wierden*.

BELTRUM, een Gehucht of Buurtfchap, in de Provintie van *Gelderland*, een halve mijl van *Grol*.

BELVÉDERE, een uitkijkende hoek en hoogte op de Vesten van *Nijmegen* ten Oosten en ten Zuiden, van waar dezelve een ruim en vermaakelijk gezicht heeft naar de *Betuwe*, de Stad *Arnhem*, den *Waalstroom*, de daarom heen liggende geschakeerde Landstreeken, hoog en laag Geboomte, Veldgewassen, Dorpen en Gehuchten; al het welk men, van deeze hoogte, beschouwen kan.

BELIJDENISSE DES GELOOFS *van de Nederlandsche Kerke.* Deezen naam waren de verdrukten, in 't Jaar 1560, genoodzaakt te geeven aan het zamenstelsel van hun Geloof, en wereldkundig te maaken, om den haat, den laster en vervolging te doen verstommen. De voornaamste zamenstellers van hetzelve waren, eerstelijk: GODEFRIED VAN WINGEN, Leermeester der Zoonen van JOHANNES à LASKO, die, in 't Jaar 1553, met à LASKO, MIKRONIUS en UITENHOVEN, om de wreedheid van Koningin MARIA te ontwijken, *Engeland* moest ontruimen, en vervolgens, om de strafheid der Lutheraanen, *Koppenhagen* vaarwel zeggen; van waar hij zig naar *Embden* begaf, alwaar hij waardig gekeurd werd, voor een der eerste Afgezanten aan de Geloofsgenooten in *Vlaanderen* te dienen. De tweede, of liefst de eigenlijke opsteller, was GUIDO DE BRES, geboren te *Bergen in Henegouwen*, en in 1567, te *Valenchien*, om deeze zijne Belijdenis, omgebragt. Deeze Mannen waren het, die, met goedvinden van C. COOLTUIN en anderen, hunne geloofsgenooten en medearbeiders, in de Gemeenten van *Doornik*, *Valenchien* en elders, die zig in *Brabant* en *Holland* onthielden, gemelde *Belijdenis* opstelden; in 't Jaar 1561, in de *Waalsche* Taal, in geschrift brachten, en in 1562, op eene Kerkvergadering, te *Antwerpen* gehouden, ter goedkeuring in druk overgaven, in tegenwoordigheid van den Heer PHILIP VAN MARNIX, Heer van *St. Adelgonde*, die dezelve aldaar ook mede overzien heeft. De *Belijdenis* bestond uit de alombekende XXXVII. Artijkelen; in welke Artijkelen de Nederlandsche Gemeenten, onder het kruis zuchtende, haare overeenstemming met de H. Schrift ten klaarsten betoonden, en aan de gantsche Wereld deeden zien, dat zij vrij waren van alle de Ketterijen, die hun door de Roomschgezinden ten laste geleid waren. Naauwlijks

lijks was dit Geschrift, of deeze *Belijdenis* hunner Leere bekend, of zij werd, door veele aanzienlijke Mannen, Grondleggers der Nederlandsche Vrijheid, als Graaf LODEWIJK VAN NASSAU, den Graaf VAN KUILENBURG, de Vrouw en Dochters van den Graave VAN DEN BERG, de Baander-Heeren VAN BREDERODE, en meer andere van de Verbondere Edelen, aangenomen en ondersteund. In het Jaar 1565 werd dezelve, op den Rijksdag te *Augsburg*, Keizer MAXIMILIAAN, en, in het volgende Jaar, zelfs Koning FILIPS aangeboden.

In het gemelde Jaar van 1566, werd de *Belijdenis* gedrukt, onder den Tijtel: *Bekentenisse des Geloofs, in 't gemeen ende eendrachtelick van de Geloovigen, die in Nederland overal verstrooit zijn, en die na de zuiverheid des Heiligen Euangeliums ons Heere Jesu Christi begeeren te leeven*, verzeld van eenen voorafgaanden Brief aan den Koning.

Den 5den van de Maand October des Jaars 1571, werd de *Belijdenis* onderschreeven door de Leden der *Emdensche* Kerkvergadering, en, volgens inhoud van het II. Art. der Sijnodale Vergadering, gedrukt; vervolgens nader gestaafd, door ondertekening, op de Nederlandsche Kerkvergadering, gehouden 1579, en daarna 1581 te *Middelburg*, alwaar men besloot tot eene nieuwe uitgaave, die in 1582 volgde; wordende, in 't Jaar 1593, te *Dordrecht*, bij JAN CANIN, nogmaals herdrukt, vermeerderd met een kort sommier of inhoud van ieder Artikel, en schriftuurplaatsen op den kant. Eindelijk geschiedde, op de Sijnode Nationaal, gehouden te *Dordrecht* 1618 en 1619, eene nieuwe overziening, goedkeuring en bevestiging in dien form, zo als men dezelve, na dien tijd, achter meest alle Kerkboeken geplaatst heeft; stemmende de inhoud daarvan overeen met den druk van 1562. Door JACOBUS REVIUS is dezelve in het *Grieksch* en *Latijn*, en door anderen in andere taalen overgebragt. Deeze *Belijdenis des Geloofs*, gelijk wij gezien hebben, was reeds vroeg, door eenige aanzienlijke Heeren, mededeelgenooten van het vermaarde Verbond der Edelen, aangenomen, ondertekend en beschermd. Onder de laatsten kan met reden geteld worden Prins WILLEM DE EERSTE; doch niet zo vroeg als in het Jaar 1562, toen hij nog een belijder van den *Roomschen* Godsdienst was; ook nog

niet in het Jaar van 1566 of 1567, toen hij zig alleenlijk beijverde om de vrijheid van Consciëntie te bewerken; maar eerst in 't Jaar 1573, wanneer hij zig te *Dordrecht* tot de Gemeente begaf, het H. Nachtmaal met dezelve hield, en zig aan de Kerketucht onderwierp. Van toen af oordeelde die Vorst zig verpligt, om niet slegts als Stadhouder, volgens den inhoud zijns Lastbriefs, maar ook voor zig zelven, als Lid der Gemeente, 'er de hand aan te moeten houden. Uit hoofde hier van was het, dat hij, als Stadhouder, met en benevens de Staaten, die hem daartoe verlof gaven, zig geregtigd oordeelde om verlof te kunnen geeven tot het houden eener Provintiaale Sijnode binnen *Dordrecht* Ao. 1574, die ook tot de daadlijke overziening en bevestiging der *Belijdenisse* besloot. Even wettig was ook de Vergadering, welke daarna, 1581, te *Middelburg* gehouden werd, vermits de Prins, volgens de magt aan hem verleend, aan verscheidene Predikanten, Leden van die Vergadering, schreef, dat het *zijne wille was*, dat die Sijnode beroepen werd. Nog kragtdaadiger, evenwel, is de bescherming geworden, na dat de *Algemeene Staaten* openlijk verklaard hebben, dat zij de verdediging en bescherming van de *Gereformeerde Religie*, (door welke zij geene andere konden noch wilden verstaan hebben, dan de *Religie en Leere*, begreepen in de *Nederlandsche Geloofsbelijdenis* en *Heidelbergschen Catechismus*) op zig namen: welke bescherming, van tijd tot tijd, vermeerderd is; zijnde de grond daar toe geleid in de eerste vrije Vergadering der Staaten van *Holland*, te *Dordrecht*, op den 15 Julij 1572, en verder uitgebreid drie Jaaren laater (1575), toen het besluit genomen werd, dat Zijne Excellentie de hand zou houden aan de oefening van de Euangelische Religie, en de Roomsche Religie doen ophouden; welk besluit nog nader, 1576, bevestigd is geworden, door de Unie van *Holland* en *Zeeland*; nader bepaald bij alle de gewigtige Staatsgebeurtenissen, en ten klaarsten bevestigd in den Jaare 1619. Dan deeze bescherming, hoe magtig ook, heeft niet kunnen beletten, dat deeze *Belijdenis*, zo wel als meest alle anderen, haare verachters, heimelijke tegenstreevers, openbaare vijanden en berispers heeft gehad. Wij zullen alleenlijk hier de naamen melden van hun, welke zig tegen dezelven, op deeze of geene wijze, verzet hebben. De

een-

eerste van die was de beruchte Inquisiteur SONNIUS; voorts CORANUS, KOOLHAAS, KOORNHERT, HERBERTS, SIJBRANTS, HAKKIUS, WIGGERS, BLOKHOVEN, benevens allen, die tot de Remonstranten behooren. De voornaamste verklaaringen en uitleggingen der *Belijdenis* zijn die van H. ALTING, S. MARESIUS, B. BEKKER en A. ROTTERDAM.

Zie verder; BOR; BRANDT; LE LONG; THIJSIUS; W. TE WATER, enz.

BELLEMA, (J.) een lid der verbondene Edelen.

BEMELA, een Dorp met een Kasteel, in de *Boven-Betuwe*, (*Bathua*) voerende nog den naam van *Bemmel*, op den rechter oever van de *Waal*, omtrent een uur van *Nijmegen*. In het Jaar 850 werd dit Dorp aan de Kerk van *Utrecht* geschonken.

Zie HALMA.

BEMELEN, een groot Dorp in *Staats-Braband*, een uur gaans ten Westen van *Maastricht*, alwaar het zig in de lengte langs den voet van 't gebergte uitstrekt. Dit Dorp wordt bestuurd door een Proost, die door 't Kapittel aangesteld wordt, en de *Regalia* of Heerlijke Voorrechten daar van geniet; hij ontvangt dezelven *ad vitam*, of schoon de gifte Jaarlijksch vernieuwd moet worden. De openvallende politike Ampten, als van Schout, Schepenen, enz. worden door de Kanunniken *in tumo*, dat is, door ieder in zijne Maand, naar de schikking der beurten, begeeven. Van de vonnisfen, door Schout en Schepenen van *Bemelen* geveld, kan men zig niet beroepen op de Edel Mogende Heeren Commisfarisfen, *Decisseurs*, gelijk in die der *St. Servaas Kerk* geschied, maar op den Schepensstoel der Stad *Luik*; een zaak, die ongetwijfeld afgeleid moet worden uit de nadere verbintenisfen, die de *Lieve Vrouwe Kerk* van *Maastricht* met het Bisdom *Luik* heeft.

In 't Jaar 1747, toen de Geallieërde Armee, na den slag bij *Lafeld*, in deezen oord eenen tijd lang gelegerd stond, was in dit Dorp het Hoofdkwartier des Hertogs VAN KUMBERLAND, des

Graaven BETHANIJ en des Vorsten VAN WALDEK, als Bevelhebbers over de *Engelsche*, *Keizerlijke* en *Nederlandsche* Legers.

Zie BACHIENE B. p. 979.

BEMMEL, een zeer vermaakelijk Dorp in de *Over-Betuwe*, aan den *Waaldijk*, midden in 't geboomte gelegen. Rondom het zelve zijn fraaije wandelwegen en vruchtbaare Akkers. De Gereformeerde Kerk, die oud en met een laagen kap gedekt is, wordt door één Predikant bediend. De Roomschgezinden hebben 'er mede een Statie, die door een Wereldheer bediend wordt. In de schatting van 't Jaar 1574, droeg *Bemmel* 144 guldens.

Zie HALMA en VAN DER HOUVE.

BEMMEL, (*'t Huis te*) ligt in de *Neder-Betuwe*, in 't Kwartier van *Nijmeegen*, bij het bovengemelde Dorp, zijnde een oud Gebouw, staande rondsom in zijne Grachten; het heeft verscheidene Trapgevels, en een vierkanten Toren, met een spits Dak.

Zie *Geogr. van Gelderland.*

BEMMEL, (*Willem van*) een der beste Leerlingen van HERMANUS ZAGTLEVEN, werd te *Utrecht* geboren. Na dat hij zig in de Schilderkunst geoefend had, trok hij naar *Rome*, zo om zijne kunst aldaar verder te volmaaken, als ter boeting van zijnen lust, tot het aftekenen van de prachtige *Italiaansche* Gezichten en Landschappen. Hij tekende, ten dien einde, zonder ophouden, te *Tivoli*, en bragt het daarna op het doek, met de grootste goedkeuring. Van *Rome* reisde hij naar *Duitschland*, en vervaardigde aldaar zijne voornaamste Kunststukken.

Zie HOUBRAKEN, *Schilderboek*, I. Deel.

BEMPDEN, (Mr. *Gillis van den*) Heer van *Castricum*, welke, in *Amsteldam*, even als zijn Vader, de Heer EGIDIUS VAN DEN BEMPDEN, en verdere Voorzaaten, de aanzienlijkste Ampten bekleed heeft; zijnde tevens vermaagschapt aan de aanzienlijkste Geslachten. In 't Jaar 1720 was hij Commissaris; in 1723 werd hij tot Raad der Stad verkoozen; in het Jaar daar aan volgende tot Schepen, en in 1738 beklom hij den eeretrap van Burgemeester;

ster; welke hoog aanzienlijke waardigheid door hem insgelijks werd bekleed in 1741 en 1747, in welk laatste Jaar Zijne Hoogheid de Prins van Oranje, WILLEM DE VIERDE, na dat Hij tot Stadhouder van de Republiek aangesteld was, bij zijne komst binnen deeze Stad, door de Burgemeesters CORVER en VAN DEN BEMPDEN, verzeld van den Pensionaris STAAL, begroet werd. De Heer VAN DEN BEMPDEN overleed, na het doorstaan van veele moeijelijkheden met de toen misnoegde Gemeente, den 20 Januarij 1748.

BEN, *Elbertsz.* (*Ysbrand*) was een der zes-en-dertig Raaden der Stad *Amsteldam*, waar toe hij in 't Jaar 1595 verkoozen was; zijnde hij, in het voorgaande Jaar, tot Schepen der Stad aangesteld. Het achtbaar Ampt van Raad bekleedde hij tot in het beruchte Jaar van 1618; wordende toen, met meer andere, op den 3den November, door Prins MAURITS, van eed en dienst ontslagen.

Zie WAGENAAR's *Amsterdam*, IV. Stuk, in 8vo. pag. 304. *Vaderl. Hist.* X. Deel, bl. 280.

BENDELMEERBROEK; zie BIJLEMERMEER.

BENDELMEERBRUG, is een Veen of Meir, 't welk EGBERTUS VAN AMSTEL, schuldig zijnde aan gekwetste Majesteit, met alle deszelfs rechten, moest afstaan aan GODEFRIED, Bisschop van *Utrecht*, om zig met denzelven te bevredigen. Hij moest een' eed doen, dat hij het afstond, en alleenlijk het Drostampt, van den Bisschop, als zijn Opperbestuurder, ter leen zou ontvangen: op voorwaarde, dat het dus ook op de Zoonen van EGBERT zou overgaan. Dit is, naar alle waarschijnelijkheid, een dier Veenen, welk, door BEKA, *Broekland* genoemd worden.

Zie ALTING, en uit hem HALMA.

BENEDICTA FRESIA, zou, volgens de vertelling der Ouden, een streek Lands in *Neder-Indiën* geweest zijn. Daar uit zouden getrokken weezen drie Broeders, FRISO, SAXO en BRUNO, met zig voerende een groote menigte Volks, ten dienste van ALEXANDER

DEN GROOTEN, toen hij zijne wapenen in de *Indiën* overgebragt had. Zij hielden, volgens inhoud van het verhaal, hun verblijf in het *Emodische Gebergte*. ALEXANDER, dien zij groote diensten gedaan hadden, overleden, en zijne Monarchie, onder de Vorsten, die oneenig waren, en elkander beöorloogden, vervallen zijnde, keerden deeze drie Broeders naar hun Vaderland te rug; waartegen de *Indiaanen* zig verzetteden; waarom zij eenige Schepen toerustten, en daar mede een ander Land zochten. Zij voeren door de *Indische Zee*, naar 't Westen, draaiden vervolgens naar 't Noorden, en kwamen in 't *Vlie*, omtrent 313 Jaaren vóór CHRISTUS geboorte. Zo schrijft SUFFRIDI PETRI, voor wiens verhaal, en niet hooger, wij dit opgeeven. Gemelde FRISO zou zig in 't gewest, nu *Friesland*, naar hem zo genoemd, nedergezet, het zelve bedijkt, en de bewooners den naam van *Benedicta Fresia* verkreegen hebben. PLINIUS zegt wel, dat veele Volken uit *Asia*, de *Indiën* en andere gewesten vertrokken zijn; dat zij zig, na een langen Scheepvaart, in de Noordelijker deelen zouden neergezet hebben. Doch dit alles geeft geen zekerheid aan deeze beuzeltaal. Wij hebben zulks reeds meermaalen gezegd, en op de Artikelen FRIES en FRISO zullen wij hetzelve omstandiger aantoonen.

Zie S. PETRI, WINSEMIUS, en anderen.

BENINGA, (*Sicke*) een Edelman, uit *Humsterlandschen* Adel, in 't Westerkwartier, afkomstig, bloeide op het einde van de vijftiende Eeuw. In den Jaare 1504 was hij Hoofdman te *Groningen*, en zedert Bouwmeester en Raadsheer dier Stad. Schoon in de beschaafde letteren onkundig, heeft hij een getrouw verhaal der Gebeurtenissen, in en omtrent de Stad *Groningen*, en voornamelijk van de *Sassensche* tijden af, tot aan 1527 voorgevallen, nagelaaten, waarin sommige politieke aanmerkingen nopens den Staat, door den Autheur, uit zucht voor zijn Vaderland, gevlochten zijn. De geleerde en oudheidkundige BROUERIUS VAN NIDEK heeft deeze *Chronijk* van BENINGA in zijn *Analecta Med. Ævi*, in gr. 8. 1725, in 't licht gegeeven.

Zie de Voorede daarvan.

BENNEBROEK, een Dorp in *Holland*, onder *Kennemerland* behoorende. Men wil dat de oude naam *Baduhennebroek*, naar 't Bosch *Baduhenna*, zou geweest zijn. (Men zie wat daar van van op dat Artikel gezegd is.) H. SOETEBOOM, (op wiens gezegde men zig, echter, niet te vast verlaaten kan; aangezien hij 'er zig volstrektlijk schijnt op toegelegd te hebben, om al het beuzelachtige, dat met groote moeite weggenomen, en waarin het onwaare aangetoond was, weder op nieuw voor waarheid te vertellen,) getuigt dat hij te *Bennebroek* doodkisten van roodachtigen steen gezien heeft, die op het Kerkhof opgegraaven waren, en dat op dezelve deksels van gelijke kleur lagen. Hij verhaalt dat de eerste of Heidensche Bewooners gewoon waren, hunne dooden in dergelijke kisten te begraaven. Dit Dorp, met deszelfs Ambacht en Gerechtsban, ligt ten Noorden aan *Heemstede*; ten Oosten aan de *Haarlemmermeer*; ten Zuiden aan *Hillegom*; en ten Westen aan de *Vogelzang*. De Landerijen worden begroot op omtrent zeven-en-negentig en een halve Morgen. In den Jaare 1732, stonden 'er op de Verpondings Lijsten vier-en-zegtig Huizen. Het Dorp is wel klein, doch zeer vermaakelijk. In of omtrent 't Jaar 1659, werd aldaar, ten dienste van de Gereformeerden, een net Kerkje gebouwd. Onder het gebied van *Bennebroek* telt men twaalf Bleekerijen; ook ziet men 'er verscheidene schoone Lusthoven. Oudtijds waren de Heeren van *Heemstede* Ambachtsheeren van *Bennebroek*, en hielden hun verblijf op het Huis *Duinwijk*. Een der Zoonen van *Heemstede* voerde den tijtel van *Heer van Bennebroek*; blijkende zulks (behalven de Handv. van *Kennemerland*, uitgegeeven door VAN ZANTEN) uit het Geslachtregister van den Raadpensionaris PAAUW, wiens jongste Zoon, na het overlijden van zijn ouder Broeder, deezen tijtel aannam. Gemelde Heer ADRIAAN PAAUW, President van den Hove van *Holland*, liet de Heerlijkheid na aan zijne Dochter ANNA CHRISTINA PAAUW, gehuuwd met den Heer NICOLAAS DE SOMERE DE VERMANDOIS, Heer van *Warmenhuizen*. Na het overlijden van derzelver Dochter, in den jaare 1738, werd de Ambachtsheerlijkheid, benevens derzelver voorrechten, en het Huis *Duinwijk*, voor vijftig duizend en vier honderd Guldens verkocht aan den Heer WILLEM DE BRUIJN. Bij wederverkoop is dezelve nader,

hand (1671) de eigendom geworden van den Heer JOH. NUTGES, voornaam Koopman te *Amsteldam*, welke daar door Ambachtsheer van *Bennebroek* geworden is. De Regeering aldaar bestaat uit een Schout, die te gelijk Secretaris is, en vijf Schepenen, welke, zo wel als alle de andere bedienden, door den Eigenaar vrij en willekeurig aangesteld worden.

Zie LAMS, *Handv. van Kennemerland*, bl. 821.

BENNEKOM, een Dorp op de *Veluwe*, onder het Schoutampt *Ede*, niet verre van *Wageningen*. Het heeft, schoon klein zijnde, een Kerkje, dat door een Gereformeerd Predikant, en de Roomschgezinden hebben 'er een Statie, die door een Wereldlijken Priester bediend wordt. In deszelfs omtrek ziet men de Adelijke Huizen *Nergena*, *Kasselo*, *Otterlo*, *Harskamp*, enz.

Zie *Geogr. van Gelderland*. BACHIENE A. p. 366.

BENNET, (*Henrick*) Graaf van *Arlington*, verdient, zo om zijne verrichtingen, als om zijne gezwoorene vijandschap (want hij was een *Engelschman*) tegen de *Nederlanderen*, ter opheldering van onze Staatsgeschiedenissen, gekend te worden. Voorheen was hij bekend onder den naam van *Sir* HENRICH BENNET, en een der vijf Leden van de beruchte Kabale, onder KAREL DEN TWEEDEN, Koning van *Engeland*. Deeze Kabale bestond uit CLIFFORT, ARLINGTON, BUCKINGHAM, ASLEIJ en LAUDERDALE. Zonderling is het dat de eerste letters van deeze vijf naamen het woord CABAL uitmaken. ARLINGTON was opgevoed in den Roomschen Godsdienst; doch werd daarna in schijn een Protestant. Hij was een van hun, welke Koning KAREL in zijne Ballingschap verzelden. Naderhand werd hij Resident aan het Hof van *Spanje*. De Koning benoemde hem tot Secretaris van Staat, in plaats van NICHOLS. In het Jaar 1672 zig voor Vijand van de *Nederlanden* verklaard hebbende, werd hij verheven tot Baron; in 1673 tot Graaf, en in 1674 tot Opperkamerling. In de laatstgemelde waardigheid was het, dat hij, met de vier andere Leden van de Kabale, zig door *Frankrijk* liet omkoopen. COLBERT, Ambassadeur van 't *Fransche Hof* aan dat van *Engeland*, ontving van het eerste, op eenmaal, honderd duizend Pistoolen, waarvan ARLINGTON

TON en CLIFFORT, aan welke de geheimste zaaken toevertrouwd waren, het grootste gedeelte opstaken. De eerstgenoemde maakte zijnen Koning wijs, dat de Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, door Brieven, den Koning van *Frankrijk* hadden aangezocht, om gezamentlijk *Engeland* te beoorlogen; waardoor KAREL bewogen werd, van de pas geslotene Triple Alliantie af te zien, en met Koning LODEWIJK tegen den Staat aan te spannen. Hierop werd hij, in 1672, met den Hertog VAN BUCKINGHAM en Lord HALIFAX, naar den Koning van *Frankrijk* in 't Leger gezonden, onder voorwendzel van over den vrede te handelén, maar indedaad om de middelen tot voortzetting van den Oorlog te beraamen; zijnde de zaaken ter Zee gantsch tegen de verwagting der *Engelschen* uitgevallen...

BENNET wist zig zeer diep in 's Konings vertrouwen te wikkelen, door zig geheel en al naar des Vorsten wil te schikken. Schoon in zijn hart Catholijk, was zijn onophoudelijke raad, die Gezinte geen de minste gunst te betoonen, vermits de Koning, volgens zijn zeggen, daardoor alles zou bederven. Hier door werden de Roomschgezinden zijne doodvijanden, en scholden hem voor een' afvalligen Verrader. Zijn voornaamste Vriend was KAREL BERKLIJ, Graaf van *Falmouth*, de vermogendste van alle Gunstelingen, Verzorger en Opziener van 's Konings Matressen. BENNET was een van de drie, welke, in het Jaar 1674, door het Huis der Gemeenten, wegens kwaad bestuur, beschuldigd werden. BUCKINGHAM schoof al de schuld op hem, zeggende, dat hij (BUCKINGHAM) geraaden had, dat de *Franschen* eenige veroverde Steden der *Nederlanden* aan de *Engelschen* in pand moesten geeven, vermits anders de *Franschen* alles, en de *Engelschen* niets zouden hebben; doch dat BENNET zig daar tegen verzet had, en dus oorzaak was, dat de zaaken tot dien staat gekomen waren; dat ARLINGTON den raad gegeeven had, om SCHOMBERG te ontbieden, en tot Generaal aan te stellen, en ook om de *Smirnaasche Vloot* der *Hollanaers* aantetasten, vóór dat de Oorlog verklaard was. Nadat het Huis der Gemeente ARLINGTON zelven ondervraagd had, werd besllooten, *een beschuldiging van trouwloosheid, en andere misdaden tegen hem in te brengen*; deeze bestonden in de volgende Hoofdstukken, I. *Dat hij was*

een groot voorstander en begunstiger van de Roomsche Religie; wordende de gevallen, waarin hij dezelve begunstigd had, in dit Artikel opgeteld: waaronder een der voornaamste was, dat hij de ijverigste Roomschgezinden tot allerleije Ampten bevorderde, zelfs tot Vrederechters, tot Kolonels, Kapiteinen, enz. II. *Dat hij 's Lands inkomsten had opgestoken om zig te verrijden*; waarbij ook de onderscheidene middelen, waarvan hij zig daartoe bediend had, werden opgeteld: onder anderen, dat hij overmaatige, ja ongelooflijke sommen in rekening gebragt had, voor gewaande geheime Correspondentien. III. Dat hij het goed vertrouwen, door den Koning, in hem, als zijnen Raad en Secretaris van Staat, gesteld, misbruikt en geschonden had, door een al te nauwe verkeering met den *Franschen* Ambassadeur, dien hij in zijn eigen Huis had doen woonen, en aan wien hij alle de geheimen des Konings geopenbaard had; door den raad te geeven, dat *Frankrijk* een Vloot, in plaats van Troupen, moest zenden; dat aan de *Fransche* Vloot, na het laatste gevecht, tagtig Kabels en Ankers waren gezonden, na dat de *Franschen* alle hunne Kabels en Ankers, door slecht weder, verlooren hadden, of schoon hem zeer wel bewust was, dat 'er buiten deeze geene Kabels noch Ankers meer overig waren, om 's Konings eigene Schepen, in geval van nood, te voorzien. Dan van alle deeze beschuldigingen redde de Koning hem, door het Parlement te prorogeeren.

Bennet zag, echter, zeer klaar, dat hij, door zijne ondernemingen, ten voordeele van *Frankrijk*, den haat van 't Gemeen, en door den kwaden uitslag, 's Konings misnoegen zig op den hals gehaald had. Om de gunst van 't Parlement te herwinnen, begon hij hevige vervolgingen tegen de Roomschgezinden, haalde een oude en vergeetene Wet voor den dag, waar bij, aan gemelde Gezinte, verboden was, den Koning in persoon te genaken; stellende hij aan den Vorst voor, dat het eenigste middel, om het ongenoegen van het Parlement weg te neemen, was, den Hertog van York van het Hof te verwijderen, en uit alle bewind te sluiten. Hier door verloor hij gevolglijk de gunst des Hertogs. Ziende dat zijn gezach langs hoe meer verminderde, meende hij, tot herstel daar van, een ander middel gevonden te hebben; naamlijk eene geheime bezending aan den Prins van Oranje, onder

der voorwendsel van eene naauwe verbintenis tusschen den Koning en dien Prins opterichten; doch, in de daad, om het oogmerk der *Franschen*, wegens den vrede, te bevorderen. Hij gaf voor, dat de vermaarde Ridder WILLIAM TEMPLE, als des Konings Gezant in *Holland*, door zijne voorgaande naauwe gemeenschap met de Heeren DE WITT, geen bekwaam werktuig tot die onderhandeling zijn kon. Hij, daarentegen, hoopte en vertrouwde, toegang bij Prins WILLEM te zullen vinden, door dien zijne Echtgenoote een Zuster van den Heere VAN OPIJK was. De Koning liet zig tot deezen voorslag overreden. ARLINGTON, benevens Lord OSSERIJ, en derzelver Gemalinnen, waren bij den Prins in groote achting. De Ridder GABRIËL SIJLVIUS, volgens zijn voorgeeven, boezemvriend van den Heer BENTINCK, naderhand Graaf VAN PORTLAND, en DUREL, een groote vriend van den *Franschen* President MUREST, die veel ingang bij den Prins had, deeden alles wat zij konden, om den Koning, wegens den laatsten oorlog, in de gedachten des Stadhouders te rechtvaardigen, en den Prins, door misleiding, tot een vrede met *Frankrijk*, te bewegen, op zodanige voorwaarden, als de *Fransche* Ambassadeur te *Londen* hun ter hand gesteld had.

Gelukkig zag Prins WILLEM, dat BENNET hem zocht te handelen als een kind, en dat hij een taal en manier had aangenomen, als of hij Stadhouder, en deeze de Graaf VAN ARLINGTON ware. De Prins gaf 'er kennis aan den Ridder TEMPLE. Het oogmerk van BENNET strekte niet alleenlijk daar toe, om den Prins tot een vrede met *Frankrijk*, naar zijnen zin geschikt, te doen stemmen, maar ook om uit of door hem te weeten, wie het waren, die zig aangeboden hadden, om eene opschudding in *Engeland* te veroorzaaken; om den Prins te verbinden tot geheime maatregelen; om den Koning tegen alle uit- en inlandsche Vijanden te beschermen, en om een Huwelijk tusschen den Prins en de oudste Dochter des Hertog VAN YORK te sluiten. Op het eerste wilde Prins WILLEM zig in geenerleie wijze verklaaren; van het tweede wilde hij in 't geheel niet hooren spreeken; op het derde gaf hij ten antwoord, *dat hij het voor een kleinachting voor den Koning hield, te denken dat hij zo weinig bemind was, of onvoorzichtig genoeg regeerde, van eens anders hulp tegen zijne Onder-*

derdaaden benodigd te zijn; en op het vierde antwoordde hij, *dat zijn fortuin te klein was, ten minsten niet van dien aart als het behoorde te zijn, om op zulk een huwelijk te durven denken.* Dus vertrok ARLINGTON, zonder iets verricht te hebben. Door den Koning werd hij zeer koel, en door den Hertog VAN YORK gantsch kwa'ijk ontvangen, om dat hij deszelfs Dochter mede in zijn oogmerk betrokken had; schoon die voorslag meer door OSSERIJ, dan door ARLINGTON gedaan was. Hij werd eindelijk zo vernederd, dat een der Hovelingen, nu en dan, om den Koning te vermaaken, met een pleister op den neus, en een witten staf in de hand, op een bespottende wijze, de stem en manieren van ARLINGTON nabootste; iets, 't welk te vooren ook den Graave VAN CLARENDONK wedervaaren was.

De voornaamste oorzaak van 's Konings misnoegen was, dat BENNET, om zig bij de hoofden van 't Parlement in gunst te wikkelen, den algemeenen stroom volgde, de Pausgezinden in goeden ernst vervolgde, en bij de Protestanten ten nachtmaale ging.

De Colonel RICHARD TALBOT, naderhand Graaf VAN TIJCONEL, op zekeren tijd, een Hoveling ter bespotting voor den Graaf van ARLINGTON ziende speelen, nam de vrijheid om den Koning, met wien hij zeer gemeenzaam omging, te zeggen, dat het hard was, dat de arme HENRICK BENNET, die zijner Majesteit zo lang en getrouw gediend had, dus bespot werd; waarop de Koning, over het gedrag van BENNET, in klagten uitborst, latende zig, onder anderen, ontvallen, dat BENNET niet te vrede was met, gelijk anderen, de gewoonlijke Bedestonden bij te woonen, maar dat hij daarenboven telkens ten Nachtmaale ging. Waarop TALBOTH den Koning te gemoete voerde, dat zijne Majesteit mede zo deed. *Lord Blessijou* (antwoordde de Koning) *ik hoop immers dat 'er onderscheid is tusschen* Henrij Bennet *en Koning* Carel?

Niettegenstaande dit alles behield hij het Ampt van Opperkamerling, tot zijnen dood toe, dat is, tot den 9den Augustus 1685. Zijne Gemalin was ISABELLA VAN NASSAU ODIJK, die, na zijnen dood, hertrouwde met MAURITS LODEWIJK, Graaf van *Nassau*, Heer van *Lek* en *Beverwaart*. Zijne eenige Erfdochter, ISABELLA, trouwde eerst HENRIK FIZOOI, natuurlijken Zoon van KAREL DEN TWEEDEN, verwekt bij de Hertoginne VAN CLEEVELAND,

eer-

eersten Hertog van *Grafford*, en na des Hertogs dood met THOMAS HAMER, Ridder Baronet. De Brieven des Graaven VAN ARLINGTON, als Secretaris van Staat, tot den Jaare 1675 geschreeven, zijn, benevens eenige andere stukken van dien tijd, gedrukt te *London*, en leveren veele wetenswaardige zaaken op. BENNET was een man van groote ervarenheid, hoe wel hij, volgens het getuigenis van Vader ORLEANS, minder vernuft dan de vier andere Leden van de Kabale bezat. BURNET zegt, dat zijn verstand meer bondig dan gaauw was, en houdt hem voor trotsch. Het derde Artikel der beschuldigingen, tegen den Kanselier HIJDE, behelst, dat hij, op de benoeming van BENNET, in plaats van NICHOLS, tot Secretaris, gezegd had, dat de Koning tien duizend pond sterlings vereërd had, ten einde een ijverigen Protestant te verdringen, en een heimelijken Pausgezinde tot dat gewigtig Ampt te bevorderen.

Zie de *Memorien van* TEMPLE; BURNET en HUME, *Historie van Engeland*.

BENNING, (*Johannes*) of BENNINGIUS, geboren te *Amersfoort*, 13 Februarij 1594. Te *Leuven* werd hij tot Doctor in de Beiden Rechten verklaard, en leeraarde aldaar eenige Jaaren; naderhand werd hij Lid van den Hoogen Raad te *Mechelen*. Van hem is in druk eene *Historische, Geographische Ontlediging van het Hertogdom Luxemburg*. Hij stierf en werd begraven te *Douai*, Ao. 1711, in den ouderdom van 117 Jaaren.

Zie TH. VERHOEVEN *Rerum Amersfortii*.

BENNING, of *Bennink*, een naam al voor veele Jaaren in *Amsteldam* bekend, gevoerd bij de geenen, die hun aandeel in het bestuur der Stad hadden. Van eenigen der voornaamsten zullen wij, naar orde hunner gewoonlijke naamspelding, spreeken.

BENNING, (*Dirk Sijmonsz.*) in het Jaar 1393 Schout te *Amsteldam*, had, in het Jaar 1405, benevens den toenmaligen Schout JAN NOTTARD, en AMEL JANSZOON RIJZER, de Kabeljaauwsche partij toegedaan, deel in den opstand, bij de aanvaarding der Regeering door Hertog WILLEM verwekt, en waarbij de Priester WILLEM

BRUINS-

BRUINSZOON het leven liet. Om deeze misdaad van oproer werden de drie gemelde Persoonen onverhoeds geligt, ter Stad uitgevoerd, voorts onthalsd, en in dien staat hunnen vrienden t'huis gezonden. Over deeze Persoonen is wel eenig verschil, en bijzonderlijk over den laatstgenoemden, die, in het vonnis, THEODORICUS SIJMONIS DE HEEMSKERKE, of DIRCK SIJMONSZOON VAN HEEMSKERK, genoemd werdt; doch DAPPER en COMMELIJN noemen hem, uitdrukkelijk, DIRK SIJMONSZOON BENNINK. De Heer WAGENAAR heeft hier op aangemerkt, dat de onbekende Schrijver hem den toenaam van HEEMSKERK, en niet dien van BENNING geeft, en hij dus DIRK SIJMONSZOON VAN AMSTELDAM schijnt verward te hebben met DIRK SIJMONSZOON VAN HAARLEM, die ook omtrent deezen tijd gedood werd; en welligt HEEMSKERK bijgenaamd geweest is. Op welke aanmerkingen men zou kunnen vaststellen, dat gemelde BENNING een van de drie onthalsde *Amsteldammers* geweest is.

Zie DOMSELAAR, VI. Boek, bl. 137. DAPPER, bl. 100. COMMELIJN, bl. 898. WAGENAAR *Beschrijv. van Amsteldam*, in 8vo, II. Stuk, bl. 199 en 200.

BENNINK, (*Stans*) was, in 't Jaar 1566, bekend voor een ijverigen Gereformeerde. Hij wordt ook beticht, deel aan het Beeldstormen gehad te hebben.

BENNINK, (*Hillebrand*) komt ons voor op het Jaar 1577, en wel op dien tijd, toen *Amsteldam* door SONOIJ bezet was; op welken tijd hij, aan gemelden SONOIJ, door eenen Brief te verstaan gaf, dat hij diende te zorgen dat zijne Knechten zig van alle geweld onthielden, alzo de onderhandeling, wegens de Satisfactie met den Prins, op een goeden voet stond. De Overste SONOIJ deed desaangaande goede belofte met den volgenden Brief, van *Jonkheer* DIDERICH SONOIJ aan HILLEBRAND BENNINK te *Amsteldam*.

INSONDERS GOUDE FRUNDT.

V. L. Brief heb ych met blytschap ferstan dat dy saeken, op eyn gouden hop stan, dar ych byd got synnen segen ferdts tot te

te willen geffen, fan dat ych myn follich sal wyllen holden van ymans te beschadige kon V. L. sych nyt allen ferfekeren van twen husman dan fan alle dy onderstat wonen off dy wter stat sollen wyllen komen, al wollenze gelt op heur hoft dragen. ende des ock eyn orsaek dar van dat ych sellfs met dy knechten bin gekomen vom solks ende dergelicke vor te komen. hyr met wyl ych V. L. den heer befellen, ferwachtende hyer ewe kompste bynue het Katuser Kloster. Den lesten December 1577.

(het onderschrift was)

V. L. goude frunt,

DIDERICH SONOIJ.

(en het opschrift.)

An HILLEBRANT BENNINK, myn goude frunt, bynnen, AMSTERDAM.

BENNINK, (*Jacob*) *Jansz.* werd, in 't Jaar 1578, te *Amsteldam*, met de verandering der Regeering, tot Schepen en Raad aangesteld. Toen, in het Jaar 1581, geraadpleegd werd, over de opdragt der Hooge Overigheid aan Prinse WILLEM DEN EERSTEN, was BENNINK een der geenen, die zig het meest daar tegen verzetteden; gelijk blijkt uit het besluit van de Vroedschap, behelzende dat dezelve, op den eersten September, besloten had, JACOB JANSZ. BENNINK, JACOB VAN KAMPEN, JAN LAURENSZOON en JACOB FRANSZOON, Raaden, die weigerden Zijne Doorl. Hoogheid, als Hooge Overigheid te zweeren, op een boete van *tien duizend dubbelde Leidsche Steenen*, tegen den volgenden Maandag te dagvaarden, en hun te verbieden, ondertusschen uit de Stad te gaan. Doch het is bekend, dat deeze zaak, door de weigering van *Zeeland*, in *Amsteldam* niet alleenlijk begon te haperen, maar zelfs geheel veranderde, en eindelijk met 's Prinsen dood te niete liep; waardoor dan ook het vonnis der Steenboete van zelf verviel.

Zie WAGENAAR *Beschrijving van Amsterdam*, in 8vo, IV. Stuk, bl. 23.

BENNINK. Verscheidene andere van deezen naam vindt men op de *Amsteldamsche Regeerings Lijsten* gemeld; en bijzonderlijk op die van Schepenen en Raaden. De eerste, die ons daarop voorkomt, is DIRK SIMONSZ. BENNINK, in 1475, en de laatste JAN DUIVENSZ. BENNING, als Burgemeester in 't Jaar 1601. Ook vindt men onder dezelven genoemd, JAN JANSZ. BENNING, die zekere IMME ter Vrouwe had, en bekend staat als de stichter van *Brillemburg*, en *Kostverlooren aan den Amstel.* Hij was in 1492 Schepen, en in 1495 Schout der Stad *Amsteldam.*

BENNIUS, (*Joh.*) was, in het begin der zeventiende Eeuw, een vermaard Leeraar en Doctor in de Godgeleerdheid onder de Roomschgezinden. Eerst bediende hij, eenige Jaaren, het Priesterschap te *Wassenaar*, en daarna te *Noordwijk.* Hij overleed te *Delft* 1665.

Zie *Oudh. van Rhijnland*, bl. 394 en 602.

BENOIJT, (*Leonard*) bijgenaamd *de Waal*, was een der ondertekenaaren van het vermaarde Verbond der Edelen, en tevens een ijverig voorstander van de Hervorming in den Godsdienst. In de Sententiën van ALBA wordt hij mede beschuldigd, geld voor den Heer VAN BREDERODE ontvangen te hebben; waarom hij, volgens inhouh der Sententie van den 20sten October 1568, met nog twee-en-tagtig anderen, uit den *Briel* en *Heenvliet* gebannen werd, waren zijne Goederen. De geleerde TE WATER vertrouwt, zonder, echter, zulks te durven verzekeren, dat deeze BENOIJT tot het Adelijk Geslacht van BENOIJT behoord heeft, en bericht ons, dat hij den 2den Junij 1568, te *Brussel*, op last van ALBA, onthoofd is geworden.

Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, tweede Stuk, bl. 190.
MARCUS, bl. 162.

BENSCOOP, volgens het zeggen van den Heer ALTING, eene Heerlijkheid van de Heeren, die weleer dien naam voerden; doch daarvan ontzet zijnde, is de Heerlijkheid, door gifte van JAN DEN EERSTEN, Graave van *Holland*, een eigendom geworden van WOLFAARD VAN BORSSELEN; die 'er, echter, geen lang genot van

had,

VI. D! pl. I.

ARENT VAN BENSKOOP EN ANDERE AL VECHTENDE, IN EEN SCHOUWE GEJAAGD, VERDRINKT.

had, vermits de Graaf van *Henegouwen* hem dezelve weder afhandig maakte; gelijk men bij M. STOKE, in *Jan den Eersten*, zien kan. De Heerlijkheid ligt een uur gaans Westwaarts van *Tsselstein*, (zijnde daar door onderscheiden van een andere van dien naam, in de nabuurschap van *Cuilenburg*) en strekt zig uit in de lengte. De Huizen staan rechts en slinks, aan eene Trekvaart, die zig ten Westen met de Rivier de *Vlist* vereenigt. De Kerk staat bijna in 't midden van het Dorp. Men vindt aldaar veele Gereformeerden, en ook een menigte Roomschgezinden, die, uit gebrek van een Kerkhuis, hunnen Godsdienst te *Tsselstein* verrichten.

BENSCOOP, (*Arent van*) of *Arnout van Benschop*, was een van hun, die tegen Graaf FLORIS DEN VIJFDEN zamenspanden, en bij het gevangen neemen van dien Vorst, na dat BORSSELAR 's Graaven Paard bij den toom gevat had, hem den Sperwer uit de hand rukte; 't geen MELIS STOKE met deeze woorden verhaalt, IV. Boek, vs. 481 tot 486.

Arnout sprak, Bi Gode! ghi syt:
Je moet nu op dese tyt
Uwen sconen Sperwaer draghen,
U te lachtere en uwen maghen
Den sperwaer hi doe gheprant (nam)
En namen hem vander hant.

Na den begaanen moord, bevond deeze BENSCOOP zig, benevens KOSTIJN VAN BOTERNISSE, ALEWIJN WILLEM VAN TEIJLINGEN, WILLEM VAN ZAANDEN en anderen, op het Slot *Kronenburg*, toen hetzelve door GUIJ VAN HENEGOUWEN bemagtigd werd. De Graaf, na VELZEN en ZAANDEN aan het Volk, om deszelfs woede te stillen, overgeleverd te hebben, deed BENSCOOP, TEIJLINGEN en nog twee anderen, op het Slot *Kervenheim*, in *Kleefsland*, voeren.

In het Jaar 1304, bevond ARENT VAN BENSCOOP, met anderen, zig onder den aanhang van Heer JAN VAN HENESSE; met deezen, als ook met JAN VAN DER LEEDE, nam hij, na de nederlaag der

Vlamingen voor *Zierikzee*, de vlucht uit *Utrecht*, en begaf zig naar de *Lek*, tegen over *Beuzighem*, voorneemens zijnde met een Schouw den stroom overtevaaren. De meeste Edelen, wier Sloten alhier gelegen waren, hadden mede de zijde van RENESSE gekoozen, uitgenomen JAN VAN BEUZIGHEM, Heer van *Kuilenburg*, en nog een, wiens naam niet gemeld wordt. Deeze beiden, die op de zijde der *Henegouwers* waren, van gemelde vlucht kennis gekreegen hebbende, bragten eenig Volk in de wapens, en troffen de vluchtenden, tegen over *Kuilenburg*, aan. Op den 16den Augustus des gemelden Jaars, werd RENESSE nevens de zijnen geslagen, en, volgens het verhaal van WILLEM PROCURATOR, in een Schouw gejaagd, die, omslaande, hen in 't water deed smooren. (WAGENAAR zegt, III. Deel, bl. 180. „De gesneuvelden waren RENESSE, JAN en PELGRIM VAN DER „LEEDE, (Zoonen van *Gijsbrecht van Amstel*,) *Hulbert van* „*Everdingen*, *Hendrik* en *Bertold van Schalkwijk*, Heer *Arend* „*van Buuren*, en veele anderen.") De oude MELIS verhaalt dit geval aldus, X. Boek, vs. 545 tot 565.

En quamen ter Lecke, dader si souden
Overvaren met ere scouden,
En hadden de peerden voren ghesent:
Twee Jongelingen *woender omtrent*
Hovesche, coene van groten maghen.
Alse si dat horden en saghen,
Dat sire emmer souden liden,
Ghinghen si vaste an hem riden.
Dit was recht anden avont,
En drevense ter selver stont
In de scoude alte hant,
Dat si sittende bleef upt lant.
Doe souden si lopen int ander ende,
Des hen gheviel grote scende,
So dat de scoude bleef versonken,
En si binaer alle verdronken.
Daar bleef her Jan en Arnout,
De here van der Lede, al was hi stout,

Spronck

Spronck al willens buter boert
Eist waer als ic hebbe ghehoert.
Das verdrinkeder meer dan hondert.

De *Twee Jongelingen*, in den vierden Regel vermeld, moeten gewoond hebben aan debze zijde der *Lek*, of tusschen *Utrecht* en de *Lek*, indien men het anderzins duidelijk en geloofwaardig verhaal van onzen Dichter niet geheel en al in twijfel wil trekken; gelijk de Heer WAGENAAR, in zijne aangehaalde woorden, gedaan heeft, steunende slegts op het gezach van den ongenoemden Klerk, die, in plaats van *twe Jongelinghe*, alleenlijk JAN VAN DRUMTORREN, Heer van *Kuilemburg*, die van de overzijde, RENESSE (bijna overgekomen zijnde) tegengevaren, aangetast en verslagen zou hebben. Naar alle waarschijnlijkheid schreef MELIS dit verhaal, één Jaar na de gebeurtenis, terwijl de andere toen nog niet geboren was. Voeg hier bij, dat ZWEDER VAN KUILENBURG, in zijne *Orig. de Culemb.* p. 598 eenvoudig verhaalt, *Reneſſe bleef in de Leck*, dat is, dat hij in dien stroom verdronk, zonder daarbij eenen Heer van *Kuilenburg* te noemen, of van eenig gevecht, waarin hij gesneuveld zou weezen, te gewagen. Ware RENESSE ook in het gevecht gebleeven, zou zulks niet *in*, maar *op* de *Lek*, geschied zijn.

Verder zegt de Heer WAGENAAR, JAN en PELGRIM VAN DER LEEDE waren Zoonen van den Heer GIJSBRECHT VAN AMSTEL, zonder daar bij eenig bewijs of getuige te noemen. Waarschijnelijk heeft hij zig hierin door ALKEMADE laaten misleiden, aangezien die aantekende, *Jan van der Leede, Soon van den ouden Heer van Amstel*; doch waarvan twee gewigtige redenen hem hadden moeten te rug houden: de eerste is, dat Heer JAN VAN DER LEEDE, door MELIS, allerduidelijkst onderscheiden words van

Sheren Sone van Amſtelle,

die hij, vs 525. reeds *Sheren Sone van Amſtelle* genoemd had. De tweede reden, en die alleen voldoende moest geweest zijn, is, de Zoenbrief van 28. October 1285, tusschen de drie Broeders WILLEM, GIJSBRECHT en ARNOUT VAN AMSTEL, ter eene, en

den Bisschop van *Utrecht*, benevens Graaf FLORIS, ter andere zijde. Waar bij, onder andere Borgen, Heer HERBAREN VAN DER LEEDE en JAN, Heer *van der Leede*, zig verbonden, en met gezwoorene Eèden beloofden, den Graave tegen de gemelde Broeders, of derzelver Nakomelingen, in alle gevallen, die deezen Zoen verbraken, te zullen dienen, de eerste met twintig, en de tweede met vijftien Man. Het fraaist van allen is, dat deeze Brief door ALKEMADE zelven, achter zijne Uitgave van MELIS STOKE, geplaatst is, schoon hij denzelven niet geleezen, ten minsten niet verstaan moet hebben. In een tweeden Brief van dien zelfden dag, wordt Heer JAN, gelijk het behoort, *Heer van Herbaren* genoemd. Deeze Heer JAN is, ongetwijfeld, dezelfde Persoon, die zig, in het hoofd van een' Brief van 5 Junij, (zie MIERIS, *Charterboek*, p. 553.) om reden straks te melden, Heer HERBAREN, *Heer van Haastrecht*, noemde. Gemelde Brief komt hier ongemeen te pas, aangezien onder de Getuigen, daar in gemeld, genoemd wordt, ARNOUD VAN BENSCOP, *Heren Arnouds Sone van Amstelle*; en hier op schijnt ook MELIS het oog gehad te hebben, toen hij schreef:

. . . . Sheren Sone van Aemstelle,
En Aerent van Benscop syn gheselle.

Die twee gezellen waren dan volle Neeven.

Volgens VAN LOON, *Aloude Regeeringswijze*, V. Deel, bl. 105. zijn de Heeren *van der Leede* gesprooten uit den Huize van *Arkel*. In 't VIII. Deel van de *Analecta van* MATTHEUS, vindt men, in 't laatst der vijftiende Eeuw, door een onbekende hand in 't Latijn beschreeven, 't *Leven der Heeren van Arkel*, bevattende; van p. 302 tot 309, een onafgebrookene Historie van FOLPERD en PELGRIM, Vader en Zoon, den een na den anderen, Heer *van der Leede* en *Haastrecht*; beginnende ten tijde van JAN DEN AGTSTEN, die in 1272 overleed, en eindigende in 't begin van de volgende Eeuw. Ook vindt men daarin het schandelijk verdrag, door ons op het Artikel der *Heeren van Arkel* vermeld. Dit het eerste kenmerk zijnde, is het tweede, het welk wij boven uit echte Brieven aangehaald hebben, en waaruit bewee-

weezen is, dat JAN VAN DER LEEDE, Heer van *Herbaren* en *Haastrecht* was. Hier uit dan wordt, als eene onbetwistbaare waarheid, afgeleid, voor eerst, dat de Heerlijkheid *Haastrecht* behoord heeft aan de Heeren VAN DER LEEDE; en ten anderen, dat de Heer VAN HERBAAREN, *Heer van Haastrecht*, in 1293 gemeld, dezelfde is, die op 1285 alleenlijk genoemd wordt Heer *Herbaaren van der Leede.* Doch laat ons de Historie zelve, volgens den onbekenden Schrijver, (fchoon, mogelijk, niet dan een invoegfel van een valfche hand zijnde) kortlijk befchouwen. Het is bekend dat Heer FOLPERD, fchoon door zijnen Grootvader gefprooten uit den Huize van *Arkel*, echter één doodvijand was van de Heeren van *Arkel*, die hij, door alle mogelijke middelen, van kant zocht te helpen; (men zie wat wij op zijn Artikel gezegd hebben.) Het verhaal zegt ons verder, dat hij, op zijne Heerlijkheid *Haastrecht*, met zijne Gezellen vrolijk zijnde, uit het midden van dezelven werd weggenomen, zo dat 'er niets van hem overig bleef, dan drie druppelen bloeds, ter plaatfe daar hij laatst geftaan had. Hier na fpookte het zoo fchrikkelijk, niet te *Haastrecht*, maar op het Huis te *Leede*, dat Heer PELGRIM het zelve deed afbreeken, en een ander weder opbouwen, aan de westzijde van *Leerdam*. Daarop volgt de gefchiedenis van den Zoon, die ons hier niet gelust na te fchrijven; 't zij ons genoeg, dat het einde van dezelve bevat, het verhaal van zijn omkomen in de *Lek*, door middel van den *Duivel*, in de gedaante van een zwart Paard. Daar het hier op aankomt, is de Dag en het Jaar, waarop zulks zou gefchied zijn, die wij aldaar genoemd vinden *Anno* MCCCIV. *altera die post feftum Affumptionis bent Mariæ Virginis.* Zie daar dus het klaarfte bewijs, dat onder dit fnoode verdichtfel, de waare gefchiedenis van het verdrinken van Heer JAN VAN DER LEEDE, in de *Lek*, 16 Augustus 1304, fchuilt.

De vertelling, waarin alles bewimpeld en vervalscht is, (en waarom RENESSE 'er niet bij genoemd mogt worden) heeft beide de Kronijken, zo van onzen Dichter, als van den ongenoemden Klerk, ten grondflage. De bepaaling van den dag van dit verdrinken komt overeen met MELIS. Maar het zwarte Paard, dat het Schip, toen het reeds in de *Lek* bij *Beuzigem* digt aan den

oever genaderd was, ten gronde deedt gaan, verbeeldt Heer JAN VAN BEUZIGHEM, Heer van *Kuilenburg*, die de Vluchtelingen, toen zij de *Lek* bijna over waren, zou aangetast en geslagen hebben, gelijk de ongenoemde Klerk, en na hem de Schrijver der *Vaderlandsche Historie*, ter gemelde plaatse, vertelt. Van de verdronkenen noemt de Spookautheur niemant, dan deeze twee: PELGRIM, Heer van de *Leede*, en ARNOUD VAN BUUREN, Kanunnik te *Utrecht*; zijnde zulks mede op een zichtbaare wijze vervalscht uit MELIS, die, behalven RENESSE, niemand genoemd heeft, dan JAN, Heer van der *Leede*, en ARNOUD VAN BENSCOOP; want die vier naamen betekenden niet meer dan twee Persoonen. Nogthans telde WAGENAAR, gelijk wij gezien hebben, 'er tot zeven toe, zig beroepende op ZWEDER VAN KUILENBORG, die, echter, slegts drie noemt, als PELGRIM, Heer van der *Leede*, HUBERT VAN EVERDINGEN, en den Kanunnik ARENT VAN BUUREN, van welke naamen, gelijk wij gezien hebben, de eerste en de laatste verdicht zijn. Verder blijkt zulks nog daar uit, dat ZWEDER de rechte Persoonen, JAN, Heer van der *Leede*, en onzen ARENT VAN BENSCOP, (waarom het hier te doen is) in 't geheel niet noemt; zo dat ZWEDER, die gewoon was te roeijen met de riemen, die hij had, (want waar had hij zijnen PELGRIM en dien *Kanunnik* gevonden, dan bij den bederver van den ongenoemden Klerk?) hieromtrent van onwaarheid overtuigd zijnde, ook ten opzichte van HUBERT VAN EVERDINGEN, geen geloof verdient. Maar boven deezen noemt de *Vaderlandsche Historieschrijver* nog, HENDRIK en BERTHOLT VAN SCHALKWIJK; van welke ZWEDER geen gewag maakt. 's Is waar, op den kant staat (zonder iets meer) *Henrik en de Bertholt Scalcwijc gebroeders Ao.* 1287. *feria* 3 *post Quasimodo geniti*; maar hoe komt dit te pas bij het verdrinken in Ao. 1304? Men zie wat MATTHEUS, p. 317. van dergelijke kanttekeningen op het zelfde werk gezegd heeft. En het is ook aanmerkelijk, dat nevens den naam van AERENT VAN BUUREN gevonden wordt deeze kanttekening: *Nota staat in margine, Heer Aerent van Arckel sinen Oem*; waarvan de Heer WAGENAAR geene melding gemaakt heeft. Waar uit dan blijkt, dat de naam van A. VAN BUUREN reeds vroeger in verdenking geweest is. Men gaat dan veiligst, met MELIS alleen te volgen,

waar van ook COMMELIN, in het *Leven der Heeren van Amstel*, bl. 119. zig bediend heeft.

BENSDOR, voortijds een aanzienlijk Dorp in *Holland*, en wel onder *Rhijnland* behoorende; doch, door den aanwas van het *Haarlemmermeer*, zodanig afgespoeld, dat 'er niet of weinig meer van overig gebleeven is. Men zie, op RHIJNSATERWOUDE, hier van iets nader.

Zie S. VAN LEEUWEN.

BENT, (*Johannes van der*) in 1650 of daaromtrent, te *Amsteldam* geboren, heeft zig, door zijne kunstige behandeling van het penseel, eenen naam verworven. Zijne Meesters waren PH. WOUWERMAN en ADRIAAN VAN DE VELDE, wiens kunst hij zeer wel gevolgd heeft. Hij overleed 1690.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*, III. Deel.

BENTGIJ. Deezen naam vindt men op de *Haagsche Lijst der verbondene Edelen* uit *Braband*.

Zie TE WATER, II. Boek, bl. 191.

BENTHEM, is, volgens ALTING, het tweede deel van *Twenthe*, ten waare iemand het 't vierde gedeelte van *Overijssel* wilde noemen; want *Twenthe* en *Benthem* hebben op dezelfde wijze daar onder behoord, gelijk ook *Tubantum*, in oude tijden, in dat zelfde Landschap geweest is. HEDA zegt, doch zonder bewijs van een eenig oud Schrijver, dat KAREL MARTEL het Vlek en Slot van *Benthem* geschonken heeft aan WILLEBRORD. Nogthans blijkt het, uit de *Blaffert der Leenmannen of Vasallen van de Utrechtsche Kerk*, dat de eerste Kasteleinen of Graaven geweest zijn, vrije Leenmannen van die Kerk, in den zelfden rang als de Graaven van *Goor* of *Twenthe*; daar benevens Deurwaarders of Portiers van den Bisschop, en zijne duurzaame Gelastigden of Gecommitteerden, ter bediening van de Justitie binnen *Utrecht*, met den tijtel van Burggraaf. De naam van den oudsten dier Graaven, dien men vinden kan, was Paltsgraaf, OTTO DE RHENECK, Broeder van SOPHIA, Echtgenoote van DIRK

DEN ZESDEN, Graave van *Holland*. Deeze erkende het Slot van *Benthem* wederom voor een eigendom der *Utrechtsche* Kerk, en ontving hetzelve ter Leen van Bisschop HERIBERTUS. Ao. 1138, echter met behouding van magt om een Zaal en Gebedehuis op het Slot te hebben; volgens getuigenis van STOKE, BEKA en HEDA. De tweede Graaf was OTTO *de Hollander*, Zoon van SOPHIA, Zuster van den eerstgemelden, en ook zijn Schoonzoon. M. STOKE zegt van hem:

Die Benthem behuwede;

hoewel hij nog eene tweede Vrouw gehad heeft, zijnde de Dochter van ARENSEBIUS. Als het Slot te *Benthem*, ten zijnen tijde, in de magt der Vijanden gevallen was, hebben GODEFRIDUS, Bisschop van *Utrecht*, en FLORIS DE DERDE, Graaf van *Holland*, Broeder van OTTO, een verbond gemaakt, op deeze voorwaarde: dat de Bisschop al den eigendom, van het geen men kon herwinnen, zou hebben; maar dat het door de *Hollanders* zou ter Leen gehouden worden; welk verdrag door Keizer FREDRIK DEN EERSTEN, in het Jaar 1166, bekragtigd werd. Deeze OTTO is, volgens de verhaalen, tot een zeer hoogen ouderdom gekomen, leevende hij nog in 't Jaar 1202, zo als blijkt uit den Giftbrief van DIRK DEN ZEVENDEN, die in zijne kindsheid was. MELIS maakt zelfs, op het Jaar 1203, nog gewag van hem. De derde Graaf wordt in het Perkamente boek der Stad *Utrecht*, BODEKENIUS genoemd, en BAUDINUS in den Brief van Vrede en Verzoening tusschen OTTO DEN TWEEDEN, Bisschop van *Utrecht*, en FLORIS DEN VIERDEN, Graaf van *Holland*, zijnde dezelve 26 Januarij 1225 bezegeld. BEKA noemt hem BALDUINUS; doch dat hij een Zoon van OTTO, *den Hollander*, zou geweest zijn, zegt geen van hun. Na hem wordt, in het gemelde Boek, genoemd EILARDUS VAN BENTHEM, die, om zijne voortreffelijke Oorlogsdaaden, door gunst van Bisschop WILLEBRANDUS, in 't Jaar 1228 gansch *Laren* (na dat het Slot afgebroken was) gekreegen heeft; doch deeze wordt nergens Graaf genoemd, gelijk ook niet die OTTO VAN BENTHEM, die de goederen, welke hij in de *Betuwe* bezat, aan de *Gelderschen* onderworpen heeft; ook niet de tweede

de WILHELMUS VAN BENTHEM, van wien melding gemaakt wordt op de lijsten der Ridderen, in 1255, en in de registers van 1266. Verder vindt men, op den kant van de lijst der Vasallen van *Utrecht*, in zeer oud schrift aangetekend, dat omtrent het einde van die Eeuw geleefd heeft, GERARDUS, Graaf van *Benthem*, en dat die zijne Leenen en Leenmannen, ten behoeve van de Heeren van 't *Goij*, in handen van den Bisschop overgedragen heeft; van welk geslacht de eerste Graaf schijnt geweest te zijn, SIMON, die genoemd wordt in den Brief van Graaf JAN DEN TWEEDEN van *Holland*, Ao. 1305. De tweede was JAN VAN BENTHEM, welke, volgens een geschrift, door BUCHELIUS, bij HEDA gevoegd, zijne voorouderlijke goederen in de *Betuwe*, Ao. 1328, aan den Bisschop van *Utrecht* afgestaan of verkocht heeft. Waar uit blykt, dat hij twee Zoonen, SIMON en OTTO, gehad heeft, in wier kindskinderen het *Goische* geslacht, met het einde van de veertiende Eeuw, een einde genomen heeft.

Dit Graafschap heeft, ten Noorden, de Kastelenij van *Coeverden*: ten Oosten met een kleine streek, ten Westen het Bisdom *Munster*. De Westkant, die de langste is, en zig bijna tien uuren gaans uitstrekt, wordt besloten door *Overijssel*, welke Provintie klaarblijkelijk het recht van 't Bovenstift bezit.

Het Slot van *Benthem* ligt op een hoogen rots, drie uuren gaans ten Oosten van *Oldenzeel*. De grond van het Graafschap verschilt weinig van dien van *Twente*, en is daarenboven beroemd wegens deszelfs steenkuilen.

Zie HEDA. PONT. *Hist. Gelria*, Lib. VI. BOXHORN, *Toneel*; Cap. VII. en verder LUCIUS, op 't Artikel BENTHEM.

BENTHORN, eene Ambachtsheerlijkheid in *Rhijnland*, nabij *Zegwaart* en *Zoetermeer*. Volgens de *Costumen van Rhijnland*, (bl. 17.) zou dezelve onder de Graaflijkheid behoord hebben; doch 'er zijn andere bewijzen voor handen, die ons doen zien, dat het de bezitting van bijzondere Eigenaars geweest is, en dat dezelve, door derzelve onvermogen, aan de Staaten van *Holland* vervallen is; die, na de Verpondingen 'er van kwijt gescholden te hebben, haar, met andere Heerlijkheden, in het Jaar 1724,

verkochten; wordende toen, voor de fomme van agttienhonderd en vijftig guldens, Eigenaar en Ambachtsheer daarvan de Heer ADRIAAN VAN DUIN, Heer van *'s Graavenaar*. Op drie of vier Akkers na, is alles aldaar weg geveend. BENTHORN heeft zijne bepoldering gemeen met *Hazardswoude*, *Benthuizen* en andere bijgelegene Polders; moetende ook nog iets dragen in de Ongelden, waarvan, om de twee of drie Jaaren, door den Schout, die te gelijk Secretaris is, rekening gedaan wordt.

Zie *Staat der Nederlanden*, VI. Deel, bl. 308.

BENTHUISEN, zo even genoemd, is eene Heerlijkheid in *Rhijnland*, ten Zuiden den *Rhijn*, en ten Westen *Hazardswoude*. Het Dorp van dien naam ligt 3293 Roeden van *Leiden*, 1403 van het gemelde *Hazardswoude*, en 1293 Roeden van de Kerk van *Zoetermeer* en *Zegwaart*. Van het Jaar 1632 tot 1732, is het getal der huizen zeven-en-dertig verminderd; bedraagende dezelve, in 't laatstgemelde Jaar, flegts drie-en-zestig. Ook heeft dit Ambacht, door het uitveenen, veel van de voorige grootte verlooren, waardoor de huizen, die 'er nog ftaan, merkelijk vervallen zijn. Het heeft, echter, nog zijne eigen Kerk, die door een' Predikant, welke onder de Klasfis van *Rhijnland* behoort, bediend wordt. De Heerlijkheid behoort thans aan de Stad *Rotterdam*. In de *Handvesten van Rhijnland*, bl. 223-226. vindt men het Pleidooi en de uitfpraak, ten voordeele van de Stad *Gouda*, aangaande het Verlaat, dat, volgens de uitfpraak, in het Jaar 1503 gedaan, moest vernietigd, en een Dam, met een windäs, in de plaats gelegd worden, om kleine Schepen te kunnen overhaalen.

BENTHUIZEN, (*Het Huis te*) ftaat in *'s Gravenhage*, op den *Vijverberg*.

BENTINK, of, gelijk anderen fchrijven, BENTINCK, ook BENTING, een oud en vermaard Geflacht in 't Hertogdom *Gelder*, en het Landfchap van *Overijsfel*. In de veertiende Eeuw was het reeds in groot aanzien, en, gelijk ook in 't vervolg van tijd, en nog tegenwoordig, beleend met aanzienlijke Goederen en Heerlijk-

T A I

ANDRIES BENTINK (c), tweede Zoon van *Willem*, heeft nagelaaten:

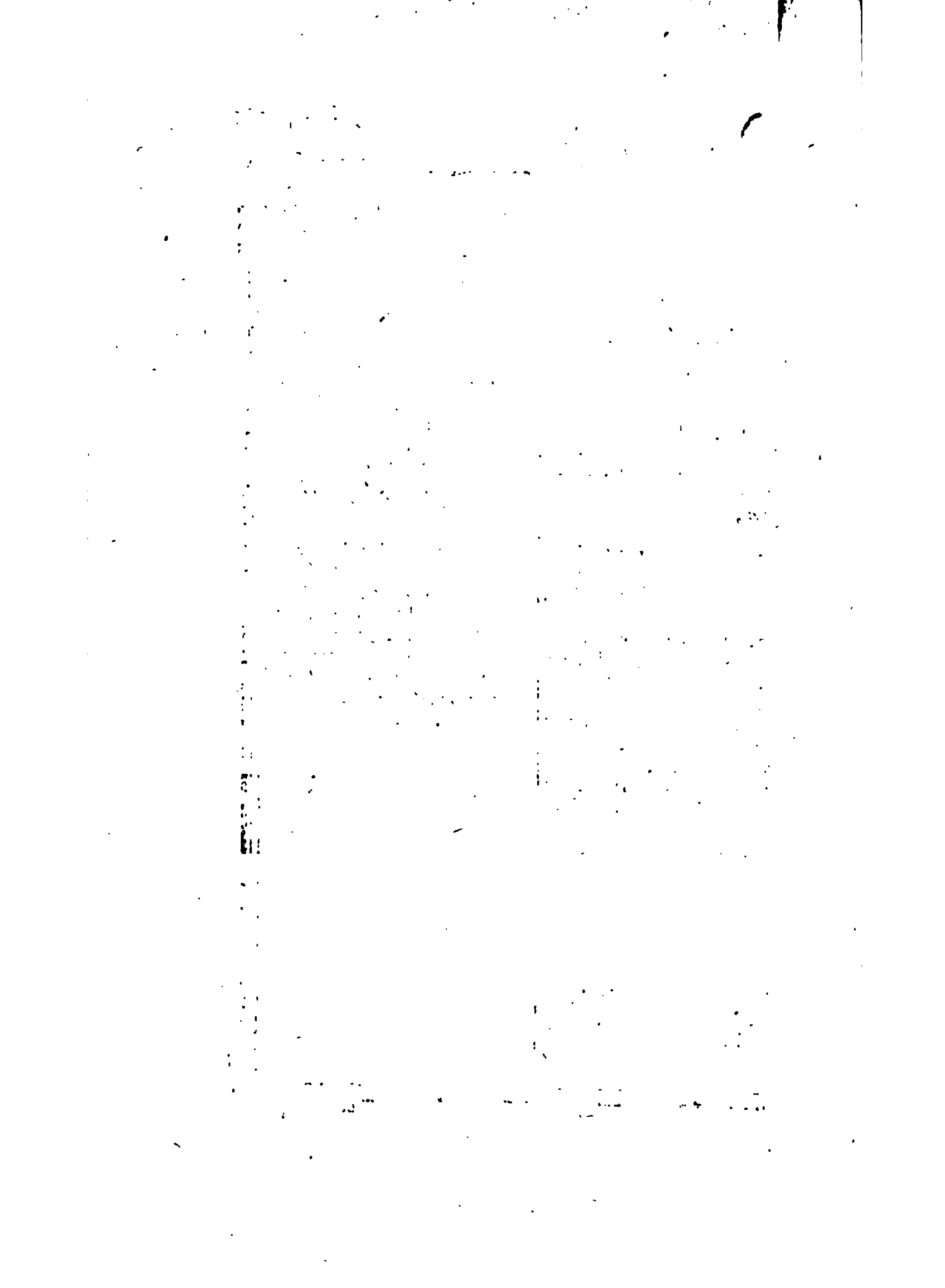
1. *Elisabeth*, Prioresse van het Klooster *Marienboom*, bij *Santen*.
2. WILLEM, Drost van *Emden*, die, bij zijne eerste Vrouw *N. N. van Diepenbroek*, eene Dochter had, genaamd *Bindelief*, die de Vrouw was van *Rutger van Haarsolte*, tot *Westerveld* en *Welfshagen*, enz. enz. Zij overleed zonder kinderen, 4 Febr. 1659. Uit het tweede huwelijk met *N. N. Grawert*, kwam eene Dochter, *Hadriana* genaamd, die, in 1651, trouwde met *Simon van Haarsolte*, tot *Bredenhorst*, *Zwaluwenborg*, Ritmeester.

LEONARD BENTINK (d), BE Zoon van *Willem*, werd neur van *Alphen*, en zijne derde Vrouw ELDEREN: ; d

1. *Anna*, getrouwd m *Fopping*, Kapitein.
2. *Margreta*, getrouwd *Stekke*.
3. *Geertruid*, getrouw *Jago*, en daarna met *Vera*.
4. WILLEM, Kapitein, trouwd met *Clara S* daarna, 1597, met *The* *Buirse*, tot *Horstwijk* Uit het eerste bed kw *Willem*; en ANNA, 16 halve *Escheder* Tiend getrouwd eerst met *G de Feltsz*, Kapitein, met *Reinold Huinga*, dien zij baarde *Marg* ten Man had *Albert* *Hel*, Burgemeester te
5. *Johan*, Kapitein.
6. *Ursela*, deeze beide gehuwd.

WILLEM BENTINK (a), de derde Zoon van *Alexander* en *Janne van Zuilen*, trouwde, 1577, LAMME SCHIMMELPENNING, en had daarbij: 1. JUDITH, eerst Juffer in 't Spitaal te *Zutphen*; daarna trouwden zij *G. Centeler*, die, als Ritmeester, 1601, in den slag van *Vlaanderen* sneuvelde: waarna zij hertrouwde met *Thomas van der Capelle*. 2. *Andries*, die zonder kinderen, in 1584, overleed. 3. *Karel*, Heer tot den *Berenkamp*, wiens Vrouw was *Antonetta van Deelen*, bij welke hij verwekte: 1. STEVEN, die ter Vrouwe had JUDITH VAN STEENBERGEN, die hem baarde *N. N.* Heere tot den *Berenkamp*, gehuwd aan de Freule van *Deelen*, en *N. N.* Heer tot der *Aa*, gehuwd met de Freule *Schimmelpenning*. 2. *Lambert*. 3. *Willem*, Heer tot der *Aa*, in 1652, ongehuwd gestorven. 4. *Geertruid*, gehuwd met *Floris van Brakel*, Drost van *Leede*. 5. *Janne*, getrouwd met *Gerrard van Galen*, Burgemeester te *Hattem*. *Willem*, de Vader, en Grootvader van deezen, begaf zig in een tweede Huwelijk met SOPHIA *N.* en won daar bij nog drie kinderen: 1. LAMBERT, Rentmeester van de Kloostergoederen van *Monnikhuizen*, buiten *Arnhem*, welke verwekte, bij zijne Vrouwe GEERTRUID VAN HAKFORT, die de Heerlijkheid *Bieler* beërft had, *Willem*, Heer van den *Bieler*. 2. *Barent*, die te *Utrecht* studeerende, door een *Poolsch* Edelman doorstoken werd; en 3. *Janne*. 2. *Alexander*, of *Sander*, in 1614, ongehuwd overleeden. 3. *Janna*, in dat zelve Jaar ongehuwd overleeden.

WILLEM VAN
(b), bijg
de vijfde
der en *Ja*
trouwde,
Zuilen va
daarna *Ju*
Hij was R
broek, op
zijne Vrou
1. JACOB,
had *N.*
Heer *N.*
bij *Bockho*
bij eene Do
vrouwe va
ten Man
Rheenen.
dith, gehu
Ruitenbur
zijne twee
Judith, *J*
met *N. N.*
Karel.

Godewin en jan bentink, wier naamen ons in de oude Gedenkschriften te vooren komen, en wel in 't Jaar 1368, bij gelegenheid van de Bezegeling der Huwelijks Voorwaarden, van Hertog *Eduard van Gelder* met Vrouwe *Catharina van Beijeren*, oudste Dochter van *Albert van Beijeren*.

(Slichtenhorst, *Geldersche Geschiedenissen*, bl. 146. stelt deeze als behoord hebbende, nevens anderen, tot het Kwartier van *Arnhem*.)

Godewin overleed zonder kinderen.

Jan of johan liet na eenen Zoon.

Hendrik bentink, ...
het Jaar 1400, be... *zen*
Arensberge, nu ... *E*...
de ondertekening ... gu...
briefs der *Gelde*... di...
Thiel, *Bommel*, ... de,
Gent, gesloten ... rf-...
Heer van *Spaldo*... kin...
bl. 188.) Het is ... ge...
deezen liefst voor... s v...
wel zijn Zoon, d... pt ...
Geschrift gewees... ouv...
zullen, en dat aan... *ppe*...
geeven. Liefst z... *Velu*...
houden, om dat s... ven...
ren, en hem alds... ekte...
noemt. Deeze He...
deren: ... leed...

1. Johan. ... riore...
2. *Hendrik*.
3. *Helmich* en ... e in...
4. *Hille*.

...gern...
...belee...
...Tie...
...Heer...
...dere...
...*van*...
...van...

...'d m...
...len d...
(*a*) Ho... n d...
... aar ...
... ve v...
... wd ...
... n ge...
... *Loo*
... 153...

lijkheden, onder anderen met die van *Berinkhuizen*, *Aller*, *'t Loo*, *Wisterhof*, *de Tienden in Engeland*, *Werkeren*, *Diepenheim*, *Schoonheten*, *ten Velde*, enz. Onder dit Geslacht hebben, van vroeg af, uitgemunt, Mannen, die onder de eerste Voorstanders der Edele Vrijheid moeten geteld worden; Mannen, die de voortreffelijkste ampten en waardigheden, zo in Staats- als Stads-regeering, bekleed, en niet minder in Krijgsbedieningen uitgemunt hebben, zo als op de GESLACHT TAFELS kan gezien worden.

A. ALEXANDER BENTINK. Deeze was het, die, nevens GILIS PIEK en JOACHIM LIERIE, als Gemagtigden van de Provintie *Gelderland*, de Unie van *Utrecht* aannamen en ondertekenden. Zie BOR, XIII. Boek, fol. 90. Colom 1. N. BONDT, *Historie van de Unie*, in 't Eerste Deel van P. P., bl. 23. Deeze ALEXANDER BENTINK komt ook voor, als de ondertekenaar van het *Renversaal der nader Unie*. VAN DEN SPIEGEL, *Bundel van onuitgegeevene Stukken van 5 en 6 Maart* 1579. bl. 295. Zie van hem de *Geslacht-Tafel*, Colom 7.

B. HENRIK BENTINK, was de derde Zoon van ALEXANDER BENTINK en van JOHANNA VAN ZUILEN, (zie de *Geslacht-Tafel*, Colom 6.) De Heer J. TE WATER en anderen, noemen hem Drossaard van *Woudrichem* en *Kuilenborg*, en meenen dat zijne Huwelijksvermaagschapping met den Huize van *Kuilenborg* hem nadere gelegenheid gegeeven heeft, om zig bij de Edele Bondgenooten (1566) te voegen. Ook bekleedde hij het Ampt van Dijkgraaf des lands van *Altena*, waarvan hij in 1571 afstand deed; wordende daarin, op last van ALBA, door PIETER VAN GLOOTWIJK opgevolgd. Zie *Sententien van Alba*, bl. 433 en 434. *Historie van 't Verbond der Edelen*, II. Stuk, bl. 191.

E. JAN WILLEM BENTINK, wiens ouders op de tweede Tafel, Colom 9. gemeld staan, begaf zig, al vroeg, als Paadje, in dienst van Prinse WILLEM DEN DERDEN, en werd, kort daarna, door den zelven tot Kamerjonker verhoogd. In het Jaar 1675, won hij, door een bedrijf, dat zo wel zijnen moed, als zijne liefde en trouwe voor den Prins te kennen gaf, de hoogste achting, welke die Vorst immer aan iemand zijner gunstelingen betoond heeft.

De

De Ridder TEMPLE verhaalt, tot BENTINK's lof, dat hij Drossaard van *Lingen*, en Kamerheer van gemelde zijne Hoogheid was; dat hij, geduurende de Kinderziekte van den Prins, zig dag en nacht aan deszelfs bedde bevond, Hem alles, wat hij begeerde, met eigen hand toediende, en wel met zulk eene onvermoeidheid en verönachtzaming van zig zelven, dat de Prins naderhand verklaarde, niet te weeten, of BENTINK geslaapen of gewaakt had; maar wel, dat hij, in zestien etmaalen, niet geroepen had, of hij was terstond door dien getrouwen Dienaar beantwoord geworden. Naauwlijks was de Prins hersteld, of BENTINK, die zig, om uitterusten, huiswaards begeeven had, werd allerfelst door dezelfde ziekte aangetast, zo dat zijn leven groot gevaar liep. Pas hersteld zijnde, was de raad van den Prins zelven niet magtig, hem te bewegen, om den Veldtogt niet bij te woonen. De Heer BENTINK, de Heerlijkheid *Drummelen*, en daarna die van *Rhoon* verkregen hebbende, werd, door den Prins, in 1667, in de Orde der Ridderschap van *Holland*, zelfs vóór den Heer van VOORSCHOOTEN, beschreven. Ook hield Hij hem als zijn geheimsten Vertrouweling en eersten Minister; waarvan de blijken te zien zijn, in zijne afzending naar *Engeland* in 1677 en 1685; in de onderhandelingen, die hem toevertrouwd werden in 1688, zo met de Heeren van *Amsteldam*, den Keurvorst van *Brandenburg*, de Hertogen van *Lunenburg*, *Zelle* en *Wurtenburg*, als met den Landgraave van *Hessen*, wegens het groot ontwerp van den overtogt naar *Engeland*, waarin hij allergelukkigst slaagde. Niet minder ijverig toonde hij zig in zijne handelingen met de *Engelschen*, zelfs na dat Prins WILLEM aldaar geland was. Zijne Hoogheid Koning geworden zijnde, werd BENTINK, op den 9den April 1689, tot Pair van 't Rijk verkoozen, en met de Tijtels van *Graaf van Portland*, *Vicomte van Woodstok*, in het Graafschap van *Oxford*, en Baron van *Cirencenster* beschonken; zijnde hij, reeds het Jaar te vooren, tot *eersten Edelman van 's Konings Kleer- en Bedkamer* benoemd. In het Jaar 1690 werd de Heer BENTINK, door Koning WILLEM, naar *Holland* afgevaardigd, om, als *Lid der Ridderschap*, zitting in hun Ed. Gr. Mog. Vergadering te neemen; waarover, ten dien tijde, door den tegenstand van *Amsteldam*, groote oneenig-

eenigheden ontstonden, die vergezeld gingen met verschillen, ontstaan over het zenden der Nominatien van Schepenen; welke verschillen, na verloop van eenigen tijd, beslist werden; waarop BENTINK, kort daarna, naar *Engeland* wederkeerde. Schoon deeze Heer een zo dapper Krijgsman als ervaaren Staatsmen was, werd hij, echter, door het belang, dat de Koning in hem stelde, meest in de laatstgenoemde hoedanigheid gebruikt. De *Engelsche* Geschiedschrijver BURNET weidt breed uit in den lof, dien BENTINK, door zijne getrouwheid aan zijnen Vorst, verworven heeft, gaande dezelve zo verre, dat de Koning die naauwlijks wist te vergelden. Dezelfde Schrijver geeft ook niet onduister te kennen, dat BENTINK het was, die, door eene hem aanbevolene Briefwisseling, met den Marschalk DE BOUFFLERS, den grond tot den *Rijswijkschen Vrede* gelegd had. Na het sluiten van dien Vrede, werd hij, als Ambassadeur, naar 't Hof van *Frankrijk* gezonden, alwaar hij verscheen met al den luister en pracht, waarmede zig ooit Afgezant vertoond had; beloopende de kosten daarvan, in den tijd van vijf Maanden, agtmaal honderd duizend *Hollandsche* Guldens. Doch voor deeze somme werd de achting voor Koning JACOBUS, aan het *Fransche* Hof, genoegzaam geheel vernietigd, en die voor Koning WILLIAM bij veelen gevestigd. BENTINK had, in 't Jaar 1700, grootlijks zijn aandeel in het sluiten van 't *Tractaat van Partage*, wegens de *Spaansche* Monarchie; waar uit de Nijd, in 't volgende Jaar, eenige gronden van beschuldiging meende te kunnen trekken; doch BENTINK wist, zonder veele omwegen, zijne handelingen zo duidelijk aan den dag te leggen, dat dezelve spoedig verstomde.

Koning WILLEM, in 't Jaar 1702, overleden zijnde, verliet BENTINK kort daarop het Hof, en begaf zig op zijn Landgoed *Bulstrode*, in *Burkshire*, alwaar hij, den 4den November 1709, in den ouderdom van 64 Jaaren, overleed, nalaatende de Kinderen, op de *Geslacht-Tafel* gemeld.

Zie van hem breeder D'AVAUX; BURNET; *Vaderl. Historie*, XIV. XV. en XVI. Deel, enz.

F, WILLEM BENTINCK, Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*, beschreven in de Orde der Ridderschap van *Holland*. Deeze, zo

ik

ik mij niet bedriege, is de Zoon van JAN WILLEM BENTINK, of het derde Kind van deszelfs tweede Bed. (Zie de tweede *Geslacht-Tafel*, Colom 9.) Een Man, die, door de groote Staatsverandering, in 't Jaar 1747 en 1748, zeer berucht geworden is, en van wien men aangetekend vindt, dat hij de eerste was, die Prinse WILLEM DEN VIERDEN kennis gaf van zijne verheffing tot de Stadhouderlijke waardigheid. Bij de inleiding van den Prins in den Raad van Staaten deed hij eene aanspraak, die toen veel geruchts maakte, en waarover de *Franschen* zig zeer gebelgd hielden, bijzonderlijk over de uitdrukking, daarin voorkomende, van eenen *heerschzuchtigen en trouwloozen nabuur, die met de goede trouw, en met de plegtigst bezwoorene verdragen, openbaar den spot dreef.* Waarvan, zo men wil, de Heer BENTINCK zig zou verschoond hebben, met te zeggen, *dat hij geoordeeld had, bij zulk een plegtige gelegenheid, dus te moeten spreeken, om het Volk te overtuigen, dat hij geen aanhangeling van Frankrijk was*; een hoon, die veele Braave Regenten, in dien tijd, werd aangewreeven. In dat zelfde Jaar werd de Graaf, als der Staaten Gezant, naar *Engeland* gezonden, en floot aldaar eene overeenkomst, ten opzichte van den Veldtogt voor het volgende Jaar, waar in hij een der Afgevaardigden was tot de Vredehandeling te *Aken*.

Ook bediende de Prins Stadhouder zig van hem, om, ware het mogelijk, de ontruste gemoederen binnen *Amsteldam* tot bedaaren te brengen; dan hierin verrichtte hij niets anders, dan dat hem te kennen gegeeven werd, dat men de belangen van den Prins verblijven wilde, zo als de Regeering reeds bij Missive aan Zijne Hoogheid had te kennen gegeeven. BENTINCK overleed den 22sten December 1759.

Zie *Vaderlandsche Historie*, XX. Deel. MILOT, *Algemeene Waereldlijke Geschiedenissen*, X. Deel, bl. 81 en 82. *Nederl. Jaarboeken.*

G. WOLTER JAN GERRIT, *Baron Bentinck*, Schout bij Nacht Extraordinair van *Holland* en *West-Friesland*, resorteerende onder het Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit van *Amsteldam*, en Adjudant Generaal van zijne Doorl. Hoogheid WILLEM DEN VIJFDEN, als Admiraal Generaal. Op de *Geslacht-Tafel*, No. III.

Co-

Colom 7. hebben wij gezien dat hij de derde Zoon was van BEREND HENRIK BENTINCK, en van Vrouwe BONNE ELISABETH JURRIANA DU TERTRE, geboren in 't Jaar 1745. Naauwlijks had hij den ouderdom van dertien Jaaren bereikt, of hij begaf zig in 's Lands Zeedienst, en deed, in 1758, zijnen eersten togt, als Kadet of Adelborst, onder het bevel van den Wel Ed. Gestr. Heer Kapitein CORTSE, met wien hij nog verscheidene togten gedaan, en zig zodanig gedragen heeft, dat hij niet alleen van groot en klein bemind en geacht, maar ook, om zijne bekwaamheid, tot den rang van Kapitein bevorderd werd. In deeze hoedanigheid werd hem het bevel op het Schip de *Batavier* aanbetrouwd, waar mede hij, benevens andere Zeehelden, onder het bevel van den Wel Ed. Gestrengen Heer JAN ARNOLD ZOUTMAN, als Schout bij Nacht, ter vervulling van den wensch van alle oprechte *Nederlanders*, ter redding van de geschondene eer der Natie, en ter beteugeling van onzen zo trotschen Vijand, als ongetrouwen Bondgenoot, op den 9den Julij des Jaars 1781, in Zee liep, sterk zijnde vijf Schepen van Oorlog, twee Fregatten, en nog een kleiner gewapend Vaartuig. Men bleef, tot het einde der gemelde Maand, in Zee kruissen, om en bij den *Hollandschen* Wal, met oogmerk om zig met de uit *Zeeland* en de *Maas* komende Schepen te vereenigen. Doch deeze te vergeefsch gewacht wordende, keerde het gemelde Escader naar 't *Vlie* terug, werpende voor het gat van de Haven, de *Hollepoort* genaamd, op den eersten van de maand Augustus, het Anker. Op dien zelfden morgen, ten negen uuren, vereenigden zig aldaar met hun nog één Schip van Oorlog, vier Fregatten, en drie kleine gewapende Vaartuigen. De Vloot was dus in alles sterk zestien Zeilen, die, benevens zeventig Koopvaardijvaarders, welke zij onder hunne bescherming namen, op den zelfden dag, uit het *Vlie* zeilden. Vier dagen in Zee geweest zijnde, ontdekte de Kotter *d'Ajax*, die gevoerd werd door den Graaf VAN WELDEREN, eene groote Vloot, gedekt door den *Engelschen* Vlootvoogd PARKER.

Wat, op deeze ontdekking, door de onzen, verricht werd, kan men zien uit het volgend *Rapport*, van den Schout bij Nacht, J. A. ZOUTMAN aan Zijne Doorl. Hoogheid, als Admiraal Generaal,

ge-

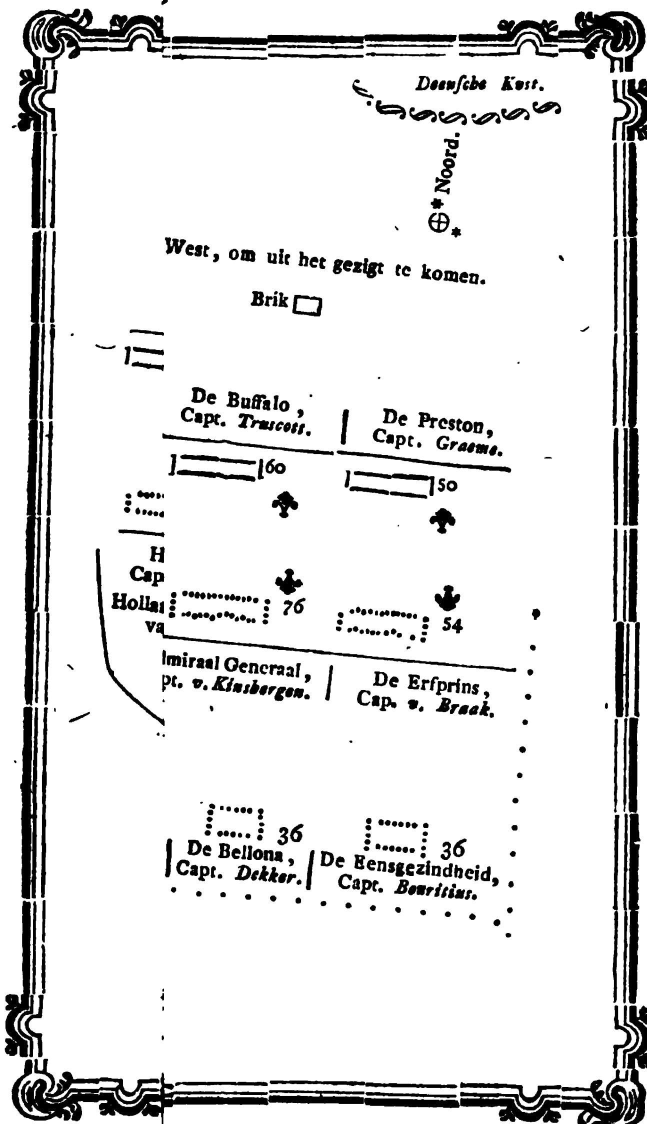
gezonden met den Heer Graave VAN WELDEREN, gedagtekend 10 Augustus 1781.

„ Op Zondag den 5den Augustus, 's morgens met den dag, tusschen drie en vier uuren, zagen wij een groot getal vreemde Scheepen in het N. N. O. van ons, maakten ons in alles gereed en slagvaardig: De wind was Noord Oost met een Bramzeils koelte, lagen om de Noord-West, deeden het Sein van rangeeren in linie van Bataille agter den anderen op de distantie van een Kabel lengte, en voor den Kapitein *van Rijneveld*, om zig met het Convooij te verweideren: De Cotter *de Ajax*, gecommandeerd door den Graave *van Welderen*, kwam ondertusschen raport brengen, dat de Vloot die wij zagen, een Vijandelijk Convooij was, dat den 26sten passato uit de *Zond* was gezeild, onder geleide van elf Engelsche Oorlogschepen en vier Cotters; om zeven uuren toonden gemelde Engelsche Oorlogschepen haare Engelsche Vlaggen, waar onder een Vice-Admiraal was, en kwamen na ons af houden, blijvende haar Convooij in de Wind ophangen: Ik liet het Sein van wenden doen, en dus kwamen wij gerangeerd in linie van Bataille te liggen O. en O. Z. O. en lieten onze Koopvaarders om de West afzakken: Zagen agt Engelsche Oorlogschepen, die in linie op ons afkwamen houden, voor Scheepen van 60, 70, 90 en een van 40 stukken aan; om agt uuren de Engelsche Vice-Admiraal mij dwars te loefwaarts zijnde, draaide met ons heen begon de Bataille, op welk moment wij van weerkanten heevig vuur maakten, en de geheele linie geëngageerd raakte; bestaande onze linie uit de Scheepen den *Erfprins*, den *Admiraal-Generaal*, de *Argo*, de *Batavier*, den *Admiraal de Ruiter*, de *Admiraal Piet Hein* en *Holland*; wordende ik zeer sterk door twee Scheepen assidu beschooten. Het gevecht duurde tot half twaalf uuren in de voordemiddag, en was zeer sterk en bloedig; als wanneer mijn Schip en onze andere Scheepen zeer onmanoeuvreerd raakten en schaade hadden gekreegen, zo dat niet langer konde manoeuvreeren, en de Engelsche Vice-Admiraal moet ook zijn portie gekreegen hebben; want stak als toen bij den wind op, om de Oost, en om twaalf uuren haalden wij het Sein van engageeren neer, en hielden af om de West, om onze schaden

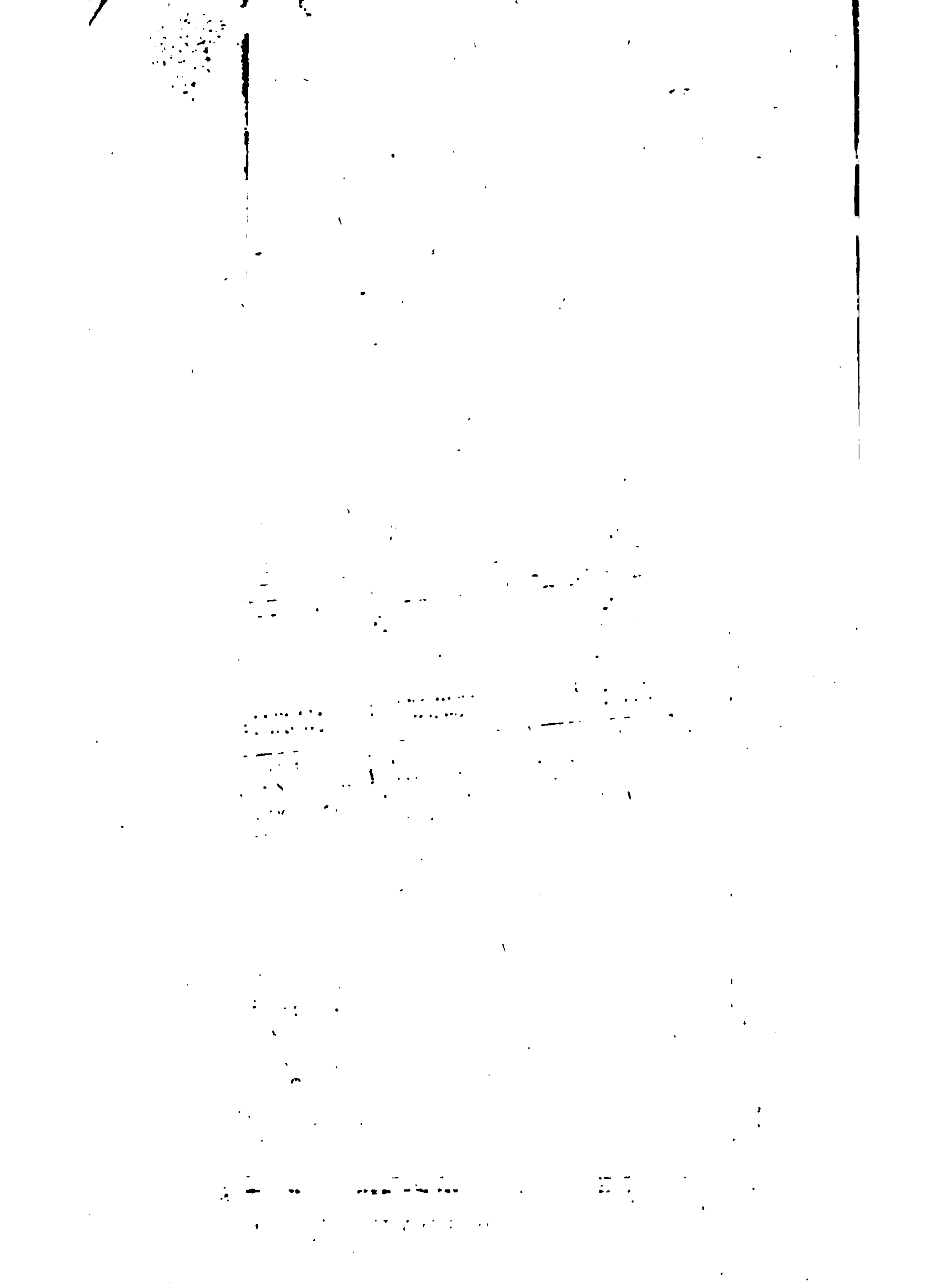
en

P E S L A G,

Tusschen *en het Hollandsch Eskader,* *onder* *s* 1781, *tusschen* 9 *en* 10 *gebroken was.*

naam is ons niet bekend.

en Scheepen, zo veel mooglijk te herſtellen; zijnde alles bitterlijk beſchadigd; in een zo lang gedũurd hebbende continueel vuur en gevegt. Wij zagen ook, dat de Engelſche Vice-Admiraal om half een uuren met zijne Scheepen om de Noordwest wendde, en te drijven lagen om zijne ſchade mede te herſtellen; onder gemelde Scheepen zagen wij het Driedeks Schip zijne groote Steng over boord vallen."

„ Wij ſtonden dien middag met ons beſtek op de Noorderbreedte van 55, 56. volgens dien den hoek van *ter Neus* in Noorwegen N. N. O., een derde Noord, 30 mijlen van ons."

„ Deeden ook, vermits alle Oorlogſcheepen buiten ſtaat van defenſie waren gemaakt, het Sein voor het Convooij met de Fregatten *Medenblik* en *Venus* om te ontvlugten; en zig na de omſtandigheden van 't gevaar te redden, om niet genomen te worden, of in 's Vijand handen te vallen. In het afhouden raakte de *Batavier*, die met zijn Fokke-Raa in het hol lag en zijn Kruisſteng verlooren had, omtrent aan boord; zijn Officier riep ons toe, dat zijn Kapitein gekwetst was, en het Schip zo gehavend, dat men het zelve niet kon regeeren. Zond een van de Fregatten, of wel twee om het zelve te asſisteeren, en des noods te ſleepen; doch eer dezelve nog bij de *Batavier*, die in onmagt had geleegen, kwamen, raakte hij voor den wind om en kwam bij ons: De Kapitein *Kinsbergen* zond een Chaloup met den Kapitein *Abrezon*, waar by was de Kapitein *Staring*, om raport te doen, dat deerlijk gehavend waren; ik hebbe hun gezegd, dat zo dra wij ons maar eenigzins hadden gered, dat wij de Scheepen konden regeeren, ik Sein zoude doen van opduwen om binnen te komen; de Kapitein *Dedel* deed Sein van zwaare ſchaade; de Kapitein *van Braam* van ongemak: Seinde het Fregat de *Zephir* van agter om, die mij raporteerde, dat den Kapitein *van Braam* geſproken en dezelve eenige grondſchooten hadde; ik detacheerde dezelve direct om zo aan den Kapitein *van Braam* als *Dedel* alle mogelijke hulpe en adſiſtentie te doen. Ondertusſchen deed de Kapitein *Dedel* verſcheide noodſchooten, en ſtelde cours aan de Zuid na de Hollandſche Kust. Ik Seinde den Kapitein *van Woenſel* om te ſpreeken, en detacheerde hem na den Kapitein *Dedel*, om denzelven te asſiſteeren en bij hem

te blijven en een Haven te zoeken; om vier à vijf uuren deede het Sein van op te duwen, waar op alle de bij ons zijnde Scheepen, na den Kapitein *Kinsbergen* het Sein gerepeteerd te hebben, zo goed als konden afdraaiden, met die Zeilen die zij konden gebruiken. Praaide den Kapitein *Braak*, die ons toeriep dat verscheide grondschooten hadde gehad, en veel water in gekreegen; doch dat het bij de Pompen merkelijk minderde; des avonds zagen wij, dat alle Scheepen met ons heen lagen; de *Admiraal de Ruiter* heeft veel Gekwetsten en Dooden, en zo wel als alle de Scheepen aan Romp, Rondhouten, loopend en staande Wand beschaadigd; zo dat hoope de geleegenheid ons zal begunstigen onder Gods Zeegen, een Haven van de Republiek te kunnen bereiken."

„ Zende deezen af met den Heer Kapitein Graave *van Welderen*, die uwe Doorl. Hoogheid in persoon ampeler van alles rapport zal kunnen doen."

„ Ik hebbe de eere mij in de hooge gunstige Protectie van Uwe Doorl. Hoogheid aan te beveelen, terwijl met eerbied de eere hebbe mij te mogen noemen,

Doorlugtige Hooggebooren Vorst en Heer

(Onderstond)

Uwe Doorlugtige Hoogheid Onderdanige
en Gehoorzaame Dienaar

(Geteekend)

J. A. ZOUTMAN.

In 's Lands Schip den Admiraal de Ruiter, zeilende in de Noordzee, den 7 Augustus 1781. *Kijkduin Z. ten O.* 18 *Mijlen van ons.*

„ No.

„ NOTA. Op alle de Scheepen hebben de Officieren en het Volk een onophoudelijke Courage betoond, en als Leeuwen gevogten, zo wel als op mijn eigen Schip, daar ten alleruiterste content van ben geweest, in zo ver tot nog toe ben geinformeerd."

De Linie van Gevecht, zo als dezelve, op order van Zijn Wel Ed. Gestrenge, geformeerd was, kan men zien uit het tegenovergestelde Plan; doch daarbij gelieve men aantemerken, dat de menigte van het geschut der *Engelschen* op het gemelde Plan gesteld is, naar hunne eigene opgave. De meerderheid, boven dat der *Hollanderen*, kan men zien uit deeze volgende Missive, geschreeven aan boord van 's Lands Oorlogschip de *Admiraal Generaal*, gecommandeerd wordende door den toenmaligen Wel Ed. Gestr. Heer Kapitein JAN HENDRIK KINSBERGEN.

„ *Scheepsmagt der Engelschen, welke geslaagen hebben:*

Een Schip van	94	Stukken.
De Vice-Admiraal Parker	84	
Drie Scheepen, ieder a	74	
Twee van	60	
Een van	44	

„ *Boven Winds laagen:*

Een Schip van	54	Stukken.
Drie a vier Fregatten	36	
En eenige Cotters van . . . . . . 18, 20 a	24	

„ *Scheepsmagt der Hollanders, zo als dezelve in Linie van Batailie laagen en geslaagen hebben:*

Capt. BRAAK	54	Stukken.
KINSBERGEN	76	
STAARINGH	40	
BENTINCK	54	

S. B. N. ZOUTMAN	68	Stukken.
Capt. W. VAN BRAAM	54	
DEEDEL	68	

„ *Buiten de Linie en tot dekking van 't Convooi, laagen de volgende:*

Capt. DEKKER, *Bellona*	36	Stukken.
WIERTZ, *Zephir*	36	
MULDER, *Dolphijn*	24	
WELDEREN, *Ajax*	24	
v. WOENSEL, *Amphitrite*	36	
BOURITIUS, *Eensgezindheid* . . .	36	
REGTEREN, *Venus*	24	
BOTGER, *de Zwaluw*		
STUTGER, *de Spion*		

„ De Engelsche Vice-Admiraal begon het gevegt tegen den S. B. Nagt. Een Schip van 44 stukken, tegens *d'Argo;* en een van 74 stukken, tegens den *Admiraal Generaal;* welke laatstgenoemde een weinig tijds naast dezelve geleegen hebbende, zijne Zeilen bijhaalde, daar door voor bij raakte, en naast Kapitein *Braak* kwam, met welke dezelve eenige tijd in gevegt was, dan het te kwaad krijgende, stak hij bij de wind op, en zeilde vooruit; 't welk door Kapitein *Kinsbergen* zoude zijn belet geworden, zo niet *d'Argo* genoodzaakt was geweest om uit de Linie te gaan, waarop de Zeilen van den *Admiraal Generaal* wierden tegengebrast, en dezelve door die bewerking in plaats van *d'Argo* kwam te leggen, waarop die na een wijle tijds te hebben geslaagen ook afbraste; wanneer wij zagen dat het eerste Schip van 74 stukken, 't geen voor uitgeloopen was, reeds gewend en weder na ons toekwam, pasfeerende al vegtende de Kapitein *van Braak*, en kwam weder naast de *Admiraal Generaal*, die na dat beide de Schepen eenige reizen hunne Batterijen gelost hadden, stak den Engelschman op; wordende door den Engelsche Commandeur Sein gedaan; waarop 't gemelde Schip agter den Engelschen Commandant kwam te leggen; de overige Engel-

gelſche Schepen lagen verder agter uit, tegens de Kapiteinen *Bentinck*, *van Braam* en *Dedel*."

„ De S. B. Nagt Sein gedaan, zig weder in Linie van Bataille te herſtellen, 't welk geſchiedde, kreeg den *Admiraal Generaal* op zy, een Schip van 74, de Vice-Admiraal *Parcker* van 84, en een Drie Deks-Schip van 94 Stukken Kanon, waarmede dezelve in gevegt raakte, onder een allerijsſelijkst en geſtadig vuur, zijnde omtrent elf uuren in de voormiddag, doch dezelven wierden zo wel ontfangen, dat de een na den ander, zijne Zeilen bijzette en bij de Wind opſtaaken, verlaatende ons al vlugtende; wanneer wy zagen dat de eene, zijnde de grootſte, welke zijne groote Steng door den *Admiraal Generaal* aan ſtukken was geſchooten, van boven neder viel, als ook dat zijn Kluifhout was afgenomen, het Schip van den Vice-Admiraal *Parcker*, ſcheen eenige ſuffiſante grondſchooten te hebben gekreegen, alzo zijn lijzijds Geſchutpoorten zeer nabij het Water ſcheenen te komen; blijvende de gemelde Schepen boven Winds van ons leggen, wanneer wij na de Schout bij Nacht (welke zig met de andere Schepen had laaten afzakken) mede na dezelve toehieuwen, en met de Marszeils tegenbrasten, of ſomtijds de Engelſche noch lust hadden, ons een derde viſite te geeven, en alzo twee uuren bleeven wagten, intusſchen wij ons repareerden, zo veel mogelijk was, dog zij kwamen niet weder opdagen, ziende hunne Schepen in de volgende ſituatie boven Winds van ons, als:

Een Schip zonder groote Steng.
Een dito zonder Fokke-Raa.
Een dito zonder Bramſteng en Fokke Raa.
De Vice-Admiraal, dito, zonder groote Raa en 't Kluifhout aan ſtukken.
Een dito zonder Kruisſteng.
Een dito zonder Voorbramſteng.
Behalven nog twee dito, vier Fregatten en eenige Kotters.

„ *Schaade bij 't gevegt bekomen.*

6 Dooden.
1 Daags na 't gevegt aan zijne bekomen wonden overleden.
41 Zwaare en ligte Gekwetſten.

 „ *Aan*

„ *Aan 't Schip.*

Een schoot in de groote Mast even boven Deks, en een onder de Mars.
Een in de groote Steng.
Een end van de groote Raa bakboordszijde afgeschooten, de Boegspriet aan stukken, en twee kogels in dezelve. Een kogel in de Langzaaling van de Kruismars. Een dito onder 't Rak van de Fokkemast. Een dito door de Voormarsse Raa bakboordszijde, aan de bovenkant. Een dito in de Voorbramzaling. Een dito in de Voorsteng op de Koebrug. In de groote Chaloup twee schoten boven Water, een Kogel voor in de Boeg. Twee door de Schagh. In de bakboords Buitenhuid, of door dezelve 63 schoten. Zeven grondschoten. Verders alle onze Zeilen doorschoten, zo dat dezelve met een menigte van gaten zijn voorzien, en meestal het Wand of Touwwerk aan stukken; dog welk laatste meest gerepareerd of gesplitst is.

„ *In deeze Actie*

Zijn door ons gedaan 1054 Kanonschoten, daar toe gebruikt een gelijk getal Kogels van 36, 18, 12 en 8 pond.

In Schrootzakken	2360 à 1 pond.
Dito	1500 à half pond.
Druiven tot de 36 ponders. . . .	34 stuks.
Dito tot de 12 ponders. . . .	12 dito.
Dito tot de 18 ponders. . . .	40 dito.
Dito tot de 8 ponders. . . .	34 dito.

700 pond Loode Kogels van caliber als Snaphaan Kogels, verdeeld in houte Bosfen, 't geen men Schrootkokers noemt.
180 IJzere Staaven of Schietbouts, mede verdeeld in zakken ter caliber van het Kanon.

NB. De Konstapel mist 12 Koevoeten, die apparent door 't Volk in de Actie zijn weggeschooten.

Het Kruit dat verbruikt is, bedraagd 7481 ponden.

„ *Lijst*

„ *Lijst van Dooden en Gekwetsten.*

De *Admiraal de Ruiter*, 43 Dooden en 90 Gekwetsten.
De *Admiraal Generaal*, 7 Dooden en 41 Gekwetsten.
De *Batavier*, de Heer Baron *Bentinck* gekwetst, 18 Dooden en 48 Gekwetsten.
De *Argo*, 11 Dooden en 87 Gekwetsten.
De *Dolphijn*, 3 Dooden en 12 Gekwetsten.
Holland, Dooden en Gekwetsten 64.
De *Admiraal Piet Hein*, 9 Dooden en 18 Gekwetsten.

Schoon uit deeze twee verhaalen en het bijgaand Plan de Leezer zig een volledig denkbeeld van deeze roemwaardige Actie maaken kan, zo verbeeld ik mij, dat het derde verhaal daar toe mede van grooten dienst zijn zal, zijnde aan boord van een der Schepen geschreeven.

„ *Extract uit een Brief, geschreeven door een Officier, aan Boord van een van 's Lands Schepen, aan zijnen Vriend te* Amsteldam.

WAARDE VRIEND!

„ Dewijl UEd. zekerlijk nieuwsgierig zult zijn, wat of de reden is van onze wederkomst in *Texel*; zo hebbe ik gedagt, om aan dezelve te voldoen, en te melden, dat, na wij eenige dagen met ons Convoij waren zijl geweest, wij op den 5den dezer 's morgens met het aanbreeken van den dag, zijnde circa 2 uuren op de Noorderbreedte van 55 gr. 40 min., 23 mijl bewesten *Dodenberg* in *Jutland*, een Vloot van in de 50 Schepen in het N. Oosten ontdekten, het welk door signaal aan den Schout bij Nacht *Zoutman*, ons Escader commandeerende, te kennen gegeeven wierd, welk signaal ogenblikkelijk door denzelven wierd beantwoord.

„ Weinig tijds daarna zagen wij, dat elf Schepen en vier Kotters uit deeze Vloot op ons afkwamen, waar op de Schout bij Nacht het signaal deed van te rangeeren in linie van Bataille; agter den anderen over bakboord met Stuurboords halzen toe.

„ Wanneer onze linie zo een wijl geleegen had, vond den Schout bij Nacht goed, de linie over de andere boeg te doen veranderen, en lag circa half zes gerangeert om den Vijand af te wagten. Intusſchen naderden ons de Schepen met blaauwe Engelſche Vlaggen, waar onder eene, welke het teeken van Vice-Admiraal voerde, en het ſein van rangeeren in linie van Battaille agter den anderen had waaijende."

„ Ons wat nader gekomen zijnde, zagen dat dezelve vrij ſterker dan de onzen waren, als zijnde een Driedekker met vijftien poorten in de laag, vier zeventigers, één zestiger, en zo het ſcheen één vijftiger, nogthans deed den Schout bij Nacht het ſein van met den Vijand te engageeren, welk engagement, zo dra den Engelſchen Admiraal onzen Schout bij Nacht op zijde gekomen was, een aanvang nam, zijnde 't toen 10 min. voor agt uuren, en men ſchoot met zo veel hevigheid aan weêrskanten, dat het geleek als of het kogels reegende; den Schout bij Nacht had in 't eerſte abord met een zeeventiger, en een driedeks Schip te doen, den eenen als den anderen verpoosden malkander, en had ſomtijds tegen vier gelijk te doen; zo dat UEd. ligt na kunt gaan hoe dapper dien braaven Man geſlaagen heeft."

„ In deeze ſituatie omtrent een half uur geleegen hebbende, zagen wij dat 't voorſte Engelſche Schip, welke met ons voorſte Schip in engagement lag, met kragt van zeijl vooruit uit de linie liep, hebbende zijn kruisſteng van boven neer, en mogelijk meer innerlijke ſchadens bekomen, nogthans werd hij door Capitein *Braak*, welke de voorſte was, ſterk van agteren beſchooten."

„ Zo een diergelijk ongeval, 't welk niet te vermonderen was, gebeurde den Capitein *Staringh*, (welke met een veertiger tegen een zeeventiger ſloeg,) want wierd meede genoodzaakt onze linie na voorafgaande order, welke ik merken konde, hem door een onzer Fregatten was toegezonden, te verlaaten, en zig onder de leij van Capitein *Kinsbergen* te begeeven; die van zijne omſtandighedens verwittigd zijnde, hem ook deeze order had afgezonden, dit maakte eene ſchoone baan open voor onzen Engelschman, die anders mogelijk wel was gedwongen geworden te ſtrijken, want kreeg ruimte om te loopen, om dat Capt. *Kinsbergen* zig verplicht vond, de opene plaats door Capt. *Staringh* in

in onze linie gemaakt, wat te fluiten, 't welk hij met zijn groot Marszeijl tegen te halen, deed."

„ Een groot half uur daarna kwam denzelven wederom, en liep boven Winds van de Vloot weder heen, in het passeeren onzer linie wierd hij mede mooij begroet, maar zijn snelheid van zeijlen deed hem veel vuur ontgaan, en kwam dus tot bijna agter in zijne Linie; wendende met dezelve mede, maar scheen nogthans geen lust te hebben weder voor in te komen."

„ Den Engelschen Admiraal op zijde van den Schout bij Nacht het te warm vindende, vond goed, om op zijde van den Capitein *Bentinck*, welke door verlies van zijn Kruissteng, zijn Schip niet aan de Wind konde houden, te loopen, en met behulp van een negentiger, zo 't mogelijk was hem te noodzaaken de Linie te verlaaten, maar deeze meening gelukte niet."

„ Verder avanceerende kwam op zijde van Capt. *Kinsbergen*, die het grootste Schip had, en dus de partij sterker, als wel op zijde van een vijftiger, maar wierd zo wel als zijn bijhebbende negentiger, zo deerlijk gehavend, dat gedwongen was de Linie te verlaten."

„ Nu scheen het dat den Engelschman de lust opgaf, en zijn bekomst van onze Schepen hadt gekreegen, ook dunkt mij, dat 't een goed Hagje was, drie uuren en 36 min. over Tafel te zitten, om gebraaden Grauwe Erwten te eeten; 't bleek, want heel schielijk wierd dat roode Tafellaken, alias Engageer-Vlag, bij den Engelschman ingehaald, en nogthans had ons Volk nog honger, want zij bleven met hunne Servetten voor, en het Tafellaken uitgespreid zitten, om den Engelschman op het dessert te onthalen."

„ Zo als even gezegd hebbe, bleef onzen dapperen Schout bij Nacht, nog ten minsten een groot half uur in de linie leggen, voor en aleer hij dezelve liet breeken, en de Engelschen kroopen intusschen Windwaards op, gelijk als te vooren de Wind van ons Escader gehad hebbende."

„ Wanneer dan het gevegt geëindigt was, zo konde men beter dan voorheen, (het welk door vuur en rook verhinderd wierd,) bespeuren, de schaden, welke de Onzen als tegenpartij gekreegen hadden."

„ Een der Engelfchen viel zijn groote Steng na het gevecht over boord, een was beide de Bramftengen kwijt, twee hunne Kruisftengen, en een zijn Fokke Raa; bij ons waren twee Schepen hunne Kruisftengen kwijt, en een deszelfs Fokke Raa van boven neer, wat of verders in de Schepen aan hunne Rondhouten, Masten, Stengen of Raa's befchaadigd is geworden, kan ik UEd. niet wel opgeeven, ook niet de Dooden of Gekwetften, welke de Onzen, of Tegenpartijders gekreegen hebben, maar Vriend Lief, UEd. kunt ligtelijk nagaan, daar men zo vreesfelijk kapt, ook fterk Spaanders vallen moeten."

„ Enfin Vriend, onzen Schout bij Nacht, wiens Schip genaamd was *de Admiraal de Ruiter*, heeft niet alleen den naam van dien roemwaardigen Man doen herleeven, maar ook in alles de dapperheid van denzelven getoond; en in 't generaal, ik als Spectator oordeelde dit en zegge, dat 't gantfche Corps, bij deeze Actie geweest, getoond hebben braave Lieden te zijn; en twijffele geenfints, of onze Vijanden zullen 't zelfde moeten zeggen, als hebbende hunne Eer, en die van het Vaderland ten vollen verdeedigd, en daarenboven, 't Slagveld, fchoon zwakker dan de Vijanden, in hun bezit behouden, fchoon men rekenen kan, dat wij tegens een dubbelde kragt geflagen hebben, het welk UEd. ook wel na kunt gaan uit onze Magt, welke ik hier opgeeve, als zijnde: Een Schip van 70, twee van 60, drie van 50 en één van 36 ftukken Kanon, welke de Linie in het gevecht hebben geformeerd, en de grootte van het Gefchut en caliber, furpasfeerde verre de onze."

„ A propos, ik had vergeeten UEd. hier nog iets bij te voegen, ik voor mij heb altoos gemeend, dat den Engelschman een raifonnabel Caracter bekleedde, maar zoude thans wel moeten gelooven, dat zij van reedelijkheid ontbloot waren, wijl zij zig niet van de Wapenen van eenen regten billijken Vijand, maar eerder die van Zeefchuimers hebben bediend, als hebbende Glas, Porcelein, Peper, Spek, en veele andere Materiën bij geen Christen Natie in gebruik, op ons afgezonden, waardoor onze Manfchappen veel meerder, dan anders, aan hunne ontvangene Wonden te lijden hebben."

Tot flot van dit alles doen wij hier volgen, het verhaal van den

den Slag, zo als hetzelve door den Vice-Admiraal PARKER naar zijn Hof (geaddresfeerd aan den Heer STEPHENS,) gezonden is, gedagtekend 6 Augustus, uit het Schip *de Fortitude.*

„ Mijn Heer! gisteren morgen ontmoeten wij, op de Hondsbank, (DOGGERSBANK †) het Hollands Efcader met een groot Convoij. Ik befpeurde met vermaak, dat ik den wind van 't zelve hadt; anders zoude het groot getal Fregatten mijn Convoij in gevaar gebragt kunnen hebben. Na dat ik mijne Oorlogfchepen van mijne Koopvaardijfchepen hadt afgezonderd, en een fein gegeeven aan de agterften om den wind te behouden, naderde ik den Vijand, met fein te geeven om jagt op hem te maaken. De Vijanden vormden hunne flagörde, beftaande uit agt Schepen, en het onze uit zeven, *de Dolphjn* daar onder begreepen. Men fchoot geen eene fchoot aan weêrzijde voor dat men op den afftand van een halve musketfchoot bij elkanderen was. *De Fortitude* was toen tegen over de Hollandfche Admiraal en het gevecht begon, aanhoudende met een toeneemend vuur, drie uuren en veertig minuten lang; na dien tijd waren onze Schepen niet meer in ftaat om te vechten. Ik deed eene pooging om een flagorde tè maaken, met oogmerk om het gevecht van nieuws te beginnen; maar het was niet mogelijk. *De Bienfaifant* hadt zijne groote Mast, en *de Buffalo* zijn Spriet verlooren; de andere Schepen waren niet minder befchadigd in hunne Masten, hun Wandt en hunne Zeilen. De Vijand fcheen in even flegten ftaat te zijn. De beide Efcaders bleeven een langen tijd in elkanders gezigt; wanneer eindelijk het Hollandfche met zijn Convoij na *Texel* zeilde, en wij waren niet in ftaat om het te vervolgen."

„ De Officieren en het Volk van Zijne Majesteit hebben zich zeer

† *Men heeft het, als iets zonderlings, aangemerkt, dat deeze Zeeflag van den 5den Augustus juist op* DOGGERSBANK *is voorgevallen; dezelwe ligt in de Noord-Zee, nabij de Oostkust van* Groot Brittanjen, *waar de Hollanders gewoon zijn met de Haringvloot te visfchen.*

zeer dapper gedraagen, en de Vijanden hebben geene mindere blijken van dapperheid gegeeven. *De Fortitude* werdt uitsteekend wel onderſteund door den Kapitein *Marcartneij*, van *de Princesſe Amelia*; maar hij werdt ongelukkiglijk in 't begin van 't gevecht gedood. Zijn Luitenant verdient lof, dewijl hij de plaats van zijnen Kapitein zo dapper vervuld heeft. Ons verlies beſtaat in 104 dooden, en 339 gekwetſten; dat der Hollanders weeten wij niet: Alleenlijk zegt men, dat een hunner Schepen, van 74 ſtukken Kanon, den volgenden dag na het gevecht gezonken is."

Dit Engelsch bericht doet ons zien, hoe zij ontvangen zijn. Wat aangaat het getal der Schepen, 't welk PARKER, aan zijnen kant, op zeven, en aan die der *Amſteldamſchen* op agt ſtelt, het is genoeg bekend, dat dit bezijden de waarheid is. Doch genoeg is het voor de eer van onze Zeehelden, dat hunne Schepen *niet meer in ſtaat waren te vechten*; dat hij wel pooging gedaan had om het gevecht op nieuw te doen beginnen, *maar dat zulks niet mooglijk was*; dat de zijne zig dapper gedragen hadden, *maar dat de Vijanden geen mindere blijken van* DAPPERHEID *gegeeven hadden*. Deeze *dapperheid*, welke de Vijand heeft moeten erkennen, verwierf niet alleenlijk de goedkeuring van alle rechtgeaarte Nederlanders, maar de Stadhonder zelf betoonde daarover, in de volgende *Misſive*, ten hoogſten voldaan te zijn.

COPIE MISSIVE, *geſchreeven door* ZIJNE DOORL. HOOGHEID, *aan de Equipagie van 's Lands Schepen*.

„ *Edele Geſtrenge Vroome*,
Onze Lieve Getrouwe,

„ Wij hebben met het uitterſte genoegen vernoomen, dat 's Lands Eſquader, onder het bevel van den Schout bij Nagt *Zoutman*, op den 5den deezer, ofſchoon veel zwakker, in Schepen, Kanon en Manſchappen, dan het Engelſche van den Vice-Admiraal *Parker*, deszelfs aanval zo manmoedig heeft wederſtaan, dat de Engelſche Eſquader, na een allerhardnekkigst gevecht,

vecht, dat van 's morgens ten agt uuren tot over half twaalf heeft geduurd, verpligt is geweest af te houden, en zig te retireeren. De Heldenmoed waar mede gemelde Schout bij Nagt *Zoutman*, de Kapiteinen, Officieren, Dek- en Onder Officieren en gemeene Matroozen en Soldaaten, die deel aan de Actie gehad, en onder den Zegen van God Almachtig zig in deeze Zeeflag zo wel gekweeten hebben van hunnen pligt, verdiend allen Lof, en Onze bijzondere Goedkeuring, waarom wij bij deezen goedgevonden hebben, uw aan te schrijven, om uit Onzen Naame, den gemelden Schout bij Nagt, Kapiteinnn, Officieren, Dek- of Onder-Officieren, en gemeene Matroozen en Soldaaten, met voorleesinge van deezen, op ieder Schip, dat deel aan de Actie heeft gehad, en wiens Kapiteinen en Equipagie daar in met zoo veel moeds en dapperheid gestreeden hebben, opendijk daar voor te bedanken, en eene door den Secretaris van 's Lands Vloot geauthoriseerde Copie ter hand te doen stellen, zo aan voornoemde Schout bij Nagt *Zoutman*, als aan de Commandanten, van deszelfs onderhebbende Schepen, over wier gedrag, de gemelde Schout bij Nagt reeden heeft gehad om vergenoegd te zijn, met verdere betuiging, dat Wij niet twijffelen, of zij, en alle verdere 's Lands Officieren en Gemeenen, zullen bij voorkomende gelegenheden, blijken geven, dat het den Lande aan geene Verdedigers van het Lieve Vaderland en deszelfs Vrijheid ontbreekt, en dat de oude Bataafsche Heldenmoed wederom herleeft, en niet uitgedoofd zal worden.

Waar mede

Edele Gestrenge Vroome,

Onze Lieve Getrouwe,

Wij UE. beveelen in Gods heilige Protectie

UE. Goedwillige Vriend

(is getekend) W. PR. V. ORANGE.

(onderstond) Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheid

(is getekend) T. J. DE LARREY.

In 's Gravenhage,
den 14 *Augusti* 1781.

Dee-

Deeze goedkeuring bestond niet alleen in woorden, maar in zulke bewijzen van erkentenis, die in staat waren de Helden verder aan te moedigen. De Heer Schout bij Nacht J. A. ZOUTMAN werd aangesteld tot Vice-Admiraal Extraordinair van *Holland* en *Westfriesland*; en tot Schouts bij Nacht Extraordinair, de Heeren Kapiteinen SALOMON DEDEL, JAN HENDRIK VAN KINSBERGEN, HENDRIK RIETVELD en WILLEM VAN BRAAM; zijnde de Heer KINSBERGEN daarenboven nog benoemd tot Adjudant Generaal van Zijne Hoogheid, als *Admiraal Generaal*: allen onder het Collegie ter Admiraliteit, ressorteerende binnen *Amsteldam*. Hunne E. M. ter betooning van hunne goedkeuring, wegens het gehouden gedrag, zo der Opper- als Onder-Officieren, Matroozen en Soldaaten, in bovengemelde Actie, besłooten, aan den tegenwoordigen Vice-Admiraal J. A. ZOUTMAN te vereeren eene Gouden Medailje, (zodanig als H. H. M. gewoon zijn aan de Buitenlandsche Gezanten, bij derzelver vertrek, te geeven) met een Goudene Keten (§), en aan de Heeren Kapiteinen, in de Actie tegenwoordig geweest zijnde, een Gouden Medailje, hangende aan een Lint; den Heeren Luitenanten en andere Officieren, een Zilveren Medailje, en aan de gemeene Matroozen en Soldaaten, ieder twee Maanden Gagie.

Dan, hoe veel stoffe tot gejuich deeze overwinning, op een vermetelen Vijand behaald, ook verschafte, ging, echter, dezelve verzeld met de smartlijke tijding, van de wonden, die de Edele BENTINCK, in 't heetste van het gevecht, door een schuifstang, in de slinker schouder bekomen had, en die hem wel de krachten, maar niet den moed en trouwe voor zijn Vaderland benamen: want gewond wordende, en slaags zijnde met twee grootere *Engelsche* Schepen, die hem van alle kanten hevig beschooten, gaf Zijn Hoog Ed. aan zijnen eersten Officier bevel, het gevecht met moed staande te houden. Doch deeze, hoe dapper anderzins, vreezende dat de overmagt der Vijanden hem zou doen be-

(§) *Waar mede het Portrait van zijn Wel Ed. Gestrenge, door mij uitgegeeven, versierd is.*

bezwijken, liet andermaal nader orders van den Heer BENTINCK afvragen: het antwoord, dat hij ontving, bestond in deeze Heldentaal: *eerder alles te moeten wagen en vergaan, dan afdeinzen.* Deeze woorden, voortgebragt uit den mond van een geliefd Kapitein, met moordgeweer, door een verraderlijken Vijand, zwaar gewond, bezielde al het Scheepsvolk met een moed, die alles te boven streefde, en deed hun zweeren, *eerder in den grond geboord te willen worden, dan zig over te geeven, of voor den Barbaarschen Engelschman te wijken;* waarin zij ook getrouw hun woord gehouden hebben, gedraagende zig zodanig, dat de Vijand zelf met schade en schande moest afhouden.

Onze gekwetste Held werd, zo dra de Vloot op de Rede van *Texel* gekomen was, van het Schip *de Batavier*, naar *Amstelдam* getransporteerd, ten Huize van den Wel Ed. Gestr. Heer en Mr. BORREL Fiscaal. De bekwaamste Artsen, en de kundigste Heelmeesters, deeden alles wat de kunst vermog, om, ware het mogelijk, Zijn Hoog Ed. Hoog Geboren te doen herstellen. Maar noch hunne kunst, noch alle onafgebrookene zorgen en oppassingen, die Zijn Hoog Ed. aan het huis van zijnen Hartsvriend genoot, noch alle de voorbiddingen, waren niet in staat eenige hulpe te geeven. Dit voorrecht genoot, echter, het Edel slagtoffer onzer Vijanden, dat hij zig in alles naar den wil des Almachtigen konde schikken; dat hij, wat zijnen moed en dapperheid betrof, door Zijne Doorl. Hoogheid, met toestemming van H. H. M., bekroond werd met de waardigheid van *Schout bij Nacht, en Adjudant Generaal der Marine*, geduurende zijn leven; en, na zijn Hoog Ed. overlijden, het eenpaarig getuigenis dat hij als een *Held gestreden*, en dat meer is, als een *Christen gestorven was.* Van dit smartlijk sterfgeval gaf Zijn Hoog Ed. Hoog Geborene Vrouw Moeder, Douariere BENTINCK, met de volgende Missive, kennis aan allen, dien het aanging.

Het heeft den Almagtigen GOD behaagt, mijn tedergeliefden Zoon, den Hoog Wel Geboren Heer BARON *WOLTER JAN GERRIT BENTINCK, Schout bij Nacht van Holland en West-Friesland, onder het Resfort van het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, beneffens Generaal Adjudant*

van

van Zijne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder als Admiraal Generaal, in den nagt, tusschen den 23 en 24 dezer, in den ouderdom van bijna 36 jaaren, door de gevolgen der zwaare quetsuure, welke zijn Hoog Welgeboren, in het Commando van 's Lands Schip van Oorlog, de Batavier, geduurende den Zeeslag, op den 5 Augustus laetstleeden had bekomen, van mij op te eisschen, en dit wisselvaliig Leeven, zo ik hoope en op goede gronden vertrouwe, met de bestendige Gelukzalige Eeuwigheid te doen verwisselen; welke bittere droefheid het Moederlijk Hart allersensibelst treft; dog de bewustheid, dat zijn Hoog Welgeb. zijn leeven in zijn plicht, en voor zijn Vaderland heeft opgeoffert, doet mij egter in 's Hemels altoos heilige wille berusten. Vertrouwende dat (   ) in dit voor mij zo hartgrievend verlies wel eenig deel zult gelieven te neemen, heb ik niet willen afzijn (   ) daar van kennisse te geeven, in hoope dat den Allerhoogsten (   ) voor alle smertelijke gevallen zal bewaaren.

Waar meede de Eer hebbe mij met agting te noemen

( )

Bedroefde Dienaresse,
B. E. J. Douariere BENTINCK,
Geb. DU TERTRE.

Schoonheeten,
den ..... Aug. 1781.

's Lands Vaderen, Zijne Doorl. Hoogheid, en het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit, konden nu niet meer verrichten, om hunne achting voor den overledenen Held te betoonen, dan het gestorvene deel, door een plegtigen Uitvaart, onsterfelijk te maaken; gelijk dan ook, ten koste van de Admiraliteit, alhier geschiedde op den 28sten Augustus, in de *Nieuwe Kerk*, en dat op de volgende wijze, ten aanschouwen van duizenden van Menschen (*).

Na

(*) *De Afbeelding deezer plegtige Begraavenis heb ik naar het leven doen tekenen, en naderhand, ter gedachtenisse van den Edelen* BENTINCK, *in 't Koper brengen, in die grootte, dat dezelve hier in kan geplaatst worden.*

Nat dat alle de hier toe genoodigden aan het Huis van den Wel Ed. Gestr. Heer en Mr. BOREEL vergaderd waren, en men gereed was deeze Staatsie te volvoeren, geschiedde zulks in deeze orde:

De Train werd geopend door zes Aanspreekers.

Hierop volgde het Wapen van den overleedene, dat gedraagen werdt door den Heer Schrijver WILLEM PYLANDER.

Hierna de Staf van Commando, dien de Heer Luitenans BASTIN droeg, en daarna de Degen, die gedraagen werd door den Heer Luitenant HARTSINK, beide met zwart Floers bekleed.

Toen volgde de Lijkkoets, met twee Paarden bespannen, waarin gezet was het Lijk, zijnde overdekt met een kleed, voorzien met agt Wapens. Aan de rechter zijde van dezelve gingen de Ed. Gestrenge Heeren Schouts bij Nacht PIETER MEYTENS en WILLEM VAN BRAAM, en aan de linkerzijde de Ed. Gestrenge Heeren Schouts bij Nacht QUIRYN DABENIS en de Ridder JAN HENDRIK VAN KINSBERGEN; maakende deeze vier Heeren de Slipdragers uit.

Achter de Lijkkoets ging eerst de Lijfknecht van den Overleedene, benevens 16 Dragers, welke het Lijk in de Koets gezet, en aan de Kerk gekomen zijnde, daar in gedraagen hebben.

Daar achter kwam de Kapitein Geweldige met zijn Sponton, zes Helbaardiers, benevens de Luitenant-Geweldige, allen in Uniform, draagende deeze hunne Geweeren het onderste einde vooruit, en zijnde dezelve alle met zwart Floers behangen.

Nu volgden twee Kamerbewaarders en agt Boden, de Busfen op hunne borst hebbende, allen in 't zwart.

Toen werd deeze Train gevolgd door dertien Koetsen, welke de Staatsie uitmaakten, en waarin zig bevonden de volgende aanzienlijke Heeren;

In de eerste Koets, de Heer Jonkheer DIRK VAN BOETZELAAR, Heer van *Kijfhoek*, enz. enz. en de Heer WILLEM VAN HEEMSKERK, Burgemeester der Stad *Amstel-dam*, enz.

In de tweede Koets, de Heer DANIEL WILLEM LESTEVENON, Heer van *Schonauwen*, Burgemeester en Raad der

Stad *Gouda*, enz. enz. en de Heer Mr. GERARD BEELDSNYDER, Burgemeester en Raad der Stad *Edam*, enz. enz.

In de derde Koets, de Heer Mr. PAUL HURGRONJE, Gecommitteerde Raad wegens de Provintie *Zeeland*, en de Heer Jonkheer VAN DER CAPELLEN, Heer van *Schonauwen*, Gecommitteerde wegens de Provincie *Utrecht*.

In de vierde Koets, de Heer Mr. JACOB BOREEL, Raad en Advocaat Fiscaal van 't Ed. Mog. Collegie, en de Heer Mr. CORNELIS BACKER KORNELISZ. Secretaris van 't Ed. Mog. Collegie, te *Amsterdam*.

De vijfde Koets was ledig, doch in de terugkomst bevonden zig hierin de Ed. Gestr. Heeren PIETER MEYTENS en QUIRYN DABENIS, Schouts bij Nacht.

De zesde Koets was, even gelijk de vijfde, ledig; doch te rug gaande, waren hier in de Ed. Gestr. Heeren WILLEM van BRAAM, en de Ridder HENDRIK VAN KINSBERGEN, Schouts bij Nachts.

In de zevende Koets zaten de Hoog Geb. Heeren RUDOLPH BENTINCK en DIRK BENTINCK.

In de achtste Koets, de Hoog Geb. Heeren CAREL BENTINCK en BAREND HENDRIK BENTINCK.

In de negende Koets, de Heeren ANDRIES HARTSINK en PIETER HENDRIK REYNST, Vice-Admiraals.

In de tiende Koets, de Heeren JOHAN ARNOLD ZOUTMAN, Vice-Admiraal, en SALOMON DEDEL, Schout bij Nacht.

In de elfde Koets, de Heeren PIETER DE VEER en SIMON FRYKENIUS, Kapiteins ter Zee.

In de twaalfde Koets, de Heeren Graaf VAN WELDEREN, Kapitein, en ALBERTUS CORNELIS SCHUYT, Luitenant ter Zee.

De dertiende Koets was ledig; doch in de terugkomst bevonden zig daarin de Heeren, die het Wapen, den Degen en Staf gedragen hadden, wordende hier mede de Train gesloten.

Na dat deeze Train in order gerangeerd was, is dezelve, van voor bovengemelde Huis, gereeden den Fluweelen Burgwal langs tot het Oudezijds Heeren Logement, aldaar de Brug over, de an-

andere zijde tot aan de Halfteeg, daar weder de Brug over, de Oude Doeleftraat en Hoogftraat door tot aan den Colveniersburgwal; dien langs, de Doeleftraat door, tot op het Schapen Plein; van daar de Kalverftraat in, tot den Dam, en dien over tot aan de Nieuwe Kerk, alwaar het Lijk uit de Koets genomen en op een Baar gezet werd; voegende de Heeren Slipdragers zig toen bij de Lijkkoets. Alle de voorgemelde Heeren uit hunne Koetfen hier achter getreden zijnde, werd het Lijk gebragt op het Hooge Choor, vervolgens in het Graf gelaten en met bovenftaande Kleed overdekt, en het Wapen, Degen en Staf gezamentlijk bij elkander op het Graf neergelegd. Hier na traden alle de Heeren weder in hunne Koetfen, als ook de Heeren, Slip-, Wapen-, Staf- en Degen-dragers.

Naderhand hebben hunne Edel Mogende van het Collegie ter Admiraliteit binnen *Amfteldam* befloten, 's Mans naam en daad te vereeuwigen, door de oprichting van een *Monument*, zedert in het Choor der *Nieuwe Kerk*, boven het Graf van Zijn Hoog Ed. Geftr. geplaatst. Tot flot voegen wij van een onzer Dichteren deeze volgende regelen hier nevens:

Wild gij een Grafzuil voor den Braaven BENTINCK *bouwen?*
Fondeer hem met den voet op Dond'rende Kartouwen,
Behang hem rondsom met Lauwrieren en Trophée,
Vertoon hoe Englands Magt geblixemd werd uit Zee.
Dat Neerlands roem zoo 't fcheen geheel en al begraaven,
Werd wederom herfteld door die doorlugte Braaven,
Die tot zijn Eeuw'ge Eer en Parkers *Eeuw'ge fchand,*
De Britten overwon, en ftierf voor 't Vaderland.

L.

BENTIVOGLIO, (*de Kardinaal Guido*) fchoon een Uitlander, kan, echter, om zijne verdienften, niet ftilzwijgende voorbijgegaan worden, aangezien het Letterkundig gedeelte van dit ons werk zulks vereischt. Dat hij waardig is gemeld te worden, zal men ons geredelijk toeftemmen, als men het getuigenis van den gadeloozen HOOFT, wegens den Kardinaal, geleezen heeft. Deeze oordeelkundige Schrijver, in het XXII. Boek zijner *Nederlandfche Historien*, melding maakende van de dapperheid van

één der Broederen van den Kardinaal, in het beleg van *Antwerpen*, onder den Prins van *Parma*, noemt hem *de uitstekende Kardinaal, wiens pen de gelukkigste, in zijnen zin, onder alle de Uitheemschen, die ooit onze zaken ten Historischen tooneele brachten, zich gewaerdigt heeft, l. taren edelen arbeidt aan een onverganklijk werk te besteeden, dat den Nederlandschen naam in 't voorhoofd voert.* Zie hier een ge uigenis, dat alles afdoet, en volledig genoeg is, om alles, wat anderen van hem gezegd hebben, als onwaardig te doen verwerpen; een getuigenis, dat alle verdenking wegneemt.

Deeze Doorluchtige Prelaat vervaardigde, ten tijde van zijn Gezantschap, van wegen den Paus, aan den Aartshertog ALBERTUS en Vrouwe ISABELLA, zijne Verhaalboeken van de *Nederlandsche Provintiën*, gedrukt in 8vo, te *Rotterdam*, 1648, volgens de Vertaaling van R. DE CARPENTIER. Aan eenen zijner Vrienden te *Modena* schreef hij 'er dit van: „ Mijn Heer kan wel ge„ loven, dat mij eer de bekwaamheid, dan de wil ontbrooken „ heeft, om Holland in persoon te bezichtigen. Maar ik hebbe „ het ten minste gezien, en hebbe doorgrond de meest verbor„ gene geheimen, van de nieuwe Republiek der Vereenigde Ne„ derlanden, door middel van een uitgekipte kennis die ik door „ duizenden van wegen heb getracht te bekomen. Laastleden „ zond ik daarvan een volkomen verhaal naar *Romen*, verdeeld „ in drie Boeken, en de Boeken in verscheide Hoofdstukken." (Hier mede worden bedoeld zijne *Nederlandsche Historien*, gedrukt in 4to, vertaald door H. GLAZEMAKER, en gedrukt te *Amsteldam* 1673. Het I. Boek, verdeeld in X. Hoofdstukken, bevat het tijdbestek van 1559 tot 1578; het tweede, in VI. Hoofdstukken, van 1578 tot 1593; en het derde, in VIII. Hoofdstukken, van 1593 tot 1609.) „ Ik hebbe (zegt hij verder) de ge„ legenheid waargenomen, om bijzonderlijk in het tweede Boek „ met alle mooglijke kortheid te beschrijven, alle de uitkomsten „ van den voorgaanden Oorlog. En in dit mijn zeer *Kort His„ toriesch Verhaal*, hebbe ik mij voorgehouden, het alleruit„ muntendst Kort Begrip van de Roomsche Historien van *Florus*, „ met oogmerk, om zo na mij mooglijk, die van verre na te „ bootsen, enz."

Hoe

Hoe hij daar in geslaagd zij, is reeds, met de aangehaalde woorden van den Heer HOOFT, beweezen, en hun, die gewoon zijn, de Geschiedboeken van ons Vaderland, ten hunnen nutte, te bezigen, ten overvloede bekend. Doch zij, die anders oordeelen, beschuldigen hem van partijdigheid, en trachten zulks te bewijzen, met de minachting, die hij voor den persoon van Prins WILLEM DEN EERSTEN betoont, met de verachting, waarmede hij de *Onroomschen* behandelt, en wat dies meer zij. Wel is waar, men kan niet zeggen, dat hij onzijdig is; hij was verpligt, om reden van Staat, zulks niet te weezen, als zijnde een Opper-Lidmaat van de Kerk van *Rome;* doch dat hij in alle gevallen zijne partijdigheid doet zien, is eene onwaarheid. Bij het doorbladeren van zijne werken, zal men wel ras ontdekken, dat hij den *Nederlanderen* hunnen verdienden lof niet onthoud. En wat betreft zijne partijdigheid tegen den Prins, en den Godsdienst van den Staat, hoe toch zou hij den Ban des Konings, tegen ORANJE, voor onwettig hebben kunnen verklaaren, indien hij zig, uit hoofde van zijnen Godsdienst, Karakter en Gezantschap, niet als een Ketter wilde doen voorkomen? In dergelijke zaaken houde men dan in 't oog, wie BENTIVOGLIO was, en vergelijke dan zijne schriften met die van F. STRADA en anderen; want dan eerst zal zijne bekwaamheid best gekend worden.

Men denke echter niet, dat ik voorneemens ben, hem als zonder gebreken of misslagen te vertoonen; dat zij verre! ik zou dezelven zo wel als hij begaan, wanneer ik onaangemerkt wilde laaten, het geen hij in zijne *Verhaalboeken*, bl. 19, van de magt en het gezag der Stadhouderen spreekende, zegt; naamlijk: *dat zij de Magistraaten in de Steden alle Jaaren veranderen en vernieuwen;* 't geen onwaar is. Op bl. 15. had hij mede ten onrechte gezegd, dat *alle Magistraaten uit eenen Raad verkooren worden, en dat de grootste Magistraat bestaat uit een of twee Burgemeesteren.* Deeze en soortgelijke misslagen, die hij met alle andere Uitlandsche Schrijveren gemeen heeft, en waarvan zelfs veele ingeboorenen niet vrij zijn, zal men meermaalen in zijne Werken aantreffen. Voor hun, die zijne Boeken niet geleezen hebben, zal ik het volgende hier nog bij voegen, zo om zijne schrijfwijze te doen kennen, als om te doen zien,

dat hij ook de gebreken der zijnen niet ongestraft gelaaten heeft.

In zijne *Nederlandsche Historien*, bl. 18 en 19, leest men het volgende:

„ *De Koning had in de oprechting der Bisdommen* Granvelle, *tot Aartsbisschop van* Mechelen *doen verkiezen, zo om hem tot hoger staat, dan hij te vooren bezat, te verheffen, als om dat hij niet gedwongen zou zijn zich van de Landvoogdes te verwijderen, welker gewoon verblijf te* Brussel *moest zijn, 't welk een plaats is, die onder het Bisdom van* Mechelen *staat. Hij verkreeg ook in 't volgende Jaar* 1650, *door gunste des Konings, het Kardinaalschap, invoegen, dat door deeze vermeerdering van eer, zijn magt en achtbaarheid, in de bestiering grootelijks vermeerderd was.* Antonius, *Kardinaal van* Granvelle, *was de Zoon van* Nicolaas Perenot, *een Borgonjer; Heer van* Granvelle, *die lange tijd en met hooge achting het ampt van Geheimschrijver, in dienst van Keizer* Karel den Vijfden, *bediend had, bij de welken, daarna de Zoon, Bisschop van* Atrecht *geworden, in 't zelfde Ampt, en niet min in 's Vaders gunste gevolgt was. Deeze* Antonius *had in 't school van zijnen Vader, en in de geheimen van deezen Vorst, eerder de kunst van een onbepaalde; dan van een bepaalde bestiering geleerd: en hij, uit* Karels *dienst, in die van* Filips, *met gelijk beleid en macht overgegeeven, en daarna in Nederland, bij de Hertogin van* Parma, *altoos tot een hulp en middelaar van haare heerschappij gelaten, kon zich bezwaarlijk intrekken, om deeze magt te matigen, die den Koninklijken ijver van Spanje hem in de Nederlanden gaf. In tegendeel, hij van natuure verwaant en oploopend zijnde, en van eenen geest gedreeven, die meer naar 't ongewijde, dan naar 't gewijde geleek, wilde liever zijn magt bij den Koning ten toon stellen, dan dezelven verbergen, en schiep vermaak om zelfs in twist en nijt, en eer op een verwaande, dan bezadigde wijze, boven anderen uittemunten. Wat al het overige aangaat, hij was zonder twijffel een groot Bedienaar van den Staat, om de kennis, die hij van verscheidene Taalen en van veele Wetenschappen had, en om de ervarendheid van zo groo-*

te

te dingen, die hij in den dienst van zo een treffelijk Vorst gezien en behandeld had.

Zie daar de gebreken en bekwaamheden van eenen der voornaamste Mannen van dien tijd, in weinige woorden, naar waarheid afgeschetst. BENTIVOGLIO was geboren 1579; in 1598 werd hij Kamerheer van den Paus, naderhand, door Paus PAULUS, tot Referendarius, en Titulair Aartsbisschop van *Rhodes* verklaard, en als deszelfs Nuntius naar *Brussel* gezonden: in die waardigheid bediende de Aartshertog zig van zijnen raad, in de onderhandeling tot het Bestand. Naderhand werd hij Nuntius aan het Hof van *Frankrijk*, en in 1621 Kardinaal. Na den dood van Paus URBANUS dong hij zeer sterk naar de Oppermogendheid van *Rome*, doch overleed in 't *Conclave*, den 7den September 1644, oud zijnde 64 Jaar. Behalven de Boeken, hier vóór gemeld, heeft men nog van hem eenige Brieven, geschreven gedurende zijn gezantschap in de *Nederlanden*. MIRAEUS houd hem ook voor den Schrijver van *de Commentarii rerum Ecclesiasticarum a Clementis VIII. pontificatu ad tempora Urbani VIII.*

BEOOSTER-BLIE, of BLEY, een der Dorpen van 't *Axeler Ambacht*, in *Staats-Vlaanderen*. VAN DER HOUVE zegt, dat, toen voorheen gantsch *Vlaanderen* op eene schatting of jaarlijksche Bede van zekere somme gelds gesteld was, de vier Ambachten, met de Steden *Hulst* en *Axel*, in ieder duizend ponden Vlaamsch geschat waren op agttien ponden, en *Axel* en deszelfs Ambacht daarin zes ponden en vier grooten moest dragen. *Beooster-Blie*, naar gelaage van deszelfs uitgestrektheid, betaalde daarin agt-entwintig schellingen en agt grooten, zijnde de hoogste belasting van alle de Dorpen. Dan dit moet onder de verdronkene Dorpen van dit Ambacht geteld worden, schoon de Polder van dien naam nog in wezen is.

Zie *Handvest Chronijk*, II. Deel, fol. 439.

BEOOSTER-SCHELDE, een der twee kwartieren of deelen, waarin de Provintie *Zeeland*, door de *Schelde*, verdeeld wordt; wordende het eene *Beooster-*, en het ander *Bewester-Schelde* genaamd. In het deel, waarvan wij hier spreeken, vindt men

 het

het Eiland *Schouwen*, met *Duiveland* aan een gehecht, en het Eiland *Thoolen*. Op *Schouwen* zijn twee Steden, *Zierikzee* en *Brouwershaven*; voorts nog, met *Duiveland* te zamen, agt-en-twintig, of, zo als anderen willen, dertig Dorpen, als: *Zuidlandt*, *Rengerkerk*, *onze Lieve Vrouw op Zee*, (voorheen een Kapel in de Duinen) *Duiven* of *Duivendijk*, ('t eenigste Dorp onder *Brouwershaven* behoorende) *Welland*, *Serooskerken*, *Haamstede*, *Burgt* en *Burgtsluis*, *Renesse*, *Onderdijk*, *Lelijendaal*, *Ellemeet*, *Elkerzee*, *Vrijedorp*, *Sommelsdijk*, *Armoederhoek*, *Claus Kinderen*, *Westerschouwen*, (voorheen een vermaarde Koopstad, nu een Baak in Zee) *Dreischoor*, het Hoofddorp) *Zonnemaar*, *Noordthoud*, waaronder het gehucht *Schuddebeurs*; door anderen een Dorp genaamd, behoort. De Heerlijkheden zijn 't Slot *Haamstede*, 't Huis te *Moermont*, 't Huis *Dreischoor*, 't Huis *Zwanenburg*. In *Duiveland* vindt men de Dorpen, *Capelle*, *Nieuwkerk*, *Oudekerk*, *Serjansland*, (welk Dorp, zegt men, voortijds het recht had, geld te mogen munten,) en *Bruinisse* of *Oost-Duiveland*. Doch VAN LEEUWEN telt *Oost-Duiveland* en *Bruinisse* ieder bijzonder; noemende nog *Oosterland*, *Oosterstein* en *Vianen*, die VAN DER HOUVE niet heeft; doch deeze heeft daarentegen *Oosterland*, waarbij (zegt hij) het vervallen Slot *Oosterstein* ligt, behoorende, in 1645, aan den Heere en Mr. KORNELIS DE JONGHE, Raadsheer in den Hoogen Raad. *Oost-Eiland*, bij VAN LEEUWEN, zal, bij VAN DER HOUVE, *Oosterland* zijn, wordende dus ook zo genaamd in de Naamlijst der *Zeeuwsche Predikanten*. De Dorpen *Capelle*, *Ouwerskerk*, *Nieuwkerk* en *Vianen*, behooren onder het gebied van *Zierikzee*. In de *Oude Blaffert der Utrechtsche Bisschoppen*, betreffende hun Geestlijk gebied over de Kerken, Kloosters en Kapellen van *Zeeland*, vindt men nog de naamen van verscheidene Dorpen en Kerken, die bij de Hedendaagsche Schrijvers niet gevonden worden; als: *Jachenkerke*, *Reiniersкerke*, de Kerk *Cursorum* of *van de Boden*, *Miggerschil* en meer anderen, die men dus, met anderen, als *Kerwede*, onder de verdronkene zal moeten tellen; of zij moeten verandering van naam ondergaan hebben. De verdere verdeelingen der Dorpen van 't Eiland *Schouwen* zullen op 't Art. SCHOUWEN gemeld worden. Op het

het Eiland *Tholen* leggen twee Steden, als: *Tholen* en *St. Martensdijk*. De Dorpen zijn *Schakerloo*, *Poortvliet*, *Westerkerk*, *Scherpenisse*, *Stavenisse*, *St. Anne Land*, *Oud-Vosmaar*, *Nieuw-Vosmaar*; voorts *Kempens Hofsteede*, en zo sommigen willen, *Philipslandt*. De Stad *Tholen* volgde, gelijk bekend is, in de Vergadering der Staaten van *Zeeland*, op de verdronkene Stad *Rommersmaal*. De Markgraaf van *Bergen op den Zoom*, die weleer onder de *Zeeuwsche Edelen* verscheen, had deeze Stad beleend. Met de aflossing dier leening verloor zij ook haaren rang, en volgt nu na *ter Goes*. Volgens 's Lands Rekeningen van den Honderdsten Penning, over geheel *Zeeland*, van het Jaar 1641, daar bij gedaan de Polders, tot 1643 op nieuw aangedijkt, bedroeg dezelve 183350 Gemeten en 63 Roeden; die van *Beooster-Schelde* afzonderlijk, 72134 Gemeten en 36 Roeden, (zijnde een *Zeeuwsche* Gemet bijna en halve Morgen *Hollandsch*) zo dat dit de kleinste helft van *Zeeland* is. Wat de gemelde verdeeling aangaat, men vindt dezelve reeds in de oude Graaflijke Brieven. Uit een derzelven, van 1296, ziet men dat hij zijn recht afstond aan ALBERT VAN VOORNE, en dat deze, en zijne Nakomelingen, in *Zeeland*, *Beooster-Schelde*, zou hebben en genieten het vijfde deel der Beden, die aan de Graven en Gravinnen van *Zeeland* zouden worden toegestaan. Over de twee gemelde deelen plagten de Graaven, oudtijds, twee hooge Graavelijke Amptluiden aanteftellen, die Rentmeesters Generaal genoemd werden; staande de een over *Bewester-*, en de ander over *Beooster-Schelde*; het eene Comptoir werd te *Middelburg*, en het ander te *Zierikzee* gehouden. SMALLEGANGE zegt, dat Jonkheer CORNELIS VAN NASSAU, Heer van *Cortegeene*, in 1680, Rentmeester Generaal van *Beooster-* en *Bewester-Schelde* te gelijk geweest is.

Zie in 't vervolg op BEWESTER-SCHELDE, SCHOUWEN en ZEELANDT, enz.

BERCHEM, een Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder het kwartier van *Maasland*. Voortijds behoorde het aan de Hertogen van *Braband*, en is daarna een eigendom geworden van de Generaliteit. Toen, onder de *Spaansche* Heerschappij,

de Bede of Jaarlijksche Schatting van 140,000 guldens van *Braband* gevorderd werd, stond de *Meijerij* (verdeeld in vier Kwartieren, als *Oosterwijk*, *Peelland*, *Maasland* en *Kempeland*,) daarin aangeslagen op 19379 guldens, 16 stuivers en 3 penningen; het Kwartier van *Maasland* droeg daarvan 2249 gl. 15 stuiv. en 9 penningen. Deeze penningen omgeslagen zijnde over de zestien of zeventien Dorpen van dit Kwartier, had *Berchem* daarin te laaten, 41 gl. 2 stuiv. zijnde het laagste van alle andere Dorpen. In 1406 stond het Dorp, te zamen met *Dieden*, in de jaarlijksche Bede, op 53 guld. *Oude Schilden* een derde deel.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van 's Hertogenbosch*, II. Deel, bl. 81 en 89. *Handv. Chronijk*, II. Deel, fol. 367.

BERCHEM, (*Nicolaas van*) geboren in 't Jaar 1624, was de Zoon van PIETER KLAASZOON VAN HAARLEM, die zig allereerst toeleide op het schilderen van Visschen, en naderhand van eenige grootere stukjes, waarin doorgaans een Tafeltje kwam, versierd met allerlei Suikerbanket. NICOLAAS genoot wel het eerste onderwijs van deezen zijnen Vader, maar zocht naderhand bekwaamer Meesters; als VAN GOOIJEN en anderen, die roem in zeezen hunnen Leerling stelden. Het valt niet gemaklijk te zeggen, waarin VAN BERCHEM uitgemunt heeft, vermits hem alles even vaardig en natuurlijk van de hand ging. Hij overleed te *Haarlem*, met den lof van een groot Meester geweest te zijn, Ao. 1683, op den 18 Februarij.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BERCHEM en RANST, een oud Adelijk Geslacht, gesproten uit een jonger Zoon der Heeren VAN MECHLEN. Deeze was ARNOUT BARTHOUT, Heer van *Berchem* en *Ranst*, Zoon van WOUTER DEN TWEEDEN, Heer van *Mechelen*. Zijn oudste Broeder, en opvolger van den Vader, was WOUTER DE DERDE. ARNOUT BARTHOUT leefde in 't Jaar 1212. Zijn eene Zoon, WOUTER VAN BERCHEM, gezegd RANST, heeft door WOUTER, zijnen oudsten Zoon, den stam voortgezet. Deeze trouwde ELISA D'AA, en won bij haar CONSTANTINA VAN BERCHEM, overleeden 1358. Uit hem is voortgekomen JACOB VAN RANST, die ter huisvrouwe had JOHANNA VAN

LAN-

LANDEGEM, waarbij hij teelde WILLEM VAN RANST. Deeze, te heet van hoofd, om zig bescheiden te gedragen, in de tegenwoordigheid van hun, die zig, met sleepende Procesfen, en handelingen, gegrond op de uitvoering van 's Konings Plakaaten, Meester van zijns Vaders goederen maakten, en boven dien een afkeer hebbende van de handelwijzen, die met de *Onroomschen* gehouden werden, begaf zig, in 't Jaar 1587, uit de *Overheerde*, naar de *Vrije Nederlanden*, waarin, en bijzonderlijk in *Zeeland*, uit hem en zijne Gemalinne CATHARINA KOLVE, veele aanzienlijke nazaaten voortgekomen zijn. Onder deze heeft JAN, Zoon van Heer JACOB VAN BERCHEM, gehuwd aan RACHEL DE POTTERE, nagelaten JAN VAN BERCHEM, Ridder, Gecommitteerde ter Rekenkamer van *Zeeland*, wegens de eerste Edelen, en begraven in de *Fransche* Kerk te *Middelburg*. Heer JACOB VAN BERCHEM, Zoon van PIETER, was Hofmeester van Prins MAURITS. Hij trouwde, 1621, ELISABETH VAN SCHOUWEN. Bij SMALLEGANGE vindt men het geheel Geslachtregister van BERCHEM.

Zie zijne *Chronijk van Zeeland*, fol. 719 en 720.

BERCK-EIJK, een Dorp in de *Meijerij van den Bosch*; zie BERGHEIJK. Andere naamen, die men gewoon was BERCK te spellen, zie op BERK, enz.

BERETHE, is een Dorp van 't *Old-Ampt*; en wel het aanzienlijkste in de gantsche Landstreek, tusschen den *Eems* en *Lauwers*; immers het hoogste in de schatting, zelfs na dat de *Dollart* meer dan de helft daar van verzwolgen heeft; dat, echter, van tijd tot tijd wederom is aangewonnen. Voorheen was aldaar een gezelschap van Kloosterjuffers, of Nonnen, 't welk, volgens het zeggen van EMO WERUMENSIS, van daar werd overgebragt naar *Kuzemer*, bij *Sijbaldebuiren*. De Kerk van *Beert*, zo als het nu genoemd wordt, ligt zes uuren gaans oostwaards van *Groningen*. Volgens medegedeelde berichten, is het woord *Beert* of *Beerte* hetzelfde met *Boerde*, dat een oort in eene vruchtbaare vlakte betekent. Ook zegt mijn bericht, dat men verscheidene Dorpen van dien naam vindt in den verdronkenen

Dol-

Dollaart, als: *Capel de beerde*, *Uterbeerde*, *Oosterbeerde*, *enz.*

Zie ALTING, BACHIENE, enz.

BERG, of '*s Heerenberg*. De Graaven, die hier van den naam voeren, zijn hunnen oorſprong verſchuldigd aan het aloude en vermaarde Geſlacht der *Wasſenaaren*: vermits JOHANNES DE TWEEDE VAN WASSENAAR, Heer van *Polaanen*, van *der Lek* en *Breda*, bij zijne Gemalinne MARGRETA VAN DER LIPPE, in de XIV. Eeuw, teelde OTTO, den Stamvader der Heeren of Graaven VAN DEN BERG. Deeze OTTO ontving, met SOPHIA, Erfdochter van FREDRIK, en Heer van '*s Heerenberg*, de Heerlijkheid *van den Berg*, in 't Graafſchap *Zutphen*, niet verre van de Stad *Emmerik*. In 1428 overleden zijnde, liet hij het Graafſchap na aan zijnen eenigen Zoon WILLEM, die, om de veelheid zijner goederen, den toenaam van *de Rijke* had. Zijn Gemalin was LOKKE, Dochter van EVERWIJN, Graaf van *Benthem*. Na zijn overlijden, in 1464, volgde hem zijn Zoon OSWALD, die, in 1468, of, gelijk anderen willen, in 1473, door Keizer FREDRIK DEN DERDEN, tot Rijksgraaf verheven werd In het Jaar 1456 was hij in den echt getreden met ELISABETH, Dochter des Graaven VAN MEURS. Hij ſtierf 1506, en werd gevolgd door zijnen Zoon WILLEM, die door den eenen *de Tweede*, en door den anderen *de Derde* genoemd wordt. Deeze WILLEM, dien wij *den Tweeden* noemen, was, in 1503, getrouwd met ANNA, eene Dochter van Heere JAN VAN BOKSMEER; welke ANNA deezen haaren Man ten Huwelijk aanbragt, de Heerlijkheden *Boksmeor*, *Haps*, *Steevenswaard* en *Spalbeek*; waar van hij, echter, niet lang bezitter was; want hij overleed 1511, nalatende OSWALD DEN TWEEDEN, die in 1546 overleed, en drie Zoonen, benevens ééne Dochter, naliet. WILLEM DE DERDE, zijnde de oudſte Zoon, volgde zijnen Vader. Hij had ter Vrouwe MARIA VAN NASSAU, Dochter van WILLEM, Graave van *Nasſau*, *Vianden*, *Dietz*, *Dillenburg*, Zuster van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN. Hij teelde bij haar agt Zoonen, en even zo veele Dochters, en werd opgevolgd van HERMAN, den oudſten Zoon; deeze overleed in den dienst des Konings van *Spanje*, Ao. 1611, en liet na eene Dochter, MA-

RIA

RIA ELISABETH genaamd, over welke de twee Broeders van HERMAN, FREDRIK en HENDRIK, de voogdij aannamen. Tot jaaren gekomen zijnde, trouwde zij met haaren Neef ALBERT, Zoon van FREDRIK, dien zij *Bergen op den Zoom* ten Huwelijk aanbragt. 't Is bekend dat HENDRIK lang de *Spaansche* zijde aankleefde, en den Nederlanden groot nadeel toebragt. Het Leger der *Spanjaarden* gebiedende, nam hij het Stadhouderschap van *Gelderland* op zig; doch, in het Jaar 1632, de *Spaansche* trotsheid niet langer kunnende dulden, verklaarde hij zig voor de Staaten, en gaf daar van, in eenen openen Brief, aan de Gouvernante der Nederlanden kennis. Zijne eerste Vrouw was MARGARETHA VAN WITTHEM; in 1630 hertrouwde hij met HIERONIJMA CATHARINA, Dochter van GEORG FREDRIK, Graave van *Spaur*, waarbij hij verwekte vijf Dochters. Hij stierf in 't Jaar 1638, nalaatende, behalven gemelde Dochters, nog eenen onechten Zoon HERMAN, die, door den Koning van *Spanje*, genaturaliseerd en met veele voorrechten beschonken werd. OSWALD, mede een Broeder van HENDRIK, werd in den slag bij *Amerongen*, 1586, doorschoten. FREDRIK, die, vóór HENDRIK, Gouverneur van *Gelderland* geweest was, was mede in dienst des Konings, werd Ridder van 't *Gulde Vlies*, en overleed 1618, nalatende, bij FRANSCISKA RAVANEL, Dochter van EUSTACHIUS VAN RATIGNIJ, eenen Zoon, als mede eene Dochter, genaamd ELEONORA CATHARINA FERBONIA, Deeze trouwde, 1634, met FREDRIK MAURITIUS DE LA TOUR D'AVERGNE, Hertog van *Bouillon*, en stierf 14 Junij 1657. Zijn Zoon ALBERT was de eerste, die tot den Graavenstand verheven werd; hebbende, in den jaare 1653, een Memorie op den Rijksdag te *Regensburg* ingeleverd, waarin aangetoond werd, dat het Graafschap *Berg*, voor meer dan vier honderd jaaren, voor eene afzonderlijke Heerschappij erkend was; waarop dan ook aan zijn verzoek voldaan werd. In een tweede Huwelijk verwekte hij een' Zoon, OSWALD genaamd, die zijnen Broeder ALBERT opvolgde. Deeze, in 1710, zonder Kinderen, komende te overlijden, had tot Erfgenaam verklaard FRANCISCUS WILLEM, Graaf van *Hohenzolre*, een Kleinzoon zijner Zuster MARIA KLARA, die gehuwd geweest was met MAXIMILIAAN, Graaf van *Hohenzolre*. FRANCISCUS WILLEM, geboren 1705, verwekte, bij zijne Gemalin

lin MARIA CATHARINA, Dochter van Graave JOHAN CHRISTOPHEL TRUCHES IN ZELL, in 't jaar 1724, eenen Zoon, die JOHAN BAPTIST JOSEPH OSWALD FRANCISCUS genaamd werd. Deeze volgde na zijns Vaders overlijden, in 1737; en, volgens den laatsten wil zijns Vaders, moest de Bisschop van *Roermond* in der tijd hem een Voogd zijn. Deeze voogdijschap werd, na den dood van des Graaven Moeder, door deszelfs Grootmoeder, JOHANNA VICTORIA VAN MONTFOORT, Douariere VAN HOHENZOLRE, den Bisschop betwist. Het Proces, daar over ontstaan, is, naar men zegt, aan den spijker blijven hangen. Een naauwkeurige Lijst der Heeren of Graaven VAN DEN BERG vindt men bij SLICHTENHORST.

Zie daar een schets van Mannen, zo bekend in de Geschiedenissen van ons Vaderland, en bijzonderlijk in den tijd der *Spaansche* Beroerten, dat men zeer onervaren zijn moet, om dezelven niet te kennen. Het is bijna niet mogelijk, van hun bij vergissing te spreeken. En, echter, zien wij dat de kundige WAGENAAR, in het VI. Deel zijner *Vaderlandsche Historie*, van bl. 141 tot 174, hieromtrent zig deerlijk misgreepen heeft. Wij zullen voor een oogenblik toestemmen, dat die voortreffelijke Historieschrijver, door BOR, of door deszelfs Naamlijst van de *Verbondene Edelen*, misleid is, om dat aldaar staat HENDRIK, *Graaf van den Berg.* Maar hoe kon tog de naauwkeurige WAGENAAR deezen neemen voor den *Schoonbroeder des Prinsen van Oranje*, en zeggen, *dat die tegenwoordig was bij 't inleveren van 't Smeekschrift aan de Hertoginne, en op de Vergadering van St. Truijen?* Wij erinneren ons, dat de Heer WAGENAAR veeltijds de gewoonte had, meer van *Uitlandsche*, dan van kleine *Inlandsche Schriften* gebruik te maaken; en mij is bij nazoek gebleeeken, dat J. DE LA PISE, in zijn *Tableau de l'Histore des Princes & Principautè d'Orange*, bl. 362, 394, 395, 403 en 541, evens eens doet als HOPPERUS, op wien WAGENAAR zig beroept. Want van deezen WILLEM, Graave *van den Berg*, spreekende, geeft hij hem nergens dien voornaam, maar noemt hem overal den *Schoonbroeder*, of *Zusters Man* van Prinse WILLEM, of zegt alleenlijk, de *Graaf van den Berg.* Dit, gevoegd bij de Naamlijst van BOR, kan de reden geweest zijn, dat WAGENAAR zig

zig vergist, en HENDRIK voor WILLEM geschreeven heeft. Want alle Historiekundigen zullen zeer gaarne toestemmen, dat in het gantsche tijdbestek der tweejaarige geschiedenissen, van 1555 en 1556, nergens iemant met den naam van Graaf HENDRIK VAN DEN BERG, voorkomt. Alles wat men dan, in de *Vaderlandsche Historie*, op de aangeweezene plaats, van HENDRIK leest, zal moeten begreepen worden tot WILLEM, dien wij hier voor gemeld hebben, te behooren; waarom men ook gerustlijk den naam HENDRIK, volgens het oordeel van den kundigen Heer TE WATER, op de Naamlijst der *Verbondene Edelen*, mag door haalen. De bedrijven van Graave WILLEM VAN DEN BERG vereisschen, schoon niet tot zijnen roem strekkende, dat wij hem eenigzins nader doen kennen. Geen volmaakter schets van hem kunnende voordraagen, dan de Heer JONA WILLEM TE WATER, in zijn *Verbondschrift der Edelen*, gegeeven heeft, zullen wij 't geleide van zijn Hoog Eerw. volgen.

Hij was, gelijk uit het voorheen gemelde blijkt, de oudste Zoon van OSWALD DEN TWEEDEN, en door Huwelijk vermaagschapt aan Prinse WILLEM DEN EERSTEN *van Oranje*; door welke geboorte en huwelijksvermaagschapping hij onder de eersten van den Lande geteld werd; welke eer hij, echter, door zijne onstandvastige bedrijven, niet weinig ontluisterd heeft. In den aanvang der beroerten had man reden te vermoeden, dat hij een even getrouw voorstander der Vaderlandsche Vrijheid zou geweest zijn, als zijn Behuwd-Broeder; want hij verzette zig niet alleen tegen GRANVELLE, maar omhelsde ook de Leer der *Hervormden*, schoon het niet zeker is dat hij hunne Belijdenis ondertekend heeft, hoewel veelen dit uitdrukkelijk melden. Hij was één van de vier honderd Edelen, die het Verbond ondertekenden, en keurde de verrichting der Bondgenooten, ten aanzien van het overgeeven van 't Smeekschrift, goed. Hij vervoegde zig, ten volgenden dage, met hun ten Hove, om hulpmiddelen, ter bereiking van hun doelwit, te beraamen. De Pensionaris WESEMBEEK zegt, bl. 77. „Den vierden April hebbense haare zaaken gereed gemaakt, „maar syn nog niet ten Hoven gegaan, alsõ zy beiden nog te „verwachten de Graven *van den Berg* ende *Cuilemborch*, die „noch niet gekomen waren, den vijfden ten Hove gegaan zijn-

„de,

„ de, kwamen den zesden weder, in de order als daags te voo„ ren, de leste zijnde met die geenen, die boven genoemd ſyn, „ de Graaven *van den Berg* en *Cuilemburg*, die middelertijd „ gekomen waren en goetgevonden hadden het geene gedaan was, „ bl. 81." In deeze gedachte bleef hij volharden, tot op de vergadering der Edelen te *St Truijen*, en deed, gelijk meer anderen, zijn Slot *Heel* of *Hedel* verſterken, en in ſtaat van tegenweer ſtellen. Dan hoe mannelijk hij zig in 't eerst ſcheen te gedragen, toonde hij, echter, wel haast zijne lafhartigheid: want hij was een der eerſten, die zig, zo dra 'er ſcheuring onder de Edelen ontſtond, en 'er zig eene vrees voor de Landvoogdesſe opdeed, met den Koning zogten te verzoenen; biddende zelfs VIGLIUS, met de vleijendſte woorden, zijn voorſpraak te willen zijn, met belofte van een getrouw dienaar des Konings te zullen zijn en blijven. Hier door geraakte zijne achting bij de Edelen in 't voetzant. Bij ALBA, wiens voornaamſte oogmerk was, den Adel uitteroeijen, vond hij geen heul, voor dat hij vernederd was; want de trouwlooze Hertog, in plaats van aan zijne belofte gehoor te geeven, deed hem openlijk indaagen; bij niet verſchijning, bannen, en zijne goederen verbeurd verklaaren. (Zie de *Sententien van Alba*, bl. 70.) Zig dus door zijne onſtandvastigheid in eenen wanhoopenden ſtaat gebragt ziende, keerde hij zig weder tot ORANJE, die hem den last tot het werven van Krijgsvolk aanbetrouwde, ja zelfs eene geheime Briefwisſeling met hem waagde. Men moet tot zijnen lof zeggen, dat hij, van dien tijd af tot in 1572, den Lande veele dienſten deed, door het inneemen van veele Steden en Sterkten, in *Gelderland*, *Friesland*, *Overijsſel* en *'t Sticht* Dan te ras wordt men ontwaar, dat zijne onſtandvastigheid weder den meester over hem ſpeelde; verlaatende hij, op eenmaal, niettegenſtaande zijn aanbod om den Vijand het hoofd te bieden, alle de ingenomene Steden en Sterkten, en met Vrouw en Kinderen, en met alle zijne roerende goederen, de vlucht neemende naar *Westphalen*. Men kan ligtlijk vermoeden, dat de Vijand 'er zig zo ſpoedig Meeſter van maakte, dat die van *Friesland* daardoor in den grootſten angst geraakten, en die van *Zutphen* en *Naarden* duizend redenen hadden, om wraak over VAN DEN BERG te roepen. In den aanvang ſchreef men

men zijn gedrag toe aan lafhartigheid en kwaad beleid, waardoor hij zo zeer in den haat van 't gemeen verviel, dat ORANJE, die geen kans zag, de *Noordhollanders* tot de aanneeming van SONOIJ te doen bewilligen, hun, geveinsdelijk, den Graaf VAN DEN BERG, als Gouvernenr, voorsloeg; doch zij verklaarden hier op, nog liever den weerbarstigen SONOIJ, dan den lafhartigen VAN DEN BERG te willen aanneemen; waarmede ORANJE zijn oogmerk bereikte. *Engeland* werd hem ontzegd; in *Nederland* achtte hij zig niet veilig: dus vond hij, in 't Jaar 1577, zig genoodzaakt, den geveinsden te speelen. Door twee Afgezanten gaf hij den Algemeene Staaten kennis van eenige geheime pogingen der Vijanden; doende tevens zijnen dienst, lijf en goed, ten beste van het Vaderland, aanbieden. Weinig had het gefaalt, of hij zou het vertrouwen der Staaten weder gewonnen hebben, en, benevens de Graaven VAN HOHENLO, tot 's Prinsen Luitenant aangesteld zijn; doch een kwaade pas, dien de *Gelderschen* deeden, gaf hem gelegenheid, zijn verraderlijk charakter, ten nadeele der Nederlanden, in vollen dag te stellen. Graaf JAN VAN NASSAU, over wiens aanstelling tot Stadhouder van *Gelderland* hij zig zeer gebelgd toonde, ontsloeg zig, in 't Jaar 1581, ter oorzaake van den handel met ANJOU, van dien post; waarop de Graaf VAN DEN BERG in deszelfs plaats werd gekoozen. Te meer verwonderde men zig daarover, om dat die van *Arnhem* verklaard hadden, Graaf WILLEM LODEWIJK zijnen Vader te zullen doen opvolgen. Men kan niet ontkennen, dat ORANJE hem, op zijn verzoek, Brieven van voorschrijving verleend had; doch hadden de Staaten van *Gelderland* die Brieven wel ingezien, zij zouden begreepen hebben, dat ORANJE die verkiezing eerder berispte, dan goedkeurde. *Mijn Zwager* (schreef de Prins) *biddende om aanbeveelinge tot het Stadhouderschap, heeft mij verklaart zijne groote lust en begeerte, tot den dienst der gerechtige zaak des Vaderlands. Ik mogte wenschen dat hij die wat eerder beweezen hadde. Doch beter spade, dan nimmer.* Hoe weinig aandrang dit schrijven ook in zig bevatte, werden 'er, echter, eigen belangs halven, gevonden, die zijne verkiezing doordrongen. Met den avond kwam hij binnen *Arnhem*, en aanvaardde zijn ampt. Het leed niet lang, of zijn verraderlijke handel met PARMA werd, door

BARNEVELD en ALDEGONDE, ontdekt, en hij, op 's Prinsen last, gevangen gezet, doch zonder straffe ondergaan te hebben, weder losgelaten; dus men zig verwonderen moet, hoe hij den doorzichtigsten Vorst heeft kunnen misleiden, of men moet den Prins van te groote toegevendheid omtrent hem verdacht houden. Graaf VAN DEN BERG schroomde niet, de allerplegtigste belofte te doen, den Staat getrouw te zullen zijn; nogthans deed hij kort daarna blijken dat bij een' Verrader een eed van weinig belang is; hij verklaarde zig openlijk voor de partij des Konings, in wiens dienst hij en zijne drie Zoonen zig begaven, en daarin ook volhardden, uitgenomen Graaf HENDRIK, die, zo als gezegd is, en wij nog nader zien zullen, zig weder tot der Staaten zijde begaf. Alle de daaden van deezen Graave WILLEM zullen ons, op de beschrijvingen der bijzondere plaatsen, en op andere Artikelen, omstandiger te vooren komen. Het hier ter nedergestelde zij genoeg, om hem als een trouwloozen Bondgenoot, lafhartigen Krijgsbevelhebber, onwaardigen Stadhouder, en voor een' Man, die van WILLEM DEN EERSTEN zo veel als het licht van de duisternis verschilde, te doen kennen.

BERG, (*Hendrik, Graaf van den*) een der Zoonen van den bovengemelden, had zig, gelijk zijn Vader, in dienst des Konings van *Spanje* begeeven. In het Jaar 1607 werd *Erkelens*, door Prins FREDERIK HENDRIK, bij verrassing, ingenomen, en, bij die gelegenheid, deeze Graaf HENDRIK zijn Neefs gevangene. Zijn Broeder FREDRIK, die mede in dienst van *Spanje* was, nam, ter wraake hier over, eenen aanslag op *Aardenburg* voor; doch het verraad tijdig ontdekt zijnde, liep zijn aanslag te niet, en de Verraders ontvingen hunne verdiende straffe. Na dat hij uit zijne gevangenis ontslagen was, scheen het geluk hem meer gunstig te zijn. Om van alle zijne verrichtingen niet te gewagen, zeggen wij alleenlijk, dat hij, in 't Jaar 1621, na het Huis *te Reide* ingenomen te hebben, het beleg voor *Gulik* sloeg, 't welk hij bij verdrag innam, zo als hij ook, in 't volgende Jaar, de Schans *Papemuts* bemagtigde. In 't Jaar 1624, zig van de strenge vorst bedienende, deed hij eenen inval in de *Veluwe*. Het vluchten der Dorpelingen, die niet onder brandschatting zaten, werd algemeen;

VI. D! P. II.

meen; doch de ftrenge koude bragt den Vijand ook veel nadeels toe. Den 21ften van de Maand Februarij veranderde het weder zeer fpoedig: dus hij zig genoodzaakt vond, hals over hoofd de *Veluwe* te verlaaten, 't welk men toen den *Spaanfchen Vastenavond togt* noemde, bij welken naam nog heden een der Historieprenten van dien tijd bekend is. Om den voorttogt van Graaf HENDRIK naar *Holland* te beletten, had Prins MAURITS zig in perfoon naar *Utrecht* begeeven, en orde gefteld tot het openbijten der Rivieren, tot aan den Zeekant toe. De Vijand vertoonde zig wel voor *Arnhem*, doch ondernam geene belegering. Van meer voordeel voor hem was zijn aanflag op der Staaten Leger, in 1606, tusfchen *Emmerik* en *Rees*; doch zo dra het zelve op de been was, vond hij zig gedwongen, met eenig voordeel te rug te keeren.

Toen Prins FREDRIK HENDRIK, in het Jaar 1629, 't beleg voor 's *Hertogenbosch* geflagen had, begaf Graaf HENDRIK VAN DEN BERG zig, in de Maand Meij, aan het hoofd van het *Spaanfche* Leger, op weg, met oogmerk om de Stad te ontzetten; flaande hij zig te *Turnhout* neder. Zijne magt beftond uit 30,000 Knechten, en zeventig Kornetten Paarden. Kort daarna legerde hij zig te *Sprang*; doch hoe meer de Graaf naderde, hoe meer de Prins op zijne hoede was. Vruchtloos deed VAN DEN BERG verfcheidene aanvallen op het Staatfche Leger, en zag dus alle zijne pogingen verijdeld. *Den Bosch* moest zig eindelijk aan den Prinfe overgeeven. Gelukkiger flaagde de Graaf in zijnen togt over den *Yfel*, en deed daarop een tweeden inval in de *Veluwe*, bemagtigde *Amersfoort*, en andere Sterkten; doch het inneemen van *Wefel* deed hem de *Veluwe* wederom verlaaten.

Graaf HENDRIK VAN DEN BERG, in het Jaar 1634, den Koning van *Spanje* een veertig jaarigen dienst beweezen hebbende, begon, uit misnoegdheid over het gezach, dat den *Spanjaarden* in de *Nederlanden* gegeeven werd, een afkeer van dien dienst te krijgen, en werd, gelijk reeds gezegd is, te raade van partij te veranderen. Door den Graaf VAN WARFUSÉ had hij reeds in het voorjaar, in het geheim, met den Prins van ORANJE doen handelen. Na het overgaan van *Venlo* en *Roermonde*, begaf hij zig naar *Luik*, van waar hij, van dit zijn voorneemen en befluit, bij

bijzondere en openbaare Brieven, aan de Infante en aan het Gemeen kennis gaf; nodigende al het Krijgsvolk, dat onder hem of onder de *Spaansche* Veldoversten gediend had, tot voorstand van den Roomschen Godsdienst, zig bij hem te voegen, om de *Spanjaarden* te verjaagen; dan 'er vielen hem minder toe dan hij gedacht had. De Algemeene Staaten beslooten ook, op 's Prinsen raad, op zijnen naam eenig Volk te werven. Te *Brussel* begreep men, dat de *Leuvenaars*, door hem te ontvangen, de onzijdigheid geschonden hadden; doch de Graaf erkende openlijk, dat zij van zijn voorneemen geen kennis gehad hadden. Hij werd te *Brussel* voor eenen landverrader en muiter verklaard, en een belooning beloofd aan elk, die hem in handen wist te krijgen. In het volgende Jaar werd hij, benevens het Volk, dat hij verzameld had, bij voorraad, in eed en dienst van de Vereenigde Gewesten aangenomen. Op deeze wijze was het, dat de Zoon wederkeerde tot hun, die door den Vader verlaaten waren.

Men vindt zijn Afbeeldzel door DELFIUS, door C. J. VISSCHER en door PAULUS PONTIUS.

BERG, (*Gillis van den*) zegt de Heer WAGENAAR, in het Register op zijn *Vaderlandsche Historie*, werd Bisschop van *Deventer*, en wijst ons tot het VI. Deel, bl. 65. Aldaar leest men GILLIS VAN DEN BERGE, Bisschop van *Deventer*; doch hier bij moeten wij aantekenen, dat men niemant op de Lijst der Bisschoppen van *Deventer* gemeld vindt, dan I.) JOHANNES MAHUSIA, II.) EGIDIUS DEL MONTE, en III.) GILBERTUS KOEVERINGS, die ook de laatste was; dus geen GILLES VAN DEN BERG, of VAN DEN BERGE.

Zie *de Oudheden van 't Bisdom Deventer*, I. Deel, bl. 64 tot 102.

BERG, (*Jan van den*) was eerst een leerling van HENDRIK GOLTZIUS, en daarna van den grooten RUBENS, die hem, om zijne bekwaamheid, zo veele achting bewees, dat hij hem tot Rentmeester en Opziener zijner Landgoederen aanstelde; waarom hij zig ook meest te *Yperen* onthield.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BERG, (*Matthijs van den*) Zoon van JAN, werd geboren te *Yperen*, in 't Jaar 1615. Deeze genoot mede het onderwijs van RUBENS, en werd, door een onafgebrokene ſtudie, een vast Tekenaar. Doch het gebrek, dat hij had, van altoos anderen te volgen, was oorzaak dat hij op zig zelven niets durfde ondernemen: en hier door is het, dat men veele Copijen, maar zeldzaam Origineelen van hem vindt. Te *Alkmaar* werd hij in 't *St. Lucas* Gild, in het Jaar 1646, aangenomen, en overleed in 1681. *Aldaar.*

BERG, (*Theodoor van den*) die, wegens zijne geleerdheid, *Utrecht*, zijne geboorteſtad, tot eer verſtrekte, was aldaar Rector der *Latijnſche* Schoole. Van hem zijn eenige ſchriften nagebleeven.

Zie *Aant. op het Bisdom Utrecht*, I. Deel.

BERG, (*Jan van den*) een Man, die aanzienlijke waardigheden, ten dienſte van den Staat, bekleed heeft. In het Jaar 1712 ontmoet men hem als Gevolmagtigde der Kouinginne van *Engeland*, en der Staaten, ter vereffening der geſchillen, over en in de *Spaanſche* Nederlanden; welken post hij ook nog waarnam in het Jaar 1715. In het Jaar 1748, bekleedde hij de Burgemeeſterlijke waardigheid te *Leiden*, en moest, nevens veele braave Regenten, in die en andere Steden, het noodlot ondergaan, ter ſtilling van eene oproerige Gemeente, (ſchoon vooraf ontſlag verzocht hebbende) van hunne Ampten ontſlagen te worden. In 1717 werd hij Burgemeester, en in 1725 Dijkgraaf van *Rhijnland*.

BERGÆ. Keizer OTTO DE DERDE noemt deeze Hofſtede of Hofſtad, in 't Latijn, dus in 't meervoudig getal, ten bewijze dat dezelve op meer dan één heuvel ligt of gelegen heeft. Verder plaatst de Keizer dezelve in de Landſtreek aan de *Schelde*; mogelijk om reden, dat die Rivier toen aan dien kant haaren loop had, of om dat dit kwartier (*Pagus*) zig aan beide kanten van den ſtroom uitſtrekte. Toen ter tijd lagen daar tegenover drie kleine Eilanden, thans onbekend, SPRANGE, WETE-

RANGE en STENINGE. Hedendaags noemen wij het *Bergen*, daar bij voegende *op den Zoom*; want aldus wordt van sommige het Riviertje genaamd, dat aan de Stad van dien naam ten Haven verstrekt. WENDELINUS geeft, in zijne *Sallische Wetten*, deeze Stad den naam van *Barco in Zionis*. MELIS STOKE noemt haar eenvoudig *Bergen*, of *Bergen op den Zoom*, waarvan wij straks breder zullen gewagen.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II.

BERGAN, was de naam, door Graaf DIRK DEN VIJFDEN, in een Giftbrief van 't jaar 1083, gegeeven aan eene Hofstede, gelegen bij *Leiden*, aan den Westkant van den *Rhijn*, waardoor men *Bergen*, hier na volgende, kan en moet verstaan.

Aldaar.

BERGEN, een Dorp in *Noord-Holland* of *West-Friesland*. In een' Giftbrief van Graave ARNOUD, overleden 993, vindt men hier van deeze woorden: *In villa Bergam ab occidente Rheni posita, quatuor Mansis* &c. dat is: *In het Dorp Bergen ten westen van den Rhijn gelegen, vier Mansen.* Waaruit, volgens GOUDHOEVEN, zou blijken, dat de *Rhijn* toen met eenen arm ook dwars door *Rhijnland*, tot aan *Alkmaar* en *Egmond*, tusschen welke beiden dit *Bergen* geleegen is, in Zee geloopen zou hebben. Wij laaten hier van een meer uitgebreider verhaal volgen, dan HALMA 'er van gegeeven heeft. Dit *Bergen* is een zeer aanzienlijke vrije Heerlijkheid in *Kennemerland*, gelegen ten Noorden de Banne van *Schoorl*, *Warmenhuizen* en *Oud-Carspel*; ten Oosten aan de *Koedijk*; ten Zuid Oosten digt onder *Alkmaar*; ten Zuiden aan de *Egmonder Meer* en een gedeelte van *Wimmenum*, en ten Westen met de Duinen aan de *Noord Zee*. De Heerlijkheid bestaat uit vier gehuchten of schependommen, als: *Oudburg*, *Zaanegeest*, *Oostdorp*, waaronder mede begrepen is het noorderdeel van *Wimmenum*, of *het Woud*, en de *Bergermeer*. Doch alle deeze staan onder eene en dezelfde Regeering, en worden onder den naam van *Bergen* begreepen. De Ban van *Bergen* is van een groote uitgestrektheid; zijnde daarvoor in de Archiven aangetekend 1637 Morgen en 4 Roeden. In het Jaar 1748 waren aldaar twee-en-twintig Huizen

meer

meer dan in het Jaar 1632. Omtrent *Bergen* ziet men het aangenaame *Berger Bosch*, of *Woud*, waarin een zeer schoon Heeren Huis staat. Ook vindt men hier het *Rampeubosch*, dat, met deszelfs huizing, in 1738, door den toenmaligen Heer van *Bergen*, van den Heer RAMP gekocht is. Deeze vrije Heerlijkheid is door verscheidene aanzienlijke Geslachten bezeten geweest. Zij was, tot in 't Jaar 1428, eene Ambachtsheerlijkheid, doch werd toen, door Vrouw JACOBA, aan FLORIS VAN HAAMSTEDE, als een vrije Heerlijkheid, vergund. De Baljuw spant aldaar den Vierschaar met zeven Leenmannen; hij is te gelijk Houtvester, en oefent het Jachtrecht met de Meesterknaapen. De Schout zit 'er met agt Schepenen te recht. Verder zijn aldaar twee Burgemeesteren, die twee uit de aanzienlijkste Inwoonders verkiezen, welke *Achtsmannen* genoemd worden, en als Raadsleden in 't bestuur der gemeene zaaken handelen. Van ouds waren die van *Bergen* vrij van de Graaflijke Tollen; welk voorrecht door zekere achtloosheid verwaarloosd zijnde, werd het hun, 1655, door de Staaten van *Holland*, weder gegund. Op den 21sten Februarij des Jaars 1774 vierde men te *Bergen* het tweede Eeuwgetij van deszelfs Kerkverwoesting. De Eerw. Heer ANDREAS KOK, toen Predikant aldaar, deed, bij die gelegenheid, eene zo uitvoerige als geleerde Predikatie, over *Psalm* XLVI: 9. De uitgaave daarvan stelt ons in staat, ten aanzien van het geschiedkundige, veele weetenswaardige zaaken hier bij te voegen. De Leerreden van zijn Eerw. pronkt, aan derzelver voorhoofd, met eene Opdragt aan den Hoog Edelen Hoog Geb. Heere WILLEM LODEWIJK, Graave van *Nassau*, Vrijheer van *Bergen*, enz.

Wat aangaat de oudheid van dit *Bergen*, zijn Eerw. toont, bl. 19. in eene Aanteekening, dat het zelve onder den naam van *Bergum*, op de lijst der *Utrechtsche Kerkvergadering*, reeds in het Jaar 866 bekend was. De Kronijk van *Bergen*, in 't Latijn beschreven, en waar van eene Nederduitsche Vertaaling achter sommige Kaarten van dit Dorp te vinden is, zegt dat *Bergen* van ouds door de Graven bezeten werd, en dat zij de inkomsten dier plaatse, tot apanage en lijfsgebruik, aan hunne jonger Zoonen en Dochteren gegeeven hebben; zie de bewijsen bijgebragt, bl. 21. enz. alwaar men ook de oudheid van de Kerk van *Bergen* aangewee-

weezen vindt; met aantooning uit derzelver grootte, dat het geen Kapel, maar wel degelijk eene Kerk, en wel een Parochie Kerk geweest is, schoon bl. 28. erkend wordt, dat de rechte stichtingstijd duister is. De zwaare Geldboete van vier duizend Kroonen, waartoe die van *Bergen*, door Hertog FILIPS, in de vijftiende Eeuw, verweezen waren, brengt zijn Eerw. bl. 34 bij, ten bewijze van de aanzienlijke volkrijkheid des Dorps in dien tijd. Van bl. 56 tot op bl. 64. geeft de Heer A. KOK eene volledige beschrijving van de zo oude als prachtige eerste Kerk van *Bergen*, en zegt aldaar: *van de Kerk nu kom ik tot het Koor, met haare Zijdgebouwen, ons tegenwoordig herstelde Kerkgestichte*; waaruit wij zien dat de tegenwoordige Kerk voorheen alleenlijk het Koor was: waaruit de grootte van de eerste is afteleiden. Dit Koor heeft de hoogte van zes-en-zestig voeten, zijnde tien voeten laager dan de vorige Kerk. Hij laat daarop volgen eene beschrijving van den eersten Kerk-Toren, en van het overige van het geheele Gebouw, zo ten opzichte van deszelfs oudheid, vermaarde grootte, als van de versierselen; bestaande in Orgel, Predikstoel, Beelden, Wapenschilden en Grafplaats der Vrijheeren en Vrouwen van *Bergen*. Na dit alles naauwkeurig en oordeelkundig verricht te hebben, gaat zijn Eerw. over tot het onderzoek van drie hoofdzaaken: I.) Den tijd der Kerkverwoesting, die zijn Eerw. op goede gronden steld geschied te zijn den 21sten Februarij des Jaars 1574. II.) *Waardoor?* en houd de Heer KOK zulk geschied te zijn door vuur, of, zo als men zig anders zou konnen uitdrukken, door Brandstichting. III.) *Door wie?* dat eenigzins duister schijnt, of het geschied zij door SONOIJ, door zijn Krijgsvolk, of door de *Spanjaarden*. Wat het eerste aangaat, zijn Eerw. gelooft, op reden door hem bijgebragt, dat SONOIJ, schoon van euveldaaden geenzins vrijtepleiten, hier aan, echter, geen deel gehad heeft, en dat het door zijn volk, buiten zijn bevel of toestemming, geschied zoude moeten zijn. Hij treed daarop ten onderzoek, of men niet met meerder grond de alverwoestende *Spanjaarden* daar voor zou konnen houden. Om dit te betoogen, gaat zijn Eerw. de handelwijze der *Spanjaarden* in dien oord na; van het Jaar 1573, en wel na het inneemen van *Haarlem*, en maakt daaruit op een volledig besluit der mooglijkheid,

heid, dat ook dit onder hunne ſchandbedrijven mag geſteld worden; waaraan ieder oordeelkundig Leezer zijn volle toeſtemming geeven zal.

Wat nu aangaat de herbouwing van de nog tegenwoordige Kerk van *Bergen*, die alleen het Koor der verwoeſte Kerk is, om de verwoeſting van 't gantſche Dorp, de vermindering en armoede der Dorpbewooners, (kenbaar uit de tweede Bijlaage, gevoegd achter deeze Leerreden) en andere dringende reden, kon dit niet eerder ter hand genomen worden, dan met het Jaar 1581; in welk Jaar zijn Eerw. aantoont, dat *Bergen* verëenigd was met *Schoorl*, en toen ten Leeraar had ADRIAAN KLAASZ. VAN RAAPHORST of KATWIJK; welke vereeniging ſtand hield tot in het Jaar 1644, wanneer te *Bergen* als Leeraar werd beroepen RUARDUS ACRONIUS, *Ambr. fil.* hebbende van den eerſten af tot op zijn Eerw. (1763) zestien Predikanten gehad. Dat de *Roomschgezinden*, vóór de Hervorming, een vrij talrijke Gemeente uitmaakten, en nog hedendaags de Hervormden in getal te boven gaan, toont zijn Eerw. dus aan: volgens mijne optelling, zegt de geleerde Heer KOK, vind ik thans te *Bergen* 639 Menſchen, van welke 'er 381 tot de *Roomſchen*, en 251 tot de *Hervormden* behooren, die, met 7 zo *Lutheraanen* als *Mennonieten*, 639 Menſchen uitmaaken. De eerſte Pastoor, dien zijn Eerw. heeft kunnen opſpooren, was, in 1571, ADRIAAN MEINERTS; en als vaste Pastoors dier plaatſe, zedert 1645 tot op zijnen tijd, noemt zijn Eerw. 'er agt, waarvan de laatſte was de Heer GERARDUS VAN DELDEN.

Wat aangaat de Heeren en Vrouwen van *Bergen*, daarvan vindt men, bl. 108 tot 111, een naauwkeurige Naamlijst, zijnde de laatst daarop vermelde WILLEM LODEWIJK, Graaf van *Nasſau*, als Vrijheer van *Bergen*, enz.

Deeze korte ſchets zal voldoende zijn, om mijne Leezers te doen bekennen, dat deeze uitgewrochte Leerrede, zo ten aanzien van derzelver algemeen nut, als om de menigvuldige Historie- en Oudheidkundige aantekeningen, een plaats onder de Historieſche Boeken van ons Vaderland verdient, en den Schrijver altoos tot eer zal ſtrekken. Bij dezelve vindt men, in twee afbeeldingen, de gedaante der oude en tegenwoordige Kerk van *Bergen*.

Bergh aan de roer, is een Dorp in het Ampt van *Montfoort*, een groot uur gaans beoosten *Roermonde*. De Rechtbank aldaar bestaat uit vier Schepens. De Roomschgezinden hebben 'er een Kerk, die door een Priester bediend wordt.

Bergh, één der elf Banken van *St. Servaas*, een groot uur gaans beoosten *Maastricht*, in 't Land van *Valkenburg*, onder het welk dit *Bergh* ook zijn aandeel in de gemeene lasten opbrengt; wanneer het Land van *Valkenburg* 50,000 guldens moet opbrengen, draagt *Bergh* of *Berg* daarin 596 guldens 4 stuivers en 2 penningen.

Bergen in henegouwen, in het *Fransch*, *Mons* genaamd, is de Hoofdstad van de Provintie *Henegouwen*, en gelegen aan het Riviertje *de Fouille*, waardoor de Stad in tweeën gedeeld wordt. *Bergen* ligt twee uuren van *St. Guilain*, vier van *Maubeuge*, zeven van *Valenchien* en *Doornik*, en negen van *Brussel*. Van laatstgenoemde Stad loopt een schoone straatweg tot aan *Bergen*, die, in het Jaar 1707, op bevel der Staaten van *Braband* en *Henegouwen*, is aangelegd.

Onbekend is de ouderdom van dit *Bergen*; dit weet men, dat het eerst slegts een Kasteel was, gebouwd op eenen Berg, waarvan ook de naamsoorsprong wordt afgeleid. Dit Kasteel werd, in het Jaar 1618, afgebroken, en de steenen en andere bouwstoffen aan het Koor van de Kerk van *St. Elisabeth* verbezigd. Thans ziet men, op de plaats van het Kasteel, een hoogen Toren, die verwonderlijk fraai gebouwd is; rondsom denzelven ligt de Stad in eene moerassige vlakte; zijnde, echter, van zeer goede Bolwerken en drie Grachten voorzien. Zij wordt voor een der sterkste Steden der *Oostenrijksche Nederlanden* gehouden.

Wat de Historie deezer Stad betreft; verscheidene maalen is zij ingenomen geweest, en heeft zeer veel, door de rampen van den oorlog, geleden. Graaf lodewijk van nassau maakte 'er zig, in het Jaar 1572, bij verrassing, Meester van, door middel van eenige Soldaaten, die als Wijnkoopers gekleed waren. Alba verzamelde al zijne magt, om *Bergen* te heroveren; het geen hem ook gelukte: en dus was de Graaf genoodzaakt, het weder te

ver-

verlaaten. In het Jaar 1678, kort voor het sluiten van den *Nijmeegschen Vrede*, gelukte het Prinse WILLEM DEN DERDEN, het Leger der *Franschen* voor *Bergen* te slaan. In 1691, bevond LODEWIJK DE VEERTIENDE zig in Persoon voor deeze Stad, deed dezelve, door het inwerpen van Bomben, geheel verwoesten, en dwong haar dus onder zijn geweld te bukken. Met den *Rijswijkschen Vrede* weder aan *Spanje* afgestaan zijnde, maakten de *Franschen*, na den dood van Koning KAREL DEN TWEEDEN, 'er zig weder meester van. In 't Jaar 1709, werd *Bergen*, door EUGEEN en MARLBOROUGH ingenomen. Van toen af, tot aan het begin van 1716, hadden de Staaten der Nederlanden 'er bezetting in; doch, op den 13den Februarij van dat Jaar, moest de Stad, volgens 't *Tractaat van Barriere*, aan de Keizerlijken ingeruimd worden, zo als ook geschiedde: Gebeurtenissen, waarvan de Nederlandsche Historieschrijvers van die tijden omstandig gewaagen.

BERGEIK, een Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, gelegen tusschen *Lommel* en *Eindhoven*, bijna vier uuren van de laatstgemelde plaats. De oude naam van dit aanzienlijk Dorp, was *Eik* of *Eikenburg*. In het Jaar 1468 werd het, door KAREL DEN STOUTEN, tot een Stad verheven; welk voorrecht door de Ingezetenen veronachtzaamd is; zijnde de Plaats zonder Poorten of Muuren gebleeven. 'Er zijn nog eenige overblijfzels te zien van een oud Slot, dat door den *Spaanschen* Veldheer MONDRAGON verwoest werd. De Jaarmarkten, schoon vijf in getal, beduiden 'er weinig of niets. De Kerk aldaar is een fraai en groot Gebouw, met een Torentje, Klok en Uurwijzer voorzien. De Roomschgezinden hebben 'er twee Kerkhuizen, één in het Dorp, en één niet verre van het zelve, op den *Luikschen Bodem*. Het getal der Huizen beloopt 'er op 320. De Bede wordt gesteld op *f* 806-1-12; de Verponding op *f* 2800, en de Gemeene Middelen op 1329 gl. 14 stuiv. en 10 penn. *Begeik* maakt, met *Westerhoven* en *Rijthoven*, een zelfden Rechtbank uit, bestaande uit drie Schepenen van die Plaats, en twee der andere twee Dorpen, waaronder de kleinere Dorpjes *Borkel* en *Schaft* behooren. De Ingezetenen geneeren zig meest met den Landbouw en Veehoederij. Ook wordt 'er sterke handel in Menschenhair voor de Paruikemakers gedreeven.

BER-

BERGEN OP DEN ZOOM. *Het Markgraaffchap* van dien naam grenst, ten Noorden, aan het *Hollandsch Diep*, ten Oosten aan de Baronnij van *Breda* en het Land *van Rhijn*; ten Zuiden aan de Stad en het Rechtsgebied van *Zantvliet*, en ten Westen aan *Zeeland*; wordende dus dit gedeelte van *Staats-Braband* daar van gefcheiden door de *Schelde*, en het Riviertje *de Eendragt*. De grootte is, van het Noorden naar 't Zuiden, negen uuren gaans lang, en van 't Oosten naar het Westen, vijf uuren breed. Het Land is vruchtbaar in Graanen en Hout; ook heeft men 'er goede Weilanden. Oudtijds was dit Landfchap een gedeelte van 't Graaffchap *Strijen*, welk Graaffchap, in vroegere Eeuwen, met meer Nederlandfche Leenen, als een Vrijgoed bezeeten werd, zonder van den Graaf, of van eenigen anderen Vorst, afhangelijk te zijn. Doch omtrent den aanvang van de twaalfde Eeuw, werd het verdeeld, en verloor den tijtel van Graaffchap. Dus geraakte het Land van *Strijen*, na eenigen tijd onder bijzondere Heeren geftaan te hebben, onder *Holland*, en het overige deel, zijnde het Land van *Breda*, waaronder toen ook *Bergen op den Zoom* begreepen was, onder *Braband*. In dien ftand werd het een reeks van Jaaren bezeten, door bijzondere Heeren, die Leenmannen van de Hertogen van *Braband* waren, tot dat het eindelijk, door het Huwelijk van HENRIK VAN LEUVEN met eene Erfdochter uit den Huize van *Breda*, en van ARNOLD VAN LEUVEN met ELISABETH, Vrouwe van *Breda*, in 't Huis van *Leuven* geraakt is.

Na den dood van ARNOLD, voorgevallen in 1283 of 1284, ontftond 'er, over zijne nalatenfchap, verfchil, tusfchen RAZO VAN GAVEREN, die Heer van *Liedekerke* was, en GERARD VAN WEZEMALE, Heer van *Kwabeeke*. De eerfte, zeide men, had ter Vrouwe eene Dochter uit den Huize van *Breda*; en de laatfte bewees dat zijne Moeder uit dat zelfde Huis gefprooten was. Doch volgens het fchrijven van anderen, dat ook meest met de waarheid fchijnt overeen te komen, hadden zij ieder een Dochter van gemelden ARNOLD gehad. Hertog JAN VAN BRABAND befliste hun gefchil, in het Jaar 1287, en wel op deeze wijze: RAZO kreeg tot zijn aandeel de Stad en de helft van het Land van *Breda*, met alle de Leenen, die daar van afhingen: GERARD werd een gelijk gedeelte toegeweezen, waaronder was de Stad

Ber-

Bergen op den Zoom, welks Land, van dien tijd af, den naam van *Bergen op den Zoom* droeg.

GERARD, die den tijtel van Heer van *Bergen* aannam, liet drie Zoonen na, waarvan de oudste, zijnde ARNOUD, hem opvolgde. Deeze liet na twee Dochters, MACHTELD en MARGRIET. MACHTELD volgde haaren Vader in 't bezit; zij baarde haaren Gemaal, ALBERT VAN VOORNE, één Dochter, JOHANNA genaamd, die, na den dood van haare Moeder, Vrouw van *Bergen* werd. Zij had ten Man JAN VAN MONJOI, Heer van *Valkenburg*; zonder Kinderen stervende, verkocht deeze de Heerlijkheid *Bergen* aan HENDRIK VAN BAUTERSEM, die met een Dochter van den jongsten Zoon van GERARD gehuwd was. JOHANNA VAN BAUTERSEM, Dochter van eenen Kleinzoon van HENDRIK VAN BAUTERSEM, huwde met JAN VAN BRABAND, of van GLIMES, Zoon van zekeren JAN VAN BRABAND, die een natuurlijke Zoon was van JAN DEN DERDEN, Hertog van *Braband*, wien zij *Bergen* ten Huwelijk bragt. Zij baarde, behalven andere Kinderen, een Zoon, JAN, bijgenaamd *met de Lippen*, wiens afbeeldzel men in een onzer oude Chronijken vindt. Hij had ter Vrouwe MARGRIET VAN ST. SIMON, die, om haare ongemeene schoonheid, *la belle blanche de St. Simon* genaamd werd. Van tien Kinderen, die hij bij haar teelde, volgde JAN hem op, als Heer van *Bergen*, die hetzelve weder naliet aan zijnen Zoon ANTONIE. Door middel van zijnen rijkdom was hij in staat, Keizer KAREL DEN VIJFDEN merkelijke diensten te doen; hij schoot dien Vorst, op één keer, zo veel gelds, dat hem de Stad en 't Land van *Tholen* daarvoor verpand werden; de Vorst betoonde hem zo veel gunst, dat hij, in het Jaar 1533, zijne Heerlijkheid *Bergen op den Zoom* tot een *Markgraafschap* verhief, welken Tijtel het nog heden draagt. Zo veel Keizer KAREL in Karakter verschilde van zijnen Zoon FILIPS, die hem opvolgde, zo veel verschilden hunne handelwijzen omtrent den tweeden Markgraaf, JAN VAN GLIMES: want deeze volgde zijnen Vader op, en werd, onder de Regeering van den bloeddorstigen FILIPS, naar *Spanje* gezonden, om vertoogen te doen, wegens de tirannij der *Spanjaarden*. FILIPS en ALBA, zo bloeddorstig als hebzuchtig, weetende dat Heer JAN geene Kinderen had, deed de eerste hem door vergif ombrengen, de andere zijn Marquisaat

aan-

aanslaan, en ten behoeve des Konings verbeurd verklaaren. FILIPS bleef 'er bezitter van, tot in 't Jaar 1577; in welk Jaar het aan JAN, Heers van *Merode*, die met een Zuster van het ongelukkig slagtoffer van Staat gehuwd was, werd afgestaan aan deszelfs Dochter MARGREET. Zij was, in 1571, gehuwd aan JAN VAN WITHEM, Heere van *Berseele*, dien zij drie Dochters baarde. De oudste van die bragt het Markgraafschap van *Bergen* ten huwelijk aan HERMAN, Graaf *van den Berg*, zo als wij, bij de melding van de Heeren of Graaven VAN DEN BERG, gezien hebben. Uit dit huwelijk kwam niet meer dan ééne Dochter voort, MARIA ELISABETH genaamd, die haaren Neef ALBERT ten huwelijk had. De eenige Dochter, uit dit huwelijk, MARIA ELISABETH, trouwde ETHEL FREDRIK VAN HOHENZELREN. Deeze teelden mede slegts ééne Dochter, HENRIETTE FRANÇOISE, die, in den echt trad met FREDRIK MAURITS DE LA TOUR D'AUVERGNE, Graaf van *Auvergne*, die 1707 overleed, en het Markgraafschap *Bergen* naliet aan zijnen Zoon FRANÇOIS EGON. Deeze trouwde, in dat zelfde Jaar, met MARIA ANNA, Dochter van FILIPS, Hertog van *Aremberg Aarschot*. Met zijn overlijden (in 't Jaar 1710) bleef zijne Dochter MARIA HENRIETTA, die, in 1722, de Vrouw werd van JAN CHRISTIAAN, Hertog SULSBACHS Erfgenaame; zij overleed den 27sten Julij 1728, nalatende eenen Zoon, KAREL FILIPS THEODOOR, die haar opvolgde; hij was 1724 geboren, en werd naderhand Keurvorst van de *Paltz*, Hertog van *Sulsbach* en *Gulik*, en Paltzgraaf aan den *Rhijn*. Gedurende zijne minderjaarigheid bekleedde zijne Grootmoeder, de Hertoginne Weduwe van ARREMBERG AARSCHOT, de voogdij over hem. Hij werd Keurvorst van de *Paltz* 1742, en van *Beijeren* 1777. Zijne Gemalin was MARIA AUGUSTA, Dochter van den Erfprins van *Sulsbach*.

De oppermagt over dit Markgraafschap berust bij de *Algemeene Staaten*; en hetzelve een Leen van *Braband* zijnde, is de Markgraaf verpligt, hulde te doen voor den Raad van *Braband* in '*s Hage*. Als een gevolg dier oppermagt, heffen de *Algemeene Staaten* dezelfde of dergelijke lasten, als in de andere Generaliteit Landen; dan tot het invoeren van nieuwe belastingen wordt de goedkeuring van den Markgraaf vereischt. Ook zijn de Polders,

ders, *Fijnaart* en *Heiningen*, vrij van lasten aan den Staat te betaalen, uitgenomen den Honderdsten Penning en belastingen op de verteering, welke zij aan den Prins VAN ORANJE betaalen, die daar uit de Vesting van de *Willemstad*, en de Schans *Berlike* moet onderhouden. De Markgraaf heeft, buiten dit alles, heerlijke voorrechten; als, de aanstelling van alle Rechters en Regeeringspersoonen in het gantsche Markgraafschap, zonder dezelven aan Hunne Hoog Mog. te moeten voorstellen; ook wordt 'er het recht in zijnen naam bediend. Hij bezit 'er het recht van verbeurdverklaaring der goederen van Misdadigers, die aan den lijve gestraft worden. Dan, over het verleenen van pardon van een uitgesproken doodvonnis is meermaal verschil ontstaan, tusschen den Markgraaf en de Algemeene Staaten. Nog 't Jaar 1748, verbeeldde de Markgraaf zig, dat dit recht aan hem behoorde, uit kracht van een oud recht, dat de Graaven VAN STRIJEN voorheen bezeten hadden. De *Algemeene Staaten* oordeelden, dat met het recht van oppermagt, over de Generaliteits-Landen, ook het recht van kennisneeming van doodslagen, die in dezelven voorvielen, aan hun vervallen was, en dat wel volgens den inhoud van een Plakaat van 6 September 1661. (Zie *Groot Plakaatboek*, II. Deel, fol. 2670.) In het gezegde Jaar 1748, deed de Markgraaf te *Brussel* een vertoog overleveren, waarbij hij beweerde, dat dit Markgraafschap alle de vorrechten van een Vrijleen behoorde te genieten, en onderworpen was aan de opperste magt der Vereenigde Staaten. Deezen draalden, door de omstandigheden van tijd, eene geruime wijl, eer zij op dat Vertoog deeden antwoorden. Dan de tijd naderende, dat de Franschen *Bergen op den Zoom* stonden te ruimen, deed de Markgraaf hun een Protest ter hand stellen, dat door hen aan de Gemagtigden der Staaten, met hun te *Brussel*, over de ontruiming der plaatsen in onderhandeling zijnde, overgegeeven werd. Dus vonden de Staaten het nodig, met den aanvang van 't Jaar 1749, het gemelde Vertoog en Protest op de volgende wijze te beantwoorden:

„ Dat het voorgewend regt van den Markgraaf gebouwd was,
„ dat het zelve geweest zoude zijn een gedeelte van het *aloud*
„ *Graafschap Strijen*, en dat het daarvan afgescheiden, onaf-

„ hang-

„ hanglijk zoude gebleeven zijn, van de *Hertogen van Braband*, doch dat het onderzoek deezer stellingen, het doorbladeren van veele oude schriften vorderde, dat de Staaten niet te vergen was. Dat zij meende te konnen volstaan met de aanwijzing van hun regt, op dit Markgraafschap verkregen bij plegtige verdragen, na de oprechting hunner Republiek. Dat de opperste magt, over dit Markgraafschap hun, bij het derde lid der Munstersche Vrede was afgestaan, op gelijke wijze als zij die over de Vereenigde Gewesten bezaten. Dit bij ('t IV. Art. van) de Nijmeegsche en ('t VII. Art. van de) Rijswijksche Verdragen, waarop de Keurvorst zig beriep, niet anders was vastgesteld, dan dat des *Graaf van Auvergne*, Kolonel in Franschen dienst, hersteld zou worden in 't bezit van 't Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*, 't welk ter oorzaak van den Oorlog, verbeurd verklaard was, en in alle de voorregten, welken hij, in 't zelven, bezeten had, voor het verklaaren van den Oorlog. 't Was 'er dan wel verre van af, dat dit Markgraafschap, toen als een vrij leen hersteld geweest; of dat door die Verdragen, eenige verandering gemaakt zou zijn, in dat van Munster, gelijk men beweerde (*) Dewijl

„ nu

(*) De Inhoud van 't Tractaat, en wel het III. Art., waarop de Algemeene Staaten zig beriepen, is als volgt: *Een yegelyck sal behouden en datelyck gebruycken, de Landschappen, Steden, Plaetsen, Landen en Heerlyckheden, die hy tegenwoordigh houdt en besit, sonder daer in getroubleert of belet te worden, directelyck nogh indirectelyck, in wat manieren dat het zy, daer onder men verstaet te begrypen de Vlecken, Dorpen, Gehugten en platte Landen, die daer van dependeeren: En sullen dienvolgens de geheele Meijery van 's Hertogenbosch, als mede alle de Heerlyckheden, Steden, Kasteelen, Vlecken, Dorpen, Gehugten en platte Landen, dependeerende van de voorschreeve Stadt en Meijery van 's Hertogenbosch, Stadt en Marquisaet van Bergen op Zoom, Stadt en Baronny van Breda, Stadt van Maastricht, het Resfort van dien, als ook het Graefschap*

van

„ nu dit verdrag zo wel als de twee anderen ten grondslag gelegd „ was, van het tegenwoordige Verdrag van *Aken*, verstonden de „ Staaten, dat hun regt van oppergezag over *Bergen op Zoom* „ niet de minste krenking geleden hadt bij dit verdrag, en dat „ het 'er veel eer op nieuws door was bevestigd geworden. „ Ook wisten de Staaten niet, dat de Markgraaf van *Bergen op* „ *Zoom*, tusschen de Munstersche Vrede en den Oorlog die met „ de Nijmeegsche Vrede geëindigt was, en tusschen de Nijmeeg- „ sche Vrede, en den Oorlog op welke de Rijswijksche Vrede „ gevolgd was, meerder voorrechten had genooten, dan voor „ hij de jongste onlusten had genooten, doch zij waren overbo- „ dig, om des aangaande de nodige Vertoogen, van wegens zij- „ ne Keurvorstelijke Doorluchtigheid, te ontvangen, zijnde zij „ niet gezind, iemant in zijn wettig Regt te kort te doen." Van de zijde des Markgraafs bleef men nog al aandringen op een ouder recht, welk men met uitvoerige Vertoogen zogt te staaven; doch de Staaten meenden de reden daarvan genoegzaam wederlegd te hebben, en hielden de Onafhangelijkheid staande; waarbij de zaaken dan ook bleeven berusten.

Wat de Inkomsten van den Markgraaf aangaat, dezelven zijn zeer aanzienlijk, en ontstaan uit de verbeurdverklaaring der goederen, uit de goederen der Bastaarten, uit die der geenen, welke zonder Erfgenaamen sterven, en uit den aanwas van nieuwe Landen, die de Zee opwerpt. Doch de voornaamste inkomsten ko-

van Vroonhof, de Stad Grave, en de Lande van Kuick, Hulst, de Balliage van Hulst, en Hulster-Ambagt, als oock Axler-Ambagt, gelegen bozuyden en benoorden Geule, mitsgaders de Forten, die de gemelde Heeren Staeten jeghenwoordigh inhebben, en 't Landt van Waes, en alle andere Steden en Plaetsen; dewelcke de gedachte Heeren Staeten houden in Brabant Vlaenderen en elders, blyven aen de voorschreven Heeren Staeten, in alle derzelve regten en deelen van Souverainiteit, en Superioriteit, niet uitgesondert, en even gelyk als zy zyn, houdende die Provintien van de Vereenigde Nederlanden, enz.

komen voort uit de Domeinen, uit eenige Heerenrechten, en die van het begeeven der ampten. Men zegt dat dit, in de veertiende Eeuw, jaarlijks reeds 100,000 guldens opbragt. Van 1701 tot 1714, beliepen deeze inkomſten, jaarlijks, 74,304 guldens en 14 ſtuiv. van 1714 tot 1724, 97,350 gl. en 15 ſtuiv. doch na dien tijd konden ze, jaarlijks, niet veel boven de 80,000 guldens haalen, en na de laatſte belegering niet boven de 65 of 66,000 guldens. Niet tegenſtaande deeze inkomſten, is het Markgraafſchap met zwaare ſchulden belaaden, en 'er moet, van de gemelde inkomſten, jaarlijks, 50 of 60,000 guldens aan Interesſen betaald worden.

De Domeinen en Heerenrechten van den Markgraaf zijn, in de Stad *Bergen op den Zoom*, het Kasteel, een Water- en Wind-Koorn-Molen, de Lombard, eene jaarlijkſche Rente van 11 gl. 2 ſt. en 6 p. op twee Huizen, een jaargeld van 50 gl. die door ieder Brouwer, en één van 24 gl. die door ieder Builer betaald moeten worden. Daarenboven betaalen deeze laatſte 24 gl. als zij in 't Gild komen. De Brouwers moeten, om de zeven Jaaren, ieder nog 36 gl. betaalen, voor de vernieuwing van hun Octroi. Ook betaalen de Vleeschhouwers, jaarlijks, ieder 39 gl. en eenige penningen, en 50 gl. bij hunne inkomst in het Gild. Het Gevangenhuis met een Huis daar onder, is mede een eigendom van den Markgraaf; ook behoort aan hem de Waag, de Vleeschhal, en het recht tot een Bank op de Vischmarkt.

De Domeinen in 't *Wester-* en *Zuider-kwartier* brengen meer dan 24,000 gl. op. De Tienden der Polders van *Auvergne* en *Glimes* beloopen, jaarlijks, bijna 2800 gl. Een Landhoef onder *Halſteren* doet aan huur, jaarlijks, 230 gl. 12 ſtuiv. Van het hout dier Hoeve komt 80 gl. jaars. Behalven het recht van de Visſcherij, beloopt de honderſte van de Kapoenen en Ganzen in die Polders, jaarlijks, bijna 300 gl. Het aandeel in de Gorsſingen of aangewonnene Landen van het *Noordland*, brengt bijna 100 gl. jaarlijks op. De Landerijen, die hem in *Kruisland*, *Ringveld* en *Vosmeer* behooren, worden voor omtrent 2000 gl. verhuurd. De Opperjagermeeſter betaalt aan den Markgraaf, uit de Inkomſten der *Kastelenij* van *Wouw*, 's jaars 250 gl., die van zijne Wedde, welke op 700 gl. jaars geſchat wordt, afgetrok-

ken

ken worden. Ook bezit de Markgraaf, omtrent het Kasteel van *Wouw*, twaalf en een half morgen Lands, dat met hoog geboomte beplant is.

De Domeinen van het *Oosterkwartier* worden geschat, jaarlijks, op te brengen bijna 11,000 gl. Van de honderften van *Rozendaal* en *Nispen* komt jaarlijks circa 200 gl. De Inkomften van *Zand* baar buiten, met de tienden, de honderften, de overtogt der Rivieren en andere Renten, beloopen jaarlijks ten minften 13,000 gl.

De Domeinen van het *Noorderkwartier*, beftaande in agtien Hoeven en eenige Landerijen, met de tienden van *Fijnaart*, de *Heiningen* en daarvan afhangende Polders, de overtogt der Rivieren, en nndere Renten, brengen jaarlijks bijna 34,000 gl. op. Bij dit alles moeten nog gevoegd worden, de toevallige inkomst, fpruitende uit den verkoop der ampten, inzonderheid die van Drosfaart, Schout, Secretaris, dat in tien Jaaren meer dan 30,000 gl. opgebragt heeft. Hier uit zien wij, dat dit Markgraaffchap in vier Kwartieren verdeeld is, waaronder noch de Stad *Bergen op den Zoom*, noch de Heerlijkheid *Bergvliet* behoort.

Onder het *Westerkwartier* behoort het Land van *Wouw*, de Dorpen *Wouw*, *Moerftraaten*, *Voorenseinde*, *Halfteren* en *Noordgeest*, de Polders *Auvergne*, *Glimes* en *Beiemoer*.

Het gantfche platte land des Markgraaffchaps brengt den Staat, behalven de gemeene Middelen, ruim 44,500 gl. aan verpondingen op. De Beden beloopen 8250 gl. en dit deel in de verpondingen ruim 12,500 gl.

Het *Zuiderkwartier* bevat in zig, de Dorpen *Asfendrecht*, *Woensdrecht*, *Hoogerheiden*, *Huibergen*, *Putten* en *Borgvliet*; in de verpondingen draagt dit iets meer dan 4000 gl. jaarlijks.

Onder het *Oosterkwartier* behooren, 't Vlek *Oudenbosch*, de *St. Maartens Polder*, de Dorpen *Oud Gastel*, *de Hoeve*, *Rukveen* en *Zegen*. In de Verpondingen draagt dit ruim 22,800 gl. En onder het *Noorderkwartier*, het Rechtsgebied van 't Zand daar buiten, dat van *Fijnaard* en dat van de *Heiningen*. *Ruigenhil*; dat 'er voorheen mede onder begrepen was, behoort nu tot de *Willemftad*. Dit deel draagt in de Verpondingen bijna 4200 guldens; waarvan 't Zand alleen 3350 guld. en 19 ftuiv. draagt.

De Regeering van dit Markgraafſchap beſtaat uit een Leenhof, of Hof van Juſtitie, op het welke men zig van alle Vonnisſen, over burgerlijke rechtzaaken, in de rechtbanken ten platte Lande geweezen, beroepen kan. Dit Hof beſtaat uit eenen Stadhouder, zeven Leenmannen, en eenen Griffier, die allen door den Markgraaf, *ad vitam*, worden aangeſteld; doch zij moeten van den Gereformeerden Godsdienst zijn. Van deezen Rechtbank zijn alleen de Pachters of Collecteurs van de gemeene Middelen uitgeſloten, die in geval van *fraude*, door de Overheid van *Bergen op den Zoom*, als gedelegeerde Rechters, te recht geſteld worden. Onder het beſtuur van dit Hof behooren alle de Leenen, die van dit Markgraafſchap afhangen, en daar binnen en buiten geleegen zijn. De zitting van deezen Rechtbank wordt gehouden op het Kasteel te *Bergen op den Zoom*; waarop ook bijeen komen de Raad en Rekenkamer van de Stad en het Markgraafſchap, beſtaande de Leden daar van uit twee Raaden, één Theſaurier Generaal, één Griffier en één Ontvanger. Welke Raad het beſtuur heeft over alle de *Dominalia*, Heerlijke, en *Regalia*, Koninglijke Rechten, van den Markgraaf, en Geldmiddelen; in afweezigheid van den Markgraaf geſchiedt door denzelven de aanſtelling, op vervalling der openſtaande ampten, als van Droſſaart, Schout, Secretaris, enz.

Verder zijn aldaar twee Rentmeeſters der Domeinen, en gelijk reeds gezegd is, één Houtvester, die verſcheidene mindere Bediënden onder zig heeft.

De Rechtbanken op het platte Land beſtaan uit een Schout, eenige Schepens, een Secretaris en Gerechtsboden. Ieder der vier kwartieren houd bijzondere kwartiersdagen, die door den Droſſaart van ieder kwartier beſchreven worden. Eene algemeene vergadering, die nu en dan beſchreven wordt, geſchiedt doorgaans door den Raad- of Reken-kamer.

De Heemraadſchappen, die 'er veertien in getal zijn, beſtaan ieder uit één Dijkgraaf, eenige Gezwoorenen, één Penningmeeſter en één Boekhouder.

De Bedienden van den Algemeenen Staat beſtaan uit vier Ontvangers. Ook heeft het Collegie ter Admiraliteit in *Zeeland*, binnen *Bergen op den Zoom*, één Licentmeester, één Controlleur, en vier Commiesſen ter Recherche.

Het

Het getal der Gereformeerde Kerken maakt, die van *Steenbergen*, *Kruisland*, *Lillo* en *Liefkenshoek* daaronder, een getal van negentien uit, die door zeventien Predikanten bediend worden. De Roomschgezinden zijn 'er menigvuldig.

BERGEN OP DEN ZOOM, de Hoofdstad van het Markgraafschap van dien naam, van wier oorsprong het onzeker is; of die ontleend zij van het Watertje zo genaamd, dan wel van haare gelegenheid, aan den Zoom van *Braband*, of den kant der Zee; voor welk laatste wij het liefst zouden zijn, om reden, dat uit eenige van Stads oude Papieren schijnt te blijken, dat, in 't Jaar 1400, dit Watertje, niet de *Zoom*, maar een *Waterloop*, en daarna de *Vaart* genoemd werd, zijnde in 1530 veranderd of verleid, om turf uit de Moeren binnen de Stad te brengen, en met den aanvang van den *Spaanschen* Oorlog gestopt, ter versterkinge van de Stad, om de Valleijen ten Oosten onder Water te zetten. Dit Watertje, dat men *den Zoom* noemt, neemt niet verre van de Stad zijnen aanvang, loopende door de Stad in de *Schelde*, op eenige kleine Bergjes, die te zamen eenen kleinen Heuvel uitmaaken, omtrent zeven uuren bewesten *Breda*, en een groot uur ten Zuid-Oosten *Thoolen* in *Zeeland*. Binnen de Stad draagt het den naam van de *Grebbe*, en de stroom daarvan onderhoudt de diepte van de Haven. Wat aangaat de oudheid van *Bergen*, op het Art. BERGÆ hebben wij gezien, dat ze reeds in wezen was, toen Keizer OTTO DE DERDE regeerde, van 't jaar 983 tot het jaar 1022; en zo men, door *Bergen op den Zoom*, *Bajorzuna* verstaan moet, zou het, reeds in 't jaar 880, door de *Noormannen* verbrand zijn. Zekerder is het, echter, dat deeze Stad omtrent het jaar 1287, door GERRARD VAN WEZEMALE, allereerst met muuren omringd is, en dat dezelve, in 1395, door Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, met de vrijheid van Tollen door gantsch *Holland* en *Zeeland* begiftigd is geworden; welk voorrecht door MAXIMILIAAN en MARIA bevestigd werd.

De Sterkte van deeze Stad bestond voorheen in het Hoornwerk *Bekäf*, dat voor den *Ham* ligt. De beroemde Vestinghouwer M. COEHOORN had, in de Jaaren 1690 en 1700, het opzicht over derzelver versterking. De Wal, die bijna een uur in den omtrek haa-

haalen kan, was voorzien, voor de laatste belegering, met tien Bolwerken, en een-en-twintig Ravelijnen en Lunetten. De Graften zijn 'er meest droog, buiten die, welke ten Noord-Oosten ligt; hebbende zij allen gemeenschap met twee groote Sluizen, waardoor dezelven met water kunnen gevuld worden. Men vondt 'er aanzienlijke bedekte wegen, en *Glacis*, die zeer sterk, en op sommige plaatsen wel dertig voeten diep ondermijnd waren. Naar den kant van *Antwerpen* lag een halve Maan tegen een Sterkte, de *Kijk in de Pot* genaamd, waarvan de vier Redouten met geschut voorzien waren. Naar de *Schelde* liepen twee Vaarten, de *Oude* en *Nieuwe Haven*, waarlangs de Stad van Voorraad kon voorzien worden. De mond der *Oude Haven* werd voorheen, door de Sterkte *de Noordschans*, beschermd, en die der *Nieuwe Haven* gedekt door een Schans van vijf Bolwerken, de *Zuid-* of *Water-Schans* genoemd. Naar den kant van *Steenbergen* zag men de Schansen *Moermont*, *Pinsen* en de *Roverschans*, benevens een welversterkte Linie, gemaakt in het Jaar 1727. In deeze vier Schansen lagen afzonderlijke Detachementen van eenige Manschap, die alle vier-en-twintig of agt-en-veertig uuren afgelost werden. Van de *Roverschans* tot *Steenbergen* kan het Land, en door het sluiten van de Sluizen, die bij en om de Stad zijn, een gedeelte der Landerijen onder water gezet worden.

Wat aangaat de grootte der Stad, vóór de laatste verwoesting telde men in dezelve twintig groote Straaten, en bijna veertien honderd Huizen. Het getal der Bewooneren beliep agt duizend. Ook zag men 'er twee groote Markten, waarop aanzienlijke Jaar- en Week-markten gehouden werden. Onder de Geestlijke Gebouwen munt uit de *Groote Kerk*, eertijds aan de H. GEERTRUID gewijd, zijnde een Gebouw, dat vóór de laatste belegering zeer fraai en met een schoonen Toren voorzien was, door de *Franschen* zodanig in den brand geschoten, dat het gansche Gebouw, in minder dan drie uuren, in de assche lag. Deeze dan verwoest zijnde, bedienden de Gereformeerden, na de ontruiming der *Franschen*, den 7den December 1748, zig van de tweede Kerk; ook gebruikten de *Fransche* Gereformeerden deeze helft, ter verrichting van den Godsdienst; het andere deel werd door de Lutherschen gebruikt. Deze Kerk, die niet veel aanzien heeft, werd

werd weleer, op order van Koningin ELISABETH, ten dienste van het *Engelsch* Krijgsvolk vernieuwd. De Roomschgezinden hebben 'er eene schoone Kapel, en in vroegere Jaaren hadden zij aldaar twee Kloosters.

De verdere voornaame Gebouwen zijn, 't Hof, het Stadhuis, de Lombard, het Gasthuis, het Weeshuis, het Pesthuis, het Lazaret én Proveniershuis, twee Gevangenhuizen, vijf Magazijnen, enz.

Vóór den *Spaanschen* Oorlog werd de Koophandel 'er zeer sterk gedreeven; dan die Oorlog heeft denzelven genoegzaam geheel doen versterven. Het getal der Gilden is 'er agt-en-twintig, en de Burgerij verdeeld in vier Kompagnien, die eenige voorrechten bezitten.

't Wapen der Stad, als mede dat van 't Markgraafschap, bestaat uit *drie zilvere Kruisfen boven drie groene Bergen, op een rood Veld.*

De bezetting is naar de tijdsomstandigheden geschikt; bestaande dezelve in twee, drie, vier, vijf en ook wel zes Bataillons. Langs de Wallen en in de Stad zijn verscheidene Kazernen, en Stallen voor de Ruiterij en de Dragonders. Van wegen de Algemeene Staaten, is 'er een Gouverneur over het Krijgsvolk, die het opperbevel over de bezetting in de Stad en de omliggende Schansen heeft.

Het Huis van den Gouverneur is een zeer schoon Gebouw, en was voorheen een Nonnenklooster. Ook heeft hij in de Stad onder zig een Major; de vier Schansen staan ieder mede onder eenen Major.

De Regeering bestaat uit één Drossaart, die tevens Schout is, twee Burgemeesteren en agt Schepenen, twee Rentmeesters, één Pensionaris en Secretaris; en het Collegie van Justitie, uit één Burgemeester, agt Schepenen, en één Griffier. In lijfstraffelijke zaaken komt hem toe, den Vierschaar te spannen. Nog is 'er een aanzienlijke Raad van Regeering, de *breede Raad* genaamd, wiens instelling zeer oud is.

Wij hebben gezegd, dat, wat de Historie der Stad betreft, in het Jaar 1287, dezelve allereerst met muuren omgeeven werd. In 1397 verbrandde zij geheel en al, op twee huizen na, van welke de naamen in deeze oude Versjes bewaard zijn.

In het zoeste van de Meye
Was tot Bergen groot geschrye
't Verbrande alle, stocke staecke,
Behalven Oliphant *en* Draecke.

Na dit onheil werd dezelve veel schooner opgebouwd, en, in het volgende Jaar 1398, door Heer HENDRIK VAN BAUTERSEM, Heer van *Bergen*, een nieuwe Handvestbrief verleend, waarbij alle de voorige voorrechten vernieuwd werden. Geen minder ramp leed de Stad in den *Spaanschen* Oorlog, wordende de meeste Huizen, die door de Bewooners verlaaten waren, door de Soldaaten bezet. In het jaar 1577, koos *Bergen* de zijde der Staaten, en in 1579 ondertekende dezelve mede de *Unie van Utrecht*, volgens JANIÇON; doch noch de Heer PIETER PAULUS, noch anderen, die over de *Unie* geschreven hebben, maaken, zo verre mij bekend is, gewag daar van.

JAN VAN WITHEM, Heer van *Berfele*, was, gelijk wij reeds gezien hebben, gehuwd met MARGRETA VAN MERODE, die de Zuster van den in *Spanje* omgekomenen Heer JAN VAN BERGEN was. VAN BERSELE stond bekend als een Man, die een sterken haat tegen de Onroomschen had; om hun deezen haat te doen gevoelen, had hij meer dan eens getracht, Krijgsvolk in de Stad te brengen, waartoe hij van de Roomsche Geestlijkheid niet weinig geholpen werd. De Markgraaf, het Capittel, de Pastoor en hun aanhang, zochten niets dan het licht des Euangeliums te verduisteren, door de Gereformeerden dagelijks te dreigen met gevangenis, ballingschap, en alles wat de vervolgzucht hun inblies, in 't werk te stellen. Ook werd geboden, dat de Gereformeerden slegts één Predikplaats zouden mogen gebruiken; en onder de hand werd de bezetting aangespoord, om de Kerkdeuren te overweldigen, de Beelden te breeken, het Misgewaad der Priesteren te scheuren, en na dat zulks op den 8sten November 1580 geschied was, werd het op rekening der Hervormden gesteld.

Na dat de Vijand zig meester van *Breda* gemaakt had, werd, om tegen dergelijk verraad bedacht te zijn. LA GARDE, met eenige *Franschen*, buiten kennis van de Burgerij, door eenen Hopman, of zo gezegd word, door twee Soldaaten, met toestemming van ORANJE, binnengelaaten. De Markgraaf, die de *Fran-*

Franschen zo sterk als de Hervormden haatte, nam dit zeer euvel. De ingelatenen om betaaling roepende, en aan 't muiten geraakt zijnde, zocht de Markgraaf, door middel van den Pastoor en twee ontrouwe Burgeren, zig daar van te bedienen; en had 'er geen misverstand plaats gehad, zou hem zijn oogmerk zekerlijk gelukt zijn. Onder de verraders, die reeds binnen waren, was zekere Hopman, BASTIAAN genaamd; onder de *Franschen*, die 'er ter verdediging binnen lagen, was mede een Hopman, die denzelven naam voerde. Als nu het alarm der verraderen eenen aanvang nam, kwam zeker *Fransch* Soldaat, onder het bevel van den laatstgenoemden BASTIAAN, met drift naar de *Bagijnen Poort* loopen, om zig bij zijn vaandel, aldaar de wacht hebbende, te voegen; dan hij geraakte onder de Vijanden, die reeds op de *Koornmarkt* stonden; deeze hem vraagende, onder wien hij behoorde? was 't antwoord, *onder Hopman Bastiaan.* Zij dus meenende, één van de hunnen voor te hebben, dien de weg in de Stad bekend was, riepen, *à la Porte de Hou*; daar mede te kennen geevende, dat hij hun den weg naar de *Houdpoort* zou wijzen. *Volgt mij*, zeide hij vervolgens, en bragt hun niet aan de *Hout*, maar aan de *Woudsche Poort*. Aldaar gekomen zijnde, trachtten zij die terstond optebreeken; doch daar toe was hunne magt te klein. Hun leidsman, uit dit hun bedrijf, en de natigheid hunner klederen, ziende dat zij Vijanden waren, maakte zig aan eenen kant. Dit veroorzaakte onder de bezetting groote onsteltenis: sommige namen de vlucht; anderen sprongen over de muuren, liepen naar *Antwerpen*, en meldden den Prinse VAN ORANJE dat *Bergen* ingenomen was. Dan, wel ras bleek hunne tijding te voorbaarig te zijn. Hopman VALKENBURG, die 'er, vóór de aankomst der *Franschen*, Wachtmeester geweest was, toonde, benevens zekeren *Franschen* Hopman, LA LEIJN genaamd, een Man van eer en moed te zijn; vallende, met eenige weinige Soldaaten, op den Vijand aan, dien zij niet alleen in het opbreeken der Poort verhinderden, maar zelfs één van hun nedervelden, anderen op de vlucht dreeven, en het overschot, benevens de twee Verraders, gevangen namen; wordende deeze beiden, STAES ADRIAANSEN, een Timmerman, en ANTHONIJ CORNELISZ, een Pottebakker, die bekenden dat zekere Edelman, uit

 naam

naam van den Markgraaf, hun gezegd had, hen te zullen doen hangen, indien zij zig tot het verraad niet lieten gebruiken, gevierendeeld. De Pastoor LEINGRITIUS, en anderen, leeden mede hunne welverdiende ſtraf. De Markgraaf, op dat wij tot den aanſlag te rug keeren, was inmiddels bezig met het beſtormen der *Hout Poort*; doch de vluchtenden ontdekten hem, dat de aanſlag mislukt was: waarop hij in ſpijt naar *Wouw* te rug keerde, dat hij den eerſten December 1581 mede verliet. Hij werd daarop, door de Staaten, voor vijand verklaard, en zijne Goederen aangeſlagen. De Burgers, die groot deel aan het verraad gehad hadden, namen de vlucht naar *Zeeland*, laatende alles, wat in en om de Stad was, ten prooije aan de Soldaaten, die 'er deerlijke verwoeſtingen aanrichtten.

In het Jaar 1582 was zekere BEERREWOUDT Gouverneur geworden, in plaats van LA GARDE, van wien de Vijand zig trachtte te bedienen, om door list *Bergen op den Zoom* in zijn geweld te krijgen. 't Werktuig, waarvan zij zig voorzagen, was een PAULUS BOBOQUE, een *Italiaan*, geweezenen Gouverneur van *Steenbergen*, zijnde toen binnen *Bergen* gevangen; deeze wist, door beloften, BEERREWOUDT wel ſpoedig te winnen, en overtehaalen, dat hij de Stad, met de Schans *Valkenburg*, in handen van PARMA zou overleveren. Om hier aan te voldoen, trachtte BEERREWOUDT Kapitein VALKENBURG binnen de Stad te krijgen; dan deeze ontdekte zijne oogmerken te ſpoedig. Ook werd zijn handel, door de Gebroedrs BAX en anderen, naauwkeurig in acht genomen. De Staaten, inmiddels, door VALKENBURG, van BEERREWOUDT bericht ontvangen hebbende, ontboden hem tot het doen van verantwoording; doch hij redde zig met de vlucht. *Antwerpen* daarna aan PARMA overgegaan zijnde, zochten de Staaten onderſtand bij Koningin ELISABETH; en deeze Vorſtin, weet men, zond den trouwloozen LEICESTER herwaards. Na den dood van den Heer VAN MARQUETTE, werd, in 1586, PHILIP SIDNIJ, een braaf Veldoverſte, Gouverneur van *Bergen op den Zoom*; dan deeze overleed te *Arnhem* aan zijne wonden, bekomen in het beleg voor *Zutphen*. Gantsch *Braband*, uitgenomen *Bergen*, in de magt der Vijanden gekomen zijnde, werden van daar, terwijl PARMA zig te *Duinkerken* bevond, veele togten landwaards in gedaan,

daan, die wij meest op 't Art. van P. en M. BAX vermeld hebben. Dus men ligtlijk vermoedt, dat de Vijanden, geduurende het Jaar 1586, alles wat hun mogelijk was, te werk stelden, om meester van *Bergen* te worden; dan alle hunne pogingen werden verijdeld. Wat ten opzichte van het beleg, in 1587, verricht is geworden, is voor het grootste gedeelte mede onder het gemelde Art. van BAX vermeld. MORGAN werd, geduurende het beleg, Gouverneur, in plaats van DURRIJ. Op den 24sten October verscheen Graaf MAURITS binnen *Bergen*, en eindelijk zag de Vijand zig, tusschen den 11 en 12den November, genoodzaakt, zijn Leger op te breeken, en *Bergen op den Zoom* te verlaaten. De Stad werd, in 't volgende Jaar, met meer andere Plaatsen, welke voorheen aan Spanjaardsgezinde Heeren behoord hadden, door de Staaten aan Prinse MAURITS, ter vergoedinge zijner Vaderlijke Erfgoederen, hem door *Spanje* ontnomen, geschonken, benevens den Tijtel van *Marquis*.

Na het eindigen van 't *Bestand*, namen de *Spanjaarden*, in de Lente van het Jaar 1622, andermaal het besluit, om *Bergen op den Zoom*, door een beleg, onder hunne magt te brengen. Die van *Vlaanderen* en *Braband* verlangden naar niets, dan dat *Bergen* en *Sluis* mogten te onder gebragt worden; hier van spraken zij met zo veel ophefs, als of zulks reeds geschied ware, en gaven de Staaten het middel in de hand om op hunne hoede te zijn. Nogthans scheen men 'er geen geloof aan te slaan; want ORANJE, die Volk in 't Land van *Kleef* nodig had, ontblootte 'er *Bergen* van, daar het anderzins had moeten versterkt worden; zodat 'er niet meer dan drie Kompagniën in de Stad bleeven, behalven de Ruiterij, en de manschap, die zig op de twee Forten bevond.

Naar gelange de geruchten vermeerderden, vergrootte ook de zorg van den Gouverneur en Magistraat. De Burgerij, die bevolen werd de wachten waar te neemen, toonde zig als Mannen, gereed om alles ten behoud van 't Vaderland op te zetten. De Heer VAN RIJHOVEN kreeg order om naar het Leger op te trekken; en wat bidden en smeeken de Magistraat, om hem te doen blijven, ook te werk stelde, toonde hij hun duidelijk, dat hij, als een eerlijk Man, verpligt was, zijn Patent te volgen. Daags daar-

daaraan vertrok hij, met vier Kompagniën, naar *Breda*; doch de ontmoeting van JUSTINUS VAN NASSAU, Gouverneur van *Breda*, die bericht van de nadering des Vijands had, was oorzaak dat RIJHOVEN met de zijnen te rug keerde. Door de Magiſtraat werd, aan de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, kennis gegeeven van het gevaar, waarin de Stad zig bevond, die, met den uitterſten ſpoed, tot al het noodige, voldoende orders afvaardigden, en meer Volks uit de naaste Guarnizoenen naar *Bergen* zonden. Intusſchen was het vluchten der Landlieden algemeen, vermits de Vijand, die zig te *Calmhout* bevond, de Stad vast naderde. De Krijgsraad ſtelde alle behoorlijke orders, op het bezetten der buitenposten. Op den 18den Julij, werd in *Zeeland*, aan agt Kompagniën, order gegeeven, om nog dien zelfden nacht zig naar *Bergen* te begeeven. Met den morgen van dien dag vertoonde de Vijand zig tusſchen 't Kasteel *Wouw* en de Stad, dat een grooten ſchrik onder de Ingezeetenen veroorzaakte. Meer moeds betoonde het Krijgsvolk, niet tegenſtaande hun minder getal. Want zo haast het den vijand vernam, trokken zij hem tegen, houdende hem een lange wijl al vechtende op, en bragten eenige gevangenen binnen. Die van *Steenbergen* gedroegen zig even dapper. De Magiſtraat gaf inmiddels, aan die van *Zeeland*, kennis van de nadering der Vijanden. Prins FREDRIK HENDRIK, bericht van het beleg hebbende, zond, in allerhaast, onder bevel van Kapitein FAMARS, elf Kompagniën, uit zijn Leger, te ſcheep, naar *Bergen*, die daags daaraan te *Tholen* aanlandden. Op den volgenden dag deeden die van *Bergen* een zeer gelukkigen uitval op de wacht der Vijanden, die geheel verſtrooid werd; den 20ſten kwam FAMARS, met de gezegde elf Kompagniën, binnen de Stad, benevens den Raadsheer CAMPEN, uit *Zeeland*, en nog elf anderen, voorzien van al het noodige, als Kruit, Loot, Kogels, enz. Nog werd de Stad, den 21ſten, verſterkt, door den Kolonel HINDERSON, met zig brengende veertien Kompagniën zo *Engelſchen* als *Schotten*; ook werd, op dien dag, groote verbetering gemaakt, aan het Fort *Kijk in de Pot*. Het ontbrak mede niet aan Zoetelaars met hunne waaren. Van den kant der Vijanden, werd, op dien dag, aan de *Noord Poort* der Stad, de eerſte Batterij opgeworpen; verſterkende zij zig verder meest in 't Zuider en Noorder

der kwartier van *Bergen*; welke beide kwartieren ter verdediginge stonden van FAMARS en HINDERSON. Op den 22sten werd op het Zuiderkwartier een zeer sterke uitval gedaan, met negen-en-veertig Kompagniën; de *Engelschen* hadden, volgens het lot, de voorhoede, de *Franschen* de achterhoede, en de *Nederlanders* maakten het midden des Legers uit; welke uitval zeer ten voordeele van de belegerden strekte. Van den 23sten Julij tot den eersten Augustus, geschiedde niets bijzonders, dan dat de Stad behoorlijk meer en meer versterkt, door de Staaten der beide Provintien van het nodige voorzien, en door den Prins op alles behoorlijke orde gesteld werd. Op den laatstgemelden dag, behaalden zestig Ruiters, die uitgetogen waren, eenig voordeel, bestaande, echter, meest in gevangenen: anderen namen eenige Wagens en Kanon. Op den 2den dito, werd *Bergen* met de nodige Krijgsbehoeften voorzien. Den 3den maakte de Vijand zijne Batterijen, en naderde, op den volgenden dag, de Stad, en deed alle moeite om het inkomen der Schepen te beletten, waarmede hij zig, den 6, 7 en 8sten, bezig hield. Op den 10den werd van binnen de nodige orde op het aanleggen van nieuwe Werken gesteld. Schoon de Vijand, den 11den, van nieuwe versterking voorzien was, waagden de belegerden, echter, den 12den, eene schermutzeling, het geen dagelijks, door het naderen van den Vijand, en het afkeeren van denzelven, geschiedde; doende de mijnen van den Vijand hem zelven meer kwaad dan goed: daar, in tegendeel, die van de belegerden nu en dan goede uitwerking deeden, tot op den 2den van de Maand October, op welken dag de Vijand zig in 't naauw gebragt zag, door de komst van het Staatsche Leger, waarmede de Prins VAN ORANJE tot *Rozendaal* genaderd was. Offchoon het Leger der *Spanjaarden*, dien dag, door de komst van Graave HENDRIK, reeds versterkt was, zagen de belegerden, tot hunne overgroote vreugde, met den avond van dien dag, dat de Vijand zijne legerplaats aan de Zuidzijde begon aan te steeken; naauwlijks had de vlam zig beginnen te verheffen, of men zag het zelfde aan de Noordzijde. Men dacht dat de Vijand opbrak, met oogmerk om Prins MAURITS en den Graaf VAN MANSVELT het hoofd te bieden; dan daags daar aan zag men dat hij den aftogt blies, en langs den Zee-

kant

kant den weg naar *Woensdrecht* nam, laatende, in beide de Kwartieren, een grooten buit, maar ook veele zieken, dooden en gekwetsten na.

Bergen werd dus van alle verwoesting en overlast bevrijd, en bevond zig, van dien tijd tot het Jaar 1747, genoegzaam buiten eenige aanvallen van den Oorlog. Dan na den slag bij *Lafeld*, op den 8sten Junij, tusschen de *Geallieërde* en *Fransche* Legers, waarbij de eerstgenoemde genoodzaakt werden te wijken, (schoon, volgens de echtste verhaalen, de *Franschen* 'er ongelijk meer volks verlooren,) berende de Fransche Generaal, de Graaf VAN LÖWENDAAL, met 15000 Mannen, het Fort of klein Stedeke *Zandvliet*, dat, na gedaane sommatie, op den 10den, zo hevig beschoten werd, dat 'er, vóór den avond van dien dag, meer dan honderd en vijftig Bommen ingeworpen waren: waardoor de Kommandant KINSCHOT zig genoodzaakt vond, in het midden van den nacht het Plaatsje te verlaaten. Dit werd zo stil verricht, dat de *Franschen* zijnen uittogt eerst twee uuren daarna ontwaar werden: want zij het Steedje stormenderhand innemende, vonden het ledig; zijnde toen reeds het Guarnisoen, omtrent 700 Man sterk, binnen *Bergen* in veiligheid.

Daags daaraan naderden de Vijanden de Stad, en begonnen, volgens hunne gewoonte, zig terstond te begraaven; openende, den 14 en 15den, hunne Loopgraaven, aan den kant van de *Woutsche Poort*, tot aan het Fonteintje, zig voorziende van verscheidene Batterijen; waarbij zij, echter, zo veel tegenstand vonden, dat zij, vóór den 17den, geen schoot konden doen; zijnde, in de Buitenwerken der Stad, een Batterij van Mortieren opgeworpen, die den arbeid der *Franschen* sterk verhinderde. Van geen minder goed gevolg was de uitval, dien de belegerden, den 16den, deeden: want daardoor werden hunne werken geruïneerd, veel van de hunne gedood, en twee honderd vijftig gevangenen binnen gebragt. Allen lof behaalde daarbij de toenmaalige Gouverneur, de Prins van *Hessen Philipstal*, wiens manlijk gedrag, zo wel als dat der Gedeputeerden van den Staat, de Heeren WILLEM VAN HAAREN en VERELST, en dat van de overige Officieren, de bezettelingen tot moed en ijver aanspoorde.

Daar bij kwam dat de Prins van *Saxen Hilburghausen*, met zijn

zijn corps, sterk vijf à zes duizend Man, van voor *Breda*, in de Liniën voor *Bergen* getrokken was, die, van tijd tot tijd, met verscheidene Regimenten uit *Zeeland*, en twee uit *Bergschotten* bestaande, versterkt werd: zodat deeze, met het Guarnizoen, dat van al het nodige voorzien was, tusschen de zeventien en twintig duizend Man begroot werd. Van een Artillerij van honderd vijftig stukken zwaar metaalen geschut voorzien zijnde, dacht men, niet zonder reden, dat de *Franschen* alhier in de loopbaan hunner overwinningen zouden gestuit worden. De uitval op de Lunette *de Kijk in de Pot*, tusschen den 15den en 16den, was van een gewenscht gevolg, en zou van nog meer vruchts geweest zijn, waren de *Franschen* niet te vroeg gewekt geworden door het voorbaarig afschieten van een Snaphaan.

Zij hunne Batterijen met twee-en-veertig stukken Kanon, en veertien Mortieren, beplant hebbende, begonnen, den 19den, de Stad met gloeijende Kogels en Bommen te beschieten. 's Morgens ten agt uuren geraakte de *Groote Kerk* in brand, en werd, met veertig Huizen, in een puinhoop veranderd. De Baron VAN CRÖMSTROM, die tot Gouverneur aangesteld was, stelde alle behoorlijke order, ter blussching van den brand, en beloofde goede beloonigen aan hun, die dezelve zouden verdienen. Tot lof der bezettelingen moet gezegd worden, dat zij meest allen dezelve waardig waren; wordende inmiddels, door de Staaten, zo van *Holland* als *Zeeland*, de Stad van al het nodige voorzien.

Tusschen den 21 en 22sten deeden de *Franschen* eenen aanval, op het gemelde Fort *Kijk in de Pot*, met zo veel gewelds, dat zij tot in den bedekten weg doordrongen; doch zij werden met zo veel moed en dapperheid ontvangen en weder te rug gedreeven, dat de Graaf VAN LOWENDAHL om een stilstand van wapenen moest verzoeken, om zijne dooden te kunnen begraven. Het antwoord was, *dat zo hij volgens krijgsgebruik de Stad had aangetast, men hem ook volgens krijgsgebruik zulks zou kunnen vergunnen; doch als een Brandstichter gekomen zijnde, kon men in geenen stilstand bewilligen, noch dien van hem begeeren.*

In den nacht van den 24sten werd de Linie, door den Vijand, met 10,000 Man aangetast; doch hij werd met groot verlies afgeslagen.

slagen, zo als ook; den volgenden dag, aan den kant van *Steenbergen* geschiedde. Den 27sten opende de Vijand zijne Tranché voor het Fort *de Rovere;* en na aldaar zijne Batterijen opgericht te hebben, werd het Fort allerhevigst beschooten. Den 28sten waagden zij een wakkeren aanval; doch keerden met groot verlies te rug. Hunne aanslagen dus verijdeld ziende, beschoten zij, in hunne woede, de Stad andermaal met meer dan vier honderd Kogels en Bommen, in den tijd van vier-en-twintig uuren, waar onder 'er waren van drie honderd ponden. Dan niettegenstaande al dat hevig vuur, beantwoordden de belegerden hen manlijk, toonende eenen moed, die bijna geen wedergaê had. Den 31sten wierpen zij een Bom, die het groote Magazijn der *Franschen* vernielde; ook was de desertie der belegeraaren ongemeen sterk. In den nacht van den 5den Augustus, hadden de Vijanden de Pallisfaden voor de Lunette *Holland* en *Zeeland* bestormd, en voor een gedeelte den bedekten weg ingenomen, na alvoorens twee Mijnen te hebben doen springen; die, echter, weinig schade veroorzaakten. Door de dapperheid der verdeedigers werden zij niet alleen weder te rug gedreeven, maar zelfs geschiedde zulks met achterlaating van meer dan zes honderd dooden in hunne Tranchéen; in welken tijd de belegerden ook twee Mijnen deeden springen, waardoor vier honderd *Fransche* Grenadiers in de lucht vloogen.

Des nachts tusschen den 5 en 6den hadden de Vijanden op de werken van 't laatstgemelde Fort, met drie à vier honderd Man, een zwaaren aanval gedaan, doch werden, als vooren, manlijk afgeweezen. Den 7den vervolgden de belegerden het hier bij bekomen voordeel, en behaalden, den 9 en 10den, weder andere, offchoon de Vijanden dien dag nogmaals met gloeijende Kogels de Stad hevig beschooten; gaande het springen der Mijnen, van wederzijden, onophoudelijk voort.

Van dien tijd af, deeden de *Franschen* alles wat mogelijk ware, met graaven en ondermijnen: waarin zij, echter, op allerhande wijze, door de belegerden verhinderd werden; zijnde de laatstgenoemden toen mede ijverig bezig om in drooge Grachten *Taverſen* en *Capponeres* te maaken: de eerste zijn zekere borstweeringen, van aarden Zandzakken, enz. die zeer hoog worden

op-

opgeworpen, om de belegerden 'er achter te doen liggen, ten einde zig te verdeedigen. De laatstgenoemden zijn uitgegraavene overdekte kuilen en holten; van zes tot twintig voeten wijd, drie voeten diep en drie voeten boven de aarde; aan beide zijden door een borstweering met palissaden en zeer veel schietgaten, gelijks den grond, omringd; en boven met sterke planken en aarde bedekt; waardoor de Soldaaten niet alleenlijk veilig liggen, maar den Vijand ook den doortogt verhinderen.

's Nachts tusschen den 15 en 16den stormden de Vijanden, tot viermaalen toe, met zeer veel hevigheids op de Lunette *Zeeland*; doch werden, even zo veel maalen, dapper afgeslagen. In de Stad was men voor eenen aanval beducht: waarom het Guarnisoen dien gantschen nacht in beweeging was. Den volgenden nacht ondernamen meer dan agt honderd *Franschen*, andermaal, een hevigen aanval, op de Lunette *Zeeland*; dan bij hunne nadering, werden, door het springen eener Mijn, wel honderd Man van de hunnen verplet, en hunne loopgraaven vernield. Na dit onheil ontvingen zij eene versterking, en aanvaardden den storm; doch deinsden wel spoedig af. Nog grooter magt gekreegen hebbende, hervatteden zij den kans wederom. Dan die in het Fort mede eenige versterking bekomen hebbende, was de strijd van weerskanten hevig, en het duurde een geruimen tijd, eer men de *Franschen* te rug kon drijven. Deezen weder versterkt zijnde, hervatteden den aanval ten vierdenmaale; zijnde het gevecht toen nog heviger dan te vooren; het scheen dat men wilde sterven of overwinnen. De onzen hoorden naauwlijks naar de orders om te rug te wijken; doch de *Franschen* hielden, door hunne overmagt, post op den hoek der Lunette, tot in den nacht tusschen den 18 en 19den; wordende toen niet alleenlijk met geweld aangetast, maar ook met groot verlies tot buiten de Pallissaden te rug gedreeven. 't Ongeluk der *Franschen*, in dien nacht, was, dat zes Kompagniën *Grenadiers*, met één hunner Mijnen, waarop zij de onzen hadden zoeken te lokken, in de lucht vloogen; blijvende daarvan niets overig dan de Kapitein en twaalf Gemeenen, die door de *Hollandschen* gevangen genomen werden.

Even gelijk men deeze Mijn had ontdekt en doen springen,

ontdekte men 'er, den 18den, eene andere, die de Vijanden gelegd hadden na het Ravelijn *Dedem*, aan den kant van de *Wouw Poort*, tusschen de Batterijen *Pucelle* en *Coehoorn*. De belegerden maakten daar tegen eene andere, en deeden die, met twee honderd *Franschen*, in de lucht springen. Ons bestek gedoogt niet, de voorvallen en manlijke verrichtingen van iederen dag, in alle derzelver omstandigheden, te melden: anders zou hier het verhaal der verrichting van zeker' jong' Ingenieur, op den 19den, moeten volgen, die, voor zijne beweezene dapperheid, door den Prins VAN ORANJE, ook edelmoedig beloond werd.

Tusschen den 19den en 20sten had de Prins VAN ANHALT SCHAUMBURG het commando binnen de Lunette *Zeeland*. Gedurende dien tijd deeden de *Franschen* wederom drie aanvallen op gemelde Lunette; en, niettegenstaande allen moedigen tegenweer, kon de Commandant niet beletten, dat de Vijand niet wederom op de vorige punt post vatte.

Den 21sten werd, door de belegeraars, een onophoudelijk vuur gemaakt, voornaamlijk op de Bastion *Pucelle*; ook stormden zij tweemaal op het Fort *Kijk in de Pot*, doch werden te rug geslagen. Van meerder nadeel was, op dien dag, het springen van een hunner Mijnen, die de Gallerij, tusschen de Lunette *Zeeland* en *Utrecht*, geheel vernielde en in de gragt wierp: waardoor zij niet alleenlijk de gemeenschap tusschen die twee Lunetten wegnamen, maar men ook, met vier Man *en front*, in de groote graft konde marcheeren.

Op den 23sten werden de Vijanden, die in de Lunette *Utrecht* post gevat hadden, door de belegerden, als Leeuwen aangevallen, en weder geheel verjaagd.

Den volgenden dag deeden de laatstgemelden den Trap van de Lunette *Zeelandia* springen, om den Vijand de inkomst langs de capitale Vest te verhinderen; waardoor twee honderd *Franschen* in de lucht vlogen. Volgens hunne eigene berichten hadden zij, van den 18den tot op dien dag, duizend Man, waar onder een-en-tagtig Officieren, verlooren. Echter lieten zij niet af, dien eigen nacht nogmaals drie aanvallen, ten hunnen nadeele, te onderneemen. De 25ste, zijnde 's Konings naamdag, werd door hun gevierd met het werpen van Bomben, en een hevig vuur op de

de Stad te maaken; waarop zij met gelijke munt betaald werden. Van den 25sten tot den 30sten, werd de Stad, met Schepen, van allen nodigen voorraad voorzien. Geduurende dien tijd verrichten de *Franschen* niets, dan de Stad onophoudelijk te beschieten, en de Lunette *Utrecht* te ondermijnen. Het verlies der belegerden werd, tot op den laatstgemelden dag, berekend op zeven honderd dooden en elf honderd gekwetsten, en dat der belegeraaren op twee-en-twintig duizend Man.

Den eersten September, zijnde den verjaardag van wijlen Prinse WILLEM DEN VIERDEN, vierden de belegerden met het werpen van drie honderd Bomben in 's Vijands Werken; en den 3den deeden zij twee Mijnen springen, die van eene gewenschte uitwerking waren.

Twee dagen daarna deeden de Vijanden het zelfde, met oogmerk om daar mede het Ravelijn *Dedem* te doen springen; doch dit mislukte hun. Daarop deeden zij, in den nacht tusschen den 6 en 7den, uit eene Batterij met zes of zeven stukken, op het gemelde Ravelijn bres schieten; 't welk hun zo wel gelukte, dat 'er, op den 8sten, niets meer van te zien was. De belegerden hadden dien nacht een Mijn doen springen aan de linker Face van het Ravelijn *Dedem*, die van een gewenschte uitwerking was.

Den 9den waren de belegeraars ijverig bezig met het herstellen van de Koninglijke Batterij, en vatteden post tusschen 't Bolwerk *Pucelle* en de Lunette *Utrecht*, waar door zij de Communicatie tusschen die werken afsneden. Ook hadden zij, onder een onophoudelijk vuur van de belegerden, drie Bresbatterijen in gereedheid gekreegen, waar uit zij, op de Bolwerken *Pucelle* en *Coehoorn*, een onophoudelijk vuur maakten; beginnende zulks mede, den volgenden dag, van een Batterij van twaalf stukken, tegenover de Ravelijn *Dedem* opgericht.

Tusschen den 12 en 13den deeden de belegerden twee uitvallen, waardoor de Vijanden, zo door het vernagelen van hun Geschut, als door hen van de Batterijen te rug te drijven, eene menigte dooden en veel nadeel bekwamen. Den 13den stonden *Pucelle* en *Coehoorn* wederom een hevig vuur uit; welk zij, echter, naar evenredigheid weder te rug zonden.

Den 14den verlooren de *Franschen* twee honderd Man, door

het ſpringen eener Mijn, en eenig geſchut, dat vernageld werd. De Vijanden hadden, op dien dag, volgens hun verhaal, de wegen tot ſtormgaten beginnen te baanen; en op den volgenden dag, waren zo, volgens hun gezegde, grooter gemaakt, en in dien ſtand gebragt, dat zij den volgenden nacht den ſtorm, met twaalf duizend Man, konden onderneemen.

Tot dien ſtaat waren, naar dit verhaal, 't welk het hoofdzaaklijke van het naauwkeurigst dagverhaal in zig bevat, de zaaken van *Bergen* gekomen, als men zig, in *Holland* en elders, nog vleide, dat de Stad onwinbaar was. Men ſtelde zulks vast, om reden, dat, ſchoon de aanvallen hevig waren, 'er, echter, in den capitaalen Wal geen bres te ſchieten was; dat de bres in 't Ravelijn *Dedem* geen naam mogt hebben; dat 'er reeds minder dan te voren een ſtorm te wachten was, en dat daar de Troepen in de Buitenwerken niet verſterkt waren, men gerust voor een ſtorm zijn kon, alzo men nog op verre na niet tot dien uiterſten nood gekomen was, vermits de capitaale Graft noch niet onder water gezet, en zulks ook nog niet nodig was, om dat 'er nog veele Mijnen waren, waarvan men zig nog niet bediend had; en, eindelijk, dat men zeker was, dat de Stad en het Guarniſoen van al het nodige overvloedig voorzien waren, en nog dagelijks voorzien werden. Zeker is het dat veele van deeze denkbeelden niet geheel en al zonder grond waren; doch niet minder zeker is het, dat dezelve veel verſterkt werden door de hoop en het belang, dat in het behoud van *Bergen* geſteld werd. En begeert men een bewijs van het belang, dat gantsch *Nederland* in het behoud van die Stad ſtelde, men kan zulks niet klaarder zien, dan in eene erinnering van de gaven en giften, die derwaards gezonden werden. Eene milddaadigheid, een bewijs van liefde voor het Vaderland, die dubbel verdient aan de nakomelingen verhaald te worden.

Na dat men den Stadhouder verzocht had, liefdegaven te mogen doen, en Hij zulks met genoegen aangenomen hebbende, de Paspoorten gratis verleend waren, waren die van *Vlaardingen* de eerſten, die, den 8ſten Augustus, een Schip, met drie last Haring en eenige gerookte Salm, afzonden. Die van *Middelburg* zonden eenige milde giften, en een Vaartuig met Eetwaaren.

Eeni-

Eenige *Amsteldamsche* Kooplieden verzonden een Schip, geladen met Hammen, Kaas, Brandewijn, Genever, Tabak, Wijn, Rijst, gepelde Garst, enz. benevens andere middelen voor gezonden en zieken. Die van *Schiedam* zonden ruim honderd aam Genever. Van *Haarlem* vertrok een Schipslading met allerleije Verversehingen. Van *Leiden* een Schip met Leidsche Kaas en Boter, Rundvee, Schapen, Lammeren, enz. Van *Rotterdam* zond men mede een Schip met allerleije Verversching, *Spaansche* en andere Wijnen, Rundvee, Schapen, Linnen, enz. Nog van *Amsteldam* eenige kisten met geplukt Linnen, Windzels, Zwagtels, oude Linnen Lakens, Hemden, Garen, Kousen, Mutsen, Tabak, Rabarber, oude Wijn-Tint, enz.

Den 15den September zonden eenige Kooplieden, in de Heerlijkheid *Hazertswoude*, twee honderd vette Schaapen, waar van 'er eenige, volgens goedvinden van Zijne Hoogheid, aan het Hospitaal te *Thoolen* afgegeeven waren. Door de Ingezetenen van *'s Hertogenbosch*, werden, in twee Schepen, derwaards gezonden, twee honderd en vijftig tonnen belegen *Bosch* en *Luiksch* Bier, van zeven guldens de ton; zijnde al de voorraad, die in de Brouwerijen der Stad te bekomen was, en verder twee duizend pond gerookt Rundvleesch, twee groote Varkens, eenige baalen gepelde Garst, en ruim twee honderd pond Snuif-Tabak.

Van *Rotterdam* werd, andermaal, verzonden een Schip met verscheidene Oxhoofden oud Bier, Rhijnsche en andere Wijnen, eenige stukken Brandewijn, Genever, vaten met Pruimen, Corenten, Rijst, Vijgen, Suiker, zoute Limoenen, gepelde Garst, eenige honderd ponden Tabak, verscheiden tonnen Pijpen, een menigte Bestellen, Koek, Specerijen, Thee, Coffy, Groenten, Schaapen, Hammen, Worsten, eenige halve vaten Azijn, een meenigte oud Linnen, enz.

Veele Inwooners van *Leiden*, een aanzienlijke somme penningen bijeen gezameld hebbende, deeden daar voor, in twee Vaartuigen, afzenden, zestig vierendeels *Leidsche* Boter, vier duizend ponden zo witte als oude Comijne Kaazen, vier Runderen, versch in tonnen gezouten, uitmakende drie duizend drie honderd en zes-en-negentig ponden Vleesch; tagtig tonnen oud zwaar en tien tonnen versch Bier, vier zakken beste gepelde Garst, veertien

honderd ponden Rijst, elf honderd ponden meer dan gemeene Tabak, vier tonnen korte en twee manden lange Pijpen, drie Oxhoofden Wijn-Azijn, en een kist met oud Lijnwaat.

Van *Gouda* waren, op dien zelfden dag, door de welmeenende Ingezetenen, in twee Schepen, afgezonden zeventien duizend ponden *Stolkwijksche* Kaas, drie-en-dertig honderd ponden *Westphaalsche* Hammen, agttien honderd ponden Tabak, drie honderd en vijftig ponden Snuif-Tabak, vijftien honderd ponden gepelde Garst, vier honderd gros Pijpen, zes honderd paaren Kousen, honderd vijf-en-vijftig paaren Schoenen, tagtig Oxhoofden Wijn, drie honderd pond Plukzel, een menigte nieuwe Hemden, voorts Boter, Zout, Fruit, enz.

De Bewooners van de *Koog*, in *de Banne van Westzaanen*, zonden een Vaartuig met Boter, *Edamsche* Kaas, *Rhijnschen* Brandewijn, Schapen, Hoenders, enz.

Nog werd van *Amsteldam*, voor rekening van eenige Kooplieden, afgezonden, een Vaartuig, beladen met één en een halven legger Tamarinde, een baaltje Oostersche Manna, twee aamen Limoensap, twee kisten Linnen en een kist Kaas, aftegeeven aan de order van den Generaal CRÖNSTROM; en door een ander Koopman, voor zijn rekening, twee vaten *Hollandsche* Kaas, vier vaatjes Tabak, een ton Pijpen, een kist met drooge Waaren en drie a vier vaatjes Drank.

De Gedeputeeerde Staaten van het Kwartier van *Nijmegen*, hadden, omtrent dien tijd, mede verzonden twee Schepen met allerleije Ververſching van leeftogt, als: een last zo graauwe als groene Erweten, zes inlandsche Ossen, zamen vijf duizend ponden, vijftig vette Hamels, zes aam Rhijnkouwer Wijn, van 't Jaar 1738, twaalf tonnetjes Mostert, honderd tonnen Meel, waarbij, door de Brouwers, nog gevoegd werden vijftig tonnen Mol, door de Bakkers veertien tonnen Beschuit, door de Grutters twee-en-twintig schepels grutten Meel, en door verscheidene Particulieren, oud Linnen, enz.

De Bewooners van *Maassluis* zonden mede derwaarts vier last of zes-en-vijftig ton Haring, twee last zoute Visch, dertig manden gerookte Salm, drie tonnen gemaakt en ongemaakt Linnen en Groenten in soorten.

De

De Bewooners van *Delft*, in de Stads Doelen, een vrijwillige gift verzameld hebbende, zonden, na ingekomen bericht van den Prins VAN HESSEN PHILIPSDAL, als het meest benoodigd zijnde, de navolgende goederen, als: twaalf honderd zes-en-tagtig Hemden, twee groote kisten met oud Linnen en Plukzel, zes honderd vier-en-twintig paar Kousen, vier honderd twee-en-negentig Mutsen, vier honderd en negen paar Schoenen, bijna vier-en-twintig honderd ponden Tabak, vier tonnen Tabakspijpen, vier honderd en vijftig pond Snuif-Tabak, een oxhoofd en een aam Genever, een half aam Fransche Wijn, een dito Moezel Wijn, agt-en-twintig oxhoofden belegen Bier, twee dito Wijn-Azijn, twee vaten Sijroop, vier-en-twintig agtstedeelen groene Zeep, en zes-en-tagtig witte Edamsche Kaazen, honderd vijftig ponden Spaansche Zeep, vijf honderd ponden gepelde Garst, drie tonnen Beschuit, twaalf Schaapen, en verder een meenigte Groenten, als Kool, Seldrij, Endijvie en wat dies meer zij.

Van *Haarlem* vertrok, op den 13den, weder een Schip met allerleije verversching derwaards. Van *Vlaardingen* ontvingen de Belegerden zo groot een menigte Plukzel, dat het de grotte van *Vlaardingen* zelve te boven ging.

Zie daar blijken van waare Vaderlandsliefde en trouwe, zo groot en menigvuldig, dat 'er geen voorbeeld van in de Jaarboeken der Republiek te vinden is. Giften, gegeeven met de grootste welmeenendheid, in hoope om *Bergen* te behouden, en met welke te verzamelen men in andere Plaatsen, als den *Briel*, *'s Hage* en *Gouda*, nog bezig was, toen de noodlottige dag van den 16den September reeds daar was.

Wat zal men zeggen, of hoe zal men zig uitdrukken? Is *Bergen op den Zoom* bij *verrasſing*, bij *overrompeling*, of *ſtormenderhand* ingenomen? *Verrasſing* noch *overrompeling* kon bij het Guarnizoen geen plaats hebben. Den 16den van de voorige Maand had men gezien, dat hetzelve den gantſchen nacht, toen het iets kwaads vermoedde, in beweeging was. *Beſtormd?* daar voor had men geene vreeze, en zulks ſcheen als nog onmogelijk. De Graaf VAN LOWENTHAL gebruikt, in zijn bericht aan den Marchal Graaf VAN SAXEN, geene der drie uitdrukkingen. In *Engeland* noemde men het *overrompelen*. Dan de zaaken naauwkeu-

 rig

rig nagaande, zou men, met aan het raport der *Franschen* geloof te geeven, die, gelijk wij hier voor zagen, zeiden dat de weg tot den ſtorm door hun gebaand was, konnen zeggen, dat het ſtormenderhand geſchied zij. En vraagt men, waar de ſtorm zijnen aanvang nam? het antwoord is, op het Ravelijn *Dedem*, dat zij in een oogenblik overweldigden, dringende te gelijk door den uitgang van *Fullenius*, en de Brakken der Bolwerken van *Pucelle* en *Coehoorn*, daar zij ook geringen wederſtand vonden. Waar uit volgt, dat dan de ſtorm bij *verrasſing* of *overrompeling* geſchied zij, en dus ook ten klaarſten blijkt, dat de bezetters dier posten, ten dien tijde, niet zo wel op hunne hoede geweest zijn, als wel voorheen; ten minſte dat dezelven toen niet ſterk genoeg bezet geweest en *overrompeld* zijn. Dit is ten minſten zeker, dat de dood van den Generaal CRÖNSTROM, waarmede de onderzoeking van den Fiscaal van de Generaliteit een einde nam, ons belet heeft, het waare van het valſche te kunnen onderſcheiden. Doch buiten dat is het der moeite waardig, het lot, dat die van *Bergen* daarop trof, na te gaan.

Wij houden ons dan aan de bewoording van *overrompeling*, (hoe zeer de Heer WAGENAAR daarom ook is berispt geworden) en zeggen, dat, toen dit geſchiedde, het Guarniſoen beſtond uit negen Regimenten, of Bataillons, die allen order hadden om op het alarm, terſtond in de wapenen te verſchijnen, om overal, waar de nood het vereischte, gebruikt te kunnen worden; hebbende het Regiment van den Graaf VAN RECHTEREN, tusſchen den 15 en 16den van de Maand September, en dus in den nacht, waarin de *overrompeling* geſchiedde, de Reſerve in den bedekten weg achter *de Kijk in de Pot*; maakende de agt overige Regimenten een getal van tusſchen de twaalf en dertien honderd Mannen uit, die in de overige Werken ook terſtond in de wapenen kwamen.

De Kanonkelders onder de Ravelijnen, als ook de laage Slangen van de Bastions, waren zeer wel met Kanon bezorgd, die, op order van den Prins VAN HESSEN PHILIPSTHAL, altoos van Druiven voorzien waren; ook was 's Prinſen order, dat de noodige Kanonniers en Handlangers daar altoos bij moeſten zijn, om in tijd van nood dienst te kunnen doen.

De

De Mijnen, waarvan 'er drie op de Lunette *Friesland*, en één voor de *Deſcente* in de graft lagen, als ook die onder de Bastions *Coehoorn* en *Pucelle*, waren alle geladen; ook was 'er order, dat de Mineurs 'er altoos bij moeſten zijn, om in geval de Vijanden hetzelve kwamen te pasſeeren, om op de Werken ſtorm te loopen, die te doen ſpringen. Maar wie zal ons zeggen, waarom zulks niet geſchied is, zo 'er geen *overrompeling* plaats gehad heeft?

Het front van de attacque, als 't Bastion *Coehoorn*, 't Ravelijn *Dedem*, 't Bastion *Pucelle*, en de Sortie van *Fullenius*, waren bezet met vijf honderd Man; de gedetacheerde posten door de attacque, als op de rechterhand van de Lunette *Friesland*, waren ieder met honderd twintig Man bezet. De Gallerijen op de rechter en linkerhand waren ieder bezet met bijna drie honderd Man. Het Ravelijn *Wasſenaar* op de linkerzijde, benevens de Sortie de *Koning Williem* met honderd dertig Man; en daar voor, in de drooge graft, was nog een buiten post, agter een Traverſe, alwaar een Officier en twintig Man geposteerd ſtonden. Op het Ravelijn *Antwerpen* waren honderd tagtig Man, en daar achter in de drooge graft een Officier en twintig Man. Alle deeze posten hadden order om den geheelen nacht te vuuren, en waren met dubbelde Snaphaanen voorzien, uitgenomen die, welken in de Gallerij waren.

Het Fort *de Kijk in de Pot* was behalven dat nog bezet met vier honderd en vijftig Man, en daar achter het gemelde Regiment van den Graave VAN RECHTEREN. De communicatie tusſchen *de Kijk in de Pot* en de Stad, zijnde de Sortie *Bruinviſch*, was bezet met een Kapitein en vijftig Man. De linkerzijde van de Lunette *Friesland*, de bedekte weg, als ook de Lunettes *Overijsſel* en *Groningen*, waren bezet met honderd vijftig Man; maakende dus, op de gemelde posten, een aantal van drie duizend vier honderd en dertig Man. Wanneer 'er nu bijgevoegd worden, die nog op andere posten geplaatst waren en hier niet genoemd zijn, ziet men duidelijk, dat de *Vaderlandſche Historieſchrijver* het getal op zes-en-dertig duizend Mannen, (XX. Deel, bl. 110.) bepaalende, hetzelve veel vergroot heeft, zo als zeker Schrijver hem ook ſchamperlijk verwijt, zeggende dat de bezetting de helft van die zes-en dertig duizend Man niet haalen kon.

In de bovenbeſchrevene geſteldheid was het dan, dat 's morgens om vier uuren van den meergemelden 16den September, bij den Prins VAN HESSEN PHILIPSTHAL, en aan den Heer Generaal DE JOUR LELY, door een Soldaat van 't Bastion *Pucelle*, rapport kwam, dat 'er door de Vijanden een generaale ſtorm werd geloopen, en dat zij reeds op *Pucelle* waren ingedrongen. Zijne Hoogheid gaf terſtond daarop order, dat alle de Regimenten tot op het plein van het *Marquiſe Hof* zouden marcheeren; tevens werden drie Ordonnantie Serjeanten naar het Regiment van den Graaf VAN RECHTEREN gezonden, met order de Sortie *de Bruinvisch* in te trekken, waarvan 'er ook niet één te rug gekomen is. De Prins VAN HESSEN PHILIPSTHAL, de Generaal LELY, de Luitenant-Colonel CHARBONNIER en de Baron VAN NYENHEIM begaven zig terſtond naar de plaatſen, daar de Regimenten zig bevonden. De Prins posteerde het eerſte Regiment van *Saxen Gotha* in de Straat voor het Hof, alwaar de Generaal THIERRIJ zig 'er bijvoegde. Terſtond begonnen de *Franſchen*, die zig reeds op de Markt en in verſcheidene Straaten verſpreid hadden, op 't voornoemde Regiment aantevallen; waarop de Regimenten van *Waldek*, *Lewe*, *Evertzen* en *Deutz*, die op dien zelfden dag zouden uitgetrokken zijn, en dus vroegtijdig in het geweer waren, mede aanrukten, als ook dat van *Holſtein Gottorp*, en de twee Schotſche Regimenten van *Colgear* en *Majoriebanks*.

De eerſte attacque begon voor het *Marquiſe Hof* en aan de *Gevangen Poort*. De Prins, zig aan het hoofd der Manſchap geſteld hebbende, moedigde, door zijnen heldenaart, allen die bij hem waren; het gelukte hem ook, den Vijand tot op de Markt te rug te drijven; geevende inmiddels order, om de Vaandels, die aan zijn Logement waren, naar buiten te brengen, gelijk geſchiedde. Dan, dat van meerder belang was, was het geeven der orders aan verſcheidene Detachementen, om de Straaten en toegangen naar de *Steenbergſche Poort* te bezetten; ſtrekkende die orders grootelijks tot behoud van 't Krijgsvolk en van veele Inwooners. Want door die Detachementen werden de Vijanden van achter het Hof verdreeven, terwijl Zijne Hoogheid zulks van vooren deed; en daar door kreeg de Generaal CRÖNSTROM, die daarop logeerde, benevens de Heeren van de Regeering, gelegenheid zig uit de Stad te retireeren. Het antwoord, dat

de

de Generaal CRÖNSTROM, in zijn verhoor, gaf, op de vraag, *waarom hij zo ſpoedig de Stad verlaaten had*, was: *dat 'er geen hoope meer was van dezelve te behouden, en dat zijne tegenwoordigheid noodzaaklijk vereischt werd in de linie, alwaar ook de Prins van Hesſen Philipsthal, kort na hem, met het overſchot des Legers, gekomen was.* Eer, echter, de Prins de Stad verliet, dreef hij de Vijanden van de Markt, tot aan de *Bosch Poort* te rug; en ware hunne magt niet al te ſterk aangegroeid, zou 't hem, waarſchijnelijk, gelukt zijn, hun 'er weder uitte drijven. De *Franſchen* tot aan de gemelde Poort te rug gedreven zijnde, verzamelden zig aldaar weder, en deeden, door overmagt, de onzen wijken, onder het aanhoudend geroep van *avancez, avancez; tuez, tuez.* De Prins VAN HESSEN PHILIPTSHAL voerde zijne manſchap op nieuw aan, dreef de Vijanden andermaal te rug, die zig ook wederom herſtelden, maakende Batterijen van de opgegraavene ſtraatſteenen van de Markt, en bedekkende zig dus voor de onzen. Hun vuur toen niet langer uitteſtaan zijnde, gebood de Prins, dat de Regimenten, op de Markt ſtaande, door de zijſtraaten, naar de *Steenbergſche Poort* zouden retireeren; dit was te noodzaakelijker, vermits een ander corps *Franſchen*, langs een anderen weg, die Poort naderde. De bezetting retireerde, al vuurende, uit den hollen weg. De dappere PHILIPTSHAL werd, in de gemelde Poort, door een kogel, aan zijn been gekwetst; hij hield, echter, nog ſtand, tot dat de overige Regimenten, al vechtende, mede de Poort genaderd waren; wordende het meeſte Volk tusſchen de Poort en den Wal verlooren. Men marcheerde dus, in goede orde, naar *Halteren*; doch het Regiment van den Graaf VAN RECHTEREN vond zig, afgeſneeden zijndde, genoodzaakt, zig op diſcretie aan de Vijanden overtegeeven.

De *Franſchen* verklaarden naderhand, dat de verrasſende aanval of ſtorm door hun ondernomen was met drie honderd Vrijwilligers, waarop die onderſteund werden door zestig Kompagniën Grenadiers; zijnde ook daartoe de geheele Armée in gereedheid. Dat hun dit te gemaklijker viel, kan men ligt opmaaken, wanneer men zig erinnert, dat zij van de beide zijden van het Ravelijn *Dedem*, en van den bedekten Weg en de Lunette, waarop

op zij hunne Regimenten hadden, meeſter waren, waardoor zij eene gemaklijke deſcente in de drooge Graft hadden; zijnde de gemetzelde Gallerije aan beide zijden beſprongen. Het gemelde Ravelijn van vooren en achteren forceerende, drongen zij, in de verwarring, waarin de manſchap zig bevond, op de Sortie *Fullenius* door, loopende de Breſſe *Coehoorn* en *Pucelle* op, en breidden zig daarna ter rechter- en linker-hand, naar het Ravelijn *Antwerpen* en *Waſſenaar*, in de drooge Graft uit.

Men verwachte niet, dat ik mij zal uitlaaten in een omſtandig verhaal van het gedrag der *Franſchen*, nadat zij meeſter van de Stad waren. Ik ſchrik voor het verhaalen van zo een beklaagelijk treurtooneel, beſtaande in de gruwzaamſte vertooningen van moord, bloedvergieting, rooven, plonderen, en allerleie bedrijven, die door de barbaarschſte natie zou kunnen uitgedacht worden. Zij ſpaarden noch het bloed van ouden of jongen, noch van zieken of gezonden, van Mannen of zwangere Vrouwen, van Roomſchen of Proteſtanten; ja zelfs de dooden waren een prooie der woedende Soldaaten, wier moordzucht volſtrekt niets ſpaarde.

Na de verovering der Stad, werden ſtraks de Forten *Pinſen*, *Moermont* en *de Roover*, door de Vijanden, opgeëischt. De Commandanten vonden zig genoodzaakt, zig op deſcretie over te geeven; waardoor dan ook twee honderd ſtukken geſchut, zo Kanonnen als Mortieren, en een menigte andere Krijgs- en Mondbehoeften, in 's Vijands handen gevallen zijn.

Zij zelven ondervonden, echter, kort daarna, de droevige gevolgen hunner moord- en plonderzucht. Want daags na de overgave, ontſtond 'er, binnen *Bergen*, een verſchrikkelijke brand, die, door het gebrek aan trouwe Burgers, zodanig de overhand nam, dat wel twee derde van de Huizen, die nog overgebleeven waren, door het vuur verteerd werden. De Graaf VAN BLET, die tot Commandant van de Stad aangeſteld was, noodigde, ter voorkominge van dergelijke onheilen, de *Bergenaars* te rug te keeren, met belofte van proteĉtie: ook noodigde hij alle Schippers, die gewoon waren met voorraad van levensmiddelen te vaaren, herwaards te komen, op dien zelfden voet, als het hun in de andere Steden van *Hollandsch Vlaanderen* geoorloofd was.

Dan,

Dan, weinigen gaven gehoor aan deeze beloften; waardoor dan ook de vijandlijke bezetting binnen kort aan alles gebrek begonte krijgen. Op den laatsten December van 't Jaar 1747, voorneemens zijnde een zwaar convooij binnen de Stad te doen brengen, werd hetzelve, door de *Oostenrijkers* en *Hollanders*, geheel verslagen; zulks gelukte den Generaal HADDICH, tusschen den 12 en 13den Januarij 1748, ten tweedemaale, zelfs met nog beter gevolg; waardoor de *Franschen* tot het uiterste gebrek gebragt werden. Geduurende de maand Maart was men, in *Antwerpen*, werkzaam geweest, met het bijeenbrengen van een groot convooij voor *Bergen*. De Prins VAN WOLFENBUTTEL nam hierop zijne maatregelen zo wel, dat het zelve, dicht bij *Bergen* genaderd zijnde, door gemelden Generaal HADDICH, wat weerstand de *Franschen* ook boden, geslagen en veroverd werd; bestaande de buit, daar bij behaald, in drie honderd Paarden, twee honderd Karren en Wagens, alle met Levensmiddelen beladen; tagtig Ossen, twee honderd en twintig Schaapen en eenige Verkens. De Krijgsgevangenen, daarbij bekomen, waren in de dertig Staf-Officieren, waaronder de Graaf VAN VAUX, toen Commandant en Brigadier van *Bergen*; twaalf Kapiteinen, drie-en-twintig Onder-Officieren, en agt honderd drie-en negentig Soldaaten; het getal hunner dooden werd op zes honderd begroot. Door deeze en meer voordeelen leeden de *Franschen*, geduurende den tijd van één Jaar, twee Maanden en twee-en twintig Dagen, de straffe hunner spoorlooze bedrijven.

Op den 7den December 1748 ontruimden zij *Bergen op den Zoom*, dat door hun genoegzaam in een puinhoop veranderd was. Des morgens om tien uuren begon het Guarnisoen, toen uit vijf à zes honderd Man bestaande, zig voor het Stadhuis te posteeren. Hierop kwam de Baron WILKE, met ruim honderd Man, van het Regiment van den Generaal LEUTRUM, de *Wouw Poort* inrukken, marcheerende, met de Bajonet op de Snaphaan, langs de *Zuivelstraat*, en posteerde zig op de Markt, tegen over de *Franschen*. Waarop de Groot-Major ST. ANDRE de Sleutels der Stad aan hem overléverde; wordende voorts alle de Posten afgelost, en door de Staatsche Manschap bezet; trekkende de *Franschen* daarop terstond ter Stad uit, wordende *vaarwel* gezegd met de

de vreugdetraanen der Ingezetenen, wier vernielde Stád beroofd van geld, van bouwstoffen en werklieden gelaaten werd.

De Prins Erfstadhouder benoemde tot Gouverneur van *Bergen* den Generaal PRÆTORIUS; tot Commandant, den Generaal-Májor STUART, en deed verder de noodige aanstelling der Stads Regeering. In het volgende Jaar vonden de Staaten Generaal raadzaam, ter aanmoedigingе van het wederopbouwen, toe te staan eene kwijtschelding van alle verponding, voor den tijd van zes Jaaren, ingaande met Januarij 1747.

Onder de Steden, welke, ten tijde der belegering van *Bergen*, bezig waren met penningen voor hetzelve te verzamelen, was *Gouda* mede begrepen. Boven het reeds verzondene, was, aan penningen, nog een som van 652 guldens en 2 stuivers overgeschoten. In de maand April des jaars 1749, beslooten de Geïnteresseerden, die penningen ten behoeve der noodlijdenden derwaarts te zenden; 't welk dan ook geschiedde, wordende, ten dien einde, een brief van Dr. KETS aan den Predikant J. JANSSEN afgevaardigd, verzeld met een verzoek, of zijn Eerw. den last der uitdeeling van gemelde *f* 652-2- op zig wilde neemen; dan of hij verkoos dat andere noodwendigheden voor dezelve zouden gezonden worden; en zo ja, dan te melden, waarin die moesten bestaan. Uit het antwoord van zijn Eerw. bleek, dat men liefst de penningen had; dat hij zig dien last niet wilde onttrekken, en met nog twee of drie anderen de uitdeeling doen, en de lijst der uitgaave met dankzegging te rug zou zenden; waarop dan de afzending volgde.

In de uitschrijving van den Algemeenen *Dank- Vast- en Bede-Dag*, die op den 11den Junij 1749, stond gehouden te worden, vonden Hunne Hoog Mog. goed, dat ten behoeve van de Kerk van *Bergen op den Zoom*, en voor die van *Sas van Gent*, op Maandag daaraanvolgende, zijnde den 16den, binnen de respective Provintien, Steden en Dorpen, en het ressort van de Generaliteit, in een geregelde orde, van huis tot huis, eene collecte zou gedaan worden. Dan het te rug blijven der penningen van sommige Steden was oorzaak, dat de zaak niet zo spoedig afgedaan werd, als die van *Bergen* wel gewenscht hadden.

In de maand April 1750, werd *Bergen op den Zoom* vereerd

met

met de tegenwoordigheid van den Heere Prinse VAN ORANJE, die de Stad en alle de gedevaliseerde Werken, met de uiterste oplettenheid beschouwde, in de Abdij van *St. Bernard* een mondgesprek met Prins KAREL hield, en daarna, door *Bergen*, weder naar den *Haag* te rug keerde. In die zelfde maand geschiedde de aanbesteeding der herbouwing van de Kerk en Toren, te *Bergen op den Zoom*, waarvan de kosten gerekend werden op circa 100,000 gl., en die van *Sas van Gent*, op 44,000. Door de Staaten Generaal werd, aan de Eigenaars der gedemolieerde Huizen, op zekere voorwaarden, een aanbod gedaan, om hun in den aanbouw van dezelven te onderfteunen; waartoe een groot aandeel der penningen uit de gemelde Collecte, mede gebruikt werd.

In het Jaar 1751 was men ijverig bezig, zo met den opbouw van veele Huizen, als van de Kerk en derzelver Toren; dan, op den 30sten der maand Junij van dat jaar, werd, door een ontstaanen brand in den Toren, bijna weder alles in een asch- en puinhoop verkeerd. Des morgens tusfchen agt en negen uuren, even na dat de werklieden vertrokken waren, bragt de vlam de gantsche Stad in schrik, en deed de Bewooners ginds en herwaards vluchten; doch door de wakkerheid der Magistraat, en den ijver der goede Burgerije, werd dezelve spoedig gebluscht, en de schade met eenige honderden guldens geboet. Niet minder ijverig arbeidden eenige honderden van menschen aan het herstellen der Fortificatiën.

In de maand September 1751, geschiedde, op order van den Raad van Staaten, de aanbesteeding van het binnenwerk der Kerk, te *Bergen op den Zoom*, en werd, behalven de Vloersteenen, aangenomen voor de somma van 9144 gl. De Ridder DE SENSERS, Burgemeester der Stad *Rotterdam*, bood, bij die gelegenheid, aan, het nieuw Kerkgebouw met een Kerkkroon te begiftigen. In de maand October des jaars 1753, en wel op den 15den dag der maand, was het gebouw reeds tot zo verre voltooid, dat de openbaare Godsdienst daar in verricht kon worden. De voordemiddags Inwijdingsrede geschiedde door den Predikant CORNELIUS GENTMAN LEIDEKKER, en des namiddags door den Eerw. J. JANSSEN, die, zo door zijn lijden met de *Bergenaaren*, als door het ge-

getrouwlijk blijven bij zijne Gemeente, en dóór de uitgaave van zijn Verhaal en Leerrede, eenen naam gemaakt heeft, welke, met het lot van *Bergen op den Zoom*, voor altoos, in het geheugen der Nederlanderen zal gevestigd blijven. Na dien tijd is ons niet bekend, dat deeze Stad iets bijzonders wedervaaren is; waarom wij van dit Art. een einde maaken, wijzende den Leezer, die van het Historiecle deezer Stad en Markgraafschap, en bijzonderlijk van derzelver Belegeringen, meer begeert te weeten, tot de schriften, waarvan ik mij bediend heb; zijnde de voornaamste daarvan:

BASILIUS, *Baxen Oorlogen*, in 4to. *Verhaal van de Belegering* 1622, *uitgegeeven door drie Predikanten. De Leerredenen van* J. JANSEN, *enz. Vaderl Historie*, XX. Deel. *Neerlands Wondertoneel. Nederl. Jaarboeken.*

BERGEN. (*Adriaan van*) Zie DOLHAIN.

BERGEN. (*Johan van Glimes*, *Markgraaf van*) Deszelfs lotgevallen zijn reeds hierboven, onder de Heeren van *Bergen*, vermeld.

BERGEN, (*Lodewijk van*) was, in het jaar 1569, door Prins WILLEM DEN EERSTEN, aangesteld tot Onder-Admiraal der Vloot. Men zal zijne verrichtingen, op het Art. DOLHAIN, (*Adriaan van Bergen*, *Heer van*) gemeld vinden.

BERGEN. Meer andere Mannen van deezen naam ontmoet men in de *Vaderlandsche Geschiedenissen*, onder anderen, twee Gebroeders, JAN en CORNELIS VAN BERGEN, die zig, in het jaar 1488, in dienst van MAXIMILIAAN, Roomsch Koning, bevonden, en door wien zij, tegen FILIP VAN KLEEF, ter bewaaringe van *Mechelen*, waarin zijn Zoon FILIPS zig bevond, afgevaardigd werden. Zij volvoerden niet alleen dien last, maar namen ook *Vilvoorden* in, en versterkten het tegen die van *Brussel*, dat in de magt van den *Kleevenaar* was. Doch al hun bedrijf was niet in staat om MAXIMILIAAN uit zijne moeijelijkheden te redden. In het jaar

1491

1491 vindt men CORNELIS gemeld onder die geenen, welke de Stad *Sluis* aan de landzijde bezetteden, en in het Land van *Kadzant* een sterk Bolwerk oprichtten; dat, echter, niet toereikende was, om de magt van den *Kleevenaar* te fnuiken. In het jaar 1500 bevond Heer JAN VAN BERGEN zig tegenwoordig bij den Doop van KAREL, naderhand Keizer, en bekend als *de Vijfde* van dien naam. Heer JAN VAN BERGEN bekleedde toen de waardigheid van Afgezant des Hofs van *Braband*. Onder alle de geschenken, die de Vorst ontving, was geen van de minsten het *Gouden Zwaart*, dat hem door deezen Heer VAN BERGEN vereerd werd.

Bij de huldiging van MARGRETA, laatst Wedawe van den Hertog van *Savoije*, als Landvoogdesse, in 't Jaar 1507, bevond hij zig onder de Edelen te *Dordrecht*, zo als ook een van deeze Broeders, in het volgende Jaar, tot een der medeuitvoerderen van den laatsten wil der Landvoogdesse aangesteld werd, die, naar alle waarschijnelijkheid, Heer JAN zal geweest zijn, vermits hij, benevens anderen, als Raad en Kamerling der Voogdesse, naar *Engeland* werd afgevaardigd, om de Dochter des Konings van dat Rijk, voor haaren Neef KAREL, ten huwelijk te verzoeken. In 1513 was hij een van die, welke het verbond, tusschen MAXIMILIAAN en den Hertog van *Gelder*, uit naam van den eerstgemelden, ondertekenden. In 1525 werd hij genoemd *Ridder van 't Gulde Vlies*, (waartoe CORNELIS mede, in 1501, verheven was) bij de ondertekening van 't verdrag, geslooten tusschen de Koninginne Moeder van *Frankrijk* en de Landvoogvesse der *Nederlanden*, dat te *Breda* tot stand gebragt was. Waaruit men ziet dat hij tot de gewigtigste zaaken van het Land gebruikt is geworden.

Zie DESPARES, *Chronijk van Vlaanderen*, MSS. MEERBEEK, *Chronijk*, fol. 3. HEERÆUS, *Annales Brabant*, Tom. I. fol. 520. *De Excellente Chronijk van Vlaanderen*, fol. 298. *Groot Placaat Boek*, IV. Deel, fol. 16.

BERG AMBACHT, ook wel *Heer Aartsbergen* genaamd, doch op zig zelven gerekend, dat is, zonder *Klein Ammers* daar onder

der te begrijpen. Het legt, met *Heer Aartsberg* (dat een oud Adelijk Kasteel is, zijnde, door Heer AART VAN ARKEL, op eenen Berg gebouwd, en waarvan de bezitters *Heeren van den Berg* genoemd worden) ten Noord-Oosten aan *Velst* en *Schoonhoven*, ten Zuid-Oosten aan *Klein Ammers*, en ten Zuid-Westen aan *Lekkerkerk* en *Zuidbroek*. Het draagt ook wel den naam van de Heerschappij van de *Alinger Parochie*. *Berg-Ambacht* wordt, met *Klein Ammers*, in de Quohieren begroot op 1289 morgen en 550 roeden Lands, voorts op 166 Huizen en één Koornmolen.

Het Dorp van *Berg-Ambacht*, een vierde uurs van den *Lekkendijk* gelegen, is groot en vrij wel bebouwd. Het hooge reghtsgebied, dat aan de Heeren van *Nieuveld* plagt te behooren, is, in het Jaar 1625, door 's Lands Staaten afgelost. Aldaar is een zeer groote Kerk, die wel een vrij dikken doch geen hoogen Toren heeft. Het recht van Pastoorsaanstelling behoorde weleer aan de *St. Salvators Kerk* te *Utrecht*. Men wil dat de vloer der Kerke een gelijke hoogte met den *Lekkendijk* zou hebben. Van het Klooster *Hem*, weleer onder de Parochie van *Berg-Ambacht* behoorende, zal op 't Art. HEM melding gemaakt worden. De Predikant van deeze Heerlijkheid behoort onder de Klassis van *Gouda*.

Zie VAN EIJK, *Beschrijving van Zuid-Holland*, pag. 85.
Oudheden van 't Bisdom Utrecht, III. Deel, bl. 417.

BERGENDAAL, een oud Adelijk Huis of Hofstede, achter het Huis te *Teilingen*, niet verre van *'s Gravendam*.

Zie VAN LEEUWEN, fol. 1254.

BERGENE. Hiervan wordt in 't oude Perkamente boek van *Utrecht*, meermaal gewag gemaakt, als liggende aan de *Vecht*, in het midden tusschen *Hardenberg* en *Coeverden*. In laater tijd droeg dit Kasteel den naam van *Gramsbergen*.

Zie ALTING, en daaruit HALMA.

BERGENER MUNSTER; zie MUNSTER. (*Bergerius*)

BER-

BERGENTHEIM, eene Havezate, ten Zuiden van *Hardenberg*, aan de flinkerzijde van de *Vecht*, in de Provintie van *Overijssel*, behoorende aan den Heer GERRIT HELMICH, Baron *van Voerst*.

BERGESTEIN, of *Berkestein*, weleer een Riddermaatige Hofstad in 't Sticht van *Utrecht*, even beneden het Dorp *Amerongen*. In voorige tijden was dezelve leenroerig aan de Proostdij der *Dom-Kerk* van *Utrecht*, maar werd, ten tijde van den Proost HUGO VAN ZUILEN VAN NIJVELD, met bewilliging van het Domkapittel, den 23sten September 1621, van den leenpligt ontslagen. In de Veertiende Eeuw behoorde *Bergen-* of *Berkenstein* aan het geslacht van BORRE VAN AMERONGEN, uit welken stam het, zo door koop als erfenisse, in verscheidene anderen is overgegaan; als, aan ZUILEN VAN NATEWISCH, NIJENRODE, VAN DER DOES VAN NOORTWIJK, VAN EDE, KRIEX, ORMEA, tot dat, in 1721, JUSTUS ORMEA het aan FREDRIK BORRE VAN AMERONGEN verkocht, die 'er Eigenaar van was tot in het Jaar 1724; gaande toen, met deszelfs overlijden, over aan zijne Zuster, Vrouwe ELISABETH VAN AMERONGEN, en van haar op GIJSBERT JAN, Baron van *Hardenbroek*, die den tijtel daar van heeft aangenomen.

Zie *Staat van Utrecht*, II. Deel, bl. 301.

BERGH, (*Den*) behoorende onder het Sticht van *Utrecht*, geleegen aan de Rivier de *Vecht*, nabij *Weesp*, in den zogenaamden *Kuierpolder*. Het heeft, naar alle vermoeden, deszelfs naam ontleend van de hoogte of den Berg, waarop de Kerk gebouwd is, zijnde de vloer derzelve ruim anderhalf roede verheeven boven den gemeenen weg. Ter wederzijde van het Kerkhof klimt men tot dezelve op, langs agttien of negentien steenen trappen. De Kerk, die meest van Duifsteen opgehaald is, is wel een oud, doch tamelijk net gebouw, hebbende een regelmatigen Toren, met een hoogen spits. In 't Kerklijke behooren hieronder de Buurten van *Overmeer* en den *Hinderdam*, en de Predikant onder de Klassis van *Amersfoort*. Door ROCHMAN en RADEMAKER zijn fraaije gezichtjes van dit Dorp in prent gebragt.

BERGHSCHEN HOEK, een *Hollandsch* Dorp onder *Schieland*, een half uur gaans van *Hillegersberg*, naar den kant van *Bleiswijk*, ten Oosten van *Berkel*. Dit Dorp, dat geen van de minsten in aanzien is, verrees, na den brand in 't Jaar 1659, veel schooner dan te vooren; wordende de Kerk, kort daarna, herbouwd, en met fraaije geschilderde glazen voorzien. Drie daarvan werden door de Stad *Rotterdam*, één door het Kollegie ter Admiraliteit op de *Maas*, één door Dijkgraaf en Hoogheemraden, één door den Baljuw en Welgeboorene Mannen van *Schieland*, en twee door de Klasfis van *Schieland* bekostigd. De Ambachten van *Hillegersberg* en *Schiebroek* hebben 'er mede hunne glazen, gelijk ook de Kerkenraad zo van *Hillegersberg* als *Berghschen Hoek* 'er de hunnen, met Wapens beschilderd, hebben.

BERGHUIZEN, een aanzienlijke Landhoeve onder *Bassem* in 't *Gooiland*.

BERGUM. Eén van de veertien Dorpen der *Friesche* Grietenij *Tietjerksteradeel*, in 't Kwartier van *Oostergoo*. Voorheen was in het Klooster aldaar de standplaats van het Convent *Bergklooster*. Men vindt aldaar zeer schoone Weij- en Bouw-Landen, en aanzienlijke Veenen, waaronder het *Bergummer Veen* uitmunt. De Predikant van *Bergum* behoort onder de Klassis van *Leeuwaarden*. Een half uur van het zelve is de *Bergummer Meer*.

Het Klooster, zo even gemeld, was aan den Bisschop NICOLAAS toegewijd, en behoorde onder het Kapittel van *Windesheim*. Uit kracht eener Bulle van Paus PIUS DEN VIERDEN was het naderhand met den Bisschoplijken Stoel van *Leeuwaarden* vereenigd, en de Kerk tot een Parochie verheeven. Dan het ging hier met de invoering der nieuwe Bisdommen, en vereeniging met andere Kerken, als elders: de Prior liet geene middelen onbeproefd, om de nieuwe vereeniging te weeren; zijne redenen waren niet zonder grond. *'t Staat niet aan mij*, schreef hij aan den Hertog VAN ALBA, *het Klooster aan den nieuwen Bisschop over te laaten. Wij zijn* (zegt hij verder) *aan het Kapittel van* Windesheim *onderworpen, en hebben dus veele vrijdommen van de Kerkvergaderingen en van Keizer* Karel *zelfs* ver-

verkreegen, en die ook door 't Concilie van Trenten bevestigt zijn. Den Hertog kon het niet onbekend zijn, dat zij een eed gedaan hadden, van in geen vervreemding der Kloostergoederen te zullen bewilligen. Ook waren zij door een oude verbintenis verknocht aan de Staaten van Friesland, waar van zij na eigen zinnelijkheid niet mochten afstappen. Zij waren altoos gehoorzaam geweest, aan de Koning, aan zijne Stadhouders, en dus zou het onbillijk zijn, hun Klooster van deszelfs voorregten te berooven, of uitteroeijen. Hunne inkomsten waren door de vermindering der daaglijksche aelmoessen zeer sober, en konden pas twee duizent guldens jaarlijks haalen. Zij leefde sober, stil, onberispelijk; doende niets dan het waarneemen van den Godsdienst, om anderen, die niet al te Godsdienstig waren, ten voorbeeld te strekken. Hun gewisse was oprecht, en kende zig aan geene misdaaden schuldig. Dan wat baatte het schrijven van eenen Prior, daar de Paus, de Koning en ALBA hem tegen waren!

Zie WINSEMIUS, *Chronijk. Oudh. van Friesland*, I. Deel, bl. 443 en 444.

BERGUM. Deeze naam werd oudtijds gegeeven aan het Dorp *Bergen*, hiervoor beschreeven, als onder *Kennemerland* behoorende.

BERK, (*Ridder Johan*) afkomstig uit een voornaam geslacht van *Dordrecht*, dat langen tijd, vóór en na hem, gebloeid heeft, (zie BALE, *Beschrijving van Dord*, bl. 939 en 950.) Geboren in 1563, bekleedde hij, van 1591 tot 1622, in zijne geboorte stad, de aanzienlijke waardigheden van Secretaris, Schepen, Pensionaris, enz. In 't Jaar 1607 trokken de Heeren BERK en VAN MALDEREN, uit last van de Algemeene Staaten, als Extraordinaire Ambassadeurs, naar *Engeland*, om, wegens den Handel met *Spanje*, den raad van Koning JACOBUS DEN EERSTEN, inteneemen; doch wel voornaamlijk om dien Vorst geen kwaad vermoeden te doen hebben, wegens de aangevangene onderhandeling met *Frankrijk*. Naderhand bekleedde de *Dordsche* Pensionaris nog andere Gezantschappen, als naar *Deenemarken*, *Engeland* en de

Republiek van Venetien, en overleed den 17den Augustus 1627; wordende, in de Plaats zijner geboorte, in het Familiegraf van *Berk* begraaven. Onder zijne afbeelding, uit wit *Italiaansch* Marmer gehouwen, leest men dit onderschrift:

Quod es Fui; Sum quod Eris.

En op een zwarte Dinantsche Voetsteenen Tafel, in verguldes Letteren, deeze Inscriptie:

Hic Situs est
Vir Genere Nobilis
Sed animo Virtuteque Nobilior,
JOANNES BERKIUS, J. C.
In Urbe Hac Natali Ann. XXXIIJ.
Primus a Consiliis. Syndicus,
Et à Secretis.
Dumque Munia Hæc obiit,
Præpotentium Fæderatæ Belgiæ Ordinum
Ter ad Leges Legatus:
Bis ad Serenissimum Magnæ Brittaniæ
Regem Jacobum:
A quo Virtutis ergo,
Eques auratus Creatus est.
Atque Iterum Legatus
Ad Cristiernum IV. *Daniæ Regem:*
Postea autem Suprema in Hollandiæ Curia
Senator designatus.
Et ad Serenissimam Venetorum Remp.
Legatus prope per quinquennium:
Unde Patriæ Suorum amore diu desiderata
Sæpiusque Postulata Redeundi accepta potestate
VIII. *Aug. Ann.* M. D. C. XXVIJ. *Redux,*
Jucunda Liberorum amicorumque gratulatione,
Summoque Civium applausu,
Exceptus

(*Heu*

(*Heu Breve gaudium!*)
die XVIIJ. *ejusdem Mensis*,
Ingenti Suorum ac civium Mœrore
Terras reliquit
Annos Natus LXIJ. *Menses* IIJ. *dies* XV.

Aan den voet van het zelve is het Wapen van deezen Heer BERK.

BERK, (*Pompeus*) één van het geslacht zo even gemeld. Hij bekleedde, binnen *Dordrecht*, niet alleen alle de aanzienlijkste waardigheden, maar was tevens Dijkgraaf van *Mijns Heeren Land*, *Moerkerken*, *Godschalksoird*, enz. Hoog Heemraad van de *Alblasserwaard*, enz. Gecommitteerde in het Collegie ter Admiraliteit te *Rotterdam*, en meermaals Gecommitteerde ter Vergadering van de Staaten van *Holland*, in de beruchte geschillen tusschen de Stad *Dordrecht* en Prins WILLEM DEN DERDEN. In het Jaar 1684 was het de Heer BERK, die, als Burgemeester, met den Heer EVERWIJN, aan den Prins, bij geschrifte, kennis gaf van de ongeregeldheden, die, huns oordeels, in het maaken der Nominatie van de goede Lieden van Agten, plaats hadden.

Zie VAN BALE, *en de Papieren, van* 1684.

BERK, (*Willem*) wiens naam op de lijst der ondertekenaaren van het Verbondschrift der Edelen gemeld wordt; doch dit is 't ook alles, wat men van hem weet.

BERK, (*Nicolaas van*) onderscheiden van den voorgaanden, en onder de Regeering van *Utrecht* behoorende. Deeze werd, in het Jaar 1608, door de Algemeene Staaten, als één der Gemagtigden wegens die Provintie aangesteld, tot de onderhandeling van 't Bestand. In het jaar 1611 was de Heer VAN BERK uit het Lid der gezwoorenen ontslagen, en sedert buiten bewind gehouden; doch na dat Prins MAURITS, 1618, de Magistraat te *Utrecht*, na het afdanken der Waardgelders, veranderd had, werd BERK, in plaatse van RYZENBERG, aangesteld. In 't Jaar 1619 komt deeze BERK voor, als één der Beschuldigers, zo wel van

 den

den Heer VAN OLDENBARNEVELT, als van UITENBOGAART. Dan in 't Leven van den laatstgemelden, vindt men, bl. 253, de betichtingen van BERK, zo door hem zelven wedersproken, als door UITENBOGAART wederlegd; zijnde het der moeite niet waardig, zulks na te schrijven. In de Historie der Rechtspleeging van BARNEVELT, enz. bl. 322 leest men dat deeze BERK *elendig is overleden*, en dat zijn afsterven, kort op de uitdaging van UITENBOGAART, *voor Christus Rechterstoel*, dus jammerlijk zou gevolgd zijn. Wat hier van zij, laaten wij voor rekening van G. BRANT, als weetende, dat daarin gezegd word, dat meer anderen, en wel tot zeventien toe, van de Gedelegeerde Rechters der gevangene Heeren, op deeze of geene wijze voor hun bedrijf gestraft, zouden overleeden zijn; waar van zeer ligtlijk andere bewijzen zouden bijgebragt kunnen worden.

BERKEL, of *Berckel*, ook wel *Barckel* en *Borckel* genaamd, een Riviertje, dat *Gelderland* doorstroomt. Het neemt zijnen oorsprong in *Westphalen* bij *Koesveld*, schietende door *Stadloo*, (*Wreden* of *Vreden*) *Berkulo* en *Lochem*, en zo voorts door *Zutphen* in den *Ysfel*. RAIJ zocht den oorsprong in *Duitschland*; en wel in 't Bisdom *Munster*, twee uuren van die Stad, in 't gebied van *Horstmar*, bij 't Stedeke *Bilderbeek*, uit drie fonteinen; dan PONTANUS spreekt 'er uitvoeriger van, zeggende:

De Berkel *in* Westphalen, *boven* Koesveldt, *bij het Steedeke* Bilderbeek, *straalt uit den* Ravenberg, *waaruit veel steen tot het bouwen gehaalt word, bij* Zutphen *verliest het zijnen naam, en loopt in den* Ysfel, *maakende door twee bruggen, eene scheiding door de oude en nieuwe Stad, en drijft eenige Molens, binnen het begrip der Vesten, om. Na ondervinding, dat met geringe moeite dat Riviertje bevaarbaar was te maaken, en ook dienen kon, om groote en kleine Schepen, langs het zelve af en aan te voeren, beslooten de* Staaten van Gelderland, *in het jaar* 1630, *aan de Magistraat van* Zutphen *toetestaan, dit nuttig werk ter haarer kosten ter hand te mogen neemen.* En op een anderen plaats zegt hij: *De* Berkel, *hebbende zijn geboorte uit zeeker Hyland, geheeten de* Speekhuizer Wuiste, *krijgt eenen grooten toeval van water, uit de* Holthuizer- en Mo-

Molen-Dijk, *daar hij inschiet, niet verre van den* Bijdriehoek, *omtrent den weg, die naar het huis* Hamers *loopt. Vermits 'er drie Beeken springen, uit den* Bijdriehoek, *die in den* Berkel *stort, heeft het daarvan den naam van* Bijdriehoek *gekreegen. De* Berkel, *deeze wateren ingezwolgen hebbende, ontvangt nog onder* Bijdriehoek *en* Ludgersbeek, *het stroompje* Verloen: *Daarenboven ontspringt of komt uit seker veld, welke in de graft van het Slot schieten, die de Molens aldaar omdrijft: ter plaatse daar deeze zig vermengt, krijgt de* Berkel *zijnen naam, die dan voorts* Koesvelt, Geskeren, Stadlöo, Vrede, *en zeeker vervallen Schans, ook* Hijburg, Borkelo, Lochem *en de Stadt* Zutphen *bespoelt, alwaar de* Berkel *zijnen tol aan den* Yssel *betaalt.*

Zie GUICCIARDIJN, *Beschr. der Nederlanden*, fol. 15. *Woordenb. des Aardrijks.* PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, I. Deel, fol. 64.

BERKEL, een Dorp en Heerlijkheid in *Zuid-Holland*, onder het Baljuwschap van *Delfland*, schoon het, vóór de Hervorming, onder het Dekenschap van *Schieland* behoorde. Voorheen was Meester JOHAN VAN DER HOEVEN Ambachtsheer van *Berkel*, *Rodenrijs* en *Tempel.* HALMA tekent het volgende hier bij aan: *Voor weinige jaaren kocht de Predikant* Judocus Kruger, *deeze Heerlijkheid en 't Slot, van zeker Roomschgezind Heer, met wien hij en zijne Kerk niet wel te recht konde komen, of die zig met den ander niet wel verdragen konden, zo dat hij daarvan het Geestelijk en Waereldlijk gebied bezat.* Dan hier van zal men beter verstand krijgen, wanneer men zegt, dat *Berkel* en *Rodenrijs* voorheen behoord hebben aan de Graaven van *Egmond*, naderhand aan de Abten van *Egmond*, en vervolgens zijn gekomen aan 's Lands vermaarden Advocaat, den Heere JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, die daarmede, in het Jaar 1600, verlijd werd. In den staat der Goederen van wijlen den gemelden grooten Staatsman, in 't Jaar 1624, vindt men van *Berkel* deezen post, volgens de aantekeningen van den Heer VAN DER POT, in zijn ENDELDIJK, *Höfdieht.*

De Ambachts Heerlijkheid van Berckel, *met de Schout, Se-*

cretaris en Bodeampten, *den erfcijns van honderd Nobelen 's Jaars, die betaalt worden met vijf-en veertig stuivers het stuk*, *de Landgifferije*, *het Lastgelt*, *de pacht van de Molenwerf*, *de Tiende van Rodenrijs*, *alles tot de voorsz. Heerlijckheit specteerende*, *geestimeert gesaamentlijck ter somma van* IX. *m*. VIII. *c*. VI. v. ß.

Naderhand is deeze Heerlijkheid nog langen tijd bezeeten bij de nakomelingen van REINIER VAN OLDENBARNEVELT. In 1633 werd zij, met de Heerlijkheden *Berkel*, *Rodenrijs*, *Tempel*, enz. verlijd aan FRANÇOISA VAN OLDENBARNEVELT, (die gehuwd was aan Jr. ADRIAAN VAN NAALDWIJK,) van haaren Broeder Jr. JAN VAN OLDENBARNEVELT. Van daar ging de Heerlijkheid in andere geslachten over, tot dat zij, beneven *Rodenrijs*, gekomen is aan Vrouwe MACHTELD ADRIANA VAN RENOIJ, gehuwd met Jonkheer JACOB SNOUCKAERT, door wien dezelve, in 't Jaar 1687, verkocht werd; 't welk de verkoop zal zijn, waarvan HALMA melding maakt. In het Jaar 1706, werd gemelde Heer en Mr. JOHAN VAN DER HOEVEN 'er mede verlijd, die dezelve, bij uitersten wille, naliet aan den Heer en Mr. HENDRIK VAN HUS, Heere van den *Temple*, enz. President van den Hoogen Raad van *Holland*; zijnde de Heer VAN HUS gehuwd aan de oudste Dochter van den Heer J. VAN DER HOEVEN, welke beide daarmede verlijd zijn Ao. 1744.

Het Dorp van *Berkel* bestaat uit een dubbelde Buurt, die zig Zuid- en Noord waarts uitstrekt, en met goede Huizen bebouwd is. Behalven deeze, ziet men 'er nog ter wederzijde een goed aantal woningen, op boere werven liggen. In 't Jaar 1732, is de Kerk van *Berkel* op nieuw geheel herbouwd; zij is tamelijk groot, schoon zij een gedeelte van de oude Kerk (waar van het Koor en de oude spitse Toren zijn blijven staan) beslaat. In het gemelde Koor ziet men de wapens van het oude en Hoogadelijk geslacht van NAALDWIJK. Ook werd, reeds in 't Jaar 1708, een fraaije Graftombe voor het aanzienlijke geslacht der tegenwoordige bezitteren daarin gemaakt. Behalven de Gereformeerden, vindt men hier *Roomschgezinden* en *Remonstranten*, die 'er beiden hunne Godsdienstige Vergaderplaatsen hebben, en zig, als de overige Ingezetenen, meest met de Veenerij geneeren.

Men

Men zie in het vervolg van de voorrechten van *Berkel*, op het Art. RODENRIJS.

BERKEL, in *Staats-Braband*, en wel in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, ten Westen van het Dorp *Haren*, naar de grenzen van de Baronie van *Breda*, onder den Schepenstoel van *Oosterwijk* behoorende. Het bevat drie honderd en twaalf Morgen Lands, en zestig Huizen. Schoon 'er eene aanzienlijke Kerk is, wordt in dezelve, bij gebrek van Gereformeerde Ingezetenen, geen dienst gedaan.

Zie BACHIENE B. bl. 625 en 626.

BERKENBOSCH, (*de Heerlijkheid*) in 't Land van *Kuik*, maakende, met *Ledeakker*, den vijfden en laatsten Dingbank, uit zeven Schepenen bestaande, van het *Over-Amt* uit. Schoon dit den opgemelden tijtel voert, is het niet meer dan een Buurtschap. Gemelde titel is, in het Jaar 1749, geheel vernietigd, zijnde toen de goederen, die uit negen Bouwhoven of Boerewoningen bestonden, verkocht, en gekomen in handen van negen bijzondere eigenaaren, zo als ze ook naderhand meermaalen verkocht, doch tot hier verdeeld gebleeven zijn. Van het Kasteel *Berkenbosch* is niet meer dan de grachten overig.

Zie BACHIENE B. bl. 728.

BERKENRODE, een aloud Adelijk *Haarlemsch* Geslacht, dat zeer vermaard is. Heer JAN VAN HAARLEM, die als de eerste Heer der Stad vermeld wordt, overleed in 't Jaar 1305, nalatende Heer ARNOLD VAN BERKENRODE of BERKENRODE, wiens verdere geslachtlijst men vinden kan bij GOUDHOEVEN en VAN LEEUWEN: bij welken ook aangetekend staat, dat, in het Jaar 1559, Heer HENDRIK VAN BERKENRODE met de goederen van *Berkenrode* verlijd werd, als mede dat Heer HENDRIK ter Vrouwe had MARIA VAN PERSIJN. Onder andere Mannen van dit geslacht, wier naamen in de Vaderlandsche Geschiedenissen gemeld worden, munt uit Heer GERRIT, als zijnde het deze, welke, in het Jaar 1572, met HANS KOLTERMAN en PIETER KIES, oorzaak was, dat *Haarlem* aan de zijde van ORANJE overging, en ALBA ten Vijand verklaarde. GOE-

DE-

DELA VAN BERKENRODE, éene der Dochteren van Heere HENDRIK en MARIA VAN PERSYN, huwde, in het Jaar 1618, met haaren Neef FLORIS VAN ALKEMADE, aan wien zij, onder andere goederen, ook *Berkenrode* ten huwelijk bragt. Hun Zoon, HENDRIK VAN ALKEMADE, verkocht deeze Heerlijkheid, in 1649, aan BENJAMIN POULLE, Ridder Baronet, en Schepen der Stad *Amsteldam*. Deeze, in 1691, door de Staaten van *Holland* en *West-Friesland*, daar mede verlijd zijnde, liet, bij zijn overlijden, Aº. 1711, dezelve na aan zijne Vrouwe ELISABETH TIELENS, die, na dat de leenverheffing gefchied was, in 1712, in een tweede huwelijk trad met den Heere JAN TRIP, Burgemeester en Raad der Stad *Amsteldam*, aan wien zij, bij haar overlijden, zonder Kinderen natelaten, in 1725, haare goederen en de tijtel van *Heer van Berkenrode*, geduurende deszelfs leven ten erve naliet, en na zijn overlijden, aan den Heer MATTHEUS LESTEVENON, haaren Achterneef, die, in 1746, Schepen der Stad *Amsteldam*, daarna Houtvester van *Bredenrode*, en, in 1750, Ambasfadeur van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden aan 't Hof van *Franrijk* werd.

BERKENRODE, een oud Slot en Stamhuis der Heeren van dien naam, waarvan wij zo even zeiden dat Heer JAN VAN HAARLEM de eerste was. Deeze, zo wel als zijne nakomelingen, hebben den naam van HAARLEM verlaaten, dien van BERKENRODE aannemende, naar het Land, of ftuk Lands, hun gefchonken, volgens inhoud des Leenbrief van Graaf FLORIS, in den Jaare 1284, waarvan den inhoud deeze is: „ Wy *Florens*, Grave van Holland, „ maken cont alle die geenen, die defen brief fien fellen ofte „ horen, dat wy Janne van Haarlem vooren Alyden fone, onfen „ knape, gegeven hebben den Campe, die Willem Terniac bedolven hadde, die leget bij den Gasthuyfen, dat te Haerlem „ in den Hout ftaat; dat die Berkenrode heyt, alfoe verre alfe „ dat gåst lyde thun gaet, en haer floet te Haerlem in den houte „ waert, ende alfoe verre als die Willem Terniac ende alfoe „ brech, gedolven hadde tot te Nordikelhout waer, in die manieren, dat die Jan, dien Campe ghebruke ende beftghe „ vrighelike ende erflike. In oreonde van defen, fo willen wy

„ dat

„ dat hem niemant en hindere in desen voorgesegbden Campe,
„ die dat dede, dede utelike tegen ons."

Wie de stichter van dit Huis geweest zij, is niet zeker. Men vindt aangetekend, dat, vóór de Hervorming, in deeze Heerlijkheid een Kapel stond, die aan ST. AGATHA gewijd was, en door een eigen Pastoor bediend werd.

De gedaante, die het oude gebouw had, word ons voorgesteld in AMPZINGS *Beschrijving van Haarlem*, zo als het zig aan de *Leidsche* Vaart vertoonde, zijnde door ZAENREDAM in 't koper gebragt. In deeze gedaante is het, waarschijnelijk, gebleeven, tot in het Jaar 1573, wanneer het, door de *Spanjaarden*, omgeworpen werd, waarvan AMPZING zegt:

Foey Spanjaard, dat gy ook dit Huis hebt neergesmeten,
(Hoe kan men al zyn kwaad en tyranny vergeeten?)
Maar denkt (o edele Stam!) gy waartet niet alleen:
Gy hadt dit ongeval met uwe Stadt gemeen.

De overblijfzelen daarvan vertoont L. SMIT, in zijne *Schatkamer.*

De Bezitters hebben daarna het gebouw grootscher en heerlijker doen ten voorschijn komen, pronkende met een *Italiaanschen* voorgevel en zijmuuren. De wederzijdsche hoeken, of uiteinden van den achtergevel, zijn op de oude muuren gemetzeld, in de gedaante van vierkante Torens, wier hoogste met een gemeen aan beide kanten afloopend huisdak, en de laagste met een vierkant spits opstijgend wolvedak gedekt is; wordende het gantsche gebouw van een zeer wijden en fraai uitgesneden graft omwaterd; zo als men de afbeelding daarvan zien kan in RADEMAKERS *Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, op de zesen-vijftigste Prentverbeelding.

In het Jaar 1747, in den nacht tusschen den 4den en 5den Mei, deed de Heer VAN BERKENRODE, even als toen in *Amstelдam* geschiedde, dit zijn Huis, ter betooninge van de vreugde over de verkiezing van den Heere Prinse VAN ORANJE, tot Stadhouder, illumineeren. Doch niet lang na het uitdoen der lichten, ontstond 'er een hevige brand in hetzelve, die, bij gebrek

aan

aan de noodige hulp, het geheele gebouw in een asch- en puinhoop veranderde. Men schreef, echter, dit ongeval niet toe aan de gemelde Illuminatie, maar aan een onvoorzien geval, veroorzaakt door een gewoonlijke huiskaars. De Heer LESTEVENON deed hetzelve, binnen korten tijd, nog prachtiger dan het voorgaande herbouwen.

Men telt te *Berkenrode* negen of tien Huizen, waaronder een Kerkhuis der Roomschgezinden, die aldaar eene Staatie hebben. De Schout, Secretaris en drie Schepen worden door den Heer VAN BERKENRODE aangesteld. 't Wapen van 't geslacht van dien naam was *een klimmende Leeuw, gevlakt met zilver en zwart, staande op een rood veld.*

BERKHEIDEN, (*Job van*) een vermaard Schilder, geboortig van *Haarlem.* Hij werd tot den Boekhandel opgeleid; doch grooter zucht voor de Schilderkunst hebbende, verliet hij dien handel en koos de kunst, waarin hij ook zeer groote vorderingen maakte. Zelfs voerde hij zijnen Broeder GERARD 'er mede toe aan. JOB overleed in 1693. GERARD verdronk in 1698.

Zie HOUBRAKEN, III. Deel.

BERKHOUDE, of bij verkorting *Berkouw*, en bij anderen *Berkwouwde* genaamd, is een Dorp in *Zuidholland*, onder *Schoonhoven*, in de *Krimpenerwaard.* Het maakt, met *Achterbroek*, éene Ambachtsheerlijkheid, liggende ten Noord-Westen aan *Gouderak*, ten Noord-Oosten aan *Stolkwijk* en *Zuidbroek*, en ten Zuid-Westen aan *Krimpen. Berkhoude* wordt begroot op honderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op negen-en-tagtig, benevens één Koornmolen. In het Jaar 1708 werden dezelve meest allen door den brand verteerd, doch veel fraaijer dan voorheen herbouwd. De landbouw en daaglijksche neering maakt het bestaan der Ingezetenen uit. De Kerk (wier Predikant onder de Klassis van *Gouda* behoort) is niet groot, doch heeft een fraai spits Torentje. De Ambachtsheerlijkheid behoort aan den Heer FREDRIK ROBBERT EVERT, Baron *van der Kapelle*, Heere van *Boedelhof*, beschreven in de Edelen en Ridderschap des Graafschaps *Zutphen.* Volgens Aantek. in de *Oudheden van 't Bisdom*

ADRIAAN TEDING VAN BERKHOUT, EN ANDERE RAADSHEEREN, KOMEN OLDENBARNEVELD DAAGS VOOR ZYN GEVANGENEMING DAAR VAN VERWITTIGEN.

dom Utrecht, III. Deel, had *Berkhoude* voorheen een Parochiekerk.

BERKHOUT, een Dorp in *Noordholland*, onder 't Schoutsampt van *Hoorn*, liggende, met deszelfs Ban, ten Westen van *Dampten*, tusschen deezen en die van *Urshem*. Volgens de Lijst der Quohieren, bevat *Berkhout* twaalf honderd Morgens en vier honderd vier-en-zeventig Roeden Lands; het getal der Huizen beliep, in 1749, honderd zeven-en-zeventig. Het Dorp is in een doorgaande streek, zeer wel betimmerd; ook is de Kerk een vrij groot gebouw, behoorende de Predikant onder de Klassis van *Hoorn*. Volgens aantekeningen van VELIUS, in zijn *Chronijk*, deed Hertog FILIPS, in 1426, aldaar eene sterkte opwerpen, die naderhand wederom vernield is. Gedurende de hevige Broedertwisten, en voornaamlijk in het Jaar 1618, was 'er, tusschen de Stad *Hoorn* en dit Dorp, een groot geschil, over een der Predikanten van dien tijd, waarbij het Dorp triumpheerde. (Men zie UITENBOGAART en TRIGLAND.) In 't Jaar 1627, werd de droogmaaking van de *Berkhouter Waal* of *Meir* aangevangen, waarvan de bedijking reeds eenige Jaaren te vooren begonnen was. Dit Meir bevat een streek Lands van bijna zestig Morgens.

BERKHOUT, (*Adriaan Teding van*) was, in den Jaare 1615, Raad in den Hove van *Holland*. In *Friesland*, en bijzonderlijk binnen *Leeuwaarden*, was, ten dien tijde, groote beweeging, meest aangerischt door zulken, die verandering in de Regeering zochten te bewerken. Het ging, in de laatstgemelde Stad, zelfs zo verre, dat toen de tijd der jaarlijksche verandering daar was, de gemagtigden der Burgerij 'er tegen protesteerden; die, vervolgens in hechtenis genomen, en niet geslaakt werden, voor dat zij de nieuw aangestelde Magistraat voor wettig erkend hadden, dat, echter, niet zonder veel morring toeging: waarom de Staten, de Stadhouder en de Gedeputeerden van het Hof verpligt waren, op den algemeenen Landdag, 'er kennis van te neemen, om dien twist te doen eindigen. Er werd wel in onderhandeling getreden met de Wethonders; doch men kon de zaak niet eens worden. Graaf WILLEM en de twee Collegiën vonden nodig,

zig

zig van hunne magt te bedienen; en de Algemeenen Staaten zogten de toenmalige Regeering te handhaven. Dat deeze zig met de zaak inlieten, schreef men toe aan het gedrag der gemelde Regeering, die, vreezende uit het bewind gezet te zullen worden, haare klagten voor de Algemeene Staaten gebragt had, die, door den Advocaat VAN OLDENBARNEVELD, eenen ernstigen Brief naar *Leeuwaarden* deeden afzenden. De Stadhouder van die Provintie, als mede de twee Collegiën, naamlijk dat van de Staaten en het Hof, begreepen dat hun gezach, in den ontvangenen Brief, te veel vernederd was. De Algemeene Staaten dan vonden raadzaam, CHRISTOFFEL BIESMAN, Burgemeester van *Nijmegen*, ADRIAAN TEDING VAN BERKHOUT en ADOLF DE WAAL, Heer van *Moersbergen*, naar *Leeuwaarden* af te zenden, om, ware het mogelijk, de verandering der Regeering te verhoeden. Dan deeze Afgevaardigden stonden bij die van *Leeuwaarden* bekend, als den *Remonstranten* toegedaan, en richten dus niets uit. Tegen het einde des Jaars ontstond 'er zo eene geweldige beroerte, dat zelfs de Afgevaardigden voor een bloedbad beducht waren, en dus het bevorderen van hun oogmerk lieten vaaren; waarop de Stadhouder en de twee Collegiën de Wethouderschap en de gezwoorene Gemeenten veranderden. BERKHOUT staat mede, in het Jaar 1618, bekend, als een van die, welke, als Raadsheeren, den Heer VAN OLDENBARNEVELD, dien *Edelen Grijsaart*, daags vóór zijne gevangenis, daarvan zouden verwittigd hebben; vindende zij hem zitten op zijn Koelvat, met zijn Stokje in de hand. Men zegt dat 's Lands Advocaat hun antwoordde: *'t Zijn haaie menschen*; bedankende, met het ligten van den hoed, de Heeren voor hunne waarschouwing. Dat BERKHOUT een zeer vertrouwd vriend van den Heer VAN OLDENBARNEVELD moet geweest zijn, kan worden opgemaakt uit de vreeze, die hij had, wegens één zijner geschriften, door hem, uit *Friesland*, aan den Advocaat gezonden: een geschrift, dat, volgens de eigen woorden van BERKHOUT, te zeer naar vrijheid smaakte. In de *Historie der Rechtspleeging* vindt men, dat het schrift, 't welk zijne bekommering veroorzaakte, hem door ALBERT BRUININK, zijnde één van die, welke de Papieren van 's Lands Advocaat verzegeld hadden, weder ter hand gesteld was geworden.

Volgens *Medegedeelde Berichten*.

BERK-

Berkmeir, in 't *Ceestmer* Ambacht, onder het Rechtsgebied van *Veenhuizen*, werd, in 't Jaar 1636, bedijkt. Dit Meir bevat in zig twee honderd vier-en-tagtig Morgens, meest Wei- en Riet-, en zeer weinig Zaailand. Het Dijksbestuur staat aan twee Dijkgraven, met drie Heemraaden, die, bij rondgaande beurten, hunne bediening oefenen.

Berkom, een Dorp in de *Krimpenerwaard*, onder het Baljuwschap van *Zuidholland.*

Berlake, door sommigen verkeerdelijk *Blaake* genaamd. Een kleine en genoegzaam geheel vervallene Schans, staande onder bevel van den Gouverneur van de *Willemstad.* Zij is aangelegd ter beveiliging van den stroom, alwaar de *Dintel* en *Devaart* zig van een scheiden.

Berlikam, *Berlicum* of *Berlichom*, een der twaalf *Friesche* Dorpen der Grietenij *Menaldumadeel*, in 't Kwartier van *Westergoo*, alwaar weleer de voornaamste Paardemarkt plagt gehouden te worden. Voortijds was het eene Stad, aan Zee gelegen, voerende den naam van *Uitgongh;* vermits de Rivier, door sommigen *Burdo* geheeten, en die *Oostergo* van *Westergo* scheidde, aldaar haaren uitloop in de *Wadden* had. Veelen noemen het tegenwoordig *Belcom*, op welk Art. wij den Leezer herwaarts geweezen hebben. Winsemius spreekt 'er van onder verwisseling van deeze beide naamen; noemende het, bij het verhaal van deszelfs noodlottigheden, nu eens *Belcum*, dan weder *Berlicum*, wanneer hij meldt, dat het eens door een fellen brand (1181) vernield, en door de *Noormannen* (1191) verwoest is geworden. Wij, met anderen, bepaalen ons bij den naam, waarmede wij dit Art. hebben aangevangen, en kunnen 'er van zeggen, dat het thans een heerlijk Dorp is; dat het, door den doortogt, naar *Leeuwaarden*, *'t Bilt*, *Franeker*, *Harlingen*, *enz.* grootelijks bevoordeeld wordt; dat het wel bestraat is, en een fraaije Kerk heeft, door eenen Abt van *Lidlum* gesticht. Groote verbeteringen werden, in 't Jaar 1622, zo aan die Kerk, als aan het gantsche Dorp toegebragt, door den toenmaligen Grietman van *Me-*

naldumadeel, den Heer TJERK VAN HEEREMA. Zedert weinige jaaren heeft men hier eene geheel nieuwe Kerk gestigt, in de gedaante van eene Koepel, zijnde een fraai gebouw. SCHOTANUS in zijne *Beschrijving van Friesland*, spreekt 'er dus van: Berlicum *een schoon vlek, doordien 't oud Stedeke* Uitkom, (*in 't Latijn* Civitas Exiensis *genaamt*) *daaraan bij accoord verkogt is. De scheiding tusschen beiden is een Pijpken of steene Brugsken. Voor honderd zeventig jaaren hadde 't* Uitkom *nog het recht van Oldermanschap : en dat in het geslachte van* Hemmema, *welke State ligt aan den Dijk op* Bildgrond. *In dit vlek zijn schoone Thuinen en Enterijen. De Roomschgezinden hadden daar voor heen een* Fondatie, *buiten deezen en de Gereformeerden, is aldaar ook een Gemeente der Doopsgezinden, die door twee Leeraaren bediend wordt.* Voorts is dit Dorp in *Friesland* zeer vermaard, door de menigte van Aard- en Aalbeziën, welke aldaar geplukt, en op alle Markten te koop geveild worden.

Zie WINSEMIUS, in en achter zijn *Chronijk*. SCHOTANUS. BACHIENE.

BERLIKOM, of *Berlikum*, een zeer aanzienlijk Dorp in de Meijerij van '*s Hertogenbosch*, onder het kwartier van *Maasland*, niet verre van de Rivier *de Aa* gelegen, zijnde rondom voorzien van Sloten en Woonplaatsen der Edelen. De belasting of Bede, was voor *Berlikom* weleer 185 gl. 3 st. en 3 p. De Staaten van *Braband*, in het Jaar 1525, eene belasting op de haardsteden leggende, moest dit Dorp, ieder half Jaar, 541 guld. 9 st. en 3 penn. opbrengen. In het Jaar 1505 was hetzelve, door den Hertog van *Braband*, voor zekere somme gelds, verpand aan Jonkheer CORNELIS VAN ZEVENBERGEN; 't welk naderhand, door de Staaten van *Braband*, afgelost werd. In het Jaar 1660 verkochten dezelfde Staaten de Heerlijkheid aan Jonkheer AREND VAN THEEMEN, echter met behoud der opperheerschappij, 's Lands lasten, 't recht van kwijtschelding wegens doodslagen, en verjaarde misdaaden, benevens klokkeslag; blijvende dit alles ten behoeve der Domeinen. Naderhand werd het de eigendom van Vrouwe Douariere LE LEU DE WILHEM, geb. Baronnesse PIEK VAN

TORLEN, Vrouwe van *Waalwijk* en *Benoolsen*. Behalven de Kerkbuurt, behooren hier onder vijf wijd van elkander verspreide Gehuchten, waarvan *Middelroii* of *Middelrode* en *Kaathoven* de voornaamsten zijn. In *Berlikum* en *Middelroij* beiden staat een Kapel, wordende in de laatste, om de drie weken, door den Predikant van *Berlikum* gepredikt. Digt aan deeze Heerlijkheid ziet men het Kasteel of Huis te *Berkum*.

Zie VAN DER HOUVE, II. Deel, fol. 367. OUDENHOVEN, *Beschrijving van den Bosch*. I. Deel, p. 65 en 89. BACHIENE B, p. 670.

BERLO, (*De Graaf van*) bevond zig, in 't Jaar 1690, benevens den Graaf VAN FLODORFF, in het Dorp *Fleurij*, toen de Hertog VAN LUXEMBURG hetzelve, met de *Fransche* Armèe, naderde. Men zegt, dat aan die beide Graaven, door het Staaten Leger, reeds meer dan één teken gegeeven was, om te rug te keeren, en het te langzaam aankomen van deeze brief aan de *Franschen* de gelegenheid verschaft had, hen van nabij te volgen, tot aan de linkervleugel van het Staaten Leger, dat aan dien kant gedeeltelijk in slagorde stond, en het te rug te drijven; in welke te rugdrijving de Graaf VAN BERLO sneuvelde.

Zie *Hollandsche Merkurius van* 1690.

BERLOO, een der Ondertekenaars van 't Verbond der Edelen. De geleerde TE WATER is van oordeel, dat hij afkomstig zou geweest zijn uit het Edel *Brabandsch* geslacht van dien naam, 't welk aldaar, in de Dertiende Eeuw, in groot aanzien was, en ook gebleeven is. Dat zijn Edele in die gedachte te meer versterkt, is, de verbintenis van dat geslacht met die van MERODE, MONTOIJE, enz. Jammer is het intusschen, dat al de vlijt, door dien onvermoeiden naspoorder aangewend, tot nog toe vruchteloos geweest is, om ons deezen, zo wel als BERMEL en BERKHAN, of BERKHAU en meer anderen, nader te doen kennen.

BERN, voortijds een Slot of Ridderhofstede, gelegen op de Rivier de *Maas*, bijna een halve mijl van *Heusden*: door anderen ook wel *Beern* genaamd, zo als men moet afleiden uit het

zeggen van BEKA, die den eigenaar, welken dit Slot, bij erffenisse, was te beurt gevallen, noemde FULCOUT of FULCOLDIS VAN BERN. In 's Lands Geschiedenissen staat hij bekend als een der geenen, die zig met Graaf HERMAN VAN KUIK, tegen Graaf FLORIS, bijgenaamd *de Zwarte*, verbonden hadden, en denzelven in *Abstede* (even buiten de *Tolsteegpoort* te *Utrecht*), in het Jaar 1133, ombragten. Graaf DIRK DE TWEEDE *van Holland*, Broeder van FLORIS, vervolgde daarover den Heer VAN BERN, en zou hem zekerlijk gevangen gekreegen hebben, ware hij niet met zijn Paard in de *Maas* gesprongen, en daardoor 't gevaar, dat hem dreigde, ontkomen. De verhaalen van dien tijd zeggen, dat hij, tot dankerkentenis daarvoor, zijn Slot of Ridderhofstede in een Monniken-Klooster deed veranderen; boetende dus, naar zijne gedachten, zijnen begaanen manslag. De Monniken, die daarin gesteld werden, hadden alvoorens hun verblijf in de *Betuwe*, in de Abdij van *Marientwaart*; welke Abdij, door den Graaf VAN KUIK, bij verdrag, mede tot boete van gemelden doodslag, gesticht was. Het Convent van *Fulcoldus* kreeg den naam van de Abdij van *Bern*, zijnde van de Order der *Præmonstrensen*. De eerste Abt was EVERHARD, die overleed 1168. De Abdij bleef in stand tot in den *Spaanschen* Oorlog, geduurende welken zij verwoest werd. De Abt en zijne Monniken begaven zig naar *'s Hertogenbosch*.

Zie GOUDHOEVEN, fol. 14. VAN LEEUWEN, fol. 1307. BEKA in *Andr. van Kuik*.

BERNARD, (*Jacob*) een Man van groote geleerdheid, zo in de Filosophie als Wiskunst, in welke wetenschappen hij ook Hoogleeraar te *Leiden* was. Tevens geen minder Godgeleerde zijnde, was hij Predikant der *Walsche* Gemeente aldaar. Deeze uitmuntende Man was geboren te *Nijon*, in het Jaar 1658. Van zijne jeugd af had hij zig in de gemelde wetenschappen geoefend, en de gronden zijner studie in 't vermaarde leerschool te *Geneve*, onder opzicht der beroemdste Mannen van dien tijd, geleid. In 't Jaar 1679, zijnde het twintigste zijns ouderdoms, werd hij Predikant in 't *Dauphineesche*, welke plaats hij, in 1683, moest verlaaten; begevende zig van daar naar *Geneve*, vervolgens naar

Lau-

Lausane, en voorts naar *Holland*, alwaar hem zijn bloedvriend LE CLERC bij een' man van aanzien aanbeval, die hem te *Gouda* een jaargeld bezorgde. Ter laatstgemelde plaatse in huwelijk getreden zijnde, begaf hij zig naar *'s Gravenhage*, alwaar hij zig onledig hield met het onderwijzen van Jongelingen; predikende ook nu en dan aldaar en in *Gouda*, tot dat hij, in 't Jaar 1705, in de Hofplaats van *Holland*, als *Walsch* Predikant beroepen werd. Weinig tijds daarna de Hoogleeraar DE VOLDER Emeritus verklaard zijnde, werd BERNARD eerst als Lector, en naderhand, 1712, in de opengevallene plaats als Hoogleeraar aangesteld. Hij verwierf den roem van een beleezen man te zijn, en wel van goede Boeken, waarvan hij zig met vrucht wist te bedienen. Eerst volgde hij den leertrant van DESCARTES, en daarna dien van NEWTON. Ter zijner uitspanninge schreef hij de bekende *Nouvelles de Belles Lettres;* een arbeid, waarmede BAIJLE een grooten lof behaald had. Ook vervaardigde hij eenige *Godgeleerde Verhandelingen*, onder welken arbeid hij overleed in het Jaar 1718. Zijn afbeeldzel vindt men onder die, welke door VAN DER AA zijn uitgegeeven.

BERNARD. (*Abdije van St.*) HENDRIK DE TWEEDE, bijgenaamd *de Grootmoedige*, Hertog van *Braband*, niet min beroemd wegens zijne godvrucht, als menigvuldige overwinningen, had zo dra het Vrouweklooster *'s Hertogendaal*, bij *Loven*, niet gesticht, of richtte, uit genegenheid tot de Orde der *Cistercienses*, nabij de Stad *Antwerpen*, in de Parochie van *Vremde*, deeze Abdij op; schenkende EGIDUS BERTHOUT, Heer van *Mechelen*, daartoe in den aanvang den grond tot het Klooster te *Vremde*, en naderhand alle zijne Tienden, rechten en goederen ter zelfde plaatse, als mede te *Milighem*, *Broechem* en *Oude* gelegen, uitgenomen de hooge Jurisdictie en zijne leenrechten. De *Brabandsche* Hertog voegde het Dorp *Westhale*, in 't Bosch *Hodonk*, in vollen eigendom daarbij; 't welk deszelfs Zoon en Opvolger, HENDRIK DE ZACHTMOEDIGE, niet alleen bevestigde, maar zelfs nog met nieuwe goederen vermeerderde. In 't Jaar 1246, werd deeze Abdij, door GOZEWIJN DRIJMAN, tweeden Abt van *Vremde*, overgebragt in de Parochie van *Hemexem*, digt aan de *Schelde*, ter plaatse daar dezelve nog heden gezien wordt; wordende de nieu-

we Abdij in 1246 ingewijd. De Kanunniken onderhouden niet alleen hunne Ordesregelen, maar bedienen ook zelfs de Pastorijen te *Loenhout*, *Kapelle*, *Castelwoude*, *Oudenbosch* en *Heeve*; ook is hun de Herderlijke zorg over zes Vrouwen Abdijen van hunne Orde aanbetrouwd. Verbazend veel leed dit gebouwd in de binnenlandsche Oorlogen, en bijzonderlijk in het Jaar 1583. Dan, onder het bestuur van JOHANNES VAN MALDEREN, den drie-en-twintigsten Bisschop van *Antwerpen*, werd het, in 't Jaar 1616, weder prachtig opgebouwd, en vervuld met dertien Geestlijken, die tot meer dan zestig aangegroeid zijn. Een ander onheil van brand onderging het gebouwd, in 't Jaar 1672; en het liep aan tot in het Jaar 1717, eer het hersteld werd, in dien luister, waarin het zig nog heden vertoont.

Zie DE ROIJ, *Brabant. III.*

BERNARDS, (*Wilmar*) in 't Jaar 1565 Hoogleeraar in het Kerklijk Recht te *Leuven*, was één der drie Godgeleerden, welke, in dat Jaar, aan den Raad van Staaten, volgens hun gevoelen, te kennen gaven, dat ten aanzien van het Ketterstraffen, *de dienst van God, en de welstand van het Vaderland geene verandering gedoogden*, ten ware veelligt omtrent onbejaarden en berouw hebbenden, die men volgens 't Kerklijke recht wat zachter handelen konde.

Zie J. HOPPERUS, *Livr.* II. *Cap.* IV. p. 46.

BERNHESE, een plaatsje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, welk, in het Jaar 1196, door de Heeren HEESWIJK, aan de Abdij van *Bern* geschonken werd.

Zie OUDENH. *Beschr. van 's Hertogenbosch*, II. Deel, p. 66.

BERNULF, *Bernulphus*, *Bernold*, of op wat wijze zijn naam ook meer geschreven word, werd, in 't Jaar 1027, op eene zeer zonderlinge wijze, de opvolger van ADELBOLD, en dus de twintigste der *Utrechtsche* Bisschoppen. Zo dra gemelde ADELBOLD overleden was, ontstond 'er, onder de Kapittelheeren, een hevige twist, over de verkiezing van eenen opvolger. Staande die oneenigheden, bevond Keizer KOENRAAD DE DERDE zig nu te *Nijme-*

me-

wegen, dan te *Aken*, en ook wel te *Keulen*, en oordeelde, om den twist te beslissen, raadzaamst, zig, met zijne zwangere Gemalinne GISELA, naar *Utrecht* te begeeven. Dan, wat gebeurt 'er? De Keizer in het Dorp *Oosterbeek*, op de *Veluwe*, zijnde, overkwam de Keizerin de barensnood. Sommigen verhaalen, dat zij op den weg verloste van haaren Zoon, naderhand Keizer HENDRIK DEN DERDEN, en in het huis van den Pastoor BERNULP gebragt werd. Anderen willen dat zij in het huis diens mans, na dat de Keizer zig reeds te *Utrecht* bevond, van haaren Zoon zou verlost zijn. Dit is ten minsten zeker, dat gemelde Pastoor aan den Keizer de tijding hier van bragt, kort na dat, door de twistende Kanunniken, voor die keer, aan den Keizer de volle magt gegeeven was, om iemand, die hem goeddacht, tot de Bisschoplijke waardigheid te verheffen. De Keizer, uitermaate vol vreugde zijnde over de tijding, hem door BERNULP gebragt, beschonk den armen Priester met de Bisschoppelijke waardigheid. Gelukkig bij dat alles, dat hij een Man was, die 'er toe geschikt scheen te zijn; zijnde niet ontbloot van geleerdheid, bezittende daarbij een gezond oordeel, en die zig, om te regeeren, tamelijk wel wist te gedragen. BERNULP maakte spoedig vrede met Graaf DIRK DEN DERDEN *van Holland*, tegen wien ADELBOLD, gedurende zijn bestuur, geoorloogd had. Graaf DIRK overleden zijnde, verzocht hij den Keizer, de Kerk van *St. Maarten* aan derzelver recht te willen helpen, en den *Hollander* daaraan doen wedergeeven 't Huis te *Merwede*, *Bodegraven* en *Zwammerdam*, zo als hij voorgaf, aan het Sticht ontnomen. Hij voegde daar bij: *Wanneer zulke schelmstukken en kerkroverijen, in den aanvang niet gestuit, gestraft en gewroken worden, zal naderhand ieder zo veel van de kerklijke goederen aftrekken en na zig sleepen, als hem maar mooglijk is.* Holland *eerst zo klein, heeft zig door dergelijke roverijen groot gemaakt, enz.* Op dit verzoek besloot de Keizer, in 't Jaar 1047, zig naar *Utrecht* te begeeven, van daar in *Holland* te rukken, alles te verwoesten, en het Huis te *Merwede*, met den *Merwestroom*, te bemagtigen, en in handen van den Bisschop te stellen. Dan dit bezit duurde niet lang; want na dat de Keizer vertrokken was, deed Graaf DIRK DE VIERDE den Bisschop zijn gramschap gevoelen, hemnam niet alleenlijk

zijn wettig recht op het Huis te *Merwede*, maar liep zelfs, met branden en verwoesten, het gantsche *Sticht* af. De Graaf wel voorziende, dat de Keizer dit niet ongewroken zou laten, deed alle moeite om hem allomme vijanden te maaken, die hem werk verschaften, en waarmede hij zig vereende. Dit, echter, verhinderde niet, dat de Keizer, in 't Jaar 1047, wederkwam, en eenige vaste plaatsen in *Holland* innam, waaronder, door L. SCHAFNABURGENSIS, genoemd worden, *Flaterdinge* of *Vlaerdingen* en *Rhijnburg*; wordende, door den aannaderenden winter, verhinderd, meer overwinningen te maaken. KOENRAAD DE TWEEDE, gelijk ook zijn Zoon HENDRIK DE DERDE, deeden, van tijd tot tijd, groote giften aan deezen Bisschop. HENDRIK schonk aan hem, of liever aan *St. Maarten*, niet alleenlijk een aanzienlijk deel van 't Land van *Drenth*, maar daarenboven veele goederen in *Friesland*, tusschen de *Lauwer* en de *Eems*, en geheel *Groningen*; waardoor sommigen hebben willen verstaan, als of de Stad *Groningen*, met alle haare rechten en eigendommen, daardoor zoude zijn weggeschonken aan de Kerk van *Utrecht*. Dan, UBBO EMMIUS onderrecht ons hier van beter, als hij zegt, dat daardoor alleenlijk verstaan moet worden, *een Landgoed*, dat Keizer HENDRIK om of nabij *Groningen* bezat, benevens andere Heerlijkheden. Ook zijn 'er, die, ten aanzien van *Drenth*, hierdoor geheel *Drenth* en *Twenth*, met Tollen, Munten en den aankleeve van dien verstaan. De Giftbrief willen zij dat getekend zou zijn te *Utrecht*, Ao. 1040. Zes Jaaren daarna kreeg hij, tot een geschenk, de Stad *Deventer:* ook *Amelanden*, (waardoor *Amelande*, geleegen aan den *Yssel*, niet verre van *Deventer*, moet verstaan worden,) welke gifte aan de *Utrechtsche* Kerk, door anderen, op het Jaar 900 gesteld wordt. Onze oude Kronijk stelt die van *Deventer* en *Ameland* op 1046, en die van *Drenth* op 1047; schoon de Schrijver daarvan te voren gezegd had, dat Bisschop RATBOUD, overleden in 't Jaar 917, van Keizer LUDOVICUS en Koning KAREL *van Frankrijk*, de bevestiging van *Deventer* en *Thiel* verworven had. Dan, men dient hierbij aantemerken, dat *Deventer*, benevens andere Steden en Landen, meermaalen in oude tijden vervreemd, en van den eenen op den anderen overgegaan zijn, en nu eens na weinige, dan weder na veele Jaaren,

door

door de Keizers, die het ligt viel te geeven, aan de Bisschoppen geschonken werden; zo dat het zeer mogelijk is, dat ook in 1046 dergelijke schenkaadje gedaan is.

Bernulp, als Bisschop, heeft binnen *Utrecht* zijnen naam vereeuwigd, door het stichten der twee Kollegiaale Kerken, als die van *St. Pieter*, en van *St. Jan Baptist*; en ook binnen *Deventer*, door de *St. Lebuines Kerk*, daar hij de Kanunniken, uit *St. Salvators Monster* te *Utrecht*, in plaatste. Hij overleed, na een bestuur van zeven-en-twintig Jaaren, Ao. 1054; hebbende, geduurende dien tijd, de regeering van zeven *Roomsche* Pausen beleefd. Na zijne begravenis, die geschiedde in de gemelde *St. Pieters Kerk*, werd hij gevolgd door willem van gelder. In 't *Batavia Sacra* vindt men van 's Mans leven, en van de mirakelen na zijn' dood, gemeld.

Zie vossius, *Jaarboecken. Oude Holl. Chronijk.* Goudhoeven. Winsemius. Veldenaar. *Bat. Sacra*, I. Deel, bl. 650 tot 657.

Beroald, ook wel *Bertoald*, *Berwald* en *Berthold* genaamd, was de naam van hem, die, in oude schriften, als de vierde Koning van *Friesland* bekend staat, en die zijnen Vader richold, in 't Jaar 570, gevolgd was. Sommigen maaken zijnen tijtel nog hooger, en noemen hem Koning der *Saxen* en *Friezen* bewesten het *Vlie*; daar anderen alleenlijk gewaagen van de *Saxen*, naamlijk van de *Nederfaxen*, waarvan melis stoke, in zijn *Rijm Chronijk*, zegt:

Die Nedersassen heeten nu Vriesen;

wordende, in dien tijd, de *Friezen*, door de *Franken*, doorgaans *Saxen* of *Sassen* genaamd; waarvan men zelfs bij mezeraij, een veel jonger Schrijver, het bewijs vinden kan, en bijzonderlijk als hij van oude zaaken gewag maakt. Voor min Historiekundige Leezers mag dit wel ter waarschouwinge aangetekend worden. Veel verschil is 'er onder de Schrijvers, over de benaming van deezen beroald, Koning, of Hertog (gelijk wij hem liever noemen) der *Friezen*. Schottanus noemt hem Hertog of Koning,

bewesten het Flie. WINSEMIUS zegt: *sommige Schrijvers noemen hem* Hertog van *Saxen.* Zo ook MEZERAIJ, die hem noemt BERTOUL, Hertog der *Saxen;* anderen weder noemen hem BERTHULD. Zijn naam mag geweest zijn zo hij wil, hij was der *Friezen* opperhoofd. In *Frankrijk* regeerde, ten zijnen tijde, Koning CLOTARIUS DE TWEEDE, en zijn Zoon DAGOBERT in *Austrasie.* De eerste *Friesland* aan alle zijden zoekende te verkleinen, was zulks voor BEROALD ondraagelijk, die daarom tegen hem ten strijde optrok. RITZARD, die Hertog der *Friezen, over 't Vlie,* was, kwam hem ter hulpe. DAGOBERT toog, met een groote magt, over den *Rhijn* tot aan de *Wezer*, alwaar een hevig gevecht voorviel. BEROALD, die op DAGOBERT in persoon los ging, sloeg hem den Helm af, en te gelijk een lap van den huid zijns hoofds. DAGOBERT, na dat hij door de zijnen uit dien uitersten nood gered was, zond het bericht van zijn verlies aan zijnen Vader CLOTARIUS, die, met veel volks, niet verre van daar lag; om het gevaar zijns Zoon spoedig te herstellen toeschietende, werd hij, met groot gejuich, in het Leger van DAGOBERT ontvangen. BEROALD werd hier van, door zijne Verspieders, in der haast onderricht; doch hij spotte daar mede, vermits hem verkeerdelijk bericht was, dat CLOTARIUS reeds overleden was. De *Wezer* maakte eene scheiding tusschen de beide Legers. Der *Franken* Koning vertoonde zig, om BEROALD van zijne verdoolde meening te geneezen, aan den oever van de Rivier, ontdeed zig van zijnen Helm om zijn koninglijk lang Hair te doen zien, ten bewijze dat hij nog in leven was, waarop BEROALD zig dus onbescheiden deed hooren: *Gij oude grijsaart en doode hond! bent gij daar? hoe komt gij van den dooden weder hier, om met de levendigen te vegten?* Over welke woorden de oude Koning zig zodanig vertoornde, dat hij terstond met zijn Paard over de *Wezer* zwom, wordende van de zijnen, niet zonder groot gevaar, gevolgd. De *Friezen* dus onverwachts aangevallen zijnde, kreegen eene zwaare nederlaag. CLOTARIUS, als woedende op hunne slagorde indringende, viel op BEROALD aan, doorstak of doorschoot hem met een pijl, hieuw hem het hoofd af, dat hij op den spits zijner lanze stak, en dus in 't Leger bragt. De *Friezen* hunnen aanvoerder missende, namen, in groote verwarring, de vlucht.

De

De *Franken* vervolgden hunne overwinning, en verwoestten het gantsche land, vermoordende alles wat hun voorkwam, en de lengte van het zwaard des Konings, volgens deszelfs bevel, overtrof. Dit moet gebeurd zijn in het Jaar 628 of 630. Hij werd opgevolgd door zijnen Zoon ADGILLUS, den eersten van dien naam.

Dat dit verhaal hoofdzaaklijk met de waarheid overeenstemt, is uit veele geloofwaardige Schrijvers genoegzaam zeker. Maar het is bekend, dat omtrent de tijdrekening van BEROALD veel verschil onder de Schrijvers plaats heeft; men kan daar bij voegen, dat het geen de *Friesche* Chronijkschrijvers, aangaande zijn geslacht, vertellen, vrij verdacht aan ieder oordeelkundigen moet voorkomen. Zij verhaalen, dat deeze BEROALD een Zoon en Opvolger geweest is van RICHOLD DEN TWEEDEN, die de derde Hertog of Koning (zo als zij hem noemen) van *Friesland* geweest is; zeggende zij verder, dat BEROALD aan het Rijk gekomen was, door benoeming van Koning AURINDULUS, die zonder kinderen overleed: bepaalende voorts zijne heerschappij tot het gebied over *Westfriesland.* Vijf-en-twintig Jaaren daarna zou hij zijnen Vader RICHOLD, in de regeering over *Friesland*, beoosten het *Flie*, gevolgd zijn, 't welk zij stellen geschied te zijn in 't Jaar 533; waarvan, echter, de ongerijmdheid zo klaar als de dag blijkt. CLOTARIUS overwon, gelijk wij gezien hebben, BEROALD in 628 of 630. Dit zo zijnde, en indien hij, in 533, zijn' Vader opgevolgd is, hebbende toen reeds vijf-en-twintig Jaaren geheerscht, zou daar uit volgen, dat hij oud was zeven Jaaren, toen hij de regeering aanvaardde, en honderd zeven-en-twintig, toen hij van CLOTARIUS overwonnen werd; zekerlijk een veel te hooge ouderdom voor zulke wakkere krijgsbedrijven. Anderen, om dit te verbeteren, stellen zijne regeering begonnen te zijn in 't Jaar 570; dan, het geen zij van dien Oorlog verhaalen, is niet alleen fabelachtig, maar wederlegt zig zelven. Een enkel staaltje uit SOETEBOOM zullen wij tot een voorbeeld hier bij voegen. Deeze vertelt dat BEROALD twee Zoonen had, ADGILLUS en HARKE; dat hij den laatsten deed dienen, eerst onder den Hertog van *Braband*, daarna onder CLOTARIUS, en eindelijk in *Schotland*, daar hij door de *Franken*, die hem haatten, omgebragt werd. CLOTARIUS dus den

den voornaamften hinderpaal uit den weg genomen hebbende, zond zijn' Zoon DAGOBERT naar *Westphalen* en *Engeren*, (bij hem *Friesche Landschappen* genaamd) om, onder voorwendzel van de *Friezen* te bekeeren, den Oorlog tegen hen te voeren. Deeze Volken hem flag leverende, werd DAGOBERT NB. niet door BEROALD, maar door Held IGLO GALAMA zodanig getroffen, als hier boven verhaald is. CLOTARIUS, om het ongeval zijns Zoons te wreeken, valt daarop in *Westergo*, daar BEROALD hem met een Heir ontmoette, doch tot zijn ongeluk geflagen werd. Bij dit verhaal komen de *Saxen* in geene aanmerking, niettegenftaande zij door allen, die der waarheid hulde doen, als de voornaamfte Oorlogvoerende partij befchreven worden. Dan dit is een eigenfchap van al zulke Romanfchrijvers als SOETEBOOM, om alle doorluchtige daaden op hunne oude *Friefche* Helden toetepasfen: waarom zij met recht verdienen, op den rol der Historiefchrijvers doorgefchrapt te worden.

Zie SCHOTANUS, *Chronijk van Friesland*, fol. 47. WINSEMIUS, *Chronijk*. NEANDER, *Antq.* p. 121. MEZERAIJ, I. Deel, p. 95. A. BROUWER, *Chronijk*, p. 131, 171. PICART, *Antiq. van Drenthe*, p. 156 tot 158. SCHARLENSIS, *Chronijk*, bl. 34. *Aade Friefche Terp*, bl. 47. SOETEBOOM, *Op- en Ondergang van Staveren*, bl. 47.

BEROALDUS, (*Jansz.*) was, volgens het verhaal van P. OPMEER, een man van onbefprooken gedrag en wandel, en Kanunnik in den *Briel*. Hij bezat ten zijnen ongelukke een Huis in eigendom, belendende aan dat, waarin de bijzit van den Steevoogd D'AUMALE woonde, die het met geweld hebben wilde; doch BEROALDUS hem hetzelve niet willende afftaan, werd hij 's nachts van zijn bed geligt en aan den galg gehangen. De ongelukkige te fterk om hulp roepende, werd, half levend en half dood, onder de aarde geftopt.

Zie *Katholijk Martelaarsboek*, in de Voorreden.

BERONICIUS, (*P. J.*) een Man, zeer vermaard, zo door zijne uitmuntende gaven in de Dichtkunst, als door zijn flegt ongefchikt zedelijk Charakrer. Hij leefde in *Zeeland*, in 't midden der

der Zeventiende Eeuw. Allen, die hem gekend hebben, hebben zig over zijne bekwaamheid verwonderd. De *Fransche*, *Engelsche* en *Italiaansche* taalen sprak hij meesterlijk; de *Latijnsche* verstond hij zo volmaakt, dat de beroemde GRONOVIUS schroomde daarin met hem te spreeken. De *Grieksche* taal verstond hij volmaakter dan een gebooren *Griek*. Hij bezat de bekwaamheid, om alles wat hem voorgezegd werd, terstond in Versen te brengen; waarvan hij menigmaal, met de *Hollandsche* Couranten, bewijzen gegeeven heeft. HORATIUS, VIRGILIUS, JUVENALIS, een groot gedeelte van CICERO, de beide PLINIUSSEN, HOMERUS en eenige Comediën van ARISTOPHANES kende hij van buiten, en daar uit opzeggen, al wat hem gevraagd werd. Wanneer hem de lust beving, om een vers te maaken, geraakte hij doorgaans in eene sterke beweeging, veranderde van gezicht, zidderde en beefde, en sprak zijne versen zo vlug uit, dat de bekwaamste Schrijvers werk had hem te volgen.

Vraagt men, waar deeze zeldzaame Man, wiens wedergaê nooit gevonden geweest is, geboren was, of wie zijne Ouders geweest zijn? zulks is en blijft een raadzel, dat nog niemand heeft kunnen oplossen. Hem zelven gevraagd wordende, waar zijn Vaderland was? antwoordde hij: *waar 't mij welgaat*. Dit weet men, dat hij Jaaren lang in *Engeland*, *Frankrijk* en de *Nederlanden* heeft rondgezworven, als een Schoeijer, die, even als BIAS, alles wat hij bezat, met zig droeg. Dikwijls werd hem gezegd, dat hij de plaats eens Hoogleeraars waardig was; maar dan was het antwoord: *dat hem zulk een afgezonderd en in het stof wroetende leven niet behaagde*. Het afbeeldzel van BERONICIUS, in een letterschilderij, nagebleeven, vertoont hem als een klein, roetzwart, dik, rond mannetje, oud en slordig gekleed. Wanneer men zijn bedrijf of hanteering nagaat, zal men moeten gelooven dat die schilderij echt is. Veeltijds won deeze gadelooze Dichter den kost met schoorsteenveegen, met schaaren en messen slijpen, of verrichtte iets anders, dat morsig was, en geene verdiensten aankondigde. Dit was de lust en het leven van hem, die zig om voedzel en dekzel weinig bekommerde, en wien het onverschillig was, hoe hij gekleed ware; een spreekwoord hebbende: *dat de Natuur met weinig te vreden was*. Anders dacht

hij

hij ten opzichte van den drank; zijnde zijne gewoonte, wanneer de lust tot letteroefeningen in hem slapende was, veele dagen achter één, in de gemeenste kroegen, onder het slechtste soort van volk, met den neus in 't glas te zitten, en zijnen drinklust bot te vieren. In zulk eene vlaag van dronkenschap eindigde hij ook zijn leven; hij werd te *Middelburg*, in een moddersloot, dood gevonden. Den geleerden Heer A. BORREMANS, die zijn leven in het Latijn beschreven heeft, gaf dit aanleiding tot het maaken van het volgende Grafschrift:

Hier ligt een wonderlijke Geest,
Die leefde en stierf, gelijk een Beest.
Hij was een misselijke Sater:
Hij leefde in Wijn, en stierf in Water.

De naam van BERONICIUS is vereeuwigd door zijn *Georgarchontomachia enz.*, dat is: *Boeren- en Overheids-strijd*, en eenige andere Gedichten. De *Boerenstrijd* is een verhaal van den aanval der Boeren op *Middelburg*, de Hoofdstad van *Zeeland*, in het Jaar 1672, waarvan men het verhaal vindt bij VALKENIER, in zijn *verward Europa*, en bij WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, XIV. Deel, bl. 218 en 219. P. RABUS gaf daar van eene vrije vertaaling uit, in 't Jaar 1691; in 1711 werd daar van een andere doch zeer gebrekkige vertaaling uitgegeeven te *Vlissingen*, een derde te *Leiden*, in 1728: de eerste werd voor de beste gehouden. In 1766 kwam, uit hoofde van de zeldzaamheid der vertaaling van RABUS, een nieuwe, door J. B., te *Goes* en *Middelburg*, in gr. 8vo ten voorschijn, versiert met plaatjes van den kunstrijken Heer S. FOKKE, zo als die van RABUS met plaatjes van LUIKEN voorzien is.

BEROUW, (*'t Huis van*) stond, voor omtrent dertig Jaaren, in de Grietenij *Ferwerderadeel*, niet verre van 't Dorp *Hallum*. Voormaals droeg het den naam van *Jongstal*, naar deszelfs Stichter, die, meer dan zijn vermogen strekte, 'er aan vertimmerd had, en dus van hartzeer stierf: waardoor het dan deezen naam kreeg. In laater tijd voor een Spookhuis vermaard zijn-

PETRUS BERTIUS.

zijnde, wilde niemant het bewoonen, en werd dus, als onnut, gesloopt.

BERTIUS, (*Petrus*) werd, op den 14den November des Jaars 1565, geboren te *Beveren*, een Dorp in *Vlaanderen*, op de grenzen der Bisdommen van *Yperen* en *Brugge*; naderhand werd zijn Vader Predikant te *Rotterdam*. Op den ouderdom van pas zeven Jaaren werd BERTIUS naar *Engeland* gezonden, om zig, in eene der Voorsteden van *Londen*, in de *Latijnsche*, *Grieksche* en *Fransche* talen te doen onderwijzen. In 1577 ontboden zijne Ouders hem te rug naar *Holland*, en plaatsten hem op de nieuw opgerichte Academie te *Leiden*, alwaar hij zig in de *Hebreeuwsche* taal, Welsprekendheid en Godgeleerdheid oefende. Van LIPSIUS genoot hij het onderwijs in de Historiën, en van B. VULCANUS in de *Grieksche* taal, schoon hij zelf eenige Jongelingen daar van de eerste beginzelen leerde, onder opzicht van den Rector N. STOCHIUS. In 1582 verliet hij *Leiden*, en onthield zig nu in deeze en dan in geene Stad van *Holland*, om de jeugd te onderwijzen. In 1589 weder te *Leiden* komende, werd hij Rector der *Latijnsche* Schoole aldaar. In 1591 vertrok hij, met zijn ouden Meester LIPSIUS, naar *Duitschland*, met voorneemen om te *Heidelberg* te verblijven; dan 'er de lucht niet kunnende verdragen, trok hij naar *Straatsburg*. Door 's Lands Staaten en Curatoren werd hij, twee Jaaren daarna, verzocht te *Leiden* te rug te komen, om de Boekzaal der Hooge Schoole in orde te brengen. Op deeze zijne terugkomste reisde hij door *Bohemen*, *Silezien*, *Polen* en *Pruissen*. In 1595 deed hij, bij RAPHELINGIUS, te *Leiden*, drukken, een Lijst of Catalogus der Bibliotheek, onder den tijtel van *Nomenclatio Bibliothecæ Academiæ Lugduno Batavæ*, met een' berigt van derzelver orde en gebruik. Hij was de eerste geweest, die dezelve in orde gebragt heeft; welke orde, volgens het zeggen van V. ANDREAS, door de Curatoren werd vastgesteld, dat onderhouden zoude worden. BERTIUS begaf zig in den echt met de Dochter van JOH. CUCHLINUS, den eersten Regent van het nieuw opgerichte Staaten Collegie, en volgde in dat ampt zijnen Schoonvader, in het Jaar 1600. Daar zijn 'er, die zeggen dat BERTIUS dit ampt had afgeslagen; en ook an-

anderen, die zeggen dat hij zig tot hetzelve onbekwaam gemaakt had, door zijn boek *over den afval der Heiligen*, door hem uitgegeeven, onder den tijtel van *Hymeneus Desertor sive de Sanctorum apostasia problemata duo*, dat is: *Hymeneus de Verlaater*, of *twee vraagstukken van den afval der Heiligen*, en dat hem daarom, van hooger hand, gelast was, zig van zijn ampt te ontslaan. In de eerste vraag beweerde BERTIUS, *dat een Rechtvaardige zijne Rechtvaardigheid kan verlaaten*; en in de tweede, *dat de verlaatene Rechtvaardigheid echter eene waare Rechtvaardigheid geweest zij*. De gemaatigdsten zeiden, dat de Schrijver daarmede genoeg te kennen gaf, dat hij den Paus in het hart had. Doch vinniger voer de Theologische Koning JACOBUS tegen hem uit, zeggende die Vorst, in zijne verklaaring aan de Staaten, *dat de tijtel van dat Boek alleen den Schrijver het vuur waardig maakte*; noemende het *Godlasterlijk*, *en den Schrijver een Atheist*; *beklaagende zig*, *dat* Bertius *de stoutheid gehad had*, *een exemplaar gantsch en nieuw als een geschenk aan den Aartsbisschop van Canterburij te vereeren*, *verzelt van eenen Brief*, *waarin hij zig niet geschaamd had zo grovelijk te liegen*, *en staande te houden*, *dat zijne ketterijen*, *in 't voorsz. boek begreepen*, *overeenstemmen met de Religie en Belijdenis der Kerke van Engeland*. Zonder BERTIUS te verontschuldigen, kan men niet voorbij te melden, dat de Koning van *Engeland* doorgaans te spoedig gereed was om de menschen te doen verbranden. Andere moeijelijkheden veroorzaakte BERTIUS zig zelven, met het doen zijner Lijkrede, op den overleden Hoogleeraar JACOBUS ARMINIUS, waarvan wij ons op het Art. van dien Man bediend hebben. Na het nederleggen van 't Regentschap, werd hij, echter, in het Jaar 1615, tot Hoogleeraar in de Zedekunde aangesteld.

BERTIUS was, zo als bekend is, niet alleen den leertrant van ARMINIUS toegedaan, maar hij werd zelfs beschuldigd verder gegaan te zijn dan de *Remonstranten*; en zulks werd hem beweezen uit zijn *Diatribe de fide Justificante*, tegen PISCATOR, en uit zijne *Theses de Theologia oculta & revelata*. Een zijner hevigste tegenstanderen was zijn behuwd Broeder FESTUS HOMMIUS.

Ge-

Geduurende de zitting der *Dordsche Sijnode*, hield BERTIUS zig stil en als geheel onzijdig; maar zo spoedig hij vernam dat de *Remonstranten* veroordeeld waren, trachtte hij zig bij de triumpheerende partij te voegen; doch deeze wilde hem niet aanneemen, voor en aleer hij openbaare herroeping van zijne schriften gedaan had, waartoe hij niet konde besluiten.

BRANDT maakt gewag van eenen Brief van EPISCOPIUS, waarin hij zegt: *dat de Remonstranten in jaaren en dagen geen gemeenschap met hem gehouden hadden.* Bertius *had hun, en zij hem geschuwt: Zij vonden iets in zijnen aart, dat hun mishaagde.* BERTIUS wérd dan voor de Sijnode gedagvaart, alwaar F. HOMMIUS voorzitter, en hem in alles tegen was. Men eischte van hem wederroeping van zijne hiervoorgemelde schriften, om dat hij daarin zig zeer zwaar tegen de Leer der *Gereformeerden* vergreepen had, met belofte dat hij na die herroeping zig met de Kerk kon verzoenen. Na veele tegenstribbelingen was zijn antwoord: *Ik ben noch* Ariaan, *noch* Sociniaan, *noch* Mahomedaan, *maar een* Christen. *Wat den staat der Kerken dezer Landen aangaat, daarin kan 't kaf de overhand krijgen, en ik wil geen kaf voor koorn aanneemen.* Daarop werd hem voorgehouden, dat hij zijne gedaane belofte, *van de jeugd volgens de formulieren te onderwijzen*, niet nagekomen had; waarop hij antwoordde, *dat hij als Regent de wetten van 't Theologiesch Collegie naar gemoede had gehandhaafd; dat hij in 't zelve niet veel dartele dagen gehad had, dat hij studeerde, vastte en bad, als anderen zig vermaakten, en dat hem, geduurende zijn leven, niets vrolijkers gebeurd was, als de ontslaging van 't Regentschap.*

Op de vraag, *of hij bij de Confessie en Catechismus gebleven was, dan of hij de Jeugd iets anders had onderrecht?* was zijn antwoord: *dat eenige dingen in de Confessie niet zo klaar waren uitgedrukt, dat hij in die dingen iets voor zig zelven had vastgesteld, doch met vrijheid voor de Jeugd, om anders te gevoelen.*

Om de vraag, *welke die dingen waren?* antwoordde hij, *zulks nu niet te weten, maar verzogt vrijheid zijne papieren te haalen;* verklaarende vervolgens, *bij zijne stellingen, wegens de*

mogelijkheid van den afval der Heiligen, te volharden, wijl de geheele oudheid daar mede overeenkwam. Dat hij ook *de vijf Artikelen der Remonstranten* aannam, maar die misschien anders zou verklaaren, en dat mogelijk geen twee *Remonstranten* die eveneens zouden uitleggen. Verder klaagde hij, dat in het uitgeeven van zijne *Diatribe*, waarin bevonden was, dat hij verder gegaan was dan de *Remonstranten*, ter kwader trouw gehandeld was; doch erkende echter het gevoelen der *Rechtvaardigmaaking*, zo als het daar was uitgedrukt. Op de vraag, of hij zijne feilen zou willen verbeteren, en de Sijnode voldoening geven? was zijn antwoord, dat men hem eerst moest onderreechten; want hem onbewust was, zig ergens in verlopen te hebben. Waarop hem door de Sijnode *het H. Avondmaal ontzegt werd: en besloten dat de Kerkenraad van* Leiden *zoude arbeiden om hem beter te onderregten, en zo hij die onderregting niet aannam, dat als dan de kerklijke Censure verder bij trappen aan hem zoude geoefent worden, tot de excommunicatie toe, welke zoude werden uitgesteld, tot de naaste particuliere Sijnode, enz.*

Bertius vraagde hierop, of de Sijnode voornemens was, alle de geenen, die de *vijf Artikelen der Remonstranten* toestemden en omhelsden, van het Avondmaal te weeren? Dan hem werd geantwoord, dat zijn vonnis berustte op zijne gevoelens, boven de *vijf Artikelen* gaande; waarop hij uitborst: *Nu mag ik zeggen, den dag beleefd te hebben, dat iemand van de tafel des Heeren word afgebannen, om een gevoelen, dat van de geheele oude Kerk voor goed gekend is. Ik kan niet begrijpen dat de magt der sleutelen zig zo ver uitstrekt;* klaagende voorts, dat hij zijne zaak onbereid en al te kort had moeten verdedigen. Met die woorden vertrok hij, volgens de Sijnodale Acte, van daar.

Kort daar na geschiedde te *Leiden* de bekende afzetting der Hoogleeraaren, die van 't gevoelen der *Remonstranten* waren. Bertius verhaalde naderhand, in zijne Oratie te *Parijs*, dat de *Leidsche* Sijnode te wege bragt, dat hij uit zijn Ampt gesloten werd; ook dat hem verboden werd, eenige jongelingen in zijn huis te onderwijzen, in de kost te ontvangen, eenige Collegien te houden, of het geringste onderwijs te geeven, schoon hem de Prins van Oranje (zo als hij zeide) beloofd had, om zijn verschil

schil met de Sijnode, geen 't minste nadeel te zullen lijden; en dat die Prins, als wetende dat hij, om buiten dien middelen van bestaan te vinden, zig in groote benaauwdheid bevond, voor hem gesproken had.

Zijne afzetting, in het Jaar 1619, geschied zijnde, begaf hij zig vlijtig bij de Contra-Remonstranten ter Kerke, schoon hem wel bewust ware, dat hij, zonder herroeping, op geen herstel te hoopen had. Door een zeer ernstig smeekschrift aan de Staaten van *Holland* verzocht hij een geringen onderstand voor zijn talrijk huisgezin; maar hetzelve werd afgeweezen. Zig dan in de drukkendste omstandigheden bevindende, was hij genoodzaakt, elders troost te zoeken. Het jaar te voren was hem, op bevel van Koning LODEWIJK, een jaargeld toegelegd, met den tijtel van *Koninglijke Aardrijksbeschrijver*, op voorwaarde dat hij eene beschrijving van *Frankrijk* zou zamenstellen. Een jaar wedde was men hem aldaar schuldig; hij begaf zig derwaarts, om dezelve te ontvangen, maar vond meer verhindering dan hij vermoed had. De Predikanten van *Parijs* weigerden hem het Avondmaal. De *Sorbonne* beloofde hem een Hoogleeraarsplaats, mits hij *Roomsch* werd. Zonder middelen van bestaan, van den eenen kant voor 't hoofd gestooten, en van de andere zijde alien aanbod misfende, nam hij het besluit om voor koorn kaf te ontvangen, en die partij te omhelzen, die hem lichaamlijk voedsel beloofde. Hij ontving, op den 25sten Junij des Jaars 1620, binnen *Parijs*, het Sacrament, naar de wijze der *Roomsche* Kerke, na dat men hem alvoorens eenige geheime artikelen en beloften had doen ondertekenen. Dien zelfden dag begaf BERTIUS zig, met een droevig gelaat, bij den Ambasfadeur van den Staat, zijnde toen de Heer G. VAN BOETZELAAR, Heer van *Langerak*, aan wien hij den stap, door hem gedaan, met een vreemd gelaat verhaalde, zeggende daar toe niet alleen bij gelegenheid der verschillen tusschen de *Remonstranten* en *Contra-Remonstranten*, bewogen te zijn geweest, maar dat hij zulks hoofdzaaklijk had gedaan, *om dat de Sijnode van Leiden hem had verstoten, en het Avondmaal ontzegd, en gedreigd geheel aftesnijden en te excommuniceeren.* De Heer Ambasfadeur, ondersteund door den Predikant DU MOULIN, deed alles wat mogelijk was, om hem we-

weder te rug te doen keeren, maar te vergeefsch. BERTIUS schreeuwde onophoudelijk over de Proceduuren, en inzonderheid over de harde bedreigingen zijns Zwagers en Vrienden, en gaf voor, niets vreemds gedaan te hebben, met zig te herstellen in de oude en eenige waare Kerk, door de gantsche Wereld verspreid, hoopende dat meer anderen zijn voorbeeld wel haast zouden volgen.

BERTIUS, die, zo als wij gezien hebben, reeds sedert lang zig van de *Remonstranten* afgezonderd had, deed hun, echter, met deezen stap geen voordeel, vermits veele onbezonnene oordeelaars hun allen met hem gelijk wilden stellen. NICOLAAS JANSZ. VISSCHER, bekend onder de liefhebbers der Nederlandsche Prentkunst, was, ten dien tijde, Diaken en Ouderling der Gereformeerde Kerk te *Amsteldam*. Deeze meende zekerlijk zijne geloofsgenooten dienst te doen, met de uitgave van een nog onder ons bekende Prent, die ten opschrift had, *'t Arminiaansch Kaproen;* verbeeldende deeze spotprent (die een Man, in kerklijke bediening zijnde, weinig eer aandeed) BERTIUS met een Paternoster in de hand, knielende voor de Hostie; de Onzijdigheid onder de gedaante van een Weerhaan; den verkeerden IJver in de gedaante van een Monnik, met steile Ezelsooren; en de Begeerelijkheid, met eenige beurzen in de hand, zettende hem den Kaproen of gekskap op 't hoofd. Daarboven ziet men den geest der dwaaling, in de gedaante van een Uil; in 't verschiet BERTIUS, ontvangende den Ouwel, en in Procesfie gaande; ter zijde ziet men Boeken, enz. zijnde verder voorzien van een onderschrift, ter verklaaringe der zinnebeelden, in lamme kreupele versen, niet min aanstootelijk voor de *Remonstranten*, (die daarin meer vuilaartig dan geestig doorgehaald worden) dan voor BERTIUS, en allen, die gelooven dat 'er andere middelen vereischt worden, om de dwaalenden te recht te brengen. Deeze prentverbeelding behoort mede onder de zeldzaamen van dien tijd.

Den 20sten October van het laatstgemelde Jaar, werd BERTIUS tot Hoogleeraar der Welsprekenheid, in 't Collegie van *Boncour*, aangesteld. De *Zuid-Hollandsche* Sijnode, in de maand Augustus te vooren, te *Gouda* vergaderd zijnde, besloot, op het verzoek zijner Vrienden, dat men hem nog drie maanden tijd zou gee-

geeven, en intusschen door de Predikanten van *Parijs* zien te winnen. Zijne Vrienden gaven voor, dat hij zijner zinnen niet wel magtig zijnde, het kwaad meer uit krankzinnigheid, dan met een rijp oordeel gedaan had. Dan alle vermaaning vruchtloos zijnde, werd, op Paaschdag van het volgende Jaar, de Excommunicatie, in de Kerk te *Leiden*, ten aanhooren van de Gemeente, tegen hem afgekondigd. Hij overleed in de maand October des Jaars 1629, te *Parijs*, en werd in 't Klooster der *Ongeschoeide Karmelieten* begraaven. Zijne schriften, buiten die, welke boven gemeld zijn, vindt men aangeweezen bij A. VALERIUS en FOPPENS, en zijne afbeelding gaat onderscheidenlijk in prent uit.

Zie MEURSIUS; VAL. ANDREAS; SWEERTIUS; BAUDART, I. Deel, p. 58. ORLERS, *Beschrijving van Leiden*. G. BRANDT, *Reform.*, I., II. en IV. Deel.

BERTRADA, vermaard door haare dapperheid, was de Gemalin van Heere GIJSBREGT VAN IJSSELSTEIN; zie IJSSELSTEIN.

BERUM, een der *Friesche* Dorpen, ook weleer *Beruin* genaamd, en door den *Dollart* verslonden.

BERUM, ook wel *Bierum*, een Dorp met een Parochiekerk, zijnde een oud Dorp, in *Groningerland* en *Fivelingo*, digt bij den Zeedijk en bogt van *Wattum*, waaromtrent weleer een hoornwerk lag, om den mond van de *Eems* te dekken. De Kerk, zo wel als het daarbij gelegen Slot *Lutinga*, is zeer oud; doch het laatstgenoemde is, door de eigenaares, voor eenige Jaaren, van den grond opgehaald en merkelijk verbeterd. De Vrouw van *Lutinga en Berum* heeft het Patronaatschap over de Kerk, en ook over de meeste Dijkrechten in de *Vierbuiren*.

Volgens medegedeelde berichten.

BERWINE, (*De*) een Rivier in *Straatsch Braband*, die haaren oorsprong neemt bij *Henrij Capelle*, en loopt naar *Daalhem*, daar zij drie Beeken in haaren boezem ontvangt, en van waar

 zij,

zij, bezuiden het *Oostenrijksch* Tolhuis *Nanagne*, in de *Maas* uitwatert.

Zie BACHIENE B, p. 988.

BERWOUTSGRAVE, is een Graft aan den Oostkant van de naastgelegene *Vecht*, niet verre van *Adeweiteringe*, waardoor misschien *Adeweteringe* of *Oude Wetering* en *Tienhoven* verstaan wordt (*Decem-mansus*). Tot aan deeze Graft toe, heeft de Proost van *St. Maarten* te *Utrecht*, in het Jaar 1289, door zijnen Eed, het rechtsgebied gezocht te vestigen. Doch van deeze is aldaar gantsch geen spoor te vinden.

Zie ALTING, Part. II.

BESEL, of *Besele*, een klein Dorp, twee uuren gaans ten Zuiden van *Venlo*, nabij de *Maas* gelegen; rondsom het zelve liggen eenige Kasteelen.

BESOIJEN, of *Bezoijen*, een Dorp in *Zuid-Holland*, aan en omtrent den Maaskant, lastende onder *Dordrecht*, *Waalwijk* in *Braband*, en *Besoijen* in *Holland*, twee Dorpen, het eerste, echter, ongelijk grooter dan het andere, scheiden alleenlijk van elkander door een langen achtereenvolgenden straatweg; welke weg, aan weêrskanten, Vlekken en Dorpen heeft, draagende den naam van de *Langestraat*. *Besoijen* paalt ten Oosten aan *Waalwijk*, en strekt zig Noordwaards van de halve *Maas* af, over de *Oude* en *Nieuwe Straat*, Westwaarts op tot aan *Sprange*. Aan de Noordzijde van de Straat ligt, ten Westen, het Ambacht van *Zuidwijk*: over de Straat Zuidwaarts op, ten Westen, liggen '*s Gravelduin*, *Capel* en *Waspik*. Voortijds had *Besoijen* met *Waalwijk* een Parochie, staande de Toren van *Waalwijk* op een gedeelte van den grond van *Besoijen*.

De Ambachtsheerlijkheid van *Besoijen* is een Leen van de Graaflijkheid van *Holland*, en werd laatstlijk bezeten door Vrouwe M. P. J. geboren Baronese PIEK, Weduwe van willem den Heer en Mr. DANIEL ADR. DE LEU DE WILLEM. Een einde wegs van het Dorp ziet men, op een stuk Weiland, de overblijfselen

van

van een oud Slot, waarop de Heeren van *Besoijen* hun verblijf plagten te houden, hebbende, in vroeger tijd, behoord aan de Heeren van *Asfendelft*.

Zie GOUDHOEVEN, *Chronijk*, fol. 73. VAN DER HOUWE, I. Deel, fol. 46 tot 48. GUICCIARDIJN, fol. 124.

BEST, één der Kerkdorpen, schoon door anderen als een Buurt aangemerkt, onder *Oorschot* in *Kempenland* gelegen. *Best* ligt eigenlijk een uur ten Oosten van *Oorschot*. Deszelfs Kerk is gewijd aan ODOLF en ODULF.

BESTAND, (*Twaalfjaarig*) of, zo als men nu gewoon is te spreeken, *Stilstand van Wapenen*, tusschen den Aartshertog, of liever den Koning van *Spanje*, en de *Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, in het Jaar 1608 gesloten: een voorval in de Geschiedenissen van ons Vaderland, dubbel der moeite waardig dat ieder Nederlander 'er zijn aandagt op vestige.

Hij moet geheel en al een vreemdeling in 's Lands Geschiedenissen zijn, dien het onbekend is, hoe *Nederland*, geduurende een reeks van Jaaren, door zwaare oorlogen gedrukt; ja zelfs meer dan eens aan den oever van deszelfs ondergang geweest is; hoe de oorlog gevoerd werd tegen den magtigsten, den rijksten en tevens den onverzettelijksten Vorst van Europa: een Koning, zo magtig, dat 'er geen andere gevonden werd, die de bescherming van Land of Volk durfde aanvaarden; maar ook ondankbaar moet hij zijn, die de bijzondere werking der Voorzienigheid daarin niet wil erkennen. Indien 'er, echter, nog zulke onoplettende ondankbaaren mogten zijn, zal dit Artikel tot hunne overtuiging strekken.

De voorgemelde magtige FILIPS zag, na het aanhouden des oorlogs, tot op het tijdstip van 't Bestand, zijne schatkisten ledig, zijne goudmijnen uitgeput, door zig halstarrig te verzetten tegen een handvol volks, dat hij en zijne afhangelingen getracht hadden, als slaven op den nek te treden. Men zag den dwingeland toen door listen, beloften, ja zelfs genoegzaam smeekende de *Nederlanders* naloopen, om hen zo in geen altoosduurenden vrede, ten minsten in een Bestand voor eenige Jaaren te doen be-

willigen. De verschillenheid der menschlijke hartstochten deed dit, echter, bij de zo zeer getergde *Nederlanders* zo ligt niet gelukken. Veelen, en inzonderheid de oorlogkundige Veldheer Prins MAURITS, benevens de fiere *Zeeuwen*, waren 'er ijverig tegen, en deeden eenen penning slaan, met een *Latijnsch* opschrift, dat in 't Nederduitsch te kennen gaf: *Vertrouwt het Trooijaansche Paard niet.* Deeze spreuk was niet zonder grond, vermits de schelmsche streeken der *Spanjaarden* hun geleerd hadden, omzichtig te zijn. Zij, die in 't bewind waren, en tot het Bestand gewillig scheenen te zijn, ontbrak het mede aan geene redenen. De eersten zeiden, men moest de wapenen niet nederleggen, daar de vijand aan het wijken, ademloos en zo verzwakt was, dat hij, ten spijt zijner trotsheid, om stilstand moest bidden: het geschiedde slegts om zig te herstellen, en na dat kracht en moed herboren zouden zijn, *Nederland* van nieuws aantevallen; men zocht hun in slaap te wiegen en van getrouwe Bondgenooten te beroven. Daarenboven zeiden zij te vreezen voor de reeds begonne kerkverschillen binnen 's Lands; een vuur, dat ligt aangestookt kon worden; en welks vlam *Nederland* inwendig kon verteeren, en dus tot het hervatten van den oorlog onmagtig maaken. FILIPS, zeiden zij verder, merkte ook wel, dat, zo hij tot geen Bestand geraakte, zijne bezittingen in de *West-Indien* groot gevaar liepen van verdelgd of veroverd te worden, door de *Nederlanders*, die zig reeds in de *Oost-Indien* zo gelukkig hadden uitgebreid, en dagelijks zijne schatten in die beide Waerelddeelen wegnamen. Zij, die zo spraken, drongen zeer diep in de geheimen der vijanden. De Kardinaal DE BENTIVOGLIO getuigde zelfs, dat het FILIPS onmogelijk was, een' oorlog gaande te houden, die hem 's maands meer dan 300,000 kroonen kostte.

Zij, die vóór 't Bestand waren, en 's Lands Advocaat, den Heer VAN OLDENBARNEVELD, aan hun hoofd hadden, zeiden, *dat 'er het Land ten hoogsten aan gelegen was; dat het uitgeput was, en dat het moest adem haalen.* Daartegen de andere riepen: *dat het de partij van* Oldenbarneveld *alleenlijk te doen was om hunne factie te stijven, en, ware het mogelijk, eene nieuwe Leer in de Kerk te brengen.* Anderen lieten zig

nog

nog haatelijker uit, en zelden openlijk, *dat het den Advocaat en de zijnen te doen was, om de Kerk te beroeren; den Godsdienst te veranderen; de Politie te verwarren; de Provintien tegen elkander in het harnas te brengen, en dus 't Land den hartader aftesluiten.*

Onder al dat gewoel verklaarden de Staaten van den Lande, dat zij het heilzaam en noodig vonden, in de onderhandeling van een Bestand te treden. Zij moesten en wilden, na zo lang voor de Vrijheid gestreden te hebben, toonen, dat het aan hun stond, vrede te maaken. Want schoon Koning HENDRIK DE VIERDE 100,000 kroonen 's maands tot voortzetting van den oorlog aanbood, dachten zij, echter, dat hij een hooger toeleg had, dan Bondgenoot te zijn Zij vreesden dat hij van Vriend in Meester zou veranderen.

Ondertusschen was de voorspoed der Staaten zo groot, dat zij op geenerleije wijze zig in eenige onderhandeling met *Spanje* wilden inlaaten, ten zij de Koning en de Aartshertog alvoorens *de Vereenigde Nederlanden voor een* VRIJ LAND EN VOLK *erkenden, waarop zij geen van beiden iets te vorderen hadden.*

De eerste, die van wegen den Aartshertog gezonden werd, om de genegenheid der Staaten te ondertasten, was Heer WALRAVEN VAN WITTENHORST of UITTENHORST; en zulks geschiedde reeds op den 6den Maij 1606. Dan, hoe bekwaam deeze Edelman tot dergelijke onderhandelingen ook ware, vertrok hij, echter, ditmaal zonder iets verricht te hebben. Den 21sten December van dat zelfde Jaar keerde hij te rug, verzeld van JAN GEVAERTS, Licenciaat in de Rechten. Zij vertoonden, echter, hunne Instructie alleenlijk aan eenigen van de voornaamste Raadsheeren. De handeling met hun geschiedde in het geheim, om reden dat de Staaten nog geen aanschrijvens van den Aartshertog ontvangen hadden. GEVAERTS deed daartoe een keer naar *Brussel*, en kwam, kort daarna, met eene Instructie van ALBERTUS, te rug, waarbij de Aartshertog ook zijne geneigdheid tot den vrede te kennen gaf. De Afgezanten roemden ten hoogsten de goedheid en zachtzinnigheid van hunnen Meester, (van wien men hier te Lande maar al te wel wist, dat hij buiten *Spanje* niets verrichten kon), niet aflaatende het nut van den vrede boven den oorlog te stellen. 't

Antwoord der Staaten was, dat 'er weinig hoope voor den vrede was; vermits de Aartshertog als nog op zijn recht op de *Nederlanden* staan bleef; en dat zij, van hunnen kant, wel bewust waren, dat de afzweering van den Koning, in 't Jaar 1581, om wettige reden geschied was; waarom zij dan ook, voor het tegenwoordige, op het verzoek van hunne Hoogheden niets konden antwoorden. Daarop vertrokken de Gezanten andermaal naar *Brussel.* Kort daarna ontvingen de Staaten eenen Brief, inhoudende, dat het de meening van den Aartshertog niet was, of geweest was, met het verzoek om Vrede of Bestand, iets van den Staat der Landen aan zig te willen trekken of zig toeëigenen: toestaande dat de Landen bij hunne wetten en gewoonten bleeven, op welken voet zij begeerden te handelen. Na het einde van de maand Februarij verscheen de Eerw. Pater JAN NEIJEN, Commisfaris-Generaal der *Minderbroeders.*

Zo dra men in '*s Gravenhage* te weeten gekomen was, wat listig mensch, en van wien en waarom hij gezonden was, en dat hij zig te *Rijswijk* onthield, van waar hij den Staaten kennis van zijne aankomst had doen geeven, liepen veelen derwaards om dien nieuwen *Proteus* te zien en te spreeken. In zijne Instructie stond, dat hij gemagtigd was, aan de Staaten te kennen te geeven, dat zij alles volkomelijk zouden mogen behouden, dat hunne gewoone wijze van Regeering, Vrijheid, Privilegien, Religie, enz. in den vorigen staat zouden blijven, indien zij genegen mogten zijn eene onderhandeling van Vrede of Bestand aantegaan.

Het antwoord der Staaten was als vooren, te weeten, in geene de minste onderhandeling te kunnen treeden, dan na dat deeze Landen voor een *vrije Republiek* erkend waren. Hoe zeer ook dit antwoord den loozen Monnik stak, wist hij, echter, zeer kunstig te veinzen, zeggende, daar van nader bericht te zullen gaan haalen, en vertrok dus weder naar *Brussel.* Binnen weinige dagen keerde hij weder derwaards, voorzien met Brieven, waarin de Aartshertog verklaarde, bereid te zijn met de *Staaten Generaal* te handelen, *als met een* VRIJ VOLK, *waarop hij geen den minsten eigendom meer pretendeerde*, en zo men nog niet kon besluiten tot een eeuwigen en vasten Vrede, dan eerst

over-

overtegaan tot een Bestand van twaalf, vijftien of twintig Jaaren, naar der Staaten goedvinden, onder eerlijke en redelijke voorwaarden; stellende plaats en persoonen aan den wil der *Staaten Generaal.*

Op dit voorstel besloten Hun Ed. Gr. Mog. tot een stilstand voor den tijd van agt maanden, ingaande den 4den Mei. Verder kwamen ze met Pater NEIJEN overeen, dat alles zou geschieden ter goeder trouwe; dat de Aartshertog, binnen den tijd van drie maanden, de bevestiging of *Aggreatie* des Konings zou bezorgen; dat, ten dien einde, zouden gemaakt worden twee Brieven, waarvan de eene de *goedkeuring*, en de andere den *afstand* des Koning zou behelzen. Daarop werd, door hooggemelde Heeren Staaten, bezorgt, de uitschrijving van een algemeenen *Dank-*, *Vast-* en *Bede-dag*, tegen den 9den der maand Mei des Jaars 1607, en door dezelve gemagtigd de Heer DIRK VAN DER DOES, als Commissaris, om met Pater NEIJEN de Brieven en Articulen te beraamen, en in orde te brengen; wordende de Heer VAN DER DOES, door Pater NEIJEN, van wegen den Aartshertog, met eene goudene Keten beschonken. De listige Monnik wist telkens alle de zwaarigheden, die tusschen beiden ontstonden, uit den weg te ruimen. Als nu de stilstand zo verre getroffen, en 'er hoop tot een verder bestand was, begon de beroerte onder de gemeente zig eerst recht te openbaaren; wordende de partijschappen dagelijks grooter. Eén deel der gemeente verbeeldde zig, dat de gulden eeuw nu weder zou herboren worden; het ander deel, dat voordeel in den oorlog zag, voedde gedachten, daar mede volstrekt strijdende. Zij, die het kundigste gedeelte meenden uittemaken, gaven voor, dat men van weerskanten den schelm speelde, en door deezen handel het land aan *Spanje* zocht te brengen, om dat 'er zo geheim, zo spoedig, en door zo weinige persoonen in gehandeld werd. Het ging toen even als tegenwoordig; dagelijks regende het spot- en schimpschriften en prenten, waarvan de voornaamste spoedig tot een aantal van bij de zeventig beliepen.

De Koning van *Frankrijk*, door de Staaten, van den aangevangen of aanstaanden handel verwittigd zijnde, zond daarop een treffelijk Gezantschap herwaards, bekleed door de Heeren P. JEANNIN

MIN, BUZANVAL en LA PLACE. Zo dra deeze mannen in den *Haag* gekomen waren, hadden zij gehoor bij de Heeren Staaten Generaal, en gaven H. H. Mogenden kennis van de goede geneigdheid des Konings; verzoekende dat hun, uit H. H. M. vergadering, Commisfarisfen mogten toegevoegd worden, om aan hun te communiceeren, 't geen hunne Inftructie inhield; en om de zaaken verder ten algemeenen nutte te behandelen. Uit *Holland* werd daar toe gecommitteerd de Heer VAN OLDENBARNEVELD; uit *Zeeland*, de Heer VAN MALDEREN; en wegens de andere Provintiën de Heer DE BIE, Thefaurier. Naar *Engeland* werd, wegens *Holland*, afgevaardigd de Heer JOHAN BERK, en uit *Engeland* kwamen herwaards RICHARD SPENCER en RUDULP WINWOOD.

ALBERTUS en ELISABETH hadden niet gezuimd met de voorgemelde brieven naar *Spanje* te zenden; en zo haast dezelve getekend te rug gekomen waren, zonden hunne Hoogheden dezelve, met den *Audiencier* VERRIJKEN, naar *Holland*, met last, dezelve aan de Heeren Staaten te vertoonen: zo als, daags na zijne aankomst, gefchiedde.

Dan hier begon het fpel te haperen. In de vergadering van H. H. M. werd, bij een zaak van zo veel gewigt als deeze, op ieder woord en letter acht gegeeven. Na dat de Brieven geleezen waren, merkten veelen van de Leden 'er op aan, dat de approbatie des Konings geenzins goed te keuren was, alzo het gewigtigfte point 'er in vergeeten was; dat dezelve op papier en niet op perkament gefchreeven was, zo als het behoord had; dat de Koning ze niet had ondertekend, maar gezet *Jo el Rei*, d. i. *Ik de Koning*, als behoudende zijn oud recht; en dat dezelve, als uit verachting, *met het kleine* en niet *met het groote Zegel* gezegeld was; en 't geen het hardfte was, dat de Aartshertog daarin genoemd werd, *Prins*, *Heer en Eigenaar van geheel Nederland*, ftrijdig met het gemaakt accoord; ook dat 'er in 't geheel geene melding van de verklaring, *om de Nederlanders voor een* VRIJ VOLK *te erkennen*, *enz.* gemaakt was. VERRIJKEN keerde en wrong zig in alle bogten, om aan een kwaade zaak een goeden fchijn te geeven; en ziende dat daar mede niet te vorderen was, verzocht hij vier dagen uitftel, die hem vergund werden. Op den 2den Augustus kwam, van den Aartshertog, een Brief van ver-

ont-

ontschuldiging; dan noch met deeze, noch met eene volgende Aggreatie waren de Staaten vergenoegd, en konden het ook niet zijn, vermits het bedrog al te klaar bleek; zijnde de laatste van den Koning, van den 15den October, even gebrekkig. De beraadslaaging duurde tot den 2den November; zijnde noch de list van Pater NEIJEN, noch de vleitaal van VERRIJKEN, noch de streelende Brieven van den Keizer of Aartshertog in staat, de Staaten te misleiden.

Dus bleef dan de handel draalen, tot in de maand December; wanneer beslooten werd, den stilstand nog voor zes weeken te verlengen. Geduurende dien tijd verstond men, zo door Brieven van ALBERTUS, als door mondelinge berichten van Pater NEIJEN, wie de Koning tot Ambassadeurs, tot de handeling van Bestand of Vrede, benoemd had. De voornaamsten waren de Marquis AMBROSIUS SPINOLA; JOHAN DE CRUSEL, bijgenaamd RICHARDOT; JOHAN MANCICIDOR; Pater NEIJEN en VERRIJKEN. Van wegen de H. M. Heeren Staaten werden, om deeze Heeren te gemoete te gaan, benoemd, de Heeren JUSTINUS VAN NASSAU en MARCELIS BAX. Luisterrijk was de ontvangst der *Spaansche* Afgezanten, in alle de Steden en Plaatsen, daar dezelven doortrokken, doch bijzonderlijk bij hunne nadering van *'s Gravenhage*, alwaar de twee grootste Veldheeren van hunne eeuw, Prins MAURITS en SPINOLA, elkanderen met verwondering en achting ontmoetten; de niet min lofwaardige Graaf WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU bevond zig bij hun. De uiterlijke Ceremoniën voorbij zijnde, werden, door H. H. M. Staaten Generaal, ter bevorderinge van de wezenlijke zaak, gecommitteerd, de zeer aanzienlijke persoonen, Graaf WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*; WALRAVEN VAN BREDERODE; CORNELIS VAN G.NT; JOHAN VAN OLDENBARNEVELD; JACOB VAN MALDEREN; GERRARD VAN RENESSE; GILLIS HILLEMA; JOHAN SLOET en ABEL COENDERS, waarbij zig ook de gemelde Heeren Ambassadeurs van *Frankrijk* en *Engeland*, JEANNIN, DE LA PLACE, SPENCER en WINWOOD, bevonden. Den 6den Februarij des Jaars 1708, maakten de Afgevaardigden en Gecommitteerden, in de eerste zitting, eenen aanvang met de overgave der volmagten, wordende in de tweede zitting, op den 10den, eenige zwaarigheid gemaakt, over de volmagtsbrieven van die der Staaten. Daags daaraan werd gehandeld over de *Souverainiteit*

der

der Nederlanden. Op den 19 Junij, in de veertiende zitting, werd de stilstand van wapenen voor een Jaar verleegd; welke verlenging hen, die den oorlog liever hadden dan den vrede, sterk in 't harnas joeg, waartoe de Brief van den Heer AARSENS, uit *Frankrijk* geschreven, mede veel aanleiding gaf.

Dus had men, van den 14den April 1607 tot den 19den Junij 1708, zonder eenige vrucht, gehandeld; en de Ambassadeurs waren reeds gereed om onverrichter zaake te scheiden. Dan, eer men hier toe kwam, werd een Bestand voor eenige Jaaren, door de *Spaansche* Afgezanten, voorgesteld; de voorwaarden daar van werden getroffen, op den 9den April 1609, voor den tijd van twaalf Jaaren. Het Bestand was vervat in agt-en-dertig Artikelen, waarop de Koning zijne goedkeuring, in de volgende bewoordingen, overzond.

Zijne Majesteit gezien hebbende den inhoud van de Artikelen des Bestands en de Capitulatie, hem gezonden door zijnen beminden Broeder, den Doorluchtigen Aartshertog Albertus *en deszelfs Gemalinne* Isabella Clara Eugenia, *op 't Bestand geaccordeerd in den naam van zijne Majesteit, door haare volle magt, en door die van Haare Hoogheden voor haar zelve, mitten* Staaten Generaal van de Vereenigde Nederlanden, *hebben het zelve wel en rijpelijk geconsidereert, verklaard, dat hij prijst, approbeert, confirmeert en ratificeert, voorschreve Bestand, voor zo verre de zaaken hem aangaan, en beveelt dat men bewaare en onderhoude van zijnent wegen geheel en al den inhoud van het voorsz. geschrift, en de Capitulatie voor den tijd van twaalf Jaaren, dat het Bestand duuren zal. En alzo Certificeert hij 't zelve, ende verhoopt, dat geduurende den tijd van 't voorschreven Bestand, de voorgemelde Staaten der Vereenigde Nederlanden, zullen doen goed traktement aan de Catholijken, die onder hun gebied resideeren. Belovende en verzekerende hij op zijn Koninglijk woord en trouwe, hetzelve te doen en te onderhouden, en niets daar tegen doende.*

In getuigenisse, van welke Zijne Majesteit heeft getekend, deeze tegenwoordige, en die doen zegelen met zijn Zegel in Segovia, 7 Junij 1609.

(*was getekend*)

Ik de Koning.

De

De Artikelen des Bestands werden daarop, met betooning van groote vreugde, te *Antwerpen*, te *Brussel* en in 's*Gravenhage*, en verder alomme openbaar afgekondigd, en ook getrouwelijk nagekomen.

Ter eerstgemelde plaatse geschiedde dit op den 14den April, met deeze volgende bwoordingen:

Men laet u weten, dat ter eere van God Almagtig, ende tot welvaeren en rust van 't geheele Christenrijk, en particulierlijk van deeze Nederlanden, eene goede, vaste, oprechte en onverbreeklijke Treves, Stilleftand, Cassatie van alle acte van alle Hostiliteit, veraccordeert en gesloten is, voor den tijd en termijn van twaelf Jaeren, tusschen de Majesteit van den Coning van Spanje en de doorluchtigste Aertshertogen, onze Souveraine Prinsen ter eenre, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlandsche Provintiën ter andere zijde, zo ter Zee, andere wateren als te Landen, in alle hunne Koningrijken, Landen en Heerlijkheden, en voor alle hunne Onnerzaten en Inwoonders, van wat kwaliteit en conditie zij zijn, dewelke geduurende de voorsz. Treve, sullen van nu voortaan mogen hanteeren, blijven en Commercieeren in de Landen, den een van den ander, en aldaar vrijlijk en onverlet hunnen koophandel drijven enz. En men beveelt van wegen hunne Doorluchtigste Hoogheden, aan alle en een ijgelijk, onder hanne onderdanigheid en gehoorzaamheid gezeten, 't Bestand onverbreeklijk te onderhouden, zonder daer iets tegen te doen, op pæne van gestraft te worden enz.

Men zie hierover verder BAUDIUS, *Tractaat over 't Bestand*, in 4to.

BETHANIEN, een zeer vermaard Klooster, dat, vóór de tijden der Hervorming en van den *Spaanschen* Oorlog, in *Gelderland*, nabij *Arnhem*, aan den IJsselstroom gesticht was, voor Nonnen van de Orde van ST. AUGUSTIJN. In het Jaar 1429 werd het, ter begeerte van Hertog REINOUD VAN GELDER, door Bisschop FREDRIK VAN BLANKENHEIM, ingewijd, en gesteld onder dat van *Windesheim*. Dan zo wel van dit als van *Mariëndaal* en *Monnikhuizen*, alle drie onder het Schependom van *Arnhem* behoorende,

de, is niet meer dan de grondslagen overig. De eerste Opzichter over dit Klooster was JOHANNES A KEMPIS, Broeder van THOMAS.

Zie PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, I. Deel, p. 97. II. Deel, p. 192.

BETHLEHEM, *Betlem*, ook *Beelhem* en *Bielhem* genaamd, zijnde de naam van een Klooster, bij *Deutecom* gelegen, dat voortijds zeer beroemd was, en het recht had om uit deszelfs Monniken eenen Priester in de Kerk van *Doesburg* aan te stellen. Die van *Deutecom* gaven, in 't Jaar 1282, onder REINOLD VAN NASSAU, eersten Graaf van *Gelder* en *Zutphen*, aan deeze Conventiaalen of Kloosterbroeders, den vrijen uit- en ingang, door hunne Stadspoort, om reden dat ze van de Broederen bekostigd was; en boven dien nog voor altoos deel aan hunne Privilegiën en Vrijheden. HENDRIK VAN NASSAU, derde Graaf van *Gelder*, deed hetzelve, voor de Monniken van de Orde van ST. AUGUSTYN, zeer prachtig van den grond ophaalen; welke bouwing in het Jaar 1160 voltooid werd. Eerst droeg het den naam van *Bielhem*, naderhand dien van *Bethlehem*; ook is het wel *St. Laurens-Huis* genaamd. Van tijd tot tijd zijn, door verscheidene Vorsten, Vorstinnen, Heeren en Vrouwen, zeer groote giften van Landerijen, Tienden en andere Inkomsten daaraan geschonken, waardoor het in rijkdom zeer toenam, en (volgens VAN HASSELT, in zijne *Historia Gelriæ*) in groote ongeregeltheden uitbrak.

Zie PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, p. 29, 86, 93, 96 en 110.

BETHLEHEM, een ander Klooster van dien naam, een uur gaans ten Noord-Westen van *Oldkerk*, niet verre van de *Dokkummer* Trekvaart, bewoond door Nonnen van de Premonstrenser Orde, die ook wel den naam van *Norbertijnen* draagen. Dit Klooster is, in 't Jaar 1110, gesticht, door FREDRICUS, den eersten Abt van *Mariengaarde*. SCHOTANUS zegt, dat het in laater tijden door Adelijke Maagden bewoond is.

Zie WINSEMIUS, *Chronijk. Oudh. van Friesland*, p. 440.

Bethlehem, een van de oudfte Klooster van *Oostergo*, aan den noordlijkften hoek van de Grietenij *Tietjerkfteradeel*, waarvan UBBO EMMIUS verhaalt, dat het Klooster van kleine beginzelen, in het Jaar 1165, zo toegenomen is, dat het, door zijnen rijkdom, alle maat te buiten ging. FREDRIK, Pastoor van de Kerk van *Hallum*, zegt men, heeft het, in 't Jaar 1160, gefticht.

Zie *Oudheden van Friesland*, p. 387.

Bethlehem, mede een Klooster, bij *Rottum*, in 't kwartier van *Huzingo*.

Zie *Oudheden van Groningen*, bl. 370.

Bethlehem, een ander Klooster van dien naam, even buiten *Utrecht*, tusfchen de *Weert*- en *Catharina-Poort*, tusfchen de Voorftad en de *Nieuwe Weert*.

Bettewaarden, een Polder in *Duiveland*, ten Westen en Noorden van *Altekklein*, als ook Noordwaards van het *Gouwe Veer* en *Zelke Poldertje* gelegen. Deeze Polder werd, in het Jaar 1614, bedijkt uit een *Schorre*, genaamd de *ruige Plaat*, waarvan de tweede, reeds vóór de bedijking, in een eeuwige Erfcijns, bij de Staaten van *Zeeland*, uitgegeeven waren, aan de regeering van *Zierikzee*, ten behoeve der Stad, voor een cijns van negen Guldens, zo lang dezelve met de Zee gemeen bleef leggen, doch bedijkt wordende, voor twintig guldens. De naam van *Bettewaarder* fchijnt, echter, langen tijd vóór de bedijking, aan de *Schorre* eigen geweest te zijn: want MELIS STOKE noemt dezelve reeds op het Jaar 1303. Derzelver grootte is 543 gemeten en 143 roeden Lands, behoorende geheel onder het rechtsgebied van *Vierbannen*.

Zie *Staat van Zeeland*, II. Deel, p. 533 en 534.

Betuwe, *Betuuw*, *Betauw* en *Betue*, en in oude Brieven van 't Jaar 1188 *Batua* genaamd, waardoor aangeduid word, een Eiland tusfchen de Rivieren de *Rhijn*, *Waal* en *Lek*. Ook verftaat men 'er een voornaam deel van 't *Oud Batavia* door.

Men zie wat op dat Art. daarvan gezegd is. Eigenlijk is dit het Zuiderdeel van *Gelderland*, beginnende aan de *Schenkeschans*, en wel daar de *Rhijn* gedeeld word in *Rhijn* en *Waal*, zig uitstrekkende tot aan de Steden *Thiel* en *Bommel*, schoon de *Rhijn* voortijds veel grooter en sterker van loop was. De geheele *Betuwe*, zo als men ze thans beschouwt, was reeds vroeg verdeeld in de *Over-* en *Neder-Betuwe*. De *Over-Betuwe*, van gemelde *Schenkeschans* af, nederwaards gaande, springt ook over den *Rhijn*, en bevat in zig *Wageningen*; wordende deeze twee deelen door den *Nieuwen Dijk* gescheiden, loopende dwars door; van daar neemt de *Neder-Betuwe* haaren aanvang. De grond van het eerstgenoemde deel is, bijzonderlijk in het najaar, of als de *Rhijn* den zoom der Dijken afgeworpen heeft, bovenmaate vochtig en kleijig, waardoor de wegen voor de reizenden aldaar zeer moeijelijk, en bij aanhoudenden regen, bijna onbruikbaar zijn. Bijna even eens is het gesteld met het gedeelte van *Maas* en *Waal* in de *Neder-Betuwe*, en omtrent de *Thieler-* en *Bommeler-waard*, daar men de meeste drift van 't water heeft; waardoor menigmaal, bij natte Jaaren, het Land voor de Beesten, en ter bezaaijinge, onbruikbaar word. Bij gebrek van Watermolens, leiden de bewooners dier landstreek het water van hunne Landen af, en lossen het in gegraavene gruppels; dan ligtlijk beseft men, dat de Landen daardoor veel verminderen. *Gelderland* word, zo als bekend is, verdeeld in vier Kwartieren, als het *Nijmeegsch*, *Roermondsch*, *Zutphensch* en *Arnhemsch kwartier*, anders de *Veluwe* genaamd. Het kwartier van *Nijmeegen* wordt ook onderscheiden in *Over-Betuwe*, *Maas* en *Waal*; *Neder-Betuwe*, *Thieler-* en *Bommeler-waard*; hebbende ieder deezer verdeelingen haare Dorpen, die wij alle op hunne bijzondere Art. melden zullen. De geheele *Betuwe* leed veel in den *Spaanschen* Oorlog, en bijzonderlijk door de *Spanjaarden*, die zig in *Gelder* onthielden. Om allen overlast daarvan te ontgaan, begaven de *Betuwers* zig onder brandschatting van hun. Ja reeds vroeger, en wel in de oorlogen der *Utrechtsche* Bisschoppen, vielen die van 't *Sticht* menigmaal in de *Betuwe*, en veroorzaakten groote schade; waarvan men een voorbeeld vindt in den togt van Bisschop HENDRIK VAN BEIJEREN, in het Jaar 1527, die bijna

al-

alles door roof en brand verwoestte, en met den buit naar *Wijk te* rug keerde.

De geleerde VOSSIUS noemt de *Over-Betuwe*, *Batavia Superior*. In het Ampt hiervan telt men vijf Panderampten: *Elst*, *Valburg*, *Heteren*, *Bommel* en *Herwen*, en agt Heerlijkheden, als: *Hemmen*, *Pannerden*, *Halhuizen*, *Indoornik*, *Homoet*, *Loenen*, *Wolferen* en *Praast* of *Meinerswijk*. Het Ampt van *Neder-Betuwe* vervat de volgende Kerspels en Heerlijkheden: *Hien*, *Dodenweerd*, *Oghten*, *Eghteld*, *Ravenswai*, *Rijswijk*, *Maurik*, *Ek*, *Ingen*, *Ommeren*, *Kesteren*, *Op-Heusden*, *Avezaat*, *Zoelen*, *Yzendoorn*, *Lijnden* en de *halven Marsch*.

Zie RAIJ, *Woordenboek*. VAN LEEUWEN, *Bat.*, fol. 110. PONTANUS, I. Deel, fol. 11 en 12. VOSSIUS, *Jaarboeken*, I. Boek, en al het geene op het Art. BATAVIA, hier toe betrekkelijk, gezegd is.

BEUGEN, een Dorp onder *Grave*, in 't Land van *Kuik*, een groot uur ten Oosten *Sambeek*; hebbende eene ruime Kerk, die veel te groot is, voor het klein getal der Ledemaaten.

BEUKELAAR, een oud Heeren Huis in *Gelderland*, niet verre van 't Dorp *Twello*.

BEUKELSDIJK, een Dorp of Buurt in *Zuidholland*, onder het Baljuwschap van *Schieland*, en wel bepaaldelijk onder de Ambachtsheerlijkheid van *Kool*.

Zie VAN DER HOUVE.

BEUKELSZ, (*Willem*) overleed, volgens GUICCIARDIJN, te *Biervliet*, in het Jaar 1397, die, door zijne uitvinding van 't Haring kaaken, eenen onsterfelijken naam heeft verworven. Keizer KAREL DE VIJFDE, die de gezouten Haring zeer smaakelijk vond, en te meer beminde, om het groot voordeel, dat den Lande daarvan toegebragt werd, hield de nagedachtenis van deezen Visscher in zeer groote waarde. Een bewijs daar van gaf die Vorst in 't Jaar 1556, wanneer hij, met zijne Zuster, Koninginne MARIA *van Hongarijen*, en de Koningin van *Frankrijk*, te *Biervliet*,

deszelfs graf bezichtigende, zijner ziele alle zaligheid toewenschte. BEUKELSZ voerde in zijn wapen twee Kaakmesfen. De beroemde Zededichter J. CATS, in zijn *twee-en tachtig Jaarig leven*, van *Biervliet* spreekende, zegt, van dien nooit naar waarde te roemen Man, het volgende:

Noch heeft hier seeker Man een dienstig stuck gevonden,
Dat in den ouden tijt geen Vissers oyt verstonden,
Het was een nodig werk, en niet voor ons alleen,
Het baat tot heden toe de werelt in 't gemeen.
De Haaring dien men ving en kon niet lange duuren,
En scheen maar kost te syn voor onse naegebuuren:
Want soo men deesen Visch houd weinig dagen langk,
So word hy gantsch onnut en is maar enkel stanck.
Maar Beukels *heeft voor eerst den Haaring leeren kaaken,*
Dat is van allen slym den Visch gesuivert maaken:
En als dat was gedaan, so nam hy matig sout,
Dat alle ding bewaart en in zyn wesen houdt;
Dat stroyd' hy in een vat, en daar uit is begonnen
Te pakken desen Visch in wel gemaakte tonnen;
Een stuck van groot gebruick, want daer uit is geschiedt
Dat ook het verste lant syn nutten vond geniet.
Wel Beukels *weest gegroet; uw graf dat dient verheven,*
Op dat uw goeden naam hier na sou mogen leven:
Het is een oud gebruik, hij dient te syn vereert,
Die aan onkundig volk bequaame dingen leert, enz.

BEULAKE, een Dorp in *Overijssel*, een half uur ten Oosten van *Vollenhoven*. In 1666 werd aldaar een Kerk gesticht, en de bewooners van de Gemeente van *Vollenhoven* afgezonderd. Meer dan eens zijn 'er tusschen beide Gemeenten zwaare geschillen ontstaan, die eindelijk (1745) door de Staaten der Provintie, ten voordeele van het Dorp, beslist zijn, en waarbij de beroeping eens Leeraars aan de *Beulakensche* Gemeente is toegeweezen.

BEUNINGEN, (*Koenraad van*) in of omtrent 't Jaar 1622 te *Amsteldam* geboren, alwaar hij Pensionaris werd, en dat ampt

tot

tot 1660 bekleedde. Een Man, door veele bezendingen binnens Lands, en door gewigtige Gezantſchappen aan uitlandſche Hoven vermaard; zijnde van uitmuntende ſchranderheid en geleerdheid. In het Jaar 1652 bedienden 's Lands Staaten zig van hem, om de Koninginne CHRISTINA van *Zweden*, die men vreesde dat de *Engelſchen* te veel toegedaan was, tot andere gedachten te brengen, en die Vorſtin te ontheffen van den argwaan, dien de *Zweeden* tegen de *Hollanders* opgevat hadden. Twee Jaaren daarna vertrok hij naar *Bremen*, om de verſchillen tusſchen die Stad en de *Zweeden* te bemiddelen, waarin hij gelukkig ſlaagde. Niet lang daarna bekleedde hij het Gezantſchap naar *Koppenhagen*, alwaar hem ten laste geleid werd, dat hij den Koning van *Denemarken* aangeſpoord had, om de *Zweeden* te beoorlogen; en als kort daarop *Koppenhagen* onverhoeds aangevallen werd, faalde het weinig, of hij zou den Koning van *Zweeden*, die zeer op hem verbitterd was, in handen gevallen zijn. Gelukkiglijk ontſnapte hij het gevaar met een klein vaartuig, waarmede hij in *Holland* aankwam. De Koning, vreezende dat de Afgezant zijn beklag aan zijne Meeſters zou doen, dacht hem daarin voortekomen, door middel van eenen brief, dien hij aan H. H. M. afzond, en waarin hij VAN BEUNINGEN beſchuldigde, als de eenigſte oorzaak van alle de onlusten, en den aanſtooker van *Deenemarken*.

In het Jaar 1660 vertrok deeze Staatsman, benevens de Heeren VAN GENT en HUBERT, naar *Frankrijk*, alwaar hij, 1664, als Ambasſadeur van den Staat erkend werd, en 'er eenige Jaaren vertoefde; doch ook daar werd hij, door het ijverig voorſtaan van de belangen zijns Vaderlands, niet zeer gunſtig aangezien. D'ESTRADE verklaarde aan den Heer J. DE WITT, dat VAN BEUNINGEN, door zijn al te ſcherp toezien, van geen nut zou zijn om in verdere onderhandeling gebruikt te worden. De Heer DE WITT, die veel vertrouwen in hem ſtelde, wist, echter, den *Franſchen* Afgezant tot andere gedachten te brengen, en bediende zig van zijnen ijver, om van *Frankrijk* hulp tegen *Engeland* te verkrijgen. De *Hollandſche* Raadpenſionaris deed de brieven, van VAN BEUNINGEN uit *Frankrijk* ontvangen, als orakels beſchouwen, ſchoon 'er weinig vruchts van kwam; want men wist aan het

Hof den Ambassadeur, hoe schrander hij ook ware, om den tuin te leiden, vermits de *Franschen* in een gestadige hoop leefden, dat in den tusschentijd, van hulp te belooven en te geeven, den Staat een gevoelige slag door *Engeland* toegebragt mogt worden, en zij daardoor gelegenheid zouden krijgen, om hunne hulp zo veel duurder te verkoopen. Een der *Fransche* Ministers vraagde VAN BEUNINGEN, bij gelegenheid dat hij om een stilstand van wapenen aanhield, *of het woord van eenen Koning, die aangeboden had, de Plaatsen, welke hij verder veroveren zou, bij den vrede te rug te zullen geeven, niet genoeg was?* Waarop de Afgezant antwoordde: *dat men zo juist niet moest letten, op het geene de Koning* wilde, *maar wat hij* konde *doen*, of op het geene *hij beloofde, als op dat geene hij deed.* Daar zijn 'er, die in deezen grooten Staatsman als een gebrek hebben aangemerkt, dat hij al te vlug van geest, en te spraakzaam was, waardoor hij zig menigmaal dingen liet ontvallen, die hij beter gedaan had te zwijgen; en dat hij daar door den haat van veelen op zig had geladden, zelfs dien van den Koning, die ook met vermaak zag, dat hij, na het sluiten van den vrede te *St. Germain*, naar *Holland* keerde.

Bij zijne terugkomst was het, dat men, om reden van de nieuwe belastingen, door *Frankrijk* ingevoerd, waardoor de Koophandel merkelijk benadeeld werd, zig alhier genoodzaakt zag hetzelfde te moeten doen, en, door alliantiën, nieuwe Vrienden te maaken. Dan men oordeelde het eerste ongeschikt, en het andere bleef achter, vermits men te spaarzaam was om 'er geld aan te spillen. Men was zelfs zo spaarzaam, dat men de troupen, die het Land voor eenen inval hadden kunnen dekken, afdankte.

In het Jaar 1669 gelukte het den Heere VAN BEUNINGEN, het verschil met de *Engelschen*, wegens *Surinamen* ontstaan, bij te leggen. IJverig waren zijne pogingen, om het verbod van den invoer der *Fransche* waren, of de heffing van nieuwe belastingen daarop, door te drijven; doch zulks gebeurde toen niet. In 1670 vertrok hij, als Afgezant, naar *Engeland*, en vertoefde 'er zo lang, tot hij duidelijk zag, dat men hem bedroog. In het Jaar 1672 werd hij mede in verscheidene Gezantschappen gebruikt; ook was hij één van de vijf, die op de Nominatie gebragt werden,

den, om den Heer DE WITT, in het ampt van Raadpensionaris van *Holland*, op te volgen.

Men vindt van hem aangetekend, dat hij, met gemelden Heer DE WITT, en zelfs in openbaare schriften, sterk tegen de bevordering van Prins WILLEM DEN DERDEN arbeidde; hebbende, even als veele anderen, den 7den Januarij 1668, het *Eeuwig Edict* beëdigd en getekend; doch dat hij, ziende dat die partij de zwakste werd, de andere koos, en zelfs den Prins zo toegedaan scheen, dat deeze hem in gewigtige zaaken gebruikte, en, in 1672, tot Burgemeester te *Amsteldam* aanstelde; doch na menigmaal in zijne ongunst geraakt te zijn, verklaarde de Prins op 't laatst, hem niet meer te kunnen vertrouwen.

In de twisten van het Jaar 1684, werd 'er een aanslag op zijn leven gemaakt, (Men herzie het Art. van BANCKEM). De ongunst, waarin hij zig bevond, was oorzaak dat hij, in het Jaar 1686, verzocht, van zijne ampten als Burgemeester en Vroedschap ontslagen te worden; zijnde hij ook, na 1685, niet weder aangekomen, schoon zijne plaats als Raad, tot na zijn overlijden, openbleef. In één zijner Brieven, van den 8sten Januarij des Jaar 1689, schreef de Heer VAN BEUNINGEN, dat hij zig, na het gemelde Jaar, sterk op de zaaken van de *Oost-Indische* Maatschappij toegelegd, en den post van Bewindhebber getrouw waargenomen had. Hij was een groot handelaar in de Actiën, doch zo ongelukkig, dat de verliezen, daar door geleden, hem het verstand kostten. Waarvan men de duidelijkste bewijzen vond, in een geschrift over de nabijheid van het duizendjaarig Rijk, door hem, in het Jaar 1688, ontworpen; zijnde, naar alle vermoeden, een overblijfzel van een soort van dweeperij, hem in zijn beste jeugd aangewaaid. Want na dat VAN BEUNINGEN zijne studiën in de Rechten volbragt, en den tijd van zeven Jaaren (van 1643 tot 1650) het ampt van Secretaris waargenomen had, stond hij hetzelve vrijwillig af, begaf zig onder het gezelschap der *Rhijnsburgers*, en was een bijzonder vriend van OUDAAN, VAN BREEM en meer anderen. Hij deed 'er nu en dan ernstige redevoeringen, zoog 'er de gemelde gedachte van het duizendjaarig Rijk in; en deze verlevendigde zig weder in zijnen ouderdom. Hij schreef 'er over aan Burgemeesteren en Schepenen, doch zo duister en

verward, dat men niet behoefde te raden, waar 't hem haperde. En schoon hem niet onbekend was, dat het bewind over zijne goederen hem ontnomen, en in handen van zijne Huisvrouw, JOHANNA BARTHOLOTTE VAN DEN HEUVEL, gesteld was, verbeelde hij zig, echter, zeer rijk te zijn. In deeze ongelukkige ziekte van krankzinnigheid overleed hij op den 20sten October 1693.

Behalven de reeds gemelde menigvuldige bezendingen, heeft hij nog in meer anderen gediend. Boven de Burgemeesterlijke waardigheid, die hij zes maalen bekleed had, was hij ook vereerd met het aanzienlijk ampt van Curator der *Leidsche* Academie. Bij BURNET, TEMPLE, D'ESTRADES en D'AVAUX, kan men omstandig bericht vinden van zijn charakter, zo tot lof als laster, al naar de omstandigheden, waarin hij zig bevond. Ook wordt van zijne verrichtingen melding maakt, bij AITZEMA, in het III, IV, V en VI Deel; bij VALKENIER, *Verwart Europa*, en BRANDT, *Leven van de Ruiter*.

BEUNINGEN, een Dorp in *Gelderland*, onder het ampt van *Nijmegen*, ten Westen dier Stad, niet verre van de *Waal* gelegen. Onder de Bank van *Beuningen* behooren zeven zo Dorpen als Heerlijkheden, en de andere zeven onder die van *Wichen*.

BEUSECOM, (*Christianus van*) één der vermaarde Mannen van *Amersfoort*, bekleedde te *Leuven* de waardigheid van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid.

Zie VAN BEMMEL, *Beschr. van Amersfoort*.

BEUSECOM, of *Beuzechem*, is de tweede Hoofdrechtbank des Graafschaps *Buuren*, van welk Graafschap dit het fraaiste is. Vóór het huwëlijk van den Heer ALLAARD VAN BUUREN, met eene Dochter uit het huis van BEUZICHEM, was het eene afzonderlijke Heerlijkheid, en wel uit het Stamhuis der Heeren van *Cuilenborg*, zo als wij, daarvan spreekende, zullen aantoonen. Onder den rechtbank van *Beusecom* behoort ook het Dorp *Zoelmond*. *Beusecom* is zeer vermaard door de jaarlijksche Paardemarkt, die aldaar, in de maand Februarij, gehouden wordt. SLICHTENHORST zegt, dat DIDERIJK GERBRANDSZ de Kerk getimmerd, en, in 't Jaar 954, daar

daar naast een Kasteel gesticht heeft; dat hij en zijne Vrouw daarin gestorven, en in gemelde Kerk begraven zijn. Onder de Parochiekerk van *Beusecom* stond de *St. Barberaas Kerk* van *Cuilenburg*, tot aan het Jaar 1240; en naderhand is de Parochiekerk vereenigd met de *St. Pieters Kerk* te *Utrecht*.

Zie *Oudheden van het Bisdom Utrecht*, II. Deel, bl. 693.

BEVELAND, (*Noord-*) een der Eilanden van *Zeeland*, *Bewesten-Schelde*, en het derde in orde; zijnde het eerste *Walcheren*, het tweede *Zuid-Beveland*, en het derde *Noord-Beveland*; het vierde en kleinste *Wolphaartsdijk*. *Noord-Beveland* werd, in het Jaar 850, bedijkt, en plagt voorheen de Lusthof van *Zeeland* genaamd te worden. In de Jaaren 1288, 1304, doch meest in 1530 en 1532, werd het door de Zee geheel overstroomd; doch in 1540 heeft men het voor een groot gedeelte weder bedijkt. M. Z. VAN BOXHORN heeft, uit een geschreeven Chronijkje, deeze woorden gecopieerd: *Noord-Beveland is met zijn Dorpen in* 1520 *onder gelopen en met de Zee bezouten gebleeven, daarin was de Stad* Kortegene *zeer wel gelegen op de Rivier van* Zuidvliet. *Desgelijks waren 'er nog twee schoone Dorpen, als* Willekerk *en* Emelisfen, *met* Hoeke, Lisfe, Welle *en* Koninksheim. *Dit Eiland aan de noordzijde tegen* Orisant *en* Kolijnsplaat, *wast zeer aan, en komen daar schoone Gorsfen, en in veele andere plaatsen verhoogt land, als nieuw* Cats, Catshoek, &c. *daar 't Dorp en Kasteel pleeg te staan.*

De aanwas, waarvan hier gesprooken wordt, verwekte bij sommigen lust, om het verdronken Land, bij stukken en brokken, van het water te ontlasten en te bedijken. Dus zijn, in 1598, door den Graaf VAN HOHENLO, als gemagtigde van Prins WILLEM VAN ORANJE, van den Heer VAN MATHENES, van CATS, van SEROOSKERKEN, van den Heer CORNELIS GILLISZOON, Burgemeester te *Goes*, en meer andere, aangewonnen de Landen, nu geheeten *Oud Noord-Beveland*, gerekend op 5459 gemeten, of 8728 en een half morgen Hollandsch, en ook behoorelijk bedijkt. 't Andere deel, genaamd *Nieuw Noord-Beveland*, werd in 1676 bedijkt. Reeds in 1644 waren 6603 gemeten en 127 roeden aangewonnen. Thans bestaat *Noord-Beveland* uit vijf,

Polders, die den naam draagen van *Oud Noord-Beveland*, *Fredriks Polder*, *Wisfekerk*, *Nieuw Noord-Beveland* en *Cortegeene*. Het overige is, federt het gemelde Jaar 1530, verdronken land; blijvende de Stad *Cortegeene*, die aldaar gestaan heeft, met water bedekt. Jonker VAN DER HOUVE telde (1636) onder de verdronkene Dorpen, *Cats*, *Emelisse*, *Kolijnsplaat*, *Welle*, *Koningsheim*, *Wisfekerk*, *Camper-Noorddijk*, *Zoetelingskerk*, *Vleijere* en *Geersdijk*. Daar zijn 'er die willen, dat *Noord-Beveland* zig plagt uit te ftrekken tot nabij *Duiveland*, zulks dat alleenlijk de Rivier de *Schelde* tusfchen die beide Eilanden heen liep. Het is een van de oudfte in *Zeeland* bedijkte Eilanden. In den aanvang bragt het de bekostigers weinig voordeels aan, door dien het aangewonnen land niet aan de verwachting voldeed; want het bleef dor en fchraal, en als kwijnende, maar het werd van tijd tot tijd beter, en wordt thans onder de vruchtbaarften geteld.

Zie REIGERSBERG, *Chronijk van Zeeland*, bl. 36, 38 en 39. BOXHORN en SMALLEGANGE.

BEVELAND, (*Zuid-*) voorheen het vermaardfte, grootfte en breedfte van alle de *Zeeuwfche* Eilanden, voorzien met twee Steden en veele voortreffelijke Dorpen, heeft zedert, aan de *Vlaamfche* en *Brabandfche* zijde, veel lands verlooren, doch daar en tegen aan den anderen kant een goeden aanwas gehad. Verfchillende zijn de gedachten over den naam van *Beveland*; eenigen meenen, dat hij zijnen oorfprong zoude hebben van den losfen, bevenden en onvasten grond, dien het vóór de bedijking had. Anderen leiden dien af van eene verbastering van *Beijer* in *Beveland*, en ftaaven dit uit de voorrechten en privilegiën, waarmede dit land, door de Beijervorften, als Graaven van *Holland* en *Zeeland*, zou begifdigd zijn, gelijk ook uit het wapen te zien is. BOXHORN wil *Beveland*, zo wel als *Beverwijk*, afleiden van de menigvuldige *Bedevaarden* (*Beverden*), die voortijds derwaards plagten gedaan te worden. Anderen, die *Beverland* fchrijven, doen dit, om dat zij zeggen, dat de naam zijnen oorfprong verfchuldigd is aan de menigvuldige *Bevers*. De Dorpen van dit *Zuid-Beveland* zijn in het Jaar 850 bedijkt, vóór welken tijd,

naar

naar het zeggen van VAN DER HOUVE, de grond, als men 'er overging, door zijne losheid beefde. *Borsfele*, een Eiland op zig zelf, werd 'er aan gedijkt. Het gantsche Eiland, te weeten eerst *Watering* bewesten *Tersieke*, gezegd de *West-* of *Breewatering*, voorts de Parochie en Polders buiten de *Westwatering*, beoosten en bewesten de havens van *ter Goes* en *Biesellingen*, en dan nog het Eiland *St. Joosland*, werden bedijkt in 1631. *Zuid-Beveland* is zeer vruchtbaar in koorn; heeft aangenaamer lucht, dan eenige andere *Zeeuwsche* Eilanden, en is het naaste *Bewesterscheldensche* Eiland aan *Walcheren*, waarvan het wordt afgescheiden door 't water de *Hond*, zijnde een flinkerarm der *Schelde*. Het heeft, zo door de Zee, als door de geduurige schuuringen van de ebbe en vloed der *Schelde*, meer dan de helft van zijn voorige grootte verlooren. Voorheen lagen op dit Eiland drie Steden: *Borsselen*, *Romerswaal* en *ter Goes*, waarvan alleenlijk de laatste Stad is overgebleven. Zie op BORSSELE en ROMERSWAAL. In het Jaar 1288, leed *Zuid-Beveland* overmatige schade, door een verslindende inbraak der Zee, en andermaal in 1304; maar nog veel sterker in 1530, op den 5den November, waardoor het geheele land onder water gemakte; ook werden verdelgd de Landen en Dorpen *Broucke*, *Kreecke*, *Everswaerdt*, *Steenvliet*, *Schoude*, *Nieuland*, *Toloende buiten*, *Zwartewaal*, *Hinckeler-Oord*, *Meeren*, *Rilland*, met een gedeelte van *Valkenisse* en *Weerde*, *'t Bat*, *Couwerve*, *Duvene*, *Lodtik*, *Ouwaarding*, *Coaallendijk*, en de Stad *Romerswaal*, die alleen wederom bedijkt werd. In het zelfde Jaar overstroomden *Monster*, *St. Catharina*, *Oostkerk*, *Westkerk*, *Wolphertsdijk* en *de Dcvik*, zijnde de oudste Polders van *Borsselen*. Deeze zes Parochiën werden, in 't volgende Jaar, wel van nieuws bedijkt, doch konden den vloed, in 't Jaar 1532, niet doorstaan, en zijn geheel vergaan. De Bewooners van *Zuid-Beveland* hadden wel met moeite en kosten ondernomen *Nieuwland*, *Meeren*, *Krabbendijk*, *Valkenisse*, *Brouk*, *Hanswaerd*, *'t Badt*, *Rilland*, en andere Heerlijkheden op nieuw te bedijken; maar in den nacht van den 2den November des zelfden Jaars verbrak de Zee alle deeze nieuwe Dijken, waar door eene ontelbaare menigte van Menschen in het water versmoorde. *Meere* of *Ter-Meere*, bij

Schon-

Schondere, liep mede weder onder water; vijftig menschen, op het dak van de Kerk geklommen, werden, na drie dagen, jammerlijk verhongerd, en half dood van koude, door een schip geborgen. In het Jaar 1538 onderging dit Eiland dien zelfden ramp, zo als meermaalen in vervolg van Jaaren. Dus is het niet ongepast, dat na zo veel verlies en wederaanwinning van landen, de *Zeeuwsche Leeuw*, in het wapen van die Provintie, als *dobberende op de baaren*, verbeeld wordt, met het omschrift *Luctor et Emergo*, vermits, met allen grond, van *Zeeland* kan gezegd worden: *Ik worstel en kom het te boven.* Niet minder geestig is het raadzel van BOXHORN, als hij vraagt:

Waar woont het volk (sta bij verstandt)
Daar Land wordt Zee, en Zee wordt Landt?

In het hier bovengemelde land van *Romerswaal* wordt, tot heden toe, niet anders bewoond, dan *Hoogerwerve*, gelegen op de groote en kleine *Agger*. De *Spanjaarden* hadden aldaar, geduurende hun verblijf in *Zeeland*, een Fort gemaakt, om uit *Zandvliet*, en andere gaten daaromtrent, over het verdronken land, de *Zeeuwsche* stroomen met booten te bespringen. Maar in het Jaar 1632 werd deeze sterkte, door Graaf WILLEM VAN NASSAU, voor den Staat ingenomen. De Staaten der *Vereenigde Nederlanden* maakten een besluit, om dezelve ter neder te werpen; doch die van *Zeeland* verhinderden de uitvoering daar van, als houdende dezelve zeer dienstig, ter verzekeringe van de binnenvaart van hunne Provintie. Onaangezien dit Eiland zo veel aan den ooskant verlooren heeft, is het nog het grootste van alle de Eilanden. De nog overgebleevene Landen en Parochiën worden van veele wateren en kreeken doorsneden, als de *Pieterman*, *Lodijne*, *Macolle*, enz. die de *Oude Schelde* eene bekwaame gelegenheid verschaffen, om haaren ouden loop te verlaaten, en op het Eiland *Ter Thoolen* aanteschieten. Want beneden dit Eiland, omtrent *Tersicke*, heeft men het rechte kanaal of diep van de *Schelde*, waardoor *Thoolen* 'er weder afgescheiden wordt. Omtrent het midden is een groote plaat, die zig nabij *Wemelingen* in tweeën verdeelt, daar de *Schelde* aan de Noordzijde, en het

Nieu-

Nieuwe Diep aan de Zuidzijde van eenen grooten *Opwas*, over veele Jaaren ten Noord-Westen van het Noordoort aangegroeid, haaren loop hebben. Veelen noemen deezen *Opwas* de *Katteplaat*; maar gemeener is de naam van de *Onbekende*, gelegen tusſchen *Cattendijk*, en aan de andere zijde tegenover *Cats*, voorheen de *Hooge Plaat* genaamd. Reeds in 't Jaar 1627 was zij tusſchen de 2000 en 3000 gemeten groot, en is zeer goed Weiland voor Schaapen. Tusſchen deeze Plaat en het Eiland, dat wij hier beſchrijven, loopt het *Nieuwe Diep*, wel een eng, maar echter hol water, tot voorbij het Hoofd van *ter Goes*, en valt aan de andere zijde, laatende het Noordoort liggen, ten Zuiden in de *Schelde*, die *Zuid-Beveland* van *Wolphertsdijk* ſcheidende, en eindelijk de *Lemmer* vindende, naar 't Westen met de *Sloe*, naar 't Zuiden de verdeeling maakt naar *St. Joosland*, tegen dat van de *Kraaijers*. De *Sloe* wordt bijna geheel onbevaarbaar; als zodanig verlandende, dat men 'er reeds voor veele Jaaren, bij laag water, kon doorgaan. Van tijd tot tijd, nogthans, is dezelve een weinig meer verdiept geworden.

In dit Eiland is een grooter water, omtrent één mijl in de lengte, ſtrekkende zig bijna ten Oosten en Westen, een goede ſtreek Westwaards, achter het Dorp *ter Nisſe*, en Oostwaards voortgaande, tot omtrent het Poldertje van CORNELIS JAN BOONEN; daar zij een einde neemt. Van ouds had dit den naam van de *Zwaake*; men vangt 'er veel Paling en Karper. De Adelijke Geſlachten van *Zuid-Beveland*, en ook de Kerken, die daar onder behooren, zullen ieder op hun Art. voorkomen.

Zie de Schrijvers bij *Noord-Beveland* gemeld.

BEVELAND, (*Oost-*) het kleinſte en jongſte Eilandje van *Bevester Schelde*, gelegen ten Oosten van *Noord-Beveland*, waarvan de bedijking eerst geſchied is in 't Jaar 1708, uit de Schorre van *Katsplaat*. Het ligt rondsom in zijn eigen dijk, die van de *Schelde* beſpoeld wordt, wordende dit, door *Catsrak*, van het opgemelde *Noord-Beveland* geſcheiden. De grootte is nog geen 254 gemeten en 220 roeden ſchotbaar Land. Het heeft geen Dorp, maar alleenlijk eenige Huizen. De bewooners daar van behooren in 't kerklijke tot *Cats*, zijnde de Ambachtsheerlijkheid onder verſcheidene Heeren verdeeld.

BEVELANDIA. Keizer OTTO DE TWEEDE heeft, in den Jaare 974, aan de Abdije van *Gend*, waarmaar *St. Bavo* genoemd wordt, en waarvan *Beveland* ook zelfs den naam heeft, koninglijke giften opgedraagen, waaronder ook eenigen in *Beveland*.

Zie ALTING *Not. Germ. Inf. Part.*

BEVERE of *Beveren*, een aloud en Adelijk geslacht in de *Nederlanden*, dat men wil gesprooten of afgedaald te zijn van DIDERIK, jonger Broeder van Heer EGBERT VAN AMSTEL, en zijne Vrouwe ADA, Dochter van BOUDEWIJN, Heer van de Landen van *Aalst* en *Waas*; welke Vrouw hem het land van *Beveren* in *Vlaanderen* ten huwelijk aanbragt. Zijne nakomelingen namen wel deezen naam aan, doch behielden het wapen van *Amstel*. Reeds in het Jaar 1120 vindt men van hem melding gemaakt.

Zie BALEN, VAN LEEUWEN en *Monumenta Belgie Foederatae*.

BEVEREN, een zeer schoone Heerlijkheid in *Vlaanderen*, in het land van *Waas*, bevattende in zig verscheidene fraaije Gehuchten, en vijf Dorpen, als: *Beveren*, *Melsen*, *Verrebroek*, *Haasdonk* en *Kieldrecht*. Het edel geslacht VAN BEVEREN plagt aldaar een schoon en sterk kasteel te hebben, dat een deele door den tijd, en ten deele door den oorlog, vergaan is. De Heerlijkheid *Beveren* behoorde, in laateren tijde, aan den Hertog van *Aremberg*.

Zie *Delices des Pais Bas*.

BEVEREN. Volgens MULLERUS, in zijn *Theatrum*, heeft zig, in de vijftiende Eeuwe, een tak van dit geslacht aan den *Rhijn* nedergezet, en zig aldaar zeer beroemd gemaakt.

BEVERLAND, (*Adrianus van*) of, zo als hij zelf zijnen voornaam schreef, HADRIANUS, geboortig van *Middelburg* in *Zeeland*, was een persoon van zonderling verstand; doch, zo als gezegd word, maakte hij 'er geen goed gebruik van. Schoon hij Doctor in de Rechten was, las hij meer ontuchtige dan rechtskundige boeken; ja zelfs beroemde hij zig, uit de slechtsten van die gantsche bladzijden te kunnen opzeggen. Geen minder oneer deed hij

hij zig zelven aan, met de uitgaave van zijn ligtvaardig boek, *Stolatæ virginitatis jura*; met het allervuilste tractaat *de Peccato Originali*, bragt hij zig te *Leiden* in den kerker. Ten zijnen gelukke bleef zijn allerinfaamst geschrift, *de Prostibulis Veterum*, nog voor het oog van den Rechter verborgen; wordende het, door één zijner goede vrienden, ter goeder tijd verbrand. Met eene geldboete en het doen van een eed, zijne pen tot dergelijke schriften niet meer te zullen gebruiken, werd hij uit de gevangenis ontslagen. Na dit ontslag eene schikking over zijne goederen gemaakt hebbende, koos hij *Utrecht*, een wijle tijds, tot zijn verblijf, daar hij, naar men verhaalt, met zijne verdorvene en zedebedervende kundigheden van ontucht, in gezelschap van losbandige jongelingen, en in herbergen, wonderlijk den baas speelde, en breed opgaf van zijn verbrand handschrift, waar uit hij, als zijn beste werk, zo hij het noemde, verscheidene stukken met een gladde tong en veel zwiers opsneed. De tekening van den tijtel, die hij bewaard had, verbeelde een hoerhuis, waarin hij (om niets te melden, dat zedige ooren kwetzen kan) met een hoer op zijn schoot zat; welke tekening hij menigmaal met vermaak vertoonde. Dit zijn schandelijk gedrag kon voor de Magistraat van *Utrecht* niet verborgen blijven, die hem, om zig van zo een pest te ontslaan, gebood, onder bedreiginge van straffe, de Stad te verlaaten. Inmiddels had hij in stilte geschreven een boek, getijteld *Vox Clamantis in deserto*, waarin de Magistraat en Hoogleeraaren van *Leiden* vinnig gehekeld werden. Van *Utrecht* begaf hij zig naar *Engeland*, daar één zijner vrienden, de Heer ISAAC VOSSIUS, hem een jaarlijksch inkomen, uit de kerklijke goederen, wist te bezorgen, en waarvoor hij eenigen Kerk- of Koordienst moest waarneemen: *daar heb ik hem* (zegt de Heer H. L. BENTHEM, in zijn *Holl. Kirch und Schulenstand*, p. 452.) *leeren kennen, hem beklaagende, dat hij zijne goede kennis der wetenschappen en zijne bekwaamheid zo slegt aanlei.* Zijne middelen, die niet groot waren, besteedde hij aan zeldzaame, doch meest ontuchtige boeken, prenten, tekeningen, schilderijen, medailjen, enz. Gemelde BENTHEM meldt ook, dat hij naderhand berouw scheen te krijgen van dit zijn schandelijk gedrag, en het vervaardigen zijner zedebedervende schriften; waarvan hij bewijzen

zen

zen gaf met de uitgaave van een boekje, opzettelijk tegen de hoererij geschreeven, veroordeelende strengelijk het geene hij voorheen geschreeven, en bestraffende zig zelven over het kwaad, dat hij daardoor veroorzaakt had; welk geschrift in 't Jaar 1708 ten voorschijn kwam. Maar zijn verkwistende aart bleef hem bij; waartoe, echter, zijn inkomen niet toereikende was. 't Geen hem geheel en al tot de uiterste armoede bragt, was de dood van gemelden Heere VOSSIUS, die hem niet om zijne ondeugd, maar om zijne zonderlinge gaven bemind had. Bij alle anderen was hij, door het maaken zijner schimp- en hekel-schriften, als een pest gehaat. Het billijk loon op zulk een leven verhaastte zijn' dood. Zijn afbeeldzel is, door MUNNIKHUIZEN en anderen, in 't koper gebragt.

Zie LA RUË, *Geletterd Zeeland*, tweede druk, p. 10. enz.

BEVERLAND, (*Johan*) naar men wil een Broeder van den voorgaanden, doch van een gantsch andere geaartheid en denkwijze. Deeze was eerst Predikant in de Nederduitsche Gemeente te *Groot Yarmouth* en *Nordfolk*, en daarna in *Vlaanderen*, op het Dorp *Waterland*, alwaar hij, uit het *Engelsch* vertaald, uitgaf eene Leerrede, onder den tijtel: *de Heerlijkheid van den Tempel geopend*, *enz.* 1679.

Zie *Ibid*, p. 18.

BEUL, ook wel *Bevil* genaamd, is één der twintig Dorpen van de Grietenij *Stellingwerf Westëinde*, in het Zuiden van *Friesland*, en één der zes Dorpen over den stroom gelegen. Het heeft onder zig de Buurten *Riseperkamp* en *Bucholt*.

Zie WINSEMIUS, *Beschrijving van Friesland.*

BEVERNINGK, (*Hieronimus van*) een van de Staatkundigste en fijnste vernuften der zeventiende Eeuwe, die men wil ooit in dienst van den Staat geweest te zijn, zo ten aanzien van aanzienlijke Gezantschappen, als in het gelukkig uitvoeren van dezelven. Hij was afkomstig uit een edel *Pruisisch* geslacht. JOHAN BEVERNINGK, zijn Grootvader, kwam, in het Jaar 1575, in *Holland*, met den Graaf VAN HOHENLO. De Staaten schonken hem een Compa-

pagnie Voetknechten, die hij zo wel bestuurde, en met zo veel moeds aanvoerde en voorging, dat hij den post van Luitenant-Generaal der Artillerij verkreeg. Die waardigheid, meen ik, bekleedde hij, toen hij zig in huwelijk begaf met een Dochter van den Heer GOVERT LONK, Burgemeester der Stad *Gouda*, en Ontvanger van 's Lands gemeene middelen van die Stad. Uit dit huwelijk werd geboren MELCHIOR BEVERNINGK, die, tot manlijke Jaaren gekomen zijnde, Kapitein onder het Voetvolk, en Commandant van de Kasteelen van *Argenteau* en *Dalem* werd. Deeze begaf zig in den echt met SEBILLA STANDERT, wier Vader insgelijks Kapitein en Gouverneur van *Knodzenburg* was. Uit dit huwelijk werd de groote HIERONIMUS VAN BEVERNINGK geboren, op den 14den April des Jaar 1614. In het Jaar 1645 werd hij Raad zijner geboortestad *Gouda*; en in het Jaar 1668 bekleedde hij de eereplaats van Burgemeester, na dat hij reeds het ampt van Hoofd-Schout waargenomen had, en in 1646 afgezonden was ter vergaderinge der Staaten van *Holland*, alwaar hij zodanige blijken van zijne bekwaamheid gaf, dat men hem tot het uitvoeren van de gewigtigste Staatzaaken bekwaam achtte en aanzocht; zo als hij dan ook, in 't Jaar 1650, met den Heer VAN BREDERODE, aan de Staaten van *Utrecht* afgevaardigd werd, met verzoek om hunne Afgevaardigden op de algemeene Groote Vergadering te doen verschijnen. In deze luisterrijke Vergadering in '*s Hage* was hij als lid van *Holland* tegenwoordig, en had geen weinig aandeel in de beraamde schikkingen van dien tijd. Drie Jaaren daarna bekleedde hij, wegens *Gouda*, de plaats dier Stad in de vergadering der Algemeene Staaten; en in dat zelfde Jaar zag hij zig vereerd met de waardigheid van Buitengewoon' Afgezant aan den *Protector* (een naam, dien hij naderhand aannam) CROMWEL. In 't volgende Jaar gelukte het hem, den vrede tusschen *Engeland* en den Staat te bewerken; doch het gewigt van die bezending, het belang voor het Vaderland, de netelige omstandigheden, waarmede het verzeld ging, en het deel dat hij 'er aan had, vermits het grootste vertrouwen in BEVERNINGK scheen gesteld te zijn, bevatten een voornaam punt onzer Lands Geschiedenissen, en vorderen dus een omstandiger verhaal.

De Staaten van *Holland*, die het meeste belang in den vrede

 met

met *Engeland* hadden, waaraan te vooren reeds gearbeid was; hadden rijplijk hunne gedachten laaten gaan over eenen persoon, die de bekwaamheid en goeden wil had, om zijn Vaderland te dienen. BEVERNINGK, hier voor bekend, was de persoon, die zonder eenige bedenkelijkheid benoemd werd, om met de Heeren NIEUWPOORT, VAN DER PERRE en JONGSTAL de reize derwaarts te aanvaarden. Het nadeel, dat der Staaten Vloot, op den 12den en 13den van de maand Junij, door de *Engelschen* werd toegebragt, verhaastte het vertrek van die Heeren. De Heer BEVERNINGK, reeds vroeger dan de andere vertrokken, deed aan den Protector een sierlijke aanspraak, in de *Fransche* taal, stellende onder anderen voor: *dat beide de Republieken, in de dierbaarste belangen van den Godsdienst en Vrijheid, op het naauwst verbonden waren; dat ze elkander zouden vernielen, daar ze tot elkanders behoud moesten arbeiden.* Uitgesproken hebbende, overhandigde hij aan CROMWEL een ontwerp, volgens 't welk zijne Meesters geneegen waren den vrede te maaken. Maar de laatstbevochtene overwinning had den Protector te veel verhoogmoedigd, om naar billijke voorslagen te willen hooren. Het antwoord, dat CROMWEL aan de gemelde Heeren Afgezanten gaf, bestond hoofdzaaklijk hierin: *dat een bestendige vrede tusschen de beide Republieken onmooglijk was, ten zij men dezelven vereenigde en onder ééne regeering bragt.* Dit antwoord werd door JONGSTAL en NIEUPOORT naar *Holland* gebragt, vermits BEVERNINGK en VAN DER PERRE te *London* bleeven. In de maand November kwamen de twee eerstgenoemde Heeren weder te *Londen*, en vertoonden gezaamentlijk aan CROMWEL de onmogelijkheid van het aanneemen of bewilligen van zijnen buitenspoorigen eisch. Die listige Protector kon ook met geene mogelijkheid een ander antwoord verwachten, en toonde zig aan BEVERNINGK iets toegeevender. Echter gaf hij hem te kennen, *nooit geenen vrede met de Staaten te zullen maaken, zo zij zig niet verbonden tot de uitsluiting van den Prins van Oranje van die ampten, die zijne voorvaderen bekleed hadden.* Dit was het eenigste doel van den onderdrukker van *Engeland*, om daardoor te verhinderen dat de *Prins van Oranje* in gezach en jaaren toegenomen zijnde, buiten staat zou zijn het huis van STUART te ondersteunen,

en

en hem tot eene laagte te doen nederdaalen, waaruit hij zelf zig door listen verheven had. Van dit voorstel werd BEVERNINGK naderhand beschuldigd de uitvinder geweest te zijn. Dan hij heeft zig daarop zo wel verdedigd, met aan te toonen wat hij aangewend had, om CROMWEL tot andere gedachten te brengen, dat het overbodig zijn zou, daar van iets te zeggen. Men behoeft alleenlijk CROMWEL, en zijn belang, slegts ten halven kundig te zijn, om te weeten, dat hij in de noodzaakelijkheid was, om op dit punt ten sterksten aan te dringen.

De Heer VAN DER PERRE, intusschen, te *Londen* overleden zijnde, en de drie andere Heeren niets te verrichten ziende, braken de onderhandeling af, en keerden, zonder afscheid te neemen, naar *'s Gravezand.* Daar gekomen zijnde, ontvingen zij eenen Brief van den Secretaris van CROMWEL, in deszelfs naam geschreeven, waarin zij gemeld vonden, *dat de* Protector *genoegen zoude neemen, zo de* Staaten *zig verbonden, de* Stadhouders, *die door hun sin vervolg mogten aangesteld worden, bij hunne aanstellinge te doen zweeren, dat zij de Tractaaten, die reeds gemaakt waren, of gemaakt stonden te worden, heiliglijk zouden nakomen;* en op dien voet werden zij verzocht te rug te keeren.

BEVERNINGK en NIEUPOORT waren van oordeel dat de onderhandeling hervat moest worden. Dan, vermits de Heer JONGSTAL, die wegens *Friesland* afgevaardigd was, uit ijver voor het huis van *Oranje*, daarin niet wilde bewilligen, gingen zij naar *Holland* onder zeil, en kwamen den 12den Januarij te *Goeree* aan. BEVERNINGK alleen vertrok eenige dagen daarna naar *Engeland*, alwaar hij, met den aanvang van Februarij, landde. Hij vond er de zaaken zeer veranderd. De *Engelschen* vervaardigden een aanzienlijke Vloot, en de Predikanten stookten de gemoederen, in plaats van vrede, tot oorlog aan. CROMWEL achtte zig gehoond, dat BEVERNINGK alleen en zonder geloofsbrieven verscheen. 't Geen hem het meest mishaagde, was, dat hij, ongelast, hem met den verleidenden en nieuwaangenomenen tijtel van Beschermer (*Protector*) geluk wenschte. De Secretaris vraagde aan BEVERNINGK; *of men in* Holland *dacht, dat zijn Meester zig met den blooten naam van Stadhouder vergenoegen zou?* BEVERNINGK wist hier

op niets te antwoorden, dan, *dat schoon de Protector op de andere Provintiën misnoegd was*, Holland *hem geene reden gaf, daar die Provintie zig zo gereed toonde om den vrede te bevorderen.* Weinig eer behaalde BEVERNINGK met deeze reize bij de andere Provintiën. *Friesland*, echter, toonde 'er zig het meest misnoegd over. De *Staaten Generaal* zonden vernieuwde lastbrieven aan BEVERNINGK, en H. H. M. gaven aan de Heeren, die wederom werden afgevaardigd, om CROMWEL te behaagen, den tijtel van *Ambassadeurs.* Dan hoe men hem vierde, de beruchte *Acte van Seclusie* was en bleef zijn voornaamste point. Menigvuldig waren de geheime gesprekken tusschen CROMWEL en BEVERNINGK hierover; verklaarende de eerste, 'er nimmer van te zullen afstaan. De laatstgenoemde met NIEUPOORT, meer dan eens, daarover geraadpleegd hebbende, en beide meenende zeker te zijn, dat CROMWEL zijn woord gestand zou doen, als ook dat de andere Provintiën nimmer in de *Acte* bewilligen zouden, vonden raadzaamst, buiten kennisse van JONGSTAL, een geheim of Separaat artikel te sluiten, waarbij de Provintie van *Holland* zig tot de begeerde uitsluiting verbond. Of hier mede al of niet tegen de Souverainiteit van den Staat, en tegen de Unie gehandeld werd, kan men zien in de vermaarde *Deductie van de Staaten van Holland*, naderhand uitgegeeven. Die uitgave daar van was te noodzaaklijker, om dat verscheiden Leden der vergadering van *Holland*, toen de zaak ruchtbaar was geworden, 'er hevig tegen uitvoeren, en zeiden dat BEVERNINGK zijnen last te buiten gegaan had, en ter verantwoordinge moest gesteld worden. Dit houd men voor zeker, dat indien 'er iets moest verantwoord worden, het zou gestaan hebben aan den Pensionaris DE WITT. Dan deeze ervaarene Staatkundige wist den Vrede als zo noodzaakelijk en onontbeerbaar voortestellen, als met mogelijkheid geschieden kon. Na met de grootste welsprekenheid aangetoond te hebben, dat dezelve alleenlijk op die, en op geene andere wijze verkrijgbaar was, betoogde hij, met geen minder aandrang, dat het niet meer dan billijk was, dat het algemeen belang gesteld werd boven dat van een enkel persoon, als de Prins VAN ORANJE was. Op welke redén, met meerderheid van stemmen, de zaak werd doorgedreeven, en de gemelde *Acte van Seclusie*, getekend en bezegeld,

geld, aan BEVERNINGK toegezonden; waarop CROMWEL ook den vrede tekende, dien hij zo lang geweigerd had. Men leest dat BEVERNINGK, vóór de overgaave, nog alle zijne bekwaamheid te werkstelde, om CROMWEL van besluit te doen veranderen; doch dat alles vruchtloos was.

De Heer VAN BEVERNINGK werd daarop uit *Engeland* te rug ontboden, om bezit te neemen van het ampt van *Thesaurier Generaal*, dat hem, in *Engeland* zijnde, was opgedragen. Van zijne vrienden werd hij gunstig ontvangen; doch zijne vijanden spanden alles in om hem het gemelde ampt te doen ontneemen. Den eed van zuivering, dien hij, op de hem aangetijgde beschuldigingen, deed, was zelfs niet in staat hem vrij te waaren; doch de ontdekking van de valsheid, als mede de bekentenis en straffe van een der bedienden van den Raadpensionaris, werkten zo veel uit, dat hij in hetzelve bevestigd werd.

Hij bekleedde dien post tot in het Jaar 1665, en begeerde 'er toen van ontslagen te zijn. Om zijn sterk aanhouden, geschiedde zulks, met zeer loslijke getuigschriften en een gedenkteken van een gouden kop. In het Jaar 1689 bedienden de Staaten zig van zijne bekwaamheid, ter stillinge van de ontstaane onrust te *Groningen*. Dat hij gelukkig was in het volbrengen der hem aanbetrouwde posten, bleek in zijne afzendingen naar *Kleef*; in het sluiten van het verbond met den Keurvorst van *Brandenburg*; in den vrede met den Bisschop van *Munster*, en zijne medewerking aan het Drievoudig Verbond, tusschen *Denemarken*, *Brandenburg* en den *Staat*; en bijzonderlijk in den vredehandel te *Breda*; in de bewerking van vrede tusschen *Frankrijk* en *Spanje*, gelijk in alle andere posten, die hem opgedragen werden. In het Jaar 1762 volgde hij den Prins VAN ORANJE, als Gedeputeerde te veld; waarna hij zig tot rust meende te schikken. Doch, na lang aanhouden, zag men hem, in het Jaar 1673, in een der gewigtigste zaaken treden, naamlijk in de bijeenkomst te *Keulen*, alwaar hij verscheen met den tijtel van Buitengewoon Afgezant. Het opligten van den Prins VAN FURSTENBURG deed al de verwachting, die men van die bijeenkomst had opgevat, verdwijnen, alzo de *Franschen* dezelve afbraken. Men liet, echter, niet na, met eenige vrucht, met hunne bondgenooten de onderhandeling voorttezetten; BEVERNINGK wist, door zijne bekwaamheid, in

het afzijn der *Franschen*, den Bisschop van *Munster* en Keurvorst van *Keulen*, de belangen der Staaten te doen omhelzen; wordende tusschen hen, op den 22sten April 1674, de vrede gesloten, en den 11den Maij daaraan volgende getekend. 's Jaars te vooren was hij aangesteld tot Curator der *Leidsche* Academie: een ampt, waaraan hij gaarne al zijnen vlijt zoude besteed hebben; doch de rust, die hij reeds lang begeerd had, mogt hij nog niet genieten. De vredehandeling te *Nijmegen* vorderde alle de bekwaamheden, die een Staatsman als BEVERNINGK bezat. Zijn onvermoeide arbeid, en gedrag omtrent den Koning te *Wetterau*, zo wel als zijne weigering ter aanvaarding der geschenken, zijn genoeg bekend; hij wees de afbeeldzels van dien Vorst van de hand, zonder denzelven te beledigen. Het zij derhalven genoeg te zeggen, dat *Nederland* het sluiten van den vrede, op den 10den Augustus 1678, aan hem te danken had. Den 11den van de maand September volgde, door zijne bewerking, de vrede tusschen *Frankrijk* en *Spanje*; en den 12den October des volgenden Jaars bragt hij het Tractaat van Vrede en Koophandel, tusschen den *Staat* en *Zweeden*, tot stand. Na alle deeze bedrijven genoot hij de gewenschte rust; neemende toen zijn verblijf op zijn huis *Oud-Teilingen*, anders *Lokhorst* genaamd, een klein uur van *Leiden*. Hier gaf hij zig geheel aan de Letteröefeningen over, bekleedende met lof den post van Curator der Hooge Schoole. Die lang begeerde rust duurde, echter, niet lang; want slegts weinig tijds daarna gevoelde hij, op eenen voordenmiddag, bezig zijnde met het nazien van eenige oude handschriften, die onlangs, voor de *Leidsche* Bibliotheek, uit den Boekschat van den vermaarden VOSSIUS, gekocht waren, het begin zijner ziekte. Naauwlijks in de koets zijnde, begon de koorts zig te verheffen, en nam van dag tot dag zodanig toe, dat hij, op den 30sten October 1690, in den ouderdom van zes-en-zeventig Jaaren, het tijdlijke leven afleide, zonder kinderen na te laaten uit zijn huwelijk met JOHANNA LE GILLON. Zijn lijk werd naar *Gouda* gevoerd, en aldaar, in een marmere Kapel, die hij zelf, aan de zuidzijde van 't Choor, in de *St. Jans Kerk*, had doen maaken, begraaven; zijnde naderhand, door den beroemden GRÆVIUS, met het volgende grafschrift vereerd.

Perillustris ac generosus vir.

HIERONIMUS VAN BEVERNINGK,
Theilingæ Toparcha.
Senator, Judex, Consul Goudanus.
In Consessu præpot. Ord. gen. assessor.
Idem aliquoties extra ordinem,
Communi Belgiæ Fœderat: Ærario præfectus.
Lycæi Batavorum curator.
In Hispan. & Fœd. Belg. finibus regundis adjutor.
Legatus Wilhelmo III. *in exercitu datus.*
Westmonasterium, Cliviam, Bredam,
Aquisgranum, Bruxellas, Madrittum,
Coloniam Agrip. Noviomagum,
ad Gall. item Regem,
Wetteræ morinorum castra habentem,
Cum potestate res componendi missus,
Ad Cæsarem vero designatus Orator,
Re nisi perfecta nunquam reversus.
De maximi præterea momenti rebus domi.,
De amicitiis parandis
Et fœderibus pagendis foris,
a Patriæ Patribus passim
Feliciter consultus & adhibitus.
Natus Goudæ 25 *April* 1614.
Mortuus Theilingæ 30 *October* 1690.
Satur honorum;
Hoc monumento conditur,
Cum
Optima vitæ fortunarumque socia
Joanna le Gillon,
Nata Amstel. 11 *May* 1635.
Mortua 17 *Sept.* 1706.

Zie WICQUEFORT. TEMPLE. BAYLE. WALVIS. *Bes. van Gouda.*

BEVERVOORDE, een adelijk Huis, dat een zeer geringe vertooning maakt, staande bij *Gelzelaar*, onder de Heerlijkheid *Berkelo.*

BEVERWEERT, eene zeer oude Ridderhofstad, in 't Marschalkschap van *Utrechts Overkwartier*, anders gezegd in het *Bovenßicht van Utrecht*, tusschen de Dorpen *Odijk* en *Werkhoven*, aan den *Krommen Rhijn*, en leenroerig aan het opgemelde *Sticht*. NICOLAAS VAN DE VELDE werd, na den dood van Vrouw HILDEGAARD, Weduwe van Heer ZWEDER VAN BEVERWEERT, door WILLEM, den een-en-veertigsten Bisschop van *Utrecht*, daarmede beleend, met en benevens veertig morgen lands, daar bij gelegen. In het Jaar 1345 heeft Heer OTTO VAN IJSSELSTEIN, voor zijne Huisvrouw MACHTELT VAN BEVERWEERT, aan JAN VAN ARKEL, den zeven-en-veertigsten Bisschop, beloofd, zig voor dit *Beverweert*, als zijnen Leenman, te zullen gedragen, zo als naderhand door ZWEDER VAN BEVERWEERT (Ao. 1354.) geschiedde. Doch in het Jaar 1440 geraakte dit huis, door huwelijk, aan het geslacht der BOEKHOUTEN of BOUCHOLT, die 'er bezitters van waren tot in het Jaar 1564, wanneer het, door de Grootmoeder der echtgenoote van PHILIP WILLEM, Prinse van *Oranje*, gekocht, daarna aan het Stamhuis van *Oranje* kwam. Na eenig verschil tusschen Prins MAURITS en Heer FILIP VAN MERODE, bleef het aan den eerstgenoemden; van hem ging het over aan deszelfs natuurlijken Zoon LODEWIJK VAN NASSAU, en van dien, gevolglijk, op de Graaven van NASSAU LA LEK, aan wier nakomelingen het nog behoort. Geduurigen aanstoot leed dit huis in vroeger tijden. Staande de oorlogen der *Utrechtsche* Bisschoppen, in 1527, tegen die van de Stad *Utrecht*, werd het bezet door de Krijgsknechten van HENDRIK VAN BEIJEREN. Door deszelfs groote voorrechtten en aanzienlijke bezitters is het altoos in stand gebleeven; hebbende de Visscherij en Zwaanedrift in de *Minne*, tusschen de *Holerbruggen* bij *Koten*, en de Hofstede *de Kuil*, digt bij de Stad *Utrecht*; den Tol op den *Odijkschen* brug, en een eigen Molen. Volgens de prentverbeelding, door S. VAN VIANEN, vertoont zig van vooren, naar het huis gaande, een zwaare steenen brug met drie boogen, en tusschen beiden een ruim voorplein, dat met een zwaaren muur omgeeven is Aan de linkerzijde naar het huis ziet men een oud gebouw, en van vooren en ter wederzijde twee vierkante gebouwen. Het huis zelf, dat zig als een ouderwetsch, zwaar, doch wel onderhouden gebouw, (hebbende van achteren nevens zig, twee

twee oude vierkante torens, en van voren een oude kapel,) vertoont, legt binnen drie graften. Volgens de wapenkaart der Edelen van *Utrecht*, is het wapen van *Beverweert*, *drie zuilen op een blaauw veld*.

Zie MATTHEUS, *de Jure Gladii*, p. 343, 345 en 346. BEKA, p. 106.

BEVERWIJK, een zeer aangenaam vlek, dat doorgaans den naam van het Stedeke *Beverwijk* draagt. Dat het voorheen onder de *Hollandsche* Steden geteld werd, blijkt uit den rang, dien het bekleedde, in het Jaar 1468, toen de eed aan Hertog KAREL VAN BOURGONDIEN gedaan werd. De Steden volgden toen in deezen rang: *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsteldam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Alkmaar*, *Beverwijk*, *Monnikendam*, *Edam*, *Woerden*, *Oudewater*, *Schoonhoven*, *Gorkom*, *Heusden*, *Geertruidenberg*, *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medenblik*. Uit de lijst der Dorpen en Baljuwschappen, die allen dien eed afleiden, blijkt dat *Beverwijk* toen niet alleen onder de *Hollandsche* Steden, maar zelfs onder de grootste Steden van *Holland* geteld is geworden. HEDA, en na hem BOXHORN, BRUGMAN en anderen, meenen dat de oudë naam van *Beverwijk*, *Aagtenkerk* geweest zou zijn; VOSSIUS noemt het *Aagtendorp*, en zegt dat het, in het Jaar 1204, door LODEWIJK, Graave van *Loon*, zou verbrand zijn. Of dit zo zij, zullen wij thans niet onderzoeken; ons vergenoegende te kunnen aantoonen, dat de naam, dien het Stedeke thans draagt, reeds in 1298 bekend was. Want Graaf JAN DE EERSTE *van Holland*, gaf, in dat Jaar, verscheidene voorrechten aan de Burgers en Poorters van *Beverwijk*, en dat wel op verzoek van WOLPHERT VAN BORSSELEN, Heer van *Zandenburg*, die niet alleenlijk eenig bewind daarover had, maar aan wien ook een derde van alle de boeten was afgestaan; waaruit dan de oudheid van dien naam genoeg te bepaalen is. Veel verschillender zijn de gedachten over deszelfs oorsprong, waarmede (om dat 'er niets zekers uit optemaaken is) wij onze Leezers niet vermoeijen zullen. Alleen merken wij aan, dat, waarschijnelijkst, dezelve is afgeleid van de menigvuldige *Bedevaarten*, die in dien oort plagten gedaan te worden, als of men het een

Wijk der Bedevaarders of *Bedevaartswijk* noemde. De oude benaaming en den oorsprong van de nog tegenwoordige daar laatende, zeggen wij dat dit Stedeke gelegen is twee uuren gaans van *Haarlem*, en bijna vier van *Alkmaar*, in het Zuidwestendeel van *Noord-Holland* en *Kennemerland*, een groot half uur van de zeestrand, alwaar het *Wijk op Zee* genoemd wordt, en ten zuidoosten van de *Wijkermeer*. Wij hebben het zo even onbeslist gelaaten, of het onder de benaaming van *St. Aagtenkerk*, door den Graave VAN LOON, verbrand is geworden; doch zo beweezen is, dat *Aagtenkerk* of *Aagtendorp* het nog in weezen zijnde *Beverwijk* is, is die verwoesting ook zeker. Vaster gaat het, dat *Beverwijk* dit noodlot ondergaan heeft, in of omtrent het Jaar 1485, toen Hertog ALBRECHT *van Saxen* tegen de *Kennemers* optrok; en daar na (1517) nog eens, door den zogenaamden *Zwarten Hoop*, of *Gelderſche Frieʒen*. Niet min deerlijk was de verwoesting in het Jaar 1572 en 1573, dat is, geduurende het beleg van *Haarlem*; wordende het toen, op twaalf huizen na, door de *Spanjaarden* geheel verbrand.

De aangenaamheid van den oord, waarin het gelegen, benevens de voorrechten, waarmede het voorzien is, kunnen met recht als de oorzaaken aangemerkt worden, dat het, na deszelfs verwoesting, weder fraaijer opgebouwd is. Wie van de *Hollanders* is 'er bijna, zou men kunnen vraagen, dien het *Hollandsch* of *Kennemerlandsch Tempe* onbekend is, en de schoone ruime straat, met een dubbele rij Lindeboomen beplant, niet roemt? Deeze straat heeft, ter onderscheiding, ter eener zijde, de *Achterstraat*, en draagt, aan de andere zijde den weg naar de Haven, den naam van de *Breestraat*; zijnde de *Breestraat* met eenige dwarsstraaten doorsneeden. Wat de gebouwen aangaat, het Stadhuis is zeer eenvoudig, zijnde voorzien van een klein torentje, dat uit het dak rijst, benevens een luiklok en uurwijzer, staande met deszelfs voorgevel op de *Breestraat*. De Gereformeerde Kerk, staande in het noorden van de *Breestraat*, aan het einde van de *Achterstraat*, is een ruim en deftig gebouw, met een hogen vierkanten toren, gedekt met een achtkanten spits, die vrij verre in zee kan gezien worden. Deeze Kerk behoort onder de Klassis van *Haarlem*. De *Luterschen* bouwden 'er, in

het

het Jaar 1774, mede een net en fierlijk Kerkje, en beriepen 'er eenen Predikant; doch na dat alles, geen onderstand van het *Amsteldamsche* Consistorie kunnende verkrijgen, vonden zij zig onbekwaam de kosten te draagen; dus de Kerk, voor eenigen tijd, geslooten werd, en de Predikant zig naar elders moest begeeven. Eindelijk werd de Kerk, in het openbaar, bij Executie verkocht, en werd dus de eigendom van den Heer JOHAN COENRAAD BRANDT. De Heer J. VERSTEGEN heeft twee fraaije prentverbeeldingen, vertoonende deeze Kerk van buiten en van binnen, in het licht gegeeven.

De *Doopsgezinden*, die 'er weinig in getal zijn, hebben 'er eene nette vergaderplaats, doch, zedert geruimen tijd, geenen vasten Leeraar. ANTHONIJ VAN DER OS, thans Doopgezind Leeraar te *Oostzaandam*, na afstand te hebben gedaan van zijnen dienst onder de Hervormden te *Zwolle*, werdt hier beroepen. De Roomschgezinden, die 'er vrij talrijk zijn, hebben 'er eene Staatie in de Banne van *Wijk aan Duin*, die door éénen Priester gediend wordt. Het Gasthuis is niet meer in wezen; wordende de ouden en zieken bij de Burgers besteed. Doch men heeft 'er een Weeshuis, waarin kinderen onder de twaalf Jaaren, zonder onderscheid van Religie, worden aangenomen. Verder is 'er een fraai gebouw, dat tot een Kost- of Beter-huis dient. Het getal der huizen wordt begroot op vier honderd negen-en-dertig, en dat der Inwooneren op dertien honderd, waarvan 'er veelen een stil leven leiden. De overigen geneeren zig met boomênten, met het aankweeken van tuinvruchten en peulgewassen. Ook is 'er eene voornaame Azijnmakerij.

Behalven de gemelde voorrechten van Graaf JAN, verkreeg *Beverwijk*, in het Jaar 1303, het recht tot een jaarlijksche Leermarkt, die nog heden geen van de minsten is, en tweemaal in het Jaar gehouden wordt; verder tot het houden van jaarlijksche paarden-, varken- en weekmarkt. Het is niet wel te bepaalen, wanneer *Beverwijk* van een Stad tot een Dorp of Vlek geworden is; daar zijn 'er, die zulks stellen na het afbranden in 1485, en anderen na de verwoesting door de *Spanjaarden*; welke laatsten wij gelooven, het naast bij de waarheid te zijn.

De Regeering bestaat 'er uit éénen Hoogschout, die met zeven Sche-

Schepenen den Crimineelen vierschaar spant; een Schout Civil, twee Burgemeesteren, een Secretaris en twaalf Vroedschappen, welke laatsten eerst in 1629 aangesteld zijn. Veel moeite deeden de Regeerders van *Beverwijk*, om het besluit van 's Lands Staaten, tot den verkoop der Stede, te weeren; doch na dat hun verzoek, in het Jaar 1730, laatst afgeslagen was, werd de Ambachtsheerlijkheid, op den 14den November van dat Jaar, verkocht, aan den Heer FRANÇOIS VAN HARENKARSPEL, ten dien tijde Oud Schepen der Stad *Amsteldam*, voor de somme van drie-en-twintig duizend en twee honderd guldens; thans wordt zij bezeten door Jonkvrouwe HELENA VAN HARENKARSPEL. Het wapen van *Beverwijk* is *drie Lelijen op een rood Veld*. Men heeft van dit Dorp meer dan één gezicht in prent, waaronder die van ZEEMAN en STOPENDAAL voor de besten gehouden worden.

BEVERWIJK, (*Johan van*) afkomstig uit bovengemelde Stede. Van zijne voorzaaten vindt men gemeld OTGER of OGIER VAN BEVERWIJK, Ridder van het Heilige Graf, Raad en Hofmeester van Graaf JAN VAN EGMOND, Stadhouder van *Holland*, en, volgens huwelijksche voorwaarde, te *Dordrecht* op 't Stadhuis geboekt, gehuwd met AAGTE SCHAART, Heer KORSTIAANS Dochter, in 't Jaar 1404 Schepen te *Dordrecht*. Hij, waarvan wij hier melding maaken, was de oudste Zoon van BARTHOLOMEUS VAN BEVERWIJK en MARIA BOOT VAN WEZEL. Uit dit zelfde geslacht is mede afkomstig JOHAN VAN BEVERWIJK, Doctor in de Wijsbegeerte en Geneeskunst, in zijne geboortestad *Dordrecht*, geboren den 17den November 1594, gehuwd met ANNA VAN DUVERDEN, Dochter van CORNELIS VAN DUVERDEN, Schepen der Stad *Utrecht* en Schout van *Amersfoort*. In het Jaar 1624 hertrouwde hij met ELISABETH, Dochter van WILLEM BAKKER, Schepen te *Zierikzee*, waarbij hij agt kinderen verwekte BEVERWIJK bekleedde te *Dordrecht* de aanzienlijkste waardigheden, en werd 'er, in 1629, Schepen, in 1631 één der veertigen, en wegens die Stad, meer dan eens, ter dagvaart der Heeren Staaten van *Holland* afgevaardigd. Hij overleed den 19den Januarij 1647. Eenen onsterfelijken naam heeft hij zig door zijne schriften gemaakt; alom is zijn *Schat der Gezondheid en Ongezondheid* bekend; als ook zijne-

ne *Uitmuntendheid der Vrouwen*, zijne *Heelkunst*, en *Heelkunstige Aanmerkingen*; zijne *Wederlegging van Montaigne*; zijne *Brieven*, en *Beschrijving van Dordrecht*, onder den tijtel *'t Begin van Holland in Dordrecht*, aldaar in 1640 in 4to gedrukt; welk werk, echter, door de uitvoeriger beschrijving van die Stad, door BALEN, veel van zijne waarde verlooren heeft. Het Geslachtsregister van *Beverwijk* vindt men bij den gemelden BALEN, bl. 979 — 984.

BEVIJNS. Dus noemt VAN DER HOUVE een Dorp in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, het geen door SMALLEGANGE *Serboudins-Kerke*, en in de *Blaffert der Utrechtsche Kerkgoederen*, *St. Boudewijns Kerk* genoemd wordt. Zie SERBOUDINS-KERKE.

BEWESTER-EDE, een Polder in het *Aardenburger-Ambacht*.

BEWESTER-SCHELDE, is de naam, die, in onderscheiding van *Beooster-Schelde*, aan een der twee deelen van *Zeeland* gegeeven wordt. Het geen tot *Beoorster-Schelde* behoort, is op het Art. daarvan gemeld. Tot dit deel behooren de vier Eilanden *Walcheren*, *Zuid-Beveland*, *Noord-Beveland* en *Wolphaartsdijk*. Op *Walcheren* leggen de Steden *Middelburg*, *Vlissingen* en *Kampveere*; en de smalle Steden *West-Capelle*, *Arnemuiden* en *Domburg*. In *Zuid-Beveland*, het verdronken *Romerswaal*, en de aanzienlijke Stad *Goes*. In *Noord-Beveland* lag weleer *Cortegeene*. Op *Wolphaartsdijk* vind men eenige Dorpen. Alle de landen van *Bewester-Schelde* bedragen, volgens Lands authentike rekeningen, aan den honderdsten penning over het Jaar 1641, met de Polders, na dien tijd ingedijkt, 111215 gemeten en 63 roeden, of 70 halve *Hollandsche* morgens Land.
Zie SMALLEGANGE.

BEIJEREN VAN SCHAGEN, een der doorluchtigste geslachten in *Holland*, afstammende van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, Zoon van Keizer LODEWIJK, en van MARGRETHA, Erf-Graavinne van *Henegouwen*. De stamlijst daarvan vindt men bij GOUDHOEVEN, bl.

bl. 301, met aanwijzing der goederen en landen, die dat geslacht voortijds bezeten heeft.

BEIJMA, door anderen *Beijem* genaamd, een adelijk Huis, in het *Friesche* Dorp *Arum*, in de Grietenij *Wonseradeel*, onder *Westergo*.

BEIJNTUM, een der elf Dorpen van de Grietenij *Ferwerderadeel*, ook wel *Hoog-Beijntum* genaamd.

BEZEL, in 't ampt van *Montfoort*, maakt, met *Belfelt*, één Rechtbank uit, die bestaat uit vier Schepenen van dit Dorp, en drie van *Belfelt*. In beide Dorpen is een Roomsche Kerk. *Bezel* ligt twee uuren, en *Belfelt* één uur gaans boven *Venlo*, aan de *Maas*; wordende dus het gebied en de Stad *Roermond*, van 't ampt van *Montfoort*, als afgescheiden.

BIBAUT, (*Willem*) Generaal der *Kathuizers*, geboortig van *Thiel*, in *Vlaanderen*. Hij leide te *Gend*, bij de gemelde Orde, de gronden zijner studiën, en voltooide 'er dezelve. Daarna werd hij in die Stad Hoogleeraar in de Welsprekendheid. Toen de donder aldaar in zijn vertrek floeg, en eenen zijner hoorderen kwetste, deed hij een gelofte van Monnik in de gemelde Orde te zullen worden. In het Jaar 1504 volbragt hij deeze belofte, en gedroeg zig zo wel in de zaaken, waarin hij gebruikt werd; dat hij, in 1571, tot Generaal van de Orde verheven werdt. Hij bekleedde dat ampt tot zijnen dood, voorgevallen in 't jaar 1538, laatende eenige geschriften na, die men bij VAL. ANDREAS gemeld vindt.

BIDLOO, (*Lambert*) Zoon van GOVERT BIDLOO en MARIA LAMBERTSZ. FELZERS, Inspector van het *Collegium Medicum* te *Amsteldam*. LAMBERT, geboren den 30sten Augustus 1638, heeft zig, onder de Nederduitsche Dichters, eenen naam gemaakt, met de uitgaave van zijn *Pan-Poeticum*, *Verwoesting des Joodschen Volks*, 3 deelen, in 4to, en andere kleinere dichtstukken; ook in de *Kerkelijke Geschiedenissen*, bijzonderlijk in die der *Menno-*

ni-

riten, met de uitgaave van eenige Theologische schriften. Kort voor zijn overlijden, dat voorviel op den 11den Junij 1724, kwam van hem in 't licht een vertaaling uit het Italiaansch van J. BARTHOLI, *Een geleerd verdedigd en verbeeterd*, in 8vo. Zijn afbeeldzel vindt men in zwarte kunst, door VAN HALEN, en gegraveerd door J. HOUBRAKEN.

BIDLOO, (*Govert*) Broeder van LAMBERT, werd den 12den Maart 1649 binnen *Amsteldam* geboren. Hij was een vermaard Ontleed- en Heel-Kunstenaar, en niet min bekwaam Latijnsch en Nederduitsch Dichter. In het Jaar 1688 werd hij Lector in de Ontleedkunde in '*s Gravenhaage*, en daarna Hoogleeraar in de Ontleed- en Heel-kunst, op de Hooge Schoole te *Leiden*. WILLEM DE DERDE maakte hem tot zijnen Lijfarts; dan hij behield, op zijn verzoek, het ampt van Hoogleeraar. Nadat die Vorst, in het Jaar 1702, in zijne armen gestorven was, aanvaardde hij dien post weder. Onder zijne *Anatomische Werken*, is bekend; *Anatomia corporis humani centum & quinque tabulis ad vivum delineata*, in fol. En onder die der Dichtkunst *Brieven der gemartelde Apostelen*, en *Mengelpoëzij*. Ook heeft men van hem een verhandeling over de ziekte en den dood van gemelden Koning WILLEM. Hij overleed te *Leiden* Ao. 1713, nalaatende twee Zoonen, NICOLAAS BIDLOO, die Lijfarts van CZAAR PETER DEN EERSTEN was, en door dien Vorst verklaarde werd tot Hoogleeraar in de Medicijnen, en Opzichter van 't Hospitaal, en de Medicijnsche Academie, volgens zijn plan, te *Petersburg* gebouwd. De tweede Zoon, Mr. GOVERT BIDLOO, was Fiscaal van den Hoogen Krijgsraad der *Vereenigde Nederlanden*. Het afbeeldzel van den Hoogleeraar gaat in prent uit, door E. BLEISWIJK, en grooter door BLOTELING.

BIE, (*Adriaan de*) geboren te *Lier*, in het Jaar 1594, van eenen Vader, die, bij toeval, uit 's Moeders lichaam gesneden en op eene zonderlinge wijze in het leven behouden was. ADRIAAN leerde de Schilderkunst in zijne jeugd, bij den vermaarden WOUTER ABTS, en vertrok, agttien Jaaren oud zijnde, naar *Parijs*, alwaar hij twee Jaaren het onderwijs genoot van RUDOLF SCHOOF,

Hof,

Hof-Schilder van Koning LODEWIJK DEN DERTIENDEN. Van daar begaf hij zig naar *Rome*, en schilderde, geduurende den tijd van zes Jaaren, naar de beste meesters. Verder bezag hij de voornaamste Steden van *Italiën*, en kreeg daardoor gelegenheid, om voor verscheidene Kardinaalen zijne kunst te oefenen. Meest leide hij zig toe op het beschilderen van gouden en zilveren platen, porphier, jaspis en andere kostbaare steenen, waarin hij ongemeen uitmuntte. In het Jaar 1623 keerde hij naar *Braband* te rug, alwaar hij eene menigte van fraaije Pourtretten en schilderstukken, vol van Beelden, vervaardigde, waardoor hij zijnen naam vereeuwigd heeft. Hij liet eenen Zoon na, CORNELIS DE BIE, die bekend is als de Schrijver van het *Gulde Kabinet der Schilders*, in 4to. Het afbeeldzel van den Vader gaat in prent uit, door L. VORSTERMAN, en dat van den Zoon, naar E. QUILLINUS.

Zie verder HOUBRAKEN, II. Deel, bl. 152.

BIE, (*Joris de*) Onder de hevigste Staatsberoerten, die LEICESTER, in den aanvang van het Jaar 1586 verwekte, om eene verdeeling onder de leden van Staat te maaken, ontbrak het den Lande niet aan mannen, van wier trouwe en vaderlandsliefde men verzekerd kon zijn. Onder deze muntte uit deeze Heer JORIS DE BIE, die, in plaats van REINGOUTS, aangesteld werd tot Algemeenen-Thesaurier, en FILIPS DOUBLET, tot Ontvanger Generaal: mannen, van welken HOOFT zegt, dat zij deeze ampten met zeldzaamen lof en getrouwheid hebben waargenomen. Ook bedienden de Staaten zig, in volgende Jaaren, van hem in gewigtige zaaken, onder anderen, in het Jaar 1597, om de Staaten van *Zeeland* te vermaanen tot de opbrenging van hunne quote in de ordinaris consenten, zo tot de onkosten van een Veldleger, als tot secours van den Koning van *Frankrijk* toegezegd. Zijne beproefde trouwe was ook oorzaak, dat hij, in het Jaar 1607, in de onderhandeling van Pater NEIJEN, buiten bedenking bleef. Hij zo wel als anderen van dien naam hebben den Staat groote diensten beweezen, in die ampten en waardigheden, waartoe zij meermaal gebruikt zijn.

BIEL, ('t *Huis te*) in de Provincie *Gelderland*, digt bij *Voorst* gelegen.

BIEL-

Bielhem. Dus wordt ook wel genoemd het geweezen Klooster bij *Deutecom*, anders bekend bij den naam van *Bethelem*.

Bieningen en *Grevelingen*, zijn twee bijzondere ſtroomen in *Zeeland*, ſchoon men, op eenige kaarten van die Provintie, dezelven als één aangeweezen vindt. Ter aantooninge van dien misſlag, zij het genoeg gezegd te hebben, dat *Bieningen* zig naar de andere zijde van *Overflakkee*, naar den kant van *Voorne*, uitſtrekt, daar voorheen de *Bieninger* Tol plagt te zijn.

Bier, een adelijk Huis, in het Landdrostampt van de *Veluwe*, gelegen onder het Dorp *Voorst*.

Biert, een Dorp, behoorende, met de Polders *Oud* en *Nieuw Stompwijk*, onder de Ambachtsheerlijkheid van *Simonshaven* en *Schuddebeurs*, in het Land van *Putten*; paalende *Biert* ten Oosten aan *Spijkenisse*, ten Noorden aan *Hekelingen*, ten Zuiden aan *Simonshaven*, en ten Westen aan de *Bornisse Biert* en *Stompwijk*. Zij beſlaan te zamen 744 gemeten en 42 roeden, hebbende naauwlijks dertien of veertien huizen. Dus men *Biert*, ſchoon het een kerkje met een ſtompen toren heeft, niet hooger dan een Gehucht kan aanmerken; zijnde deeze naam eene verkorting van *Biervliet*, welke, volgens ſommigen, de oude benaaming is.

Bierum, een oud Dorp in *Groningerland*, in *Twelingo*; zie berum.

Bierumterp, een der buitenbuurten van het Dorp *Hantumhuizem*, in *Westdongeradeel*.

Biervliet, voorheen een vermaarde Stad in *Nederland*, maar nu een ſterke Schans, in het Noorderdeel ten Oosten van *Vlaanderen*, aan de *Westerſchelde*, die kort daarna voorbij *Vlisſingen* in de Noord Zee loopt. Het Land en Steedje is voortijds vast land geweest, dat aan *Vlaanderen* gehecht was. 'Er zijn nog oude Tolbrieven voorhanden van den tol op de wagens, die hier

door van *Brugge* op *Antwerpen* rijden. In het Jaar 1377, den 19den November, of, zo als VAARNEWIJK zegt, den 11den November, brak een gat bij *Biervliet*, waardoor die Stad, met zestien Parochien, daar omstreeks zijnde, waarvan echter naderhand wederom eenige bedijkt zijn geworden, door het water verzwolgen werd. Ook stak *Biervliet* zelf het hoofd weder boven. Een oude rijm komt met den dag, door VAARNEWIJK genoemd, overeen, luidende aldus:

Het landt van Biervliedt, en zeventien Dorpen, ó wach!
En die Piete liepen in, na St. Martensdag.

In 't Jaar 1404 brak wederom een gat bij de nieuwe Sluis, en vernielde veele Dorpen en Kerspelkerken. Drie *Vlaamsche* mijlen had de Noord-Zee alles met haaren zilten vloed bedekt, waardoor veele menschen en beesten omkwamen. De vier Ambachten, benevens *Sluis*, *Damme*, *Rodenburg*, *Oostburg*, *Birfliet*, (*Biervliet*) *Hugevliet*, *Wulp*, *Kadzand* en *Buchelt*, leeden de meeste schade, waarvan de blijken nog overig zijn. In 1440 werden *Steeland*, *Eervinge*, *Veenboom*, *Moerkerke*, *St. Jans Kapel* en *Huigersluis* van de golven overdekt. Op den 17den September 1477, ontstond 'er een vervaarlijke stormwind, die agt uuren aanhield, waardoor *Oud-Oostende* en veele Polders in het *Aardenburger-Ambacht* vergingen. Door zulke en dergelijke rampen is de aanzienlijke Stad *Biervliet* tot dat verval geraakt, dat niet meer dan een Schans of Sterkte beleef. Bij SMALLEGANGE vindt men eene beschrijving van den voorigen staat des lands. Echter is het, met alle de veranderingen, nog heden een eigendom van *Zuid-Beveland* of *Zeeland*. Men zegt, dat de oude bewooners van *Biervliet* de eersten waren, die, in dienst van den *Griekschen* Keizer BALDUWIJN, de muuren van *Constantinopole* beklommen, den toren van de Poort ingenomen, en het vaandel daar afgehaald hebben. In het Jaar 1385 stonden zij manmoedig het beleg van de *Gentenaars* en *Engelschen* door; zo ook de belegering van Keizer MAXIMILIAAN. In deeze Stad, gelijk wij, ter zijner plaatse, gezegd hebben, is de vermaarde W. BEUKELSZ geboren. Wat eigendom daaraan voorheen de Ridder

JA-

JACOB CATS gehad hebbe, meld hij zelf in zijn *twee-en-tagtig jaarig Leeven*; p. 56.

In het Jaar 1604 werd *Biervliet* gebragt onder de gehoorzaamheid der *Algemeenen Staaten*, die het regelmaatig deeden versterken, en 'er een van de beste vestingen van *Vlaanderen* van lieten maaken; in welken staat het bleef tot na het Jaar 1648. In 1688 werd het geheel geslecht. *Biervliet* lag weleer op een Eilandje, dat dien zelfden naam voerde, een uur gaans ten Noord-Oosten van *Tzendijke*. In het Jaar 1701 deeden de *Algemeene Staaten* eenen dijk maaken, van de *Amelia Polder* tot aan de Kontersfcharp van *Tzendijke*, langs welken men nu te voet van *Biervliet* naar *Tzendijke* gaan kan. Men telt 'er thans zes straaten, zes-en-veertig huizen en bijna honderd vijftig bewooners. De Gereformeerde Kerk wordt 'er door éénen Predikant bediend.

Zie RAIJ, *Woordenboek*. GUICIARDIJN, p. 311. HABBEMA, *Watervloeden*, p. 231. enz.

BIES, (*De*) is eene Buurt, bestaande uit eene lange straat, en behoorende, zo in het kerklijke als wereldlijke, onder het Dorp *Schimmert*, in de landen van *Over-Maas*.

BIESBOSCH, een binnelandsche Meer, van weinig diepte, in het Zuid-Oosterdeel van *Holland*, niet verre van de grenzen van *Braband*. Het is zijnen oorsprong verschuldigd aan eene inbraak van de *Maas*, in het Jaar 1421, en de doorbraak van de groote *Zuidhollandsche Waard*. In het Latijn wordt het *Stilva Juncea* genoemd.

Zie RAIJ, *Woordenboek*.

BIESLAND, een Ambacht in het Baljuwschap van *Delfland*, ten Oosten van *Poortland*, bevattende niet meer dan 189 morgen en 147 roeden lands, en slegts twee huizen. Onbekend is het, wanneer dit een der Ambachtsheerlijkheden van *Delft* geworden is; doch dit weet men, dat het voorheen een leen van den huize van *Alkemade* was. In het jaar 1583 verklaarde de Heer FLORIS VAN ALKEMADE het voor een onleen, en gaf aan zijnen Neef ENGEL VAN ALKEMADE de vrijheid om het te mogen verkopen.

Zie BLEISWIJK, *Beschrijving van Delft*, p. 93 en 94.

BIESMAN, (*Christoffel*) geboren te *Nijmegen*, in 't Jaar 1557, was de Zoon van den Burgemeester JACOB BIESMAN en JOBKE VAN MEEKEREN; hij trouwde met CRADA, Dochter van den Schepen JACOB UWENS. Door zijn huwelijk, als mede door zijne Grootmoeder CANIS, was hij aan geheel *Nijmegen* vermaagschapt, kwam vroeg in de regeering, en wist het, door zijn verstand en vriendelijkheid, zo verre te brengen, dat hij reeds vrij jong regeerde, en een boezemvriend van JOHAN VAN OLDENBARNEVELD werd. Hij hield gestadige briefwisseling met hem, en werd van hem, in de gewigtigste zaaken, gebruikt: bij wist der Regeeringe en Gemeente zo veel achting voor dien ouden Staatsdienaar in te boezemen, dat zij, een besluit genomen hebbende, om niemand dan een *Provintiaale* tot Licentmeester te neemen, den gezondenen VAN DEN BROEK weigerden; doch vernomen hebbende, dat hij een bloedverwant van den Advocaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD was, droegen zij hem dien post op.

Voortgesprooten uit Ouderen en Grootouderen, die alles voor de Vrijheid hunner Stad hadden opgezet, trok hij de zelfde lijn. Het was door zijn toedoen, dat de Stad zig vast hield aan den kant van de drie gevangene Heeren, en op het sterkste ijverde tegen het Sijnode; zo dat beloften en dreigementen te vergeefsch zijnde, zijn Excell. Prins MAURITS verpligt was, tegen recht en privilegie, met geweld van militie, de Regeering te komen verzetten. Dit gedaan hebbende, wilde de Prins vier van de partij van BIESMAN wederom aanstellen; doch zij weigerden zulks volstrekt. zeggende, zo 'er misdaan ware, zij allen even veel schuld hadden. Dit had ten gevolge, dewijl de voornaamsten en alle Regeringsfamiliën *Remonstrantsch* gebleeven waren, dat zijn Excell. verpligt was, den Schoolmeester der Latijnsche School en den Steenhouwer SINGENDONK in den Raad te stellen. Vinnig voer BIESMAN uit, tegen zijne andere Amptgenooten, welke hij zo heftig aantastte, dat zij, op een na, allen weigerden met de nieuw aangestelden te zitten, welke nogthans in de Regeering bleeven. Zij protesteerden dan tegen alles wat 'er gedaan werd, beriepen zig op de *Staaten Generaal*, en zonden aan dezelve een *violente Remonstratie*, tot beweering van hun recht.

WILLEM ROUKENS, een zeer geleerd man, maar ook de partij

van BIESMAN zeer toegedaan, en zijn boezemvriend, liep zeer in het oog, de gemelde Remonstrantie opgesteld, en een scherp vaers gemaakt te hebben; waarover hij bij Burgemeesteren ontboden, en gedreigd werd, hem de Stad te zullen uitzetten; doch van 't een noch ander kwam iets; door de opkomende omstandigheden. De Oud-Burgemeester BIESMAN had het vermaak van te zien, dat hij, tot zijnen dood toe, de liefde en achting zijner medeburgeren had, en waarvan hij kort na zijne ontzetting de proef gaf.

De leer der *Arminiaanen*, in 't jaar 1619, geheel en al den bons krijgende, en de Predikanten, die het Sijnode van *Dord* niet wilden ondertekenen, het land moetende ruimen, vertrokken alle drie de *Nijmeegsche* Predikanten, met COETS aan het hoofd, die sterk *Arminiaansch* was, naar *Kleef*, nadat zij eene affcheidspredicatie gedaan hadden, waar bij zij den vloek uitspraken over hen, die de *Arminiaansche Leer* zouden verlaaten. Doch het missen van hun tractement deed hun, 't volgende Jaar, berouw hebben. Zij eischten een *Explicatie*; men gaf hen die, onder den naam van *Satisfactie*, en zij namen genoegen daarin, en ondertekenden het Sijnode van *Dordrecht*. Alle eerste en fatsoenlijke lieden waren intusschen nog *Remonstrantsch*, en gingen dus bij de voornaamste Ledemaaten rond, om hun wederom in de Kerk te krijgen. Zij kwamen ook bij Burgemeester WILLEM ROUKENS, die hun zeer ijverig met hunne eigen wapenen bestreed. Do. COETS zig in 't naauw bevindende, zeide eindelijk: *Neef* ROUKENS, *het zijn maar scholastique questien, die tot de zaligheid niets doen.* Hierop nam WILLEM ROUKENS hem bij een arm, en stiet hem met zo veel gewelds ten huize uit, dat hij met zijn gezicht ter aarde viel, hem toesnauwende: *Dan zijt gij vervloekte schelmen te hoop, dat gijlui het land daardoor beroerd, en zulke spectakels aangesteld hebt.* Het vallen en kermen van den Domine bragt het gemeen op de been, welk het huis wilde plonderen en reeds de glazen insloeg; maar zo dra de oude vader BIESMAN zijnen vriend te hulp kwam, en het volk aansprak, bedaarde het, en beloofde naar huis te gaan, mits dat WILLEM ROUKENS peis met Do. COETS maakte; het welk dan geschiedde.

Den rechten tijd, wanneer hij gestorven is, heeft men niet

nauwkeurig kunnen ontdekken; maar het moet vóór 1627 geweest zijn. Hij heeft kinderen nagelaaten.

Volgens medegedeelde berichten van een' Man van aanzien. Raad Signaat dier Stad, 18 November 1602. Ibidem 2 Januarij en Seq. 1718. M. S. van dien tijd. Remonstr. der oude Regenten M. S. M. S. in handen van den zender.

BIEZELINGE, voorheen een vermaard Dorp in *Zuid-Beveland*, een uur ten zuiden *Kapelle*, waarvan M. STOKE, op het Jaar 1300, reeds melding maakt. De Haven, welke het voorheen plagt te hebben, is, door verlanding, geheel gestopt; waardoor het Dorp ook veel verminderd is, en de weeklijksche Graanmarkt geheel en al verlooren heeft. De Kerk is niet groot, maar net; en schoon het getal der ledematen, zijnde het getal der huizen slegts agt-en-dertig, 'er gering is, hebben zij, echter, hunnen eigen Predikant. *Biezelingen* is thans, schoon een Goed *Zeeuwsch* Leen, gemeen met *Kapelle*. Voorheen stond aldaar ook een rijk Klooster van edele Jonkvrouwen, dat den naam van *Bethlehem* voerde.

BIGGENKERKE, mede een Dorp in *Zeeland*, dat oudtijds zijne eigene Heeren had; die, echter, reeds vroeg uitgestorven zijn. Ook plagt het in het Kerklijke onder *Walcheren* te behooren, en werd toen *Beekerken* genaamd. Het behoort onder *Walcheren*, en ligt ten Noorden van *Koudekerken* aan den Zeekant. Omtrent het einde der Zeventiende Eeuw behoorden *Biggenkerken* en *Krommenhoek* aan Vrouwe ADRIANA VAN BLIJKENBURG, Weduwe van den Fiscaal FANNIUS; doch tegenwoordig behooren beiden aan de Stad *Vlissingen*.

BEIJERLINK, (*Laurens*) werd te *Antwerpen*, in het Jaar 1573, geboren. Hij leerde aldaar, in het School der *Jesuiten*, de gronden der Grieksche en Latijnsche taalen. Te *Leuven* oefende hij zig in de Filosophie, en onderwees die zelfs aldaar aan anderen, tot dat hij Pastoor in een Kerspel, buiten de Stad, werd. JOHANNES MIRÆUS, Bisschop van *Antwerpen*, ontbood hem, Ao. 1605,

1605, en benoemde hem tot oprichter van het door hem opgerichte kweekschool, gaf hem een Kanunnikschap, en verhief hem tot Aartspriester der Hoofdkerke van laatstgemelde Stad. Zijne schriften zijn, gelijk men bij VAL. AND., FOPPENS en anderen zien kan, menigvuldig. Hij overleed den 22sten Junij 1627.

BICKER. Een oud aanzienlijk *Amsteldamsch* geslacht, dat aldaar, reeds meer dan drie honderd Jaaren, de aanzienlijkste eerampten met luister bekleed heeft. Want BOEL BICKER JACOBSZ vindt men, in het Jaar 1481, op de naamlijst der Edele Achtbaare Heeren Schepenen gemeld, welke waardigheid hij ook Ao. 1490 bekleedde. In 1495 en 1497 vindt men hem gemeld als Burgemeester; zo als men, op 't eerstgemelde Jaar 1481, ook als Schepen aangewezen vindt; PIETER BICKER DIRKSZ; in 1534, Mr. PIETER GERRITSZ. BICKER; Mr. PIETER WILLEMSZ. BICKER, 1555 als Schepen, en 1557 als Raad; HENDRIK BICKER JACOBSZ, 1574 Raad, 1575 Schepen en 1578 als Burgemeester. Na de verandering van Godsdienst, GERRIT BICKER PIETERSZ, 1590 Raad en Schepen, en 1602 een der eerste Voortzetters van de vaart naar Oost- en West-Indiën; 1603 Burgemeester. Dr. ANDRIES BICKER GERRITSZ, 1614 Commissaris, 1616 Raad, 1620 Schepen en 1627 Burgemeester, en in dat zelfde Jaar als Gezant naar 't Noorden; zo ook 1635 en 1645. JACOB BICKER JACOBSZ, 1616 Commissaris, en 1625 Schepen. CORNELIS BICKER GERRITSZ, 1620 Commissaris, 1628 Schepen en 1646 Burgemeester. JACOB BICKER GERRITSZ, 1630 Commissaris. ROELOF BICKER, 1639 Commissaris, 1640 Raad, 1641 Schepen. HENDR'K BICKER, 1641 Commissaris en 1645 Schepen. JACOB BICKER JACOBSZ, 1641 Commissaris. Dr. JAN BICKER GERRITSZ, 1626 Commissaris, 1647 Schepen en 1653 Burgemeester. JAN BICKER ANDRIESZ, 1653 Commissaris. Mr. JAN BICKER, 1655 Schepen. Mr. JACOB BICKER ROELOFSZ, 1672 Commissaris. JACOB BICKER GERRITSZ, 1675 Commissaris, 1683 Schepen en 1701 Raad. HENDRIK BICKER, 1680 Commissaris, 1685 Schepen en 1713 Burgemeester. CORNELIS BICKER VAN ZWIETEN, 1689 Schepen en Raad. Mr. JAN BEREND BICKER, 1724 Commissaris en 1739 Schepen. JAN BEREND BICKER, 1755 Commissaris en 1759 Schepen. Mr. JAN BERND BICKER HENDRIKSZ,

1768 Commissaris, 1772 Schepen, 1781 Raad en 1782 wederom Schepen. Zie hier in 't kort, welke aanzienlijke mannen dit geslacht opgeleverd heeft; mannen, die de bovengemelde en meer andere eerampten, op de bijgevoegde en andere Jaaren, bekleed hebben; zijnde hier alleenlijk die jaaren gemeld, waarin zij tot die waardigheden zijn aangesteld geworden. Eenige bijzonderheden van sommigen hunner zullen wij doen volgen.

Bicker, (*Boel*) bevond zig, als één der zes-en-dertig Raaden, en claas bicker jacobsz, onder de aanzienlijkste Poorters der Stad, in de Vergadering, die op den 22sten December van het Jaar 1498, door Burgemeesteren deezer Stad in de Gasthuiskerk belegd was, aan welke, door gemelde Heeren Burgemeesteren, het Privilegie van Hertog willem van het Jaar 1405, wegens de vrije vaart naar en van de Stad voorgehouden, en gevraagd werd, hoe hetzelve door den Raad en de Poorterije deezer Stede verstaan werd? waarop het eenpaarig antwoord was, dat elk door het *Marsdiep* of het *Vlie* vrijelijk mogt vaaren, met schepen en goederen herwaards komen, en wederom van hier te rug keeren, zonder aan lijf of goed bekommerd te mogen worden. Op welk antwoord de volgende Resolutie, tot handhaving van de vrije vaart door 't *Marsdiep* en 't *Vlie*, genomen werd.

„ s'Daegs na Sinte Thomasdach, s'achternoens, zyn om de suspensie offt twiuel van der zaecke hier voren geroert, ende geregistreert vergadert geweest de zes-en-dertig in 't meerdertal, daar bij ende toegeroepen waren *de geheele buijck en de Poorterije* (*) deeser Stede, zo men die naesten krijgen conde, ende dat op 't Gasthuis, daer hun luiden voorgelezen ende geregeteert was, dickwijl ende men igtwerve de naetste text ende lettere van de Privilegie, van Hertog Willems zaliger gedach, op 't zelve stuck

(*) *De naamen der Ondertekenaaren uit de Poorters, die een getal van honderd twintig uitmaaken, doen ons zien, dat men door de* geheele buik der Poorterije, *te verstaan hebbe, de aanzienlijkste Poorters van dien tijd.*

ftuck enz. Ende want elck bijzonder gevraecht bij monde van Dirck Heijmans, als Burgemeefter, hoe zij dier text ende lettere verftonden, ende hoe zij ze gehouden en gebruikt wouden hebben. Ende is heur aller ftemme en flot geweest, foo wel van de gerechte van den genen dier waren van de xxxij als van de Poorterije, dat men vrij en veiligh zal laaten varen ende keeren, alle de geene, die met heur fcepen ende goeden dat Marsdiep off dat Vlije verzoecken ende alhier komen tot deefer Stede, Haven van Amftelredamme, zo wel an haer lijff, als an haer goeden, zoe dat zie weder vrij en veijligch fceijden fullen uitter Marsdiep off uit et Vlije zonder eenige becommeringhe letfel of hinder, hun luiden te doen, off te laten gefchien, naer inhouden den fpreken ende verklaringen van den zeluen priuilegie, daer bij namen an ende ouer zijn geweest. Ecoft. *di van den Gerechte, di van de* xxxij. ende *van de Poirterije.*"

Bicker, (*Andries*) werd, in het Jaar 1622, Raad der Stad *Amfteldam*, dus ineenen tiid, in welken de omftandigheden van zaaken, die, geduurende eenige Jaaren, veel beweeging veroorzaakt hadden, eenigzins fcheenen te bedaaren. *Rotterdam* was vóórgegaan, met, oogluikende, aan de *Remonftranten* grooter vrijheid toeteftaan, dan hun volgens 's Lands Plakaaten vergund was. In *Amfteldam* zag men mede reeds, dat het uitvoeren van die Plakaaten met eene goede Staatkunde ftreed. Bicker was eén van hun, die zig, onder de nieuw aangeftelde Regenten, tot die prijswaardige gematigdheid genegen toonden; waarop anderen, min kundig, en dus natuurlijk min verdraagzaam, niet nalieten geweldig te fmaalen; fchroomende zelfs niet, hen allen, die zo dachten, *Arminiaanen* te noemen. De Heer bicker ging, echter, met het houden van zijne ontworpene maatregelen voort, en beklom tevens langs hoe hooger eertrappen, zo dat hij, in het Jaar 1638, bij de plegtige inhaaling van de Koninginne maria de medicis, in den rang van Oud-Burgemeefter en Kolonel der *Amfterdamfche* Schutterije, die Vorftin met haar gevolg aan de *Haarlemmer Poort* verwelkomde. In de hoedanigheid van Kolonel ziet men zijn Wel Ed. op de eerfte plaat van de prachtige Cavalcade, (uitgegeeven door p. van nolpe) in het hek van gemel-

melde Poort, zo fraai afgebeeld, dat men hem ligt van alle andere bijhebbende persoonen onderscheiden kan. Hoe manlijk deeze Heer, staande de geschillen tusschen Prins WILLEM DEN TWEEDEN en de Stad *Amsteldam*, in het Jaar 1650, zig gedraagen heeft, is op 't Art. AMSTELDAM genoegzaam aangetoond. (Zie tevens AARTSBERGEN, I. Deel.) De Prins, schoon hem zijn wanhoopig oogmerk mislukt was, vorderde, echter, volstrekt, dat de Heeren BICKER zig van de regeering ontdoen zouden; deeze mannen, grooter zucht voor het welzijn der Stad, dan om aan de regeering te blijven, in hunnen boezem voedende, waren gereed den Prinse hierin te voldoen; verklaarende vrijwillig, tot behoud van de rust der Stad en der goede Gemeente, van alle verdere regeeringe en Stadsampten zig te willen onttrekken. Eene opoffering aan den wil des Stadhouders, die waarlijk groot was; te meer, daar niet dan een wrok van verbittering tegen hen ingebragt kon worden. Dit bleek ten duidelijksten, toen de Prins, in het afzonderlijke punt van bevrediging, aangaande de Heeren ANDRIES en CORNELIS BICKER, verklaarde, het dienstig te oordeelen, dat zij zig van de regeering onttrokken, echter *buiten benadeeling van de eer en den goeden naam dier beide Heeren, en buiten bezwaar en krenking van hunne persoonen en goederen.* Dit was ook een punt van hunne vordering geweest, en een eisch, dien ieder eerlijk man zou gedaan hebben; en met welke verklaaring, door den Prins zelven geschied, alle beschuldigingen, die ten hunnen laste ingebragt waren, vernietigd werden. Gemelde Heeren verdienden dus dubbel de dankzegging, die hun, uit naam van den Raad, gedaan werd. En het was niet meer dan billijk, dat zij, kort na 's Prinsen dood, wederom in het bewind gesteld werden. (Zie mijne *Amsteldamsche Jaarboeken*, op 't Jaar 1650.) De gemelde toestemming van den Prins maakte de regeering deezer Stad, in het volgende Jaar, te sterker, om volmondig te kunnen verklaaren, dat *de Heeren* ANDRIES *en* CORNELIS BICKER, *altoos getoond hadden te weesen vroome en eerlijke Regenten, oprechte Patriotten, en getrouwe liefhebbers van 't Vaderland; dat zij nimmer eenigen voorslag hadden gedaan, tot verbreeking der Unie, verandering der Regeeringe of der waare Christelijke Gereformeerde Religie, noch*

noch bij gevolg tot bederf van den Staat; maar dat hunne daaden en voorslagen altijd tot behoudenisse van denzelven hadden gestrekt; dat de Regeering volkomen voldaan was over de wijze, waarop gemelde Heeren den last, hun gegeeven, hadden uitgevoerd, in de raadpleegingen op den nieuwen staat van oorlog, en op de afdankinge van een gedeelte van 's Lands krijgsvolk; waarover zij voorheen bedankt waren, en nog bedankt werden. Dat zij wijders van de raadpleegingen, daarop gehouden, van tijd tot tijd verslag gedaan hadden. Dat ook de werking tegen de bezending het eigen bedrijf der gantsche Regeering geweest was, en gestrekt had tot handhavinge van de hoogheid der Provintie en van de gerechtigheid der Stad, en geenzints om eenige verwijdering te verwekken in den Saat.

Deeze Heeren, om het volk de vruchten van den vrede te doen smaaken, ijverden sterk, met 's Lands Staaten, tot eene afdanking van 't krijgsvolk. De Prins, die gewoon was, reeds geduurende het leven van zijn Vader, aan het hoofd van aanzienlijke legers te zijn, meende dat zijn gezach daardoor verminderen zou. *Holland* ging, echter, voort met de vermindering vast te stellen. De ijver, door den Heer ANDRIES BICKER hierin betoond, bragt hem met zijnen broeder, bij den Prins, geweldig in haat. Veele Regenten van dien tijd dachten, dat de Prins na de oppermagt stond; en uit zijne handelwijzen, die hij hield met de geenen, welke zig daar tegen verzetteden, zou men dit ook bijna mogen vaststellen. Ten minsten, het zenden van de leden van Staat naar *Loevestein*, het belegeren van *Amsteldam*, waren stappen, die boven het gezag van den Stadhouder gingen. Eeuwigen lof verdiende in tegendeel de Heer CORNELIS BICKER, met alles wat mogelijk was te werk te stellen, om de Stad voor dien aanval te beveiligen.

Men zie breder hierover AITZEMA, *Herstelde Leeuw*, en een menigte papieren, zo voor als tegen de Heeren BICKER, en de *Amsteldamsche Regeering*, in het Jaar 1650 en 1651, uitgekomen; in welke geschriften men ook vinden zal, dat GERARD BICKER, toen Drost van *Muiden*, en de Zoon van den Burgemeester ANDRIES BICKER, mede niet

niet vrij van den laster ging. Het gedrag van den Burgemeester CORNELIS BICKER, geduurende het beleg der Stad gehouden, vindt men omstandig verhaald in 't *Amsterdams Journaal*, en de *Gesteurde Hollandsche Leeuw* of *'t Belegerd Amsteldam*. De afbeeldzels deezer beide Heeren zijn door HOUBRAKEN in 't koper gebragt.

BICKER, (*Jacob*) hebben wij elders doen kennen, als Major der Stad, en daarbij getoond, hoe veel zijn Ed. toebragt tot stilling der beroerte in 1652, verwekt door een groot getal Bootsgezellen van 's Lands Vloot.

Zie *Amsteldamsche Jaarboeken*, II. Deel.

BILANT; zie BIJLANT.

BILDERDAM, een Buurt onder *Vriesekoop* en *Kalslagen*, in *Rhijnland*. In dezelve liggen twee Verlaaten, waarvan het eene door die van *Rhijnland* gemaakt is en onderhouden wordt, en het andere door die van *Amstelland*, met oogmerk om elkanders water te keeren. De Buurt is redelijk wel betimmerd.

BILDT, of *'t Bilt*, de negende en laatste Grietenij in het kwartier van *Westergo*. Eer de nieuwe *Friesche* Landen *aangeslaagen*, en terwijl de Stad *Uitgong* of *Uitgang*, nu *Berlicum*, *Minnertsga*, *Fordgum*, en meer andere plaatsen, nog aan de Zee gelegen waren, was dit *Bildt* onbekend, en de ondergevloeide landen bevaarbaar. Maar als de Zee naderhand te rugge keerde, is, omtrent de regeering van de Hertogen van *Saxen*, de hoogte des Lands eerst zichtbaar geworden; waarom dan ook, bij de komste van den Hertog GEORG, zijne Raaden hem inbliezen, deeze *Biltsche Landen*, van Zee tot Land geworden, te doen meeten en verpachten; dit meent men in de maand Augustus van het Jaar 1500 geschied te zijn. Gemelde Hertog trok het *Bildt* tot zig, wordende hetzelve bij meetinge groot bevondec 2200 morgen; doch dit alles geschiedde zonder toestemming der gemagtigden van *Oostergoo* en *Westergoo*. De naastbelenden, zo Kerklijken als Waereldlijken, stelde hij te vreden; eensdeels met hun

eenig

eenig geld te geeven voor eens, en anderdeels met hun jaarlijksche inkomsten te betaalen. Echter waren 'er, die hun recht behouden wilden. De Hertog verpachtte naderhand *het Bildt* aan vier *Hollanders*, die van ieder morgen, tien Jaaren lang, alle Jaaren een kroon zouden betaalen, onder voorwaarde van het Land te moeten bedijken, ook zijlen en sloten op hunne eigen kosten maaken; ontvangende daarvoor van den Hertog, in eens, zeven duizend goudguldens. Doch de Pachters werden bij dit accoord arm. De bedijking geschiedde in het Jaar 1504, en het land werd kort daarna ongemeen vruchtbaar. Voortijds was dit *Bildt* afgezonderd van *Friesland*, ter onderscheidinge *het oude Land* genoemd; doch in de *Spaansche* beroerten werd het daarmede vereenigd. In het Jaar 1624 bestond het in drie Parochiën: die van *St. Jacob*, *St. Anna* en *Onze L. Vrouw*, ieder even groot van morgentalen, buiten de treffelijke Buurt de *Oude Zijl*, daar veel visch gevangen werd. Deeze Grietenij heeft ten Noord-Oosten die van *Ferwerderadeel*; ten Zuid-Oosten *Leeuwaarderadeel*; ten Zuiden *Menaldumadeel*; ten Zuid-Westen *Barradeel*; ten Noorden en Noord-Westen de Zee, waarvan dit gedeelte, inzonderheid het *Nieuwe Bildt*, in 't Jaar 1610 bedijkt, kort daarna groote schade geleden heeft.

Dit *Nieuwe Bildt* is groot 6000 Morgens. WINSEMIUS stelt ieder der gemelde Parochiën op 1800 morgen, dus zamen 5400 Morgens. Als de laatste Grietenij van *Westergoo*, heeft dezelve, in dat Kwartier, de laatste stem en zitplaats. Wij voegen hierbij, dat 'er, in het Jaar 1715, aan het eerste *Nieuwe Bildt*, een nieuwe bedijking van aanwas, of scherren groenland, de *Pollen* genaamd, groot 600 morgen, geschied is, onder het Heemraad- en Grietmanschap van Jr. ADAM ERNST VAN HAREN; welke bedijking door de vruchtbaarheid des land, rijkelijk de kosten en arbeid beloond heeft: en eindelijk de laatste in het jaar 1754.

Het wapen van *'t Bildt*, is *drie witte liggende Hoornen van overvloed, op een blaauw Veld, waaruit Koornaaren schieten*; zijnde een zinnebeeld van het blaauwe der Zee, en van de vruchtbaarheid der aangedijkte landen, bijzonderlijk in graanen; waarmede Jaar op Jaar de landen als opgehoopt staan. De woo-

ning

ning van den Grietman ligt in *St. Anna Parochie*, zijnde een fraai huis met schoone plantaadjen.

Zie WINSEMIUS en SCHOTTANUS.

BILLION, of *Boulijan*, is een fraai Huis, in het vierkant opgetrokken, en aan ieder hoek met een toren voorzien, in het midden van een grooten vijver, waarover een fraaije steenen brug ligt; wordende de plantaadje, wandeldreeven, waterleidingen, enz. nog dagelijks, door de eigenaresse, Vrouwe RIEBEEK, Weduwe van wijlen den Baron VAN SPAAN, onderhouden. Te *Velp* in *Gelderland* zijnde, ziet men dit gebouw op eenen korten afstand.

BILLIJ; (*Gaspar de Robles, Heer van*) zie ROBLES, (*Gaspar de*) Heer van *Billij*.

BILT en *Oostbroek*, eene Ambachtsheerlijkheid, in 't Overkwartier van het *Sticht van Utrecht*, ten westen van de hooge Heerlijkheid *Zeist*. De schoone landstreek deezer Ambachtsheerlijkheid strekt zig van den *Krommen Rhijn*, digt bij *Utrecht*, tot aan het Dorp *Vuursche*, 't welke recht westwaards van *Amersfoort* ligt, meer dan twee uuren in de lengte. Het getal der huizen beloopt meer dan twee honderd en vijftig. JOHAN HENDRIK VAN EWIJK is Heer van dezelve.

BILT, of de *Rande Bilt*. Het Dorp van dien naam ligt een klein uur gaans van de Stad *Utrecht*, buiten de *Witte Vrouwe Poort*, vanwaar, tot aan dit Dorp, een straatweg loopt, hebbende ter wederzijde eenen zandweg, langs welken men verscheidene aangenaame Buitenplaatsen aantreft, als ook een Vingerhoedmolen, die zo wel met een paard, als door het water van de *Biltsche Grift*, bewogen wordt. De gemelde straatweg moet zeer oud zijn: want reeds na het Jaar 1433, toen dezelve vermaakt was, werd verboden, dien te gebruiken, met rijtuigen, wier raderen met ijzer beslagen waren, op verbeurte van vijf ponden, voor ieder rad. In 1470 werd 'er een aanbesteding tot onderhoud van denzelven gedaan. Waarschijnelijk heeft dit Dorp oud-

oudtijds onder het gebied en vrijheid der Stad behoord. In het Jaar 1516 lag aldaar, twee dagen lang, een gedeelte van het volk van Graaf HENDRIK VAN NASSAU, toen deeze bezig was met de *Veluwe* aftebranden. Twaalf jaaren laater werd het belast met het krijgsvolk en geschut van den Graaf VAN BUUREN, toen hij, 's daags daaraan, het Slot *Ter Hem* innam. In het zelfde jaar werd 'er brand verwekt door de *Hollanders*, wier leger aan de *Vaart* lag. In 1545, en in 1672, trokken Keizer KAREL DE VIJFDE en LODEWIJK DE VEERTIENDE, over de *Bilt*, naar *Utrecht*. In 1659 werd 'er, in de nieuw gebouwde Kerk, voor het eerst voor de Hervormden gepredikt, en in 1652 de eerste Predikant, (die onder de Klassis van *Utrecht* behoort,) bevestigd. Het oude *St. Petronella's Kapelletje* is niet meer in wezen.

Zie HEDA en BEKA, MATTH. *Annales*, enz.

BILTZIJL, (*de Oude en Nieuwe*) twee Buurtschappen, in de Grietenij het *Bildt*, in *Friesland*, een ingedijkt land van dien naam, weleer geschied op kosten van *Hollanders*: waaraan het, misschien, moet toegeschreeven werden, dat de *Friesche* taal, ten platten lande in gebruik, in dit gewest niet wordt gesproken.

BINDEREN, is de naam van een Klooster, staande aan de noordzijde van de Stad *'s Hertogenbosch*, waarin voortijds geen andere dan adelijke Jongvrouwen werden aangenomen. Toen *den Bosch* en de *Meijerij* (1629) in de magt der Staaten kwamen, werd dit Klooster aan den Heere NIEUWLAND GANS verkocht, en de adelijke Nonnen, die 'er zig toen in bevonden, op 's Lands kosten, tot haaren dood toe, onderhouden. Naderhand is het, door erfenis, de eigendom geworden van den Generaal-Major IVOIX. De Voogden zijner Kinderen verkochten het aan eenen Heer VAN DER MEULEN, wiens erfgenamen het nog bezitten.

BINGA, (*Willem*) van *Harlingen*, was een der Edele Bondgenooten. In het Jaar 1566 kwam hij van zijn landgoed, op verzoek van BEIJMA, te *Leeuwaarden*. Ten huize van BERRINS ondertekende hij, in navolging van de voornaamste *Friesche* Edelen, een nadere verbintenis, en beloofde, de *Spaansche* Inquisitie,

fitie, met goed en bloed, te zullen tegengaan. Hij begaf zig daarop naar *Amfteldam*, om van BEIJMA, bij wien hij huisvestte, te verftaan, welken voortgang met het verbond gemaakt werd. Ongelukkig bevond hij zig in 't gevolg van BEIJMA, toen BREDERODE *Amfteldam* verlaten had, en werd, met hem en anderen, op de Zuider Zee, bij *Harlingen*, gevangen genomen, en naar *Vilvoorden* gebragt. Op den 24sten van de maand December kwam 'er een vonnis tegen hem uit, waarbij alle zijne goederen, ten behoeve van den Koning, verbeurd verklaard, en hij zelf ter dood veroordeeld werd. Dit vonnis werd vijf dagen later ter uitvoer gebragt, laatende deeze *Friefche* Edelman, die, gelijk de Heer TE WATER ons leert, met BONGA niet verward moet worden, dus ongelukkiglijk het leven.

Zie *Historie van 't Verbond der Edelen*, II. Stuk, bl. 211. enz.

BINKES, (*Jacob*) was, in de jaaren 1676 en 1677, Kommandeur over een Esquader van agt oorlogfchepen, en maakte zig, in den oorlog tusfchen *Frankrijk* en den *Staat*, beroemd. In de maand Maart des gemelden jaar 1676 werd hij, met de gemelde Schepen, naar *Amerika* gezonden, om de *Franfchen* afbreuk te doen. Den 4den Mei bevond hij zig voor de Rivier *Kajana*, aan de *Westindifche* kust, en ontnam den vijand zijne fterkten op het Eiland Even kloekmoedig kweet hij zig op het Eiland *St. Marten*, dat hij, benevens eenige *Franfche* Schepen, wegnam. De *Franfche* Admiraal D'ESTRÉE vertoonde zig fpoedig aldaar, om het verloorene te herneemen. BINKES bevond zig, met zijne onderhebbende fchepen, voor het Eiland *Tabago*, alwaar D'ESTRÉE kwam om het te vernielen. Beide Esquaders waren bijna gelijk in getal van fchepen, doch de *Franfche* ongelijk veel grooter, en wel vijfmaal zo fterk bemand. De aanval was geweldig, en de verweering van BINKES en der zijnen manlijk. De uitflag van het gevecht was, dat vijf *Hollandfche* Oorlogfchepen en twee Proviantfchepen verbrandden, en de drie overige Oorlogfchepen ftrandden; een Brander en een Advijsjagt werden mede door het vuur verteerd. Daarentegen verbrandden, van de *Franfchen*, het fchip van D'ESTRÉE, en nog twee anderen; *le Pretieux* werd

werd aan ſtrand genomen; *l'Intrepide* mede veroverd; twee anderen waren zwaar beſchadigd, en een Brander aan ſtukken geſchoten. De *Franſche* overwinning was indedaad te gering, om 'er vreugdevuuren over aan te ſteeken, gelijk zij, echter, te *Parijs*, op den 26ſten Mei, deeden: want de herovering van *Tabago* mislukte hun. Ook was 'er bij zo eene overwinning weinig lofs behaald; want de manſchap der *Hollanderen* beſtond in 't geheel in 824, en die der *Franſchen* in 4060 koppen; de *Franſchen* hadden 426 ſtukken geſchut, en de onzen 296. D'ESTRÉE had wel allen vlijt aangewend om *Tabago*, aan de landzijde, te doen beſtormen; doch zij werden met zwaar verlies afgeſlagen; dus D'ESTRÉE genoodzaakt was, zonder zijnen last volbragt te hebben, naar *Frankrijk* te rug te keeren, en de herovering te ſtaaken, tot zijne tweede komst in de maand December. Want toen met een ſterker vloot aldaar genaderd zijnde, werd hij meeſter van *Tabago*, niet zo zeer door de dapperheid der *Franſchen*, als wel door een ongelukkig toeval: een uitgeworpen bombe viel in de Kruitkamer van het Fort, dat daardoor met de bezetting in de lucht vloog. De Kommandeur BINKES zat op dien tijd, nevens PIETER DE MONTIGNIJ, eerſten Kapitein van 't Regiment Mariniers, en andere Officieren, in zijne eetzaal, boven den Kruitkelder, om het middagmaal te houden; hij geraakte dus ellendig om het leven, en de *Staat* verloor het Fort *Tabago* met veel volks. Doch dat het meeſte ſmartte, was de dood van den dapperen BINKES, wiens beginzelen een grootere verwachting beloofd hadden. Hoe de Kommies FLEMMING en de Heer CROESE, nog gereed zijnde, zig eenige dagen in een bosch verborgen hielden, en door een afgedwaald ſchip in 't Vaderland gebragt zijn, vindt men in 't *Leven der Zeehelden*, bl. 454 en 455; in 't Vervolg op AITZEMA; de *Hollandſche Mercurius* van 1677. enz.

BINKHORST, (*'t Huis te*) voorheen behoord hebbende aan het adelijk geſlacht van dien naam, ligt in het Ambacht van *Voorburg*, bij de *Haagſche Vaart*, pronkende als nog met een hoogen vierkanten toren, zo als men 't zelve bij DE RIEMER, in zijn beſchrijving van *'s Gravenhage*, afgebeeld vindt. Wie 'er de ſtichter van geweest is, weet men niet zeker; doch dat het ge-

flacht van dien naam reeds in het Jaar 1076 vermaard was, is uit 's Lands Geschiedenissen, en uit de geslachttafels, bij GOUDHOEVEN en VAN LEEUWEN te vinden, bekend. Dit Huis, in het Jaar 1308, den eigendom zijnde van Heer SIEMON VAN BENTHEM, droeg deeze het, met de landen daaronder behoorende, op aan WILLEM VAN HENEGOUWEN, Graave van *Holland*, en ontving het van hem weder ter leen, volgens den Leenbrief, bij DE RIEMER te vinden, p. 61. Door wien het daarna bezeten zij, is niet zeker aantewijzen; doch, in 1350, toen het, door WILLEM VAN BEIJEREN, belegerd werd, om reden dat Heer HERBAART VAN BINKHORST de Hoeksche partij was toegedaan, behoorde het aan eenen JACOB VAN BINKHORST. In 1389 werd daarmede, door Heer JAN VAN ARKEL, zekere JOHAN VAN LEIJENBURG verlijd, die het, in 1409, verkocht aan DIRK PLOEG; deeze droeg het, in 1435, over aan DIRK VAN ZWIETEN, welke Heer DIRK, in 1439, door Hertog FILIPS, beschonken werd met den *Denneweg*, strekkende van den *Haaghout* zuidwaarts tot aan *Binkhorst*, met magt om dien weg met een' draaiboom te mogen sluiten. In het Jaar 1464 kwam dit Huis aan Heer DIRK POES, en van dien op zijnen Zoon LODEWIJK POES *van den Binkhorst*; in welk geslacht het bleef tot in 't Jaar 1563, wanneer het, door huwelijk, in dat van SNOEKAART overging, en in 1690 door verkoop aan HENRIJ DU VERNET, Ridder, en in 1727 wederom door verkoop, aan JOHAN HUIJMAN, en naderhand aan den Heere THEODORUS KERKMAN.

Dit Huis of Slot ligt rondom in zijne graften; was oudtijds met torens en schietgaten voorzien, en heeft menigen storm moeten doorstaan, bijzonderlijk in de *Hoeksche* en *Kabbeljaauwsche* oneenigheden. Na het beleg en de overgaave, in 1350, werd het, in 1359, door die van *Delft*, toen *Kabbeljaauwsch* zijnde, belegerd, in hoope van daar door de *Hoekschen* hun beleg van het Huis te *Heemskerk* te zullen doen opbreeken. De *Delvenaars* vergenoegden zig niet met de verovering van *Binkhorst* en *Polanen*, maar verbrandden die beiden; wordende, echter, het Huis, waarvan wij hier spreeken, kort daarna weder herbouwd. Men zie de *Oude Hollandsche Chronijk*.

BINKHORST, (*Lodewijk van*) een *Hollandsch* Edelman, en Am-

Ambachtsheer van 's *Gravezande*, doch, volgens TE WATER, van een ander geslacht, dan de hier boven gemelde Heeren van *Binkhorst*. De tegenwoordige, behoorende onder het getal der zaamverbondene Edelen, werd door ALBA, na veelvuldige beschuldigingen, gebannen, om reden dat hij zig met SONOIJ en VAN WIJNGAARDEN had opgeworpen tot een' begunstiger van den nieuwen Godsdienst en deszelfs Leeraaren, die hij huisvestinge en bekwaame plaatsen tot godsdienstoefeningen in den *Haag* bezorgd, en zig bevlijtigd had meer bondgenooten aantewerven; dat hij den Prins VAN ORANJE om bescherming gesmeekt, zig, Ao. 1566, bij de tweede openbaare preeke te *Overveen* bevonden, en PIETER GABRIËL, op het Huis te *Assen*, waarvan hij Kastelein was, huisvestinge verleend had. Deeze edele banneling vond raadzaam, zig met de vlugt te redden; doch zijne huisvrouw, ELISABETH VAN RAPENBURG, hield stand, of keerde ten minsten spoedig weder, en verzocht aan den Hertog, in het Jaar 1571, ontslag voor de helft der verbeurdverklaarde goederen, en van twee jaarlijksche rentebrieven, die haar toebehoord hadden; het geen zij gedeeltelijk verkreeg. Toen de tijden eenigzins gunstiger werden, keerde BINKHORST uit zijne ballingschap weder te rug naar *Holland*, alwaar hij voorheen Meesterknaap van de Houtvesterij, en naderhand Rekenmeester was. Hij werd, door 's Lands Staaten, als Kommissaris gezonden naar *Woerden*, om de Kerklijke onlusten, verwekt door J. ZALIGER, aldaar een einde te doen neemen. BINKHORST stierf zonder kinderen na te laaten, in het Jaar 1582.

Zie TE WATER, II. Stuk, bl. 513. *Sententiën van Alba*, bl. 37, 51, 52, 465 en 469.

BINNEWIJZEN, of *Binnewijzent*, en ook wel *Benewijzen*, een Dorp onder *Hoorn*, in *Noord-Holland*, tusschen *Westwoude* en *Hoorn*, is groot 328 morgen 367 en een halve roede lands, en heeft een getal van bijna veertig huizen en één molen. Aldaar is een goede Kerk, behoorende onder de Klassis van *Hoorn*.

BINS. (*Anna van*) Deeze jonge Dochter vond te *Antwerpen* haar

haar bestaan, met de jeugd in 't leezen te onderwijzen. Doch meer bekwaamheid hebbende, dan men doorgaans bij vrouwen van dat beroep zoeken moet, maakte zij haaren naam berucht door het schrijven van vaersen in de *Vlaamsche* taal; en schoon dezelve opgehoopt waren met scheldwoorden tegen LUTHER en zijne navolgers, vond ELIGIUS EUCHARIUS dezelven, echter, waardig, om ze in de *Latijnsche* taal over te brengen, in zijne dichtwerken, *Rijthmi* genaamd, te lasschen, en, in 't Jaar 1529, ter gemelde plaatse te doen drukken.

Zie MIREUS en VAL. ANDREAS.

BIRDAARD; zie BIRDUWERD.

BIRDUWERD, dat ook wel kortsheidshalve *Birdaard* genoemdt word, is een klein Dorp, behoorende tot de Grietenij *Dantumadeel*, in 't kwartier van *Oostergoo*, westwaarts van *Rinsmageest*, aan de *Ee*, waarbij een goede buurt is, hebbende een Kerk en Predikant, die ook *Janum* bedient, behoorende onder de Klassis van *Dokkum*. Dit Dorp heeft negen stemmen.

BIRK, (*De*) was de naam van een Mannen- en een Vrouwen-Klooster. Het laatste werd ook wel *Mariendaal* genoemd. Zij stonden weleer in de nabuurschap van *Soest*, een groot uur van *Amersfoort*.

BISDOMMEN. Daardoor verstaat men het land, of die landen, welke onder het bestuur van deeze of geene Bisschoppen behooren. De Roomschgezinden ijveren zeer sterk, om de oudheid der Bisschoppen, en dus ook der Bisdommen te bevestigen. Uit TITUS I: 5 en 7. trachten zij te betoogen, dat, van de tijden der Apostelen af, de Bisschoppen door de Bisschoppen aangesteld werden; en dat daarna de andere kerklijke persoonen, met toestemming van de Gemeente, een persoon verkoozen na dezelve alvoorens in 't openbaar voorgesteld te hebben, om te verhoeden, dat hun geen onaangenaam persoon werd opgedrongen. Zulk eene keuze, zeggen hunne Schrijvers, viel doorgaans op een' Priester of Leeraar; ook wel op een' Diaken, mids hij een man

man ware van beproefde deugd; voornaamlijk ſloeg men het oog op zulk eenen, die door ſtandvastigheid en geledene vervolging vermaard was. In het ampt werd hij door andere Bisſchoppen, met opleggingе der handen, als mede door vasten, bidden, enz. bevestigd. De eerſte Bisſchoppen te *Alexandrie*, *Antiochie*, *Jeruſalem* en *Epheſe*, werden door de Apostelen zelve aangeſteld; de verkiezing geſchiedde vervolgens door de Gemeente, met toeſtemminge van de Kerklijken, of door deeze met bewilliginge der Gemeente. Dan, daar zo eene verkiezing door de Gemeente met groote beweeging verzeld ging, gebood Keizer JUSTINIAAN, dat die verkiezing, in 't vervolg, alleenlijk door de *Kleresy* of kerkendienaars, met raad van de voornaamſte ſtedelingen, zou geſchieden. Doch ook deezen werden 'er, door het Concilie van *Nicea* (781) buiten geſloten; en dus bleeven de Kerklijken alleen 'er meeſter van. In de dertiende Eeuw begonnen de Monniken, en daarna de Kanunniken van de hoofdkerken, zig de verkiezing der Bisſchoppen, met uitſluitinge der andere Geestlijken, aantemaatigen. Daar waren 'er, die zig ten dien einde voorzagen van Bullen en Vrijbrieven van Pauzen, Keizers of Koningen, ſchoon ook ſomtijds de Keizers of Koningen zelve Bisſchoppen aanſtelden. Het is bekend, dat de *Franſche* Koningen van den Tweeden Stam 'er meestijds meeſters van waren, en de Bisdommen naar hunnen zin deeden beſtuuren. KAREL DE GROOTE rekende de Bisſchoppen onder de voornaamſten van zijn Rijk, raadpleegde met hun in zaaken van 't grootſte aanbelang, en begiftigde dezelven uitermaten. Zijn Zoon LODEWIJK ging verder; hij noemde den Bisſchop *Prins*, in plaats van *Opperpriester*, en veroorzaakte daardoor, dat die Kerkvoogden, (zo als uit de levensſchetzen van veelen kenbaar is) paal noch perk aan hun gezach ſtelden; willende eenigen van hun met den Paus gelijk zijn. *Nederland* heeft meermaals droevige rampen, zwaare oorlogen, en ondraagelijke gezachvoeringen door hun moeten ondergaan. Wat aanbelangt de Bisdommen in deeze Landen; ſommige derzelven zijn zeer oud: van dat van *Arras* of *Atrecht* zeg men, dat de H. WAAST, als de eerſte Bisſchop, in het Jaar 540 overleden is. Dit Bisdom, naderhand met dat van *Kamerijk* veréénigd, is, door Paus URBAAN DEN TWEEDEN, in

het Jaar 1095, 'er weder afgescheiden. Nadat *Kamerijk* tot een Aartsbisdom verheven was, werd *Arras* daar aan onderhoorig. De Bisschop van *Arras* is President der Staaten van *Artois*. Zijne inkomsten worden jaarlijksch gerekend op 18000 *Fransche* guldens. Volgens eenen vrijbrief van Paus CLEMENS DEN ELFDEN, van den 9den April 1688, benoemt de Koning den Bisschop, die onder zig heeft vier honderd Kerspels, welke in twaalf Landschappen verdeeld zijn, behalven eenige andere Kapittels, en agttien Abdijen.

Het Bisdom van *St. Omer* werd, in het Jaar 1559, door Paus PAULUS DEN VIERDEN, na de verwoesting van de Stad *Terouane*, opgericht. Daaronder behooren honderd en tien Kerspels, waarvan 'er zes binnen de Stad *St. Omer* zijn, verscheidene Kapittels en tien Abdijen. De inkomsten van den Bisschop worden jaarlijksch op 30,000 *Fransche* guldens geschat.

Gemelde Paus PAULUS verhief, in het zelfde Jaar, *Namen* tot een Bisschoplijken zetel. Voorheen behoorde die Stad onder het Bisdom van *Luik*, doch werd nu gebragt onder het Aartsbisdom van *Kamerijk*. Het heeft onder zig agt Steden, honderd en drieen-tagtig Dorpen in die Provintie, en honderd en vier-en-zestig in *Walsch Braband*, benevens veertien Dekenschappen, vier Abdijen, verscheidene Kanunniksdijen, en een groot aantal van Mannen- en Vrouwen-Kloosters.

Het *Roermondsche* Bisdom, mede door dien Paus, in dat zelfde Jaar, op verzoek van Koning FILIPS DEN TWEEDEN, opgericht, behoort onder het Aartsbisdom van *Mechelen*. Dit Bisdom bevattede onder deszelfs gebied elf Steden: *Roermond*, *Venlo*, *Gelder*, *Valkenburg*, *Wachtendonk*, *Weert*, *Boksmeer*, *Straalen*, *Nijmegen*, *Grave* en *Battenburg*; vier-en-negentig Vlekken en Dorpen, die in agt Landschappen verdeeld zijn. De Keizer, die het recht van de benoeming van den Bisschop aan zig behouden heeft, bedong bij den *Utrechtschen Vrede*, in 1713, van den Koning van *Pruissen*, en bij 't *Barriere Tractaat* van 1715, wel uitdrukkelijk, dat de Bisschop van *Roermond* zijn Bisschoplijk recht, in geestlijke zaaken, zou blijven oefenen, over alle plaatsen, die onder zijn Bisdom behooren, op gelijke wijze als hij het onder de regeering van KAREL DEN TWEEDEN ge-

oe-

oefend had. Ook heeft hij, bij het laatstgemelde Tractaat, het recht bekomen, van de kerklijke ampten te begeeven, zelfs in plaatsen onder het gebied van den Staat; mids hij geene andere persoonen benoeme, dan die den Staaten aangenaam zijn. In het Jaar 1736 overtrad de Bisschop zijn gebied, door het doen opligten van de Vrouw van den Heer VAN TRIEST, die hij, schoon zij onder het ampt van *Montfoort* behoorde, naar het Klooster *Mariengaard*, binnen *Roermond*, deed voeren, waarop de Staaten niet nalieten klagtig te vallen. In een verhaal, getijteld: *de Maagdenroof des Bisschops van Roermond*, vindt men die gebeurtenis, met derzelver uitkomst, omstandig verhaald, en zal ons, bij een andere gelegenheid, nader te stade komen.

Het Bisdom van *Antwerpen* is mede in 't Jaar 1559 opgerigt, door den genoemden Paus, zijnde dit Bisdom zamengesteld uit een gedeelte van dat van *Luik*, en dat van *Kamerijk*, en bevattende onder zig zeven Steden: *Antwerpen*, *Lier*, *Breda*, *Bergen op den Zoom*, *Turnhout*, *Herenthals* en *Hoogstraaten*; honderd en tagtig Dorpen, zes Kanunnikdijen en vier Abdijen.

Gend werd mede op dien tijd, en door den zelfden persoon, tot een Bisdom verheven, en gesteld onder het Aartsbisdom van *Mechelen*. Daaronder behooren zeven Dekenschappen en honderd drie-en-tagtig Kerspels.

Brugge, dat vóór het gemelde Jaar 1559, onder den Bisschop van *Doornik* plagt te behooren, werd toen mede tot een Bisdom gemaakt, en geschikt onder het Aartsbisdom van *Mechelem*, en daaronder gebragt de volgende zes Steden: *Brugge*, *Oostende*, *Sluis*, *Damme*, *Oudenburg* en *Middelburg*, benevens honderd drie-en-dertig Dorpen en Gehuchten, die in agt Dekenschappen verdeeld zijn; welke instelling en verdeeling in dat van *Mechelen* plaats had.

Doornik, waaronder *Brugge* plagt te behooren, is een van de oudste Bisdommen in *Nederland*, gelijk mede dat van *Kamerijk*. Men vindt reeds van eenen Bisschop ELEUTHERUS, die in de zesde Eeuwe geleefd heeft, gewag gemaakt. In het Jaar 1148 werd *Nojon* van *Doornik* gescheiden. Vóór de oprichting der nieuwe Bisdommen in *Nederland*, was dit van een groote uitgestrektheid; doch daarna bevatte het slegts agt Deken-

kenfchappen, waarin in het geheel twee honderd drie-en-twintig Kerfpels geteld worden, waarvan 'er vijf of zes onder één Priefter ftaan.

Yperen, dat voorheen onder dat van *Terouane* ftond, werd mede, op meergemelden tijd, tot een Bisdom verheven, en toen onder het Aartsbisdom van *Mechelen* gefteld. Het is verdeeld in agt Dekenfchappen, die met elkander honderd vijftig Kerfpels, zonder dat van *Duinkerken*, bevatten. De zevende Bisfchop van *Yperen* was de vermaarde CORNELIUS JANSENIUS, wiens navolgers, bij den naam van *Janfenisten*, in *Frankrijk* en de *Nederlanden* bekend zijn.

's Hertogenbosch was mede een van de nieuwopgerichtte Bisdommen. Onder hetzelve werden gefteld tien Steden, honderd negen-en-tagtig Vlekken en Dorpen; ftaande dit mede onder dat van *Mechelen*. De Bisfchop trekt zijne voornaamfte inkomften uit de Abdij van *Tongerlo*. Geduurende den tusfchentijd van 1559 tot 1647, had *'s Hertogenbosch* zeven Kerkvoogden, waarvan de laatfte, JOSEPH DE BERGAIGNE, Afgezant des *Spaanfchen* Konings op de *Munfterfche Vredehandeling* was. *Spanje* maakte weinig of geene bedenking, om het wereldlijke gezach daarvan aan den Staat, in wiens magt het reeds federt 1629 geweest was, afteftaan. Grooter zwaarigheid was 'er over het geestlijke gezach van den Bisfchop: want hierdoor meende men het opperhoofd van *Rome* in zijne eer te benadeelen. Dan de Staaten van *Holland*, oordeelden, daar men hun de wereldlijke magt afftond, dat het geestlijke gezach een verfchil tusfchen den Koning en den Paus was, waarvan zij weinig zwaarigheid maakten. De *Brabandfche* Godgeleerden rieden zelfs de *Spaanfche* Afgezanten, ook dit te laaten flippen; waarop dan, na de fluiting van dien Vrede (1648), dit Bisdom vernietigd werd, fchoon men 'er het aanftellen van eenen Pauslijken Vikaris toeftond.

Haarlem, voorheen onder *Utrecht* behoorende, werd mede in dien tijd tot een Bisdom verheven. De eerfte Bisfchop, zijnde NICOLAAS VAN NIEUWLAND, of *Nova Terra*, werd in 1562 ingewijd. Deeze was een man, die in een kwaaden reuk ftond, Met geweld was hij voorheen Abt van *Egmond* geworden, en werd door zijne vijanden befchuldigd, een dronkaart te zijn.

Groo-

Grooten twist had hij met zijnen opvolger GOVERT VAN MIERLO, aan wien hij het Bisdom, in 1569, op zekere voorwaarden, had afgestaan. NIEUWLAND klaagde dat MIERLO de bedongene penningen achter hield. In het Jaar 1579 werd, door de Staaten van *Holland*, volgens de verklaaring van den Aartshertog MATTHIAS en de *Algemeene Staaten*, dit Bisdom ten niete gedaan. Aan hetzelve waren onderhoorig gemaakt twaalf Steden, en de Dorpen tusschen dezelven gelegen, welke in de Pauslijke Bulle genoemd worden.

De Abdij van *Middelburg*, gesteld onder 't Aartsbisdom van *Utrecht*, werd toen mede tot een Bisdom gemaakt. NICOLAAS DE CASTRO werd, van den laatsten Abt, tot den eersten Bisschop verheeven, en, op den 4den Januarij des meergemelden Jaars, plegtig ingehaald. Het telde onder zig tien Steden en honderd Dorpen; doch werd kort daarna mede vernietigd.

Leeuwaarden was de plaats, die door het meergenoemde opperhoofd benoemd werd tot de zitplaats van den *Frieschen* Bisschop. Doch, in het Jaar 1561, maakte die Paus, door eene openbaare Bulle, eenige verschikking. De oprichting van hetzelve veroorzaakte aldaar groote onlusten, die men omstandig in de *Kerklijke Oudheden* van die Provintie zien kan.

Onder het Bisdom van *Deventer* was gantsch *Overijssel* begregen; waarbij naderhand het Graafschap *Zutphen* gevoegd werd; zijnde het gebied, dat de Bisschop van *Munster* voorheen daarop had, aan die van *Deventer* afgestaan. Op bevel van den Koning, of uit deszelfs naam door de Landvoogdesse, werd de Bisschop, door het Kapittel van *Deventer*, in het bezit van de Proostdij gesteld; waartegen de Staaten van die Provintie niet nalieten, hunne klagten aan MARGRETA VAN PARMA te doen, doch vruchtloos. Het *Deventersche* Bisdom werd zelfs tot het tweede in rang, onder het Aartsbisdom van *Utrecht*, gesteld; dan ook dit nam met het Jaar 1590 een einde.

Groningen werd, met deeze groote verandering in den Kerkstaat, van het Aartsbisdom *Keulen* en van dat van *Munster* gescheiden, tot een Bisdom verheven, en onder het Aartsbisdom van *Utrecht* gesteld. Onder het gebied daarvan behoorde mede het *Land van Drenth*. De Kerkvoogden daarvan waren met ver-

baazende inkomsten voorzien; waarvan zij, echter, slechts tot het jaar 1594 het genot hadden.

Utrecht mede een der oudste Bisdommen in *Nederland*, gelijk te zien is op de Tafel van den regeeringstijd der Vorsten en Bisschoppen, achter ons Eerste Deel gevoegd, waarop men, op het jaar 698, WILLEBRORD als den eersten gemeld vindt. Dit Bisdom behoorde, tot in het jaar 1559, onder dat van *Keulen*; doch werd tot een Aartsbisdom verheven, en bleef zulks tot in het jaar 1580. Onder hetzelve behoorden *Haarlem*, *Middelburg*, *Deventer*, *Leeuwaarden* en *Groningen*.

De invoering van deeze nieuwe Bisdommen werd, door sommigen, als eene der hoofdoorzaaken van de *Spaansche Beroerten*, en van den haat tegen Koning FILIPS DEN TWEEDEN aangemerkt: en niet zonder reden, aangezien de Kerklijken daardoor in hun gezach en inkomsten benadeeld werden, en het gemeen van oordeel was, dat men 'er zig van bediende, om des te gemaklijker de Inquisitie te kunnen invoeren. FILIPS was 'er evenwel de uitvinder niet van: want zijn voorzaat FILIPS, Hertog van *Bourgondiën*, insteller van de Ridderorde van het *Gulde Vlies*, had 'er zijne gedachten over laaten gaan, en het, op zijn doodbed, aan zijnen Zoon KAREL ernstig bevolen; doch deze had grooter zucht tot het handelen der wapenen, en stelde meer eer in den toenaam van *de Strijdbaare*, dan in dien van *de Godvruchtige*. FILIPS, de Zoon van MARIA, KAREL's Dochter, had mede iets anders te verrichten. Zijn Zoon KAREL DE VIJFDE toonde 'er wel groote begeerte naar, ja maakte 'er reeds eenigen toestel toe; dan de menigvuldige oorlogen, die hij voerde, verhinderden hem zijne oogmerken ter uitvoer te brengen. FILIPS, die hem opvolgde, zond aan de Landvoogdesse, in het Jaar 1562, eenen brief van wijlen zijnen Vader, die hem zulks op het hoogst had aanbevolen, en voegde daar bij, dat, om het ontwerp doortezetten, drie redenen hem ten sterkste hadden aangespoord: voor eerst, *de menigte van 't volk, dat* Nederland *bewoonde, en te talrijk was om onder vier Bisschoppen*, Atras, Utrecht, Kamerijk *en* Doornik *te staan*; ten tweeden: *de vermeerdering der Ketterijen*; en ten derden: *de raad van zijnen Vader, die hem had ingeboezemd, dat dit het eenigste middel was, om den*

Gods-

Godsdienst te behouden. De man, waarvan FILIPS zig bediende, om de invoering der nieuwe Bisdommen te *Rome* te bewerken, was de hoogmoedige, doch tevens geleerde FRANÇISCUS SONNIUS. Na eenige onderhandelingen gaf Paus PAULUS DE VIERDE 'er zijne goedkeuring aan, en men bepaalde veertien Steden, om in dezel ven, boven vier oude, nieuwe Bisdommen opterechten, en onder die drie tot Aartsbisdommen: *Kamerijk*, *Utrecht* en *Mechelen*. De Koning liet, bij zijn vertrek, aan den beruchten GRANVELLE en SONNIUS de zorg, om ieder nieuw Bisdom deszelfs paalen en grenzen aantewijzen. GRANVELLE geraakte daardoor sterk in den haat; men leide hem ten laste, dat hij daarmede meest zijne eigene grootheid bejaagd, en 'er de Staaten daarom niet in gekend had. De Geestlijken hielden niet op met den Koning hunne klagten voortestellen; doch intusschen namen de Bisschoppen, de een voor den anderen, bezit van hunne stoelen. *Antwerpen* was het alleen, dat, uit hoofde van deszelfs koophandel, uitstel verkreeg. Doch, na de vermeerdering van het gezach der Staaten, verviel het gezach en zelfs 't aanweezen der Bisschoppen, in die plaatsen, welke men door de wapenen bedwong, geheel en al, gelijk wij reeds aangemerkt hebben.

BISDOMA, een eigengeërfde Staate, in den omtrek van *Rien*, onder *Lutkewirum*, in de Grietenij *Hennaderadeel*.

BISSCHOP. HOUBRAKEN maakt, in zijn leven der *Nederlandsche Kunstschilderen*, gewag van vier mannen, welke dien naam gevoerd hebben: JACOB en zijn Broeder ABRAHAM, JAN DE BISSCHOP, die een ervaaren Advocaat en tevens een goed Tekenaar, Schilder en Plaatsnijder was, en CORNELIS BISSCHOP, wiens kunststukken zelfs tot sieraad van verscheidene Vorsten dienen.

Zie het *Tweede Deel*.

BISSCHOP. (*Rem Egbertszoon*) Van deezen hebben wij, onder het Art. AMSTELDAM, reeds gewag maakt.

BISSCHOPSDAM. Een soort van eenen Dijk, door Bisschop BA-

REND VAN GALEN, in het Jaar 1672, door de *Bourtanger Moeras*, nabij het Dorp *ter Alphe*, in de Provintie van *Groningen*, gelegd, om het beleg van die Stad daardoor te bevorderen. Door den tijd is dezelve gezonken en te niet geraakt.

Zie BACHIENE B, bl. 268.

BITTER, (*Christina*) was de Grootmoeder der echgenoote van den Ridder P. C. HOOFT, eerst gehuwd met ANDRIES VAN ERP, en daarna met ARNOUT FABRIJ. In de plondering van *Antwerpen* door de *Spanjaarden*, in 1576, toonde deeze vrouwe zonderlinge kloekmoedigheid. Zij en haare Moeder AGATHA OOMS, een vrouw van hooge jaaren, verborgen zig in een kelder. Het geweld, dat op de huisdeur geschiedde, bewoog de oude vrouw, te zien wat 'er gaande was; doch juist op haare aankomst sloeg een vaatje buskruid de deur aan stukken, en haar zelve te morsselen. De Dochter, reeds tusschen de veertig en vijftig jaaren oud, schiet toe, en vindt, ter haarer smarte, haare Moeder dood. De Soldaaten grijpen haar aan, en dwingen haar om haaren man benevens haar geld aantewijzen. Zij stak hun iets in de hand; doch zulks baatte niet: de man en 't geld moesten 'er zijn. Zij, weigerende een van beiden te ontdekken, werd met een stuk lont om den hals aan een ladder gehangen. In dezen staat liet men haar, tot dat zij bijna dood was. Haar toen los maakende, herhaalden den Soldaaten hunne vragen, en hongen haar, die bij de voorige weigering bleef vo harden, ten tweedemaale, en vervolgens ook ten derdemaale. De wreedaarts, op haar niets verwinnen kunnende, trokken de deur toe en lieten haar hangen. Een van het huisgezin, toen voor den dag komende, sneed de lont af en redde haar leven, dat zij nog eenigen tijd, zeer droefgeestig en verzwakt in 't verstand, doorbragt.

Zie HOOFT, *Nederl. Historien*, XI. Boek, p. 472.

BLAAKE, een Schans in *Staats-Braband*; zie BERLAKE.

BLAAKE, (*Robbert*) een *Engelsche* Admiraal, wiens gedrag, en het loon daarvoor, onder de Art. TROMP en DE WITTE, zal vermeld worden.

BLAARTHEM, een klein Dorpje in *Staats Braband*, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, drie vierde uurs ten Zuid-Westen van *Eindhoven*. Deszelfs bewooners genieten eenige voordeelen van weinige zeer goede Wei- en Hooi-landen, die aldaar gevonden worden. Men telt 'er niet meer dan drie-en-veertig huizen. De Gereformeerde Kerk is een middelmaatig kruisgebouw, met een torentje voorzien. De Gemeente wordt 'er door den Predikant van *Veldhoven* bediend. Het Kerkhof en de armen van *Blaarthem*, *Gestel* en *Eindhoven* behooren onder een.

Zie BACHIENE B, p. 596.

BLADEL, of *Bedelle*, een van de oudste Dorpen in de *Meijerij*, zeven en een half uur ten Zuid-Westen van *'s Hertogenbosch*. Dit Dorp is zeer beroemd geworden, door hun, die willen dat de *Frankische* Koningen aldaar een Paleis zouden gehad hebben. Onder deeze munt uit de Heer VAN LOON, in zijne *Aloude Historie van Holland*, II. Deel, bl. 146 en 147 geevende daar ter plaatse zelfs eene aftekening van deszelfs grondslagen. OUDHOEVEN, daarentegen, in zijne *Beschrijving van de Meijerij van 's Hertogenbosch*, bl. 60, getuigt wel, de overblijfzels van een Edelmans Huis, maar geenzins de grondslagen van een Vorstlijk Paleis gevonden te hebben. Op het geene de Heer VAN LOON, ter gemelde plaatse, zegt, tekent de geleerde Heer VAN HEURN, in zijne *Historie van de Meijerij*, I. Deel, p. 56 enz. het volgende aan: *Ik ben* (zegt zijn Ed.) *veelmaal te* Bladel *geweest, en nimmer heb ik eenig water, bij of omtrent de Bladelsche Kerk gezien. De grond derzelve, en daaromtrent, ligt zo verheven, dat het mij onmooglijk toeschijnt, aldaar eenige graften met water gevuld, te kunnen delven;* doelende hiermede op de aftekening van VAN LOON, waarin men een geheele rivier, met verscheidene gedolvene graften, verbeeld vindt. *Ik heb mij derhalven ten hoogsten verwonderd, dat men de stoutheid gehad heeft, den Heere* van Loon *zodanig te misleiden, met hem eene zo geheel valsche tekening overtezenden. Zeker is het echter,* (leest men verder) *dat het Hof voorheen te* Bladel *geweest*

zij.

zij. Ik zal derhalven melden, wat ik 'er van ontdekt heb. Na het gemeen gevoelen, heeft dit Hof in het Dorpje Noterſel, *ruim een half uur van het Dorp* Bladel *gelegen, geſtaan. De naam van* Neterſel *wil men, dat van* Nederzaal, (*dat de naam van het Hof geweest is, volgens* van Loon,) *afgeleid zij. Het ſchijnt niet alleen, maar het is genoegzaam zeker, dat dit Dorp met* Bladel *en* Reuſel; *in de oude tijden ééne plaats geweest zij, thans maken die drie nog ééne rechtbank uit, enz. Ik heb, wanneer ik mij in het Jaar* 1765 *te* Eerſel *bevond, naar* Neterſel, *dat 'er niet ver van af ligt, begeeven, om na te ſpooren, wat ik 'er van ontdekken kon. Niets is 'er echter van bij mij gevonden; en de huislieden aldaar verzekerden mij, dat zij niet wisten, dat 'er thans grondſlagen van een oud ſlot waren, zo dat het ſchijnt dat die thans weggeruimd zijn.* Waarop de Heer HUIDECOPER vraagt: *Wie zijn zij, die dit hebben gedaan of laten doen? hadden zij de plaats nodig, zij zouden 'er iets gemaakt heben? of wilden zij de ſteenen hebben? dat zouden zekerlijk zo geen edele, evenwel duure ſteenen geweest zijn*, I. Deel, p. 218. in de *Rijm Kronijk*. De gemelde Heer VAN HEURN tracht, echter, en niet zonder grond, te beweeren, dat 'er een Hof of Kasteel te *Badel* geweest is, om reden dat 'er een Kastraale Kapelle was, en wel ten tijde van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, in 1555, en het, volgens zijn Ed. zeker is, dat 'er geen Kastraale Kapel zonder Kasteel kan geweest zijn. Doch in de Aantekening aan den voet van bl. 57. zegt zijn Ed. „ Uit het verhaal van kundige lieden, die te *Neterſel* „ bekend waren, is mij voorgekomen, dat 'er zeker een Kasteel „ aldaar geweest zij, waarvan de grondſlagen, geene vijftig jaa„ ren geleden, nog te vinden waren. Het Kasteel moet omtrent „ de Kerk geſtaan hebben." Dit zou het zelfde kunnen geweest zijn, waarvan OUDENHOVEN melding maakt. 't Geen dit *Bladel* of *Padelle* noch meer berucht maakt, is, dat Graaf DIRK, dien wij *den Eerſten* noemen, aldaar door Koning KAREL DEN KAALEN, volgens een bijgebragten Giftbrief, met het Graafſchap van *Holland* zou beſchonken zijn. Men behoeft niet zeer beleezen te zijn in de ſchriften van dien tijd, om te weeten, hoe veel daar voor en tegen gezegd is. Zo men begeert de verſchillende gedach-

dachten daarover na te zien, men zie mijn *Amsteldams Eer en Opkomst*, II. Boek, bl. 6 — 17, en 19. enz.

Blaauw, (*Willem Janszoon*) wordt met recht onder de beroemde *Amsteldammers* geteld. Hij werd in hunne Stad geboren in 't Jaar 1571. Den loflijken Boekhandel, dien hij, tot zijnen roem, handteerde, vergrootte hij door de beoefening der Wiskunst; tot welke verhevene wetenschap hij den grond gelegd had bij den vermaarden TIJCHO BRAHÉ. De achting, die men nog heden voor zijne werken, over de Zeevaart en Sterrekunde, heeft, hoe veel die wetenschappen, na zijnen tijd, verbeterd zijn, doet ons zien, hoe zeer hij daarin ervaaren was. Hij overleed 18 October 1638. Van hem gaat een overheerlijk Pourtrait uit, door J. FALCK, met een Latijnsch vers van BARLEUS.

Blaauw, (*Joan*) de oudste Zoon van WILLEM JANSZOON, volgde zijnen Vader niet alleenlijk in den gemelden handel op, maar had zelfs den roem van de vermaardste Boekdrukker zijner Eeuwe te zijn. Dat zijnen naam te meerder luister bijzette, was, dat hij, in het jaar 1651, tot Schepen en Raad zijner geboortestad *Amsteldam* gekoozen werd. 't Ampt van Schepen heeft hij meer dan eens bekleed. Toen, in het Jaar 1664, een valsch gerucht ontstond, dat Graaf WILLEM VAN NASSAU eenen aanslag op *Amsteldam* in den zin had, en reeds met eenig volk in aantogt was, was de Heer BLAAUW een der vijf gemagtigden uit den Raad, aan welken, benevens de Heeren Burgemeesteren, aanbetrouwd werd, om voor de veiligheid der Stad zorg te draagen. Dan, al ware 't ook dat de aanzienlijke rang, van één der zes-en-dertig Raaden van 't magtig *Amsteldam* te zijn, zijnen naam niet vereeuwigde, zijne uitgegeevene *Atlas* en *Stedeboeken* zouden dien voor den roest des tijds genoeg beveiligd hebben. Zijne wereldvermaarde Drukkerij stond voorheen op de *Bloemgraft*, en werd van daar verplaatst achter de *Nieuwe Kerk*, zijnde voorzien van negen persfen, die den naam van de *negen Musen* hadden. Dezelve was aldaar slegts weinige jaaren in stand geweest, wanneer zij, op den 22sten Februarij des jaars 1672, door eenen ongelukkigen brand vernield werd: waarbij ook de letters en plaaten

van

van de zo evengenoemde *Atlasſen en Stedeboeken* door het vuur verteerd werden; wordende de ſchade op drie honderd twee-entagtig duizend guldens begroot.

De Jeſuit PAPENBORSCH meld, dat eenigen zulks als een rechtvaardige ſtraf des Hemels aanmerkten, wijl 'er Kerk- en andere boeken voor de *Roomſchen* gedrukt werden. Maar, in tegenoverſtelling van die liefdelooze aanmerkers, trof dit noodlot niet alleenlijk den eigenaar, maar veroorzaakte eene gevoelige ſmert bij alle beminnaars van kunst en geleerdheid. De Heer BLAAUW overleefde dit niet lang; hij overleed den 20ſten December des volgenden jaars.

BLAAUW-HUIS, een Adelijk Huis in *Friesland*, nabij het Dorp *Dronrijp*, in de Grietenij *Menaldumadeel*. Hët draagt ook den naam van *Glinſtra*.

BLAAUWHULK, (*Klaas*) een *Enk'uizer*, en dapper voorſtander van 's Lands Vrijheid, zijnde onder de Zeehelden van dien tijd zeer vermaard. De Heer CENTEN heeft zig van zijne aantekeningen menigmaal bediend, in het opmaaken van zijne *Historie van Enkhuizen*, zo als men in dezelven zien kan.

BLAAUW-KAPEL, een Buurt, een half uur gaans ten Noorden van de Stad *Utrecht*; zie OOSTVEEN.

BLANKAART, (*Nicolaas*) bij de Geleerden bekend onder den naam van BLANCARDUS, werd geboren te *Leiden*, den 27ſten December 1624. Zijn Overgrootvader was Jonker STEVEN BLANKAART, Schout van *Heusden*, enz. die in 1625 overleed, en te *Leiden*, in de *St. Pieters Kerk*, begraven werd. Van dezen, zo wel als van Jonker NICOLAAS BLANKAART, geboren te *Leuven*, Ao. 1546, Kastelein en Drosſaart over Stad en Landen van *Heusden*, en Dijkgraaf, overleden 3 Augustus 1612, en te *Heusden* begraaven, bezit ik thans twee fraaije portraiten, door FOLKEMA voor mij in 't koper gebragt. Doch ondanks mijn lang en menigvuldig naſpooren van eenige verdere bijzonderheden, om hen nader te leeren kennen, is mijne moeite tot nog toe vergeefsch geweest.

Hun-

Hunne kleeding stelt mij iets groots van hun te vooren, gelijkende dezelve ongemeen veel naar die van de Edele BATENBURGERS. In de *Beschrijving van Heusden*, door OUDENHOEVEN, bl. 186. vind ik Jonker STEVEN BLANKAART gemeld onder de Geleerden, met deeze bijvoeging: *van wien wij beneden meer zullen melden.*

Zo ook bl. 188 lees ik, „ Jonker *Johan Blankaert, in Jure, Literis, Historiis, Poesii*, en andere *Scientien* (wetenschappen) treffelijk ervaaren, Hoofdschout van 't kwartier van *Oosterwijk; van deezen Heer staat beneden ook te spreeken.*"

't Geen ik van hem vind, is, dat na, de Hervorming aldaar, (1578) NICOLAAS BLANKAART Schout werd, bl. 194; dat hij, 1588, de muiterij stilde, bl. 195; dan dit is het ook alles. Indien iemand mijner geëerde Leezers, meer beleezen dan ik, door zijne aanwijzing mij deze persoonen nader konde leeren kennen, zou hij mij daarmede ten hoogsten verpligten. Zo veel weete ik dat gemelde STEVEN BLANKAART een Zoon naliet, CORNELIS genaamd, die ter Vrouwe had ADRIANA VIERLING, Dochter van NICOLAAS VIERLING, wiens Grootvader Raad van Prins WILLEM DEN EERSTEN was, en wiens Vader, 1581, ten tijde der afzweeringe, mede tot de Regeering behoorde. De Grootvader van deezen NICOLAAS BLANKAART, van wien wij hier als Hoogleeraar spreeken, had in huwelijk ALIDA BOL, wier Vader Burgemeester te *Utrecht* was; uit welk huwelijk voortkwamen drie Zoonen: JOHAN, STEVEN en KORNELIS, waarvan de tweede de Vader van deezen BLANKAART was. STEVEN, Vader van NICOLAAS, stierf als Schout van *Heusden*, door den val van zijn paard. Zijne weduwe keerde, met haaren Zoon, tot haaren Vader, den Heer HEEMSKERK, Burgemeester te *Leiden*, alwaar zij, 1663, aan de Pest overleed. De jonge NICOLAAS had tot Voogden, Heer WILLEM SERJANSSENS en JOHAN VAN LEEUWEN, beide Schepenen dier Stad, die met alle zorg den jongeling deeden opvoeden, en waarvan zij ook de gewenschte gevolgen zagen. In het jaar 1645 werd hij, in het Graafschap *Benthem*, tot Hoogleeraar in de Philosophie beroepen, en huwde met de Dochter van den *Goeschen* Burgemeester EVERSDIJK. Van daar werd hij als Leeraar in de Historiën en 't Staatsrecht te *Middelburg* beroepen, en tevens

aangesteld tot Historieschrijver van *Zeeland.* Te *Harderwijk* verkreeg hij den tijtel van *Doctor in de Geneeskunst.* In *Zeeland* gebrek aan leerlingen hebbende, begaf hij zig naar *Franeker*, alwaar hij, Ao. 1703, als Hoogleeraar overleed, nalatende zijne schriften, die nog in achting zijn. Zijn afbeeldsel ziet men zeer fraai in zwarte kunst, door ÆNEÆ.

BLANKAART, (*Stephanus*) Zoon van NICOLAAS, werd, op den 24sten October 1650, te *Middelburg* geboren. Hij oefende mede de Geneeskunst te *Amsteldam*, alwaar hij, 23 Februarij 1703, overleed, nalaatende een aantal van agttien onderscheidene werken.

BLANKEBIJL, (*Joh.*) een man, op wiens geboorte *Tsselstein* roemen mag, van wegen zijne geleerdheid. Als Roomsch-Priester fleet hij drie-en-vijftig jaaren van zijn leeven te *Muiden*, en overleed in 1701.

Zie *Historie van Utrecht*, II. Deel.

BLANKENBURG, of *Kadier*, een Heerenhuis in het Land van *Overmaas*, een weinig ten Zuid-Westen van het Dorp *Kadier*.

BLANKENBURG, een vervallen Slot bij *Beuningen* en *Ewijk*, in *Gelderland*.

BLANKENBURG, eene Heerlijkheid in *Gelderland*, onder *Beuningen* behoorende.

BLANKENBURG, een Polder in de *Maas*, aan het Eiland *Roozenburg*. Het Dorp van dien naam werd, in het jaar 1727, door de Staaten van *Holland* verkocht. Zie hiervan breder op 't Art. ROOZENBURG. *Blankenburg* behoort thans aan den Heer DE ROO, Lid van de Vroedschap der Stad *Delft*. Deszelfs uitgestrektheid ziet men best op de groote kaart, in 1726 daarvan gemaakt.

BLANKENHEIM, een Dorp aan de *Zuidzee*, tusschen *Blokzijl* en de *Kuindert*.

Zie BACHIENE B, p. 117.

BLANKENHEIM, (*Fredrik van*) de opvolger van FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, en dus de een-en-vijftigste Bisschop van *Utrecht*. Hij regeerde van 1393 tot 1423. Zie zijne levensschets op 't Art. FREDRIK VAN BLANKENHEIM.

BLANKERSHOEK. Hier werd, aan de Zuid-Oost kust van *Walcheren*, aan den mond der Haven van *Middelburg*, het Kasteel gemaakt, dat daarna den naam van *Zeeburg* kreeg, en nu *Rammekes* genaamd wordt; zie RAMMEKES.

BLANKEWEER, is de naam van een Blokhuis, door Bisschop FREDRIK VAN BLANKENHEIM, in het jaar 1400, in de *Groninger Omlanden* gebouwd, om de Stad *Groningen*, aan de landzijde naar *Drenthe*, daardoor te bedwingen. Graaf EDUARD bediende zig mede van die Sterkte, in het jaar 1505. In het jaar 1516 maakten de *Groningers* 'er zig bij verrassing meester van, en slechtten dezelve. De Graaf VAN RENNEBERG deed de Sterkte (1580) wel weder herstellen; doch zij is eindelijk daarna geheel vernietigd.

Zie SCOTANUS, *Historie van Friesland*, p. 508.

BLANSAART, (*Jan* en *Abraham*) deelgenooten in den beraamden moord van Prins MAURITS, in 't jaar 1623, waarvoor zij, benevens anderen, na gedaane Confessie, onthalsd zijn geworden. Elders zullen wij gelegenheid krijgen, om dien aanslag der vloekverwanten omstandig te verhaalen, wanneer wij tot REINIER en WILLEM VAN OLDENBARNEVELD zullen gekomen zijn.

BLARECOM of *Blaaren*, een der *Gooilandsche* Dorpen, bijna één en één half uur gaans ten Zuid-Oosten van *Naarden*. Het getal van deszelfs huizen is honderd en agt. De Kerk, die een ouden vierkanten toren heeft, wordt door den Predikant van *Laaren* bediend. De Roomschgezinden hebben 'er eene Staatie, die door eenen Wereldsheer bediend wordt.

BLEEKMEER, eene bedijking onder de Heerlijkheid *Haring*, of *Harenkarspel*, in *Geestmer-Ambacht*.

BLEGNIJ, een Dorp in 't Land van *Overmaas*, ten Zuiden van *Daalhem*, in zig bevattende dertig huizen, en eenige buurten. Aldaar is een Gereformeerde Waalsche Gemeente, die, schoon slechts uit zes huisgezinnen en twintig ledemaaten bestaande, echter door een eigen Predikant bediend wordt. De Kerk wordt door de Gereformeerden en Roomschgezinden gemeenzamelijk gebruikt.

Zie BACHIENE B, p. 1087.

BLEIJDEN, een soort van stormtuigen, waarmede, in oude tijden, steene klooten of kogels uitgeworpen werden. VONDEL, in zijn verzierd Tooneelspel, *Gijsbrecht van Amstel* genaamd, eerste Bedrijf, derde Tooneel, doet 'er den loozen VOSMEER van gewaagen, als hij hem doet zeggen:

'k Had somwijl door de gracht, bij duisternis geswommen,
En al de wacht bespiet, en 't groot rondeel beklommen,
Dat aan den hoek van 't Y uw sterke stad bewaart.
Hier lagen blijden in, *en ander krijgsgevaart.*

Jonker VAN DER HOUVE, in zijn *Handvest Chronijk*, en GOUDHOEVEN, in zijn *Hollandsche Chronijk*, geeven ons eene afbeelding van die stormtuigen, waarmede steenkogels van wel drie honderd ponden konden geworpen worden. Met zulk een stormtuig deed Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, in het jaar 1350, groot geweld op het Huis *Roosenburg*, te *Voorschooten*. De rekening van de aanvoering van dit en andere vindt men bij gemelden VAN DER HOUVE, bl. 129, en GOUDHOEVEN, bl. 80. SLICHTENHORST geeft 'er, in zijne *Geldersche Geschiedenissen*, de volgende beschrijving van: *Zij bestaan uit een enkele doch stevige balk, die zo in 't gewicht gebragt werdt, dat het swaarste einde om laag getrokken zijnde, het bovenste dunder deel, uit of door de touwen aan wederzijde als uit eenen slinger, een zeer zwaaren steen ter wederzijde uitschoot*, VIII. Boek, bl. 158. Doch verstaanbaarder is het geen SCHOTANUS 'er van zegt, in het vijfde boek zijner *Friesche Historie*, bladz. 60. *Dit waren balken* (zegt hij) *in de aarde gezet, of op een base staande, aan de-*

wel-

welken boven dwarse balken in 't evenwicht opgehangen waren, 't eene einde door de ligtheid losgelaten naar boven springende; en het ander door deszelfs zwaarte ter nedergaande Met het hooger einde werden de steenen opgeheeven en uitgeworpen; als men door middel van een windäs, in een behendige snelheid, het zwaarder eind optrok; de steenen werden in een lederen buis, scheede of sak gedaan, zijnde voor het gat van de sak een klink gestoeken, om te verhinderen, dat 'er den steen niet voor den tijd, of voor dat die de behoorlijke hoogte had, uitvloog. De schutmeester moest kundig en vaardig zijn, om zo spoedig als het windäs getrokken werd, ook de klink te trekken, op dat de steen, behoorlijk geslingerd, zijne werking deed. VAN LEEUWEN en OUDENHOVEN zijn van gedachten, dat het geslacht van *Blijenburg* zijnen naam hiervan ontleend heeft.

BLEIJENBURG, een Slot en Heerlijkheid, niet verre van *Gennip*, dat door verscheidene belegeringen, nu eens door de *Gelderschen*, dan weder door de *Spaanschen*, vermaard geworden is. Eenige bijzonderheden daarvan zijn te vinden bij SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenissen*, p. 63 en 547. enz.

BLEIENBURG, (Mr. *Adriaan*) Heer *Adriaanszoon*, Heer van *Schobbelands-Ambacht*, Schout der Stad *Dordrecht*, wordt, door BALEN, in zijne *Beschrijving*, onder de geleerde Mannen van *Dordrecht* genoemd, en voorgesteld als een vermaard Dichter en Rechtsgeleerde. Hij overleed, volgens aanwijzing, op bl. 208, in het jaar 1599. In het jaar 1572 was hij, wegens zijne geboortestad, tegenwoordig op de eerste vergaderinge der Staaten, aldaar gehouden, en verdient dus den naam van een voorstander der Nederlandsche Vrijheid geweest te zijn.

Zie BALEN, bl. 124.

BLEIENBURG, (Mr. *Damas à*) die het ampt van Waardijn der Graaflijke Munte te *Dordrecht* bekleede, was, volgens gemelden Schrijver, mede een goed Dichter, zo als hij hem ook (bl. 22.) onder de Geleerden van die Stad opnoemt.

BLEIENBURG, (Mr. *Adriaan van*) Ridder van de Orde van

St. Michiel, Heer van *Naaldwijk*, Schout van *Dordrecht*, en Waardijn der Graaflijke Munte aldaar. Welke beroemde mannen dit geslachte, ten nutte van het Vaderland, meer voortgebragt heeft, is te zien op de Tafel daar van, bij BALEN, p. 989-995.

BLEIJENBURG, (*Adriaan van*) Zoon van den laatstgenoemden Heer ADRIAAN, strekt ten bewijze van 't geene wij zo even gezegd hebben. In het jaar 1572 was hij Oud-Schepen der Stad *Dordrecht*. Toen in dat jaar de grondslag der Nederlandsche Vrijheid, met het inneemen van den *Briel*, gelegd was, kwamen de *Watergeuzen* zeer onverwacht, met eenige Schepen, te *Papendrecht*, voor *Dordrecht*, ten anker, voorgeevende de *Spanjaarden* uit *Rotterdam* te zullen jaagen; doch zij waren reeds met eenige *Dortenaars* in onderhandeling, hebbende met dezelven 's nachts buiten de Stad raadslaag gehouden. De vermaarde JACOB MUIS VAN HOLIJ, een der jongste Raadsheeren, stond aan de poort op schildwacht, toen de brief van Prins WILLEM DEN EERSTEN, aan de Magistraat van *Dordrecht*, uit *Dillenburg* geschreven, aldaar gebragt werd; in welken brief zij bedankt werden, wegens hunne genegenheid voor de goede zaak, hem bij Missive bekend gemaakt, met belofte van 's Prinsen kant, zig ter haarer hulpe te zullen spoeden. Die brief in den raad gebragt zijnde, stonden de Burgemeesters, van dat alles onkundig, ten uitersten verbaasd, en deeden den Oudraad vergaderen. Bovengemelde Heer ADRIAAN deed die verbaasdheid verdwijnen, met opentlijk te verklaaren, dat hij het was, die aan den Prins geschreven had, haalende tevens de Copie des briefs voor den dag. Ligtlijk vermoedt men, hoe zijn Vader daarover ontzet was, schoon die mede de zijde der Hervormden toegedaan was, en daarom het ampt van Schout afgestaan had. Voor 't oog, echter, scheen hij nog Katholijk te zijn, hoewel de Zoon, die *Geneve* bezogt had, 'er openlijker voor bekend was. Na gedaane bekentenis, trad hij behendig ten Raadhuize af, wordende door MUIS VAN HOLIJ gevolgd. Beiden deeden zig aan boord der Schepenen zetten, vertrouwende op den bijstand der Burgerije. Weder van boord gekomen zijnde, had één van hun moeds genoeg om in de Raadkamer te treeden, en te begeeren dat de Watergeuzen binnen

aen gelaaten zouden worden. De toenmalige Schout DRENKWAART, gevraagd hebbende, *wie hem zo ſtout maakte*, *om zonder verlof binnen te komen?* ontving tot antwoord: *Ik mij zelve*, *en die daar buiten ſtaan.* De Heeren, de menigte ziende, hielden zig ſtil. Intusſchen naderden de Watergeuzen, op welke de Schout beval vuur te geeven: waarop één der Schutters hem toebeet: *Zo gij naar buiten vuur geeft*, *zullen wij het naar binnen doen.* Staande die verwarring voer Heer CORNELIS VAN BEVEREN, met de Dekens der Gilden, naar boord, en trad met BARTEL ENTES in verdrag. Na het vervaardigen van eenige artikelen, gaf de Stad zig aan ORANJE over, en verklaarde ALBA voor vijand; waartoe BLEIJENBURG den grond gelegd had.

Zie bij BALEN, *Beſchrijving van Dordrecht*, bl. 124. 's mans afbeeldzel.

BLEIJENSTEIN, of *Boleijenſtein*, een Dorp in het landſchap van *Drenthe*, waarvan de Predikant onder de Klasſis van *Westerveld* behoort.

Zie PICART, *Antiq.* bl. 289.

BLEIJSWIJK, een *Hollandsch* Dorp en Heerlijkheid, onder *Schieland.* In eenen giftbrief van Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, van 1281, draagt het den naam van *Bleeswijk.* Thans is het bekend als een der voornaamſte Hooge Heerlijkheden van *Schieland*; zijnde voorzien van een groot Ambacht; het grenst ten Noorden aan *Moerkapel*, ten Oosten aan de *Rotte*, ten Zuiden aan den *Bergſenhoek*, en ten Westen aan de landſcheiding tusſchen *Delft* en *Schieland.* De grootte des lands beſlaat 2310 Morgens en 200 roeden; waarvan 453½ Morgens voor verveend aangetekend ſtaan, welk getal jaarlijks grooter wordt. Men telt in dit Ambacht meer dan vier honderd dertig huizen. Het Dorp, dat vrij aanzienlijk en wel betimmerd is, ligt twee uuren van *Rotterdam.* Men ziet aldaar een deftig gebouwde Gereformeerde en nette Remonſtrantſche Kerk. *Bleiswijk* behoorde weleer aan de oude Heeren van *Bulgerſtein* en *Wena.* De Stad *Rotterdam* kocht het van den Heere VAN BRONKHORST, van wien op 't Jaar 1633

gewag gemaakt wordt. EPISCOPIUS en SLATIUS hebben zig aldaar beroemd gemaakt.

Zie *Staat van Holland.*

BLEISWIJK. *Delft* heeft verscheiden aanzienlijke mannen van dien naam ten voorschijn gebragt. De eerste, dien wij, onder de Geleerden, gemeld vinden, is Heer CLAAS VAN BLEISWIJK, de vierde in orde, onder de eerste Kanunniken van het Kapittel van *St. Pancras*, of de *Hooglandsche Kerk* te *Leiden*, aldaar ingesteld in het jaar 1366. Uit een oud Register, welk in die Kerk bewaard word, blijkt dat deeze te *Delft* geboren was, en tevens dat zijne voorouders aldaar het eergestoelte bekleed hadden; als ook, dat hij den tijtel van Doctor in de geestelijke rechten verkreeg, en tot de oprichting van het gezegde Kapittel veel toegebragt had; als mede, dat door hem het leven van *St. Pancras* beschreeven is.

BLEIJSWIJK, (Mr. *Jan van*) Priester, wordt mede onder de geleerde *Delvenaars* genoemd, en heeft zig kenbaar gemaakt, met het schrijven van een boeksken, over *de kleinachting van tijdelijke Rijkdom.* Hij was bij zijne tijdgenooten bekend als een oprecht, vroom, eerlijk en godvruchtig man, trachtende boven alles zijn leven met zijne leer te doen overeenstemmen. BLEISWIJK, in zijne *Beschrijving van Delft*, zegt bl. 772. dat zijn afbeeldzel, met zijn boekje in de hand, en de spreek *Leer Sterven* daaronder, nog in wezen is. In zijne jeugd had hij *Spanje* en *Frankrijk* gezien, en kwam in 1507, oud zijnde vier-en-twintig jaaren, van daar te rug. Hij overleed den 25sten Augustus 1565, juist op dien dag, dat te *Delft* de befaamde Beeldstorming geschiedde. Zie verder de gemelde *Beschrijving* op de aangewezene plaatze.

BLEIJSWIJK, (*Jacob Jacobsz. van*) vindt men op de lijsten van Schout en Schepen der Stad *Delft*, Ao. 1388 vermeld. JACOB JACOBSE VAN BLEISWIJK, 1403. KLAAS JACOBSE, 1444. JACOB, 1445, 1447, 1448, 1449, 1450 en 1451, als Thesaurier. JACOB GERRITSZ, 1452, 1453, 1454, 1455, 1458 en 1460, Schepen;

pen; 1462, 1463, 1464, 1465, 1467, 1469 en 1470, Thesaurier; 1471, 1476, 1477 en 1478, Burgemeester. JAN, 1452 en 1460, Thesaurier. JACOB JACOBSZ, 1459 Burgemeester. DIRK DIRKSZ, 1466 en 1467. DIRK JACOBSZ, 1470 Thesaurier; 1471 Schepen. JAN SPLINTER VAN BLEISWIJK JACOBSZ, 1474. JACOB, 1492 Thesaurier; 1498, 1499, 1500, 1504, 1505, 1507, 1509 en 1511 Schepen. ADRIAAN DIRKSZ FIJK VAN BLEISWIJK, 1603 Schepen. DIRK EVERTSZ VAN BLEISWIJK, 1614 Schepen, 1615, 1616, 1617, 1627 en 1628 Burgemeester. DIRK ADRIAANSZ, 1619 en 1621 Schepen; 1623 en 1624 Burgemeester. EVERT ADRIAANSZ, 1633, 1635, 1636, 1637 en 1638 Schepen; 1642, 1643, 1649, 1650 en 1651 Burgemeester. EWOUD EVERTSZ, 1639 Burgemeester. EVERT EVERTSZ, 1641 Thesaurier. EVERT DIRKSZ, 1646, 1647, 1648 en 1652 Schepen; 1657, 1658 en 1660 Burgemeester. JAN CORNELISZ, 1651, 1653 en 1654 Schepen; 1655 en 1656 Burgemeester; 1661 Thesaurier, en 1664, 1665, 1666 en 1667 Burgemeester; 1670 Thesaurier. Mr. HENDRIK EWOUDS, 1669 en 1672 Schepen; 1684, 1685, 1689, 1695, 1698 en 1699 Burgemeester. Mr. DIRK EWOUDSZ, 1673 Schepen, en 1675 Burgemeester. Mr. HUGO FRANSZ, 1675 en 1682 Schepen. Mr. FRANCO EVERTSZ, 1683, 1684, 1685 en 1687 Schepen; 1703, 1704, 1707, 1708, 1711 en 1712 Burgemeester. Mr. EWOUT EVERTSZ, 1684 en 1685 Schepen; 1703, 1704, 1705, 1710, 1713, 1714, 1717 en 1718 Burgemeester. REIJER JANSZ, 1690 Schepen; 1691 Thesaurier; 1705 en 1706 Burgemeester. FRANÇOIS WILLEM, 1699, 1701, 1702, 1703, 1704 en 1705 Schepen; 1721 en 1722 Burgemeester. LAURENS ABRAHAMSZ, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710 en 1711 Schepen. Dr. ABRAHAM CORNELISZ, 1723, 1724 en 1728 Schepen. Mr. MAARTEN FRANKENSZ, 1725, 1726 en 1728 Schepen. Zedert dien tijd tot heden toe hebben de afstammelingen van dit geslacht, binnen *Delft*, deeze en andere aanzienlijke ampten bekleed; en niet alleenlijk aldaar, maar den naam van BLEIJSWIJK, of BLEISWEIJK, vindt men ook onder de Gecommitteerden in de vergaderingen der Staaten Generaal, onder die van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze* en in *Zeeland*; in de Generaliteits Rekenkamer; onder de Gecommit-

reerden in de Staaten van Holland en West-Friesland; onder de Bewindhebberen der O. I. Maatschappij, en in andere Steden. Nog tegenwoordig bekleed, federt het jaar 1777, de Heer en Mr. PIETER VAN BLEIJSWIJK, den gewigtigen post van Raadpensionaris van *Holland*.

BLEIJSWIJK, (*Dirk* of *Theodoor van*) *Evertsz.*, boven mede genoemd, beving de lust, om, zo als door zijn Ed. zelven, in de Voorrede, gezegd word, de beschrijving zijner geboortestad te ondernemen; om reden dat hem daartoe meer gelegenheid openstond, dan wel aan anderen; aangezien hij meester was van de voorrechten, keuren, inzettingen, oude gedenkstukken, hem van zijne voorouderen toegekomen. Als men de optelling van de hier bovenstaanden nagaat, wordt de waarheid daarvan ten volle zeker: als ook om dat, door verscheidene eerampten, door hem bekleed, hem de toegang tot de Stads Archiven vrij stond. Zij, die bezitters van onze Stads beschrijvingen zijn, weeten hoe wel uitgewerkt en nuttig die van zijn Ed. is. In twee deelen, in 4to. versierd met fraaije prentverbeeldingen, is dezelve in het jaar 1667 uitgegeeven. Het afbeeldzel van deezen Heer VAN BLEIJSWIJK, dat men voor sommige afdrukken vindt, is in zwarte kunst. Uit het omschrift daarvan blijkt dat zijn Ed. overleed in 1671, in den ouderdom van dertig jaaren.

Na dit werk kwam, in het jaar 1729, eene tweede beschrijving van *Delft*, in folio, met plaaten, ten voorschijn, bijeengebragt door verscheidene liefhebbers en kenners der Nederlandsche Oudheden. De schaarsheid van de eerstgenoemde, zeggen de zamenstellers van deeze, één der redenen te zijn, die hun daartoe aangespoord hebben. Ook zeggen zij, het voetspoor van den Heer VAN BLEIJSWIJK gevolgd te hebben, en dat zij hunne nadere ontdekkingen op de behoorlijke plaatsen hebben ingevoegd. Schoon men nu in deeze veele zaaken vindt, die men in de eerste te vergeefs zoeken zou, blijft, echter, bij de boekbeminnaars die van BLEIJSWIJK het meeste geacht, en de hoogste in prijs.

BLESDIJK. Eén der twintig Dorpen van de Grietenij *Stellingwerf Westeinde*, onder het kwartier van *Zevenwolden*, draagende

de den naam naar een Riviertje, de *Blesse* geheten, waardoor dit van het Dorp *Pepergaa* gescheiden wordt. Beide Dorpen worden bediend door éénen Predikant, behoorende onder de Klassis van *Zevenwolden*.

Bleskengraaf, ook wel *Bleskijns* en *Blaskensgraave* genaamd, is eene Ambachtsheerlijkheid en Dorp in de *Alblasserwaard*, ten Noorden van *Streefkerk*, ten Zuiden van *Wijngaarden*, ten Oosten paalende aan *Brandwijk*, *Gijbeland* en *Hofwegen*, en ten Westen aan *Alblas*. Het wordt begroot op 968 morgens, en het getal der huizen op honderd en twee en één Koornmolen. Dit Dorp is zeer aangenaam en wel bebouwd; doch de Kerk is een oud gebouw, met een muur van 't Kerkhof omgeeven; de kerktoren is gedekt met een vierkanten spits. De Ambachtsheerlijkheid behoort aan de Vrouwe van *Brantwijk* en *Gijbeland*, zijnde johanna everwijn, weduwe wijlen den Wel Ed. Gestr. Heer en Mr. adriaan stoop, in leven Burgemeester en Oud Raad der Stad *Dordrecht*. De Predikant van dit Dorp behoort onder de Klassis van *Dordrecht*.

Blessio, (*H.*) een vermaard Schilder van *Antwerpen*, wiens leven en afbeeldzel men vinden kan in het Schilderboek van de bie.

Blessius, (*H.*) een vermaard Theologant onder de Roomschgezinden, in leven Pastoor te *Noordwijk*; hij overleed te *Amsteldam* 1673.

Zie *Oudheden van Rhijnland*.

Blessum, een der twaalf Dorpen in de Grieteníj *Menaldumadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*, gelegen in een schoone en vruchtbaare Landstreek. In dit Dorp ligt het adelijke huis *Winsema*. De Predikant, die ook *Boxum* bedient, behoort onder de Klassis van *Leeuwaarden*.

Zie winsemius en schotanus.

Blikkenburg, ook wel *Blijkenburg* genaamd, is een Ridderhof-

hofftad in het Overkwartier van het *Sticht van Utrecht*. Voorheen behoorde dezelve aan een jonger tak van de Heeren van ZUILEN VAN NIJEVELD, die zig daar naar ZUILEN BLIKKENBURG deeden noemen. De ftichtingstijd van deeze Ridderhofftad is geheel onzeker. Op eenigen afftand van het huis te *Zeist*, ziet men van hetzelve nog eenige overblijfzelen, naamlijk een zwaare vierkante poort, met een rond koepeltorentje. Op de plaats van het huis ftaat thans een Boerewooning. Het is een leen van *Utrecht*.

BLINKTLIET, een Dorp onder het Ruwaardfchap van *Putten*, in *Holland*; zie ZUIDLAND.

BLIRICK, of *Blerick*, een *Geldersch* Dorp, onder het Kwartier van *Roermond*, in 't Drostampt van *Kesfel*. Toen, in het jaar 1574, gantsch *Gelderland*, met het Graaffchap *Zutphen*, gefchat was jaarlijks op 75000 guldens, droeg het Kwartier van *Roermondt* daarin 14074 gl., *Kesfel* 3433 gl. 10 ft. en 7 penn. en dit Dorp 228 gl. 16 ft. 4½ penn.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Kronijk*, I. Deel, fol. 81.

BLITTERSWIJK, ligt in dezelve ftreek van *Blerick*. In de bovengemelde fchatting droeg dit 196 gl. en 8 ft.

Ibidem.

BLOEDRAAD; (*Spaanfche*) zie RAAD VAN BEROERTE.

BLOEMAART, (*Abraham*) werd, 1564, binnen *Gorkom* geboren. Zijn Vader begaf zig van de eene plaats naar de andere, en zette zig eindelijk te *Amfteldam* neder, alwaar hij als Stads Bouwmeefter aangefteld werd. ABRAHAM van *Parijs* te rug gekeerd zijnde, onthield 'er zig mede tot na den dood van gemelden zijnen Vader; begeevende hij zig toen naar *Utrecht*. Men behoeft niet te zeggen, hoe groot een meefter hij in de fchilderkunst was: zijne ftukken zijn ten bewijze daarvan nog overig. Zijn boek over de Tekenkunst is nog in achting. 's Mans afbeeldzel gaat op onderfcheidene wijzen in prent uit. Over zijne meefters, en den tijd van zijnen dood, is bij VERMANDER en DE BIE veel verfchil.

Hij liet na drie Zoonen: HENDRIK, ADRIAAN en KORNELIS, die alle drie met roem de kunst geoefend hebben.

BLOEMEN; zie TULPHANDEL.

BLOEMENDAAL, is reeds door ons beschreven op het Art. AALBRECHTSBERG; zie II. Deel.

BLOEMENDAAL, (*J. van*) ook wel BLOMMENDAAL of BLUMENTHAL genaamd, was, volgens TE WATER, Raad van het *Gulikſche*, en Amptman te *Wasſenberg*. In 1558 is hij getrouwd met ELISABETH VAN GRUITHUIZEN, en zou mede tot de zaamverbondene Edelen behoord hebben.

BLOEMENSTEIN, weleer een Slot aan de Rivier *de Lek*, behoorende onder het Graafſchap *Kuilemburg*, en daarna, door koop, een eigendom geworden van de Stad *Nijmeegen*. In het jaar 1390 overweldigde OTTO VAN ARKEL *de Twaalfde* dit Slot, en ſloopte het tot den grond toe; waarna het nooit weder opgebouwd is. KEMP, in zijne *Beſchrijving der Heeren* VAN ARKEL, en VOSSIUS in zijne *Jaarboeken*, noemen eenigen van het geſlacht van BLOEMENSTEIN. Bij den laatſten vindt men, dat Heer JAN VAN BLOEMENSTEIN de *Kabbeljaauwſche* partij was toegedaan, en dat hij, door Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN, in 1358, als Baljuw van *Kennemerland*, van dat ampt ontzet, en REINOUD VAN BREDERODE in zijne plaats aangeſteld werd.

BLOEMHOF, een Mannenklooster in *Groningerland*, ook wel *Wittewierum* genaamd, dat, geduurende de tijden der Beeldſtorming, onder den voet geſmeten werd.

BLOEMKAMP, was voorheen een Abdij van de *Cisterſienzer* Orde, nabij *Bolsward*. Zij had den naam ontleend van een Bloemhof, ten Westen van de Abdij gelegen; naderhand droeg het den naam van het *Oldeklooster*, welken naam het ook behouden heeft. Deeze Abdij nam, in het jaar 1181, haaren oorſprong uit die van *Klaarkamp*. Drie broeders, TETHARDUS, HERDRADUS en SEBALDUS, ſchonken

daar

daar aan alle hunne roerende en onroerende goederen, en begaven zig onder de Kloostertucht. Bisschop BALDUINUS DE TWEEDE gaf vrijheid tot de oprichting daarvan, en in 1192 werd TETHARDUS als de eerste Abt aangesteld. Het bleef in stand tot het jaar 1572, in welk jaar het, door JORIS SCHENK, belegerd, en door DIRK VAN BRONKHORST ingenomen, geplonderd en onder den voet gesmeeten werd. Volgens WINSEMIUS was dit het sierlijkste en voortreffelijkste gestigt van geheel *Friesland*, zo aan inkomsten als anderzins. Toen, in het jaar 1537, zegt hij, de *Makkammerzijl* vermaakt en vastgemaakt werd, werd 'er een verbaazend aantal menschen en beesten in de Abdij onderhouden.

Zie *Oudheden van Friesland.*

BLOIS, *Balois*, *Beloijs* en *Bulloijs*, is de verschillende benaaming van eene Polder en Heerlijkheid, (zonder van een Dorp voorzien te zijn) gelegen naast aan *Zonnemare* en *Bommenede*. De Baljuw en Schepenen van *Bommenede* oefenen over dezelve het hoogste rechtsgebied, schoon die Heerlijkheid, ten aanzien van het burgerlijke, haaren eigen Schout, Schepenen en Secretaris heeft, die door den Ambachtsheer van *Blois* aangesteld worden. Dit *Blois*, schoon in *Zeeland* gelegen, en onder *Schouwen* behoorende, is een Leen van *Holland*.

BLOIS, voor zo verre het van *Beverwijk* onderscheiden is, maakt een uitgestrekt Baljuwschap uit, waaronder verscheidene Dorpen behooren, waarvan de meesten bij en om de *Zaan* gelegen zijn. Onder de vroegere en Graaflijke regeering maakte dit met *Beverwijk* éene Ambachtsheerlijkheid uit, die onder den naam van *Zaanen* of *Zaanden* bekend was; doch, vermits Heer WILLEM VAN ZAANDEN mede schuldig was aan den moord van Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, in het jaar 1296, werd ook die Heerlijkheid verbeurd verklaard. Eenige jaaren later schonk WILLEM DE DERDE, bijgenaamd *de Goede*, als Graaf van *Holland* en *Henegouwen*, deeze Heerlijkheid, zo wel als het land van *Blois*, bij *Gouda*, aan zijnen jonger broeder JAN VAN BEAUMONT. De dochter van deezen trouwde met LODEWIJK VAN CHATILLON, Graaf van *Blois*, in *Frankrijk*; en door hem gelooft men dat de naam van *Zaanen* in

in die van *Blois* veranderd is. Uit het gemelde huwelijk kwamen voort drie Zoonen: LODEWIJK, JAN en GUIDO, wier goederen, bij versterf, van den eenen op den anderen overgaande, zijn, behalven *Blois* in *Frankrijk*, als mede de Heerlijkheden van *Gouda* en *Schoonhoven*, ook deeze Dorpen aan de *Zaan* in *Noord-Holland* te beurt gevallen; de Stad *Tioolen* aan *Beaumont* in *Henegouwen*. Dan de jongste, GUIDO, met alle die bezittingen, nog in schulden stekende, was hij (1391) verpligt, zijn Graafschap *Blois* in *Frankrijk* te verkoopen, aan LODEWIJK, Hertog van *Orleans*; waar na hij den naam van *Blois* op deeze in *Holland* gelegene goederen overbragt. Hij, in 1397, zonder kinderen stervende, keerden alle die goederen, met behoud van den naam van *Blois*, weder tot de Graaflijkheid van *Holland*, die daarover bijzondere Baljuwen aanstelde.

A. MIRÆUS beschrijft het geslacht der Graaven VAN BLOIS aldus:

Burchert van Avenes, Zoon van Heer *Jacob* en van *Amelina de Guize*, heeft bij

Margretha, Gravinne van *Vlaanderen* en *Henegouwen*, gewonnen;

Jan en *Boudewijn van Avenes*. *Boudewijn*, Heer van *Beaumont* in *Henegouwen*, bij *Felicitas de Coucij*, gewonnen één Zoon,

Jan, en éénе Dochter *Beatrix*, die Moeder was van Keizer *Hendrik den Zevenden*; *Jan* heeft bij *Agnes van Valence* geteeld, *Jan* en *Boudewijn*, die jong gestorven zijn.

Jan van Avenes, Zoon van *Burchert* en *Margretha*, heeft bij *Aleidis*, Zuster van Graaf *Willem den Tweeden*, gewonnen

Jan, Graaf van *Henegouwen*; *Burchert*, Bisschop van *Mets*; *Jan*, Bisschop van *Kamerijk*; en *Guido*, Bisschop van *Utrecht*; *Floris*, uit wien voortgekomen is *Machteld*, de Vrouw van *Lodewijk van Bourgondiën*.

Jan, de oudste Zoon, Graaf van *Holland* en *Henegouwen*, heeft bij *Philippa*, de Dochter van *Hendrik*, Graaf van *Luxemburg*, geteeld:

Jan, bijgenaamd *zonder genade*, die zonder kinderen gestorven is; *Willem*, Graaf van *Holland*; *Jan*, Heer van *Beaumont*;

Hen-

Hendrik, Kanonik te *Kamerijk*; *Margretha*, die met *Robbert den Tweeden*, Graaf van *Artois*, gehuwd is; *Isabella*, gehuwd in *Frankrijk*; *Aleid*, gehuwd in *Engeland*; en *Maria*, gehuwd aan *Lodewijk den Eersten*, van *Bourbon*.

Willem, Graaf van *Holland*, enz. bijgenaamd *de goede*, had in huwelijk de Zuster van Koning *Filip* van *Frankrijk*, waarbij hij verwekte

Willem den Tweeden, in 1345 doodgeslagen; *Margretha*, gehuwd met Keizer *Lodewijk*; *Johanna*, gehuwd met den Graaf van *Gulik*; *Philippa*, de Gemalin van *Eduard den Derden*; en *Elisabeth*, ongehuwd.

Jan van Henegouwen, de Broeder van *Willem den Eersten*, Heer van *Beaumont*, van het Eiland *Thoolen* in *Zeeland*, van *ter Goude* en *Schoonhove* enz. in *Holland*, had ter Vrouwe *Margretha van Soisfons*, Dochter van *Hugo*, Graaf van *Soisfons*. De erfgenaame van deeze was:

Johanna, zo als hiervoor gezegd is, gehuwd met *Lodewijk de Chastillon*, Graaf van *Blois*; van de drie Zoonen, hier vóór genoemd, overleed *Lodewijk* ongehuwd, in 1372. *Jan*, Graaf van *Blois*, had ter Vrouwe *Margretha van Gelderen*: hij overleed 1381, zonder wettige kinderen na te laaten; doch verwekte, bij *Sophia van Daalhem*, afkomstig uit den huize van *Arkel*, twee natuurlijke Zoonen, *Jan* en *Gui* of *Guido*. Uit *Jan* zijn voortgekomen de *Blois van Treslongs*, zo als hierna zal gemeld worden, en uit *Gui*, de *Blois van Haaften*.

Jan, dus zonder wettige nazaaten overleden zijnde, kwamen de goederen op den derden Zoon *Guido*, die gehuwd was met *Margretha van Naamen*; zij hadden slegts één Zoon, *Lodewijk*, die vóór zijnen Vader (1391) overleed. Zijne goederen in *Holland* geraakten (gelijk wij zeiden) weder aan de Graaflijkheid. Wanneer wij tot de beschrijving van *Schoonhoven* en *Gouda* zullen gekomen zijn, zullen wij zien, welke voorrechten die Steden van de Graaven VAN BLOIS verkreegen hebben.

Om nu tot het Baljuwschap van *Blois* weder te keeren, zo dient gezegd te worden, dat daaronder behoort *Wijk op Zee*, *Wijk aan 't Duin*, *Spaarnewoude*, *Krommenie* en *Krommeniedijk*, *Westzaan*, *Zaandam*, *de Koog*, *Zaandijk*, *Wormer-*

mer-

merveer, *Knollendam* en *Assendelft*. De hooge Vierschaar van dit Baljuwschap wordt gespannen in de *Beverwijk*, door gemelden Heer Baljuw en zeven Leenmannen, die door eenen Secretaris bediend worden.

BLOIS VAN TRESLONG. In het bovenstaande Art. hebben wij den oorsprong van dit geslacht aangeweezen; als afkomstig van JAN, Graaf van *Chatillon*, of, gelijk anderen schrijven, CHASTILLON, en SOPHIA VAN DAALEM.

BLOIS, (*Jan van*) de oudste van twee Zoonen, was Ridder. Hij voerde het wapen zijner Moeder, zijnde dat van *Daalem*, met dat van *Chastillon* in den hoek. Door zijnen Vader was hij begiftigd met *Treslong*, in *Henegouwen*, waarvan hij den naam aannam, benevens de Heerlijkheden van *Benthuizen* en *Cabau*, in *Holland*, het land van *Stein*, met veele Tienden in het land van *Thoolen*, in *Zeeland*, hoog en laag *Vossemeer*, en eenige Tienden in het land van van *Haastrecht*. In het jaar 1396, trok hij, met Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, tegen de *Friezen*; ook was hij Raad aan 't Hof in 's *Hage*. Zijne Vrouw was MARIA VAN HEEMSTEDE, waarbij hij verwekte zes Zoonen en drie Dochters. Zijn wapenschild bestond uit de agt volgende kwartieren: *Chastillon*, *Daalhem*, *Henegouwen*, *Braakel*, *Heemstede*, *Polanen van der Lek*, *Duivenvoorden* en *Brederode*.

I. ADRIAAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, had van zijnen Vader de Heerlijkheden *Treslong*, *Vossemeer* en veele Tienden in 't land van *Thoolen*. Van deezen zijn afkomstig de TRESLONGS, in *Henegouwen*. In 1418 trouwde hij ISABELLA DE HENIN, Dochter van BOSSU, of BOSSUT, nalaatende twee Zoonen: A. LODEWIJK VAN BLOIS, Ridder, Heer van *Treslong*, *Vosmeer*, enz. wiens Vrouw was JOHANNA VAN LIGNE, waarbij hij verwekte LODEWIJK VAN BLOIS, Heer van *Treslong*, gehuwd aan CHARLOTTA DE HUMIERES; hij liet na: a. LODEWIJK; zie van deezen VALERIUS en FOPPENS; b. BOUDEWIJN; c. JAN; die de een na den anderen Heeren van *Treslong* geweest, doch zonder kinderen overleeden zijn; d. LODEWIJK, Ridder, Generaal van 't geschut van 's Konings leger, voor *Buuren* en *Schoonhoven*, Ao. 1575; deeze was gehuwd aan ANTONETTA VAN MERODE, en stierf mede zonder Kinderen; e. LOUISA,

Erfdochter van *Treslong*, was de Vrouw van LODEWIJK VAN MERODE, en liet na PHILIP VAN MERODE, Heer van *Treslong*, enz. zijn Vrouw was URSEL SCHEFFERE VAN MERODE, waarbij hij verwekte PHILIP HERMAN VAN MERODE, die, in 1628, de eerste Marquis van *Treslong* werd; in 1617 was hij getrouwd met ALBERTINA ALEXANDRIA VAN ARENBERG, Dochter van den Graave van dien naam, en Prins van *Rebeque*, enz. Uit dit huwelijk kwam voort ALBERT VAN MERODE, Marquis van *Treslong*; zijne Vrouw was MARIA, Baronesse van *Raij*, enz.; f. JOHANNA VAN BLOIS VAN TRESLONG, had eerst ten Man PHILIP VAN LANIJ, Heer van *Beauvois*, Gouverneur van *Middelburg*, en 1573 Admiraal van *Zeeland*, ten dienste van den Koning, in welk jaar hij overleed. JOHANNA hertrouwde daarna met PHILIP VAN CROIJ, Hertog van *Aarschot*, en overleed 1605. B. GERRARD, de tweede Zoon van ADRIAAN, was Heer van *Jarnignies* in *Henegouwen*; zijne Vrouw was MARGRETA VAN HENIN, Dochter van *Boudewijn*.

II. GUI VAN BLOIS VAN TRESLONG, stierf zonder kinderen.

B. III. LODEWIJK VAN BLOIS VAN TRESLONG, volgt

IV. GERRIT VAN BLOIS VAN TRESLONG, zonder kinderen.

V. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Heer van het Land van *Stein*, Kanunnik en Thesaurier van 't *Oude Munster* te *Utrecht*.

VI. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, had ter Vrouwe MARIA VAN NIEUVLIET; hij overleed 1439, nalaatende JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, die trouwde CATHARINA VAN OPPENDORP, tot *Leuven*, waarbij hij naliet JAN, die zonder nazaat, in 1506, overleed.

1. JOHANNA VAN BLOIS VAN TRESLONG, eerst gehuwd met Heer JAN VAN FAUTIGNIJ, en daarna met JAN VAN NOORDWIJK. Zij overleed zonder kinderen, in 1470.

2. MARIA VAN BLOIS VAN TRESLONG, trouwde Heer JAN VAN CRUININGEN, en liet na twee Zoonen en drie Dochters.

3. ELISABETH VAN BLOIS VAN TRESLONG, was Religieuse tot *Wijk*.

B. LODEWIJK VAN BLOIS VAN TRESLONG, de derde Zoon van JAN en MARIA VAN HEEMSTEDE, was Raadsheer in den Hove van *Holland*, in 1448. Hij storf 1470, en had ter Vrouwe MARIA VAN HAEMSTEDE, Dochter van Ridder RAES VAN HAEMSTEDE, waarbij hij verwekte de elf volgende kinderen.

a. *Jan van Blois van Treslong*, die volgt.

b. *Raes van Blois van Treslong*, volgt na hem.

Joris van Blois van Treslong, stierf zonder kinderen.

Willem van Blois van Treslong, voor zijnen vader zonder kinderen overleden.

Adriaan van Blois van Treslong, mede zonder kinderen.

Jan Blois van Treslong, Priester in de Abdije van *Egmont*.

Cornelis Blois van Treslong, diende als Kapitein onder Jonker FRANS VAN BREDERODE, en sneuvelde voor *Gouda*, Ao. 1489, zonder kinderen.

Maria van Blois van Treslong, was Nonne te *Rhijnsburg*.

Johanna van Blois van Treslong, Nonne te *ter Lee*, of *Leeuwenhorst*.

Margretha van Blois van Treslong, was Nonne te *Gouda*.

CATHARINA VAN BLOIS VAN TRESLONG, trouwde met NICOLAAS RUIGROK, bezitter van het huis *van de Werve* tot *Rijswijk*, Raad in den Hove van *Holland*, liet na zeven kinderen.

a. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, was Heer van *Cabau*, had ter Vrouwe SOPHIA VAN DER BOUCHORST. Zijne Heerlijkheid schijnt bij zijn leven verkocht of veraliëneerd te zijn. Hunne kinderen waren:

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, die volgen zal.

LODEWIJK VAN BLOIS VAN TRESLONG, Raadsheer in *'s Hage*, en Schout van de *Beverwijk*. Zijne Vrouw was *N. N.* en daarbij verwekte hij JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, gehuwd met *N. N.* en won daarbij één Dochter, STEPHANIA, die ten Man had ALB. VAN BRANDENBURG. 2. *Wilhelmina van Blois*, Nonne te *Noortwijk*, 3. *Anna van Blois*, Nonne te *Kronenburg*. 4. *Maria van Blois*, En 5. *Margretha van Blois*, die beiden mistrouwd zijn.

Adriaan van Blois van Treslong.

Melchior van Blois van Treslong.

Balthazar van Blois van Treslong, en

Cornelis van Blois van Treslong, allen zonder kinderen.

c. JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, was, in het jaar 1527, Schout van *Haarlem*; en 1529 Baljuw van *Kennemerland*; hij had ter Vrouwe CATHARINA VAN WIJNGAARDEN, en won bij haar vier Zoonen en twee Dochters.

Jan van Blois van Treslong werd, in de *Spaansche* beroerten, (1568) te *Brussel*, zonder kinderen na te laaten, onthalsd; men zie zijne Sententie van *Alba*, bij MARCUS, bl. 73.

YSBRAND VAN BLOIS VAN TRESLONG, trouwde *N. N.* en won daarbij drie Zoonen: 1. *Jasper*, 2. *N. N.*, 3. *N. N.*

ABRAHAM VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kapitein en Gouverneur van het Fort *St. Andries*, in de *Bommelerwaard*, trouwde ten tweedemaale met JOHANNA VAN BREMPT, waarbij hij veele kinderen verwekte, als: *Ysbrand*, *Cornelis* en *N. Jan*, *Catharina*, *Sophia*, *Abraham*, eene Dochter *N. Balthazar*, en eene Dochter van 't eerste bed.

Willem van Blois van Treslong, de oudste van dien naam, stierf zonder kinderen.

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, Admiraal van *Zeeland*; zie van hem in een volgend Art. hier moeten wij alleenlijk zeggen, dat hij ter Vrouwe had ADRIANE VAN EGMONT, oudste Dochter van OTTO VAN EGMONT, Heer tot *Kenenburg*, en van AGNES CROESINK, *Jacobs* Dochter, Heer van *Benthuizen*; haare vier kwartieren waren; *Egmont*, *Croesink*, *Heerman* en *Cruningen*. Zij stierf 1587 en hij 1594; hunne kinderen waren:

d. CASPAR VAN BLOIS VAN TRESLONG, die volgt.

Willem Karel van Blois van Treslong, stierf ongehuwd in *Vlaanderen*, den 24sten October 1604; *Catharina*, jonge Dochter, overleed te *Groningen* 1602.

d. CASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, geboren 1576, was Heer van *Oudendoorn* en *Petegum*, Kapitein ten dienste deezer Landen, Commandeur van *Louvestein*, trouwde eerst met LUCRETIA DE SALE, en daarna ADRIANA VAN STEENHUIZEN, gest. 1650, nalaatende van de eerste Vrouwe: e. WILLEM, die volgt; f. JAN; daarna PHILIP ROBBERT, Kapitein. *Adriana* was getrouwd met Mr. FRANÇOIS CUPIJS, Predikant te *Leiden*. Uit het tweede huwelijk, WILLEM, Major van een Regiment Voetknechten, storf 1767. CATHARINA, gehuwd met WILLEM VAN STEENHUIZEN, Kapitein; haar Nicht AGNES trouwde MAXIMILIAAN STEENHUIZEN, Broeder van WILLEM, mede Kapitein, en ADRIANA, ongehuwd gestorven.

e. WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kapitein ten dienste deezer Landen, trouwde ANNA, Hertogin van *Oesmale*, en liet

na,

na, g. JAN en OTTO, gesneuveld in den Zeeslag tegen de *Engelschen*, 1665.

g. *Jan van Blois van Treslong*, Major van de Garde, Land-Commandeur van de *Duitsche* Orde, was gehuwd met *N. van Velsen*, storf 1683 zonder kinderen.

f. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, tweede Zoon van GASPAR, trouwde MAGDALENA DONKER, uit welk huwelijk voortgekomen zijn:

g. GASPAR VAN BLOIS VAN TRESLONG, die volgt.

Anna van Blois van Treslong, gehuwd met *Pieter van Genderdeuren*; *Catharina*, gehuwd met *Carla Batokin*; en *Magdalena*, gehuwd met *Pieter van Genderdeuren*, Neef van den eerstgenoemden, en *Cornelia*, gehuwd met *Martinus*, Broeder van den gemelden *Pieter*.

g. GASPAR VAN BLOIS VAN TRESLONG, had ter Vrouwe ELISABETH, de Zuster van meergemelden PIETER en MARTINUS VAN GENDERDEUREN, en liet na: h. JAN BAPTISTA, die volgt.

Elisabeth van Blois van Treslong, die de Vrouw was van *Jeremias Hagens*; *Magdalena*, gehuwd met *Anthonij Steffens*; *Maria*; in *Antwerpen* gehuwd met *Gaspar Canjueel*.

h. JAN BAPTIST VAN BLOIS VAN TRESLONG, had ter Vrouwe JACOBA MENTON, en liet na twee Zoonen.

i. GASPAR, die volgt, en *David*, die ongehuwd overleed.

i. GASPAR VAN BLOIS VAN TRESLONG, gehuwd met LUCRETIA VAN DER HEM, had, behalven vier kinderen, die jong gestorven zijn, *Laurens*, *Agatha* en *Jan Baptista*.

b*. RAES VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, tweede Zoon van *Lodewijk* en *Maria van Haamstede*; hij liet na: k. LODEWIJK, die volgt; *Dirk*, een Kathuizer Monnik buiten *St. Geertruidenberg*; MARGRETA, getrouwd met *Jacob van Noorden*, die een Zoon en Dochter naliet; en *Agnes*, die ongehuwd overleed.

k. LODEWIJK VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, Meesterknaap van de Houtvesterij van *Holland*, Hoogheemraad van *Rhijnland* 1521, gest. 1526, had ter Vrouwe ANNA VAN ASSENDELFT, Vrouw van *Veenhuizen*, Dochter van ALBRECHT, overleeden 1580. Zij lieten na zes Zoonen.

l. *Raes van Blois van Treslong*, Heer van *Veenhuisen*, dat hij af-

afstond aan zijnen Broeder *Albrecht*; hij overleed 1578, als Kanunnik van *St. Poncras*.

2. ADRIAAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, trouwde EVA VAN DER BEETS, genaamd OPJAGER, was Baljuw van de Houtvesterij van *Brederode*, en overleed 1573, hebbende verwekt: 1. *Lodewijk*, 2. *Hugo*, 3. *Cornelis*, 4. *Beatrix*, 5. *Alijt*, 6. ANNA en 7. CHRISTINA, waarvan de twee laatsten alleen gehuwd waren: 6. met *Reinout van Ojen*, zonder kinderen, 7. met JACOB TAETS VAN AMERONGEN, waarvan twee kinderen nableeven.

3. ALBERT of ALBRECHT VAN BLOIS VAN TRESLONG, Heer van *Veenhuizen*, had in huwelijk CATHARINA VAN BERKENRODE; zij stierf en liet na eene Erfdochter van *Treslong*, die ten man had LANCELOT VAN BREDERODE, Natuurlijken Zoon van Heer REINOUT VAN BREDERODE, die in 1573, door de *Spanjaarden*, onthoofd werd, en liet kinderen na; zie BREDERODE.

4. *Joris van Blois van Treslong*, trouwde eerst *Petronella van Bloemendaal van der Goude*, en daarna *Eva van Schagen*. Hij woonde en stierf zonder kinderen te *Haarlem*.

5. *Arent van Blois van Treslong*, was Kanunnik van *St. Pancras te Leiden*, overleed 1532.

6. HUGO VAN BLOIS VAN TRESLONG, was Meesterknaap van de Houtvesterij van *Holland*, van 1555–1576; gehuwd met CATHARINA VAN MEERENSTEIN, waarbij hij verwekte:

Otto van Blois van Treslong, Kanunnik ten Dom te *Utrecht*, gest. 6 Februarij 1600.

Lodewijk van Blois van Treslong, Hofmeester van Hertog ERICH VAN BRUNSWIJK, Bannerheer van *Woerden* en *Liesvelt*; storf ongehuwd.

Hugo van Blois van Treslong, stierf in *Italiën* ongehuwd.

Albert van Blois van Treslong, sneuvelde ongetrouwd in het leger voor *Haarlem*.

Dirk van Blois van Treslong, Commandeur van 't *Duitsche* Huis te *Utrecht*, overleed 1612.

Bartholomeus van Blois van Treslong, is in 1594 te *Regensburg* tot Ridder geslagen, en stierf, 1595, als Kanunnik van Oud-Munster te *Utrecht*.

N. N. van Blois van Treslong, overleed ongehuwd.

AN-

ANNA VAN BLOIS VAN TRESLONG, gehuwd aan MICHIEL DE BOSCH, wien zij eene Dochter naliet, die de Vrouw van JAN DE WITT te *Amsteldam* was.

Maria van Blois van Treslong, Nonne te *Koningsveld*.

CATHARINA VAN BLIOS VAN TRESLONG, werd de Vrouw van AMELIS VAN ZUILEN NIJVELD, dien zij kinderen naliet.

B. LODEWIJK, waarvan wij hiervoor gewag gemaakt hebben, had, behalven zijne elf wettige kinderen, nog drie bastaart Zoonen, en éene natuurlijke Dochter. Van de Zoonen stierven 'er twee zonder kinderen, en *Cornelia* was Geestlijke Dochter buiten *Leiden*. Van den derden Zoon PIETER VAN BLOIS VAN TRESLONG, die Baljuw tot *Noordwijk* was, en ter Vrouwe had *N. N.* is nagebleeven.

1. PONTIAAN PIETERSZ. VAN TRESLONG, die gehuwd was met *N. N.*, en waarbij hij verwekte Mr. JAN VAN TRESLONG, eerst Advocaat, en daarna President van den Hoogen Raad van *Holland*; van dien bleef na *Pieter van Treslong*, die in 1626 ongehuwd gestorven is. 2. *Theodora Pieters van Treslong*, overleed zonder kinderen. 3. MARIA PIETERS VAN TRESLONG, gehuwd aan DIRK JACOBSZ VAN LEEUWEN, waarvan verscheidene aanzienlijke mannen nagebleeven zijn.

BLOIS VAN HAAFTEN, afkomstig van GUI VAN BLOIS en SOPHIA VAN DAALHEM. Deeze, die door zijnen Vader met *Haaften* begiftigd was, had ter Vrouwe CLARA VAN BOTLAND. De kinderen, van hem nagebleeven, en die bekend zijn, waren:

OTTO VAN BLOIS, Heer van *Haaften*, wiens Vrouw was *N.* VAN BELAAR, en hunne kinderen: JAN VAN BLOIS, de eerste Heer van *Haaften*, wiens Vrouw JOSIJNE VAN HABANT hem baarde WALRAVEN VAN BLOIS, Heer van *Haaften* en *Loevestein*, die, in 1437, trouwde met MARGRETHA VAN VARICK, Vrouwe van *Herwijnen*, waarbij hij verwekte één Zoon en drie Dochters, als 1. JAN DE TWEEDE, HENDRIKJE, de Vrouw van HENDRIK RABOT, en ELISABETH, de Vrouw, 1. van JAN VAN BROEKHUIZEN, 2. van GERRIT VAN FLODORP, 3. van WILLEM VAN ASEWIJN; en BEATRIX, de Vrouw van JAN VAN ROSSUM. JAN DE TWEEDE, van *Blois van Haaften* en *Herwijnen*, had ter Vrouwe DIRKJE VAN LIER VAN ILMSBERG; hunne kinderen waren:

1. WALRAVE VAN BLOIS VAN HAAFTEN, 2. DIRKJE VAN BLOIS VAN HAAFTEN, die gehuwd was met Jonker FLORIS VAN BREDERODE, die kinderen nalieten.

WALRAVE VAN BLOIS VAN HAAFTEN, *Hellewijnen* en *Herrewijnen*, was eerst gehuwd met JOANNA VAN ZEVENHUIZEN, en daarna met GRADA VAN HONSELAAR; bij de eerste verwekte hij WALBURG, gehuwd met JASPER VAN WIJSE tot *Vechtelt*, en bij de tweede:

JOHAN VAN BLOIS VAN HAAFTEN, enz. die trouwde met ANNA SPANGEN, en verwekte daar bij:

WALRAVEN VAN BLOIS VAN HAAFTEN, Heer van *Haaften*, enz. zijne Vrouw was PHILIBERTA VAN IMMERSEEL; en *N.* VAN HAAFTEN, gehuwd aan DIRK DE BIE.

BLOIS, (*Maximiliaan van*) te *Brussel* 1578 onthoofd; zie COK VAN NEERIJNEN.

BLOIS, (*Willem van Blois van Treslong*) Admiraal van *Zeeland*, in het Geslachtregister reeds vermeld, vordert, om zijne diensten, den Vaderlande beweezen, eene uitvoerige levensschets, die men te wachten heeft op 't Art. TRESLONG, (*Willem van Blois van*) onder welke benaaming van TRESLONG, in meest alle geschiedboeken van dien tijd, van hem gewag gemaakt wordt

BLOK, (*Benjamin*) een vermaard Kunstschilder, van wiens bedrijven men bij HOUBRAKEN bericht kan vinden, II. Deel.

BLOK, (*Jacob Rengers*) gesteld onder de vermaarde Schilders van *Gouda*.

BLOK, (*Simon*) een dappere *Zeeuw*, die, na meermaalen zijn leven voor het Vaderland gewaagd te hebben, eindelijk, als Kapitein onder 't Esquader van den Luitenant-Admiraal KORNELIS EVERTSEN, in den bloedigen Zeeslag, Ao. 1666, tegen de *Engelschen*, op het bed van eer gestorven is.

Zie BRANDT, *Leven van de Ruiter*, bl. 475 en 496. ANTONIDES, *Gedichten*, bl. 235.

BLOKHOVEN, (*Gijsbert van*) gebooren te *Utrecht*, werd daarna Monnik te *Keulen*. Hij heeft een verdediging nagelaten, voor

PIE-

PIETER VAN LEIDEN, gezegd BLOMMEVENNA; dezelve werd te *Keulen* gedrukt, 1538.

BLOKHOVEN, weleer een Ridderhofftad in 't *Sticht*, waarvan niets meer overig is, dan een Landhoeve, liggende over *Hanswijk*.

BLOKHUIS, betekent, wanneer men het op eenige oude kaarten vindt aangeweezen, een Sterkte van hout of fteen gebouwd. In 't jaar na het beleg van 1650 bouwden die van *Amfteldam*, zo als bekend is, 'er twee aan den *Amftel*; doch om dat zij den ftroom te veel verhinderden, werden ze weder afgebroken. Meer anderen vindt men op deeze en geene kaarten aangeweezen, en bijzonderlijk op die van *Friesland* en *Groningen*. In *Staats Braband* nabij de *Peel*, vindt men een oud Slot van de Heeren VAN LISSEL, dat voorheen mede den naam van *Blokhuis* had.

BLOKKER, (*Oester-* en *Wester-*) twee Dorpen in *Noord-Holland*, lastende onder *Hoorn*, liggende in de *Streek*; zij worden beiden door éénen Predikant bediend.

BLOKLAND, of *Bloklandfche Polder*, wordt door de *Kromme Mijdrecht* gefcheiden, ten Oosten van *Mijdrecht*, en ten Noorden door den *Drecht*, van de overige Proostdijlanden; paalende ten Zuiden en Westen aan het *Hollandsch* gebied.

BLOKLAND, (*De Heerlijkheid van*) in 't Land van *Montfoort*, onder het *Sticht*, beftaat in een ftreek lands, die zig van den *Williskopperdijk*, bijna twee uuren gaans, uitftrekt. Aan den *Bloklandfchen Dijk* legt een Buurt, die ook *Blokland* genaamd wordt.

BLOKLAND. Een Dorp van dien naam vindt men mede in het Land van *Arkel*, en een ander in de *Alblasferwaard*.

BLOKLAND. (*Het Huis*) *Neder-* of *Laag-Blokland*, in onder-

 fchei-

scheidinge van *Hoog-Blokland*, was voorheen 't verblijf van de Heeren van dien naam, waarvan niets is overgebleeven.

Zie VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

BLOKLAND, (*H. van*) een vermaard Schilder, geboortig van *Montfoort*.

BLOKZIJL, een Steedje of Vesting en sterke Schans, in het Noorderdeel der Provintie van *Overijssel*, daar het Riviertje *de Aa*, aan de grenzen van *Friesland*, in de *Zuider Zee* valt; liggende tusschen *Vollenhove*, de *Kuinder* en *Steenwijk*, alwaar twee groote Sluizen of Zijlen zijn, waardoor de gemeene vaart, uit de *Overijsselsche* en *Drenthsche* Veenen, naar de *Zuider Zee* en *Holland* is. Toen RENNENBERG, in het jaar 1580, *Steenwijk* belegerd had, en die belegering tot in het volgende jaar uitstrekte, ten dienste des Konings, na dien van den Staat trouloos verlaaten te hebben, naderde, op den 2den Februarij 1581, SONOIJ met eenige Schepen en Soldaten *Blokzijl*, en wierp 'er met 'er haast een Schans op, die naderhand tot een sterke Vesting geworden is, waardoor RENNENBERG genoodzaakt werd, *Steenwijk* te verlaaten. In het jaar 1672 kwam *Blokzijl* in de magt van den Bisschop van *Munster*. Doch deszelfs Inwooners waren het, die, in dien oord, het eerst dat haatelijk juk van hunne halzen wierpen. Eenigen van hun hielden heimelijk verstand met het Krijgsvolk van *Friesland*; en daar door, zo wel als door hunnen moed, rukten zij zig uit des Bisschops magt. Dit geval veroorzaakte de grootste verwondering, om reden, dat, daar de aanslag aan de meeste burgeren bekend was, niemand verklaauwde, of, door vreeze gedreeven, zulks aan de *Munsterschen* bekend maakte. De Kommandant TWIKKELO merkte wel, dat zij begeerden van het juk ontslagen te zijn; doch hun waar oogmerk bleef voor hem verborgen. Hij deed de wallen wel hooger ophaalen, en hier en daar met stormpaalen verzekeren, zelf nu en dan een loos alarm maaken; doch de Burgerij wist zig voorzichtig te gedragen, en bezette de aangeweezene posten, bewust zijnde dat het de tijd nog niet was. De Kommandant bleef, echter, in achterdocht, en vorderde van hun den eed van getrouwheid, dien zij allen, niet

vre-

vrezende voor zijne dreigementen, eenpaarig weigerden; welke weigering hem tot nog meer nadenken bragt: en waarom hij ook nog meer volks ontbood. Dan al zijn bedrijf spoorde hun te sterker aan om ontslagen te worden, en hunnen toeleg hoe eerder hoe beter ten uitvoer te brengen. Eindelijk kwamen de *Friezen*, waarmede zij verstand hielden, vier honderd vijftig man sterk, met goede schepen, met oogmerk om, in den nacht tusschen den 21 en 22sten April, *Blokzijl* te verrassen. Zij kwamen onder het geleide van Dr. BRANDT, Gedeputeerde Staat van *Friesland*, en Kapitein HANIA; doch de stilte belettede hun; dus bleven zij den 22sten op Zee, buiten het gezicht van *Blokzijl*, tot den volgenden nacht leggen, wanneer zij te *Blankenham*, een uur van het Fort, aankwamen; hier traden ze tot hun middel door het water aan land. In orde geschaard zijnde, ondernamen zij den aantogt op de wallen. Maar TWIKELO inmiddels verwittigd dat 'er Friezen te *Blankenham* gekomen waren, trok hij, met drie honderd man, en zes veldstukjes, naar *Baarlo*, en posteerde zig aldaar zeer voordeelig in een schuur; doch de *Friezen* drongen op de *Munsterschen* in, en joegen hun naar *Blokzijl*, vervolgende hen zo snel, dat zij ter naauwer nood de poort bereikten. De Burgers, die in het geweer stonden, ziende dat hunne helpers voor het geschut bloot stonden, en vreezende dat zij te rug mogten keeren, zeiden tegen elkander: *Mannen, nu is 't tijd couragie te toonen; laat ons toch deeze gelegenheid niet ontslippen.* TWIKELO, bij hen komende, verzocht *dat zij als getrouwe Burgers hem wilden bijstaan? Wij hebben*, gaf een voor allen ten antwoord, *geen Hoofd-Officier om ons aan te voeren.* Zo haast was hij niet van hun gescheiden, of een ander zeide: *Za mannen! ik zal u voorgaan, volg maar lustig.* Dus gingen zij naar de *Kuinder-Poort*, doch vonden onderweg een dwarsstraat met Ruiterij bezet. De aanvoerder beval daarop vuur te geeven, zo als geschiedde. Eén der Ruiters onder den voet raakende, koozen de overigen het haazepad. Aan de gemelde Poort komende, vonden zij den Kommandant, van wien zij begeerden, dat hij zig met de *Friezen* verdraagen zou, en hun *Blokzijl* overgeeven. TWIKELO zig daartoe ongenegen toonende, greepen zij hem aan, ontweldigden hem zijn degen, en riepen te-

tegen de buitenstaande Friezen: *Vivat Oranje! kom maar binnen, het is al gewonnen.* Nadat de Poort opengebroken was, kwamen zij ter vlucht binnen. De *Munsterschen* ontvloden het door de *Zuider Poort.* De Kommandant ontkwam de eerste beroerte; doch achterhaald zijnde, werd hij met de Kolf van een Musket ter nedergeslagen, en weder willende opstaan, doorschoten. Zestig of zeventig man werden gevangen, waaronder twee Luitenants en één Priester.

Ter beloninge van deezen hunnen moed, werd, in dat jaar, aan *Blokzijl* stads gerechtigheid verleend, zodat het eene eigen regeering bekwam; deeze bestaat uit drie Burgemeesteren, vier Schepenen en één Secretaris, mids, volgens de Ordonnantie van dien tijd, jaarlijks eene Nominatie aan den Stadhouder te zenden. Doch de vestingwerken zijn in lateren tijd vervallen, en de sterkte van bezetting ontbloot. De *Gereformeerden* hebben 'er twee Predikantén; ook zijn 'er veele *Mennoniten*, die hunne Leeraars hebben.

Zie BOR, *Nederl. Oorlogen.* SYLVIUS, *Vervolg op Aitzema*, IV. Deel. VALKENIER, *Verward Europa*, p. 804 en 805.

BLOMMERSDIJK, (*Oost-* en *West-*) maakt een gedeelte van de Ambachtsheerlijkheid *Kool* uit, gelegen onder *Schieland*; zie KOOL.

BLOMMEVENNE, (*Petrus*) in het jaar 1466 te *Leiden* geboren; een man, vermaard in wetenschappen, als men zijnen leeftijd nagaat. Ao. 1489 werd hij te *Keulen Kathuiser* Monnik, en leefde aldaar agt-en-veertig jaaren, waarvan hij 'er negen-en-twintig Prior geweest is. Hij overleed 1539. VALERIUS en FOPPENS hebben zijne schriften gemeld, waarvan 'er eenigen te *Keulen* gedrukt zijn.

BLONDEL, (*David*) voor het einde van de zestiende Eeuwe te *Chalons* in *Champagne* geboren. In het jaar 1614 werd hij Predikant, en kort daarna gaf hij in *Frankrijk* verscheidene werken, ter verdeediginge van de Gereformeerden, uit. 'Er wordt van

hem

hem getuigd, dat hij zo een ſterk geheugen had, dat hij alles, wat hij bij oude en nieuwe Schrijvers geleezen had, op zijn tijd en plaats wist te paſſe te brengen. In 1631 werd hij te *Saumur* als Hoogleeraar beroepen; dan dat beroep had geen' voortgang. Na den dood van GERARDUS JOHANNES VOSSIUS werd hij te *Amſteldam*, als Hoogleeraar in de Historien, op de Illustre Schoole beroepen; hij aanvaardde dien post in 't jaar 1650. Veele van zijne ſchriften voldeeden 't algemeen niet. Kort daarna werd hij blind, en overleed den 9den April 1655.

Zie HOOGSTRAATEN, *Woordenboek*.

BLONKEBIJL, (*Jerben*) ſchoon een Scheepstimmerman van zijn handwerk, maakte zig, echter, in zijne geboorteſtad *Vlisſingen*, eenen naam, met ter verdediginge van de eer der Gereformeerde Kerk te ſchrijven, tegen eenen A. VAN UITTERSCHOUT, over het al of niet beſtaan van den Satan. Hoe gemagtigd hij dit verricht heeft, kan men nagaan, als men in de Voorrede leest: *Ik zal 'er met de bijl in 'akken, dat 'er de ſpaanders afvliegen.* Ik voor mij geloof dat de leer der Kerke, door zulke en dergelijke verdeedigers, weinig eer toegebragt wordt.

BLOOT, (*Huis te*) gelegen te *Rijswijk*, behoorde weleer aan het geſlacht der PEINSSENS; het Huis zelf voerde ook den naam van *Hondenpijl*; bij anderen wordt het ook wel *Blootenburg* genoemd. In later tijd behoorde het aan den Heere NOBELAAR.

BLOTIUS, (*Hugo*) of *Huig Bloot*, waarſchijnelijk afkomſtig uit het edel geſlacht van dien naam, waarvan, Ao. 1157, reeds melding gemaakt word, onder andere van eenen PHILIP BLOOT, Schildknaap; van eenen BLOOT (1390) die mede deel had aan den moord van ALIJD VAN POELGEEST, waarvoor hij, eenige jaaren daarna, eenen voetval in den *Haag* moest doen, om zig met de Vrienden van ALIJD te verzoezen; en van nog een anderen van dien naam, in 1407. Deeze HUIG of HUGO was te *Weenen* Keizerlijke Bibliothecaris, welk beroep hij tot het einde van zijn leven (1608) waarnam. *Delft* draagt roem op zijne geboorte en geleerdheid.

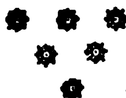
Zie BLEISWIJK, bl. 582.

BLIJ of *Bleij*, één der Dorpen van de Grietenij *Ferwerderadeel*, in het kwartier van *Oostergoo*. De Predikant, die ook *Hoog-Beintum* bedient, behoort onder de Klassis van *Dokkum*.

BLIJHAM, een der Dorpen in de *Groninger Ommelanden*, behoorende onder de Klassis van *Westerveld*. Zie wat op BELLINGWOLDE gezegd is.

BLIJKZICHT, een adelijk Huis in de Provintie *Zeeland*, onder het Dorp *Dreisshoor*.

BLIJT of *ten Biet*, eene Heerlijkheid in 's Land van *Overmaas*, bij het Dorp *St. Geertruid*.

VERKLAARING

VAN DEEZEN

NAAMWIJZER.

De eerste Kolom wijst aan de naamen der Steden, Dorpen *en aanmerkelijkste* Plaatsen, *op deeze* KAART *te vinden. De tweede Kolom, getekend met de Letteren* A. a. *enz, doet zien, in welke Ruit ieder Plaats, die men begeert te weeten, te vinden zij.* Bij voorb. *men begeert te weeten, waar* POPINGAWIER *in deeze Kaart legge, zo zoeke men in deezen* Naamwijzer *op de eerste Kolom onder* P. *en zie daar naast op de tweede, daar men zien zal* E. h. *in deeze Ruit zal men de begeerde Plaats vinden; en op gelijke wijze alle andere.*

A.

B.

B.

Baard.	D. h.
Backhuizen.	G. d.
Bajum.	D. g.
Balg. (de)	D. b.
Balk.	G. f.
Ballastbank.	B. C. d.
Band. (de)	A. n.
Bant.	F. k.
BARRADEEL.	C. f. g.
BAARDERADEEL.	D. g. h.
Barrahuis.	D. k.
Beers.	D. h.
Beest.	E. m.
Beesterwaag.	E. m.
Beetgum.	C. h.
Beintum.	B. k.
Bekhof.	G. n.
Bergum.	D. l.
Bergummerheide.	C. l.
Bergummermeer.	D. m.
Berlikum.	C. g.
Betterswirt.	B. i.
Beuil.	G. n.
Bierum.	B. o.
BILD. ('t)	C. g. h.
Bild. (oude en nieuwe)	B. g. h.
Binne der Schelling.	B. d.
Birdgard.	C. k.
Blessum.	D. h.
Blesdijk.	H. l.
Blije.	B. k.
Bolswerd.	E. f.
Bonifacius Capel.	F. n.
Bornbergermeer.	E. l. m.
Bornswaag.	F. h.
Bornwerd.	B. l.
Boxem.	D. h.
Bozum.	E. h.
Brandaris.	A. d.
Brantgum.	B. l.
Breberg.	F. o.
Breezand.	F. a. b.
Britsum.	C. i.

Brit-

Elaahuisen.	F. f.
Elsloo.	G. o.
Englum.	C. h.
Engwier.	E. d.
Engwierum.	B. n.
Ernwoude.	D. k.
Exmorra.	E. e.
Ezumerzijl.	B. o.

F.

Falom. (de)	C. l. m.
Farum.	C. f. g.
Ferwerd.	B. i.
FERWERDERADEEL.	B. i. k.
Feenwoude.	C. l.
Ferwoude.	E. d.
Finkegaa.	G. m.
Finkium.	C. i.
Finkium.	B. h. i.
Firdgum.	C. f.
Flieland.	B. a.
Fliestroom.	C. b.
Fliestroom.	D. b.
Fliestroom.	E. e.
Fliestroom. ('t Oude)	D. a.
Fliussenmeer.	F. e. f.
Foekezyl.	G. g.
Fochtele.	F. p.
Follegaa.	G. h.
Folsgaare.	E. f. g.
Fouchgum.	B. l.
Franeker.	D. f
FRANEKERADEEL.	D. e. f. g.
Friens.	E. i.
Friesche Vlaak.	F. b.

G.

Gaast.	C. n.
Gaast.	E. d.
Gaastmeer.	F. f.
GAASTERLAND.	G. e. f. g.
Gallileen.	C. i.

Ga-

H.

HEMELUMERADEEL.	G. d.
Hemmema.	C. g.
Hempens.	D. k.
Hendrik Tjeertsplaat.	C. c.
Hennaard.	D. g.
HENNAARDERADEEL.	D. f. g.
Herbajum.	C. f.
Hermana. (Groot)	C. g.
Heyde.	C. m
Hidaard.	D. g.
Hilaard.	D. h.
Hium.	D. g.
Higium.	E. f. g.
Hindeloopen.	F. d.
Hindelooper-Ree.	F. c.
Hitſum.	D. f.
Hobbeplaat.	B. b.
Holwerd.	B. l.
Hommerts.	F. g.
Hooge.	B. k.
Hoogeveen.	D. n.
Hoogeveen.	G. p.
Hoogeveen.	H. l. m.
Hoogtwoud O. en N.	G. k. l.
Hoolkooijen.	B. a.
Hornſterſwaag.	F. l. m.
Hujum.	B. i.
Huiſum.	D. i.
Heylaard.	D. h.

I.

Jaanum.	B. k.
St. Jacobs Parochie.	B. g.
St. Jansgaw.	G. i. k.
Idaard.	E. i. k.
IDAARDERADEEL.	E. i. k.
Idskenhuizen.	F. h.
Idzega.	E. f.
Idzegahuizen.	E. d.
Jelſum.	B. k.
Jelſum.	E. i.
Jerwerd.	D. h.
Jetum.	D. h.

Ig-

Langemeer.	D. k.
Langeswaag.	F. l.
Langwier.	F. h.
Langerzand.	C. c.
Langerzand.	D. c.
Lauwer-Zee.	A. o p.
Lauwer-Zee.	B. o. p.
Lekkum.	C. i.
Lemmer. (de)	H. g.
Lemmer. (Nye)	G. k.
Lemmer. (Oude)	G. k.
LEMSTERLAND.	G. g. h. i.
Lemsterhoek.	G. g.
Leeuwaarden.	D i. k.
LEEUWAARDERADEEL.	C. D. i.
Lichtaard.	B. k.
Lidlum.	C. f.
Lieve Vrouwe Parochie.	B. h.
Linde. (de)	G. m. n.
Lijons.	D h.
Lijuensens.	B. n.
Lippenhuizen.	F. l.
Loynga.	E. g. h.
Ludinga-Kerk.	D. e.
Lunjeberd.	F. k.
Lutkewierum.	E. g.
Luxwolde.	F. l.

M.

Makinga.	F. n.
Makkelyk oud.	A. e.
Makkum.	E. d.
Mantgum.	D. h.
Marriengaard.	B. i.
Marrum.	B. i.
Marsum.	C. h.
Meep. (de)	C. c. d.
Meinertsga.	C. g.
Meldum.	C. k.
Menaam.	C. g.
MENALDUMERDEEL.	C. g. h.
Metselwier.	B. m.
Midland.	A. d. e.

Mid-

Oldemer Klif.	G. e.
Oldehaske.	F. i.
Olterterp.	E. m. n.
OOSTDONGERADEEL.	B. m. n.
Ooster Bierum.	C. f.
Oosterend.	D. e. g.
Oosterlittens.	D. g.
Oostermeer.	D. m.
Oosterwierum.	D. h.
Oosterwoude.	F. e.
Oosterzee.	G. h.
Oosterzinger.	G. h.
Oostrum.	B. m.
Oosthem.	E. f. g.
Opeinde.	D. m.
Oppenhuize.	F. h.
Opperkooten.	E. m
OPSTERLAND.	F. l. m.
OPSTERLAND.	E. n. o.
Op Twijzel.	C. m.
Oude Berkoop.	G. m.
Oude Boom.	E. k.
Oude Diep.	D. a.
Oude Flie.	D. a.
OUDE FERD.	F. e.
Oude Gaa.	G. e.
Oude Gaa.	F. f.
Oude Gaa.	H. k.
Oude Gaa.	D. l.
Oude Horn.	F. l.
Oude Hollepoort.	B. a.
Oude Kerk.	C. k.
Oude Klooster.	E. f. g.
Oude Mardum.	G. e.
Oude Ouwer.	G. i.
Oude Schoot.	G. k. l.
Oude Houtwoude.	C. n.
Ouwsterhaule.	F. i.
Ouwster Nijega.	G. i.
Overijssel. (ged. v.)	H. k. l. m.
Overijssel. (ged. v.)	G. o.

P.

P.

R.

S.

S.

Santforde.	F. l.
Schalſum.	F. f.
Scharnegoutum.	E. g.
Schans Oostmahorn.	B. n.
Scharl.	G. d.
Scheiding der Fr. paalen.	E. o.
Schelling. (der)	A. d. e.
Scherpenzeel.	H. i.
Scheurega.	F. l.
Schettens.	E. e.
Schillaard.	D. h.
Schingen.	C. g.
Schorregronden.	A. b.
SCHOOTERLAND.	F. m. n.
SCHOOTERLAND.	G. i. l.
Schooterſchans.	G. k.
Schraard.	E. e.
Schuitegat.	B. e.
Segerswolde.	D. l.
Sers.	B. n.
Seurig.	D. d.
SEVENWOLDEN.	G. f. g.
SEVENWOLDEN.	F. h.
Sibrandebuiren.	E. h.
Sibrandahuizen.	B. l.
Sionsberg.	B. m.
Sixbuurum.	E. f.
Slappeterp.	C. g.
Slenk. (de)	B. b.
Sloot. (de)	C. a.
Slooten.	G. g.
Slootermeer.	F. g. f. g.
Slijkenburg.	H. i.
Smallebregge.	F. g.
SMALLINGERLAND.	E. k.
Sneek.	E. g.
Snikſwaag.	F. i.
Sondel.	G. f.
Sonnega.	G. k. l.
Spangen.	H. i.
Spanjen.	D. f. g.
Staveren.	G. c.

Steen-

V.

V.

Veenkloofter.	C. n.
Visvliet.	B. o.
Vrouwe Klooſter.	B. o.
Vuurbaak.	A. c.
Vuurbaak.	B. a.

W.

Waard.	D. a.
Waaxens.	B. k.
Waaxens.	D. f.
Wanſwert.	B. k.
Warrega.	D. i.
Warns.	G. d.
Warſtens.	D. k.
Wartena.	D. k.
Weidum.	D. h.
Westdongeradeel.	B. k. l.
Westdongeradeel.	A. m.
Weſtergaast.	C. m.
Weſtergo.	G. a.
Weſtergo.	F. e. f.
Weſtergo.	D. g.
Weſtergo.	C. g.
Weſtermeer.	F. i.
Weſtens.	B. m.
Weſthem.	E. f.
Weſtworkum.	F. e.
Weſteind.	A. d.
Wier.	C. g.
Wierum.	A. l. m.
Wiewerd.	E. h.
Wilsrijp.	D. f. g.
Winſum.	D. g.
Wirdum.	D. i.
Witmarſum.	D. e.
Wolſum.	E. f.
Wolvega.	G. l.
Wommels.	E. f. g.
Wonseradeel.	E. d. e. f.
Wons.	D. e.
Workum.	F. e.

Wouds.